

Arxiu
de Textos Catalans Antics

34

BARCELONA
2022

Arxiu de Textos Catalans Antics

Sigla: ATCA

Anuari per a l'edició i estudi de textos catalans anteriors al segle XIX

Directors: Jaume de Puig i Oliver – Jaume Mensa i Valls

Secretari: Alexander Fidora

Volum publicat a càrrec de l'Institut d'Estudis Catalans
i de l'Ateneu Universitari Sant Pacià

VOLUM XXXIV

2022

SUMARI

ARTICLES

Josep Maria MARQUÈS PLANAGUMÀ (†), Jaume DE PUIG I OLIVER, *Escriptures de delme de la Mitra gironina 1138-1341*

Carles DÍAZ MARTÍ, *Els capítols matrimonials com a font demogràfica i socioeconòmica a l'Edat Mitjana*

Daniel ÁLVAREZ GÓMEZ, *Edició del primer procés judicial per l'atac a Joan de Palomar (1426-1428)*

NOTES

Jaume DE PUIG I OLIVER, *Fragments bíblics dels segles XI i XII a la biblioteca de Sant Feliu de Girona, mss. 13 i 20*

Josep CLARA I RESPLANDIS, *Toponímia de l'alta vall del Ter al segle XVI (1568)*

Jaume DE PUIG I OLIVER, *Uns altres fragments dels Usatges en català: Barcelona, BC, ms. 2546/2, (s. XIV)*

RECENSIONS

TAULES

- I. Taula de referències bíbliques
- II. Taula d'arxius i biblioteques
- III. Taula d'íncipis
- IV. Taula de copistes
- V. Taula cronològica
- VI. Taula d'antropònims i obres anònimes

OBRES ENVIADES A LA DIRECCIÓ

Adreces:

Direcció i intercanvis: Ateneu Universitari Sant Pacià, Diputació, 231. 08007
Barcelona

Subscripcions: Institut d'Estudis Catalans, Carme 47. 08001 Barcelona

A/e: publicacions@iec.cat / Tel.: 932 701 636

Preu del volum sol (IVA inclòs): 48 €

Arxiu
de Textos Catalans Antics

Arxiu
de Textos Catalans Antics

34

BARCELONA

2022

Fundador: Josep Perarnau i Espelt

Codirectors: Jaume de Puig (Institut d'Estudis Catalans), Jaume Mensa (Universitat Autònoma de Barcelona, Institut d'Estudis Catalans).

Secretari: Alexander Fidora (ICREA – Universitat Autònoma de Barcelona).

Consell Editorial: Pere Lluís Font (Institut d'Estudis Catalans), Josep Maria Nadal i Farreras (Institut d'Estudis Catalans), Armand Puig i Tàrrach (Ateneu Universitari Sant Pacià), Teresa Cabré (Institut d'Estudis Catalans), Albert Rossich (Institut d'Estudis Catalans), Joan Torra (Facultat de Teologia de Catalunya – Ateneu Universitari Sant Pacià).

Consell de Redacció: Michel Adroher (Université de Perpignan Via Domitia), Jesús Alturo Peruchó (Universitat Autònoma de Barcelona), Irene Capdevila Arrizabalaga (Universitat de Girona), Xavier Casassas (Universität Salzburg), Lluís Cifuentes (Universitat de Barcelona), Roger Friedlein (Ruhr-Universität Bochum), Sebastià Giralt (Universitat Autònoma de Barcelona), Robert D. Hughes (Praga), Sadurní Martí (Universitat de Girona), Tomàs Martínez Romero (Universitat Jaume I), Francesco Santi (SISMEL, Università di Bologna), Barbara Scavizzi (Gubbio), Lourdes Soriano Robles (Universitat de Barcelona), Matthias M. Tischler (ICREA – Universitat Autònoma de Barcelona).

Consell Assessor: Lola Badia (Universitat de Barcelona), Rosanna Cantavella (Universitat de València), John Dagenais (University of California, Los Angeles), Dominique de Courcelles (Centre National de la Recherche Scientifique – École Normale Supérieure), Fulvio Delle Donne (Università degli Studi della Basilicata), Michael McVaugh (University of North Carolina at Chapel Hill), Isabel Müller (Ruhr-Universität Bochum), Joaquim Nadal i Farreras (Universitat de Girona), Michela Pereira (SISMEL), Joan Requesens i Piquer (Manresa).

© 2022 by «Arxiu de Textos Catalans Antics»
Volum publicat a càrrec de l'Institut d'Estudis Catalans
i de l'Ateneu Universitari Sant Pacià

Compost per Jordi Ardèvol
Imprès a Service Point, FMI, SA
Disseny gràfic: Narcís Comadira

ISSN: 0211-9811

Dipòsit Legal: B 25453-1982

Els continguts de l'ARXIU DE TEXTOS CATALANS ANTICS estan subjectes —llevat que s'indiqui el contrari en el text, en les fotografies o en altres il·lustracions— a una llicència Reconeixement - No comercial - Sense obres derivades 3.0 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>. Així, doncs, s'autoritza el públic en general a reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada.

ARTICLES

Josep Maria MARQUÈS PLANAGUMÀ (†)
Jaume DE PUIG OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

ESCRITTURES DE DELME DE LA MITRA GIRONINA 1138-1341

Thiting scriptures from the Girona miter 1138-1341

Resum: Es publiquen per ordre cronològic els registres de dos registres de l'Arxiu Diocesà de Girona que, entre altres documents, contenen moltes escriptures referents a la percepció, la gestió, la transmissió i la venda de l'impost del delme.

Mots clau: Delme, Arxiu Diocesà de Girona, documents dels segles XII-XIV.

Abstract: The abstracts of two registers of the Diocesan Archives of Girona are published in chronological order, which, amongst other documents, contain many scriptures related to the perception, management, transmission and sales of the tithe tax.

Keywords: Tithe, Diocesan Archive of Girona, documents from the 12th to the 14th centuries.

Sigles:

ACG = Arxiu Capitular de Girona

ADG = Arxiu Diocesà de Girona

AGUIRRE = J. SAENZ DE AGUIRRE, *Collectio maxima Conciliorum omnium Hispaniae et novi orbis*, Romae 1693-17.

AGUIRRE² = *Id.*, *editio altera*, 6 vols, Romae 1753-1755.

ATCA = «Arxiu de Textos Catalans Antics». Anuari, Barcelona, IEC 1982→, 33 vols. publicats.

BRTE = A. TOMASSETTI, *Bullarium Diplomatum et Privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis Editio*, Augustae Taurinorum, 1857-1885, 27 vols.

CAPMANY = ADG, Mitra, cal. 5, n. 4. Cf. Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ (†) – Jaume DE PUIG I OLIVER, *Regest del protocol del notari de la Cúria diocesana de Girona Pere Capmany (anys 1313-1367)*, dins «ATCA» 28 (2009), 265-453.

CC = ADG, *Cartoral de Carlemany*

CONSTANS, *Diplomatari* = Mn. Lluís CONSTANS I SERRATS, *Diplomatari de Banyoles, I (822-1050), II (1051-1299), III (1300-1348), IV (1349-1500)*, Olot i Banyoles 1981-1991, 324 + 9 f., 490 p., 364 + 9 f., 436 + 10 p. d'índexs.

- CR = AA. VV., *Catalunya Romànica*, vols. I-XXVII, Barcelona, Enciclopèdia Catalana 1984-1998.
- D = ADG, *Dotalies*
- JL = Philippe JAFFÉ – S. LOEWENFELD, *Regesta Pontificum Romanorum ab condita Ecclesia ad annum post Christum natum MCXCVIII*, 2 vols., Lipsiae 1885-1888², per als actes del 882 al 1198 (n. 3387-17678).
- MARQUÈS, CC = Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Cartoral dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, 2 vols., Barcelona, Fundació Noguera (Diplomataris, 1-2), 1993, 1-436 [docs. 1-282] i 437-861 [docs. 283-625] p.
- MH = Petrus DE MARCA, *Marca Hispanica sive Limes Hispanicus, hoc est, geographica et historica descriptio Cataloniae, Ruscinonis et circumjacentium populorum*, Parisiis, apud Franciscum Muguet MDCLXXXVIII, 1490 cols.
- MONSALVATJE = J. MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, 26 volums, Olot-Girona 1889-1919.
- ORDEIG, *Dotalies* = Ramon ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I Primera part (doc. 1-66), Vic 1993; vol. I Segona part (doc. 67-120), Vic 1994; vol. II Primera part (doc. 121-191), Vic 1996; vol. II Segona part (doc. 192-276), Vic 1997; vol. III Primera part (doc. 277-377), Vic 2001; vol. III Segona part (doc. 378-432), Vic 2002; vol. IV Estudi, Vic 2004.
- PL = MIGNE, *Patrologia Latina*
- PM = Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Pergamins de la Mitra (891-1687). Arxiu Diocesà de Girona*, Girona, Generalitat de Catalunya. Servei d'Axius – Diputació de Girona. Patronat Francisc Eiximenis, 1984, 191 p.
- RC = *Cartoral de Rúbriques Vermelles*. Cf. *El Cartoral de Rúbriques Vermelles de Pere de Rocabertí, bisbe de Girona (1318-1324)*, per Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ (†), edició a cura de Jaume DE PUIG I OLIVER i Albert SERRAT I TORRENT, Fundació Noguera, Col·lecció Diplomataris, 46, Barcelona 2009, 808 p.
- REINARDI, *Bullarium Romanum*,
Sant Daniel = Josep M. MARQUÈS, *Col·lecció diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*, Barcelona Fundació Noguera 1997 (Diplomataris, 11), 717 p.
- VL = Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XXII, vols. XII-XV, Madrid 1850-1851.

En un treball anterior anunciàvem la publicació dels registres de dos volums de l'ADG referents a escriptures de delmes.¹ Escau de recordar ací que l'interès

1. Cf. Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ (†), Jaume DE PUIG I OLIVER, Albert SERRAT I TORRENT, *Regest del protocol del notari de la cúria diocesana de Girona Pere Capmany (anys 1313-1367)*, dins «ATCA» 28, (2009, 268, nota 6. La publicació era prevista en el termini d'un any, notòriament no respectat.

de conservar escriptures d'aquesta mena ha generat molta documentació en el dit arxiu: tota la segona part del *Cartoral de Carlemany*, una part del cartoral de *Rúbriques Vermelles*,² molts pergamins de la Mitra, enquestes fetes en ocasió de visites pastorals, etc., per no esmentar els registres *Notularum*, on hi ha moltes escriptures de firmes de delmes, i assenyaladament el protocol de Pere Capmany.³

Amb la publicació del *Llibre Verd* de l'ADG,⁴ els estudiosos del delme han guanyat un punt de referència preciós. Tota la documentació gironina sobre delmes anterior a 1362 conflueix cap al *Llibre Verd*, igual com tota la documentació posterior en dimana. Cal, emperò, fer un incís sobre un text que no havia cridat l'atenció dels estudiosos del delme gironí fins avui. Es tracta del *Recull d'Antic Onofre Steldat (olim T-138)*, formidable ms. del darrer quart del segle XVI, de gairebé mil folis, conservat entre els repertoris manuscrits de l'ADG, dit també familiarment la «Molassa». En aquest volum s'hi veu l'esforç per la consolidació de les orientacions tridentines, amb l'ajornament d'alguns recursos teòrics i pràctics per al bon govern de la diòcesi. Els folis 378-742 (gairebé la meitat del volum) contenen l'ordenació del mode de percebre el delme a la diòcesi gironina a la segona meitat del segle XVI per ordre alfabètic de parròquies, text desconegut fins avui, del qual ara no és llegut de parlar, perquè necessita un estudi a fons, com a complement indispensable dels treballs d'Elvis Mallorquí.

Publicats, doncs, els dos cartorals esmentats de l'ADG, l'inventari dels Pergamins de la Mitra, el *Llibre Verd* de l'ADG i els registres del Protocol de Pere Capmany, i quedant pendent una exploració de les pàgines consagrades a la percepció del delme diocesà al *Recull d'Onofre Steldat*, la situació dels documents referents a delmes i feus episcopals d'època medieval de l'ADG queda així:

a) ADG, Mitra, calaix 5, n. 5: Capbreuacions de feus i delmes, 1369-1385 i 1462-1500, 20, 30 i 19 ff.

b) ADG, Mitra, calaix 5, n. 6: *Registrum instrumentorum de diuersis transportationibus decimarum*, 40 ff.

c) ADG, Mitra, calaix 5, n. 16: Manual de Dalmau Simon, notari de Prats de Molló, 1419, 85 ff.

d) ADG, Mitra, calaix 5, n. 21: Capbreu del bisbe de Girona, 1423-1428, 104 ff.

2. Cf. Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ (†), *El Cartoral de Rúbriques Vermelles de Pere de Rocabertí, bisbe de Girona (1318-1324)*, a cura de Jaume DE PUIG I OLIVER i Albert SERRAT I TORRENT, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomataris, 46) 2009, 808 p.

3. Estudiad en el el treball acabat d'esmentar a la nota 1, específicament a les pàgines 272-282.

4. Cf. Elvis MALLORQUÍ GARCIA, *El Llibre Verd del bisbe de Girona (1362-1371). El delme i l'estructura feudal de la diòcesi de Girona al segle XV* (Col·lecció Francesc Eiximenis, 13), Girona, Diputació de Girona 2011, 580 pp.

e) ADG, Mitra, calaix 5, n. 24: Còpies d'escriptures de delmes (s. XIII-XIV, començades el 1301.

f) ADG, Mitra, calaix 11, n. 1: Citacions per capbrevar feus, 1331-1335, 260 ff.

g) ADG, Mitra, calaix 11, n. 2: Citacions per capbrevar feus, 1335-1339, 203 ff.

h) ADG, Mitra, calaix 11, n. 6a: Citacions per capbrevar feus, 1461-1464, 40 ff.

i) ADG, Mitra, calaix 11, n. 6b: Còpies d'escriptures d'amortització de delmes, 1252-1309, 40 ff.

j) ADG, Mitra, calaix 11, n. 30: Citacions per capbrevar feus, 1492-1497 i 1503-1616, 238 i 41 ff.

k) ADG, Mitra, calaix 11, n. 31: Empares i desempares de feus, 1462-1502, 157 ff.

l) ADG, Mitra, calaix 12, n. 13: Capbreu de delmes amortitzats, 1366-1369, 39 ff.

m) ADG, Mitra, calaix 12, n. 21: Rebuts d'amortització de censos, 1491-1493, s. f.

Deixant ara de banda els volums referents a citacions per capbrevar anteriors al 1362 [f), g)], a capbrevacions posteriors al 1362 [a), c), d), h), j), k), l), i m)], i a les amortitzacions de delmes del període 1252-1309 [i)], ens fixarem avui en dos llibres relacionats entre ells. Es tracta de dos registres de còpies d'escriptures referents, de fet, a una miscel·lània de matèries, entre elles als delmes, sobre els quals el bisbe tenia l'alta senyoria i en rebia drets en ocasió de canvis de domini. Són els volums que acabem d'assenyalar amb les sigles b) i e).

Tipologia documental

Els dos registres eren originàriament un sol registre. La relació entre els dos volums no havia estat notada, i hom en solia citar només una curiosa falsificació que faria existir el 844 un bon nombre de parròquies de l'Alt Empordà, sotmeses al monestir de Colera, escriptura que edità Villanueva;⁵ la resta dels documents era desconeguda. La tipologia documental fa pensar que es tracta d'un únic recull elaborat entre 1301 i 1347, que després sofrí una dislocació.

Hem anotat les coincidències dels documents dels dos registres amb els pergamins de la mitra gironina, amb la segona part del *Cartoral de Carlemany* i amb el registre del notari Pere Capmany. No són precisament molt abundoses,

5. Cf. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, t. XIII, Madrid, Academia de la Historia 1850, 225-229.

però les coincidències permeten de constatar que els dos registres es confeccionen a la cúria gironina en un moment que els bisbes —Pere de Rocabertí (1318-1324), Gastó de Montcada (1328-1334)— decideixen reorganitzar el funcionament de la seva cúria i conservar acuradament la documentació episcopal. És aleshores que es continua el *Cartoral de Carlemany* integrant-hi bona part del registre de Pere Capmany, Pere de Rocabertí emprèn el *Cartoral de Rúbriques Vermelles*, i s'organitza la còpia de documents autenticats en les sèries del patrimoni de la Mitra. Aquesta reorganització de la cúria⁶ és el que podia permetre al bisbe de constituir-se com a garant dels actes jurídics entre privats de la seva diòcesi.

En els dos registres que avui presentem s'hi conserven molts documents, sobretot de la segona meitat del segle XIII, que ni es refereixen al delme ni són coneguts per altra via: Consagracions d'esglésies (n. 2, 3, 30), donacions (n. 6, 62, 89, 112, 135, 153, 181, 200), assignació de rendes (n. 8), sentències (n. 1, 9, 304), establiments (n. 21, 32, 120, 292), vendes (n. 22, 52, 87, 146, 154, 155, 164, 214, 251, 284, 286, 291, 305), firmes de batllia (n. 27, 60, 83), divisions d'herència (n. 35), promeses (n. 61, 151), definicions (n. 96, 103) escriptura de garanties (n. 183), heretament amb reserva de legítima (n. 220).

Del total de 308 documents aplegats en els dos registres, més d'una tercera part són escriptures entorn del delme: 187 exactament, amb totes les tipologies documentàries possibles:

- vendes (n. 11, 12, 13, 20, 23, 25, 29, 42, 43, 49, 54, 70, 74, 82, 84, 98, 101, 106, 108, 114, 118, 126, 132, 134, 148, 160, 161, 162, 169, 173, 174, 179, 185, 186, 189, 194, 197, 202, 208, 222, 224, 229, 230, 233, 243, 246, 248, 260, 261, 269, 278, 280, 288, 293, 295, 297, 298, 299, 301, 302, 306, 307, 308);
- firmes (n. 16, 24, 26, 34, 46, 64, 65, 67, 73, 78, 81, 93, 95, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 136, 137, 138, 139, 141, 143, 144, 146, 147, 149, 172, 188, 190, 193, 195, 196, 209, 221, 228, 238, 249, 263, 270, 271, 273, 274, 285);
- permutes (n. 17);
- reconeixements (n. 18, 57, 86, 105, 152, 171, 215, 236, 254, 258, 272, 279, 281, 296);
- donacions (n. 37, 41, 48, 55, 63, 76, 78, 88, 115, 176, 201, 206, 244, 271, 276);
- definicions (n. 40, 97, 204, 231);
- batllies de delme (n. 44, 109, 210, 267, 276, 279, 300);
- llegats (n. 45);
- hipoteques (n. 94, 110);

6. Cf. el treball citat a la nota 1, p. 269ss.

- establiments (n. 116);
- cessions (n. 140, 180);
- dotacions o fundacions amb delmes (n. 150, 156, 159, 163, 165, 168);
- heretaments (n. 187, 219, 285, 294);
- promeses de venda (n. 203);
- préstecs (n. 213);
- declaracions de foriscapis sobre delmes (n. 217);
- remissions (n. 242, 282);
- reserves (n. 31, 145, 245, 289).

Entre aquestes tipologies, com es constata, la més nombrosa és la venda del delme en totes les seves formes.

Hem comptat 46 documents dotals, des de la carta dotal pura i simple (n. 15, 36, 51, 58, 68, 85, 90, 91, 99, 102, 113, 121, 133, 166, 175, 177, 184, 199, 205, 207, 211, 216, 223, 232, 241, 247, 250, 252, 255, 256, 264, 265, 266, 277, 283, 290), fins a la clàusula dotal solitària (n. 38, 287), la carta dotal amb hipoteca precisament sobre delme (n. 71), la promesa pre-matrimonial (111), els capítols matrimonials (n. 178, 218, 237, 253, 262), la carta amb estipulació de tantúndem (n. 181, 192), la garantia per escriptures d'obligació matrimonial (n. 183), i el reconeixement de deute dotal (n. 212).

Els dos registres contenen trenta nou testaments, la major part dels quals tenen la particularitat de disposar deixes i llegats a institucions eclesiàstiques com és ara esglésies, parròquies, monestirs, convents, altars, clergues, hospitals, confraries, beneficis, llànties i aniversaris (n. 10, 19, 33, 39, 56, 59, 77, 80, 100, 119, 142, 158, 168, 182, 198); l'interès de l'autoritat eclesiàstica per a obtenir l'aplicació correcta d'aquests testaments és evident. Els altres testaments contenen llegats i firmes de delmes (n. 14), són testaments sacramentals (n. 28), anotacions de clàusules testamentàries (n. 50, 72, 73, 75, 92, 104, 107), testaments amb llegat de delme (53, 69), testaments de privats (n. 157, 257) i fins i tot hi ha un grup de testaments sense llegats a l'Església i els seus homes. Aquests testaments solen ésser de cavallers: Pere de Vilamalla (n. 14), Arnau de Sant Miquel (n. 66), Ramon de Castelló (n. 75), Berenguer de Palol (n. 117), Miquel de Terrades (n. 170), Bernat de Pontós (n. 235), Raimunda de Vilopriu (n. 239), Brunissenda de Camós (n. 240), Guillem de Bianya (n. 259), Berenguer de Mora (n. 268), Guillem de Canelles (n. 285), Ramon de Vilafant (n. 294); o de persones parentes de clergues: Arnau de Quarterol (n. 47). En el testament de Guillem Blancaç (n. 100), hi ha una clàusula reveladora, que dona la clau per a entendre la finalitat dels dos registres: el cavaller prega al bisbe de Girona i a la vescomtessa de Cabrera⁷ que protegeixin l'execució del seu testament. Amb això s'aclareix que els testaments de l'àmbit

7. L'abril del 1272, data del testament, la vescomtessa és Marquesa de Cabrera, nascuda ca. 1255, filla i hereva de Guerru VI de Cabrera, que es casaria el 1282 amb Ponç V Hug, comte d'Empúries. Blancaç recorre, doncs, a l'autoritat eclesiàstica i a l'autoritat política —la

civil no sempre eren respectats al peu de la lletra. Calia, per tant, establir un control per a impedir trampes i incompliments.

L'interès de la col·lecció, doncs, rau en el fet que s'hi recolliren molts documents privats, com és ara les cartes dotals i els testaments de benestants i de cavallers, els originals dels quals o s'han perdut o no se sap ara on es podrien trobar. La privacitat d'aquesta documentació conservada en dos registres eclesiàstics s'ha d'entendre de manera estricta: són documents que no tenen res a veure amb la institució eclesiàstica, si no és de forma molt indirecta i gairebé sempre a través del delme, sobre el qual el bisbe reclama la senyoria eminent. La dada és confirmada, a més, pel nombre de notaris públics consignats que clouen els actes: 154 notaris o escrivans públics laics, contra 82 d'eclesiàstics.⁸ Als primers caldria encara sumar-hi els 21 documents emanants de la notaria de Besalú, notaria pública concedida pel rei Pere I al monestir de Sant Pere. I entre els notaris o escrivans eclesiàstics n'hi ha més d'un que és clergue en funcions de notari públic.

La confluència d'aquesta documentació privada cap als registres de la cúria gironina i l'abundància relativa d'escriptures de delmes fa palesos, en major mesura que no ho fan els registres episcopals ordinaris, tres fets: 1) el recurs de les classes benestants als delmes de les parròquies per tal de col·locar capitals i la importància del delme en la renda de les senyories feudals; 2) la garantia que representava l'autoritat episcopal en ordre a fer respectar les clàusules testamentàries i les cartes dotals; i 3) l'interès dels bisbes per al control dels moviments del delme en mans privades.

A principis del segle XIV l'expansió peninsular de la Corona d'Aragó s'acaba amb la campanya afollada d'Almeria. La societat catalana entra en la dinàmica política de les Corts i en la producció d'una legislació civil densa i variada, en la qual hi concorreran sovint en pugna els interessos de la monarquia, de la noblesa, de les classes patrícies ciutadanes, de l'Església, de la petita noblesa territorial i de l'estament popular: mercaders, menestrals, pagesos i pescadors. La publicació dels regests dels actes jurídics consignats en els nostres dos registres permet de copsar la complexitat que va adquirint el negoci jurídic durant tot el segle XIII i la primera meitat del segle XIV en el petit món de la diòcesi gironina. Des del punt de vista de l'expansió territorial i de la riquesa acumulada amb els guanys de les conquestes de Mallorca i València, el segle XIII presenta un saldo molt positiu; el segle XIV, en contrast, és una època de dificultats creixents. Malgrat les diferències, durant el segle XIV l'activitat jurídica es manté i àdhuc es reforça. Al llindar de la institucionalització de la Diputació de les Corts Catalanes (1359), es constata que al bisbat gironí el paper del bisbe i de l'estament eclesiàstic és rellevant des del punt de vista

---

part meridional del bisbat de Girona és domini dels Cabrera— perquè el seu testament arribi a bon port.

8. No cal dir que no sempre son consignats als dos registres els noms dels notaris o escrivans dels documents.

de la conservació dels instruments jurídics que regulen múltiples aspectes de les relacions entre privats; a més, els prelats assumeixen la responsabilitat de fer complir el que s'hi estipula. Aquesta responsabilitat i l'exercici dels actes d'autoritat que se'n deriven restaran pràcticament intactes fins al desenllaç de la crisi remença.

Registre I

Etiqueta al dors: «Calaix 5, núm. 24». El núm. 24 es troba també al damunt de la coberta.

Foliat amb nombres romans d'1 a 159. La foliació és una mica irregular. Hi ha quatre folis de guarda, amb índex. Al quart foli de guarda: 1: «Translata instrumentorum decimarum anni Dni. M trecentesimo primi». La foliació es troba amb nombres romans, del segle XIV, i amb nombres aràbigs, del segle XVII. Entre els f. XIII i XIV s'han intercalat tres fulls amb numeració moderna. Igualment són moderns els f. 67-70. Des d'el f. 162 el volum és en blanc.

Alguns nombres de la foliació romana, però, han estat afegits. Del f. CV fins al CXX, els nombres són emmarcats amb una ratlla vertical i una horitzontal, detall que no continua posteriorment.

Registre II

Etiqueta al dors, «Calaix 5, núm. 6». Llom: a dalt amb lletra del segle XVIII, «Nº 6». Immediatament a sota, lletra segle XX inici, «156». A baix, etiqueta, «A 89». Coberta: «Nº 6 Feudorum. Regestrum instrumentorum de diversis transportationibus decimarum».

Llibre foliat amb foliació del segle XVIII: 1-40. Hi ha restes, però, de foliació del segle XIV. Al f. 5 es troba la foliació CXXVI, que continua fins al f. 9 (CXXX) El f. 10, però, porta CLX. Els f. 11-30 tenen la corresponent foliació que va de CXXXI fins a CL. El f. 31 porta f. CXX. El f. 32 és, en la foliació primitiva, el f. CLI, i les numeracions segueixen correlatives fins al f. 39, que porta f. CLVIII. En el darrer foli, el 40, s'adverteix resta de foliació antiga. La foliació convenç que aquest volum és la segona part del que hem descrit anteriorment. El citarem II, amb la xifra del foli.

*Regests*⁹**1. Fals**

«844» f. 51v-52v

Judici sobre els béns del monestir de Sant Quirze de Colera.
a. VL, XIII, ap. IV, p 225-229.

2. Consagració d'església

968 febrer 9 II, f. 7rv

Acta de consagració de l'església de Vallcanera

a. MARQUÈS, *Quaderns de la Selva*, (1994, 155.
b. ORDEIG, *Dotalies*, I-II, n. 119, p. 283-28, datant 969.

3. Consagració d'església

1116 desembre 27 f. 100-101

Acta de consagració de l'església de Sant Martí de Biert

a. CR V, 91.
b. ORDEIG, *Dotalies*, III-I, n. 321, p. 64-66.

4. Nunci per aplegar delmes a dues parròquies

1138 març 29 f. 156rv

Ponç, castellà de Montsoriu, i el seu fill Guerau concedeixen a l'església de Sant Feliu de Buixalleu que el sacerdot que hi celebra el culte pugui tenir un nunci per aplegar els delmes, en la proporció d'una tercera part a la parròquia de Sant Feliu i de la meitat a la parròquia de Sant Segimon, i promet no exigir drets d'aquestes parròquies, per 20 sous que rep d'elles.

E. Erbert, levita.

---

9. Els regests de la documentació s'ordenen cronològicament.

5. Donació d'església amb els seus delmes

1148 juliol 1

f. 65rv

El bisbe dóna a l'església de Sant Pere Cercada i als clergues que hi viuen l'església de Santa Coloma de Farners amb els seus delmes.

E. (...).

6. Donació d'església

1166 octubre 27

f. 66

El bisbe Guillem dóna a l'església de Sant Pere Cercada l'església de Sant Martí de l'Esparra.

E. Gaufred, levita.

7. Clàusules de la butlla d'Alexandre III a favor del monestir de Sant Esteve de Banyoles

1175 març 13

f. 82v

Confirma a favor del monestir la possessió de les esglésies de Santa Maria [dels Turers, Sant Benet, Sant Pere de Guèmol, Sant Romà de Miànigues amb el seu cementiri, Sant Cristòfol, Sant Jaume, amb la meitat dels delmes de les viles de Figueroles i d'Ermedans, i Santa Maria i Sant Llorenç de Porqueres.

E. Gracià, cardenal sotsdiaca.

O. Desconegut; constava en un inventari del monestir de l'any 1821.

A. Còpia del 1346, perduda.

B. Còpia notarial del 1624: ADG, Arxius incorporats, Arxiu del Monestir de Banyoles, *Llibre dels privilegis del Monestir de Sant Esteve de Banyoles*, f. 9v-12r.

a. MH, ap. 467, col. 1366-1368, «ex archivo monasterii Balneolensis». b. AGUIRRE, III, 388-389; AGUIRRE, 2, V, 91-92.

c. BRTE, II, p. 778-780, ex a.

d. REINARDI, *Bullarium Romanum*, II, n. 79, f. 435, ex a.

e. PL, 200, col. 1015.

f. MONSALVATJE, XI, p. 506-509.

g. CONSTANS, *Diplomatari*, II 176-179, núm. 165.

ADG, Recull d'Onofre Steldat, *olim* T-138, f. 249r.
JL 12444 (8354).

8. Assignació de rendes

1192 juny 13

f. 88

L'abat Benet, de Sant Esteve de Banyoles, assigna a l'infermeria del mateix les rendes de l'església d'Usall.

E. Guillem, prevere.

9. Sentència

1200 agost 1

II, f. 17

Sentència donada per Cervià de Montagut i Berenguer d'Albussà, jutges comissionats per Ramon de Rocabertí, arquebisbe de Tarragona, en causa entre l'abat Pere, de Sant Pere de Galligants, i Agnès, abadessa de Sant Daniel, sobre la capellania de la parròquia de Sant Andreu Salou, que és adjudicada a la referida abadessa.

E. (...).

O. Arxiu de Sant Daniel de Girona, perg. 59.

a. *Sant Daniel* 93.

10. Testament

1204 agost 23

f. 9rv

Testament de Guillem Blancaç, que pren per marmessors el seu senyor, Guillem de Palafolls, Pere de Llagostera i Pere de Pineda, canonges de la Seu, i la seva pròpia esposa Guillema; disposa la seva sepultura a Santa Maria de Roca-rossa. Fa llegats a la Seu, Sant Feliu, Sant Pere de Galligants, Sant Martí, Sant Daniel, els malalts de Pedret, l'hospital de Girona, Santa Eulàlia, Santa Susanna, Santa Maria i Sant Pere de Pineda, la confraria de Sant Pere [de Vilelles], Sant Genís, Sant Martí d'Arenys, Santa Maria de Valldemaria, Sant Esteve de Tordera, Sant Miquel de Vallmanya, Sant Corneli, Sant Jaume, Santa Maria del Puèg, Santa Maria de Rocamador, l'hospital de Sant Joan, el Sant Sepulcre, la milícia del Temple i Sant Salvador, tot a treure de la penyora que té de Ramon de Prat, consistent en el delme de Tordera. Firma l'esponsalici a l'esposa Guillema; deixa l'armadura al seu germà Guillem i al seu cunyat Ros i al seu cunyat Ramon; fa llegats als seus fills Berenguer i Bernat i a la seva filla Ermessenda i institueix hereu universal el fill Guillem

E. Bernat Esteve, levita i escrivà públic de Girona.

11. Venda de delme

(1207) 1208 març 1

f. 118v

Clàusules de l'escriptura per la qual Guillem de Sexà, cavaller, ven a Bernat Seguí, cavaller, un quart del delme de les parròquies de Sant Martí de Cabissó i Tortellà, a percebre alternativament cada any, pel preu de 600 sous.

12. Venda de delme

(1213) 1214 març 15

f. 159v-160

Gueraua, filla de Berenguer de Camós, amb consentiment del seu marit, Dalmau de Biert, ven a Arnau de Guixà dos terços de la meitat del delme de Péra, del qual Pere d'Oix en rep la meitat, i de l'altra meitat ella en rebia dos terços i el terç restant és de l'església, pel preu de 200 sous.

E. Bernat de Serinyà, escrivà públic de Sant Pere de Besalú.

13. Venda de delme

1214 abril 10

f. 160rv

Alamanda, viuda d'Arnau de Sales i els seus fills Agnès, Ermessenda i Guillem, firmen a Arnau de Guixà el delme de Péra que ha comprat a Dalmau de Biert.

14. Testament i llegat de delme

1225 agost 8

f. 81

Clàusula del testament de Pere de Vilamalla, cavaller, que pren per marmessors Guillem de Garriga, Berenguer de Terrades i Dalmau de Terrades Guillem de Llabià i Miquel *Verum dicit*, i llega al seu fill Dalmau el delme de Cantallops.

E. Bernat, prevere de Vilamalla.

15. Carta dotal

1226 juny 5

f. 39v-40

Ermessenda, amb consentiment de la seva mare, Ferrera, d'Ademar Sord, i de Ramon i Arnau de Santmiquel, dona en dot a Arnau de Sant Iscle 500 morabatins, als quals aquest, amb consentiment del seu pare Ferrer i la seva

mare Raimunda, correspon amb altres 500 i els garanteix amb béns que té a Gualta.

E. Pere, prevere i escrivà públic de Sant Miquel.

16. Firma de delme i homenatge

1228 maig 25

f. 77

El bisbe firma a Ferrer de Sant Iscle la meitat del delme de Sant Iscle [d'Empordà] que té per la Seu de Girona, i en rep homenatge.

E. Bonhome, notari episcopal.

Cf. MARQUÈS, CC, núm. 425.

17. Permuta sobre delme

(1228) 1229 febrer 13

f. 157v-158

Guillem de Montcada, vescomte de Bearn i senyor de Castellvell, permuta amb Dolça, abadessa de Sant Feliu de Cadins, totes les percepcions que rep a la parròquia de Sant Mateu de Vilanna, per totes les prestacions que l'esmentat monestir rep a la parròquia de Sant Vicenç de Constantins i 8 *squillatas* de blat censals a rebre sobre el delme de Bescanó. Amb signatura de les monges.

E. Ricard d'Osca, per manament de Bernat Esteve, canonge i notari públic de Girona.

18. Reconeixement de delme

1229 agost 1

f. 27 rv

Arnau de Palol, cavaller, reconeix tenir per Ramon de Bas, abat de Sant Feliu de Girona, els delmes de Palol d'Onyar i Cartellà.

E. Pere Joan, levita.

O. ACG, perg. 910.

19. Testament

1232 novembre 13

f. 32

Testament de Berenguer de Canelles, que pren per marmessors l'esposa Beatriu, Pere de Cornellà i Guillem de Palma; elegeix sepultura a Sant Esteve de Canelles, on dota una llàntia i un aniversari; fa almoines a Santa Maria de Lladó, Sant Pere de Navata i Santa Maria d'Olives. Fa llegats a les filles Guille-

ma i Gueraua, que s'han de col·locar a Sant Feliu de Cadins, i institueix hereu el fill Pere, amb reserva d'un quart per al fill Berenguer.

E. (...).

20. Venda de delme

1233 abril 10

f. 88

Berenguer de Bàscara ven a Ramon de Foixà el delme de la parròquia de Sant Vicenç de Viladasens que té per llegat del seu cosí Berenguer de Medinyà i Guillem d'Espasèn, que succeí Maria, cunyada de dit Berenguer de Medinyà, per 800 sous bar dels de 88 el marc.

E. Bernat Esteve, canonge i notari públic de Girona.

21. Establiment

1233 juny 7

f. 42

Bernat de Sitjar estableix a Ramon Llorenç de Salt una feixa situada a Sant Cugat de Salt, prop de l'església, que afronta a migdia amb l'església i amb l'*stallium* d'aquest, amb llicència de fer-hi molí, a cens de dos parells de capons, per 600 sous, dels de 88 el marc.

E. Bernat Esteve, canonge i notari públic de Girona.

22. Venda del castell de Vila-sacra

(1240) 1241 març 17

f. 37v-39

Gilabert de Cruïlles ven a Sant Pere de Roda i a l'abat Ponç el seu castell de Vila-sacra, que pertanyia al castell de Peratallada, amb drets a les parròquies de Vilatenim, Peralada, Sant Quirze de Colera, Castelló, Vilabertran, Fortià i Vilanova, pel preu de 20.400 sous, amb firma de la seva esposa Cecília i dels seus fills Gilabertó, Gaufred, Dalmau i Agnès.

E. Guillem Pere, notari públic de Castelló.

23. Venda de delme

1241 juny 8

f. 30v-31v

Jaume d'Arenys, fill de Berenguer d'Arenys i de Sibil·la, ven a Pere Ponç de Besalú els masos Frigola i Olivera de Beuda, el terç del delme de Beuda que té per Pere de Cervera i tot allò que rep al terme de les parròquies de Sant Feliu de Beuda i Sant Pere de Lligordà, pel preu de 30 marcs d'argent, a pes del marc de Montpeller.

E. Ramon de Prat, notari públic de Sant Pere de Besalú.

24. Firma de delme

1241 novembre 7

f. 39

El bisbe firma a l'abat Ponç de Sant Pere de Roda el delme de la parròquia de Sant Esteve de Vila-sacra, que l'abat ha comprat a Gilabert de Cruïlles (núm. 22)

E. Bernat de Vic, notari públic de Girona.

O. Desconegut

A. Còpia del 1301: PM 167.

25. Venda de delme

(1241) 1242 gener 11

f. 30

Pere de Cervera firma a Pere Ponç, de Besalú, un terçó del delme de la parròquia de Beuda, comprat a Jaume d'Arenys, i rep per la firma 100 sous.

E (...).

26. Firma de delme

1243 setembre 30

f. 81v i 82v

El bisbe firma a l'abat Guillem de Sant Esteve de Banyoles el delme de Sant Vicenç de Camós que Miró d'Hostoles havia venut a l'abat Ramon, gratis.

E. Pere Vidal, notari episcopal.

27. Firma de batllia de rendes

1243 novembre 3

f. 114

Bernat Cavaller, de Besalú, i la seva esposa Maria fermen a Paiola de Joell, de Capsec, i a la seva esposa Anglesa, la batllia de totes les rendes que reben a la parròquia de Capsec.

E. Ramon de Prat, escrivà públic de Sant Pere de Besalú.

28. Testament sacramental

(1243) 1244 març 24

f. 2rv

Publicació del testament de Guillem Blancaç, fill, ordenada per Bernat de Vic i testificada per Ramon de Torroella, Guillem de Pineda i Guillem i Bernat, fills de Ros de Pineda, i Ponç de Montsoriu, a l'altar de Santa Maria de l'església de Sant Martí Sacosta de Girona. El testador, trobant-se al seu *stallium* de Sant Julià de Palafolls, prengué per marmessors Ponç de Cassà, Guillem de Pinet, fill de Guillem de Pineda i Bernat de Pineda, fill de Ros; elegí sepultura a Santa Maria de Roca-rossa; llegà 400 *auri* a la seva filla, garantits amb els esplets de la possessió de Medinyà; llegà tot el seu haver al seu fill, al qual substituí Ponç de Montsoriu i Bernat i Guillem de Pineda, fills de Ros de Pineda; disposà que es reparessin les quèsties i toltes fetes als homes de Medinyà, a coneixement dels frares predicadors i menors; reconegué un deute a Bernat Guerau, a Bernat Barners i a Bernat de Clopers, a Pere Domènec de Campllong i a Maimó de Sant Celoni.

E. Ramon de Cassà, per manament de Bernat de Vic, notari públic de Girona.

29. Venda de delme

1244 abril 22

f. 37rv

Gaufred de Cistella ven a Sant Pere de Roda i al seu abat Ponç tres quarts d'un quartó del delme de Sant Esteve de Vila-sacra per 1.000 sous. Signen l'esposa Guillema i els fills Saurina i Arnau.

E. Guillem Pere, escrivà públic de Castelló.

30. Consagració d'església

1245 maig 2

f. 65v-66

Acta de consagració de l'església de Sant Pere Cercada, a la qual el bisbe Guillem dóna les esglésies de Santa Coloma de Farners, Sant Martí de l'Esparra i la capella [de Santa Maria d'Argimon?], de la qual es dóna la rodalia.

E. Pere Ferrer.

a. VL, XIV, p. 213.

b. ORDEIG, *Dotalies*,

31. Venda de béns amb reserva de delme i feus

1245 setembre 1

f. 2v-4

Bernat de Lloret ven a Ramon de Castelló tota la possessió que té a la parròquia de Sant Pere de Llorà, és a dir, la meitat del castell, amb els masos Codina, Riba, Ferrer de Noals, Bosc, Costa, Carrera, i el cens de Pere de Soler; i la tercera part de set masos que té a la parròquia de Santa Maria de Rocacorba; masos Serra, Vives de Planes, Pere de Planes, Serrat, Ponç i Balma, tal com els havia tingut el seu oncle Bernat de Lloret, tal com són dividits entre l'atorgant i Ramon de Rocacorba, per 600 morabatins, amb reserva del delme que té per Maria de Reixach, i els feus d'Arnau de Bosquerons, Bernat de Coromina i de Favars. Ratifiquen la venda l'esposa de l'atorgant, Guillemma, Brunissenda de Gironella i el seu germà Ramon Bru, Maria de Reixach i el seu fill Guillem i Ramon de Sant Cebrià i la seva esposa Guillemma, filla de la dita Maria de Reixach.

E. Bernat de Vic, notari públic de Girona.

32. Estabiment de batllia

(1245) 1246 gener 8

f. 106v-107

Ramon de Bac, cavaller, estableix a Pere de Beuda, de Besalú, la batllia del seu delme de Dosquers, per 20 sous.

E. Ramon de Prat, notari públic de Sant Pere de Besalú.

33. Testament

1249 setembre 13

f. 13v

Testament d'Ermessenda de Vilamarí, que pren per marmessors Berenguer de Vilamarí, marit seu, Bernat de Camós, Arnau de Ferredons, Joan de Ferredons i Arnau de Pujol, clergue; elegeix sepultura al cementiri de Santa Maria de Vilamarí. Fa deixes a Sant Esteve de Vilaür, la confraria, Santa Maria d'Olives, Sant Pere de Juïgues, Santa Maria de Girona, l'hospital nou, l'obra de Sant Feliu, la casa dels malalts i l'obra dels framenors. Firma al marit la millora que té a la parròquia de Cabanes; institueix hereva la filla Brunissenda i fa deixes a les filles Guillemma, Saurina i Agnès.

E. Ramon, prevere i capellà de Santa Maria d'Espasèn

34. Firma de delme

1250 març 30

f. 144

Ermessenda d'Empúries, filla d'Arnau de Sales, i el seu fill Ramon d'Empúries, firmen a Beatriu, viuda de Guillem de Montagut, cavaller, i al seu fill Huguet, el delme de Palau, parròquia de Montagut, que dit Guillem tenia en feu per Bernat de Vilert, i aquest pel castell de Sales, per 20 sous.

E. Ramon de Prat, lloctinent de Pere de Prat, escrivà de Sant Pere de Besalú.

35. Divisió d'herència

1251 abril 1

II, f. 36rv

Bertran de Vilar i Berenguer de Vilar, germans, hereus de Pere de Malla, oncle seu, divideixen l'herència, de manera que Bertran tingui els castells de Montsoriu i Hostalric i la casa de Grions, des de Coll de Cerdans fins al mar, i Berenguer, els castells de Malla i Viladrau, amb liquidació de l'esponsalici de Maria, viuda de dit Pere de Malla.

E. Jaume de Prat, notari públic de Barcelona.

O. PM 200

36. Carta dotal

1251 maig 14

II, f. 5v

Beatriu, filla de Berenguer de Queixàs, pren per marit Dalmau de Vilamalla amb 2.000 sous de dot, i rep d'aquest el tantúndem, hipotecat sobre el delme de Vilamalla, el castell de Palol de Noves i drets a Santa Eulàlia de Noves

E. Ponç de Fonts, notari públic de Peralada.

37. Donació de delme

1251 desembre 3

f. 141

Llorença, viuda de Bernat Sord de Vilanova, fa donació al seu fill Berenguer d'un terç del delme de Sant Pere de Figueres, que havia estat de Bernat de Molins i que dita atorgant havia donat a Bernat Sord, germà del referit Berenguer.

E. Joan de Pla, escrivà de Peralada.

38. Clàusula dotal

(1251) 1252 gener 26

f. 94v

Clàusula de l'heretament que Bernat de Serra, cavaller, i la seva esposa Ermessenda fan a Elicsenda, filla seva, amb dot de 1300 sous que el futur marit d'aquesta, Berenguer de Terrades, hipoteca sobre béns situats a les par-ròquies de Casavells, Matajudaica i Corça

39. Testament

1252 maig 1

f. 14rv

Testament de Bernat de Serra, cavaller, que pren per marmessors Guillem d'Ullastret, Arnau de Fontclara i Berenguer de Terrades; elegeix sepultura a Santa Maria de Serra; fa una deixa a la confraria, fa llegats a les seves filles Peregrina, Beatriu i Ermessenda; firma a l'esposa Ermessenda l'esponsalici, i institueix hereu el seu fill Ramon.

E. Guillem Llorenç, prevere i escrivà públic d'Ullastret

40. Definició de legítima sobre delme

1252 juny 2

II, f. 1v

Agnès de Vilar, de Llagostera, i el seu marit Guillem Bernat, defineixen a Brunissenda, germana de dita Agnès, la legítima que els pertocava sobre el delme de Santa Pellaia, a condició que es pagui la legítima de la seva germana Ermessenda.

E. Berenguer Lambart, notari públic de Caldes.

41. Donació de delme, amb reserva de legítima

1252 juliol 5

II, f. 1rv

Pere de Riu fa donació a (...) del delme de Santa Pellaia, a condició que es pagui legítima de 100 sous a la seva filla Ermessenda.

E Arnau de Croses, notari públic d'Amer.

42. Venda de delme

(1252) 1253 gener 17

f. 128-129

Guillem de Palera ven a Bernat Esteve, de Camprodon i al seu fill Bernat, dues parts del delme dels masos Molins i Illa de Llanars, amb reserva d'un diner de cens, pel preu de 300 sous dels de 88 el marc.

E. Guillem de Fornells, escrivà públic de Camprodon

43. Venda de delme

(1253) 1254 febrer 1

f. 158v-159v

Guerau de Flaçà, la seva esposa Beatriu i els fills Bernat, Dalmau i Berenguer, venen a Pere de Colell, capellà d'Adelaida de Rupjà, que compra en nom de Berenguera, abadessa de Sant Feliu de Cadins, dues parts del delme de Sant Martí del Far, per 900 sous dels de 88 el marc.

E. Bernat de Vic, notari públic de Girona

44. Batllia de delme

1254 juny 13

f. 130v

Bernat de Palol, fill de Ramon de Medinyà, atorga a Bernat de Vilamalla la batllia del seu delme de Vilamalla, per 5 sous.

E. Guillem Pere, escrivà públic de Castelló

45. Llegat i dotació amb delme, i esponsalici

1255 juliol 16

f. 17rv, amb aprovació papal del llegat, f. 20v f. 9

Testament de Josiana de Cervera, que pren per marmessors Berenguer de Vilert, (...) Prat de Besalú; elegeix sepultura a Sant Daniel, monestir al qual llega el delme de Setcases, dotant amb el delme de Setcases un benefici a Sant Daniel. Institueix la seva filla (...) hereva del castell de Toralles i firma a la filla Agnès l'esponsalici amb el seu espòs, Pere. Hom esmenta el clergue de l'església de Castellfollit.

E. Ramon de Prat, notari públic de Besalú II)

A. Còpia coetània: ADG, Dotalies D-6, f. 9.

a. CC 468

b. *Sant Daniel* 238

46. Firma de delme

1255 octubre 30

f. 106

Grimau de Cals, cavaller, firma a Joan de Mont, de Savarrés, parròquia de Fontcoberta, el delme de Savarrés, tal com l'havien tingut la seva mare, Maria de Cals, i el seu pare Pere, i el fill d'aquests, Berenguer, per 40 sous.

E. Joan levita, notari públic de Banyoles

47. Testament

1258 maig 26

f. 43rv

Testament d'Arnau de Quarterol, de Llagostera, que pren per marmessors el seu germà Berenguer Pere, Bernat de Modemac i Berenguer Ermengol, clergues de Santa Cristina d'Aro; disposa el seu enterrament a Sant Feliu de Llagostera; firma el seu esponsalici a l'esposa Guillema, de 580 sous; fa deïxes als fills d'aquesta, Bernat i Arnau, a la seva neboda Adelaida de Riclar, a Arnau Pere, fill de Guillem Pere d'Albons, a la seva pròpia filla Ermessenda i institueix hereu el seu net Arnau, fill de dita Ermessenda del mas Quarterol, amb ordre que no faci forces ni injúries als seus homes de Mata.

E. Ramon Llandric, notari públic d'Aro

48. Donació de delme

1258 novembre 20

f. 42v

Ermessenda d'Orri, filla d'Arnau de Quarterol, fa donació al seu fill Arnau del delme de Sant Fruitós de Brunyola, Sant Sadurní i Banyeres i de possessions situades a Calonge, Franciac i Vallcanera, amb reserva dels drets d'Arnau de Vilademany i Berenguer de Malla.

E. Berenguer Lambard, notari públic de Caldes

49. Venda de delme

1258 novembre 28

f. 40v-41

Ponç de Llampaias ven a Castelló Marenjà, de les Olives, parròquia de Garrigoles, un sisè del delme de Garrigoles pel preu de 300 sous bar. Amb signatura de Guillema de Rupjà.

E. Bernat de Vic, notari públic de Girona

50. Clàusula tetamentària

125... octubre 26

II, f. 11v

Clàusula del testament de Ramon de Saldet, que llega a Berenguer de G(...) un mas situat a Saldet i el delme d'aquesta parròquia, de Montiró, de l'Armentera i de Capmany.

E. Arnau, clergue i escrivà de l'Armentera II)

51. Carta dotal

(1260) 1261 febrer 12

f. 8v

Berenguer Duran, ciutadà de Girona, dóna per causa de núpcies a la seva filla Elicsenda 300 morabatins, que aquesta aporta en dot a Bru de Castelló, del qual en rep altres tants.

E. Bernat de Vic, notari públic de Girona

52. Venda de drets

(1260) 1261 març 19

f. 104

Guerau de Cervià ven a Berenguer Duran, ciutadà de Girona els drets que té sobre certes possessions que s'enumeren, situades a Bordils, pel preu de 200 sous.

E. (...)

O. ACG, perg. 1447

53. Testament amb llegat de delme

1261 març 29

f. 91

Clàusula del testament de Pere de Maià, que institueix hereu el seu fill Bernat de Maià, amb esment de la meitat del delme de Maià.

54. Venda de delme

1261 juny 1

II, f. 19-20

Guillema, filla de Guillem Bru, i el seu marit Ramon de Juià, venen a Ramon de Gironella, cavaller, delmes de Caldes i Franciac pel preu de 4.000 sous.

E. Bernat de Vic, notari públic de Girona

55. Donació de delme i altres béns

1261 novembre 12

II, f. 19rv

Ramon de Gironella, cavaller, fa donació a la seva esposa Agnès de tot allò que rep a Rupjà, del delme de Caldes que ha comprat a Guillema, filla de Guillem Bru i al seu marit, Ramon de Juià, i dels masos Bofill i Bou, situats a la parròquia de Santa Maria i Sant Esteve de Caldes. Amb signatura de Simó de Gironella i Guillem Ramon de Gironella, canonge de Girona.

E. Pere Calvet, escrivà de Perpinyà

O. PM 248

56. Testament

1261 desembre 30

II, f. 16rv

Testament d'Arnau de Carreres, que pren per marmessors el seu cosí, Guillem de Canadal i el seu germà, Gaufred de Carreres; elegeix sepultura al cementiri de Santa Maria del Mas de la Milícia; fa deixes a Santa Maria de Darnius, Sant Cebrià d'Arnera, Santa Maria de Codó, Sant Martí de la Vajol, Santa Maria d'Illes i Santa Maria del Roure. Llega per pagar injúries una possessió situada a Maçanet de Cabrenys i firma l'esponsalici a l'esposa Brunissenda. Institueix hereu del mas de Carreres el prenyat de la seva esposa, i li substitueix el seu germà, Bernat de Carreres, Gaufred, canonge de Santa Maria del Roure, i la germana Ermessenda.

E. Joan de Fonts, notari públic de Peralada

57. Reconeixement de delme

1262 juny 5

f. 79

Beatriu de Roca, esposa de Pere de Roca, cavaller, reconeix a Dalmau de Molins, cavaller, que té en feu per ell una quarta part del delme de Vila-sacra, que havien tingut per Maria de Cistella, i la rep per 65 sous.

E. Tere de Trullols, lloctinent de Ponç de Fonts, notari públic de Peralada

58. Carta dotal

1262 novembre 24

f. 64v

Ramon de Serra, fill de Jaume de Serra, de Cistella, pren per esposa Brunissenda, filla de Berenguer de Juià, cavaller, i li dóna per causa de núpcies el

delme de Calm de la parròquia de Sant Llorenç de la Muga, i ella li dóna en dot 1.000 sous i l'aixovar.

E. Pere Romaní, lloctinent de Berenguer de Fontfreda, notari públic de Sant Llorenç de la Muga

59. Testament

(1263) 1264 gener 28

f. 35rv

Testament d'Arnau de Sant Iscle, que pren per marmessors l'esposa, Ermessenda de Gualta, el fill, Arnau de Gualta, i Ramon d'Escala; elegeix sepultura a Santa Maria d'Ullà, on disposa la celebració d'un aniversari per ell i pel seu germà Guillem de Sant Iscle. Fa deixes a l'església de Gualta, la Seu, els OFM i OP de Girona, Sant Genís de Torroella i Santa Maria del Mar. Fa llegats als fills Pere, Bernat i Berenguer, i institueix hereu de la casa de Sant Iscle, Arnau de Gualta.

E. Pere de Colomers, n. p. de Torroella de Montgrí

60. Firma de batllia de peix

(1263) 1264 febrer 27

f. 145v-146

Ponç Hug, comte d'Empúries, firma a Berenguera, viuda de Ramon Domènec, i als seus fills Ramon, Berenguer i Guillem, la batllia dels peixos del mar i de l'estany de Castelló, amb l'assignació de 100 sous anyals.

E. Mateu Eimeric, notari públic de Castelló

61. Promesa de tenir castell i fer cavalcades

1264 maig 9

f. 33v

Ermessenda de Gualta promet a Berenguer de Sant Iscle tenir per ell el castell de Rocamaura, i fer cavalcades des de Collsabadell fins al padró de Guimerà; rep d'aquest en feu el delme d'Ullà.

E Pere Ros, canonge i escrivà públic de l'església d'Ullà

62. Donació

1265 agost 24

f. 39v

Ermessenda de Gualta dóna al fill, Arnau de Gualta, la possessió de Rocamaura i el delme d'Ullà.

E. Pere de Colomers, notari públic de Torroella

63. Donació de delme

1265 desembre 18

II, f. 18v-19

Agnès de Foixà, per bé d'ànima seu i del seu difunt marit, Ramon de Gironella, fa donació al monestir de Sant Daniel d'un quart del delme de Caldes i Franciac, que ha de destinar-se a sufragis i aniversaris.

E. Bernat de Vic II)

Sant Daniel 275

64. Firma de delme

1266 abril 30

f. 94v

Berenguer de Torrent, senyor d'Albons, firma en feu a Berenguer de Terrades de Ginestet, cavaller, un octau del delme de Rupjà.

E. Guerau Nuellet, prevere i notari públic d'Albons

65. Firma de delme

1266 novembre 1

f. 77v-78

El bisbe firma a Guillem de Palma, cavaller, i a la seva esposa Ermessenda el terç del delme de Navata que havia estat de Ramon de Galliners de Navata, pare de dita Ermessenda.

E. Joan de Porqueres, notari episcopal

O. Desconegut.

A. Còpia de 1318: PM 265.

66. Testament

1267 setembre 11

f. 12v-13

Testament d'Arnau de Sant Miquel, cavaller de Corçà, que pren per marmessors Gaufred, prior de Sant Miquel de Cruïlles, Ferrer, cambrer del mateix monestir i el seu propi germà, Cervelló, Guillem de Pals i el seu propi nebot, Ramon de Sant Miquel. Escull sepultura a Sant Miquel de Cruïlles. Fa deixes a Sant Julià de Corçà, Santa Cristina, Sant Genís de Monells, Sant Jaume, Sant Martí de Llaneres i deixa un aniversari per a la seva esposa Gisperta, dotat amb béns situats a la parròquia de Santa Àgata; firma l'espousalici a la seva esposa Guillema sobre el mas Rigau de Llaneres; deixa la legítima als seus fills Bernat, Ermessenda i Guerau; deixa al seu fill Dalmau

tot el que té a Pals, Sant Feliu de Boada, Sant Julià de Boadella, i Palau Sator, i institueix hereu el seu fill Arnau dels béns que té a Corçà, Monells i Sant Martí de Llaneres.

E. Guillem, prevere i sagristà de Corçà

67. Firmes de delme

1267 setembre 19

f. 98v

Arnau de Navata firma a Ermessenda, filla de Ramon de Galliners, de Navata, i al seu marit, Guillem de Palma, cavaller, el feu que dit Ramon tenia per l'atorgant, consistent en un terç del delme de Navata, per 240 sous.

E. Ramon de Prat, notari de Sant Pere de Besalú

68. Carta dotal

(1267) 1268 gener 5

II, f. 21

Arnau de Catllar pren Sibil·la, filla de Guillem d'Aragall, per esposa, i rep 2.500 sous de dot, que hipoteca sobre el castell de Catllar i percepcions que rep a les parròquies de Lligordà i Setcases; ella aporta, amb consentiment de Blanca d'*Urgio*, mare seva, 2.500 sous, dels quals 1.300 són d'esponsalici.

E. Pere de Calonge, notari públic de Ripoll

69. Testament amb llegat de delme

1268 maig 27

f. 47rv

Testament de Berenguer d'Aguiló, cavaller, que pren per marmessors el seu germà Bernat, abat de Sant Pere de Galligants, el prior de Sant Miquel de Cruïlles i Ferrer, cambrer d'aquest lloc, Ramon de Soler, cavaller i la seva pròpia esposa, Margarida. Elegeix sepultura a Sant Miquel de Cruïlles; fa deixes a Sant Pere de Palau-sator, l'església de Santa Maria del mateix lloc, Sant Julià de «Boadella» (Boada), Santa Maria de Porqueres i Sant Esteve de Madremanya; firma a la seva esposa l'esponsalici de 300 aurei, excepte 300 sous que encara li deu Ramon de Finestres i els seus. Fa llegats a les filles Brunissenda i Ermessenda del delme que té a les parròquies de Porqueres, Miànigues i Pujarnol, i institueix hereu el seu fill Guillem.

E. Bernat de Clara, escrivà públic de Palau Sator

70. Venda de delme

1268 juny 30

f. 107-108

Pere de Bac ven a Arnau de Catllar, monjo de Sant Esteve de Banyoles, tres parts del delme de Sant Martí de Dosquers, pel preu de 1.200 sous.

E. Guillem de Fornells, escrivà públic de Camprodon. Amb firma del bisbe.

O. PM 275. Carta partida

71. Carta dotal amb hipoteca sobre delme

1268 agost 11

f. 34

Berenguer de Sant Aniol i la seva esposa Adelaida fan donació a la seva filla Sança de 400 *aurei*, que ella aporta en dot a Arnau de Gualta, el qual, amb consentiment de la seva mare Ermesenda, hi correspon amb altres tants i ho hipoteca tot sobre el delme de Sant Iscle d'Empordà.

E. Pere Ros, canonge i escrivà públic d'Ullà

72. Clàusules testamentàries

1268 octubre 6

f. 76

Clàusules del testament de Ferrera, esposa d'Arnau de Mollet, que pren per marmessors Arnau Gamell, Ramon Gamell i Arnau de Cistella, cavallers; institueix hereu el seu fill Ramon i li substitueix el seu fill Jaume.

E. Guillem Pere, notari públic de Peralada

73. Clàusules testamentàries amb firma de delme

1268 novembre 18

f. 97

Clàusules del testament d'Arnau d'Abellars, cavaller de la parròquia de Sant Andreu de Pedrinyà, que pren per marmessors el seu senyor, Guerau de Cervià, la seva neboda Berenguera, el seu cunyat Berenguer de Mora i Dalmau de Planils, i firma a la seva esposa el delme de la parròquia de Cassà de Pelras.

E. Guillem Bernat de Parlavà, sotsdiaca i notari públic de Rupjà

O. Desconegut.

A. Còpia de 1318: PM 276.

74. Venda de delme

1269 maig 24

II, f. 8

Jaume de Vallgornera, fill de Berenguer Sord, cavaller, ven a Mascarós d'Hortal, cavaller, el delme que rep a Maçanet de Cabrenys, per 1.000 sous.

E. Guillem Pere, notari públic de Perarada

75. Testament amb llegat de delme

1269 juliol 11

f. 10rv

Clàusules del testament de Ramon de Castelló, fill de Ramon de Castelló, que institueix hereus universals els seus germans Berenguer i Bru, dels seus béns situats a les parròquies de Llorà i Rocacorba i del delme de Llorà.

E. Bernat de Vic, notari públic de Girona

76. Donació de delme

1269 juliol 18

II, f. 37rv

Guerau de Montsoriu, que deu a la seva germana Agnès, de Castellar, 500 morabatins de dot, li lliura els delmes d'Arbúcies i rendes de Riudarenes durant vint anys

E. Pere de Llagostera, jutge de Guerau de Cabrera, amb firma del bisbe de Girona, donada a Agnès de Castellar, esposa de Ramon de Castellar, cavaller, el 1280.

Cf. PM 352.

77. Testament

1270 maig 26

f. 23v-24

Testament de Raimunda de Garrigàs, esposa de Bernat Guillem, d'Avinyó, que pren per marmessors Guillem de Mont-roig, Bernat d'Avinyó, el seu marit Bernat Guillem i Arnau d'Ordis, jurista. Elegeix sepultura a Sant Miquel de Garrigàs; fa deixes a l'altar de Santa Maria d'aquest lloc, als clergues de Darnius, Sant Esteve de Caneres, Sant Cebrià d'Arnera, Santa Maria de Mont-roig, Santa Maria de Codó, Santa Maria d'Estanyet, Santa Maria de Jonqueres i els frares de penitència de Peralada. Fa llegats a les filles Guillem i Saurina, que ha de fer-se monja, i institueix hereu el seu fill Bernat.

E. Berenguer de Vilar, clergue d'Ordis

78. Firma de delme

1270 desembre 19

f. 79v-80

El bisbe firma a Bernat de Camós i Samsó de Forn, ciutadans de Girona, un quart del delme de la Pera, venut per Guerau de Cervià i la seva esposa Agnès, per 1.700 sous bar.

E. Bernat de Reixach, notari episcopal

79. Donació de béns i delme, amb reserva de dot

(1270) 1271 gener 14

f. 24v

Berenguer de Palol, cavaller, dóna al seu fill Berenguer de Palol tot allò que té a Valldevià i a la parròquia de Sant Sadurní d'Arenys, un terç del delme de Vilaür i el mas Arnau de Vall de Jafre, amb reserva de 4.000 sous del dot de la seva esposa Raimunda.

E. Mateu Eimeric, notari públic de Castelló

80. Testament

(1270) 1271 gener 28

f. 26v-27

Testament de Berenguer de Sant Aniol, cavaller, que pren per marmessors Guillem de Bianya i el germà d'aquest, Berenguer, cavallers, i elegeix sepultura a Santa Maria de Finestres. Fa una deixa a Sant Aniol, d'on és parroquià. Fa llegats al germà Arnau i a la filla Romia; firma l'esponsalici a l'esposa Adelaida, situat a la parròquia de Santa Maria de Granollers. Institueix hereu el fill Guillem de Sant Aniol i li substitueix el fill Arnau.

E. Ramon de *Ballescho*, clergue de Sant Aniol

81. Firma de delme

(1270) 1271 febrer 27

f. 29

El bisbe firma a Berenguer de Castelló i a Bru de Castelló, germans, ciutadans de Girona, el delme que el germà d'aquests tenia a la parròquia de Llorà i que els deixà en testament.

E. Bernat de Reixach, notari episcopal

82. Venda de delme

1271 juny 17

f. 78

Berenguer de Rocabrúna, cavaller, ven a Berenguer de Bianya, cavaller, una part del delme de Santa Margarida de Bianya per 450 sous.

E. Pere de Torre, lloctinent de R. Janer, notari de la Reial

O. Desconegut.

A. Còpia de 1317: PM 294.

83. Establiment de batllia

1271 juliol 31

f. 111-112

Guillem de Monell, cavaller i Dalmau de Biert, germans, fills d'Arnau de Monell, cavaller, estableixen a Berenguer Gavella, de Bàscara, la batllia de totes les seves rendes de Bàscara.

E. Ramon de Cassà, lloctinent de Bernat de Vic, notari públic de Girona. Amb error de datació (literalment, 1371).

84. Venda de delme

(1271) 1272 gener 2

II, f. 2v-3v

Guerau de Cervià ven a Berenguer de Bordils, clergue, la meitat del delme de la parròquia de Bordils, pel preu de 850 sous. Amb signatura d'Agnès, esposa de l'atorgant.

E. Bernat de Vic, notari públic de Girona

85. Carta dotal

(1271) 1272 febrer 18

f. 25v-26 i II, f. 12v

Guillem Jutge, cavaller de Palau [Saverdera], i la seva esposa Dolça donen a Bernat de Vilaüt, fill de Bernat de Vilanova, cavaller, la seva filla Ermessenda, dotada amb 4.000 sous, als quals aquest correspon amb altres tants, assegurats sobre la força de Vilaüt i el delme de Vilaüt que el pare d'aquest comprà a Bernat Llobet, clergue, tot situat a la parròquia de Sant Martí de Pau.

E. Mateu Eimeric, notari públic de Castelló

86. Reconeixement de delme

1272 març 28

II, f. 28r

Pau de Palol, cavaller, reconeix tenir per Gispert de Botonac, abat de Sant Feliu de Girona, els delmes de Palol d'Onyar i Cartellà.

E. Guillem de Terrades, notari episcopal.

87. Venda de béns

1272 agost 10

f. 56-57

Guillem de Boixols, de Besalú, ven a Bernat de Rec, de Banyoles, totes les possessions que té a les parròquies de Santa Maria de Porqueres, Sant Romà de Miànigues, Sant Maurici de Cals i Sant Cristòfol d'Usall, de les quals s'esmenten alguns masos, per 13.800 sous. Amb signatura d'Agnès, esposa de l'atorgant.

E. Joan levita, notari públic de Sant Esteve de Banyoles

88. Donació de béns i delmes

1272 octubre 18

II, f. 6r

Berenguer de Santmartí, cavaller que viu a Foixà, fa donació al seu nebot Dalmau de Santmiquel, fill d'Arnau de Santmiquel veí de Corça, de tots els béns que té a les parròquies de Pau, Sant Pere Pescador, Pontós, Verges i dels delmes de Garrigoles i Palau Sardiaca.

E. Bernat Arnau, escrivà de Foixà

89. Donació

1272 octubre 19

f. 47v-48v

Margarida, filla de Ramon Batlle de Peratallada i d'Ermessenda, fa donació a Guillem d'Aguiló, fill de Berenguer d'Aguiló cavaller, de 300 *aurei* sobre l'alberga que rep al castell de Peratallada, possessions de Sant Esteve de Peratallada, batllia d'Ullastret i masos que té al vilar de Canapost, i rep d'aquest el tantúndem, sobre les possessions que té a Madremanya.

E. Guillem Redorta, notari públic de la Bisbal

90. Carta dotal

(1272) 1273 gener 17

f. 58rv

Bernat de Rec, de Banyoles, fa donació al seu fill Tortosa de totes les possessions que ha comprat a Guillem de Boixols, de Besalú, i dit fill les dóna en dot per valor de 6.000 sous a la seva esposa Guillema, filla de dit Guillem de Boixols.

E. Joan levita, notari públic de Sant Esteve de Banyoles

91. Carta dotal

(1272) 1273 gener 29

f. 59v-60

Berenguer de Bellpuig, cavaller, la seva esposa Elicsenda i el seu fill Berenguer, donen a Guillem de Vilafant la seva filla Guillema en esposa amb 2.000 sous de dot, pels quals obliguen el seu delme de Taleixà, i dit Guillem els correspon amb el tantúndem, pel qual obliga béns situats a Sant Pere de Montagut i a la parròquia de Vilafant.

E. Ramon de Prat, lloctinent de Bernat de Prat, escrivà públic de Sant Pere de Besalú.

92. Testament

1273 juny 4

f. 94v

Clàusula del testament de Berenguer de Terrades, de Casavells, que institueix hereu el seu fill Miquel.

93. Firma de delme

1273 juliol 18

f. 57v

El bisbe firma a Bernat de Rec, de Banyoles, i al seu fill Tortosa, la part de delme que Guillem de Boixols de Besalú li ha venut a la parròquia de Porqueres, per 1.000 sous.

E. Berenguer de Fornells, notari episcopal

O. Desconegut.

A. Còpia de 1317: PM 301.

94. Firma d'hipoteca sobre delmes

1273 juliol 19

f. 58

El bisbe firma a Guillema, esposa de Tortosa de Rec de Banyoles, i filla de Guillem de Boixols de Besalú, la hipoteca que dit Tortosa li ha fet dels delmes de Porqueres.

E. Berenguer de Fornells, notari episcopal

O. Desconegut.

A. Còpia de 1316: PM 302.

95. Firma de delme

1273 novembre 14

f. 68v-69

El bisbe firma a Ramon de Prat, de Besalú, un sisè del delme de Borrassà i un sisè del de Serinyà, un terç del de Merlant, la meitat del de Briolf, la meitat del de Ventatjol, la meitat del de Sant Pere Espuig, i un quart del de Terrades que aquest té per Mascarós d'Hortal, i en rep homenatge.

E. Berenguer de Fornells, notari episcopal

96. Definició de drets

(1273) 1274 gener 25

II, f. 13rv

Cerdana, filla d'Arnau de Maçanet, cavaller, i d'Arsenda, amb consentiment de Guillem de Cistella, oncle seu i de Dalmau de Darnius, cavaller i avi seu, renuncia a favor de la seva germana Blanca, de qui ha rebut la legítima, tots els seus drets sobre l'herència del seu pare.

E. Bernat de Fontfreda, notari públic de Sant Llorenç de la Muga

97. Definició de drets sobre delme

(1273) 1274 febrer 9

f. 60v-61

Berenguer de Rabós, fill de Guillem de Rabós, cavaller, defineix a Ramon, abat de Sant Quirze de Colera, tot el seu dret sobre el delme de la parròquia de Sant Julià de Rabós que rebien Arnau de Morasac, cavaller, i el seu fill Ramon, definició que aprova Sibila, esposa de l'atorgant.

E. Guillem Pere, notari públic de Peralada

98. Venda de delme

1274 juny 1

f. 41rv

Havent fundat Castelló Marenjà d'Angle, natural de les Olives, un aniversari a Sant Sadurní de Garrigoles, a coneixement de Nicolau, guardià dels framenors de Castelló, els seus marmessors Ramon Marenjà, nebot seu i Bernat s'Anglada de Garrigoles, venen a Guillem de Tor, fill de Ramon Marenjà i d'Alamanda, el delme de Garrigoles que dit Castelló havia comprat per 250 sous a Ponç de Llampaias, pel preu de 270 sous.

E. Guillem Bernat, escrivà de Verges

99. Carta dotal

1274 desembre 28

f. 9v-10

Arnau Gallart, de Camprodon, i el seu fill Guillem donen a Pere de Berquís, fill de Pere de Berquís, de Molló, la seva respectiva filla i germana Sibilla en esposa, amb 30 marcs de plata de dot, als quals Pere de Berquís correspon amb altres tants.

E. Bernat d'Oliveda, notari públic de Camprodon

100. Testament

1275 abril 26

f. 1 rv

Testament de Guillem Blancaç, cavaller, que pren per marmessors Bernat de Pineda, cavaller, i Guerau de Gualba, canonge de Barcelona i Vic, Ramon de Menola, cavaller, i Berenguer de Blancons, clergue, rector de l'altar de Sant Marc de la catedral de Barcelona; disposa que se satisfacin les injúries del seu oncle Berenguer Blancaç i del seu pare Guillem Blancaç, fins a 1.000 sous, i si no es troben els perjudicats, es distribueixin a parts iguals entre l'Almoïna de la Seu de Girona i els dominicans de la mateixa ciutat; escull sepultura a Sant Salvador de Breda, amb 2.000 sous; fa llegats al monestir de Sant Pol de Mar, Santa Maria de Pineda, Sant Pere de Palafolls, la capella de Sant Julià de Palafolls, Sant Pere de Vilelles, Santa Maria del castell de Palafolls, Sant Bartomeu de sota el castell, Sant Esteve de Tordera, Santa Maria de Rocarossa. Llega 100 sous a la seva mare Guillema, i fa llegats a la seva germana Elicsenda, a la filla d'Arnau de Montalegre, la seva germana Brunissenda i el fill d'aquest, Guillem de Camós, al qual substitueix el seu germà Galceran, i prega al bisbe de Girona i a la vescomtessa de Cabrera que protegeixin l'execució del testament.

E. Guillem Cassart, substitut de Pere d'Arenys, notari públic de Vic

101. Venda de delme

(1275) 1276 gener 15

f. 1 rv

Guerau de Montsoriu i la seva esposa Laura venen al monestir de Sant Pere Cercada i al seu prior Guillem dues parts del delme de Santa Eulàlia de Vallcanera, pel preu d'un mul i 900 sous bar.

E. Berenguer d'Om, notari públic d'Hostalric.

102. Carta dotal

(1275) 1276 gener 24

II, f. 15

Blanca, filla d'Arnau de Maçanet, pren Ponç, fill de Bernat d'Avinyó, cavaller, com a espòs i li dóna 700 sous de dot, que li són hipotecats amb béns situats a Santa Maria d'Illes, del Rosselló.

E (...), escrivà públic de Cabanes, per manament de Guillem Julià, notari públic de Llers II)

103. Definició

1276 abril 8

f. 60v

Guillema de Santmiquel, viuda d'Arnau de Santmiquel, cavaller de Corçà, el seu fill Arnau i les seves filles Ermessenda i Gueraua, defineixen a Dalmau de Santmiquel, fill de dita Guillema, tota la possessió que havia estat de Dalmau de Santmartí, del Ter avall fins a Castelló.

E. Guillem, prevere i sagristà de Corçà

104. Testament

1276 abril 24

II, f. 40

Clàusules del testament d'Agnès, esposa de Bernat Labarut, de Banyoles, que pren per marmessors el seu germà, Dalmau d'Adri, Guillem de Reixach i el seu propi marit; fa deixes diverses, entre elles a l'obra nova de l'església de Santa Maria [dels Turers]. Fa llegats a les filles Elicsenda i Dolça, i institueix hereu el seu fill Jaume.

E. (...)

105. Reconeixement de delme

1276 novembre 1

f. 51v

Berenguer, fill de Guillem de Rabós, reconeix a Ramon de Bianya, abat de Sant Quirze [de Colera], que té per ell el delme de Sant Julià de Rabós, l'alou de *Vilarmesadino* i de Charabls (*sic*) i tot allò que posseeix a la parròquia de Sant Quirze

E. Joan Barrot, domer i notari de Noves

106. Venda de delme

1277 juny 20

II, f. 12rv

Ponç Roig, cavaller, ven a Guillem de Planes, capellà de Sant Feliu de Girona, la meitat del delme de raïms de Brunyola per 600 sous.

E. Ramon de Cassà, notari públic de Girona

107. Testament

1277 agost 10

f. 26rv

Clàusules del testament de Bernat de Vilaüt, fill de Bernat de Vilanova, que institueix hereu el seu fill Guillem i li substitueix la filla Dolça; a aquesta substitueix, pels béns de Vilaüt, Guillem Ramon de Pau, amb reserva de donar 3.000 sous a la seva mare Dolça, i pels béns de Sant Pere Pescador, Dalmau de Garriga.

E. (...)

108. Venda de delme

1277 octubre 30

f. 83v

Pere de Canelles, cavaller, ven a Berenguer de Queixàs, cavaller, el domini que té sobre la part de delme que rep Guillem de Palera a la parròquia de Beuda per 165 sous.

E. (...)

109. Reconeixement de batllia de delme

1277 desembre 29

f. 79

El bisbe reconeix a Arnau Arrufat, de Siurana, que en l'escriptura de firma de la batllia del delme de la parròquia de Siurana que Bernat de Palol

havia concedit a Arnau Arrufat, s'hi inclou el delme del mill, faves i «gruaní».

E. Bernat de Reixach, notari episcopal

110. Reconeixment de deute i hipoteca sobre delme

(1277) 1278 febrer 8

II, f. 31

Ponç Roig, cavaller, reconeix deure a Guillem de Mansulí, de la paròquia de Santa Maria de Mansulí, 1.070 sous dels 2.000 del dot de Sança, esposa d'aquest i filla de l'atorgant, i li hipoteca el delme de Sant Andreu de Castanyet.

E. Ramon de Tailà, de Girona

111. Promesa prematrimonial

(1277) 1278 febrer 12

f. 10v

Ermessenda de Serra, de Santa Maria de Serra, i Arnau de Peralta, cavaller, procurador de Ramon de Serra, cavaller germà de dita Ermessenda, prometen a Ponç d'Ullà, futur marit de la mateixa, que satisfaran a aquest tot allò que pagarà per deutes de la casa de Serra.

E. Miquel d'Om, lloctinent de Ramon de Taiàl, notari públic de Girona

112. Donació

(1277) 1278 febrer 12

f. 11rv

Ponç d'Ullà fa donació a Ermessenda de Serra, futura esposa seva, del *stallium* que té a la cellera de Ruplà i de possessions a Ruplà i Ultramort, i en rep tot l'estatge de Serra.

R. Miquel d'Om, lloctinent de Ramon de Taiàl, notari públic de Girona

113. Carta dotal

(1277) 1278 febrer 12

f. 11v-12v

Arnau de Peralta, cavaller, procurador de Ramon de Serra, cavaller, assigna a Ponç d'Ullà 300 *aurei* en dot d'Ermessenda, germana de dit Ramon, sobre el *stallium* de Serra, i li assigna com a firmances Dalmau de Sant Iscle, cavaller i Miquel de Ginestet, de Sant Martivell.

E. Miquel d'Om, lloctinent de Ramon de Taiàl, notari públic de Girona.

114. Venda de delme

(1277) 1278 març 13

II, f. 1v-2v

Arnau de Roca, fill de Ramon de Roca, cavaller, ven al seu germà Pere de Roca, cavaller, el delme de Santa Maria de Pujals dels Pagesos i Santa Eulàlia de Pujals dels Cavallers i de Cornellà, pel preu de 800 sous. Amb firma de Guillem de Cases, esposa de l'atorgant.

E. Bernat de Reixach, escrivà públic de Sant Esteve de Banyoles

115. Donació de delme

1278 juliol 20

f. 92v

Clàusula d'escriptura per la qual Guillem Gaufred, clergue, fill de Gaufred Bonet de Besalú fa donació al seu cosí Pere Gaufred, fill de Bernat Estruch de Besalú, d'un quartó del delme de Segueró que té per donació del seu propi germà Bernat Gaufred, que l'havia adquirit de Jaume d'Arenys.

O. Desconegut.

Còpia del 1316: PM 337.

116. Establiment de delme

1278 setembre 11

f. 105

Galceran de Sales estableix a Arnau de Torrent de Lloret de Sadernes i a la seva esposa Garsenda la batllia del delme de la parròquia de Sadernes, per 200 sous.

E. Guillem d'Espinalb, capellà de Santa Maria de Tortellà.

117. Testament

1278 octubre 9

f. 25rv

Testament de Berenguer de Palol, que pren per marmessors el seu pare, Berenguer de Palol, la seva mare Raimunda, l'esposa Berenguera, fra Gispert, sagristà de Sant Pere de Roda, Guillem de Jafre i Bernat Gispert; elegeix sepultura a Sant Sadurn d'Arenys; fa deixes a San Pere de Vilopriu, a l'església de Sant Mateu de Valldevià, a l'altar de Sant Pere d'Arenys i a la confraria de Sant Antoni. Fa llegats a una germana innominada i a la filla Raimunda, que ha de fer-se religiosa, i institueix hereu el fill Francesc, al qual substitueix els seus germans Ponç Dalmau, Arnau i Berenguera.

E. Guillem Romeu, domer de Jafre

118. Venda de delme

1278 desembre 11

f. 82

Gaufred de Romanyà, cavaller, fill d'Arrau de Romanyà i de Beatriu, amb consentiment de Bernat de Lledó, cavaller, marmessor del seu pare, ven a Gaufred de Cistella, monjo de Banyoles, tres octaves parts d'un quartó del delme de Sant Vicenç de Camós, pel preu de 600 sous, amb firma de Ramon de Nerós, cavaller.

E. (...)

119. Testament

1279 abril 21

II, f. 45

Testament de Pere de Roca, cavaller, que pren per marmessors l'abat Arnau de Banyoles, (...) Marcafava i Jaume de Cornellà, cavallers, i Joan Llorenç de Banyoles. Elegeix sepultura a Sant Esteve de Banyoles, on funda sufragis amb prestacions que rep a Camós; fa deixes a esglésies, entre elles Sant Pere de Juïgues i Santa Maria de Codó, i un llegat a l'almoina de Peralada. Llega al seu germà Arnau el delme de Pujals; rendes de Vilamarí al germà Pere, monjo de Sant Llorenç del Mont, i institueix hereus els pobres.

E. Guillem Pere, notari públic de Peralada

120. Establiment de capellà

1279 setembre 29

II, f. 11rv

El bisbe, atès que els confreres de Sant Julià tenen una capella a la par-ròquia de Sant Mori, disposa que sigui regida per un sacerdot, el qual haurà d'administrar les rendes, que han crescut molt, i haurà de pagar dues lliures de cera de cens al prelat.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal

121. Carta dotal

1280 maig 5

f. 15

Guillem Ponç de Besalú dona a Bernat de Pontós, cavaller, la seva filla Sibil·la en esposa, dotada amb 114 marcs d'argent, el qual correspon amb el tantúndem i 40 marcs d'argent, pels quals hipoteca béns situats a Calabuig, Arenys [d'Empordà] i Vilajoan.

E (...) escrivà públic de Besalú

122. Firma de delme

1280 maig 8

II, f. 7

El bisbe firma a Ramon de Garriga, cavaller, el delme del vilar de Quirc i de Vallgornera, situats a la parròquia de Peralada, que té per compra feta al seu germà, Berenguer de Garriga, i a Berenguer de Requesens i Guillem de Pau, per 100 sous.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal

123. Firma de delme

1280 juliol 22

f. 78v

El bisbe firma a Arnau de Bordils i a la seva esposa Raimunda la meitat del delme de Jafre i la hipoteca de dot feta per dit Arnau i pel seu pare Artau.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal

O. Desconegut.

A. Còpia de 1318: PM 355.

124. Firma de delme

1280 juliol 28

f. 70v

El bisbe firma a Berenguer de Fontcoberta la part de delme que l'oncle d'aquest, Ramon de Llabià tenia a la parròquia de Santa Maria de Requesens, i la part de delme que l'esposa de dit Berenguer, Sança, té a les parròquies de Sant Miquel de Fluvià, Palol i Vilarrobau per compra feta a Berenguer de Finestres, d'Ultramort, i una quarta part del delme de Vilamalla.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal.

O. Desconegut.

A. Còpia de 1318: PM 357.

125. Clàusules de firma de delme

1280 juliol 28

f. 90v

Clàusules de l'escriptura per la qual el bisbe firma a Pere de Coll la part de delme que aquest rep a les parròquies de Santa Maria de Tortellà, Sant Martí de Cabissó, Santa Maria d'Entreperes i Sant Andreu de Llorona.

O. Desconegut.

A. Còpia de 1316: PM 356.

126. Venda de delme

1280 juliol 31

f. 71-72

Guillem d'Aguiló, fill de Berenguer d'Aguiló, ven a Tortosa de Rec, de Banyoles, una part del delme de Santa Maria de Porqueres, per 600 sous. Amb firma de Margarida, mare de l'atorgant i d'Ermessenda, esposa de Bernat d'Ullà, de Torroella de Montgrí, germana del mateix.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Sant Esteve de Banyoles

127. Firma de delme

1280 agost 16

f. 77v

El bisbe firma a Guillem de Sexà, cavaller, el delme de la parròquia de Gitarriu que havia estat de Saurina, esposa difunta d'aquest i l'octava part del delme de les parròquies de Santa Maria de Tortellà, Sant Martí de Cabissó i Sant Miquel de Monteia, per 20 sous.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal.

O. Desconegut.

A. Còpia de 1317: PM 361.

128. Firma de delme

1280 agost 17

f. 16v

El bisbe Bernat firma a Arnau de Guixà, fill de Ramon de Guixà, i a la seva esposa Sibil·la, un terç dels delmes de les parròquies de Sant Miquel de Pera i Sant Miquel de Monteia, que tenen pel senyor del castell de Bestracà, i un terç del delme de Santa Maria de Tortellà que Ramon de Guixà havia comprat a Bernat Estruc, de Besalú, i a la seva esposa Blanca i que es té pel senyor del castell de Sales.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal.

129. Firma de delme

1280 setembre 22

f. 77v

El bisbe firma a Pere de Roca, de Bellví, cavaller, dues parts del delme de Sant Joan les Fonts, per 100 sous.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal.

130. Firma de delme

1280 octubre 7

II, f. 6v

El bisbe firma a (...) els delmes de Sant Mateu de Vall-llobrega que ha permutat amb Pere Estruch, de Girona, i els delmes de Maçanet i Sils.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal (II)

131. Firma de delme

1280 octubre 10

f. 69v

El bisbe firma a Ramon de Cabanelles, cavaller, i a la seva mare Sibil·la, una part del delme de Sant Llorenç de la Muga.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal.

132. Venda de delme

1280 octubre 26

II, f. 29v-30v

Arnau de Peralta, cavaller, ven a Bernat d'Escala, cavaller, un quart del delme d'Aiguaviva, que havia estat de Ramon de Soler, oncle de l'atorgant, pel preu de 1.650 sous.

E. Besalú Burgués, notari públic de Girona

133. Carta dotal

(1280) 1281 gener 28

f. 24

Saurina, filla de Pere de Segueró, amb consentiment del seu germà, Guillem de Segueró, dóna en dot a Bernat de Garrigàs 3.500 sous i en rep d'aquest, amb consentiment del seu pare, Bernat Guillem d'Avinyó, altres tants, que són hipotecats sobre rendes procedents de les parròquies de Garrigàs, Vilamalla, Siurana i el delme de Rabós.

E. Mateu Eimeric, notari públic de Castelló.

134. Venda de delme

1281 març 2

f. 83

Ramon de Nerós, cavaller, ven a l'abat Arnau de Banyoles el seu domini sobre el delme que Pere de Roca, cavaller, té a Sant Vicenç de Camós, per 300 sous.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Sant Esteve de Banyoles.

135. Donació

1281 abril 1

f. 92v-93

Clàusula d'escriptura per la qual Guillem Gaufred, clergue de Capítol de Girona, fill de Gaufred Bonet, de Besalú, dóna a Pere Gaufred, fill de Bernat Estruch, de Besalú, i a l'esposa d'aquest, Sibil·la, filla de Bernat de Llosa, tot allò que té per successió del seu germà Bernat Gaufred a les parròquies de Besalú, Capellada i Lligordà.

136. Firma de delme

1281 abril 7

II, f. 16

El bisbe firma a Ramon de Cantallops, cavaller, un octau del delme de Santa Maria d'Agullana i de la parròquia de Sant Martí de la Vajol, per 25 sous.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal

O. PM 370.

137. Firma de delme

1281 juny 24

f. 49

El bisbe firma a Arnau, abat del monestir de Banyoles, els delmes de Porqueres que Guillem d'Aguiló, cavaller, havia venut a Tortosa de Rec i que aquest cedí al monestir,

E. Mateu d'Alda, notari episcopal

O. PM 376. Carta partida

A. RC 81 (57)

138. Firma de delme

1281 juliol 25

f. 77

El bisbe firma a Berenguer de Mora i a la seva esposa Berenguera un terç del delme de la parròquia de Viladesens que el pare d'aquest, Pere de Foixà, havia comprat a Berenguer de Bàscara.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal.

139. Firma de delme

1281 setembre 5

f. 68v

El bisbe firma a Pere d'Escales, de Besalú, el delme de la parròquia de Serinyà que li ha llegat Bernat de Bellvespre, nebot seu, gratis.

E. Ramon de Prat, lloctinent de Bernat de Prat, escrivà públic de Besalú.

140. Cessió de delme amb reserva

1281 desembre 1

f. 72v-73v

Tortosa de Rec, de Banyoles, que havia comprat a Guillem d'Aguiló el delme de Porqueres, atès que l'abat de Banyoles no li vol firmar la venda, el cedeix a aquest per 600 sous, amb reserva de rebre'n els fruits durant sis anys.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Sant Esteve de Banyoles

141. Firma de delme

1281 desembre 17

f. 69

El bisbe firma a Berenguer de Queixàs, cavaller, i a la seva esposa Sibil·la una part de delme que tenen a Montagut pel senyor del castell de Sales, una sisena part del de Sant Feliu de Beuda que havia estat del pare de dit cavaller i una tercera part que aquest ha comprat a Pere Berenguer Begudà de Besalú i que aquest havia adquirit de Guillem de Palera, una sisena part que havia estat de Berenguer de Queixàs, tot per 50 sous.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal

O. Desconegut.

A. Còpia de 1318: PM 382.

142. Testament

(1281) 1282 març 4

II, f. 31v

Testament de Ponç de Santa Cecília, que pren per marmessors Ramon de Santa Cecília, nebot seu i Guillem de Mata, clergue de Llagostera; elegeix sepultura als predicadors de Girona; fa deixes a les esglésies de Llagostera, Llambilles, Santa Maria d'Erols; fa un llegat al fill Arnau i institueix hereu el fill Ponç.

E. Ferrer de Pi, per ordre d'Arnau de Llagostera, notari públic de Llagostera.

143. Firma de delme

1282 maig 1

f. 6v

El bisbe firma a (...) de Garriga els delmes dels indrets de Garriga i Morasac, parròquia de Peralada, que aquest ha rebut en llegat.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal

144. Firma de delme

1282 juny 14

II, f. 6rv

El bisbe firma a Simó de Trilla la meitat del delme de Santa Eugènia i Sant Mateu de Vall-llobrega, dues parts de la de Maçanet i de Sils i Maçanes que tenia Simó d'Aguilar, per 500 sous.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal

145. Venda amb reserva de delme

1282 juliol 15

f. 43v-44v

Bernat de Camós, fill de Bernat de Camós cavaller, amb consentiment de Ramon de Santjulià, cavaller, ven a Pere de Pratdevall, de Santa Maria de Camós i a la seva esposa Ermessenda per la meitat i a Guillem Arnau de Camós, de Palol de Revardit, el seu mas de Terrat, situat a la parròquia de Santa Maria de Camòs, i drets que rep a certs masos que s'enumeren, amb reserva de delme, per 95 sous.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Sant Esteve de Banyoles

146. Firma de venda amb reserva de cens

1282 juliol 15

f. 46v-47v

Ramon de Santjulià, cavaller, firma a Pere de Pratdevall, de Santa Maria de Camós, la venda que a aquest ha fet Bernat de Camós, de la qual s'especificuen les prestacions i peces que les fan, amb reserva de cens de dos sous pel feu.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Sant Esteve de Banyoles.

147. Firma de delme

1282 setembre 18

f. 66v-67

Dalmau Xatmar, senyor del castell de Medinyà, firma a Pere, abat de Sant Pere de Galligants, per raó del castell de Montagut, el delme de la parròquia de Sant Vicenç de (...)mato, amb diverses retencions.

E. Besalú Burgués, n. p. de Girona

148. Venda de delme

(1282) 1283 març 22

f. 153

Alamanda, esposa de Berenguer de Vilardell, cavaller, ven a Arnau d'Orri, de Sant Feliu de Buixalleu, batlle d'Arbúcies, la seva part del delme de Buixalleu, per 2.750 sous bar. de tern.

E. Pere de Santantoni, lloctinent de Berenguer d'Om, notari públic d'Hostalric.

O. Desconegut.

A. Còpia de 1318: PM 393.

149. Firma de delme

1283 agost 15

f. 62

El bisbe firma a Guillem Assalit, de Castelló, cavaller, i a la seva esposa Elicsenda un terç del delme de Sant Pere Pescador que tenen per Francesc de Requesens.

E Mateu d'Alda, notari episcopal

150. Aprovació de benefici dotat amb part de delme

1283 agost 16

f. 67v

El bisbe aprova el benefici que Arnau de Requesens, cavaller, del qual hom indica els marmessors, havia manat instituir al monestir de Sant Miquel de Fluvià, dotat amb un terç del delme de la parròquia de Vilamalla.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal

151. Promesa d'aliments

(1283) 1284 febrer 27

f. 53

Ramon de Viladasens promet a la seva germana Guillema que li donarà aliments al seu alberg de Viladasens, i li ho garanteix amb les percepcions que

rep a les parròquies de Vilafant i Santa Llogaia, excepte la part que té assignada a la seva mare Beatriu.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Sant Esteve de Banyoles

152. Reconeixement de delme

(1283) 1284 març 15

f. 80v

Dalmau de Vilamalla, cavaller de Castelló, reconeix a Bernat de Closa, fill de Berenguer de Closa, cavaller, tenir per ell la meitat del delme de Cantallops.

E. Guillem Pere, notari de Peralada.

153. Donació

1284 maig 29

f. 50v-51

Bernat de Bedós, cavaller, fill d'Arnau de Bedós, cavaller, fa donació al seu fill Bernat de tota la força de Bedós, amb terres situades a les parròquies de Sils i Vidreres, Caldes i Calonge.

E. Bernat de Colomers, notari de Caldes.

154. Venda

(1284) 1285 febrer 24

f. 44v-55

Guillem Arnau de Camós, de Palol de Revardit, i el seu fill Ramon, venen a Pere de Pratdevall, de Santa Maria de Camós, i a la seva esposa Ermessenda la seva meitat del mas de Terrat, de Santa Maria de Camós, per 100 sous

E. Bernat de Reixach, notari públic de Sant Esteve de Banyoles

155. Venda

(1284) 1285 març 12

II, f. 24

Bernat Esteve, fill de Bernat Estruc, ciutadà de Girona, i la seva esposa Eliardis, venen a Arnau de Colomers, de Caldes, el dret que tenen sobre els masos Seguer, Ferrer de Boada i Vingut de Fullà, de Llagostera, per 700 sous bar.

E. Bernat de Colomers, notari públic de Caldes

156. Fundació de benefici sobre delme

1285 desembre 9

f. 67v-68

El bisbe aprova la fundació d'un benefici instituït per Joan Fresolf, clergue de Vilobí, a l'altar de Santa Maria d'aquest lloc, dotat amb un quartó del delme de la mateixa parròquia, delme que dit Fresolf havia comprat a Simó de Trilla, i que comprenia drets de Blanca de Montagut, i a Arnau de Busquets.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal.

O. ADG, calaix 4, n. 133 (PM 484)

A. Còpia del segle XIV: RC 87 (107).

157. Testament

1286 juny 16

f. 97rv

Clàusules del testament de Berenguer d'Abellars, fill i hereu d'Arnau d'Abellars, que pren per marmessor Arnau de Mora; firma l'esponsalici a la seva mare Berenguera i a la seva esposa Peregrina; institueix hereu el prenyat d'aquesta i li substitueix la seva mare.

E. Bartomeu de Planes, notari públic de Rupjà

158. Testament

1287 novembre 20

f. 17

Testament de Bernat Guillem d'Avinyó, cavaller, que pren per marmessors el seu fill Bernat de Garrigàs, el seu nebot Ponç d'Avinyó i Guillem de Segueró, cavaller; elegeix sepultura a Sant Miquel de Garrigàs; fa deixes al benefici de Santa Maria de Garrigàs, Santa Maria de Darnius i Santa Maria de Montroig. Fa llegats a les filles Guillema i Saurina, religiosa, i institueix hereu el seu fill, Bernat de Garrigàs.

E. Ramon Todó, domer i escrivà públic de Siurana.

159. Firma de delme

1287 novembre 24

f. 80

El bisbe firma a Jaume de Cervià, ciutadà de Girona, la meitat del delme de Bordils que ha comprat a Guerau de Cervià i a la seva esposa Agnès, a Huguet fill d'ells i a Guillema, esposa d'aquest, i rep per la firma 1.000 sous.

E. Bartomeu de Planes, notari públic de Rupjà.

160. Venda de delme i drets

(1287) 1288 febrer 20

f. 84v-86

Bernat de Llosa, fill de Bernat de Llosa, de Besalú, ven a Tortosa de Rec, de Banyoles, un terç del delme de Santa Maria de Porqueres, i drets que rep a les parròquies de Merlant, Usall i Serinyà, pel preu de 7.400 sous.

E. Pere de Santamaria, lloctinent de Bernat de Prat, notari de Sant Pere de Besalú.

161. Venda de delme

(1287) 1288 març 23

II, f. 7v-8

Ermessenda Cabrera i el seu fill Arnau venen a Ramon de Quintà el delme de la parròquia de Sant Andreu d'Oliveda, pel preu de 50 sous.

E. Guullem clergue, escrivà públic de Maçanet

162. Venda de delme

1288 maig 12

f. 7v-8

L'abat Arnau, de Sant Esteve de Banyoles, marmessor de Pere de Roca, cavaller, ven a Joan Llorenç, marmessor de Ramon Guillem, metge de Banyoles, cinc octaves parts d'un quartó del delme de Sant Vicenç de Camós per a la candela de l'altar de Sant Esteve, per 1200 sous.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Sant Esteve de Banyoles.

163. Firma de delme

(1288) 1289 febrer 12

f. 57v-58

Guillem de Santapau, fill d'Arnau de Santapau, cavaller i hereu dels béns que tenia a Porqueres, firma a Tortosa de Rec, de Banyoles, la part de delme que aquest ha comprat a Bernat de Llosa, de Besalú, que la tenia en feu per l'atorgant, per 300 sous.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Sant Esteve de Banyoles.

164. Venda

1289 abril 25

II, f. 25

Bernat Estruc, fill de Bernat Estruc, ciutadà de Girona, ven a Arnau de Colomers, de Caldes, el mas Arnau Soler de Llagostera, per 540 sous bar.

E. Bernat de Colomers, notari públic de Caldes

165. Fundació d'aniversari sobre delme

1289 juny 1

f. 73v-75v

L'abat Arnau del monestir de Sant Esteve de Banyoles, funda un aniversari, al qual han d'assistir els clergues de Santa Maria dels Turers, Miànigues i Guèmol, amb refecció, de la qual s'indiquen els menjars, dotat amb el camp Gordey de Banyoles, del delme de Porqueres i el de Miànigues que havien estat de Guillem d'Aguiló, cavaller. Amb les signatures de tots els monjos.

E. Bernat de Reixach, notari de Sant Esteve de Banyoles.

166. Carta dotal

128(...) gener 18

II, f. 36v

Agnès, filla d'Arnau de Vilademany, amb consentiment de la seva mare Ferrera i del seu germà Bernat de Vilademany, dona en dot a Pere Simó de Vilar, cavaller, 11.000 sous, que són hipotecats sobre el castell de Grions.

E. Pere de Santantoni, notari públic d'Hostalric

167. Firma de delme

(1290) 1291 març 12

(manca foli)

El bisbe firma a Guillem de Canadal, cavaller, un terç del delme de Molló que Grimau de Cals, de Fontcoberta, cavaller, li ha llegat.

E. Mateu d'Alda, notari episcopal.

168. Testament i fundació d'aniversari sobre delme

1291 maig 6

f. 27-28

Testament de Bernat, clergue domer de Santa Maria de Castelló, que pren per marmessors el seu nebot Bernat Gispert i Bernat Paner, de Castelló; elegix sepultura a Sant Pere de Roda, monestir al qual llega una possessió situada a Vila-sacra que havia comprat al paborde de l'Almoina de la Seu, a Teresa, esposa de Ramon de Soler, i a Pere de Roca, cavaller. Fa deixes a l'obra nova de l'església de Santa Maria de Castelló, a l'Hospital, als OFM de Castelló, a Santa Margarida de Roses i a la confraria d'Estanyet. Funda un aniversari a Santa Maria de Castelló i un benefici a l'altar de Sant Joan de Fortià, dotat amb el delme de Vila-sacra, que ha de ser de patronat de Bernat Gispert, de Valldevià.

E. Guillem Guerau, notari públic de Castelló

169. Venda de coromina i delme

1291 juliol 4

II, f. 33v

Guillem de Boixols, de Besalú, ven a Pere de Caselles, de Serinyà, la coromina dita d'Albussà i la borda d'Hosca, de Serinyà, que havia adquirit de Guillem d'Albussà, fill de Guillem Filtrer, de Besalú, i un delme de Serinyà, pel preu de 1.000 sous.

E. [Bernat de Reixach, de Banyoles]

O. Desconegut.

A. Còpia parcial de 1316: PM 446.

170. Testament

1291 juliol 8

f. 95

Clàusula del testament de Miquel de Terrades, de Casavells, fill de Berenguer de Terrades, que es proposa anar a Sicília amb el comte d'Empúries, i institueix hereu el seu germà Ramon.

O. Desconegut.

A. Còpia parcial de 1316: PM 447.

171. Reconeixement de delme

1291 juliol 20

II, f. 27v

Pau de Palol, cavaller, reconeix tenir per Ramon d'Avinyó, abat de Sant Feliu de Girona, mig delme de Palol d'Onyar i dues parts del de Cartellà.

E. Besalú Burgués, notari públic de Girona

172. Firma de delme

1292 maig 10

f. 41v

El bisbe firma a Ramon de Miralles, fill de Bernat de Miralles, cavaller, un terç del delme de Sant Vicenç de Maià i la part de delme que rep a Sant Pere de Lligordà; i al mateix i a la seva esposa Ermessenda, dita Englentina, el terç del delme de Sant Feliu de Fontcoberta i dels masos Serra i Torrent de Sant Vicenç de Camós.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal

173. Venda de delme

1292 maig 16

f. 19-20

Guillem de Vilafant, cavaller, ven a Arnau de Guixà dues parts del delme de la parròquia de Sant Martí de Taleixà, que té per dot de la seva esposa Guillemma, filla de Berenguer de Bellpuig, cavaller, i de l'esposa d'aquest, Elic-senda, pel preu de 1.350 sous.

E. Arnau d'Espinalb, escrivà públic de Bestracà

O. Desconegut.

A. Còpia de 1316: PM 451.

174. Venda de delme

1292 juny 22

f. 21rv

Bernat de Llabià, cavaller de la Bisbal, i Ramon de Santmartí, fill de Bernat de Santmartí, cavaller de Monells, comarmessor d'Arnau de Peralta, cavaller, venen a Ponç d'Ullà, comarmessor, una part del delme de Sant Sadurní per 2.000 sous, amb reserva dels drets de Guillem de Palol, cavaller, senyor del castell de Sant Sadurní. Amb firma de Guillemma, viuda de Guillem de Palol i tudriu del seu fill, Ramon Arnau de Palol.

E. Pere de Coll, notari públic de la Bisbal.

175. Carta dotal

1292 setembre 25

II, f. 21rv

Berenguera, filla de Pere de Bac i d'Esclaramunda, dóna en dot a Ramon de Catllar, filla d'Arnau de Catllar i de Sibil·la, 4.000 sous, que són hipotecats sobre el delme de Vilallonga, el mas de Serradell i la casa de Bellver, de Santa Margarida de Bianya.

E. Bernat d'Oliveta, notari de Camprodon

176. Donació de part de delme

(1292) 1293 març 17

f. 93v

Dolça de Llampaiés, viuda de Grimau de Cals, cavaller, fa donació a la seva filla Ermessenda, esposa de Ramon de Miralles, cavaller, de dues parts del delme de Llampaiés.

E. Ramon Benet, notari públic de Pontós.

177. Carta dotal

1293 maig 10

f. 49v-50

Prous, filla de Bernat Oliver, cavaller d'Eivissa, dóna en dot a Bernat de Bedós, cavaller, el seu castell de Bedós, situat a la parròquia (*sic*) de Santa Maria de Sils i de Vidreres, amb les percepcions que rep a les parròquies de Sils i de Vidreres; i dit Bedós li dóna en donació per causa de núpcies tota la possessió que té en feu per Berenguer de Santvicenç a la parròquia de Calonge, dit de Fonts, i el castell de Malavella que té en feu pel rei d'Aragó, tot confirmant una escriptura d'esponsalici feta el 1286.

E. Pere de Santantoni, notari del comte d'Empúries i vescomte de Cabrera.

178. Capítols matrimonials

1293 maig 16

f. 91

Clàusula dels capítols matrimonials entre Bernat de Maià i Saurimunda, filla de Guillem Gallart, amb dot de 4.000 sous, i 1.000 de millora que hom hipoteca sobre la meitat del delme de Maià.

A. Còpia de 1316: PM 455.

179. Venda de delme

1293 juny 2

f. 29-30

Berenguer de Gornal, senyor del castell de Vilobí, ven a Arnau de Serra, jurista de Girona, a Berenguer d'Olivella, clergue, i a Pere Fresolf, de Vilobí, marmessors de Joan Fresolf, clergue de Vilobí, mig quartó del delme de Vilobí, que té per llegat del seu germà Pere de Gornal, per 2.000 sous.

E. Besalú Burgués, lloctinent de Ramon de Taià, notari públic de Girona.

180. Cessió de delme

1293 novembre 3

f. 89v-90

Clàusula d'escriptura notarial en la qual Guillema, viuda de Bernat Seguí, cavaller de Sales, declara rebre el delme de Sant Martí de Cabissó i de Santa Maria de Tortellà alternativament amb Pere de Coll, cavaller, i la cedeix totalment a dit Pere de Coll per 4.000 sous.

E. Bernat de Prat, notari públic de Sant Pere de Besalú

Cf. PM 462.

181. Donació, dotació i tantúndem

1294 octubre 1

II, f. 39v-40

Dolça, filla de Bernat Labarut, de Banyoles, i d'Agnès, dóna a Pere Segueró, fill de Pere de Segueró, cavaller, una casa situada a Banyoles i 1.000 sous en dot, i rep el tantúndem.

E. Bernat de Reixach, notari de Banyoles

182. Testament

1295 agost 20

f. 35v-36v

Testament d'Arnau de Sant Iscle, cavaller, que pren per marmessors Arnau de Llabià, cavaller, i Bernat de Llabià, de Torroella de Montgrí; elegeix sepultura a Santa Maria d'Ullà. Fa deixes a Sant Iscle, Santa Maria de Gualta, Sant Genís de Torroella, Santa Maria del Mar, els OFM i OP de Girona. Firma l'esponsalici a la seva esposa Sança. Fa llegats als fills Arnau, Guillem Seguí i Rocamaura, i a les filles Gueraua, Constança i Blanca, i institueix hereu el seu fill Dalmau.

E. Guillem Bernat, notari públic de Verges.

183. Escriptura de garanties

1295 octubre 13

f. 22

Guillem de Vilaüt, donzell, fill de Bernat de Vilaüt, cavaller, promet a la seva esposa Brunissenda i a la mare d'aquesta, Ermessenda, viuda de Ramon de Pontós, cavaller, donar garanties per les escriptures d'obligació matrimonial, a coneixença de Pere de Pontós, ardiaca de Girona, i Bernat de Palau, cavaller, fins a 300 sous que es deuen a Hualguer de Pontós, ardiaca d'Elna, que són garantits amb els delmes de Monells i Sant Sadurní.

E. Llorenç Plasensa, notari públic de Perpinyà.

184. Carta dotal

1295 octubre 13

f. 22v-23

Brunissenda, filla de Ramon de Pontós, cavaller, i d'Ermessenda, amb consentiment del seu germà Bernat de Pontós i d'Hualguer de Pontós, ardiaca d'Elna, Pere de Pontós, ardiaca de Girona, Berenguer, prior de Lladó i Arnau de Pontós, cavaller, oncles seus, aporta en dot al seu futur espòs Guillem de Vilaüt, fill de Bernat de Vilaüt, 7.400 sous valorats en 148 marcs de plata, i rep d'aquest altres tants i 1.600 sous d'escreix, que són hipotecats sobre la força de Vilaüt.

E. Llorenç Plasensa, notari públic de Perpinyà.

185. Venda de delme

1295 desembre 2

f. 17v-18

Arnau de Guixà de Sales, fill de Ramon de Guixà de Sales, cavaller, i la seva esposa Sibil·la, venen a Elicsenda de Bestracà un terç del delme de Sant Miquel de Pera per 2.000 sous.

E. Ramon d'Olivera, lloctinent de Berenguer de Vivers i de Simó Esteve, notaris de Camprodon.

186. Venda de possessions i part de delme

(1295) 1296 febrer 9

f. 4-5

Elicsenda, viuda de Bru de Castelló, amb poders del seu fill Ramon de Castelló, ven a Pere de Castell, jurista de Girona, tota la possessió que dit fill té a les parròquies de Llorà i Rocacorba, és a dir, el castell de Llorà amb els masos de Bosc, Noals, Riba i Codina, de Llorà, i els masos de Planes, Mitjà, Vives, Serralta, Balma, Serrat i Bellsolà, de Rocacorba, i la meitat de tres mitjos quarts del delme de Llorà pel preu de 1.100 sous bar. Es transcriu l'escriptura per la qual el fill d'Elicsenda l'autoritza a vendre possessions per recuperar el dot. Sense indicació d'escrivà.

187. Heretament de possessió, drets i parts de delmes, amb reserva de legítima

(1295) 1296 febrer 21

f. 5v-6

Brunisenda de Juïgues, viuda de Bernat Escriptor, fa heretament al seu fill Pere de Juïgues de l'alberg de Juïgues i el mas de Sàlics i drets que rep al vilar de Juïgues, parròquia de Vilamarí, i la seva part dels delmes del mas Serra d'Espasèn, parròquia d'Ollers, de Setcases, de les parròquies de Santa Eulàlia i Santa Maria de Pujals, amb reserva de legítima per a les seves filles Guillema, Beatriu i Berenguera.

E. Bernat de Reixach, notari de Sant Esteve de Banyoles.

188. Firma de delme

1296 abril 27

f. 67

El bisbe firma a Pere, fill de Pere Gornal de Fàbregues, de Girona, els delmes de Santa Maria i Sant Vicenç de Camós, indrets de Coromines i Pla de Cruanyes, per 15 sous.

E. [Besalú Burguès]

O. PM 490, carta partida.

189. Venda de delme

1296 maig 11

f. 18v-19

Arnau de Freixe i Guillem de Canadal, de Montmarí, cavallers, venen a Arnau de Guixà, cavaller, un terç del delme de la parròquia de Monteia (*Montilia*), que tenen per llegat de Grimau de Fontcoberta, cavaller, pel preu de 540 sous.

E. Bernat de Prat, notari públic de Sant Pere de Besalú.

O. Desconegut.

A. Còpia parcial de 1316: PM 492

190. Firma de delme

1296 juny 26

f. 7v

El bisbe firma l'obligació que Pere de Juïgues ha fet per 2.000 sous a Margarida, esposa seva, d'una part del delme de Setcases, i li firma rebut de 100 sous.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal.

O. Desconegut.

A. Còpia de 1318: PM 498.

191. Venda de cens sobre delme

1296 juny 26

f. 61-62

Berenguer de Rabós, fill de Guillem de Rabós, cavaller, ven al monestir de Sant Quirze de Colera i al seu abat Ramon els masos Dalmau i Duran, un cens que rep sobre el delme de Rabós i tot allò que rep a la parròquia de Sant Quirze de Colera, pel preu de 900 sous.

E. Ramon Pere, notari públic de Peralada.

192. Carta dotal i tantúndem sobre delme

1296 juny 26

f. 99-100

Garsenda, filla de Pere Roig, cavaller de Llers, dóna en dot a Guillem de Palma, fill de Guillem de Palma, cavaller, i d'Ermessenda, 4.300 sous, i en rep el tantúndem, que hipoteca sobre el delme de la parròquia d'Espinavessa.

E. Joan de Reixac, notari públic de Sant Esteve de Banyoles.

193. Firma de delme

1296 desembre 13 (9?)

f. 70v

El bisbe firma a Guillem de Costa, cavaller, el quart del delme de Brunyola que aquest té per llegat del seu oncle, Guillem de Camps.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal.

O. PM 511.

194. Venda de delme

(1296) 1297 gener 30

f. 20-21

Bernat de Santgenís i Arnau de Pontós, cavallers de Monells, procuradors de Ferrer de Corçà, cavaller de Cruilles, i de la seva esposa Ferrera, venen a Ponç d'Ullà, de Serra, un terç del delme d'Ultramort per 2.000 sous. Amb firma de Brunissenda, esposa de Ferrer de Corçà.

E. Ramon de Santantoni, escrivà públic de Monells.

195. Firma de delme

(1296) 1297 febrer 5

f. 33v

El bisbe firma a Brunissenda, viuda de Ramon Diumer, fill de Jaume i Maria de Serra de Cistella, el delme de Calm, de Sant Llorenç de la Muga.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal.

196. Firma de delme

(1296) 1297 febrer 9

II, f. 27

El bisbe firma a Guillem de Camós, fill de Guillem de Camós, cavaller, mig delme de Santa Maria de Pineda, adquirit a Simó de Gironella, i dues parts del delme d'Hortsavinyà, permutades amb el paborde de l'Almoina del Pa, per 600 sous barcelonesos.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal

197. Venda de delme

1297 maig 28

f. 63v-64v

Dalmau de Palol, fill de Berenguer de Palol, cavaller, ven a Bernat de Pontós, cavaller, un terçó del delme de Sant Esteve de Vilaür, pel preu de 1.080 sous, amb firma d'Agnès, esposa de l'atorgant.

E. Ramon Benet, notari públic de Bàscara.

198. Testament

1297 juliol 8

f. 32v-33

Testament de Berenguer de Canelles, cavaller, que pren per marmessor el seu germà, Guillem de Canelles, jurista. Elegeix sepultura a Santa Maria de Castelló. Fa deixes als OFM de Castelló i als carmelites de Peralada. Assigna per satisfer injúries el delme de Taravaus i de la parròquia de Rabós. Fa un llegat a la filla de Pere de Canelles i institueix hereu el dit Pere, germà seu.

E. Berenguer de Jonquer, notari públic de Castelló.

199. Carta dotal

1297 octubre 29

f. 59rv

Bernarda, filla de Bernat de Gornal, ciutadà de Girona, i de Guillem, dóna en dot a Tortosa de Rec, de Banyoles, 6.000 sous, el qual els correspon amb el tantúndem, hipotecant certs masos, que s'enumeren, de les parròquies de Porqueres i Usall, i delmes i rendes de les parròquies de Banyoles, Porqueres, Cals, Usall, Camós, Fontcoberta i Miànigues.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Banyoles

200. Donació amb retencions

1297 desembre 14

f. 86-87

Raimunda, viuda de Berenguer de Palol, cavaller, fa donació a Berenguer Otger, cavaller, del seu castell de Vilopriu amb tots els drets que hi rep, amb retenció de 3.000 sous per testar, de 500 sous per al seu fill Dalmau, de 200 sous per la seva neboda Raimunda, monja de Santa Clara de Castelló, de 100 sous per a la seva filla Berenguera, i de 1.000 sous pel seu fill Arnau, cas que tornés.

E. Bernat de Jonquer, notari públic de Castelló

201. Donació d'estal i delme

(1297) 1298 febrer 6

f. 97v-98

Berenguera, viuda d'Arnau d'Abellars, cavaller de Pedrinyà, fa donació a Bernat d'Abellars, fill seu, de l'estal d'Abellars, de la parròquia de Sant Andreu de Pedrinyà, amb el delme de Cassà de Pelràs.

E. Gaufred Bertran, jurista i notari públic de Rupjà

202. Venda de delme

(1297) 1298 febrer 11

f. 6-7v

Berenguer, fill i hereu de Ramon de Vilert, cavaller, ven a Pere de Juïgues, de Vilamarí, i a la seva esposa Margarida un terç del delme de les parròquies de Pujals dels Cavallers i de Pujals dels Pagesos, que el seu pare havia comprat a Guillem de Palol, cavaller, per 4.500 sous. Ratifiquen la venda Gueraua, mare de l'atorgant, i Gueraua, esposa de Ramon de Santmartí, cavaller, i signen, entre altres, Ramon de Galliners, tutor de Ramon, fill i hereu de Dalmau Xatmar, marit que fou de Brunissenda de Cornellà, i Guillem de Palol, cavaller, senyor de la part que Dalmau de Creixell tenia al castell de Cornellà.

E. Ramon de Palol, notari de la cúria episcopal

O. Desconegut.

A. Còpia de 1318: PM 527.

203. Promesa de venda de delme

(1297) 1298 març (...)

II, f. 9v

Bernat de Palau, cavaller, promet a Ramon de Galliners cavaller que en el termini de dos anys li vendrà el delme de Saldet que aquest li ha venut per 800 sous, pel mateix preu, cas que desitgi readquirir-lo.

E. Pere Perrini, notari de Castelló

204. Definició de delme

1298 abril 29

f. 53v

Guillem de Canelles, marmessor de Berenguer de Canelles, germà seu, defineix a Pere de Canelles, germà seu, el delme que dit Berenguer rebia a les parròquies de Rabós i Taravaus, amb obligació per aquest de dotar la seva filla Sibil·la.

E. Bernat de Jonquer, notari públic de Castelló

205. Carta dotal

1298 agost 17

f. 8rv

Gueraua, filla d'Arnau de Santmiquel, cavaller, amb consentiment del seu pare i de la seva àvia, Ermessenda de Pontós, dona en dot al seu futur espòs Ramon, fill de Ramon de Ribera, cavaller, 4.400 sous, als quals aquest correspon amb el tantúndem i n'hi afegeix 1.000 de millora.

E. Jaume Martí, lloctinent de Ramon de Santantoni, notari de Monells

206. Donació de delme

1298 desembre 2

f. 28v-29

Guillem Gamell, cavaller, dona a Arnau, fill d'Arnau Taberner, nebot seu de Peralada, el delme de la parròquia de Sant Jaume d'Espolla, amb reserva del d'Esprac.

E. Jaume Barrachi, notari públic de Peralada

207. Carta dotal

(1298) 1299 febrer 11

f. 34v-35

Sibil·la, filla de Bernat de Forques, del Voló, cavaller, aporta en dot a Arnau de Gualta donzell, fill d'Arnau de Gualta, cavaller, 6.500 sous per valor de 65 sous el marc de Perpinyà, i rep d'aquest el tantúndem; tot hipotecat sobre rendes i delmes d'Ullà i Torroella.

E. Jaume de Cantallops, notari del bisbe d'Elna.

208. Venda de delme

(1298) 1299 febrer 21

II, f. 9

Dalmau de Creixell ven a Berenguera d'Illa, esposa de Berenguer d'Illa, cavaller, un quart del delme d'Albons i el mas de Bernat Rull d'aquest lloc, pel preu de 5.000 sous.

E. Bernat de Jonquer, notari públic de Castelló.

O. Desconegut.

A. Còpia de 1496: PM 534.

209. Firma de delme

1299 maig 15

II, f. 29

El bisbe firma a Guillem de Cistella, monjo de Sant Esteve de Banyoles, un sisè del delme de Serinyà, comprat a Ermessenda de Cals, dita Englantina, i el delme de Santa Maria de Camós, comprat a Pere de Gornal i a Dolça de Puig, de Cruanyes, amb reserva de cens d'un morabatí.

E. Bernat de Reixach, notari públic de Banyoles

O. PM 541, carta partida.

A. Còpia del segle XIV: RC 97 (140)

210. Establiment de batllia de delme

1299 agost 12

f. 92

Alamanda de Bianya i el seu fill Guillem Jordà i l'esposa d'aquest, Saurimunda, estableixen a Castelló de Pedralta la batllia del delme de Santa Margarida de Bianya i percepcions que reben a les parròquies de Sant Pere Espuig i Sant Martí de Solamal, per 270 sous.

E. Guillem de Brugada, lloctinent de Ramon Janer, notari públic de La Reial.

O. Desconegut.

A. Còpia de 1317: PM 542.

211. Carta dotal

1299 novembre 28

II, f. 23rv

Pere Miró, de Vinyavella, parròquia de la Bisbal, i la seva esposa Berenguera, donen a la filla Ermessenda per causa de núpcies 2.300 sous i aixovar, que aquesta aporta en dot a Ponç Batlle, de Sant Pere de la Vall, parròquia de Verges, el qual, amb consentiment dels seus pares Ferrer i Gensana, li dóna el tantúndem, hipotecat sobre el mas Sitjar de Verges.

E. Guillem Bernat, notari de Verges.

212. Reconeixement de deute dotal

1299 novembre 28

II, f. 22rv

Pere Miró, de Vinyavella, parròquia de la Bisbal, i la seva esposa Berenguera reconeixen a Pere Batlle, de Sant Pere de la Vall, parròquia de Verges, que

li deuen 1.000 sous barcelonesos, 1.300 sous melgoresos i aixovar, pel dot de la seva filla Ermessenda, per al qual obliguen llur delme de Sant Julià de Vulpellac.

E. Joan Ballester, notari públic de la Bisbal.

213. Préstec sobre delme

1299 novembre 28

II, f. 22v

Pere Miró, de Vinyavella, parròquia de la Bisbal, i la seva esposa Berenguera, reconeixen haver rebut en préstec de Ponç Batlle, de Verges, 500 sous bar., durant 8 anys, per als quals obliguen el seu delme de Vulpellac.

E. Jaume Ballester, notari de la Bisbal.

214. Venda

129(...) maig 17

II, f. 12v-13

Galceran de Cartellà, comte de Catanzaro a Sicília, i la seva esposa Blanca, venen a Francesc de Santfeliu, mercader de Girona, 200 unces d'or de Sicília per 10.000 sous.

E. Besalú Burgués, notari de Girona.

215. Reconeixment de delme

129(...) octubre 1

II, f. 27v

Pau de Palol, cavaller, reconeix a Berenguer de Palau, abat de Sant Feliu de Girona, tenir per ell els delmes de Palol d'Onyar i Cartellà, i li'n fa homenatge.

E. Besalú Burgués, notari de Girona.

216. Carta dotal

(1299) 1300 gener 8

f. 98rv

Eibelina, filla de Ponç de Vilanova, cavaller, i de Maria, dona en dot a Bernat d'Abellars, fill d'Arnau d'Abellars, cavaller de Pedrinyà, 6.000 sous de dot, als quals aquest correspon amb el tantúndem, i ho hipoteca sobre béns situats a Pedrinyà.

E. Jaume de Malvi, notari públic de Barcelona.

217. Declaració de foriscapi sobre delme

1300 abril 5

f. 54v

El bisbe declara que no pretén sinó el foriscapi del quartó del delme d'Aiguaviva que té Dalmau de Creixell, cavaller.

E. (...)

218. Capítols matrimonials

1300 abril 19

f. 91v

Clàusula dels capítols matrimonials entre Guillem Jordà, cavaller de Sant Pere Espuig, i Saurimunda, amb dot de 500 *aurei*.

219. Heretament de delme

1300 maig 2

f. 62v-63

Pere de Canelles, cavaller, fa heretament a la seva filla Sibil·la d'un quart del delme de Sant Martí de Taravaus, i dóna com a fiadors Guillem de Canelles, fill seu, Guillem Gamell i Bernat Rei, tots de Canelles

E. Bernat Dalmau, clergue, notari del castell de Sant Mori.

220. Heretament amb reserva de legítima

1300 juliol 2

f.63

Guillem Arnau de Vilaür fa heretament al seu fill Bernat en vista al matrimoni que aquest ha de contreure amb Sibil·la, filla de Pere de Canelles, cavaller, amb reserva de 3.000 sous per donar legítima a Ramon, Guillema i Beatriu, fills seus.

E. Bernat Dalmau, clergue, notari del castell de Sant Mori.

221. Firma de delme

1300 octubre 7

f. 69rv

El bisbe firma a Berenguer de Queixàs, cavaller, el delme de Riera de Palau, parròquia de Montagut, comprada a Berenguer de Canelles, cavaller.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal.

O. PM 550

A. Còpia de segle XIV: CC 521

222. Venda de delme

1300 desembre 9

II, f. 8v

Pere de Balbs, hereu de Berenguer de Balbs, cavaller, ven a Arnau de Guixà, procurador de Guillem Ramon, el delme d'Argelaguer. Amb signatura de l'esposa de l'atorgant, Guillema.

E. Bernat de Prat, notari de Sant Pere de Besalú.

223. Carta dotal

(1300) 1301 març 23

f. 87rv

Saura, filla de Pere Simon de Vilar, cavaller, dóna en dot a Arnau, fill d'Arnau d'Orri, de Sant Feliu de Buixalleu, 200 morabatins, que aquest hipoteca sobre el seu mas Orri i el molí de Folgueroles i certs masos que s'enumeren de la mateixa parròquia.

E. Pere de Santantoni, notari públic d'Hostalric.

224. Venda de delme

1301 agost 5

f. 54rv

Ramon de Costa, jurista, procurador de Jaume de Mollet, cavaller, ven a Guillem Ramon de Soler, fill de Guillem de Soler, cavaller, el delme de Vilar-tolí, parròquia de Sant Climent, pel preu de 850 sous.

E. Jaume Barrachi, notari públic de Peralada.

225. Firma de dret

1301 setembre 16

f. 46v

El bisbe firma a Bernat de Vilar, jurista de Girona, la venda que li ha feta Garsenda, viuda de Berenguer de Gornal i tudriu del seu fill Francesc, de mig quartó del delme de Vilobí, per 200 sous.

E Guillem de Socarrats, notari episcopal.

O. PM 561, carta partida, còpia contemporània

A. Còpia del segle XIV: CC 528.

226. Firma de venda de delme

1301 novembre 9

f. 15v

El bisbe firma a Bernat de Pontós, cavaller, la venda que li han feta Dalmau de Palol, d'Arenys, cavaller, i la seva esposa Agnès, d'un terç del delme de Vilaür, i li firma rebut de 100 sous.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal.

227. Reconeixement i firma de delme

1301 desembre 29

Arnau de Cabanelles, procurador del bisbe, i Bernat Sord, cavaller, declaren davant l'oficial que aquest posseeix els delmes de Palau Saverdera que valen 200 sous, i un terç del delme de Sant Miquel de Fluvià. Dit Bernat Sord compon amb el bisbe per 150 sous la firma d'una part del delme de Palau, llegada per Ermessenda de Palau, germana seva.

228. Firma de delme

1301 desembre 29

f. 141

El bisbe firma a Berenguer Sord, de Cadaqués, cavaller, la deixa que li ha fet la seva germana Ermessenda, esposa de Ponç de Palau-saverdera, cavaller, del terç del delme de Palau Saverdera, per 150 sous.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal.

O. Desconegut.

A. Còpia de 1318: PM 567.

229. Venda de delme

1302 abril 16

f. 118rv

Arnau Seguí, fill de Bernat Seguí, de Sales, cavaller, ven a Guillem de Bellpuig, fill de Berenguer de Bellpuig, cavaller, i de Guillema, el delme dels masos de Brunell, Fàbrega, Rou i Costa, de Tortellà, pel preu de 1.150 sous.

E. Bernat de Prat, notari de Sant Pere de Besalú.

230. Venda de delme

1302 abril 17

f. 118v

Arnau de Guixà, de Sales, cavaller, la seva esposa Sibil·la i el seu fill Ramon de Guixà venen a Guillem de Bellpuig, fill de Berenguer de Bellpuig i de Guillema, la part del delme que reben al mas de Lors de Tortellà per 1.900 sous.
E. Bernat de Prat, notari de Sant Pere de Besalú.

231. Definició de dret sobre delme

1302 abril 20

f. 70

Llorenç Ferrer, de Sant Miquel de Fluvià, defineix a Pere de Sant Feliu de la Garriga, cavaller, el dret que pugui tenir sobre un sisè del delme de les parròquies de Sant Miquel de Fluvià i Sant Genís de Palol que havia comprat a Arnau de Gualba, tutor de Guillem, fill d'Arnau de Foixà, cavaller de Sant Cebrià dels Alls, pel preu de 600 sous, compra de la qual lliura l'escriptura.
E. Bernat Martí, de Sant Miquel de Fluvià.

232. Carta dotal

1302 maig 10

f. 129rv

Guillem de Santaniol, cavaller, i la seva esposa Eliardis donen a la seva filla Orpai el seu castell de Sant Aniol i tots els béns que tenen a les valls de Santa Pau, a la parròquia de Santa Maria de Granollers i a la de Sant Martí de Biert, amb reserva de 6.000 sous per casar l'altra filla, Agnès.
E. Bernat de Prat, notari de Besalú.

233. Venda de delme

1302 maig (...)

II, f. 3v-4

Bernat Seguí, obtentor del benefici de Santa Maria de Bordils, fundat per Berenguer de Bordils, clergue de Girona, atès que el bisbe no li vol firmar el quart del delme de Bordils, el ven a Guillem de Bordils cavaller, per 2.700 sous.

E. Besalú Burgués, substitut de Ramon de Tialà, notari públic de Girona.

234. Testament

1302 juny 27

f. 15

Clàusules del testament de Bernat de Pontós, cavaller, que firma l'esponsalici a la seva esposa Sibil·la, situat a Arenys [d'Empordà] i una part del delme de Vilaür, comprada a Dalmau de Palol d'Arenys; institueix hereva la seva filla Saurina, esposa de Guillem de Galliners, i li substitueix Saurina, filla d'Arnau de Pontós i Ramon, fill de Bernat de Pontós, nebot seu.

E. Berenguer Reboll, escrivà públic de Pontós.

235. Dos testaments

1302 juny 27

f. 15

Testament de Bernat de Pontós, cavaller, que pren per marmessors el seu germà Berenguer, prior de Lladó, Dalmau de Pontós, canonge de la seu de Girona, nebot seu, Guillem de Vilaüt i Bernat de Santapau, cavallers. Firma a la seva esposa Sibil·la l'esponsalici de 5.700 sous, pels quals té obligat el delme d'Arenys i una part del delme de Vilaür que té per compra feta a Dalmau de Palol, d'Arenys, i el mas Sarriona i el delme de Calabuig. Llega a Saurina, filla d'Arnau de Pontós, germà de l'atorgant, 1.000 sous i institueix hereva Saurina, filla seva i esposa de Guillem de Galliners.

E. Berenguer Reboll, notari públic de Pontós f 137v-138v; a continuació hom troba el testament de l'esmentada Saurina, esposa de Guillem de Galliners, sense data, f. 138v-140v, que disposà el seu enterrament a Santa Magdalena de Vilajoan i instituí hereu del castell de Vilajoan Berenguer de Pontós, fill de Dalmau de Pontós.

236. Reconeixement de delme en feu del bisbe

1302 juliol 27

f. 84

Dalmau de Palol, d'Arenys, cavaller, reconeix tenir en feu pel bisbe el delme que rep a Sant Sadurn d'Arenys i en rep la firma per 200 sous.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal.

O. Còpia contemporània: PM 573.

237. Capítols matrimonials

1302 desembre 10

f. 95

Clàusula dels capítols matrimonials entre Beatriu, filla de Bernat de Vilar, cavaller, i de Sibil·la, i Miquel de Ginestet, amb dot de 1.500 sous, hipotecats sobre béns situats a Sant Martí Vell i Casavells.

238. Firma de delme

1303 maig 14

f. 152 i 11

El bisbe firma a Guillem Ramon de Batet el delme del mas Orivós de Santa Maria d'Argelaguer, que ha comprat a Pere de Balbs, fill de Berenguer de Balbs, cavaller.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal.

239. Testament

1303 agost 23

f. 84 rv

Clàusules del testament de Raimunda, senyora de Vilopriu, viuda de Berenguer de Palol, cavaller, que pren per marmessors Guillem de Jafre, nebot seu, Pere de Santfeliu, cosí seu, cavallers, Dalmau de Palol, fill seu i Pere Ferrer de Vilopriu, i institueix hereu el seu fill Dalmau de Palol.

E. Guillem Duran, domer de Vilopriu.

240. Testament

1303 octubre 17

II, f. 35

Clàusules del testament de Brunissenda de Camós, viuda d'Arnau de Camós, cavaller, que fa heretament al seu fill Galceran de la casa de Sant Julià, situada a la parròquia de Sant Genís de Palafolls.

E. Pere de Santantoni, notari d'Hostalric.

241. Carta dotal

1303 desembre 11

f. 134-135

Guillem de Canelles, cavaller, fill de Pere de Canelles, cavaller, pren per esposa Guillema, filla de Gaufred de Marcafava, cavaller, i de Sibil·la, i li dona en donació per causa de núpcies 5.000 sous.

E. Berenguer Robau, escrivà jurat de Santa Maria de Lladó.

242. Remissió de delme

(1303) 1304 març 23

II, f. 14

Bernat de Palau, veguer del comte d'Empúries, remet a Ramon de Galliners, cavaller, el delme de Saldet que aquest li havia venut, per 800 sous, preu que n'havia rebut.

E. Bernat de Jonquer, notari públic de Castelló.

243. Venda de delme

1304 agost 27

f. 142rv

Francesc d'Oix i Arnau Cistella, procuradors de Berenguer Barutell, fill de Ramon Barutell, de Peralada, venen a Bernat de Vilamarí, fill de Ramon de Vilamarí, cavaller, una part del delme de Peralada pel preu de 4.300 sous.

244. Donació de delme

1304

II, f. 39

Clàusules de l'escriptura per la qual Saurina, filla de Pere de Rovira, de Girona, i de Brunissenda, amb consentiment del seu marit, Berenguer Amat, fa donació a Ramon de Cot, ciutadà de Girona, del delme de Sant Martí del Castellar.

E. Besalú Burgués, notari públic de Girona.

245. Venda de terra amb reserva de delme

1305 agost 6

f. 115rv

Pere Bondia, fill de Guillem Bondia, de Besalú, i la seva mare Ermessenda, venen a Guillem Burgués, de la mateixa vila, una terra erma dita de Boixols, situada a Lligordà, per 68 sous, amb reserva del delme.

E. Bernat de Prat, notari públic de Sant Pere de Besalú.

246. Venda de delme

1306 abril 4

II, f. 26

Brunissenda de Camós ven a Huguet d'Espasèn, cavaller, un terç del delme de Sant Martí d'Ollers, pel preu de 2.700 sous.

E. Besalú Burgués, notari públic de Girona, amb la firma del bisbe, de 1313, donada per 450 sous.

247. Carta dotal

1306 setembre 17

f. 146rv

Guerau Franc, de Castelló, dóna a Pere Arús, del mateix lloc, la seva filla Francesca en esposa, dotada amb 6.000 sous, hipotecats sobre béns situats a Castelló.

E. Bernat de Jonquer, notari públic de Castelló.

248. Venda de delme

1306 desembre 31

f. 70

Bernat Gaufred, fill de Pere Gaufred, de Besalú, ven a Joan de Cezers de Mont, de Llorona, i al seu fill Joan tot el delme que rep del mas d'aquest, per 400 sous.

E. Bernat de Prat, notari de Sant Pere de Besalú.

249. Firma de delme

(1306) 1307 març 17

II, f. 28v

El bisbe firma un terç del delme de Beuda, que Pere Ponç, de Besalú, havia comprat a Jaume d'Arenys i després havia llegat a Guillem Ponç.

E. Guillem de Socarrats, notari episcopal.

250. Carta dotal

(1306) 1307 març 18

f. 84v-85

Ramon de Güell, cavaller, dóna a Dalmau de Palol, d'Arenys, la seva filla Sibil·la en esposa, dotada amb 9.000 sous, que aquest hipoteca sobre la seva força d'Arenys.

E. Pere Ros, lloctinent de Serinyà Todó, notari públic de Siurana.

251. Venda de castell i drets

1307 setembre 24

f. 85rv

Berenguer Otger, cavaller, ven a Dalmau de Palol, d'Arenys, el seu castell de Vilopriu i els drets que rep a aquesta parròquia, pel preu de 18.000 sous.

E. Guillem Bernat, notari públic de Verges

252. Carta dotal

(1307) 1308 febrer 27

f. 92v

Clàusula dels capítols nupcials de Bernat Gaufred, de Besalú, i Guillem, amb dot de 10.000 sous, per les quals s'hipotequen percepcions a les parròquies de Sant Vicenç de Besalú i Sant Martí de Capellada.

253. Capítols matrimonials

1308 juny 1

f. 89

Clàusula dels capítols matrimonials entre Bernat de Coll, cavaller de Sales, i Agnès, amb dot de 6.400 sous.

254. Reconeixement de deute sobre delme

1308 juny 25

II, f. 34-35

Galceran de Camós, cavaller, reconeix a Guillem de Lloret, cavaller, tutor de Guillem, fill de Guillem de Camós, germà de l'atorgant, que atès que Brunissenda de Camós, mare d'ells, havia instituït hereu el seu nét Guillem, observant un arbitratge de Bernat de Cabrera, l'atorgant havia promès cada any 370 sous, que assignà sobre el delme d'Arenys.

E. Besalú Burgués, notari públic de Girona.

255. Carta dotal

(1308) 1309 gener 13

f. 95rv

Clàusula dels capítols matrimonials entre Guillem, filla d'Arnau de Foixà, cavaller de Sant Cebrià dels Alls, i Ramon de Terrades, amb dot de 5.500 sous, hipotecats sobre el delme de Rupjà.

256. Carta dotal

(1308) 1309 gener 22

f. 109-110

Berenguer de Manlleu, de Sant Privat de Bas, i la seva esposa Guillem donen al seu fill Arnau de Manlleu tota la possessió de Manlleu i la batllia de la muntanya de Melany, que aquest hipoteca a Gueraua, filla de Guillem Alemany, cavaller de la mateixa parròquia i d'Elicsenda, de la qual rep 1.400 sous en concepte de dot.

E. (...)

257. Testament

1309 maig 18

II, f. 39

Clàusules del testament de Ramon de Cot, ciutadà de Girona, que institueix hereu Joan, fill de Guillema, neboda de la seva esposa, al qual dona les seves possessions de Girona i Fornells, amb obligació de prendre el nom de Cot.

E. Guillem Fuyà, notari de Girona

258. Reconeixement de delme

1309 maig 21

f. 80v

Simó de Vilamalla, fill de Dalmau de Vilamalla, cavaller, reconeix tenir per Bernat de Closa, fill de Bernat de Closa cavaller, la meitat del delme de Cantallops.

E. Jaume Barrachi, notari públic de Peralada.

259. Testament

1310 abril 16

f. 96

Clàusula del testament de Guillem de Bianya, cavaller, fill de Berenguer de Bianya, cavaller, que institueix hereu el seu fill Berenguer.

260. Venda de delme

1310 octubre 8

II, f. 10

Ramon de Vilamarí, fill de Ramon de Vilamarí, cavaller, ven a Ramon de Bac, fill de Pere de Bac, cavaller, un quart del delme d'Argelaguer i la meitat del de Tortellà, per 5.000 sous.

E. Guillem Burgués, notari de Sant Pere de Besalú.

261. Venda de delme

(1312) 1313 gener 22

f. 93v

Ponç de Pont, fill de Guillem de Pont, d'Orfes, cavaller, i de Berenguera, ven a Ramon de Miralles, cavaller, un terç del delme de Llampaies.

E. Joan de Reixach, notari de Sant Esteve de Banyoles.

262. Capítols matrimonials

1313 abril 19 f. 91

Clàusula dels capítols matrimonials entre Guillem de Maià, fill de Bernat de Maià, i Guillema, amb dot de 6.000 sous, que són hipotecats sobre la meitat del delme de Maià.

263. Firma de delme

1313 juny 7 f. 8

El bisbe firma a Pere de Campariol, de Camprodon, un terç del delme de Rocabruna que té per Dalmau de Miana, per 667 sous

E. [Pere Capmany, notari episcopal]. Al f. 81, nota d'haver estat copiat del registre de Pere de Capmany.

CAPMANY 15.

264. Carta dotal

1313 juny 22 f. 122v-123

Guillem de Bordils, cavaller, i la seva esposa Garsenda, fan donació per causa de núpcies a la seva filla Gueraua de 5.500 sous i aixovar, i ella ho aporta en dot a Ponç de Finestres, cavaller, que li dóna d'escreix 1.500 sous; el tot és hipotecat sobre un cens de 50 migeres que dit Ponç rep a Ultramort i el quart del delme de la parròquia de Sant Llorenç de les Arenes.

E. Francesc Simó, notari de Girona.

265. Carta dotal

1314 juny 24 f. 96

Ponç de Sexà, cavaller, i la seva esposa Alamanda, de Sant Martí de Cabissó, donen la seva filla Elicsenda en esposa a Berenguer de Coll, donzell, amb dot de 6.000 sous, que són hipotecats sobre el *stallium* de Coll de la parròquia de Sant Andreu del Coll o masoveries de Santa Margarida de Bianya.

E. Berenguer Fabra, lloctinent de Berenguer de Turon, notari públic de Bas.

266. Carta dotal

1314 (...)

II, f. 32v

Alamanda, filla de Guerau de Paba i d'Alamanda, amb consentiment d'aquesta i de Berenguer de Paba, germà seu, dona en dot a Ramon d'Escala 6.000 sous i aixovar, i rep d'ell 2.500 sous en donació per causa de núpcies.

267. Donació de batllia de delme

1315 juny 13

f. 121v-122

Jaume de Vallgornera dóna a Pere Ferrer, home seu de Vallgornera, la batllia del seu delme de Cabanes.

E. Jaume Barrachí, notari públic de Peralada.

268. Testament

1315 agost 6

f. 88v

Clàusules del testament de Berenguer de Mora, cavaller, que institueix hereu universal Pere de Mora, fill seu, i li substitueix l'altre fill, Ramon de Mora.

E. Ramon Viader, notari públic de Girona.

269. Venda de delme

1315 setembre 27

f. 118

Ramon de Bac, fill de Ramon de Bac, cavaller, ven a Guillem de Bellpuig un quart del delme de Tortellà, que tenia per compra feta a Ramon, fill de Ramon de Vilamarí, cavaller, pel preu de 3.000 sous.

E. Bertran de Masó, notari de Camprodon.

270. Firma de delme

1315 novembre 27

f. 119

El bisbe firma a Guillem de Bellpuig el delme del mas de Brunells, comprat a Arnau de Guixà.

E. Pere Capmany.

271. Firma de donació de delme

(1315) 1316 febrer 12

II, f. 26v

El bisbe firma a Arnau d'Alou, cavaller, la donació que aquest ha rebut del seu pare del delme del mas de Bellví, de Blanes, i de dues parts del delme de Lloret.

E. Pere Capmany, notari episcopal

O. PM 689

CAPMANY 78.

272. Reconeixement de delme

(1315) 1316 març 9

II, f. 26v

Dalmau de Palol, fill de Pau de Palol, reconeix tenir pel bisbe els delmes de Palol d'Onyar.

Cf. PM 692.

273. Firma de delme

1316 maig 5

II, f. 28

El bisbe firma a Pere de Fontroser, fill de Bernat de Fontroser, cavaller, un octau del delme d'Aiguaviva.

E. Pere Capmany, notari episcopal.

O. PM 695, carta partida amb els dos exemplars.

A. Còpia del segle XIV: CAPMANY 88.

274. Firma de delme

1316 juny 4

II, f. 33

El bisbe firma a Ramon d'Escala, cavaller, un quart del delme que rep a Aiguaviva.

E. [Pere Capmany]

O. PM 697, carta partida, pergamí fatigat

A. Còpia del segle XIV: CAPMANY 90.

275. Firma de delme

1317 abril 15

f. 118v

El bisbe firma a Arnau Seguí, fill de Bernat Seguí, cavaller, un quart del delme de Tortellà, que té pel senyor del castell de Sales.

E. Pere Capmany, notari episcopal.

O. PM 727, carta partida

A. Còpia del segle XIV: CAPMANY 123.

276. Donació de batllia de delme

1318 desembre 10

f. 124rv

Dalmau de Creixell lliura perpètuament a Ramon Guitart, de Pontós, i a la seva esposa Raimunda la batllia del delme de Pontós que ha comprat a Bernat Pere de Riumors, per 20 sous d'acapte.

E. Joan, sacerdot de Pontós.

277. Carta dotal

(1318) 1319 febrer 8

f. 119-120

Gaufred de Vilarig, cavaller, dóna a Ramon de Garriga, fill de Francesc de Garriga, cavaller, la seva filla Elicsenda en esposa, amb dot de 12.000 sous, la qual en rep 2.000 d'escreix de dit Ramon; el total és hipotecat sobre la casa de Garriga, el delme de Morasac, parròquia de Peralada.

E. Bernat Sunyer, notari públic de Peralada.

278. Venda de delme

1319 setembre 6

f. 103rv

Venda en subhasta, a fi de satisfer deutes de Bernat de Llabià a Ramon Fresc, de Vilamalla, feta pel saig de Castelló a Gaufred de Treballs, del delme de Vilacolum, pel preu de 80 lliures.

E. Berenguer Ramon, de la cort de Castelló.

279. Reconeixement d'home i dona propis i establiment de casa i batllia de delme

1324 desembre 13

f. 112-113

Joan Gibert de Preses, de Beget, i la seva esposa Barcelona reconeixen a Ramon Bianya que són per la meitat homes propis seus, i per l'altra meitat, de Simó Corona, i en reben l'establiment d'una casa situada a la sagrera de Santa Maria de Castellar, terme de Castellfollit, que afronta amb la casa del domer i amb el cementiri, i de la batllia del delme de Jou, parròquia de Montagut, per 70 sous

E. Berenguer de Vivers i Francesc de Perills, notaris de Camprodon.

280. Venda de delme

1326 març 26

f. 118

Nota d'haver venut Bernat de Prat, de Besalú, a Bernat de Bellpuig, cavaller de Tortellà, el delme de Tortellà que tenia per compra feta a Bernat Gaufred, fill i hereu de Pere Gaufred i de Guillema, esposos, pel preu de 5.000 sous.

Ramon de Prat, notari de Sant Pere de Besalú.

281. Reconeixement de delme

1327 juny 5

f. 118v-119

Bernat de Bellpuig, fill de Guillem de Bellpuig, cavaller, reconeix tenir pel bisbe un quart del delme de Tortellà, comprat a Bernat de Prat,

E. Pere Capmany, notari episcopal.

A. CAPMANY 281.

282. Remissió de tasques, censos i delme

1329 abril 10

f. 144v

Guerau de Cervià, que havia establert a Alfons Cifred, jurista de Girona, cinc vessanes del bosc de Mollet, situat a Cervià, per 500 sous d'entrada, i després altres quatre vessanes per 400 sous, l'ant 1324, li remet les tasques, terços i delmes.

E. Pere Massanet, notari de Girona.

283. Carta dotal

1329 agost 31

f. 150-151

Felipa, viuda de Berenguer de Garrigàs, i la seva filla Dolça, donen a Arnau de Roca de Terrades la seva filla i germana respectivament, Elicsenda, en esposa, amb dot de 2.000 sous, hipotecats sobre un quart del delme de Terrades.

284. Venda de terra

1330 abril 24

f. 145, reiterat al f. 149

Alfons Cifred, jurista de Girona, ven a Guerau de Santdionís, mestre de medicina de Girona, nou vessanes de terra que té per Guerau de Cervià, situades a Cervià, per 700 sous.

E. Francesc Simó, notari de Girona.

285. Heretament de delme

1330 setembre 26

f. 135r

Guillem de Canelles, cavaller de Sant Esteve de Canelles, fa heretament a Jaume de Canelles, fill seu, de tot el delme que té per herència del seu pare, Pere de Canelles, a la parròquia de Sant Julià de Tregurà, i li substitueix els seus fills Arnau i Guillema.

E. Berenguer Gamell, notari del castell de Calabuig.

286. Venda de batllia

1331 abril 2

f. 113v

Ramon de Santromà, cavaller, la seva esposa Blanca i el seu fill Bernat, de la parròquia de Sant Romà de Joanetes, venen a Pere de Verneda, de les Planes, la batllia que tenen a les parròquies de les Planes, Cogolls, les Encies i Sant Pere Sacosta pels senyors dels castells d'Hostoles i Puigalder, pel preu de 500 sous.

E. Dalmau Ferrer, lloctinent de Dalmau de Vilar, notari públic de la vall d'Hostoles.

287. Nota de carta dotal

1331 agost 23

f. 117v

Nota d'haver Leonor, filla de Francesc de Montagut, cavaller, aportat en dot a Pere de Batet, fill de Guillem Ramon, de Batet, 4.800 sous i el delme

de Sant Cristòfol les Fonts, i d'haver-ne rebut el tantúndem hipotecat en el delme d'Argelaguer.

E. Pere Arnau Cusidor, notari públic d'Olot.

288. Venda de delme

1331 agost 24

f. 116v-117

Guillem de Canelles, cavaller, i la seva esposa Guillema venen a Bertran de Soler, cavaller, tot allò que reben del delme de Taravaus, que es té en feu per Gaufred, vescomte de Rocabertí i de Peralada, pel preu de 3.800 sous.

E. Arnau de Pols, notari públic del castell de Navata.

289. Venda de masos i drets amb reserva de delme

(1331) 1332 gener 6

f. 123v-124

Adelaida, filla de Ramon Torró, de Peralada, i esposa d'Huguet d'Espasèn, cavaller, ven a Ponç de Vilar, de Vilanova, els masos Rogor i Massot, de Vilanova, i tots els drets que rep a les parròquies de Vilanova, Vila-sacra, Pedret, Sant Joan ses Croses i Castelló, amb reserva del delme que hi té, sense indicació de preu.

E. Ponç Alió, prevere i notari públic de Vilanova.

290. Carta dotal

1332 novembre 27

f. 125v-127

Bernat de Taialà, fill de Ramon Simó de Taialà, ciutadà de Girona, i de Sibil·la, dona a la seva germana Violant 17.000 sous que aquesta aporta en dot a Guerau de Menola, fill de Bernat de Menola, cavaller, i ell els correspon amb el tantúndem i els hipoteca sobre la seva casa de Menola i els masos que posseeix a les parròquies de Pineda i Maçanet, el delme de Santa Maria i Sant Pere de Pineda i de Sant Martí d'Arenys [de Munt].

E. Arnau de Mas, notari de Girona.

291. Venda de batllia

(1332) 1333 gener 10

f. 124v-125

Arnau de Taberner, d'Espolla, ven a Bartomeu, fill de Guillem Bartomeu, de Vilartolí, la batllia de les percepcions que rep a Espolla, pel preu de 300 sous.

E. Ramon Lleuger, notari públic de Sant Climent ses Cebes.

292. Establiment de batllia

1333 agost 17

f. 141v-142

Dalmau d'Adri, cavaller, la seva esposa Agnès, el seu fill Ferrer i l'esposa d'aquest, Elicsenda, estableixen a Pere Pagès d'Adri la batllia del delme d'aquest lloc.

E. Pere Burgués, notari de Girona

293. Venda de delme

1333 octubre 26

f. 114v-115

Pere de Serrat, fill de Pere de Serrat, de Cotlliure, i ciutadà de València, procurador de Bernarda, esposa de Bernat de Banc, de Besalú, i de la seva filla Ermessenda, esposa de l'atorgant, ven a Guillem d'Oliveta, de Camprodon, el delme del mas de Serradell i borda de Rodeta, de la parròquia de Toralles, i el del mas de Figuera de la parròquia del Castellar, per 30 lliures bar.

E. Francesc Feliu, notari de Camprodon.

294. Heretament de delme

1334 març 25

f. 148

Ramon de Vilafant, cavaller de Darnius, fa heretament a la seva filla Guillema del delme de Vilafant, i li substitueix l'altra filla, Anna.

E. Guillem Ferrer, notari de Darnius.

295. Venda de delme

1334 maig 11

f. 130

Ramon Arnau, cavaller, ven a Pere de Bosc, de Madremanya el delme d'Es-trabau, parròquia de Sant Sadurní, pel preu de 100 sous.

E. Arnau de Mas, notari de Girona.

296. Reconeixement de delme

1334 juny 30

f. 105v-106

Berenguer Barutell, fill i hereu de Ramon Barutell, de Peralada, reconeix a Dalmau de Castellnou, senyor dels castells de Montferrer i de Requesens, procurador de la seva esposa Saurina, tenir en feu una part del delme de Peralada.

E. Arnau Joan, notari públic de Peralada.

297. Venda de delme

1334 juliol 28

f. 115v-116

Francesc d'Oix, fill i hereu de Pere d'Oix, cavaller, ven a Guillem Mataró i Pere de Nou, de Camprodon, un terçó del delme de sant Feliu de Rocabruna per 14.500 sous.

E. Arnau Joan, notari públic de Peralada.

298. Venda de delme

(1335) 1336 març 20

f. 143

Francesc d'Oix, fill de Pere d'Oix, cavaller, ven a Galceran de Mata, fill de Galceran de Mata, cavaller, la meitat del delme d'Esponellà, pel preu de 14.000 sous.

E. Arnau Joan, notari de Peralada.

299. Venda de delme

1336 maig 17

f. 136-137v

Bernat de Vilamarí, fill de Ramon de Vilamarí, cavaller, ven a Arnau Rossinyol, fill d'Arnau Rossinyol, draper de Peralada, la part de delme que rep a Peralada per 5.100 sous.

E. [Arnau Joan, de Peralada].

O. Desconegut.

A. Còpies de 1475 i de 1503: PM 1023.

300. Venda de batllia de delme

1336 agost 17

f. 120-121

Bernat Guillem de Foixà i la seva esposa Ermessenda venen a Bernat Rabet, de Vilacolum, fill de Marquès Rabet, la batllia del delme que reben a la parròquia de Vilacolum, pel preu de 1.650 sous.

E. Ponç Arnau, notari públic de Foixà.

301. Venda de delme

1336 novembre 12

f. 127rv

Francesc Esteve, fill de Simó Esteve, de Camprodon, ven a Bernat de Pomer, fill de Jaume de Pomer, dues parts del delme de Llanars, indrets de Molins i Illa, pel preu de 30 lliures bar.

302. Venda de delme

(1336) 1337 gener 13

f. 127v-128

Guillem de Vilatenim, fill de Jaume de Masó, cavaller, i hereu de Ramon de Vilatenim, ven a Ramon Martí de Peralada el delme d'Olives, parròquia de Peralada, pel preu de 30 lliures.

E. Arnau Joan, notari públic de Peralada.

303. Establiment de redelme

(1336) 1337 gener 21

f. 147v

Brunissenda, viuda de Berenguer Renall, jurista de Girona, Bernat de Sitjar, ciutadà de Girona, i la seva esposa Caterina, filla i hereva de Berenguer Renall, estableixen a Bernat Sauleda, de Santa Eulàlia Sacosta, el redelme d'aquesta parròquia i del castell de Campdorà.

E. Pere Massanet, notari de Girona.

304. Resolució judicial

(1336) 1337 febrer 15

f. 131-133

Pere de Camporiol, sotsveguer, i Jaume Bianya, jutge de Camprodon, atès que Berenguer de Fornells, cavaller, havia llegat a la seva filla Ermessenda 8.000 sous, dels quals, així com de 1.000 sous llegats per Beatriu, esposa de Dalmau de Palol, a l'esmentada Ermessenda, se'n va presentar querella contra Sança, filla i hereva universal de dit Berenguer de Fornells, i contra Dalmau de Palol, pare i administrador de dita Sança; atès que s'examinà quins béns de dita Sança podien ser venuts i es trobà que es podia vendre el blat del sínet de la parròquia de Sant Feliu de Rocabruna, passat a subhasta, el venen a Pere de Nou i Guillem Mataró, de Camprodon, per 17 lliures.

Amb escriptura d'època.

305. Venda de batllia

1337 setembre 12

f. 147

Pere de Cornellà, senyor del castell de Sales, ven a Ponç Fulcarà, Bernat de Berquís i Pere de Cloquer, de Camprodon, la batllia de certes terres de Llanars, pel preu de 500 sous.

E. Guillem Rei, notari de Girona.

306. Venda de delme

1337 setembre 30

f. 153v-154v

Guillem de Boixols, de Montagut, fill de Guillem de Boixols, de Besalú, i la seva esposa Eliardis, i el seu fill Guillem, senyor del castell de Gironella del Pla, venen a Bertran de Masó, de Castellfollit, i a Dalmau Faja, la meitat del delme de Solà de Montagut, del qual s'enumeren els masos, pel preu de 8.000 sous.

E. Ramon de Socarrats.

307. Venda de delme

1337 novembre 24

f. 152rv

Joan de Cezers, de Llorona, la seva esposa Berenguera, el seu fill Joan i l'esposa d'aquest, Sibil·la, venen a Ramon de Guixà, fill de Ramon de Guixà, cavaller de Sales, tres parts del delme de Cezers, pel preu de 900 sous.

308. Venda de delme

1341 setembre 16

f. 160v-161v

Berenguer de Castellldases, de Sant Miquel d'Amer, fill de Berenguer de Castellldases, cavaller, ven a Asbert de Nerós, cavaller, el delme de Sant Climent d'Amer, pel preu de 4.700 sous.

E. Francesc Simó, notari de Girona.

Carles DÍAZ MARTÍ
Doctor en Història

ELS CAPÍTOLS MATRIMONIALS COM A FONT DEMOGRÀFICA I SOCIOECONÒMICA A L'EDAT MITJANA

*The marriage settlements as a demographic
and socioeconomic source in the middle Ages*

Resum: L'article es focalitza en una font documental poc utilitzada en el període medieval, els capítols matrimonials, tot proposant una metodologia que permeti l'extracció de dades socials i econòmiques dels nuvis i la seva posterior anàlisi estadística. S'aplica la metodologia proposada en els prop de 450 capítols matrimonials localitzats en els protocols del notari barceloní Bernat Montserrat i que abasten el període comprès entre 1431 i 1465. L'anàlisi permet donar dades sobre migració, edat d'accés al primer matrimoni, estacionalitat de les celebracions nupcials, estratificació social i il·legitimitat.

Mots clau: Demografia medieval, capítols matrimonials, esposalles, noces, migració, dot.

Abstract: This paper focuses on the marriage settlements, a historical source slightly used in medieval period, and it proposes a methodology used to obtain social and economic data from the spouses and their future statistical analysis. This methodology is applied to approximately 450 marriage settlements located in the documentation of the notary Bernat Montserrat (1431-1465). This analysis provides data about migration, age of first marriage, seasonality of wedding celebrations, social stratification and illegitimacy.

Keywords: Medieval demography, marriage settlements, wedding, marriage, migration, dowry.

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest treball és l'ús dels capítols matrimonials de l'edat mitjana com a font per extreure informació. Certament, no és una novetat, ja que hi ha hagut estudis, pocs, que han tingut com a base capítols matrimonials, com veurem més endavant. Tanmateix, creiem que s'està lluny d'haver-ne aprofitat tot el potencial per obtenir informació demogràfica, sobretot lligada a la nupcialitat i a la immigració, i de l'estructura socioeconòmica.

No hi ha dubte de la necessitat d'un major aprofundiment en el coneixement demogràfic en el període medieval, una disciplina que no ha estat un

dels camps d'investigació principals del nostre passat medieval en els darrers anys.¹ La falta de fonts adequades per a l'anàlisi demogràfica representa un llast ineludible. Els fogatges són una d'aquestes fonts. Però després que a final del segle xx ja s'haguessin publicat els més importants (1358,² 1360-1365,³ 1378,⁴ 1497⁵ i 1515),⁶ que han permès l'estudi de la població catalana entre mitjan segle xiv i inici del segle xvi, no hi ha hagut un desenvolupament de la mateixa magnitud. Ja ho deia Gaspar Feliu el 1999 en un article on resumia la situació de la demografia medieval: "Sembla com si, un cop publicats els grans fogatges, obtingudes les sumes corresponents i acomplerta la il·lusió de cadascú de trobar els habitants del seu poble, ja no hi hagués res més a fer" i justificava el poc interès dels medievalistes per la demografia perquè aquesta disciplina "té un rendiment molt inferior a la d'altres èpoques històriques, per a les quals es pot comptar amb millors sèries i un instrumental científic que fa que l'*artesanía*, virtut de la necessitat per a l'estudi de la demografia, sembli manca de preparació".⁷ En aquest sentit, és significatiu que els fogatges són habitualment l'únic recurs quan es parla de demografia medieval en les monografies de les viles i ciutats del país.

Ben diferent és la situació en el període modern, en què la demografia ha estat un camp molt fecund gràcies a la decisió presa en el Concili de Trento que les parròquies registressin els baptismes, els matrimonis i els òbits que hi tenien lloc. El resultat d'aquest registre, els anomenats llibres sacramentals, han estat i són una font de primer ordre, origen d'una multitud de treballs, majoritàriament de caràcter local o comarcal, que han posat al descobert el règim demogràfic de Catalunya durant l'edat moderna, així com aspectes tan interessants com la rellevància de la immigració occitana, el creixement de la població a partir del segle xviii o la mesura de l'impacte de la pandèmia de pesta bubònica de 1652.⁸ Especialment productiu és el mètode de la recons-

---

1. Josep M. SALRACH, «La història de Catalunya, avui. La llarga edat mitjana», *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 25 (2014), 261-297.

2. Josep Maria PONS GURI, «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 30 (1963-1964), 323-498.

3. Josep IGLÉSIES FORT, «El fogaje de 1365-1370. Contribución al conocimiento de la población de Cataluña en la segunda mitad del siglo XIV», *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, 694, vol. 34, n. 11 (1962).

4. Se n'ha fet una edició molt acurada per Esther REDONDO GARCÍA, *El fogatjament general de Catalunya de 1378*, Barcelona CSIC, 2002.

5. Josep IGLÉSIES FORT, *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana 1991.

6. Josep IGLÉSIES FORT, «El fogatge de 1515», *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 9 (1998), 23-85; Gaspar FELIU I MONFORT, «Addenda a "el fogatge de 1515"», *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 11 (2000), 61-63.

7. Gaspar FELIU I MONFORT, «La demografia baixmedieval catalana: estat de la qüestió i propostes de futur», *Revista d'Història Medieval*, 10 (1999), 13-14.

8. En destaquem alguns treballs: Jaume DANTÍ I RIU, *Terra i població al Vallès Oriental*, Santa Eulàlia de Ronçana, Ajuntament de Santa Eulàlia de Ronçana 1988; Valentí GUAL I VILÀ,

trucció de famílies,⁹ que proporciona una radiografia molt completa de la realitat demogràfica d'una població o d'un territori determinats.¹⁰

Però la generalització dels llibres sacramentals (baptismes, matrimonis i òbits) no va tenir lloc fins a final del segle XVI i inici del XVII. Abans d'aquest lliniar temporal, les fonts escassegen i, a més, presenten limitacions per al seu ús demogràfic. Els fogatges, per exemple, estan subjectes a ocultacions pel seu origen fiscal, a banda del fet que no registren persones, sinó focs o llars. Tanmateix, se segueixen fent contribucions destacades en poblament en fonts d'aquesta naturalesa.¹¹ També s'han extret dades de població de les visites pastorals, a partir de les respostes donades pel rector o pel vicari quan el visitador pregunta pel nombre de feligresos de la seva parròquia.¹² D'altra banda, els llibres d'òbits o funeràries han permès atansar-se a l'estudi de la mortalitat en època medieval. L'anàlisi demogràfica dels pocs que s'han conservat ha permès conèixer-ne l'evolució i detectar períodes de sobremortalitat, associats a factors epidèmics.¹³ Una altra línia de recerca s'ha centrat en l'estudi de la immigració a la ciutat de Barcelona a partir de les informacions que les autoritats municipals demanaven per concedir la ciutadania.¹⁴

“Gavatxos”, gascons, francesos. *La immigració occitana a la Catalunya moderna (el cas de la Conca de Barberà)*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor 1991; Xabier GUAL i REMÍREZ i Carles MILLÀS i CASTELLVÍ, *La població del Baix Llobregat a l'època dels Àustria*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana 1999; Jordi NADAL i OLLER i Emili GIRALT i RAVENTÓS, *Immigració i redreç demogràfic*, Vic, Eumo Editorial 2000; Carles MILLÀS i CASTELLVÍ, *Els altres catalans dels segles XVI i XVII. La immigració francesa al Baix Llobregat en temps dels Àustria*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2005; Carles DÍAZ MARTÍ, *La població d'Alella als segles XVI, XVII i XVIII*, Alella, Ajuntament d'Alella 2006.

9. Valentí GUAL i VILÀ, «La informació fornida pels sacramentaris moderns i el sistema de reconstrucció de famílies», *Analecta Sacra Tarraconensia*, 67-1 (1994), 83-91.

10. Valentí GUAL i VILÀ, *La família moderna a la Conca de Barberà*, Tarragona, Diputació de Tarragona 1993; Raimon MASDÉU i TÉRMENS, *Reconstrucció de famílies de la parròquia de Sant Just Desvern (1509-1936). Un estudi de demografia històrica*, tesi doctoral presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona (2016).

11. Pere VERDÉS i PIJUAN, «La població de l'aljama de Cervera durant el segle XV a través de la quèstia dels jueus», *Miscel·lània cerverina*, 23 (2018), 85-114.

12. Roser SALICRÚ i LLUCH, «Els parroquians del Maresme del 1413 i del 1421. Les visites pastorals com a eina per a la demografia», *Sessió d'Estudis Mataronins*, 7 (1990), 57-60; Lluís MONJAS MANSO, *Les comunitats parroquials del Baix Llobregat a finals de l'edat mitjana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2005, 132-138.

13. Valentí GUAL i VILÀ, «Notes sobre l'evolució de la mortalitat al segle XV: els casos de Cabra i el Pont d'Armentera», *Quaderns de Vilaniu*, 22 (1992), 57-69; «Notes sobre l'evolució de la mortalitat al segle XV: els casos de Guimerà i Sant Martí de Maldà», *Urtx*, 6 (1994), 59-69; Manuel CAMPS i CLEMENTE i Manuel CAMPS i SURROCA, *La pesta del segle XV a Catalunya*, Lleida, Ajuntament d'Alcarràs 1998, 108-123; Josep HERNANDO i DELGADO, «Llibres d'òbits o llibres de funeràries de les parròquies de Santa Maria del Pi i dels Sants Just i Pastor i els notaris de Barcelona (1372-1500)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 32 (2014), 133-136.

14. Carolina OBRADORS SUAZO, *Immigration and Integration in a Mediterranean City: The Making of the Citizen in Fifteenth-Century Barcelona*, tesi doctoral presentada a la European University Institute (2015).

La base documental del present estudi són els capítols matrimonials que hi ha en els protocols del notari barceloní Bernat Montserrat (1430-1468). S'ha escollit aquest notari perquè se'n conserva molta documentació, que es troba en general en bon estat de conservació, perquè entre aquesta documentació hi ha un gran nombre de capítols matrimonials i perquè aquests capítols estan redactats molt majoritàriament amb totes les clàusules, de manera que es poden extreure moltes dades útils per a la demografia. De fet, dels seus 37 manuals i 2 llibres comuns,¹⁵ se n'han localitzat 441, les dades principals dels quals es troben a l'apèndix documental. Com que ens hi haurem de referir sovint, cada capítol matrimonial s'ha identificat amb un codi, format per la lletra C, de capítol, i un nombre correlatiu que respon a l'ordre cronològic amb què apareixen en els protocols. S'alleugereix així el text de contínues referències documentals, que es troben aplegades en el llistat de l'apèndix.

Tot i que la finalitat principal ha estat extreure dades demogràfiques i socioeconòmiques dels capítols matrimonials de Bernat Montserrat, des d'un inici s'ha plantejat emmarcar-ho en una metodologia que es pugui aplicar en estudis anàlegs basats en capítols matrimonials, és a dir, proporcionar una eina metodològica que pugui emprar-se amb efectivitat en aquesta font documental. En aquest sentit, creiem que hi ha un gran camp a recórrer perquè els capítols matrimonials es van generalitzar des de mitjan segle XIV i haurien de permetre omplir, en part, l'escassetat de dades demogràfiques des de la baixa edat mitjana fins a final del segle XVI, moment a partir del qual els llibres sacramentals foren d'ús habitual a les parròquies catalanes. Així, l'anàlisi demogràfica i socioeconòmica dels capítols matrimonials de Bernat Montserrat es presenta com l'aplicació d'aquesta metodologia en un primer cas.

Al nostre entendre, els resultats finals són prou encoratjadors i mostren que els capítols matrimonials, analitzats amb una metodologia acurada, habiliten una anàlisi bastant aprofundida sobre el moviment migratori, l'estructura socioprofessional, l'estacionalitat de les celebracions nupcials, l'edat d'accés al matrimoni i, a través del dot, de l'estructura socioeconòmica de la població.

2. ELS CAPÍTOLS MATRIMONIALS

2.1. *El matrimoni a la baixa edat mitjana*

Els capítols matrimonials s'insereixen en el procés pel qual dues persones s'uneixen en matrimoni. És necessari, doncs, conèixer les coordenades bàsiques de l'entramat jurídic d'aquesta institució social i de com hi entraven els homes i les dones en una determinada època històrica per interpretar correctament els capítols matrimonials, perquè el dret de família, i entre ell l'accés al matri-

---

15. Lluïsa CASES I LOSCOS, *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. 1. Segles XIII-XV*, Barcelona, Fundació Noguera 2001, 226-230.

moni, no s'ha mantingut inalterat, sinó que ha anat canviant en paral·lel a les transformacions econòmiques i socials.

No pretenem estendre'ns en les qüestions jurídiques del dret de família, tant civil com canònic, a la baixa edat mitjana catalana, que compten ja amb abundant bibliografia,¹⁶ però sí endinsar-nos en aquells aspectes que tenen repercussió en els capítols matrimonials i, sobretot, en la praxis documentada sobre l'accés al matrimoni a Catalunya en el període baixmedieval. Aquest aspecte ha estat estudiat des de diferents vessants. En primer lloc, des de l'estudi de la història de les dones, amb Teresa Vinyoles com a màxim exponent quant a la Barcelona dels segles XIV i XV, i des dels conflictes matrimonials a la capital catalana en el segle XV per part de Clàudia Costa Brochado. D'altra banda, s'ha de mencionar l'aproximació des de l'àmbit eclesial, concretament en l'obra monumental de Josep Baucells sobre la vida a la diòcesi de Barcelona en els segles XIII i XIV.

La validesa jurídica del matrimoni es basava en el consentiment mutu d'un home i una dona expressat en un acte públic. La fórmula utilitzada implicava el lliurament del propi cos a l'altra persona i, recíprocament, la recepció de l'altre cos. Així, en el consentiment mutu de Bonanat de Vall i de Marió, de 1295, el nuvi va dir: "Yo, en Bonanat, do e liure a vós, na Marió, mon cors per leyal marit e reeb lo vostre per leyal muller", a la qual la núvia va correspondre amb una fórmula idèntica: "Yo, na Marió, do e liure a vós, en Bonanat, mon cors per leyal muller e reeb lo vostre per leyal marit".¹⁷ Però perquè el matrimoni es considerés vàlid i complet —*ratum et consumatum*— era necessari que la promesa donada públicament es fes realitat amb la unió sexual de la parella.¹⁸

Quant a l'acte públic de consentiment, n'hi havia dos. El primer, de caire estrictament civil, malgrat que hi poguessin assistir sacerdots, s'inscribia en la tradició de donar validesa jurídica al nou matrimoni. Rep el nom d'esposalles, afermalles o matrimoni per paraules de present i solia tenir lloc en casos particulars, tot i que de vegades es buscaven espais més grans. A més de la fórmula

16. Joan Pere FONTANELLA, *De pactis nuptialibus sive capitulis matrimonialibus tractatus*, Barcelona, *apud Laurentium Déu, expensis Michaelis Menescal* 1612-1622; Guillem M. DE BROÇÀ, *Historia del derecho de Cataluña, especialmente del civil*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1985, vol. 1, 682-874; Francesc MASPONS I ANGLASELL, *Derecho catalán familiar*, Barcelona, José Ma Bosch, 1956; Lluís FIGA I FAURA, *Manual de derecho civil catalán*, Barcelona, Bosch 1961; Jesús LALINDE ABADÍA, *La dote y sus privilegios en el derecho catalán*, Barcelona, Anabasis 1962; *Capitulaciones y donaciones matrimoniales en el derecho catalán*, Barcelona, Revista Jurídica de Cataluña 1965.

17. Josep BAUCELLS I REIG, *Vivir en la Edad Media: Barcelona y su entorno en los siglos XIII y XIV (1200-1344)*, Barcelona, CSIC 2004, vol. 1, 668. La mateixa fórmula van emprar Jaume Gaig i Caterina el 1398 (Teresa Maria VINYOLES I VIDAL, *Les barcelonines a les darreries de l'edat mitjana (1370-1410)*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana 1976, 95) i Antoni Diu-mer i Salvador Godiol a final del segle XV (Clàudia COSTA BROCHADO, *Conflictes matrimonials na Idade Média. Barcelona, século XV*, Curitiba, Editora CRV 2019, 179).

18. Josep BAUCELLS I REIG, *Vivir en la Edad Media*, vol. 1, 709.

de lliurament del cos, els nuvis es besaven i hi podia haver intercanvi d'anells. El segon acte, de caire religiós, se celebrava en un temple. Es coneix com a benedicció nupcial, noces, núpcies o matrimoni en faç d'Església (*in facie Ecclesie*). Els nuvis hi pronunciaven els mateixos vots que a les esposalles, però, a més, rebien la benedicció del prevere durant la missa. Ambdues celebracions es revestien de solemnitat i eren habituals els seguicis pels carrers, balls, festes i convits.¹⁹ Tanmateix, ni de l'una ni de l'altra se'n deixava constància en cap registre específic, ni civil ni eclesiàstic.

Aquesta dualitat d'actes respon a una situació de convivència entre la continuïtat d'una tradició de tipus civil i la creixent intervenció de l'Església en el procés matrimonial. A la baixa edat mitjana la majoria de parelles que havien de casar-se participaven en les dues celebracions matrimonials: esposalles primer i benedicció nupcial després. Així, apareix en gairebé tots els capítols matrimonials una clàusula de compromís anàloga a la següent: *contractaran entre ells matrimoni e sposalles per paraules de present abtes e bestants a fer matrimoni e axí mateix aquell dit matrimoni solemnitzaran en fas de Sgleya* (C312). Aquesta època, doncs, es troba en una transició entre la consideració del matrimoni com un afer estrictament civil respecte al model exclusivament eclesiàstic que s'imposarà després dels decrets conciliaris tridentins.²⁰

Aquest fet comporta que fins i tot la terminologia que es desprèn de la documentació notarial respecte a l'actual sigui diferent. Paraules com promesa, esposa o muller tenien aleshores un altre significat. Un cop la parella havia celebrat esposalles, però encara no havien rebut la benedicció nupcial, era designada amb els noms de *sponsus* i *sponsa*. No era fins que havia tingut lloc la benedicció nupcial que es consideraven marit i muller, *maritus et uxor*.²¹

La situació de la parella entre les esposalles i la benedicció nupcial era singular. D'una banda, com que els dos nuvis havien expressat públicament el consentiment al seu enllaç a les esposalles, el vincle matrimonial ja s'havia establert i així era reconegut per l'Església. De fet, en els capítols matrimonials se sol dir que les *esposalles per paraules de present* són *abtes e bestants a fer matrimoni*. L'enllaç, doncs, ja es considerava jurídicament vàlid abans de la benedicció nupcial, que tan sols confirmava la unió ja establerta a les esposalles.

No hi havia impediment perquè la parella cohabités i consumés el matrimoni. Tanmateix, s'han documentat parelles d'esposos i esposes que durant aquest període festejaven, és a dir, que mostraven públicament signes d'afecte,

19. Josep BAUCELLS I REIG, *Vivir en la Edad Media*, vol. 1, 701-108; Teresa VINYOLES I VIDAL, «Festes i «alegries» baixmedievales», *Revista d'etnologia de Catalunya*, 13 (1998), 53-60; Carme BATLLE I GALLART i Teresa VINYOLES I VIDAL, *Mirada a la Barcelona medieval des de les finestres gòtiques*, Barcelona, Dalmau 2002, 92-98; Clàudia COSTA BROCHADO, *Conflitos matrimoniais*, 177-181.

20. Teresa VINYOLES I VIDAL, *Les barcelonines*, 102-103.

21. Teresa VINYOLES I VIDAL, *Les barcelonines*, 96-97.

però que encara no cohabitaven.²² No sabem si això era la norma, però és clar que en aquestes casos la consumació del matrimoni es devia retardar fins haver rebut la benedicció nupcial. S'han publicat casos de núvies que, malgrat estar esposades, abans de la benedicció nupcial no havien consumat el matrimoni i el van refusar per fer-se monges en algun monestir femení,²³ però també de parelles que es van unir carnalment just després de les esposalles i que cohabitaven.²⁴ El que no sabem és la proporció entre una i altra situació. A l'edat mitjana, com diem, les esposalles implicaven l'establiment del vincle matrimonial, mentre que la benedicció nupcial el ratificava. A partir del Concili de Trento i amb l'objectiu d'evitar els matrimonis clandestins, les esposalles perdran aquest valor jurídic, de manera que la unió matrimonial només es considerarà vàlida si un dels testimonis és un prevere.²⁵ Aleshores la cohabitació entre les esposalles i la benedicció nupcial estarà prohibida, tot i que era una norma que no sempre es respectava.²⁶

Cada celebració tenia els seus requisits. A les esposalles s'exigia que les noies menors de 25 anys es casessin amb el consentiment patern. D'altra manera, quedaven privades dels drets hereditaris. Es pretenia, així, evitar els matrimonis secrets, celebrats d'esquena a les famílies. En canvi, l'Església no imposava aquesta condició i considerava vàlids aquests enllaços, ja que el fonament era la voluntat i el consentiment mutu dels dos membres de la parella.²⁷ L'Església, però, prescrivia que abans de la cerimònia es fessin proclames públiques de la voluntat de les dues persones de casar-se per tal que els feligresos poguessin exposar, si s'esqueia, impediments a l'enllaç, com el parentiu o la bigàmia. A més, el rector podia fer les investigacions oportunes per aconseguir informació relativa als impediments.²⁸ Aquells matrimonis que únicament es feien per esposalles i sense les corresponents proclames es consideraven clandestins i eren motiu de censura eclesiàstica. De fet, l'Església condemnava els matrimonis que no rebien la benedicció nupcial i comminava que es fessin les proclames per assegurar-se que no hi havia impediments canònics perquè la unió es considerés vàlida, tot i que els encarregats d'executar aquestes disposicions no sempre eren estrictes a l'hora de fer-les complir.²⁹ Així, un

22. És el cas de Caterina Aleu que, un cop esposada amb Joan Olivet, menjava i bevia amb ell en una mateixa taula i es besaven, tal com era costum entre esposos a la ciutat de Barcelona (Teresa VINYOLES I VIDAL, «La vida privada a l'època gòtica a partir de la documentació matrimonial», *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, 17 (1999), 82-83).

23. Teresa VINYOLES i Elisa VARELA, «Vocacions femenines del segle XV», *Analecta Sacra Tarraconensis*, 71 (1998), 889-906.

24. Clàudia COSTA BROCHADO, *Conflictes matrimonials*, 94-95.

25. John W. O'MALLEY, *Trento. ¿Qué pasó en el concilio?*, Santander, Sal Terrae 2015, 224-227.

26. Clàudia COSTA BROCHADO, *Conflictes matrimonials*, 178.

27. Teresa VINYOLES I VIDAL, *Les barcelonines*, 102-103.

28. Josep BAUCELLS I REIG, *Vivir en la Edad Media*, vol. 1, 674-683.

29. Josep BAUCELLS I REIG, *Vivir en la Edad Media*, vol. 1, 693-700.

dels punts a tenir en compte pels visitadors diocesans de principi del segle xv era *si aliquis est qui habeat uxorem consanguineam suam vel e converso, necnon si impedimentum est cognacionis spiritualis*, així com si els matrimonis clandestins havien obtingut absolució.³⁰

També era necessari que els nuvis haguessin arribat a l'edat núbil, és a dir, als 12 anys les noies i als 14 els nois. Abans d'aquesta edat es podien celebrar esposalles per paraules de futur, amb una fórmula de compromís lleugerament diferent, i que no tenia el mateix rang jurídic que les esposalles per paraules de present.³¹

Quant a la regulació econòmica, la gran majoria s'acollia a l'anomenat règim dotal, que consistia en què un dels membres de la parella aportava al matrimoni un conjunt de béns, el dot, que podia incloure diners, roba, joies, cases, peces de terra, censals morts, violaris, etc. Per això, d'entre els dos membres de la parella distingirem el donador del dot, que és aquell que fa aquesta aportació econòmica, del receptor del dot, que és qui la rep. El dot es posava a disposició del receptor del dot, que tenia dret a rebre'n els rendiments per afrontar les despeses del matrimoni. Expressions com les d'Antònia, que va donar un dot de 70 lliures barceloneses a Gaspar Coll, *les quals tenga e posseescha lo dit sdevenidor marit seu durant matrimoni entre ells e los fruyts de aquelles seus propis fasse a totes ses voluntats per los càrrechs del dit matrimoni soportadors* (C300), són habituals en els capítols matrimonials d'aquesta època. Però legalment el dot seguia sent del cònjuge que l'havia aportat, de manera que en podia disposar testamentàriament —podria haver-hi condicions si li havia estat donat, com era habitual, per la seva família— i li havia de ser restituït quan es dissolia el matrimoni. A tal efecte, el receptor del dot es comprometia a complir aquesta condició quan el rebia, per la qual cosa obligava tots els seus béns.

Només en el cas que el donador del dot fos una dona no vídua i lliure de natura, el receptor del dot li donava una quantitat que equivalia exactament a la meitat del valor del dot. És l'anomenat *escreix* o augment, que s'associava a la virginitat de la núvia. En podia disposar en testament, però els beneficiaris tan sols podien ser els fills del matrimoni i, si no n'hi havia, el marit o els seus hereus. Tanmateix, si moria el receptor del dot, calia donar a la vídua l'*escreix* pactat quan es va constituir el matrimoni.³²

Aquestes obligacions econòmiques —el pagament del dot, ja que habitualment no es pagava al moment, i la restitució del dot i de l'*escreix* en cas de dissolució del matrimoni— i les seves condicions generaven un conjunt de drets a futur que s'escripturaven davant d'un fedatari públic perquè constés

30. Lluís MONJAS MANSO, «El qüestionari de visita pastoral de Jaume Marquilles, 1413-1414», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 17 (1998), 534.

31. Clàudia COSTA BROCHADO, *Conflictes matrimonials*, 39-41. Val a dir que Josep BAUCELLS I REIG ha trobat evidències que l'edat mínima per a la dona eren els 13 i per a l'home els 15 (*Vivir en la Edat Mitjana*, vol. 1, 683).

32. Teresa VINYOLES I VIDAL, «La vida privada a l'època gòtica», 67-69.

en cas de reclamacions posteriors. Aquests documents, que són els que donen testimoni dels matrimonis, ja que, com s'ha comentat més amunt, no es deixava registre documental ni de les esposalles ni de la benedicció nupcial, constituïen la garantia que hi havia uns drets, especialment el de cobrar un dot i el de rebre'l a l'hora de dissoldre's el matrimoni.

Val a dir que el règim dotal no era l'únic al qual s'acollien els matrimonis en aquella època. L'altre model documentat, l'agermanament, minoritari, consistia en la posada en comú dels béns presents i futurs dels cònjuges, que havien de passar als fills. Si no n'hi hagués, cada cònjuge en disposaria de la meitat. A la Barcelona propera al 1400 se n'han documentat molt pocs casos, en els quals els marits són naturals de França.³³ El mateix passa en el delta del Llobregat: 18 agermanaments —5 dels quals del segle XIV i altres 5 del segle XV— d'entre aproximadament 4.000 capítols matrimonials. En canvi, en tres localitats rurals al sud de Girona la proporció d'agermanaments oscil·la entre el 10 i el 20 % a la primera meitat del segle XIV.³⁴

És en aquest context d'establiment del règim econòmic del nou matrimoni, que té lloc arran de la primera celebració pública del compromís, que es feien un conjunt de transaccions i obligacions econòmiques que reben el nom genèric de capítols matrimonials.

2.2. *Els capítols matrimonials com a font demogràfica i socioeconòmica*

La necessitat de deixar per escrit les donacions i les obligacions econòmiques arran d'un nou enllaç matrimonial han generat d'antic documentació notarial en formes diverses: esponsalícis, tant de dot marital com de dot femení, constitucions de dot, instruments dotals, però també heretaments i definició de drets hereditaris, ja que era molt habitual que arran del matrimoni les famílies, generalment els pares, fessin donacions als nuvis com avançada de l'herència, en una espècie de liquidació de les obligacions econòmiques respecte als seus fills.³⁵ A la baixa edat mitjana, tots aquests aspectes lligats al nou

33. Teresa VINYOLES I VIDAL, *Les barcelonines*, 90.

34. Lúdia DONAT PÉREZ, «Agermanament, fraternitat, comúnia o societat entre esposos: els altres contractes matrimonials de les notaries gironines (primer terç del segle XIV)», *Estudis d'Història Agrària*, 22 (2009), 47-59.

35. Jesús LALINDE ABADÍA, «Los pactos matrimoniales catalanes (esquema histórico)». *Anuario de historia del derecho español*, 33 (1963), 133-266; Lúdia DONAT PÉREZ, Xavier MARCÓ MASFERRER, Pere ORTÍ GOST, «Els contractes matrimonials a la Catalunya medieval», a Rosa ROS MASSANA (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la història social*, Girona, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona i Documenta Universitària 2010, 19-46. Quant a la publicació de casos concrets de documentació matrimonial, és interessant el treball de Teresa VINYOLES I VIDAL, «Documents esponsalícis medievals de l'arxiu patrimonial Foncuberta-Sentmenat». *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 32 (2014), 7-78.

enllaç matrimonial, que fins aleshores s'havien fet per separat, es van integrar en un únic instrument que rep el nom de capítols matrimonials, on hi tenen cabuda tots els aspectes del pacte, amb un fort component econòmic, entre els futurs cònjuges i/o els seus respectius entorns familiars. El nom ve donat perquè està format per diferents parts, cadascuna de les quals és un capítol.

Els capítols matrimonials van sorgir a mitjan segle XIV, es van consolidar a la centúria següent i es van mantenir fins al segle XIX, moment a partir del qual el seu ús va decaure. El seu estudi ha permès conèixer els paràmetres bàsics del règim matrimonial a Catalunya des de la baixa edat moderna fins a l'inici de l'edat contemporània. Se n'ha descrit el contingut a bastament,³⁶ la qual cosa farem més endavant en el cas particular dels procedents de la font documental analitzada.

Gràcies a les dades que aporten, els capítols matrimonials són una eina molt útil per a la història, especialment la de les famílies, ja que permeten conèixer-ne la genealogia, la capacitat econòmica i la seva evolució al llarg del temps, l'interval temporal entre generacions, les estratègies matrimonials, etc.³⁷ Si en lloc de fixar l'anàlisi en una família concreta, es fa un estudi dels capítols matrimonials d'un territori determinat, es pot conèixer l'estratificació social o el consum de béns, entre d'altres aspectes.³⁸ Sens dubte, els capítols aporten i han aportat informació valuosa per a la història social i econòmica, tant d'un llinatge concret com d'un territori.

Però en referència a la demografia, els capítols matrimonials s'han vist relegats en una posició secundària. En aquest sentit, tal com afirma Llorenç Ferrer Alòs, s'ha donat primacia al registre parroquial de matrimonis com a font històrica a l'hora d'estudiar la nupcialitat, de manera que tan sols quan aquesta no existeix es considera adequat l'ús dels capítols matrimonials amb finalitat demogràfica.³⁹

No podem estar més d'acord amb la darrera consideració: en demografia el registre parroquial és més útil que els capítols matrimonials. Té el gran avantatge que en els llibres de matrimonis es registraven tots els enllaços d'una paròquia determinada, circumstància que és gairebé impossible d'as-

36. Jesús LALINDE ABADÍA, «Los pactos matrimoniales catalanes», 209-248; Llorenç FERRER ALÒS, «Les clàusules dels capítols matrimonials», a Rosa ROS MASSANA (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la història social*, 71-88.

37. Llorenç FERRER ALÒS, «Capítols matrimonials i història de la família», a Rosa ROS MASSANA (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la història social*, 135-159.

38. En seria exemples Rosa CONGOST COLOMER, «Els dots com a indicadors de les desigualtats socials i de la seva evolució en el temps», a Rosa ROS MASSANA (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la història social*, 161-193, i Jaume TORRAS, Montserrat DURAN i Lúcia TORRA, «El ajuar de la novia. El consumo de tejidos en los contratos matrimoniales de una localidad catalana, 1600-1800», a Jaume TORRAS i Bartolomé YUN (dir.), *Consumo, condiciones de vida y comercialización. Cataluña y Castilla, siglos XVII-XIX*, Valladolid, Junta de Castilla y León 1999, 61-69.

39. Llorenç FERRER ALÒS, «Capítols matrimonials i història de la família», 142.

segurar en els capítols matrimonials. Amb el recompte anònim, relativament senzill d'aplicar, es pot estudiar la seva evolució temporal, l'estacionalitat i els moviments migratoris. Combinat amb la resta de llibres sacramentals i mitjançant la tècnica de la reconstrucció de famílies, es poden obtenir més variables demogràfiques (edat d'accés al matrimoni, la taxa de fecunditat, el nombre de fills per família, l'interval protogenèsic, l'interval intergenèsic, l'edat de la darrera maternitat o les concepcions prenupcialis), però cal tenir en consideració que perquè aquest mètode es pugui aplicar és necessari comptar amb un registre complet de baptismes, matrimonis i defuncions de diferents localitats, situació que no és gens habitual.

Però la preferència del registre parroquial ha tingut un efecte negatiu: l'arraconament dels capítols matrimonials com a font demogràfica. Aquest fet no té implicacions importants en els segles moderns, però sí en el període medieval i a l'alta edat moderna, en què no hi ha llibres de matrimonis. El bandejament dels capítols matrimonials com a font demogràfica, que és comprensible per als segles XVII i XVIII, ha tingut com a conseqüència que no s'hagi aprofitat la seva potencialitat per conèixer aspectes rellevants de la nupcialitat i la immigració a la baixa edat mitjana i a l'alta edat moderna.

En aquest sentit, són pocs els estudis demogràfics basats en els capítols matrimonials. El més destacat, sens dubte, és l'extens treball de Jaume Codina sobre els contractes matrimonials a les poblacions del delta del Llobregat des del segle XIV fins a mitjan segle XIX. Compta amb la base documental més àmplia, més de 4.000 capítols matrimonials, dels quals aproximadament 500 són del segle XIV i uns 850, del segle XV. El primer apartat està dedicat a la demografia. L'autor hi analitza l'origen geogràfic dels nuvis, la mortalitat dels pares, l'edat d'accés al primer matrimoni i la distribució segons el nuvi o la núvia siguin solters o vidus.⁴⁰ El poc rendiment de l'anàlisi demogràfica dels capítols matrimonials es fa ben palesa en aquesta obra: la part sobre demografia no ocupa ni una desena part del llibre. Codina també fa una anàlisi socioeconòmica a partir dels dots aportats per les núvies i els nuvis. D'una banda, n'exposa l'evolució temporal, tot calculant la mitjana per dècada. De l'altra, amb el càlcul d'un paràmetre anomenat índex diferencial, mesura l'evolució de la cohesió social de les poblacions del delta del Llobregat.⁴¹

Hi ha un seguit de treballs que extreuen informació demogràfica dels capítols matrimonials, però com en el cas de Jaume Codina, no de forma exclusiva. N'hi ha que utilitzen altres fonts per abordar altres aspectes demogràfics o bé es focalitzen en algun aspecte demogràfic concret. Sense ànim de ser exhaustius, repassem algunes contribucions. S'han analitzat prop de

40. Jaume CODINA, *Contractes de matrimoni al delta del Llobregat*, Barcelona, Fundació Noguera 1997, 33-54.

41. Jaume CODINA, *Contractes de matrimoni*, 255-260.

2.000 capítols matrimonials de Sabadell des de mitjan segle XVI fins a inici del segle XIX, la qual cosa ha permès estudiar l'evolució de la mortalitat dels pares dels nuvis, la incidència de la immigració francesa, la composició social i laboral i l'endogàmia social dels oficis més destacats d'aquesta població.⁴² James S. Amelang va extreure conclusions sobre mobilitat professional i geogràfica a partir de poc més de 200 capítols matrimonials del segle XVII a Barcelona.⁴³ Un nombre similar de capítols de Sant Jaume de Frontanyà han permès un estudi de la procedència geogràfica dels seus nuvis des de final del segle XVI fins al primer terç del segle XVIII.⁴⁴ La immigració francesa a Cervera en els segles XVI i XVII és el focus d'un estudi sobre prop de 4.000 capítols matrimonials.⁴⁵

Quant al període medieval, Montserrat Richou ha estudiat la procedència dels nuvis, la distribució segons la mortalitat dels seus pares, la composició socioprofessional dels emissors i receptors de dot i la relació entre professió i dot en els més de 150 capítols matrimonials del notari barceloní Miquel Franquesa, que abasten el període 1458-1482.⁴⁶ Tot i que pràcticament no té tractament estadístic, mencionem també un estudi dels capítols matrimonials de Sant Climent de Llobregat durant el segle XV.⁴⁷

Els capítols matrimonials, doncs, s'han utilitzat sobretot com a font per conèixer l'origen geogràfic dels nuvis, la qual cosa ha possibilitat l'estudi dels moviments migratoris i de l'estructura socioprofessional d'una població determinada. Tot i que la mortalitat dels progenitors dels nuvis també ha estat objecte d'anàlisi, és difícil d'extreure'n dades rellevants, ja que sovint no se sap si els nuvis són solters o vidus.⁴⁸ Quant a les dades proporcionades per Jaume Codina sobre l'edat d'accés al primer matrimoni, l'únic que s'ha endinsat en aquest aspecte, considerem que no va tenir en compte algunes subtilitats inhe-

42. LÍDIA TORRA FERNÁNDEZ, «Activitat econòmica, mercat de treball i mobilitat social a Sabadell (segles XVIII-XIX)», *Arxaona*, 34 (2014), 12-27.

43. JAMES S. AMELANG, «A note on marriage contracts as a source for the social history of early modern Barcelona», *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, 8 (1980), 237-243.

44. DOLORS VILA I LLIVINA, ROSA SALVADÓ I RUMECH, «Per a millor suportar los càrrechs del matrimoni». Estudi sobre els capítols matrimonials de Sant Jaume de Frontanyà (1597-1737)», *Paratge*, 29 (2016), 91-106.

45. JOSEP MA. LLOBET I PORTELLA, «La immigració francesa a Cervera segons els capítols matrimonials conservats a l'Arxiu Històric Comarcal de la ciutat (1501-1700)», *Espacio, tiempo y forma. Serie IV, Historia moderna*, 2 (1989), 45-62.

46. MONTSERRAT RICHOU I LLIMONA, «Economia i societat en els registres notariais: la clientela dels capítols matrimonials del notari barceloní Miquel Franquesa (1458-1482)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 28 (2010), 64-78.

47. JAUME VENDRELL I CONDEMINAS, «Capítols matrimonials a Sant Climent de Llobregat en el segle XV», *I Trobada de centres de recerca i estudiosos d'Eramprunyà*, Gavà, Centre d'Estudis de Gavà 2008, 37-50.

48. L'anàlisi de l'estat civil dels nuvis és problemàtica, ja que sovint no apareix la del nuvi. Els càlculs efectuats per al delta del Llobregat només s'apliquen sobre els casos coneguts, que són menys de la meitat del total, la qual cosa segurament afecta la representativitat dels resultats obtinguts, tal com reconeix l'autor (Jaume CODINA, *Contractes de matrimoni*, 50-52).

rents a aquesta dada que es proporciona en els capítols matrimonials, tal com analitzarem més endavant.⁴⁹

És evident que, en comparació amb els llibres sacramentals, dels capítols matrimonials se n'extreu menys informació demogràfica. Si a això se li suma que són documents més extensos que les partides de matrimonis, el resultat és que s'hi ha de dedicar més temps per obtenir menys dades rellevants. Aquesta segurament és una de les causes per la qual han estat un recurs poc utilitzat i, de retruc, no s'hagi aprofitat tota la potencialitat que tenen ni s'hagi desenvolupat una metodologia apropiada. Si això ja no fos prou descoratjador, els capítols matrimonials tenen alguns inconvenients més.

D'una banda, hi ha parelles que es casaven sense capítols matrimonials i d'altres que els fermaven després de casar-se.⁵⁰ Afortunadament, aquests dos inconvenients no apliquen durant el període medieval i l'alta modernitat, almenys de forma significativa, ja que el recurs als capítols matrimonials fou universal i es feia abans de l'enllaç. Aquesta és la conclusió a la qual va arribar Jaume Codina en analitzar els capítols del delta del Llobregat: en comparar matrimonis del registre parroquial respecte als capítols matrimonials va observar una gran concordança fins al segle XVIII i no és fins al segle XVII que detecta els primers capítols matrimonials signats *post nuptias*.⁵¹ En aquest sentit, la davallada de l'ús de capítols matrimonials a Sant Feliu de Guíxols es fa patent a final del segle XVIII i inici del segle XIX.⁵²

El darrer inconvenient que s'ha assenyalat té més repercussió. Com que les famílies involucrades en un matrimoni fermaven capítols amb un notari determinat, no es pot estar segur de tenir tots els matrimonis d'una determinada localitat, ja que el notari escollit per les famílies pot ser de fora, és a dir, no hi ha una agrupació geogràfica completa de la documentació.⁵³ Aquest és un fet ineludible i que cal tenir molt present a l'hora d'extreure conclusions. Quan s'estudien els matrimonis d'un registre parroquial en un període de temps determinat, si no es tenen en compte errors en el registre, es pot dir que s'estan analitzant tots els matrimonis que van tenir lloc en aquella parròquia. Les dades no tan sols són representatives d'aquella població estadística, sinó que ho són directament. Mostra i població coincideixen.

En canvi, els matrimonis dels capítols matrimonials d'un notari o d'una escriptura determinada són tan sols una mostra de tots els capítols que van signar les parelles dels llocs on vivia la clientela d'aquell notari o d'aquella escriptura. Així, per exemple, el notari Miquel Franquesa, malgrat que era notari

49. S'ha comentat que l'edat dels nuvis no apareix fins al segle XIX (Llorenç FERRER ALÒS, «Capítols matrimonials i història de la família», 140-142).

50. Llorenç FERRER ALÒS, «Capítols matrimonials i història de la família», 140.

51. Jaume CODINA, *Contractes de matrimoni*, 78-82.

52. Rosa ROS MASSANA, «Capítols vilatans, capítols rurals. Els capítols matrimonials de Sant Feliu de Guíxols i la Vall d'Aro (1780-1860)», a Rosa ROS MASSANA (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la història social*, 115-132.

53. Llorenç FERRER ALÒS, «Capítols matrimonials i història de la família», 140.

públic de Barcelona, no atenia tan sols nuvis de Barcelona, sinó també de les comarques circumdants, com el Maresme, el Vallès o el Baix Llobregat.⁵⁴ La qüestió aleshores és clara: fins a quin punt els capítols d'un notari concret són representatius de les localitats d'on procedia la seva clientela? És possible fer una translació directa de les conclusions demogràfiques que es poden extreure de l'anàlisi dels capítols matrimonials d'un notari determinat a tota la població del seu radi d'actuació?

La resposta a aquesta pregunta és no, no és possible. I, de fet, no es pot saber si la mostra és representativa si no es coneixen els paràmetres demogràfics generals d'aquella població. Aquesta representativitat es concretaria en preguntes del tipus: la proporció de nuvis procedents de Barcelona respecte a les localitats circumdants és la real? O el percentatge de vídues que es casen en els capítols matrimonials d'un notari determinat és la mateixa que la que hi havia a la societat del seu temps? O el nivell socioeconòmic de les famílies de les localitats properes a Barcelona que acudien a aquella escrivania es correspon a la de totes les famílies d'aquests llocs? I centrant-nos en Barcelona, és representativa la distribució de professions o de grups de població? Per exemple, hi ha la proporció de mercaders que realment hi havia a Barcelona en aquells anys? O la dels lliberts i llibertes?

Tot i que és cert que l'estudi demogràfic dels capítols matrimonials d'un notari o d'una escrivania determinada pot tenir un cert biaix respecte a la població on viuen els nuvis i les seves famílies, aquest fet és comú en tots aquells estudis que es basen en l'anàlisi d'una mostra de dades. En l'àmbit medieval això passa en la majoria de casos, ja que difícilment es disposa de totes les dades d'un àmbit geogràfic concret. Fins i tot el mètode de reconstrucció de famílies, que proporciona un coneixement demogràfic molt aprofundit a partir dels llibres sacramentals a l'edat moderna, no es pot aplicar sempre, ja que s'ha de donar la condició que s'hagi conservat, per exemple, la fitxa de baptismes dels dos cònjuges, un dels quals pot procedir d'una població de la qual no s'ha conservat aquesta font.

Per tant, l'inconvenient de l'ús dels capítols matrimonials com a font demogràfica a causa de la representativitat de les seves dades no és específic d'aquesta font, sinó que és comú quan no es disposa de dades completes, situació molt habitual per a l'edat mitjana. Òbviament, sempre és millor l'ús de dades completes, com els llibres parroquials de baptismes, òbits i matrimonis, però si no n'hi ha —i aquest és el cas des de la baixa edat mitjana fins a ben entrada la segona meitat del segle XVI—, considerem que el seu ús està justificat, si bé cal tenir ben present aquesta mancança a l'hora d'extreure conclusions per a un àmbit geogràfic concret.

A tal efecte, un estudi d'aquestes característiques ha de començar amb una descripció de la mostra que especifiqui la distribució de les dades segons els

---

54. Montserrat RICHOU I LLIMONA, «Economia i societat en els registres notariais», 72-74.

paràmetres que apareguin a la documentació i que puguin tenir influència en les variables demogràfiques relacionades amb la nupcialitat. I no tan sols cal donar a conèixer aquesta distribució, sinó segmentar l'anàlisi de les variables demogràfiques segons el valor d'aquestes dades. Per exemple, si a la mostra es distingeix entre persones lliures de natura i lliberts, caldrà especificar la proporció que hi ha de cada grup a la mostra i analitzar variables com l'edat d'accés al matrimoni o l'estacionalitat de l'enllaç matrimonial per als lliures de natura, d'una banda, i per als lliberts, de l'altra.

Però els capítols matrimonials presenten un avantatge respecte als llibres sacramentals i és que, en contenir la dada del dot aportat en el matrimoni, possibiliten l'anàlisi socioeconòmica de la mostra objecte d'estudi, aspecte que no és possible abordar amb els llibres de matrimonis, ja que no inclouen aquesta informació.

3. LA DOCUMENTACIÓ RELACIONADA AMB ELS PACTES MATRIMONIALS DEL NOTARI BERNAT MONTSERRAT

A banda dels capítols matrimonials de Bernat Montserrat, que són objecte d'anàlisi en aquest treball, altra documentació matrimonial d'aquest notari barceloní, com èpoques de dot, promeses prèvies, aportacions posteriors de dot o de béns parafernals, dona informació destacada respecte al matrimoni medieval a la Barcelona de les dècades centrals del segle XV. Com a material complementari, també s'ha consultat l'únic llibre de testaments de Bernat Montserrat que es conserva a l'AHPB.⁵⁵ S'hi han localitzat 21 testadors que apareixen en els capítols matrimonials, un dels quals amb un codicil suplementari, i 4 que hi estan relacionats, ja que són altres cònjuges, fruit d'altres matrimonis, dels contraents dels capítols analitzats. La informació que se'n desprèn no serà utilitzada estadísticament, però sí que permetrà fonamentat hipòtesis o il·lustrar situacions concretes.

Una primera informació rellevant que s'extreu d'aquests testaments és la ubicació de l'escrivania de Bernat Montserrat, que era al carrer dels Canvis de Mar.⁵⁶ Aquest carrer, que també apareix documentat com a plaça, se situava entre la façana occidental de l'església de Santa Maria del Mar i la platja,⁵⁷

55. AHPB, Bernat MONTSERRAT, *Quartus liber testamentorum*, 1446, desembre, 20 – 1466, setembre, 11 (AHPB, 159/44).

56. Així consta en la publicació del testament d'Antònia, vídua de Berenguer Cervera, el 14 de novembre de 1460 (AHPB, 159/44, f. 60v).

57. Apareix documentada una plaça o carrer dels Canvis de Mar a inici del segle XIV (Maria Cinta MAÑÉ I MAS, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona*, Barcelona, Arxiu Municipal de Barcelona 2005, vol. 1, 237). Anteriorment, el 1313, apareix tan sols com a plaça, ubicada a prop de la ribera marítima (p. 186). A principi del segle XV apareix encara com a plaça (Manuel ROVIRA I SOLÀ, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona 2008, vol. 3, 217). Sobre la seva situació i la dels carrers que es mencionen més

a prop, per tant, de la Llotja de Mar, dins de la zona econòmicament més dinàmica de Barcelona. De fet, Bernat Montserrat vivia en el mateix quarter de Mar, més a llevant, en el carrer de Bell-lloch.⁵⁸ No és estrany, doncs, que els carrers dels habitatges on es van publicar els testaments de bona part del clients de Bernat Montserrat recorrin el barri de Mar de la capital catalana: la plaça del Born, el pont d'en Cavarroques, el carrer d'en Mardançar, el dels Flassaders, d'en Palet, etc.⁵⁹ Cal tenir en compte aquest factor a l'hora de valorar el possible biaix de la clientela d'aquest notari en els conclusions demogràfiques i socioeconòmiques respecte a la societat del seu temps.

Al llarg d'aquest apartat analitzarem diferents aspectes lligats als capítols matrimonials i a l'accés al matrimoni a partir de tot el ventall de documentació matrimonial consultada.

3.1. *Terminologia*: sponsus/a (*espòs/a*), maritus/uxor (*marit/muller*)

Aquesta terminologia, que ja ha estat posada al descobert per a la documentació notarial barcelonina al voltant del 1400, es veu confirmada en els protocols de Bernat Montserrat: entre les esposalles i la benedicció nupcial la parella és designada com *sponsus* i *sponsa* i després de la benedicció passen a ser *maritus*⁶⁰ i *uxor*. Hi ha multitud d'evidències d'aquest ús terminològic —es troba sobretot aplicat a les dones, ja que els homes no se solen acompanyar de l'estat civil, sinó de la professió que exerceixen—, tot i que el fet que no quedessin registrades les dates de les esposalles i de la benedicció nupcial dificulten la seva demostració.

En dos casos, però, sí que hi ha constància fefaent. En primer lloc, que entre les esposalles i la benedicció nupcial els dos membres de la parella eren considerats *sponsus* i *sponsa* queda il·lustrat en el capítol C425, en què l'agricultor barceloní Pere Joan va reconèixer que la seva esposa (*sponsa*), amb qui encara no havia celebrat matrimoni en faç d'Església, li havia donat 10 lliures després de les esposalles.⁶¹ I en segon lloc, que un cop celebrada la benedicció nupcial,

endavant, vegeu el plànol de Cristina BORAU, *Els promotors de capelles i retaules a la Barcelona del segle XIV*, Barcelona, Fundació Noguera 2003, 178.

58. La publicació del testament d'Eulàlia, muller de Berenguer Geronès, es va fer el 15 de desembre de 1458 a la casa del notari Bernat Montserrat, situada en el carrer de Bell-lloch (AHPB, 159/44, f. 51v).

59. AHPB, 159/44, f. 13r, 19v, 25r, 143r, 158v.

60. Se sol utilitzar *vir* com a sinònim de *maritus* quan és una referència a futur. Així, per exemple, quan Constança va posar en mans de Pere Dalanès un conjunt de béns per tuïció del dot, aquest va ser designat com a *future viro meo* (AHPB, 159/3, f. 52v-53r, 29-05-1434). En canvi, dos mesos més tard, en donar-li dos censals morts, la denominació que va rebre és la de *marito meo* (AHPB, 159/3, f. 88r-88v, 24-07-1434).

61. *Ego, Petrus Jobannis, agricultor civis Barchinone, oriundus vero Villefranche Penitensis, filius Petri Jobannis, agricultoris dicte ville, et domine Jobanne, eius uxoris, defunctorum, confiteor et recognosco vobis, domine Margarite, sponse mee, cum qua Deo duce de proximo matrimonium iuxta divinas institu-*

ja eren marit i muller, es dedueix clarament del capítol C345, que presenta la singularitat que la parella ja havia fet les dues celebracions matrimonials.⁶² En realitat, ja havien fet capítols abans de casar-se, però es van anul·lar perquè les famílies respectives no estaven satisfetes amb la manera com s'havia escripturat una donació relacionada amb el matrimoni. En els nous capítols, redactats a l'escriuària de Bernat Montserrat, la núvia fou considerada muller.⁶³

Més enllà d'aquests dos casos, en què la referència directa a les esposalles i a la benedicció nupcial demostren quan s'empraven els termes d'espòs, esposa, marit i muller a la documentació, n'hi ha molts que, malgrat que no es pugui demostrar, ja que no consta explícitament si s'havien celebrat les esposalles i/o les noces, reforcen la hipòtesi sobre les circumstàncies en l'ús d'aquesta terminologia, especialment gràcies al contrast entre els capítols matrimonials i les èpoques de dot,⁶⁴ l'ús del terme *sponsa* en documents propers a la redacció dels capítols matrimonials, que habitualment tenien lloc

---

ciones et canonicas sanciones in facie Sancte Matris Ecclesie celebrare debeo, quod habui et recepi a vobis sive pro vobis in dotem et pro dote vestra ac nomine dotis vestre post dictas sponsalicias inter me et vos, ut preffigitur, contractas, scilicet in bonis mobilibus bene valentibus et iusto precio stimatis decem libras monete Barchinone.

62. *Matrimoni sia stat tractat, fet e concordat entre en Barthomeu de Barut, traginer, ciutedà de Barchinona, fill d'en Johan de Barut, traginer, ciutedà de la dita ciutat, e de la dona na Maria, muller sua, de una part; e na Francina, donzella, filla d'en Johan de Vilanova, quòndam, parayra de draps de lana, ciutedà de la dita ciutat, e de la dona na Marquesa Vilava, qui fou muller de aquell e ara monge del monastir de Sancta Maria Magdalena de les dones panedides de la dita ciutat, de la altre part, entre los quals Barthomeu de Barut e Francina sien ja fetes sposalles per paraules de present e presa benedicció eclesiàstica.*

63. *Item lo dit Barthomeu de Barut fa e ferma carta dotal o spoli a la dita Francina, muller sua, de trenta lliures de Barchinona.*

64. En alguns capítols matrimonials hi ha més d'una època de dot, a la primera de les quals la núvia és designada com a *sponsa*, mentre que a les següents ja és *uxor* i aquesta terminologia quadra cronològicament amb la previsió de les celebracions que hi ha en els capítols matrimonials. Per exemple, en els de Joan Andreu i Antònia, datats el 6 d'agost de 1439 (C42), els nuvis es van comprometre a fer matrimoni per paraules de present aquell mateix dia i la benedicció nupcial en el proper mes de setembre. Hi ha una primera època, del 22 d'agost d'aquell any, en què Antònia és qualificada d'*sponsa* (AHPB, 159/8, f. 51r). En canvi, en una segona època, del 18 de setembre següent, va rebre el qualificatiu d'*uxor* (AHPB, 159/8, f. 64v). Altres casos anàlegs: en el C82 (12-01-1442) es van preveure esposalles en 15 dies i benedicció nupcial el maig següent, hi ha una època del 23-01-1442 en què la núvia és *sponsa* (AHPB, 159/11, f. 88v) i una segona del 01-07-1442, ja *uxor* (AHPB, 159/15, f. 15r-15v); en el C104 (06-11-1443), les esposalles s'havien de celebrar el mateix dia i la benedicció durant el mes de novembre, hi ha una primera època del 14-11-1443, en què la núvia és *sponsa* (AHPB, 159/14, f. 4r), i més endavant és tinguda per *uxor* en una segona època del 28-08-1444 (AHPB, 159/15, f. 42v); en el C222, del 22-03-1452, el compromís era celebrar esposalles el mateix dia i al cap d'un any rebre la benedicció nupcial, hi ha una primera època del 26-03-1452, amb la núvia com *sponsa* (AHPB, 159/22, f. 90v), i una segona, del 05-05-1453, ja com a *uxor* (AHPB, 159/23, f. 45r-45v); i en el C349 (21-12-1458), en què es va preveure celebrar les esposalles el mateix dia i la celebració nupcial en el proper mes de gener, hi ha una època del 20-01-1459 en què la núvia és considerada *sponsa* (AHPB, 159/31, f. 95r) i una època posterior, de l'01-03-1459, que ja és *uxor* (AHPB, 159/31, f. 95r).

el mateix dia o pocs dies abans de les esposalles,⁶⁵ l'ús exclusiu *d'uxor* en les definicions de drets hereditaris de les núvies, que es pactaven en els capítols matrimonials que es farien després de la benedicció nupcial,⁶⁶ l'ús del terme *uxor* quan ja ha transcorregut molt temps des del compromís matrimonial⁶⁷ i el fet que, sense excepció, la seqüència sigui sempre *sponsa* i *uxor*, de manera que després del terme *uxor* la dona ja no sigui mai més *sponsa* del mateix home. Per tant, en concordança amb les paraules emprades a la documentació, utilitzarem espòs i esposa per a les parelles que han celebrat matrimoni per paraules de present i encara no han rebut la benedicció nupcial, i marit i muller per quan han fet les dues celebracions matrimonials. Anàlogament, a tots els efectes considerarem que si una persona és qualificada de *sponsus* o *sponsa* es troba justament entre les esposalles i la benedicció nupcial i si, en canvi, rep el qualificatiu de *maritus* o *uxor*, és que ja han fet els dos actes públics de consentiment matrimonial.

65. En posem alguns exemples: Gabriela, esposa de Joan Eiximenis Navarro, el 04-07-1436 va reconèixer que li havien pagat el que li devien de soldada (AHPB, 159/5, f. 37r), tan sols sis dies després dels capítols matrimonials (C14). La mateixa Gabriela, ja vídua de Joan Eiximenis Navarro, es va comprometre en matrimoni amb Antoni Cardona en capítols del 13-03-1441. Al cap de poc més d'un mes va reconèixer que li havien fet un pagament relacionat amb el dot del seu anterior matrimoni. Hi és qualificada de *sponsa* i la seva nova parella, Antoni Cardona, de *sponsus* (AHPB, 159/10, f. 43v, 22-04-1441). Francesc Gomar i Aldonça van fer capítols matrimonials el 26-09-1441, en què es van preveure esposalles el mateix dia i celebració nupcial a la propera festa de Sant Andreu (C76). El 19-10-1441 —per tant, segons la previsió, entre les esposalles i el matrimoni en faç d'Església— Aldonça, que era *sponsa* de Francesc Gomar, va nomenar un procurador per reclamar els diners que li corresponien (AHPB, 159/11, f. 36v).

66. En alguns capítols matrimonials el nuvi que donava el dot es comprometia a fer definició o renúncia als drets hereditaris a favor de familiars, habitualment els pares, que li havien fet la donació *propter nuptias*. El compromís era fer-ho uns dies, normalment 10 o 15, després de la celebració en faç d'Església. Per exemple, a C204, els dos nuvis *promittimus vobis, dicte domine Jobanne, quod lapsis decem diebus postquam dictum matrimonium fuerit celebratum in facie Ecclesie inter nos, ego, dicta Eulalia, cum consensu et voluntate dicti futuri viri mei, si inde requisiti fuerimus, faciam et firmabo vobis, dicte domine Jobanne, matri mee, et etiam heredibus dicti quondam patris mei, et vestris ac suis perpetuo donacionem, absolucionem, diffinicionem et remissionem de tota parte hereditate*. S'han localitzat 10 definicions de drets hereditaris de dones arran dels seus matrimonis i totes eren ja qualificades de mullers (AHPB, 159/12, f. 91r; 159/13, f. 11v-12r; 159/17, f. 20v, 95v; 159/26, f. 51r; 159/27, f. 3v-4r; 159/27, 24r-24v, 76r-76v, 95v; 159/37, f. 59v).

67. El gerrer barceloní Gabriel Vestit va reconèixer a la seva muller (*uxor*) Caterina que havia rebut el dot que s'havia pactat set anys abans (AHPB, 159/11, f. 56r, 29-11-1441). El mateix va fer el teixidor Guillem Bonet a la seva muller Elienor, però havent-ne transcorregut catorze des de la carta dotal (AHPB, 159/24, f. 7r, 29-08-1453). I al voltant de 18 anys després del dotalici, Joan Eimeric Sallent, donzell domiciliat al Vallès, va fer capítols matrimonials a la seva muller Maria (AHPB, 159/24, f. 55v, 10-12-1453).

3.2. *Les promeses prèvies als pactes matrimonials*

En alguns casos ha quedat constància de promeses prèvies als capítols matrimonials, és a dir, d'instruments en què ambdues parts manifesten la seva voluntat de contraure matrimoni, amb un seguit de condicions, però que no inclouen els apartats bàsics dels capítols matrimonials, especialment la constitució del dot i l'instrument dotal, que s'escripturen més endavant. Els anomenem promeses perquè és el nom que els va donar el notari quan els va resumir: *instrumentum promissionis factum super certo matrimonio fiendo*.⁶⁸

No era una situació ordinària, ja que tan sols se n'han localitzat sis. Sembla, doncs, que quan els nuvis i/o els respectius entorns familiars pactaven les condicions econòmiques del futur enllaç, no devien trigar gaire temps en posar-los per escrit davant d'un notari o bé que, si per qualsevol raó no es podien redactar els capítols ràpidament, no es considerava necessari donar fe pública a la promesa. Que es recorregués al notari per deixar constància d'aquestes promeses devia venir motivat, doncs, per causes relativament excepcionals.

Es coneix a l'enllaç C75, que té una promesa prèvia feta mig any abans dels capítols matrimonials: els nuvis no es podien casar fins aconseguir la dispensa apostòlica per parentiu. En aquell moment ja s'havien redactat els capítols matrimonials, senyal que ja estava tancat el pacte i que tan sols faltava esperar que arribés l'autorització eclesial. Ambdues parts es van comprometre a fer tot el possible per aconseguir la dispensa i, mentrestant, no pactar matrimoni amb ningú altre. Òbviament, no hi ha cap termini específic per a la celebració matrimonial.⁶⁹

Quant als cinc restants, no és possible escatir la raó per la qual es van fer les promeses prèvies. N'hi ha tres amb una estructura semblant: C98 (23-03-1443),⁷⁰ C105 (05-11-1442)⁷¹ i C115 (22-05-1444).⁷² Els nuvis es va comprometre a contraure matrimoni i a fermar capítols matrimonials, així com a no concertar matrimoni amb altres persones. Les promeses contenen informació sobre dot i escriu, que havia de ser ratificada en els corresponents capítols matrimonials. L'únic que varia entre promesa i capítols és la previsió temporal de les celebracions. Així, en les promeses de C98 i C115, fetes encara no un mes abans que els corresponents capítols, la diferència de termini és petita.⁷³ En canvi, per a C105, la previsió no es va acomplir, ja que a la promesa, de novembre de 1442, es va estipular que es farien les celebracions en el proper

68. AHPB, 159/30, f. 41v-42r (28-02-1458), relacionat amb C339.

69. AHPB, 159/10, f. 35r-35v (31-03-1441).

70. AHPB, 159/13, f. 2v-3r.

71. AHPB, 159/12, f. 29v-30r.

72. AHPB, 159/14, f. 88r.

73. A la promesa prèvia de C98 el termini previst per a les celebracions era el mes de maig, que a les capitulacions es va avançar a l'abril. A C115, en canvi, a la promesa es va establir el juny i el setembre com a termini de les esposalles i la benedicció nupcial respectivament, que van passar a un únic termini del 15 de juliol en els capítols matrimonials.

mes de maig, però en realitat els capítols no es van fermar fins al novembre de 1443.

La promesa de C412 (05-04-1462),⁷⁴ feta molt poc abans que els capítols matrimonials, presenta la singularitat que aquests ja estaven fets i ordenats, de manera que els nuvis el que van fer es comprometre's a fermar-los i aprovar-los. A més, la promesa inclou el termini de celebració de les esposalles i de la benedicció nupcial, apartat que no apareix en els capítols matrimonials. Del darrer cas trobat, el de C339, no se'n poden conèixer les característiques perquè està etceterat en el manual.

A banda d'aquests casos, a C282 consta un document previ als capítols matrimonials que, si bé no es pot considerar pròpiament una promesa, com en els casos comentats, és un contracte que inclou la previsió d'un futur matrimoni i que està lligat al treball agrícola. En els capítols matrimonials els pares de la núvia van reconèixer que havien fet arres —malauradament no en dona la data— al futur marit, en el qual li havien promès una soldada de 10 lliures anuals, que es devia haver pactat que serien la seva futura contribució com a aixovar.⁷⁵ No és estrany que sigui excepcional a la mostra, ja que era necessari que procedís d'un entorn rural i que, a més, fos la núvia la receptora de dot. En altres conjunts documentals aquesta situació podria ser més freqüent.

3.3. *Els capítols matrimonials*

3.3.1. Descripció dels capítols matrimonials

L'objecte d'aquest estudi són els capítols matrimonials del notari Bernat Montserrat. Caldrà, doncs, especificar quins són els documents que s'han seleccionat i descriure'ls detalladament.

En primer lloc, cal fer una precisió terminològica. El que interessa són aquells documents que estableixen les condicions i les obligacions concretes per una parella, i sovint també pel seu entorn familiar i/o social, per tal que pugui formar un matrimoni de ple dret. Independentment de la forma que adoptin, aquests documents són els que donen constància de la creació de matrimonis, la qual cosa permet la identificació dels nuvis i de les coordenades bàsiques, sobretot de tipus econòmic, tot i que no exclusivament, que fonamenten l'enllaç. Perquè formin part de la base d'un estudi demogràfic i socio-

74. AHPB, 159/36, f. 51r-51v.

75. *E per lo qual loguer o soldada sua —68 lliures que se li devien— li fou promès deu lliures per any en una carta de arres feta entre los dits Arnau Galier e dona Constança, muller sua, de una part, e lo dit Francesch Puig, de l'altre, sobre lo dit matrimoni fabledor entre lo dit Francesch Puig e la dita Eulàlia, en poder d'en Bernat Montserrat, notari devall scrit, la qual carta, per ço com matrimoni o solució de dot que ara lo dit Francesch aporta a la dita Eulàlia, és en altre forma, volen que sia nul·la e sots los presents capítols sia compresa.*

econòmic, l'objectiu principal no és la forma concreta d'aquests documents, sinó el contingut. En aquest sentit, seria més apropiat parlar que s'han seleccionat pactes o contractes matrimonials, que són termes més genèrics, que no pas capítols matrimonials, que fan referència a un tipus documental concret.

Ara bé, la forma capitular, és a dir, aquella que reuneix en un sol document les diferents parts incloses en el contracte matrimonial, és l'adoptada sempre en els protocols del notari Bernat Montserrat, de forma que, en el cas que ens ocupa, es pot identificar el contingut buscat amb la forma que pren a la documentació. Tanmateix, la forma adoptada pel notari no respon exclusivament a l'estructura de capítols que ha estat descrita a la bibliografia. Aquesta és la més usual, però n'hi ha una altra que, tot i mantenir també la forma capitular, té elements diferents de l'anterior. Obviament, també han estat seleccionats perquè són testimonis d'enllaços matrimonials i aporten les dades fonamentals perquè puguin ser inclosos a l'estudi.

A l'hora de fer la descripció, la base és la versió del manual, que és la més completa. El primer tipus de capítols matrimonials, que anomenem tipus A, té l'estructura clàssica que apareix descrita a les principals referències bibliogràfiques:⁷⁶

a) Preàmbul en llatí, en el qual dues parts reconeixen que han concordat un matrimoni entre un home i una dona que es regirà per uns capítols que s'insereixen a continuació. Cada part correspon a les persones de l'entorn del nuvi i de la núvia, generalment familiars, que han intervingut en el pacte i que queden afectats per algun tipus d'obligació, com pagar un dot, obligar uns béns, renunciar a una heretat, etc.

b) Els capítols pròpiament dits, escrits en català, amb els apartats corresponents. Utilitzarem el terme capítol per fer referència al document sencer i apartats per a designar cadascuna de les parts que el formen. A continuació hi ha, en l'ordre en què solen aparèixer a la documentació, els apartats més habituals dels capítols matrimonials, amb el benentès que no sempre hi són presents, ja que això depèn de la situació familiar i personal dels dos cònjuges:

- Donació al receptor: Heretament o donació al cònjuge receptor de dot.
- Donació al donador: Donació al cònjuge donador de dot per part del seu entorn familiar i/o social.
- Constitució dotal: la núvia o nuvi donador de dot en fa donació al receptor.

---

76. Jesús LALINDE ABADÍA, «Los pactos matrimoniales catalanes», 217-221; Maria Teresa FERRER I MALLOL, «L'instrument notarial (segles XI-XV)», dins *Actes del II congrés d'història del notariat català*, Barcelona, Fundació Noguera 2000, 49-50.

- Carta dotal o dotalici: el receptor reconeix al donador el dot rebut, s'obliga a retornar-lo en cas de restitució i, si escau, dona l'escreix.
- Debitori/àpoca: si no es fa el pagament complet del dot quan es firmen els capítols matrimonials, el donador del dot o el seu entorn familiar/social es compromet a fer-ho en un termini o en uns terminis especificats. Si, en canvi, el dot ja s'ha pagat, el receptor ho reconeix amb una àpoca.
- Compromís de renúncia als drets hereditaris: els nuvis que reben donació del seu entorn familiar es comprometen a renunciar als drets hereditaris quan en siguin requerits, sempre i quan s'hagi fet efectiva la donació.
- Arres o compromís de celebració: els nuvis es comprometen mútuament a celebrar esposalles i matrimoni en faç d'Església en un termini concret, sota penalització, anomenada arres, i a no concertar matrimoni amb ningú altre. En alguns capítols hi ha un termini per a les esposalles i per a la celebració eclesial i en d'altres el termini és únic per als dos esdeveniments. També és habitual l'existència de fermances. Se sol incloure la possibilitat d'escurçar o prorrogar el termini imposat si dues persones, una de cada part, ho acorden.

És habitual que s'inclouï la previsió que es facin tantes cartes públiques sobre el pacte matrimonial com sigui necessari. Anàlogament, hi sol haver un apartat en què el contraent que aporta el dot es compromet a incrementar-lo en un futur si rep més béns. Aquest compromís és acompanyat pel de l'altre cònjuge de reconèixer aquesta contribució i augmentar-ne, si escau, l'escreix corresponent.

Altres apartats que apareixen esporàdicament són els de l'obligació del nuvi a ser emancipat en un termini determinat,⁷⁷ de mantenir els fills d'anteriors matrimonis de la núvia⁷⁸ o de viure en una població determina-

---

77. En una quinzena de capítols hi ha apartats que fan referència al compromís del nuvi a ser emancipat pel seu pare en un termini concret. L'emancipació està relacionada amb la cessió per part del pare al fill de la meitat de l'usdefruit que té sobre els béns adventicis del fill. Així, almenys, s'expressa en C203: *quod hinc ad festum Nathalis Domini primo venturum dictus Johannes Poch, pater meus, emancipabit me a sua patria potestate, dimittendo michi dimidiam ususfructus sibi pertinentis in bonis meis adventicis pro premio ipsius emancipationis, ut moris est fieri*. En un capítol, el C13, l'emancipació no es promet fer-la en un futur, sinó que es fa en el mateix pacte matrimonial: Joan Serradell va emancipar el seu fill Jacme, davant el veguer de Barcelona, tot remetent-li la meitat de l'usdefruit que tenia sobre els seus béns adventicis.

78. Per exemple, Pere Favar es va comprometre a mantenir i alimentar Narcisa, filla de la seva futura muller, fins que complís set anys. Aquest compromís el va adquirir davant la núvia i el tutor testamentari de Narcisa (C112). Anàlogament, Joan Bisbal es va obligar a mantenir Eulàlia Bernardina, filla de la seva futura muller, de 3 anys, durant una dècada (C312).

da,⁷⁹ entre d'altres.⁸⁰ La informació pot arribar a ser molt rica i interessant, atesa la diversitat de les situacions familiars i dels conseqüents pactes matrimonials, però per al tractament estadístic no interessen les situacions particulars, sinó el que apareix de forma general i regular.

c) Tancament del pacte, novament en llatí, en què les dues parts aproven els capítols i prometen complir-los sota pena pecuniària (arres). Habitualment inclou les clàusules de renúncia de drets que afecten a qualsevol de les persones que apareixen en el preàmbul.

d) Els testimonis de les fermes dels intervinents.

e) Minutades curtes i etceterades, escrites en llatí, de cadascun dels apartats que anteriorment s'han escrit en català. És habitual que se'n faci referència amb expressions del tipus *iuxta seriem et tenorem dictorum capitulorum*. És en aquesta part que els escrivans informen sobre la cancel·lació dels deutoris dels dots, mitjançant un traç ondulat i la corresponent nota al marge.

En aquesta part sol aparèixer una clàusula que no té correspondència amb cap dels capítols redactats en català. Està situada entre la carta dotal i el deutor/àpoca. Habitualment només hi ha les tres primeres paraules: *Conditor omnium Deus*. Gràcies a la versió completa d'alguns capítols en els dos llibres de Bernat Montserrat, és possible conèixer la clàusula *in extenso*.⁸¹ Correspon a la fórmula de compromís i recull, amb cita bíblica inclosa, la visió cristiana aleshores vigent sobre el matrimoni.⁸² Ens hi referirem com a clàusula de compromís matrimonial.

El segon tipus, que designem com a B, és una versió simplificada del tipus A, que es caracteritza fonamentalment perquè no hi ha versió en català dels

79. Joan d'Ayala es va comprometre a viure a Barcelona amb la seva futura muller: *Item es convengut entre les dites parts que durant matrimoni entre los dits Johan d'Eyala e Caterina, sdevenidor (sic) muller sua, lo dit Joan d'Eyala haie a fer-se habitació pròpia contínua ab la dita sdevenidor (sic) muller sua dins la ciutat de Barchinona e no en altre part* (C121).

80. Un parell de capítols exemplifiquen aquestes situacions, relativament excepcionals. El notari Honorat Saconamina va prometre al seu futur gendre que li pagaria un terç dels beneficis de l'escrivania, sempre que hi treballés (C240). Arran del casament de Joan Piquer, ell i el seu germà Miquel van pactar que formarien una companyia per regir una botiga de mercaderia en el carrer de Mar de Barcelona durant tres anys. S'hi van especificar les quantitats que cada germà hi invertiria i com es repartirien l'activitat i els guanys (C406).

81. Per exemple, *Conditor omnium Deus cum in mundi inicio cuncta creasset de nichilo, ex osse viri dormientis formam fecit mulieris, ex uno duos faciens, duos unum esse debere monstravit. Ipso attestante, qui ait "Relinquet homo patrem suum et matrem suam et adberabit uxori sue et erunt duo in carne una". Qua propter, in Dei nomine, ego, Leonardus Serra, traginerius ripparie, civis Barchinone, pro creandorum filiorum amore elegi assumere in uxorem vos, Caterinam, domicellam, filiam Petri Ner, quondam, sartoris ville de Baburi, insule Sardinie, et domine Marie, viventis, que fuit uxor eiusdem* (C148).

82. Teresa VINYOLES I VIDAL, «La vida privada a l'època gòtica», 72; Maria Teresa FERRER I MALLOL, «L'instrument notarial (segles XI-XV)», 69.

capítols, sinó que està escrita completament en llatí. Està formada per les minuts dels apartats en què es divideix el pacte matrimonial, com al final del tipus A. Tanmateix, a diferència d'aquell, en el tipus B les minuts contenen més informació o estan menys resumides o etceterades, ja que no hi ha el recurs de referir-se als apartats inserits més amunt. Com a conseqüència, en aquestes minuts hi ha més informació que la que apareix al final dels apartats dels capítols matrimonials del tipus A. No hi ha mai la clàusula sobre la realització de tantes còpies del document com sigui necessari. Malgrat que no hi ha els capítols redactats en català, aquesta tipologia també és capitular, ja que les minuts, en llatí, relacionades amb el pacte matrimonial estan escrites el mateix dia i de forma consecutiva en el manual.

Hi ha alguns capítols matrimonials que no responen a les característiques formals generals descrites, la qual cosa afecta l'extracció posterior de la dades de l'enllaç. Són els següents:

– Els capítols C1, C322 i C373, de tipus A, tenen etceterats els capítols en català. Les minuts que hi ha més endavant tenen el mateix contingut resumit que la resta de capítols de tipus A, de manera que no se supleix la manca d'informació.

– Els capítols C5, C102, C117, C252 i C368, de tipus A, no tenen les minuts en llatí després dels capítols redactats en català i el tancament del pacte.

– Tots els capítols contenen un sol enllaç matrimonial, excepte els C143 i C144, que estan inclosos en el mateix document.

– Els capítols C15, C85, C94, tots de tipus B, estan clarament incomplets en el manual, ja que finalitzen abans de les arres i presenten un llarg espai en blanc fins al següent document, senyal que probablement s'havia previst acabar-los, tasca que, potser per descuit, no es va dur a terme.⁸³ El C226 (tipus A) està incomplet en el manual, però es poden completar els apartats de renúncia i arres gràcies a la versió que hi ha a la bossa del mateix protocol.

La distribució dels 441 capítols matrimonials segons la tipologia en els manuals de Bernat Montserrat és la següent:

Tipus	Nombre
A	246 (55,8 %)
B	195 (44,2 %)

83. Tot indica que realment els matrimonis van celebrar-se, ja que hi ha èpoques de tot el dot tant de C15 (AHPB, 159/3, f. 95v, 13-08-1434) com de C94 (AHPB, 159/12, f. 90v-91r, 10-03-1443).

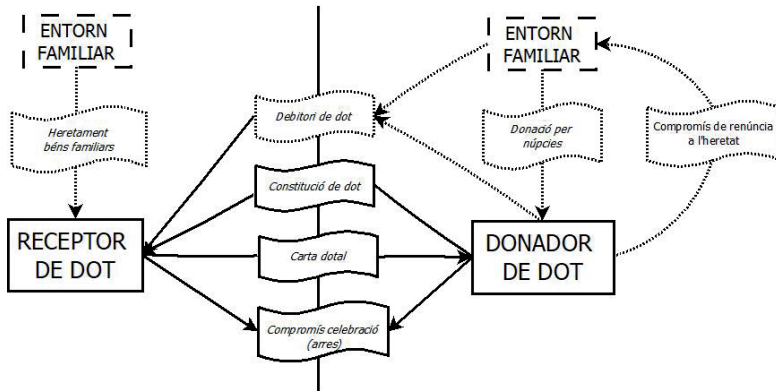
En el quadre següent hi ha el percentatge de la presència dels vuit principals apartats (dues donacions als nuvis, constitució dotal, dotalici, debitori/àpoca, compromís, renúncia als drets hereditaris i arres), segons la tipologia del document:

	Tipus A	Tipus B	Total
Donació al nuvi receptor	68 (27,6 %)	13 (6,7 %)	81 (18,4 %)
Donació al nuvi donador	152 (61,8 %)	21 (10,8 %)	173 (39,2 %)
Constitució dotal	206 (83,7 %)	24 (12,3 %)	230 (52,2 %)
Dotalici	245 (99,6 %)	191 (98,0 %)	436 (98,9 %)
Debitori/àpoca	241 (98,0 %)	184 (94,4 %)	425 (96,4 %)
Compromís	170 (69,1 %)	71 (36,4 %)	241 (54,4 %)
Renúncia	113 (45,9 %)	24 (12,3 %)	137 (31,1 %)
Arres	245 (99,6 %)	169 (86,7 %)	414 (93,9 %)

En el quadre següent hi ha el nombre d'apartats principals que tenen els capítols matrimonials per a cada tipologia:

Nombre d'apartats	Tipus A	Tipus B
1	0 (0,0 %)	3 (1,5 %)
2	0 (0,0 %)	23 (11,8 %)
3	8 (3,3 %)	89 (45,6 %)
4	57 (23,2 %)	46 (23,6 %)
5	30 (12,2 %)	15 (7,7 %)
6	51 (20,7 %)	13 (6,7 %)
7	69 (28,0 %)	5 (2,6 %)
8	31 (12,6 %)	1 (0,5 %)

És evident que els pactes matrimonials que es van escripturar amb la tipologia A són més complexos que els de tipus B. Tenint en compte que pràcticament la totalitat dels capítols matrimonials compten amb tres apartats bàsics, que són el dotalici, el debitori/àpoca i les arres, només prop d'un 40 % dels de tipus B tenen algun apartat més —només un de cada sis en té més de 4—, mentre que per als de tipus A aquesta proporció és superior al 96 %. La conclusió, doncs, és que el tipus A servia per a aquells pactes matrimonials amb una major complexitat i, de retruc, amb un major nombre d'intervinents.

De l'estadística dels apartats que apareixen en els capítols matrimonials, es dedueix que la seva base eren el dotàlic, el debitori/àpoca i les arres, ja que gairebé sempre hi són presents, tal com mostra l'esquema, en què s'han marcat amb vora discontinua aquells apartats que, malgrat que no apareixen sempre, són força habituals en els capítols matrimonials. La transacció del pacte matrimonial consistia, doncs, que un dels nuvis, habitualment l'home, més ben posicionat econòmicament, ja que disposava o podia disposar de rendes, enllaçava amb l'altre a canvi d'una contraprestació econòmica, el dot, que servia per al sosteniment de les càrregues del matrimoni i alhora com a assegurança de viduïtat, ja que se li hauria de retornar en cas de dissolució de l'enllaç. D'aquí que gairebé tots els capítols tinguin la carta dotal i, de retruc, el debitori o l'àpoca. Que calia certificar que, tard o d'hora, s'havia pagat el dot queda palès en el gran nombre d'èpoques de dot que hi ha en els manuals d'aquest notari, moltes de les quals estan també anotades en els marges dels debitoris dels capítols matrimonials.⁸⁴ L'altre apartat consubstancial als capítols és el compromís de fer les celebracions públiques. La resta, com els herelements, donacions, renúncies a heretats, etc., estava relacionada amb la carta dotal, però no és inherent als capítols matrimonials, ja que la seva presència depèn de les circumstàncies particulars dels dos nuvis. Així, per exemple, si els nuvis eren adults i els seus pares eren morts, no hi havia donació ni renúncia a l'heretat paterna i materna.

84. Per exemple, a C99 el debitori està ratllat amb un traç ondulat i hi ha l'anotació següent: *die sabbati X mensis augusti, anno predicto, fuit cancellatum sequens debitorium instrumentum de voluntate dicti Johannis Rupia, eo quia fuit contentus de dictis decem libris, presentibus testibus Johanne Molla, fusterio, Johanne Magistri, textore panni lini, et Anthonio de les Comes, scriptore, habitatoribus Barchinone*. Efectivament, el 10 d'agost de 1443 hi ha la corresponent àpoca de 10 lliures (AHPB, 159/13, f. 62r). La va precedir una de 5 lliures 4 sous 8 diners del 28 de juny d'aquell mateix any (AHPB, 159/13, f. 41r).

Algunes circumstàncies provoquen que els apartats bàsics no apareguin en els capítols matrimonials. Quant al dotalici, només hi ha cinc capítols que no el tenen. En un cas, perquè no s'havia decidit encara qui pagaria el dot, si el nuvi o la núvia, ja que s'estava pendent de la resolució d'un plet judicial. En cas que fos favorable a la família de la núvia, podria rebre el mas i aleshores el nuvi aportaria aixovar. En cas contrari, ella hauria d'aportar dot (C154). En els altres casos, tot indica que el dotalici es va fer en un altre moment. Així es fa palès a C206, en què la núvia, lliberta, es va comprometre a aportar com a dot les 50 lliures que li havia promès el seu antic amo quan les rebés. Els capítols són del 27 de novembre de 1450 i el dotalici, segons es llegeix en l'anotació al marge, es va fer el 16 de novembre de 1451. Probablement una circumstància semblant, tot i que no va quedar documentada en els capítols matrimonials, hi ha al darrere dels enllaços C111 i C223, en què les núvies també eren llibertes, i C414.

No hi ha deutoris o èpoques en quinze capítols, entre els quals hi ha els cinc que no tenen carta dotal i els set que el dot està format únicament per un bé inestimat (C4, C31, C152, C262, C266, C324, C428). Dels altres quatre, n'hi ha dos que, malgrat que no tinguin l'apartat, sí que inclouen una anotació al marge en què es fa referència a l'època del pagament, molt propera en el temps als capítols matrimonials (C42 i C412). És possible, doncs, que en alguns casos, si el pagament es preveia fer al poc temps, s'optés per no fer el debitori.⁸⁵

Respecte a les arres, no existeixen en vint-i-set capítols matrimonials. No hi són en els tres que estan clarament incomplets en el manual (C15, C85, C94) ni tampoc en el C393, que acaba amb una època. Quant als vint-i-tres restants, la causa és que els capítols no es van fer, com era habitual, abans de les esposalles. S'analitzen més endavant.

3.3.2. El procés de redacció dels capítols matrimonials

L'existència de documentació relacionada amb els pactes matrimonials, tant a les bosses dels manuals com en els dos llibres del notari Bernat Montserrat, permet resseguir el procés des de l'encàrrec per part dels interessats fins al lliurament del document en pública forma. Concretament, s'han trobat onze versions de capítols matrimonials a les bosses dels manuals i altres sis en els llibres, de tots els quals hi ha la versió en els manuals, de manera que poden comparar-se.⁸⁶

85. Ni a C151 ni a C329 hi ha debitori/època ni cap anotació al marge sobre un pagament posterior. Una possibilitat és que es fes en una altra notaria.

86. Les versions trobades a les bosses corresponen als capítols C27, C225, C226, C228, C248, C253, C299, C358, C378, C380 i C395. En els llibres hi ha les de C148, C150, C398, C399, C400 i C402.

El procés segueix els passos ja coneguts i ressenyats —encàrrec, redacció de la cèdula o esborrany, inserció en el manual, extensió en el llibre i redacció i lliurament del document en pública forma—,⁸⁷ però s'hi poden afegir algunes dades interessants. Vuit de les onze versions de les bosses dels manuals corresponen a les cèdules dels capítols matrimonials. Són del mateix tipus, A o B, que les que hi ha en els fulls del manual, però amb un major nombre de correccions i esmenes. Les dues que corresponen a la tipologia A, però, només tenen la part dels capítols en català i no hi ha rastre de les minutes resumides en llatí. Excepte la del C226, que es va acabar anul·lant, com veurem més endavant, i la C228, la resta de cèdules presenta un línia vertical que les ratlla, indicació que fa referència al fet que s'havien passat al manual. També hi ha la ferma dels intervinents. En dues cèdules, a més, s'inclou la llista de béns mobles que van ser aportats per la núvia com a dot (C253 i C299).

La cèdula o esborrany es passava més endavant al manual, tal com queda palès en l'anotació d'un dels tres que té els capítols etceterats: *sunt ipsa capitula continuata in cedula* (C373).⁸⁸ D'aquest esborrany —és a dir, dels capítols redactats en català— se'n derivaven de forma automàtica les minutes dels diversos instruments que es posaven a continuació de forma molt resumida en el manual, tot constituint el tipus A. En els de tipus B, en canvi, no hi ha diferències entre el text de l'esborrany i la minuta del manual. La versió del manual era la que utilitzaven els escrivans per fer anotacions sobre l'anul·lació dels deutoris de dot, notes que són inexistentes en els esborranys.

Les sis versions del llibre, prèvies a la redacció del document en pública forma, mostren clarament que no es lliuraven tots els apartats dels capítols matrimonials. Malgrat que en el manual hi hagi minutes de diferents apartats —vuit en el cas de C399 i C402—, en el llibre només hi ha, *in extenso*, tots els dotalicis, els compromisos matrimonials quan apareixen en el manual, que són cinc, excepte un (C402), i l'única època (C148).⁸⁹ Tots aquests instruments en el llibre presenten l'abreviatura *clausum traditum* i/o el ratllat de tres línies verticals, senyal que van ser redactats en forma pública i lliurats als interessats.⁹⁰ A les anotacions en els marges dels capítols matrimonials dels fulls dels manuals no es fa referència mai al lliurament dels documents als clients, sinó a l'import pagat o de si encara no s'havia fet el pagament.

87. Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La redacció de l'instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibres i cartes», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 4 (1974), 29-191.

88. Afortunadament, a la notaria de Bernat Montserrat era excepcional que la minuta quedés molt resumida i es fes referència que el contingut era a la cèdula, fet que és freqüent en moltes notaries des de final del segle XIV (Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La redacció de l'instrument notarial», 36).

89. En els tres documents localitzats a les bosses dels manuals que no són cèdules (C226, C248 i C378) només hi ha també la versió extesa del dotalici, de l'època i de la fórmula de compromís.

90. Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La redacció de l'instrument notarial», 92.

Tot apunta, doncs, que el que interessava tenir i es demanava en pública forma de forma ordinària a la notaria, presumiblement el nuvi donador de dot, era el dotàlic, l'època conforme s'havia fet el pagament i el compromís matrimonial. Creiem que és molt significatiu que no consti cap lliurament de debitori, malgrat que la versió del manual incloïa el debitori en cinc dels sis capítols esmentats. Per què? Creiem que l'explicació més versemblant és que el lliurament dels documents *in mundum* tenia lloc un cert temps després de les celebracions matrimonials, moment en el qual ja s'havien pagat la majoria dels dots. Segurament es devia aprofitar el pagament del dot i, per tant, l'anotació de l'època i la conseqüent cancel·lació del debitori en el manual, per redactar el dotàlic, l'època i el compromís en pública forma. No tenia sentit que aleshores es lliuessin ni debitori ni arres. Només si el pagament del dot no es feia en el termini previst i s'allargava en el temps, el receptor del dot podia tenir interès a demanar al notari que li lliurés el debitori en pública forma. Que això seria una situació poc habitual en donen testimoni les més de 250 èpoques de dot localitzades en els protocols de Bernat Montserrat i de les quals hi ha la data dels capítols matrimonials. A la meitat encara no havien transcorregut quatre mesos i mig des dels capítols matrimonials i només un 30 % superava l'any i un 20 %, dos anys.

3.3.3. Capítols matrimonials posteriors a les esposalles

L'ordre normal, en sentit estadístic, de la seqüència temporal relacionada amb un nou enllaç matrimonial és la següent: capítols, esposalles i benedicció nupcial. Per aquesta raó, en una majoria de capítols matrimonials apareix el compromís dels dos nuvis de celebrar esposalles per paraules de present i noces en faç d'Església. Però no sempre era així. S'han localitzat vint-i-cinc capítols matrimonials fets després de les esposalles. Responen a diverses situacions. És força significatiu, respecte al que s'ha comentat sobre la redacció dels capítols matrimonials, que tots aquests capítols siguin del tipus B.

En primer lloc, hi ha cinc capítols matrimonials en què la núvia és qualificada d'esposa i, per tant, que es van fer després de les esposalles i quan encara els nuvis no havien rebut la benedicció nupcial. Cal suposar que aquesta era la intenció futura. Almenys així es palesa en quatre d'ells. A C126 i C441 hi ha un apartat de compromís de celebració del matrimoni en faç d'Església. Aquest apartat no està present en els altres dos, però el redactat mostra la disposició futura a fer-ho. Així, a C344, el nuvi va reconèixer el dot rebut a *domine Margarite, quam Deo volente ducturus sum in uxorem et nunc iam sponse mee*, i a C425, el nuvi va fer el mateix a *Margarite, sponse mee, cum qua Deo duce de proximo matrimonium iuxta divinas instituciones et canonicas sanciones in facie Sancte Matris Ecclesie celebrare debeo*. En canvi, res es diu d'una futura benedicció nupcial a C132. Com que el temps previst entre els capítols matrimonials i les esposalles solia ser força curt, com veurem més endavant, aquests casos han de

respondre al fet que, per alguna circumstància, es va anar al notari uns dies més tard del que era habitual.

Quant als que es van fer després de la benedicció nupcial, atesa la informació que aporta el document, es poden dividir en quatre grups. En el primer hi ha un únic capítol, el C345, que es va fer després de la celebració del matrimoni per una raó tècnica. Com s'ha comentat més amunt, es van repetir els capítols per insatisfacció amb l'instrument de donació del pare del nuvi al nuvi, fet a l'escrivania del notari Nicolau Safont, poc després dels primers capítols matrimonials de la parella. Els nous capítols, redactats a l'escrivania de Bernat Montserrat quan el matrimoni ja s'havia celebrat en faç d'Església, incloïa la donació en la forma adient i anul·lava els documents anteriors.

El segon grup està format per set matrimonis per als quals es van tornar a redactar els capítols matrimonials perquè els interessats no van poder aconseguir els instruments originals fets quan la parella va casar-se. Les circumstàncies són variades, però en tots ells batega la preocupació del donador del dot —la muller en tots els casos documentats—, perquè quedés constància de la seva aportació econòmica al matrimoni, ja que s'hi diu que ho havia reclamat en diverses ocasions al receptor del dot, que aleshores va sol·licitar un nou dotalici per reconèixer el dot rebut en temps de noces més, si n'hi havia hagut, altres contribucions posteriors, amb l'objectiu d'evitar que la seva parella quedés indotada.⁹¹ Tots aquests capítols estan formats únicament pel dotalici i l'època. En els documents es fa referència a la impossibilitat o dificultat de recuperar els instruments a través de l'escrivania on es van fer en temps de noces. La casuística reflecteix els entrebancs de l'època per recuperar una escriptura, la del dotalici, que o bé no havien demanat en pública forma quan es van casar o, si ho havien fet, l'havien perduda: després que haguessin transcorregut 38 anys el notari ja era mort i es considerava gairebé impossible trobar-la (C20); no es trobaven a l'escrivania, malgrat que s'havia demanat 22 o 30 anys més tard (C427 i C157 respectivament); s'afirmava que el dotalici ja no es trobava en poder del notari amb qui s'havia fermat 35 anys abans (C234); el regent de l'escrivania on s'havia fermat el dotalici, a Tossa, s'havia retirat, tot enduent-se les notes dels instruments (C149); no recordaven el nom del notari i, per tant, no sabien a qui ho havien de demanar (C242); i a causa de la guerra —el nou dotalici es va fer l'any 1464— no era gens còmode ni fàcil recuperar l'instrument original, que havia estat fermat a Castelló d'Empúries uns 12 anys abans (C421).

El tercer grup està format per sis capítols que no es van fer després de la benedicció nupcial per un motiu tècnic ni per la pèrdua de l'instrument, però que, a l'inici del document, justifiquen d'alguna manera que es fes aleshores

91. Per exemple, a C149, *attendens inquam vos, dictam dominam Caterinam, uxorem meam, me pluries verbo requisivisse quatenus vobis de dictis duobus pecunie quantitibus, summam capientibus quadraginta librarum, vobis facerem et firmarem dotale instrumentum, quare ego, volentes vos non remanere indotatam postquam dotem michi, ut est dictum, atulistis.*

i no en el moment de les noces. No sempre es diu la causa del retard ni el temps transcorregut des del casament, però a partir d'aquells dels quals es dona aquesta informació es pot deduir que havien passat alguns anys —dos anys i tres mesos (C231), uns tres anys (C32), més de cinc anys (C391), uns nou anys (C238) i molt de temps (C194)— i que fou per ignorància o inadvertència (C32, C147, C194, C231). No tots, però en una majoria, s'afirma que la muller havia demanat que es fes el dotalici (C32, C194, C231 i C238). En el manual hi ha el dotalici i l'època.

Finalment, en sis matrimonis, a diferència de tots els anteriors, no es dona cap tipus de justificació del retard en la redacció dels capítols matrimonials (C83, C183, C273, C274, C275 i C378). Tampoc hi consta la reclamació de la muller. En els dotalícis consta que la muller va pagar el dot en temps de noces (*tempore nupciarum*) —només en un s'hi explicita el temps que havia transcorregut, que era aproximadament de dos anys (C275)—, excepte en un cas, en què el pagament es va fer després del contracte matrimonial (*post contractum facti et firmati*) (C378).

3.3.4. Capítols matrimonials anul·lats

Alguns capítols matrimonials van ser anul·lats, si bé això no implica necessàriament que el matrimoni no arribés a celebrar-se. No es va celebrar, amb tota seguretat, el C226, ja que l'anotació a l'ençapçament no dona marge al dubte: *matrimonium istud est nullum, ideo ista capitula sunt nulla*. A més, està incomplet.

A les altres anul·lacions hi ha la data en què aquesta va tenir lloc. Quan més allunyada és aquesta data de la dels capítols matrimonials, més probable és que el matrimoni se celebrés. Així, a C126, del 22 de desembre de 1444, l'anotació informa que l'anul·lació va tenir lloc el 25 de febrer de 1450, per voluntat de la mare i de l'àvia, hereves de la núvia, que havia mort intestada. Al nostre entendre, no hi ha dubte que el matrimoni va celebrar-se. L'anul·lació devia venir motivada per la restitució del dot a les dues hereves.

A C155 el lapse de temps entre els capítols matrimonials i l'anul·lació encara fou més curt, de tan sols dos anys i quatre mesos, però el matrimoni va tenir lloc perquè el dia de l'anul·lació, Maria, que consta com a muller de Jacme de Ferrera, va reconèixer que el seu marit li havia tornat els béns mobles que havia aportat en dot en el pacte matrimonial, que havien acordat anul·lar, i que els podria passar a recollir per casa quan volgués.⁹²

92. L'anotació en els capítols matrimonials és la següent: *die sabbati, XII mensis iulii, anno a nativitate Domini M° CCCC° XXXX° nono, fuit cancellatum sequens instrumentum de voluntate par-cium, prout inter ipsas fuit conventum et aparet per apocam factam dicta die*. L'època es troba a AHPB, 159/20, f. 29v (12-07-1449).

Més dubtes presenta el darrer cas d'anul·lació, el C311. Els capítols tenen data 14 d'agost de 1456 i es van anul·lar el 17 de juny de l'any següent, és a dir, 10 mesos més tard, per voluntat de tots els implicats. Les celebracions nupcials estaven previstes per al mateix mes d'agost de 1456.

3.3.5. Modificació dels capítols matrimonials

Habitualment cada pacte matrimonial es plasma en un sol document, els capítols matrimonials. S'ha vist que de vegades hi ha una promesa prèvia, però aquesta no es pot assimilar als capítols matrimonials, ja que no s'hi especifiquen totes les condicions de l'enllaç. També veurem que, un cop la parella siguin marit i muller, és possible que hi hagi noves aportacions econòmiques del donador del dot, que seran convenientment registrades perquè el seu reconeixement implica drets a futur.

En aquest apartat, però, la situació que es vol reflectir és diferent: abans que la parella hagi rebut la benedicció nupcial —i, per tant, es puguin considerar marit i muller—, es modifica el pacte entre les dues parts, la qual cosa genera una nova versió, modificada, dels capítols matrimonials. Es tracta d'una situació força extraordinària, ja que només s'ha documentat en sis matrimonis. En tots ells, a la segona versió dels capítols matrimonials la núvia té la consideració d'esposa, és a dir, que la parella ja ha celebrat esposalles, però no encara la benedicció nupcial. També tenen en comú que la segona versió és de tipus B, només en llatí.⁹³ Comparteixen que en els primers capítols hi ha deutor del dot, mentre que en els segons hi ha directament l'apoca.

En dos casos el motiu de redactar uns nous capítols és la rebaixa del valor del dot i, com a conseqüència, de l'escreix. El pacte inicial de C79 data del 4 de desembre de 1441. Es preveia haver fet les dues celebracions matrimonials en vuit mesos. Tanmateix, un any més tard del temps en què ja havien de ser marit i muller, es van redactar uns nous capítols matrimonials (20-07-1443), que van rebaixar el dot de 45 a 35 lliures⁹⁴ i, conseqüentment, l'escreix de 22,5 a 17,5 lliures. La qüestió, que devia enfrontar les dues parts, va requerir la intervenció d'amics i parents. Es va resoldre que el pare de la núvia no havia de fer front a les 10 lliures que faltaven per arribar al dot acordat inicialment.⁹⁵ Molt probablement s'estava pendent de resoldre aquest assumpte per celebrar la benedicció nupcial, ja que, un cop assolit, es va fixar per al cap de

93. Quant a l'estadística del tipus, A o B, s'ha considerat la tipologia de la primera versió dels capítols matrimonials.

94. L'anotació al marge de la minuta del dotàlic dels primers capítols matrimonials és ben indicativa: *dicta dos est nunc XXXV librarum, ut continetur per instrumentum factum inter dictas partes XX iulii, anno a nativitate Domini M CCCC XLIII*. El deutor es va cancel·lar el dia que es va redactar el nou pacte modificat (20-07-1443).

95. AHPB, 159/13, f. 51v-53r.

només vuit dies. Molt semblant devia ser la situació en el matrimoni C179, si bé el mal estat dels primers capítols matrimonials, de 30 d'octubre de 1448, i el fet que a la versió modificada, feta més de dos anys després (11-12-1450), no contingui cap referència al primer pacte, no han permès conèixer-ne totes les dades. El dot va passar de 20 a 15 lliures i l'escreix, de 10 a 7,5 lliures.⁹⁶

Si la disminució del dot provocava retards importants en la planificació prevista, en els tres casos que el canvi ve motivat per un augment del dot els plans pràcticament no van quedar alterats. No hi ha dubte que rebre un dot major del pactat inicialment havia de ser força ben rebut. En primer lloc, hi ha el matrimoni C61, amb un dot de 62 lliures i mitja, sense escreix, i amb un compromís de fer les dues celebracions nupcials en menys d'una setmana. Gràcies a una anotació al marge de la minuta del dotalici, se sap que se'n va fer un de nou, de 100 lliures, del qual es diu que el primer hi estava comprès.⁹⁷ Malauradament, no s'ha conservat el manual que devia contenir els segons capítols matrimonials, del 9 d'agost de 1440, un mes i mig després dels primers (17-06-1440), però hi ha una dada que permet suposar que el matrimoni no es va retardar: l'època del primer dot, de 62 lliures i mitja, té data del 21 de juny d'aquell any, abans del termini previst de la benedicció nupcial. En els casos anteriors, de disminució de dot, això no era així, sinó que l'època del dot coincidia amb la redacció dels nous capítols.

Molt semblant és el C70: el dot va passar de 20 lliures en la primera versió dels capítols matrimonials, del 7 de maig de 1441, a 50 només al cap de tres dies,⁹⁸ fet que no devia ser aliè a la inclusió d'una nova clàusula en què el futur marit es comprometia a mantenir la filla de la seva futura muller, justament l'endemà dels primers capítols.⁹⁹ Com que la benedicció nupcial estava prevista per a una setmana, cal suposar també que el canvi de dot no va alterar el calendari previst.

A C233 el dot va augmentar de 10 a 20 lliures, i l'escreix, de 5 a 10. Aquesta modificació va fer retardar una mica la planificació, però poc. En els primers capítols, de 27 de maig de 1453, es preveia que al juny ja s'haurien d'haver fet les esposalles i la benedicció nupcial. La realitat és que el 14 de juliol següent es va fer el nou dotalici, amb l'època del nou import. Els primers capítols no van ser anul·lats i els segons no fan cap referència als primers.¹⁰⁰

96. AHPB, 159/21, f. 34v-35r.

97. *Fuit firmatum depost, scilicet VIII augusti dicti anni, aliud dotale instrumentum de centum libris sub quo comprehenditur presens dotale de dictis LXII libris X solidis.*

98. Al marge de la minuta del dotalici dels primers apunts hi ha l'anotació següent: *fuit firmatum aliud instrumentum dotale per dictum Johannem dicte domine Marie de quinquaginta libris X die dicte mensis madii, in quibus sunt comprehense subscripte viginti libre. Ideo hoc dotale instrumentum est nullum.* L'actualització del dot és a AHPB, 159/10, f. 53v-54r.

99. AHPB, 159/10, f. 51v-52v (08-05-1441).

100. Al marge de la minuta del dotalici dels primers apunts hi ha l'anotació següent: *fuit factum aliud dotalicium instrumentum infra scilicet XIII tulli dicti anni.* El debitori també està ratllat.

El darrer cas, que correspon a l'enllaç C409, no va venir motivat per un canvi de dot, sinó per la inclusió de la mare del nuvi com a garant del dotalici. Així, en els primers capítols matrimonials, del 3 de febrer de 1462, només el nuvi i el pare del nuvi van fermar el dotalici, mentre que en els segons capítols matrimonials, del 12 d'octubre de 1462, hi ha també la mare. De fet, en el marge de la minuta del primer dotalici hi ha una anotació prou indicativa: *die martis XII die octobris dicti anni fuit aliud simile dotalicium instrumentum, in quo sunt obligati pater et mater dicti Petri Arbúcies*. També es va produir un retard de la benedicció nupcial, ja que s'havia previst per al mes de setembre d'aquell any.

Abans d'acabar aquest apartat exposem el cas d'un enllaç matrimonial que presenta una situació semblant —disminució del dot—, tot i que resolta de manera diferent, ja que no es van redactar nous capítols. Es tracta de l'enllaç C328, amb data 18 de desembre de 1457, dot de 80 lliures, escriu de 40 i termini de la benedicció nupcial al mes de maig de l'any següent. Segons anotació al marge del debitori, es van pagar les 80 lliures aquell mateix dia. Tanmateix, al cap d'aproximadament un mes i mig, el marit va fermar àpoca als deutors del dot per un import de 60 lliures i va afirmar que aquest era el real, no el de 80, per una causa que no s'especifica, però que donava per certa i vàlida.¹⁰¹ Aleshores la parella ja era matrimoni, la qual cosa indica que havien avançat la previsió de la benedicció nupcial. A continuació de l'àpoca del marit, la muller va desobligar-lo en 20 lliures de dot i 10 d'escriu en cas de restitució, tot confirmant que el dot havia quedat establert en 60 lliures i l'escriu, en 30.¹⁰²

3.3.6. Els agermanaments

Tres capítols matrimonials acaben amb clàusules d'agermanament entre els dos nuvis (C175, C211 i C256). El primer que defineix l'agermanament és la posada en comú de tots els béns, tants els actuals com els futurs. Això és comú en tots els casos documentats. El segon és la successió dels béns quan tingui lloc la primera mort en el matrimoni, és a dir, quan mori un dels membres de la parella i l'altre segueixi viu. A C256 es va preveure que tots els béns passarien al supervivent, amb l'excepció d'una reserva de 100 sous barcelonesos perquè el que morís primer en pogués disposar testamentàriament. A C175 i C211 també hi ha la mateixa previsió, amb idèntica reserva per a testar,

101. *Et quia ipsum debitorium instrumentum fuit factum de predictis LXXX libris, hoc tamen fuit inter dictos parentes vestros et me factum certa de causa quoniam dicta dos vestra revera non erat nec est, nisi de ipsis sexaginta libris, tam quas veridice habui et recepi, ut est dictum, licet tamen predictum dotalicium instrumentum extitit factum de omnibus dictis LXXX libris et hoc, ut est dictum, certa de causa quare predicta confiteor vera esse et sic in veritate consistere* (AHPB, 159/30, f. 28r, 27-01-1458).

102. AHPB, 159/30, f. 28r-28v (27-01-1458).

però només s'aplicaria si aleshores no hi hagués cap fill del matrimoni. Si n'hi hagués algun, l'agermanament es consideraria nul i cada membre de la parella podria disposar en testament de tots els seus béns.¹⁰³

A banda d'aquests tres casos d'agermanament que es van pactar a l'inici del matrimoni, a continuació del dotalici, hi ha tres referències més d'agermanaments en els protocols de Bernat Montserrat. Dos són de parelles ja casades que van decidir acollir-se a aquesta fórmula que implicava que els béns presents i futurs fossin comuns del matrimoni. En el primer, de Guillem Corest, sastre barceloní, i la seva muller Sofia, també es preveure que, a la mort del primer cònjuge que morís, els béns passarien a l'altre amb l'excepció d'una quantitat perquè pogués testar, que en aquest cas va ser de 5 lliures 10 sous. Però va incloure una altra condició: si quan morís el darrer cònjuge hi hagués algun fill o filla viu del matrimoni, aleshores tots els béns serien per a ell o ella, tret novament d'una reserva de 5 lliures 10 sous per al darrer cònjuge a morir.¹⁰⁴ En canvi, a l'agermanament entre Andreu d'Olivella, mariner ciutadà de Barcelona, i la seva muller Clara, el que primer morís podria disposar testamentàriament de la meitat de tots els béns, sense impediments del cònjuge que li sobreviuria.¹⁰⁵ El darrer cas correspon a l'anul·lació de l'agermanament entre el barquer barceloní Miquel Prats, menor de dies, i la seva muller Bartomeua. Malgrat que aquest era el règim econòmic establert per la parella, en aquell moment van pactar cancel·lar-lo, de manera que cadascú pogués disposar dels seus béns propis.¹⁰⁶

3.4. Actualització de les condicions econòmiques

De vegades en els capítols matrimonials s'inclouïa una clàusula que preveia que el receptor de dot hauria de reconèixer noves aportacions futures de l'altre cònjuge. Aquest reconeixement, que podia comportar un augment de l'escreix, implicava que en cas de restitució de dot s'havia de tornar el que s'havia rebut, tant en temps de noces com més endavant. Era important, doncs,

103. *In casu scilicet quo in obitu alterius nostrum premorientis habuerimus filium seu filiam de nobis genitum seu genitam, in tali casu hoc agermanamentum sit nullius efficacie seu valoris et tunc uterque nostrum possit facere suas voluntates de bonis et iuribus suis* (C211).

104. AHPB, 159/25, f. 73v-74r (16-08-1454).

105. AHPB, 159/30, f. 89r (17-06-1458).

106. AHPB, 159/20, f. 94r (20-01-1450). Tot i que el document d'anul·lació de l'agermanament no ho diu explícitament, segurament està relacionat amb el document immediatament anterior en el manual, en el qual el pare del nuvi, el també barquer barceloní Miquel Prats, va anul·lar la condició amb què li havia donat els seus béns per després de la seva mort, de manera que els podria rebre malgrat que no tingués descendents vius (f. 93v-94r, 20-01-1450). Sembla, doncs, que per eliminar aquesta condició el pare devia imposar al fill que anul·lés l'agermanament amb la seva dona, ja que no devia voler que, arran de l'agermanament i sense fills del matrimoni, els béns donats anessin a raure directament a la nora.

deixar-ne constància davant d'un fedatari públic. En els protocols del notari Bernat Montserrat s'han trobat trenta-sis instruments de reconeixement de noves aportacions econòmiques del cònjuge que havia donat el dot.

Fonamentalment, s'hi poden distingir dues situacions. La primera té lloc quan ha transcorregut relativament poc temps des dels capítols matrimonials i les noces de la parella. La contribució sol estar a continuació de l'època del dot, és a dir, que en el moment de reconèixer que s'ha pagat el dot, el cònjuge que l'ha rebut aprofita per fer el mateix amb una contribució posterior, que sol ser en forma de béns mobles estimats, el valor dels quals sol ser relativament petit. És el cas de Pere Gallard, pescador barceloní, que en fermar l'època del dot de 25 lliures aportat per la seva muller, Caterina, va reconèixer haver-ne rebut també un matalàs i un travesser valorats en 3 lliures.¹⁰⁷

La segona és més atzarosa i respon al fet que el donador del dot rebi llegats o heretats d'altres persones, sobretot de familiars. Cal tenir en compte que, malgrat que en els capítols matrimonials el donador del dot renunciava als drets hereditaris patern i matern, això no incloïa llegats, vincles, substitucions i fideïcomisos. Per tant, ja casat, podria rebre llegats d'un avi o d'una àvia, d'un oncle o d'una tia, d'un germà o d'una germana, a més de rebre l'heretat paterna o materna per substitució de l'hereu universal, segons el que s'hagués previst en el testament. Per la seva pròpia naturalesa, aquestes contribucions podien ocórrer en qualsevol moment després del casament i els seus imports podien ser molt variables. Així, per exemple, Joana, muller de Joan Torra, que havia aportat un dot de 110 lliures, en va rebre 130 i un bon conjunt de béns mobles arran de l'heretat de la seva àvia.¹⁰⁸ I Francina, que tenia un dot ben modest, 16 lliures i mitja, va rebre més de 90 lliures per successió de la seva mare.¹⁰⁹

En ambdues situacions la nova contribució, sigui considerada bé parafernal, com és habitual, o simplement augment de dot, és tractada com el dot a efecte d'obligacions: el cònjuge que l'ha rebut es compromet que sigui retornat en cas de restitució de dot, per la qual cosa obliga els seus béns, sense condicions. Després d'aquest reconeixement hi ha l'època. Aquesta contribució posterior al casament genera escriu només si així es va preveure en els capítols matrimonials. Era una situació relativament infreqüent, tal com palesa el fet que només hi hagi tres casos a la mostra.

Els dotalicis fets molts anys després de les noces —per pèrdua de l'instrument original, per exemple— recullen totes les contribucions econòmiques fetes pel donador del dot, la qual cosa permet descobrir les que no estaven previstes en els capítols matrimonials. Se n'han trobat en cinc i s'hi reproduïxen els dos tipus de situacions descrites sobre les contribucions posteriors al dot.

Del primer tipus hi ha la C149, en què al dot inicial, de 30 lliures, sense escriu, s'hi van sumar 10 lliures que la mare de la muller va donar al seu

107. AHPB, 159/29, f. 53v (04-01-1457).

108. AHPB, 159/37, f. 23r-23v (19-03-1464). Correspon a l'enllaç C248.

109. AHPB, 159/26, f. 15r-15v (31-10-1454). Correspon a l'enllaç C119.

gendre en béns mobles. La segona situació es veu reflectida en tres capítols: C20 (al dot inicial, de 100 lliures, s'hi van sumar 150 de béns parafernals en diversos pagaments que la muller va rebre de llegats d'amics i familiars), C157 (es van afegir 20 lliures d'augment de dot als 50 inicials, que van ser donats per la mare de la muller un cop morta, tal com havia promès) i C274 (dot inicial de 10 lliures, sense escriure, i una contribució posterior de 32 lliures 15 sous procedents del testament d'una tia de la muller).

Surt d'aquesta classificació el cas C391, força curiós. El dot inicial era de 10 lliures. Ara bé, el marit va contreure un deute de 70 lliures amb un oncle de la seva muller perquè durant uns 5 anys l'havia alimentada i en part a ell també. Gràcies a la intervenció de la tia, en lloc que se li retornés el deute, l'oncle va decidir que el donaria com a dot a la seva neboda, de manera que aquest passava de 10 a 80 lliures, que el marit hauria de retornar en cas de restitució de dot.

En tots aquests darrers casos, les contribucions econòmiques posteriors a les noces no van generar escriure.

3.5. *Les renunciacions als drets hereditaris*

Quan un dels cònjuges, sobretot el donador del dot, rebia diners o béns del seu entorn familiar, els capítols matrimonials incloïen una clàusula en què es comprometia a renunciar als drets hereditaris patern i matern. No era una renúncia, sinó una promesa de renúncia, que farien si n'eren requerits, una vegada s'hagués fet ja la benedicció nupcial, uns 10 o 15 dies després. Aquesta clàusula apareix en 137 capítols matrimonials de la mostra, la qual cosa representa aproximadament un 30 % del total.

Si ens atenem als documents dels protocols de Bernat Montserrat, devia tractar-se d'una clàusula més formal que efectiva, ja que tan sols s'han trobat dotze renunciacions als drets hereditaris arran d'enllaços matrimonials.¹¹⁰ La xifra és prou baixa per permetre fer la hipòtesi que realment les famílies no requerien als seus fills acabats de casar que fessin la renúncia que havien promès en els capítols matrimonials.

110. Corresponen a les núvies de C82 (AHPB, 159/12, f. 91r, 10-03-1443), C150 (AHPB, 159/17, f. 95v, 13-02-1447), C263 (AHPB, 159/27, f. 3v-4r, 05-04-1455), C277 (AHPB, 159/27, f. 24r-24v, 16-06-1455), C281 (AHPB, 159/27, f. 76r-76v, 04-11-1455), C269 (AHPB, 159/27, f. 95v, 11-12-1455), C385 (AHPB, 159/37, f. 59v, 12-10-1464), a Paula, muller de Pere Bover (AHPB, 159/12, f. 91r, 10-03-1443), a Antònia, muller d'Esteve Teià (AHPB, 159/17, f. 20v, 28-07-1446), a Guillem Far, assaonador ciutadà de Barcelona (AHPB, 159/20, f. 57v, 14-10-1449), i a Miquela, muller de Pere Lastis (AHPB, 159/26, f. 51r, 09-01-1455). A més, Pere Bonhivern, seder ciutadà de Barcelona, va renunciar als drets hereditaris arran de les 10 lliures que va rebre quan el seu germà Bernat es va casar (C259) (AHPB, 159/33, f. 16r-16v, 13-09-1459).

4. DELS CAPÍTOLS MATRIMONIALS A L'ANÀLISI DEMOGRÀFICA I SOCIOECONÒMICA

4.1. *Metodologia*

L'objectiu de la metodologia aplicada en aquest treball és aconseguir informació demogràfica i socioeconòmica a partir dels capítols matrimonials, amb la intenció que l'aplicació d'aquesta metodologia en tots els capítols matrimonials del notari Bernat Montserrat hauria de servir de guia per aplicar-la a altres notaris, amb les corresponents variacions atenent a la idiosincràsia particular amb què redactessin o registressin aquest tipus de documents. La metodologia es divideix en tres passos: extracció de dades, descripció estadística i anàlisi i conclusions.

1) Extracció de dades

El primer pas, imprescindible, consisteix a descobrir quines dades de rellevància demogràfica i socioeconòmica hi ha en els capítols matrimonials de l'escrivania seleccionada i sota quines regles estan registrades i es poden extreure dels documents. Aquest és un exercici que no cal fer amb els llibres sacramentals, que tenen un redactat relativament simple i igual en totes les parròquies, la qual cosa permet que l'extracció de les dades d'interès demogràfic sigui pràcticament directa.

No és així en els capítols matrimonials. Tot i que presenten una estructura homogènia, la manera d'escriure o registrar la informació pot variar entre diferents notaris, la qual cosa pot tenir un impacte sobre les dades que es poden extreure, la manera de fer el buidat i el seu tractament estadístic. En aquest sentit, és absolutament necessari conèixer la sistemàtica seguida en els capítols matrimonials a l'escrivania a l'hora de deixar-ne constància en els seus protocols notariaus. Això no és possible fer-ho amb un nombre reduït de documents, ja que no tots tenen els mateixos apartats, sinó que alguns hi són o no hi són depenent de les circumstàncies particulars dels dos contraents i de les seves famílies. Cal haver llegit un bon nombre de capítols per assimilar com aquella escrivania especificava la informació bàsica que es necessita per a l'estudi demogràfic i socioeconòmic. Si es treballa amb documentació de diferents notaris, caldrà analitzar i fer el procés per a cadascun d'ells, ja que és possible que hi hagi diferències que, malgrat siguin de matís, tinguin impacte en l'anàlisi. Per exemple, algunes de les dades més rellevants des del punt de vista demogràfic estan insertes en clàusules. Si és costum de l'escrivania deixar-les habitualment incompletes, molt resumides o etceterades, no es podrà extreure la variable a partir de la dada d'aquella clàusula. Aquest és un fet, com veurem, que afecta el registre de la condició de menor d'edat dels contraents, que està insert en clàusules de renúncia de drets.

Per tal que puguin ser utilitzades estadísticament, només podran ser seleccionades aquelles dades que siguin registrades de forma sistemàtica i coherent a tots o a la gran majoria de capítols matrimonials d'una notaria. Caldrà, doncs, descobrir les regles sota les quals s'anoten aquestes dades per poder afirmar que s'apliquen amb coherència i sistemàticament en tot o en quasi tot el corpus documental analitzat. Així, tot i que en alguns capítols puguin aparèixer dades molt detallades d'algun dels nuvis a causa de la seva idiosincràsia particular (germans, fills d'anteriors matrimonis, etc.), no podran ser objecte d'anàlisi estadística si només apareixen en certes circumstàncies, no sempre. No podem estar segurs, per exemple, que una vídua no hagi tingut fills d'un matrimoni anterior perquè no n'hi hagi constància en els capítols matrimonials, ja que no apareixen sempre, sinó tan sols quan és necessari referir-s'hi perquè tenen una repercussió econòmica per al futur matrimoni.

No fer aquesta tasca i donar per bones certes dades que en realitat no han estat registrades de forma sistemàtica o completa invalida els resultats obtinguts. Es tracta, sens dubte, d'un exercici complex i laboriós, sobretot si es compara amb la facilitat amb què es poden treballar els llibres sacramentals mitjançant el recompte anònim. A més, no té un rendiment assegurat, ja que aquest primer pas pot portar-nos a la decepció de concloure que algunes dades amb més interès no han estat anotades de forma sistemàtica i completa en aquella escrivania i que, per tant, no poden ser aprofitades.

Les dades dels capítols matrimonials que són susceptibles de ser extretes dels documents poden dependre de l'escrivania. A la llista següent hi ha les que ho han estat després d'analitzar els capítols matrimonials del notari Bernat Montserrat, tot i que és ben possible que en alguna altra notaria es pugui extreure alguna dada més. Es divideixen segons afectin els nuvis, els seus pares o l'enllaç matrimonial:

- Sobre els nuvis: condició de lliures de natura o lliberts, estat civil, residència, professió, il·legimitat, majoria o minoria d'edat i, en el darrer cas, l'edat.
- Sobre els pares dels nuvis: mortalitat, residència, professió i estat civil.
- Sobre l'enllaç matrimonial: dot, donador del dot (home o dona), escriu, data dels capítols, data o termini de les esposalles i data o termini de la benedicció nupcial.

Hi ha altres dades que apareixen de forma sistemàtica, però que no s'han extret perquè no reporten un coneixement rellevant per a l'estudi, com la quantia de les arres o els terminis de pagament dels deutors.

Una vegada identificades les dades que es poden extreure i sota quins criteris, es buiden en un repositori apte perquè puguin ser tractades estadísticament.

2) Descripció estadística

Un cop plena la base de dades a partir del buidat dels capítols matrimonials segons els criteris descoberts en el punt anterior, es descriuen aquestes dades amb l'objectiu de fixar les característiques bàsiques de la clientela que va acudir a escripturar els pactes matrimonials a l'escrivania objecte d'estudi. Es tracta de mostrar les dades estadístiques que s'han recollit dels capítols matrimonials sense relacionar-les entre elles. Aquesta descripció de la mostra haurà d'establir la proporció relativa de grups de població segons alguns paràmetres que afectin la nupcialitat, com, per exemple, el percentatge de vídues o la distribució dels dots aportats pels contraents.

Aquest és un pas fonamental i conseqüència del possible biaix de la mostra respecte a l'entorn geogràfic dels nuvis que apareixen en els capítols matrimonials. Les conclusions demogràfiques i socioeconòmiques que s'extreguin dependran de la mostra, per la qual cosa és important que quedi convenientment descrita. Així, de retruc, aquesta descripció permetrà la comparació amb altres estudis basats en capítols matrimonials. Les conclusions podran dependre, per exemple, de si a la mostra hi ha una proporció més gran de lliberts, d'estrangers o de vídues. La descripció de la mostra és, per tant, fonamental per comparar resultats extrets de capítols matrimonials de diferents notaries. A més, aquesta descripció és la base a partir de la qual es poden relacionar les diferents dades extretes dels capítols matrimonials.

3) Anàlisi i conclusions

Un cop establertes les dades bàsiques, el següent pas és analitzar-les i relacionar-les per extreure conclusions demogràfiques i socioeconòmiques. Certament, algunes conclusions ja es faran evidents a l'apartat anterior, però serà en aquest que, mitjançant eines estadístiques, s'haurà de captar el diferent comportament demogràfic o socioeconòmic segons els grups, és a dir, caldrà segmentar l'estudi. Per exemple, es podrà diferenciar el comportament segons la procedència o l'estat civil.

En aquest apartat, doncs, serà necessari extrapolar, comparar i relacionar les dades de l'apartat anterior. El nivell d'aprofundiment i de les eines a utilitzar dependran de la complexitat inherent a la base de dades construïda.

4.2. La població de l'estudi estadístic i el domini temporal

els capítols matrimonials dels protocols del notari Bernat Montserrat són 441, però no tots han de formar part de l'estudi estadístic. Si la finalitat és analitzar les parelles que es van casar durant el segon terç del segle XV i que van

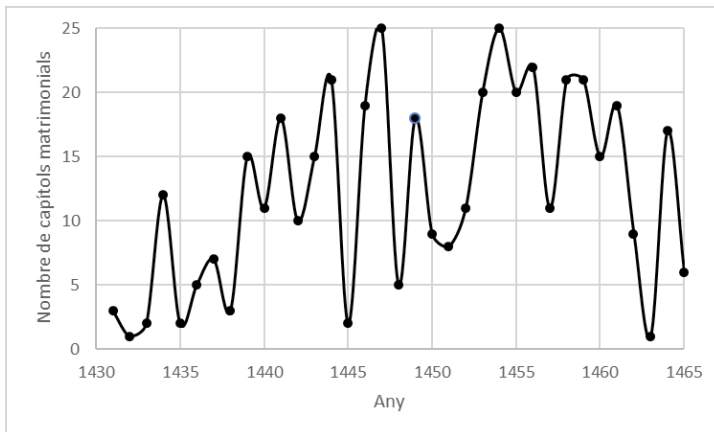

escripturar els capítols matrimonials a l'escrivania d'aquest notari del quarter de Mar, no té sentit que s'hi incloquin:

- la parella que no van acabar casant-se, ja que el pacte fou anul·lat abans de fer cap celebració (C226).
- els set matrimonis que havien fet els capítols en altres escrivanies i que van haver de repetir el dotalici a la del notari Bernat Montserrat perquè l'havien perdut i no l'havien aconseguit recuperar. Són parelles que o bé estan fora del domini temporal o geogràfic de l'estudi (C20, C149, C157, C234, C242, C421 i C427).
- els quatre matrimonis que van fer els capítols matrimonials després de les dues celebracions, que justifiquen el retard i la necessitat de fer el dotalici, sempre i quan consti que el retard no és inferior a 3 anys (C147, C194, C238 i C391).

Es deixa dins la mostra, doncs, els sis dotalics fets després de la benedicció nupcial i en els quals no es justifica el retard perquè considerem que és indicatiu que havia passat poc temps. De fet, en un cas es diu que havien passat tan sols dos anys des de les noces. Tanmateix, com veurem més endavant, no s'hi podran extreure les dades que estan lligades al moment de l'enllaç matrimonial, ja que poden haver canviat entre les esposalles i el dotalici.

Per tant, la mostra sobre la qual es basarà l'estudi està formada per 429 capítols matrimonials, que van des de 1431 a 1465. La seva distribució temporal és la següent:¹¹¹

111. Per aquells enllaços que tenen capítols modificats, prenem la data del primer.

Tot i que entre 1431 i 1465 hi ha trenta-quatre anys, en realitat els manuals de Bernat Montserrat presenten discontinuïtats en el temps, ja que no es conserva tota la sèrie completa. Si sumem tots les intervals de temps que comprenen els protocols conservats, el temps cobert és de poc més de vint-i-cinc anys. Això implica que la mitjana de capítols matrimonials de la mostra per any és proper als disset, és a dir, de gairebé d'un i mig per mes.

El fet que, a diferència dels llibres sacramentals, que són continus en el temps, els protocols conservats d'un notari determinat molt probablement tinguin buits temporals, provoca que alguns mesos apareguin més que altres, la qual cosa pot esbiaixar els resultats quan a l'anàlisi apareix la variable temps, com per exemple, en l'estudi de l'estacionalitat. És necessari corregir aquest biaix amb el càlcul de factors correctors per a cada mes. És imprescindible, doncs, calibrar el domini temporal de la documentació exhumada. Per entendre-ho, suposem que hi ha una base documental que, sense interrupcions enmig, comença l'1 de març de 1440 i acaba el 30 de novembre de 1441. En aquest lapse temporal, els mesos de gener, febrer i desembre estan en inferioritat perquè només apareixen una vegada, mentre que els nou mesos restants en tenen dues. Si no es té en compte aquest dissimetria i no es corregeix, l'estacionalitat que resulta d'una translació directa de les dades quedarà esbiaixada a favor dels mesos que més vegades apareixen.

Per fer aquesta correcció, cal conèixer l'oportunitat que cada mes ha tingut, a la documentació conservada, perquè li apareguin capítols matrimonials. La manera de mesurar aquesta oportunitat és a partir del nombre de dies que cada mes té en tota la documentació. Per fer-ho, calcularem el nombre de dies de cada mes en cada protocol, a partir de les seves dates d'inici i de final, i farem la suma per a tots els protocols. Així, si un mes té més dies en els protocols respecte a un altre mes, també tindrà una major possibilitat de tenir més capítols matrimonials.

Els resultats d'aquesta anàlisi per a la documentació dels protocols de Bernat Montserrat estan reflectits a la taula següent. Per a cada mes hi ha el nombre de dies que té en el domini temporal que marquen els protocols d'aquest notari i la proporció que representa respecte al total de dies. Al costat es pot comparar amb el proporció natural de cada mes, que és aquella que resulta de dividir el nombre de dies del mes respecte al total. Per incloure l'efecte dels anys de traspàs, el mes de febrer es considera de 28,25 dies i, com a conseqüència, de 365,25 dies el total anual.

	Dies	Proporció	Proporció natural	Factor corrector
Gener	860	9,34 %	8,49 %	0,9083
Febrer	729	7,92 %	7,73 %	0,9765
Març	805	8,75 %	8,49 %	0,9704
Abril	752	8,17 %	8,21 %	1,0053

Maig	730	7,93 %	8,49 %	1,0701
Juny	662	7,19 %	8,21 %	1,1420
Juliol	735	7,99 %	8,49 %	1,0628
Agost	720	7,82 %	8,49 %	1,0850
Setembre	742	8,06 %	8,21 %	1,0188
Octubre	821	8,92 %	8,49 %	0,9515
Novembre	794	8,63 %	8,21 %	0,9521
Desembre	854	9,28 %	8,49 %	0,9147
TOTAL	9.204	100,00 %	100,00 %	

El factor corrector és el coeficient que cal aplicar sobre els resultats d'un mes per tal de tenir en compte el biaix que aquell mes té en el domini temporal de la documentació treballada. Es calcula fent la divisió entre la proporció natural d'aquell mes i la proporció que resulta de l'anàlisi del domini temporal de la documentació. Un factor superior a 1 indica que aquell mes està infrarepresentat a la mostra, mentre que un factor inferior a 1 indica que està sobrerepresentat. Els factors que apareixen a la taula impliquen correccions que oscil·len entre un mínim del 0,53 % del mes d'abril al 14% del mes de juny.

4.3. Extracció de dades

4.3.1. Identificació dels nuvis

El primer pas consisteix a identificar les núvies i els nuvis de la mostra, tot trobant aquells que es van casar més d'una vegada, ja que hi ha dades que s'associen a les persones i no a l'enllaç matrimonial. A tal efecte, el criteri per considerar que una núvia o un nuvi és el mateix en dos enllaços diferents és que tant el seu nom com el dels seus dos progenitors siguin iguals. Un cop fet aquest procés, les 429 núvies i els 429 nuvis dels 429 capítols matrimonials corresponen a 418 dones i 424 homes diferents.¹¹²

112. Es repeteixen 9 núvies i 5 nuvis: Angelina, filla d'Esteve Loberes (C110, C185), Angelina, filla de Jacme Vilar (C176, C295), Caterina, filla de Bernat Sala (C26, C266), Francesca Beneta, filla de Pere Bosch (C351, C418), Francina, filla de Joan Pujades (C174, C356), Gabriela, filla de Joan Martí (C102, C319), Gabriela, filla de Joan Simon (C14, C66), Rafela, filla de Joan Mular (C139, C432) i Rafela, filla de Pere Ribera (C57, C103), Bartomeu Tintorer (C292, C429), Jacme Botey (C267, C405), Joan Calbó (C205, C329), Joan de Sòria (C49, C70) i Simon Lastis (C229, C325). A més, hi ha dos altres casos que repeteixen un dels nuvis malgrat que no hi hagi el nom dels pares: a C329 s'especifica que la núvia, Martra, que era vídua, s'havia casat anteriorment (C206), el mateix que Caterina (C223, C332).

4.3.2. Els progenitors

Els escrivans identifiquen els nuvis a partir del nom i, en el cas dels homes, de la professió i de la residència. Però no es considera suficient, ja que també donen altra informació perquè els dos contraents quedin determinats unívocament. Aquest fet és especialment necessari per a les núvies, ja que tan sols amb el nom no seria possible distingir-les, tenint en compte que hi ha noms molt comuns, com Eulàlia, Joana, Caterina o Isabel.

A tal efecte, al costat del nom dels contraents es posa el dels progenitors, dels quals es diu també si són vius o morts. A més, també hi ha registrat si algun dels pares s'havia tornat a casar després d'enviudar. Per al pare del nuvi i de la núvia, com en el cas dels futurs marits, a banda del nom, s'hi especifica la professió i la residència. Aquest afegit del nom del pare i de la mare dels futurs cònjuges es fa independentment que aquests intervinguin o no en el pacte matrimonial. De fet, no són extraordinaris els casos en què tots quatre són morts.

De l'existència o no dels progenitors de les núvies i dels nuvis, combinada amb altres dades presents en els capítols matrimonials, pot extreure's informació sobre la condició de llibertat —lliures de natura o lliberts—, l'origen il·legítim o extramatrimonial del naixement i els acolliments. Tot i que el cas més general és que els pares del nuvis apareguin en el document i que estiguessin o haguessin estat casats, no sempre era així, ja que hi ha un bon nombre de casos que de la núvia o del nuvi no es diuen qui són els progenitors, tal com es reflecteix en el quadre següent:

Pare	Mare	Núvia	Nuvi	Total
Sí	Sí	362 (86,6 %)	369 (87,0 %)	731 (86,8 %)
Sí	No	10 (2,4 %)	9 (2,1 %)	19 (2,3 %)
No	Sí	1 (0,2 %)	0 (0,0 %)	1 (0,1 %)
No	No	45 (10,8 %)	46 (10,8 %)	91 (10,8 %)

Els percentatges són molt semblants per a les núvies i per als nuvis. Aproximadament sis de cada set tenen els dos pares identificats i quasi un 11% no tenen cap progenitor en el document. El cas més excepcional, amb un percentatge al voltant del 2,3 %, és el de les núvies o dels nuvis que tenen només un dels progenitors explícitament registrats, que, amb una sola excepció en tota la mostra analitzada, és el pare.

Analitzem les 45 núvies sense cap progenitor per mirar d'esbrinar a què respon aquesta situació:

– 25 són qualificades de llibertes, de les quals s'especifica el nom del seu darrer propietari.¹¹³

– 12 són identificades com a vídues, ja que al seu costat hi ha el nom del marit difunt.¹¹⁴ Ara bé, queda fora de tot dubte que la majoria de núvies vídues dels capítols matrimonials no són identificades com a tals a l'encapçalament dels documents. I sabem que són vídues perquè el marit no els dona escreix o perquè en algun apartat hi consta un fill o una filla d'un matrimoni anterior. Quines són, doncs, les dotze que apareixen explícitament com a vídues al principi del document? Les vídues llibertes. De fet, n'hi ha constància fefaent en tres casos gràcies a la informació d'alguns apartats.¹¹⁵

– 6 no són explícitament reconegudes ni com a llibertes ni com a vídues, però el seu origen geogràfic apunta clarament a un estatus anterior com a esclaves: de les parts del golf de Venècia (C30), de *nacione burgarorum* (C205), d'Hongria (C256), de les parts de Llevant (C363, C367) i de les parts d'Esclavania (C377). De dues d'elles, es donen informacions suplementàries: Isabel vivia amb un calderer barceloní (C363) i Margarida havia servit un patró de nau (C377). El més versemblant és que es tracti també de llibertes, però a diferència de les que ho són explícitament reconegudes, ja faria temps que haurien estat manumitides pels seus amos. Sembla, per tant, que es devien reconèixer explícitament com a llibertes només aquelles que havien adquirit aquesta condició recentment. Això també explicaria que les vídues llibertes tan sols apareguin a la documentació com a vídues i també un fet que cal tenir en consideració: no hi ha cap pare o mare de nuvi o núvia reconegut com a llibert o lliberta en tota la mostra analitzada. Només n'hi ha un, Dimitre Gavalà, pare de Magdalena, del qual es diu que era *partibus Grece*, sense que es digui explícitament que era llibert (C392).

– 2 núvies no tenen origen servil, sinó que van ser acollides perquè els pares no se'n van fer càrrec per alguna circumstància: Antònia vivia a casa d'un mercader barceloní, que la va dotar pel servei que li havia prestat (C218), i Maria havia estat nodrida, s'estava i habitava a casa d'un altre mercader (C224).

– 1 núvia, Rafela, consta com a dida d'un matrimoni de Santa Maria de Martorelles, que li va aportar una part del dot (C434). És l'únic cas en què la núvia apareix acompanyada per una professió. Una possibilitat és que

113. Per exemple, a C145: *Matrimoni és tractat e avengut entre en Guillem Fluvià {...}, de una part, e la dona na Anna, franca, liura e alforra, la qual és stada cativa d'en Duran Rocha, ferret, olim ciutedà de Barchinona, de la altre part.*

114. Per exemple, a C243: *Matrimoni és tractat e avengut entre en Francesch Aguilar, {...}, de una part, e la dona na Maria, la qual és stada muller d'en Pere Nadal, quòndam, sartre ciutedà de Barchinona, de la altre part.*

115. A C88 es diu que la núvia és lliberta i a C329 i C332 hi ha el seu matrimoni anterior, C206 i C223 respectivament, en què eren llibertes.

fos una dona que realitzava o havia realitzat aquesta activitat econòmica per aconseguir la llibertat.¹¹⁶ Com que es tracta d'una hipòtesi, deixarem la condició de llibertat d'aquest núvia com a indeterminada.

– 1 núvia sense informació de context: Margarida, en el dotalici de la qual només és qualificada d'esposa de Pere Joan, agricultor de Barcelona (C425). Per manca suficient de dades, considerarem la condició de llibertat com a indeterminada.

Quant als 46 nuvis sense cap dels dos progenitors en el document, tan sols 14 són qualificats de lliberts. La proporció (30,4 %) és força inferior a la de les núvies explícitament reconegudes com a llibertes, que eren 25 de 43 (58,1 %). Creiem que aquesta dada reforça la hipòtesi plantejada que els lliberts i les llibertes tan sols eren directament consignats com a tals en els capítols matrimonials quan el seu alliberament havia estat recent, segurament perquè devien evitar que apareguessin referències al seu origen esclau una vegada havien aconseguit una certa integració social. I aquest fet devia ser més difícil d'assolir per als homes, que havien de desenvolupar una activitat professional que permetés mantenir una família, que per a les dones, és a dir, havia de passar més temps des de la manumissió fins a la concertació d'un matrimoni. En aquest sentit, és significatiu que en un estudi sobre testaments de lliberts del segle xv, la majoria sigui de dones.¹¹⁷

És molt probable, doncs, que molts d'aquests nuvis sense cap progenitor reconegut fossin realment lliberts. Però no tots. Segurament, com en el cas de les núvies, n'hi podria haver que haguessin estat acollits per altres famílies, sense que es puguin descartar altres situacions no especificades a la documentació. Seria el cas del mariner Pere Roig, ja que, malgrat que no té pares, en el pacte matrimonial intervé Elienor, vídua de Joan Roig (C209). Tot apunta, doncs, a un acolliment per part de la família Roig, que donaria el cognom al nuvi. Però és un cas aïllat, ja que, en comparació amb les núvies, els capítols matrimonials aporten menys informació.¹¹⁸ A diferència de les dones, no podem distingir, per exemple, quants nuvis eren vidus. Tanmateix, malgrat la indeterminació, el fet que el nombre i el percentatge de nuvis sense pares reconeguts sigui similar al de les núvies, permet conjecturar amb un alt grau

116. Josep HERNANDO i DELGADO, «L'alimentació làctia dels nadons durant el segle xiv. Les nodrisses o dides a Barcelona, 1295-1400, segons els documents dels protocols notariais», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 14 (1996), 55-58.

117. Antoni ALBACETE i GASCÓN, «Els lliberts barcelonins del segle xv a través dels seus testaments», *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 27 (2006), 159.

118. Considerem molt improbable que els nuvis Jacme Vila, secretari del rei i de la reina (C269), i Francesc Colomer, notari i escrivà de la cort del bisbe de Barcelona (C272), sense pares reconeguts en els respectius capítols matrimonials, fossin lliberts, atesa tant la professió exercida com el dot rebut, 850 i 220 lliures respectivament, molt per sobre del que els lliberts rebien de les seves núvies, que oscil·lava entre les 10 i les 130 lliures, amb una mitjana al voltant de les 40. Tanmateix, no hi ha cap evidència que fossin acollits.

de versemblança que la majoria devien ser antics esclaus i que els casos d'acolliment serien una minoria.

Respecte a les onze núvies i nou nuvis que només tenen un progenitor reconegut, considerem que assenyalen naixements fora del matrimoni. Així és directament reconegut en un cas: *Anthonia Beneta, domicella, filia illegittima Salvatoris Petri Jobannis, fornerii civis Barchinone* (C355). Com interpretar, si no és per naixement fora del matrimoni, el cas d'Eulàlia, filla d'Isabel, aleshores vídua de Guillem Materó, sense que aquest, ni ningú altre, sigui reconegut com a pare (C209)? Com també és força clar el cas de Bartomeu Miró, que va casar tres filles. La primera, Bartomeua, sense mare reconeguda, fou dotada amb 40 lliures i casada amb un mariner (C91), mentre que les seves germanes, casades sis i divuit anys més tard, filles de matrimoni vàlidament constituït, van rebre 400 lliures més un alberg, la primera (C186), i 450 lliures, la segona (C406). El tracte inferior a Bartomeua ha de ser causat pel seu origen extramatrimonial.

Respecte als que sí tenen pares en el document, en tots menys un estaven casats. L'excepció és la núvia del capítol C31, que havia estat criada i alimentada a casa d'un matrimoni, que va aprovar l'enllaç nupcial i la va dotar amb una peça de terra. A diferència dels altres dos acolliments de núvies identificats (C218 i C224), en aquesta ocasió el document sí diu qui eren els pares, que no estaven casats: un mercader de Perpinyà, que consta com a viu, i la muller d'un traginer barceloní.¹¹⁹

Quant a les dades que fan referència als pares de les núvies i dels nuvis que són especificats en els capítols matrimonials, es destaquen els punts següents:

- hi ha el nom de tots els progenitors, excepte de set mares, totes difuntes quan es van fermar els capítols matrimonials, que van quedar en blanc en el protocol.¹²⁰
- de tots els progenitors que apareixen en els capítols matrimonials hi ha informació de si són vius o morts.¹²¹
- de les mares i dels pares vius de vegades s'especifica si s'han tornat a casar després d'enviudar. Tanmateix, aquest darrer registre no sembla sistemàtic, per la qual cosa no es buidarà per al tractament estadístic.¹²²

119. *In Dei nomine, nos, Michael Dragó, serrator fuste civis Barchinone, et Caterina, eius uxor, gratis et cetera, propter amorem quem erga vos, Caterinam, domicellam, nobiscum comorantem, et quam nos notrivimus, filiamque* (en blanc) *Ribes, mercatoris ville Perpiniani, et domine Johanne, uxoris Michaelis Marqueti, traginerii civis Barchinone.*

120. Són sis de nuvis (C6, C64, C153, C237, C297 i C400) i una de núvia (C158). Addicionalment, de dues mares de nuvis (C3, C181) i d'una de núvia (C388) no se n'ha pogut llegir el nom per l'estat de conservació del document.

121. Tan sols no ha estat possible llegir si la mare de la núvia de C3 era viva o morta.

122. En un cas consta que no s'informa de la circumstància que una mare s'havia tornat a casar: Angelina consta com a vídua tornada a casar en el matrimoni de la seva filla Antònia

– hi ha progenitors a la mostra que estan repetits perquè els nuvis o les núvies són germans. Concretament, hi ha vint coincidències de les núvies (trenta-vuit germanes)¹²³ i set entre els pares dels nuvis (atorze germans),¹²⁴ ja que el nom, la professió i la residència dels pares coincideixen.¹²⁵ Si creuem les dades dels pares de les núvies i dels nuvis, trobem encara dinou coincidències més.¹²⁶ En el quadre següent es resumeix el parentiu entre núvies i nuvis identificats a la mostra analitzada:

(C236), mentre que només és casada en els capítols matrimonials de dues de les seves filles, Margarida i Caterina (C254, C389). Segurament es va especificar en el primer cas perquè Angelina estava casada en segones núpcies amb el pare del nuvi.

123. Antoni Ramis, de Blanes, pare de Joana (C378) i d'Elienor (C401); Arnau Galter, pare d'Angelina (C259) i Eulàlia (C282); Bartomeu Miró, pare de Bartomeua, sense mare reconeguda (C91), Gabriela (C186) i Paula (C406); Bernat Nicolau, pare d'Augustina (C168) i Antònia (C300); Esteve Tomàs, pare d'Aldonça (C330) i Elienor (C338); Gracià Bertran, pare d'Angelina (C71) i Coloma (C279); Jacme Dalmau, pare d'Antònia (C22) i Eulàlia (C164); Jacme Vilar, pare d'Angelina, que es casa dues vegades a la mostra (C176 i C295), i Miquela (C438); Joan de Barut, pare de Joana (C2) i Rafela (C33); Joan Girbau, pare d'Eulàlia (C265) i Francina (C374); Joan Marí, pare d'Elienor (C68) i Joana (C69); Joan Martí, pare d'Andrea (C48) i Gabriela, que es va casar dues vegades (C102 i C319); Joan Pasqual, pare de Caterina (C217) i Úrsula (C370); Joan Roger, pare de Joana (C248) i Beneta (C310); Pere Pellisser, pare d'Antònia (C236), Margarida (C254) i Caterina (C389); Pere Puig, pare de Justina (C326) i Maria (C394); el mercader Rafel Oller, pare de Joana (C281) i Rafela (C397); i Vicenç Ferran, pare d'Angelina (C100) i Violant (C115).

124. Berenguer Tosquelló, pare de Mateu (C77) i Berenguer (C291); Pere Leget, pare de Manuel (C95) i Joan (C113); Francesc Agustí, pare de Jacme (C161) i Antoni (C257); Joan Antolí, pare de Joan (C165) i Jacme (C280); Rafel Tolós, pare de Rafel (C172) i Francesc (C313); Joan Poch, pare de Joan (C176) i Nicolau (C203); i Daniel de Montesquiu, pare de Daniel (C215) i Francesc (C365). La mare del nuvi és la mateixa en tots els germans, excepte en el de Pere Leget.

125. Vicenç Ferran es considera del Vendrell a C100 i de Sant Vicenç de Calders, que n'és una població molt propera, a C115. D'altra banda, totes les germanes comparteixen mare, excepte el cas ja comentat de Bartomeu Miró, Jacme Dalmau, Joan Roger i Pere Puig. També s'han considerat germanes Joana i Elienor, malgrat que en una el nom del pare sigui Antoni Ramis i en l'altra el nom de pila estigui en blanc i el cognom sigui Rams, perquè en ambdós coincideixen la residència del pare (Blanes) i el nom de la mare (Àgata).

126. Antoni Laurador, pare d'Antònia (C49) i d'Antoni (C123); Antoni Ramis, que com s'ha dit més amunt era pare de Joana (C378) i Elienor (C401), també ho era de Pere (C346); Bartomeu Gomis, pare de Bartomeua (C350) i Joan (C353); Bernat Nicolau, que ja s'ha comentat abans que era pare d'Augustina i Antònia, també ho era de Bernat (C246); Bernat Sala, pare de Caterina (C26, C266) i Gabriel (C253); Domingo Xurbi, pare d'Isabel (C269) i Francesc (C281); Guillem Massot, pare de Bartomeu (C283) i Elienor (C298); Guillem Oliver, pare d'Antoni (C22) i Elienor (C292); Jacme Leget, pare de Joana (C305) i Joan (C368); Jacme Lagostera, pare de Marió (C35) i Jacme (C174); Jacme Soler, pare de Joan (C73) i Rafela (C108); Joan Bover, pare de Pere (C94) i de Clara (C180); Joan de Barut, que ja s'ha dit abans que era pare de Joana i Rafela, també ho era de Bartomeu (C345); Joan Forçor, pare d'Eufрасina (C184) i Antoni (C220); Joan Pasqual, de qui eren filles Caterina i Úrsula, tal com s'ha dit en nota anterior, era pare també de Joan (C263); Marc Lobet, pare de Marc (C354) i Angelina (C413); Nicolau Todorí, pare d'Eulàlia (C45) i Nicolau (C79); Pere Lastis, pare de Simon (C229, C325) i Joana (C278); i Pere Leget, de qui ja s'ha comentat que era pare de Manuel i Joan, també ho era de Clara (C73).

Parentiu	Nombre	Núvies	Nuvis	Total
Germà-Germà	6	0	12	12
Germana-Germà	14	14	14	28
Germana-Germana	12	24	0	24
Germana-Germà-Germà	1	1	2	3
Germana-Germana-Germà	4	8	4	12
Germana-Germana-Germana	2	6	0	6
TOTAL		53	32	85

– 73 pares de núvies (19,6 %) i 111 de nuvis (29,4 %) no tenen professió, als quals s'haurien de sumar cinc de núvies i nou de nuvis que tan sols reben la condició de ciutadans.¹²⁷ Els pares que apareixen repetits mostren clarament que no es pot fer una equivalència directa entre falta de professió i activitat agrícola. N'hi ha cinc que en una de les ocasions apareixen sense professió i en l'altra en tenen: dos agricultors (C77-C291 i C176-C203), un mariner (C346-C401-C378), un boter (C236-C254-C389) i un fuster (C326-C394). En tres casos, dos de núvies (C19, C203) i un de nuvi (C278), s'especifica quina era la professió anterior, però no l'actual, potser perquè ja no en tenien.¹²⁸ No s'han pogut llegir les professions del pare de la núvia de C371 ni del pare del nuvi de C389.

– la residència s'especifica en tots els pares de núvies i de nuvis, amb les excepcions dels pares de les núvies de C162 i de C392.¹²⁹ En quatre casos es consignen canvis de residència.¹³⁰

4.3.3. L'enllaç matrimonial

Una dada fonamental dels capítols matrimonials és el dot, ja que ajuda a interpretar altres dades d'interès demogràfic. El dot era la contribució econòmica que feia un dels futurs cònjuges, normalment la dona, a l'altre. N'hi ha

127. Dels pares de les núvies, quatre de Barcelona i un de Girona, mentre que dels pares del nuvis, sis de Barcelona, un de Girona, un de Lleida i un de Vitòria.

128. Per exemple, en Joan Reixac, *fill d'en Guillem Rexach, olim baster del loch de Peralada* (C278).

129. La del pare de la núvia de C371 no s'ha pogut llegir pel deficiències en el document.

130. Dels pares dels nuvis, hi ha Joan Bover, agricultor ciutadà de Barcelona, abans habitant de Vilafranca del Penedès (C94), i Pere Triter, pellisser abans de Girona i aleshores habitant de Tossa (C436). Quant als pares de les núvies, Narcís Escuder, abans ciutadà de Barcelona i ara habitant de Sales, al Pallars (C42), i Joan Dalmau, natural de Pineda, però habitant de Santa Coloma de Gramenet (C105).

en tots els capítols, excepte en C111, C223, C322 i C414.¹³¹ En els sis capítols matrimonials en què es va modificar el dot inicialment pactat, es pren el darrer valor de dot i escriu, perquè fou el vàlid a l'hora de la constitució del matrimoni (C61, C70, C79, C179, C233 i C328).

L'origen del dot depenia en gran mesura de les circumstàncies del contraent que el donava. La variabilitat és la norma, ja que reflecteix situacions personals i familiars molt diverses. No era el mateix una núvia soltera que una vídua, ni una soltera amb els pares vius que morts, ni una núvia lliure de natura que una lliberta. Tot i que el dot solia procedir majoritàriament d'una donació de la família, que solia imposar una condició de retorn a l'hereu d'una part de la quantitat donada si la núvia moria sense descendència, aquesta no era l'única via, i a la mostra hi ha una vintena llarga de núvies per a les quals consta que van aportar, ja sigui de forma única o com a complement de la donació familiar, quantitats aconseguides gràcies al treball remunerat que, segurament com a minyones, havien fet en altres llars.¹³² Les vídues podien comptar amb el dot que havien donat en l'anterior matrimoni i, si era el cas, amb béns heretats per disposició testamentària del marit difunt.¹³³ Fins i tot hi ha documentats casos en què el nuvi dona a la seva futura muller una part del dot.¹³⁴ Quants als lliberts solters, en un cas els capítols matrimonials estan precedits per la concessió de llibertat a canvi d'una quantitat que és exactament la mateixa que la núvia, que era vídua, va pagar en concepte de dot, és a dir, el dot es va destinar a pagar la llibertat de l'esclau (C386). És possible que això passés més vegades.

No són inhabituals les clàusules de promesa de noves incorporacions de béns al dot en un futur indeterminat, que són acompanyades pel compromís de l'altre contraent de reconèixer-les i, si escau, fer el corresponent augment

---

131. De C154, en què no estava encara decidit qui pagaria el dot, si el nuvi o la núvia, s'ha considerat el valor que es va pactar que pagaria l'home, que era de 165 lliures.

132. Violant, malgrat que tenia els pares vius a Sant Pere de Vilamajor, va rebre el dot d'un forner barceloní, cosí germà de la seva mare, pel servei que li havia prestat a casa (C187). Tot indica, doncs, que els pares la van enviar ben joveneta amb un parent que vivia a Barcelona, el qual es va encarregar de la manutenció fins a la cerca d'un marit apropiat. Luïssa Beneta va obtenir tot el seu migrat dot de la soldada per treballar a casa d'un teixidor, amb qui no consta que tingués cap relació de parentiu (C435). Eufrasina va aportar 15 lliures donades pel pare i 15 lliures per soldada gràcies al servei prestat a una senyora barcelonina (C184).

133. Francesca Beneta, vídua, va constituir en dot les 30 lliures que tenia i havia de tenir sobre l'heretat del seu marit difunt, ja que les havia aportat com a dot (C418). Un cas curiós és el de Jacmeta. En el primer matrimoni el pare l'havia dotat amb 165 lliures, amb la condició que només podria disposar testamentàriament de la meitat si moria sense fills. En ocasió del següent matrimoni, en què la núvia va aportar la mateixa quantitat, el pare va eliminar aquesta condició (C348).

134. Salvador Sala va donar 30 de les 50 lliures del dot d'Eufrasina (C410) i Leonard Serra va afegir 10 lliures a les 22 aportades per Caterina (C148).

de l'escreix.¹³⁵ Cal tenir ben present aquestes quantitats promeses no es comptabilitzen com a dot en els capítols matrimonials.

La documentació reflecteix, doncs, una gran diversitat de situacions. Ara bé, quant al component econòmic de l'estudi, interessa la quantia del dot i en quines circumstàncies es donava l'escreix, ja que proporcionen pistes per saber l'estat civil de la núvia —en principi, només el rebien les núvies solteres i lliures de natura— i la posició econòmica de les famílies involucrades en l'enllaç.

Habitualment el dot estava constituït per diners o béns mobles que eren valorats econòmicament. Així és en un 91,1 % dels matrimonis. El valor, que és directament informat en el document, oscil·la a la mostra entre el mínim de 5 lliures (C143) fins a 2.500 (C249). Però de vegades s'hi afegien béns immobles, com cases, peces de terra o botigues, que s'aportaven sense valoració monetària. A la documentació apareixen com a béns inestimats (8,9 %).¹³⁶ La qüestió és si cal tenir-los en compte. I si ho fem, com els hauríem de valorar econòmicament?

Per tal de respondre aquesta pregunta, és especialment útil l'escreix, que és el valor monetari que el nuvi que es casava amb una noia soltera aportava al matrimoni. L'assegurava sobre els seus béns i quedava a disposició de la núvia, tot i que a la mort d'aquesta havia de revertir obligatòriament en els fills del matrimoni, si n'havien tingut, o directament al marit, si era viu, o a l'hereu, si ja havia mort. La quantitat de l'escreix havia de correspondre exactament a la meitat del dot. La documentació reflecteix sense excepcions que aquesta era la norma, ja que quan no era així, en els capítols matrimonials de Bernat Montserrat s'especifica que l'escreix s'havia pactat entre les dues parts,¹³⁷ incís que no es fa mai quan correspon a la meitat exacta. És a dir, quan no corresponia a la meitat es feia constar com una anomalia que havia hagut de ser pactada.

Comptem amb 272 escreixos a la documentació, dels quals n'hi ha 245 (90,0 %) en què no es diu que hi hagi hagut un pacte exprés per determinar-lo, és a dir, que ha de reflectir la norma segons la qual l'escreix correspon a la

---

135. Un exemple és el dot de Bartomeua Joana. La seva àvia li va donar 43 lliures 10 sous, 23 lliures 10 sous arran dels capítols matrimonials i les 20 restants quan hagués mort. Com que, a banda, va rebre 6 lliures 10 sous d'un particular i 10 lliures més per deixa testamentària del pare, el dot reconegut va ser de 40 lliures. Tanmateix, la núvia es va comprometre a aportar com a dot les 20 lliures quan l'àvia morís i el futur marit a reconèixer-les com a aportació al matrimoni (C316).

136. Hi ha sis dots que no aporten cap bé estimat, sinó tan sols inestimats (C4, C31, C152, C266, C324, C428).

137. Després d'acceptar un dot de 16 lliures i mitja, el nuvi va fer un escreix que no corresponia a la meitat: *Et propter hanc dotem facio vobis augmentum sive donacionem propter nuptias per pactum inter me et vos inhitum et conventum de tresdecim libris et decem solidis dicte monete* (C18).

meitat del dot. És així en tots els casos en què el dot té només part estimada.¹³⁸ Pel que fa als 10 dots que són íntegrament o parcial inestimats, la norma es compleix si no es compta la part inestimada, és a dir, l'escreix correspon només a la meitat de la part estimada.¹³⁹ Així, doncs, el que s'esperava, el que era habitual i que no calia especificar era no comptar la part inestimada.

En canvi, quan hi ha pacte exprés i, per tant, l'escreix no és la meitat del dot, tot indica que el nuvi està tenint en compte altres contribucions més enllà de la part estimada del dot. El que es desprèn dels casos en què els capítols són més explícits és que això passa quan es contempla que el nuvi pot treure rendiment, per a les càrregues del matrimoni, de béns inestimats, tal com ho pot fer amb els que són directament estimats.¹⁴⁰ S'ha dit que això depenia de si el bé inestimat era fruit d'una donació universal,¹⁴¹ però creiem que més aviat és una qüestió de la possibilitat que el futur marit en pogués i/o en volgués dis-

138. També en el cas del capítol C410. Tot i que el dot és de 50 lliures i l'escreix de 10, en realitat el nuvi va aportar 30 lliures en el dot, per la qual cosa l'escreix és exactament la meitat de la part del dot procedent de la família de la núvia (20 lliures).

139. Així ho va considerar també Jaume CODINA, *Contractes de matrimoni*, 214.

140. Caterina va aportar un alberg situat a Sant Andreu de Palomar, inestimat, com a dot arran del seu compromís matrimonial amb Bartomeu Pedrosa. En principi, no hi hauria d'haver escreix, però se'n va pactar expressament un de 40 lliures. La núvia tenia l'alberg sense cap condició —*a totes ses voluntats*— i el va donar al seu futur marit perquè *tenga e possebesca lo dit alberch tostemps durant lo dit matrimoni e los fruyts de aquell seus propis fasse a ses voluntats per los càrrechs del dit matrimoni*. En un capítol posterior es fa un aclariment a causa de les obres i millores que Bartomeu Pedrosa havia fet en aquest habitatge: en cas de restitució de dot, el marit hauria de donar 80 lliures (C262). És clar, doncs, que s'ha valorat en 80 lliures la contribució no estimada de l'alberg, d'on sorgeix l'escreix de 40 lliures. També és evident aquesta forma de procedir en el capítol C385. El dot està format per 55 lliures més un alberg inestimat i l'escreix, pactat entre les parts, és de 55 lliures. Que s'ha fet una estimació de l'alberg en 55 lliures —la qual cosa apujaria el valor del dot a 110 lliures, que portaria a un escreix de 55— queda de manifest en un capítol en què es va preveure que si el marit decidís vendre l'alberg i se n'obtingués menys de 55 lliures, hauria de ser compensat pels pares de la núvia, o bé si els pares decidissin vendre'l i fer la contribució en diners hauria de ser de 55 lliures: *Ítem és concordat e avengut entre les dites parts que en cars que lo dit Pere Reig vulla que lo dit alberch se vene, que aquell se haia a vendra per los dits marit e muller, e si lo preu de aquell, deduídes totes messions e despeses, no bastara a sinquanta-sinch lliures de Barchinona per fer compliment a cent e deu lliures de la dita dot, en tal cars los dits marit e muller sien tenguts de fer-hi compliment. E si los dits marit e muller de altres diners volran pagar les dites LV lliures per lo dit alberch, encontinent pagades les dites LV lliures, la damunt donació feta entre les altres coses del dit alberch, tant com sia en lo dit alberch, sia nul-la e per no feta en lo dit cars sia bagude*. En la mateixa línia apunta el pacte matrimonial C404: 700 lliures i 4 albergs inestimats de dot i 450 lliures d'escreix pactat entre les parts. Es pot comprovar que s'havien valorat els albergs a l'hora de determinar l'escreix perquè en una clàusula es va contemplar que si el marit decidís vendre els albergs, el preu que n'aconseguís s'hauria de reconèixer com a dot, però sense l'escreix corresponent —al nostre entendre, perquè ja havia estat reconegut i comptat en els capítols matrimonials.

141. Jaume CODINA, *Contractes de matrimoni*, 215.

posar lliurement.¹⁴² Habitualment la part del nuvi no devia voler comptar el bé inestimat a l'hora de comprometre l'aportació de l'escreix —per això es faria l'incís explícit que hi havia pacte quan sí que es comptava—, sinó que devia preferir que quan més endavant es vengués, si es venia, la muller integrés el preu aconseguit com a dot, tot compromentent-se aleshores a reconèixer-ho i fer-li el corresponent escreix.¹⁴³ Dit d'una altra manera, es preferien diners i/o béns mobles a béns immobles i només quan es vencia la resistència a tenir en compte béns immobles a l'hora de donar l'escreix, es deixava anotat com a circumstància no ordinària en els capítols matrimonials.

Davant la tessitura de com quantificar monetàriament els dots que tenen, en part o íntegrament, béns inestimats, creiem que, a la vista dels casos comentats, el més adient és fixar-se en l'escreix i considerar que el valor de l'aportació del donador del dot és el doble que l'escreix. Això tan sols afecta aquells escreixos que s'han marcat explícitament com a pactats entre les parts a la carta dotal dels capítols matrimonials.

També hi ha escreix en pactes matrimonials que, en principi, no n'haurien de tenir. I no n'haurien de tenir perquè en tots aquests casos hi ha el corresponent incís que s'ha pactat l'escreix entre les parts. Així, contra la norma, tenen escreix algunes núvies llibertes¹⁴⁴ o algunes vídues.¹⁴⁵ Val a

---

142. Ho pot fer, per exemple, quan la núvia posseeix el bé lliurement, sense cap condició. La peça de terra, inestimada, que constituïa l'únic bé dotal de Margarida, la va comprar ella mateixa. L'escreix és de 5 lliures (C4). O la mitja botiga que, amb 9 lliures suplementàries, Violant va constituir en dot. La tenia a totes les seves voluntats. L'escreix, pactat, va ser de 25 lliures (C44). També Joana va disposar lliurement d'un alberg, que li havia estat llegat per la seva mare. El va aportar, amb 110 lliures més, com a dot, i el nuvi li va fer escreix de 65 lliures (C248). En dotar la filla amb un alberg, inestimat, Gabriel Serra ho fa *ab trespostació de tots sos drets e accions e promet liurar possessió de aquell deu dies abans de la celebració del dit matrimoni o aquella dita possessió per sa pròpia auctoritat les pusca pendra*. Tot i que no hi ha cap altre bé dotal, l'escreix, pactat, és de 50 lliures (C324). En sentit contrari, no és estrany que Humbert Plequet no aportés escreix en correspondència a l'habitatge que Arcisa va constituir com a dot inestimat, ja que el pare es va reservar l'usdefruit mentre visqués (C428).

143. El dot inicial d'Arcisa va consistir en 10 lliures i una tercera part d'una vinya, inestimada. Tot i que ho va donar perquè el futur marit gaudís dels fruits dels tots els béns dotals a ses voluntats per afrontar les càrregues econòmiques del matrimoni, l'escreix no va tenir en compte la peça de terra perquè va ser tan sols de 5 lliures. Però una clàusula dels capítols matrimonials contemplava que si es venia la vinya, Arcisa donaria el que li corresponia per la venda al seu futur marit, que li reconeixeria com a dot i li faria l'escreix corresponent (C233). El dot es va apujar després a 20 lliures i l'escreix, a 10.

144. En els capítols matrimonials entre els lliberts Jacme Horta i Lucia el dot és de 16 lliures i mitja i l'escreix, de 13 i mitja (C18).

145. Tot i que no n'hauria de tenir per ser vídua, l'escreix aportat pel marit és igual al dot, de 5 lliures 10 sous (C291).

dir que en vídues i llibertes la clàusula de l'escreix és diferent que per a les núvies solteres, ja que, en relació amb el retorn, no es fa diferenciació entre dot i escreix.¹⁴⁶

Una altra dada important de l'enllaç matrimonial és la previsió temporal dels dos esdeveniments lligats al matrimoni: esposalles i benedicció nupcial. Hi és a tots els capítols matrimonials, excepte en aquells que no tenen la clàusula d'arres.¹⁴⁷ En alguns capítols no ha estat possible llegir els terminis d'una o de les dues celebracions.¹⁴⁸

És interessant destacar que en tres capítols hi ha constància, gràcies a anotacions en el marge de les escriptures, que els terminis inicialment pactats es van prorrogar. En tots tres casos el termini ampliat va ser el de la celebració eclesial.¹⁴⁹ La constància d'aquestes pròrrogues, que es van fer fins i tot només per deu dies, mostra que la imposició de penes pecuniàries per incompliment dels terminis no era una qüestió retòrica. En aquests tres matrimonis no s'ha pres la data prevista en els capítols matrimonials, sinó el resultat de la pròrroga.

El primer que s'observa és que hi ha dues maneres d'especificar les dates: amb un únic termini per als dos esdeveniments o amb dos terminis, un per a les esposalles i un altre per a la benedicció nupcial. Hi ha una sola excepció, el C140, en què es determina la data d'esposalles —el mateix dia dels capítols, per cert—, però no la de la benedicció nupcial —*e après solemnitzaran lo dit matrimoni en fas de sgleya*. No creiem que sigui casualitat que aquest pacte matrimonial sigui l'únic de tota la mostra en què la núvia tingui menys de

---

146. A la carta dotal de C205, per exemple, el nuvi va reconèixer l'aportació de 20 lliures de la núvia, va fer un augment o escreix de 13 lliures, *per pactum inter me et vos mediantibus aliquibus personis factum et concordatum*, i, respecte al total de 33 lliures que sumaven dot i escreix *assigno vobis et vestris de et super omnibus et singulis bonis meis et cetera, ipsasque restituere et solvere vobis et vestris incontinenti cum restitutioni et solutioni dotis locus assit*. En canvi, quan són solteres, a banda d'aquesta clàusula, que només inclou l'import del dot, n'hi ha una altra sobre les condicions específiques del retorn de l'escreix, com a C44.

147. Són els tres capítols incomplets (C15, C85 i C94), el C393, els tres de tipus A amb els capítols en català etceterats (C1, C322, C373) i els que es van fer després de les esposalles, excepte el C126, que té termini per a la benedicció nupcial.

148. Hi ha quatre capítols matrimonials en què no es pot llegir el fragment amb els terminis (C3, C178, C179 i C305), dos en què no és possible llegir el termini de les esposalles (C137 i C441) i dos en què hi ha el mateix problema únicament amb el termini de la benedicció nupcial (C4 i C136).

149. El termini de la benedicció nupcial de C39 era el mes de maig de 1439. El 27 d'aquell mes es va prorrogar fins al mes de juny. A C40 es va ampliar el termini de la benedicció nupcial, previst per al maig, fins al mes de setembre. La pròrroga es va fer el darrer dia del mes de maig. Anàlogament, la benedicció nupcial del matrimoni C163, que inicialment tenia com a termini previst el mes de setembre de 1447, el darrer dia d'aquest mes va posposar-se fins al 10 d'octubre.

dotze anys, que era l'edat mínima per contreure matrimoni.¹⁵⁰ La proporció aproximada entre els dos tipus és d'una a dos, concretament 140 amb un termini (34,7 %) i dos en els 263 restants (65,3 %).

No s'ha detectat cap correlació, almenys evident, entre el nombre de terminis i altres variables associades a l'enllaç o els contraents, com el tipus de document (A o B), l'estat civil, l'edat dels nuvis, etc. Com que la benedició nupcial tenia lloc després de les esposalles, tots els documents, amb l'única excepció indicada, tenen fixat el termini de la benedició nupcial, que era una fita fonamental en el contracte matrimonial, ja que els terminis de pagaments compromesos en els debitoris de dot dels capítols s'establien gairebé sempre en referència al termini de la benedició nupcial o celebració en faç d'Església, normalment uns dies abans.

La forma d'especificar el termini és força variat. Pot fer referència a un dia en concret (1) o a un període, que pot iniciar-se el mateix dia dels capítols matrimonials (2) o més endavant (3). La taula següent reflecteix com s'ha anotat el termini de les esposalles:

Termini esposalles		Nombre	Percentatge
Dia concret (1)		197	74,9 %
	Avui	175	66,5 %
	Demà	22	8,4 %
Període			
	Inici: capítols matrimonials (2)	61	23,2 %
	En un nombre determinat de dies (entre 8 i 15)	17	6,5 %
	Fins a un dia de la setmana següent	15	5,7 %
	Fins a un mes determinat	12	4,6 %
	Mes actual	9	3,4 %
	Fins a una festivitat religiosa ¹⁵¹	5	1,9 %
	Setmana actual	2	0,8 %
	Fins a una data especificada	1	0,4 %
	Inici diferent dels capítols matrimonials (3)	5	1,9 %
	Setmana següent	4	1,5 %
	En un termini determinat després d'un esdeveniment personal ¹⁵²	1	0,4 %

150. Per aquesta raó el pare de la núvia *promet que la dita filla sua, encontinent com sia de edat de dotza anys, loarà e fermerà los presents capítols e tindrà e complirà aquells e totes e sengles coses en aquells contingudes.*

151. Tres per Pasqua, un per Pentecosta i un per Nadal.

152. En el pacte matrimonial C35 les esposalles es van preveure en els quinze dies següents a la tornada del viatge del germà de la núvia.

La taula següent recull una anàlisi anàloga per als terminis de la benedicció nupcial:¹⁵³

Termini benedicció nupcial	Nombre	Percentatge
Dia concret (1)	11	2,7 %
Demà	11	2,7 %
Període		
Inici: capítols matrimonials (2)	384	95,8 %
Fins a un mes determinat ¹⁵⁴	211	52,6 %
Mes actual	61	15,2 %
Fins a festivitat religiosa ¹⁵⁵	26	6,6 %
En un nombre determinat de dies (entre 8 i 16)	22	5,5 %
Setmana actual	13	3,2 %
En un nombre determinat d'anys (1 o 2)	12	3,0 %
Fins a un dia de la setmana següent	12	3,0 %
Fins a determinades núpcies ¹⁵⁶	11	2,7 %
Fins a una data especificada	9	2,2 %
En un nombre determinat de mesos (entre 2 i 8)	6	1,5 %
Fins a mitjans d'un mes determinat	1	0,3 %
Inici diferent dels capítols matrimonials (3)	6	1,5 %
Setmana següent	4	1,0 %
En un termini determinat després de les esposalles	1	0,3 %
En termini determinat després d'un esdeveniment personal ¹⁵⁷	1	0,3 %

153. A banda dels comentats més amunt, també s'exclou el capítol C74 perquè fa referència a un genèric *eadem die*, que no queda unívocament determinat.

154. Hi ha inclòs el termini de l'enllaç C118, que és *encontinent passat lo present mes de setembre*.

155. Setze per Sant Andreu, quatre per Nadal, dos per Pasqua, dos per Sant Joan, un per a les octaves de la Trinitat i un per Pentecosta.

156. Cal interpretar el significat de núpcies com els períodes durant l'any en què es podien celebrar aquestes cerimònies eclesiàstiques (Teresa-Maria VINYOLES, *Les barcelonines*, 99). A la mostra hi ha núpcies presents (C130), primeres núpcies o primeres núpcies següents (C112, C153, C188, C301, C317, C422), núpcies següents després de la quaresma (C54) i núpcies de gener (C146, C151, C334).

157. Jacme Bosch i Elienor es va comprometre a solemnitzar el matrimoni durant els dos mesos posteriors al retorn a Barcelona de Jacme Bosch després del viatge que tenia previst fer amb el balener de Pere de Pla a les parts de Rodes (C68).

La residència del matrimoni no és una dada que aparegui en els capítols matrimonials de forma generalitzada. De fet, no hi ha cap apartat específic en què es digui on viurà el futur matrimoni. Ara bé, en alguns pactes matrimonials sí que es pot deduir, ja que hi ha apartats que regulen aspectes que hi estan relacionats. Per exemple, és habitual en situacions d'heretament per part del contraent que rep el dot, que majoritàriament és l'home, que els donadors del patrimoni familiar incloguin l'obligació del nou matrimoni de conviure amb ells.

Queda clar, aleshores, que la previsió és que la nova parella visqui a la casa o el mas que un dels contraents ha rebut dels seus familiars, generalment d'un o dels dos progenitors. Així, els pares de Baltasar Ledó li van donar la casa on vivien a Barcelona, tot comproment-se a assignar una cambra com a dormitori del nou matrimoni, que seria fornida de llit i de la roba necessàries (C87). Fins i tot en alguns casos es regula com actuar si no hi ha una bona convivència entre els dos matrimonis, el dels pares i el del fill o filla, i la discòrdia recomana una separació. Així ho va preveure Violant, mare de Pere Sala: si no fos possible viure junts amb el fill i la futura nora, li donaria la meitat dels seus béns sota la supervisió i previ acord de dues persones, una de cada part (C379). No són casos aïllats. S'han detectat situacions anàlogues en quaranta-cinc pactes matrimonials de la mostra. És interessant analitzar-los, ja que permet arribar a conclusions que es podran aplicar a la resta de matrimonis en què no hi ha cap informació sobre la residència de la nova parella.

El primer que cal remarcar és que en gairebé tots els capítols en què és el nuvi qui aporta aixovar hi ha informació sobre la residència del nou matrimoni amb els pares de la núvia. Concretament, deu de tretze. En aquests casos la núvia, que és pubilla, hereta el patrimoni familiar, a la casa o mas del qual s'integrarà el seu futur marit. Les dades assenyalen clarament que és un fenomen més rural que urbà: dues pubilles són de Barcelona (C166, C228), cinc de Badalona (C59, C113, C335, C341, C419) i una de Sarrià (C282). Aquestes vuit núvies van heretar el mas o casa on vivien un o dos dels seus progenitors. Però no sempre era així, ja que hi ha dues núvies, els pares de les quals vivien o havien viscut a Barcelona, que van rebre heretats fora de la capital, una a Badalona (C368) i l'altra a Castelldefels (C225), segurament com a resultat de circumstàncies familiars que van provocar que les filles s'haguessin de fer càrrec de masies que d'altra manera haguesin restat abandonades. Queda palès, per tant, que el fet que es remarqui la residència del nou matrimoni quan és la núvia la que rep el dot indica que era un fet excepcional, que calia deixar ben explícit en els capítols perquè trencava la norma general que la núvia s'incorporés al domicili del seu futur marit.

Hi ha trenta-cinc enllaços en què l'home rep el dot de la seva futura muller, hereta el patrimoni familiar i es preveu que el nou matrimoni convisqui amb els pares del nuvi. També és un fenomen més rural que urbà. Tot i que hi

ha més nuvis residents a Barcelona, vint,¹⁵⁸ que a les poblacions de l'entorn, quinze,¹⁵⁹ cal tenir present que els nuvis residents a la capital catalana eren molt majoritaris, per sobre del 85 % del total. Una dada molt significativa és que una majoria d'aquests nuvis que restaran a la casa familiar un cop casats són menors d'edat. La regla que es desprèn d'aquests casos és que el nou matrimoni residirà a la casa o al mas dels progenitors del contraent que rep el dot i hereta els béns familiars.

Però hi ha altres circumstàncies relacionades amb la residència del futur matrimoni que apareixen en els capítols matrimonials de la mostra. Per exemple, hi ha quatre matrimonis en què, malgrat que sigui la núvia la que aporta el dot, es preveu que visquin amb un o amb els dos progenitors de la núvia. Valençona va donar a la seva filla tots els béns mobles que tenia a casa seva amb la condició que visqués amb el futur matrimoni, és a dir, amb la filla i el gendre (C41). El mateix van fer els pares d'Eufrasina, a qui van donar 25 lliures de dot a condició que visquessin amb la nova parella (C423). Val a dir que, a diferència dels casos anteriors, no es va especificar exactament on viurien els progenitors amb el nou matrimoni, si a la casa on vivien fins aleshores o en una altra. Especialment interessants són les condicions pactades en els capítols C296 i C355, en què s'incorpora la donació i la convivència per un determinat període de temps. En el primer cas, Rafel Valls, de Barcelona, pare de la núvia, va oferir al matrimoni una habitació de la casa que tenia a la capital catalana i es va comprometre a mantenir-los durant un any. Si passat aquest lapse de temps, el matrimoni volgués continuar residint-hi, ell marxaria, tot i que també es contemplava la possibilitat que el matrimoni volgués anar-se'n. En el segon cas el pare de la núvia va donar com a dot una casa a Barcelona perquè fos la residència de la filla i el futur gendre durant cinc anys, si bé haurien de conviure amb ell i la seva muller. El pare es va reservar l'ús exclusiu de la botiga i del celler de la casa. No sempre, però, la condició de conviure associada a la donació a la núvia era imposada pels progenitors. Així, Eulàlia, vídua d'Antoni Mates, que va donar 30 lliures a Isabel arran del seu matrimoni, va imposar com a condició que visquessin tots junts (C241). O Pere Francesc, que oferí la seva casa barcelonina perquè la seva germana i el seu futur marit hi visquessin durant un any (C436).

---

158. C87, C129, C180, C186, C219, C246, C252, C259, C263, C277, C283, C308, C323, C345, C369, C379, C385, C397, C408 i C409. Val a dir, però, que el nuvi de C246 no va heretar, tot i que se li va imposar la condició que ell i la seva futura muller convisquessin amb els pares.

159. C95, C108, C143, C144 i C305 (Badalona), C101 (Montcada), C140 (Mollet), C177 (Vilassar), C179 (Martorelles), C214 (Sarrià), C236 (Sant Andreu de Palomar), C267 i C405 (Teià), C352 (Martorell) i C413 (Santa Coloma de Gramenet). Els nuvis de C95, C101, C108, C144 i C352 no tenen residència a l'encapçalament dels capítols. La població que apareix és la del mas o casa que hereten dels seus progenitors.

També hi ha una vintena de núvies que va aportar cases com a dot, però només en un cas es pot fer una suposició fonamentada que podria haver esdevingut la residència del matrimoni. La núvia, Caterina, òrfena de pare, va ser dotada amb una casa a Sant Andreu de Palomar que li havien donat els seus tutors testamentaris. Es va valorar en 80 lliures, ja que el nuvi va fer un escreix de 40 i es va pactar que, en cas de restitució de dot, el nuvi pagaria 80 lliures a la seva futura muller o als seus hereus que, de la seva banda, li fermarien carta de donació o venda (C262). Sembla, per tant, que no es contemplava altra opció que la casa acabés en mans del nuvi. És possible que aquesta sigui la raó per la qual el nuvi no va aportar aixovar ni la núvia fos considerada pubilla. Tot i que no es diu de forma explícita, és possible que el matrimoni comencés la vida conjugal en aquesta casa de Sant Andreu de Palomar. A la resta de casos no hi ha cap evidència que el matrimoni prenguéssin l'habitatge ofert per la núvia com a dot per residir, sinó més aviat al contrari. Hi ha dues núvies que van aportar cases o masos tan allunyats de Barcelona que és poc versemblant que constituïssin la llar del nou matrimoni —a Vilamuls (C261) i a Olot (C312)— i dues més en què es va donar al nuvi la possibilitat de vendre els habitatges (C385 i C404). En el darrer, a més, malgrat la casa aportada per la núvia, estava previst que el matrimoni convísqués amb els pares del nuvi a la residència familiar.

Les èpoques de dot, fetes després de les esposalles, també són un bon indicador de la residència del matrimoni, ja que informa d'on era ciutadà o habitant l'espòs o marit. Les que s'han trobat relacionades amb els capítols matrimonials de la mostra, 208, corresponen a 185 enllaços diferents.¹⁶⁰ En els 168 casos en què el nuvi és resident a Barcelona en els capítols matrimonials, a l'època també hi consta com a ciutadà.¹⁶¹ Hi ha quatre

160. Hi ha una única època que no indica la residència del marit i que correspon a l'enllaç C11 (AHPB, 159/3, f. 88v, 24-07-1434).

161. S'anota el codi del capítol matrimonial, seguit de la signatura i la data de l'època o èpoques localitzades: C2 (AHPB, 159/1, f. 42v, 06-10-1431), C6 (AHPB, 159/2, f. 96r-96v, 08-02-1434), C12 (AHPB, 159/8, f. 32v, 17-07-1439), C13 (AHPB, 159/4, f. 33v-34r, 27-11-1434), C14 (AHPB, 159/5, f. 36v-37r, 04-07-1436), C15 (AHPB, 159/3, f. 95v, 13-08-1434), C17 (AHPB, 159/4, f. 38r-38v, 08-12-1434), C22 (AHPB, 159/5, f. 31v, 23-06-1434), C25 (AHPB, 159/6, f. 45v, 14-05-1437), C26 (AHPB, 159/7, f. 3v, 26-08-1438), C27 (AHPB, 159/6, f. 37r-37v, 08-04-1437), C28 (AHPB, 159/24, f. 53v, 04-12-1453), C33 (AHPB, 159/8, f. 88v, 23-11-1439), C34 (AHPB, 159/9, f. 43r-43v, 15-03-1440), C37 (AHPB, 159/10, f. 34r-34v, 30-03-1441), C40 (AHPB, 159/8, f. 73r, 12-10-1439), C42 (AHPB, 159/8, f. 51r, 22-08-1439; 159/8, f. 64v, 18-09-1439), C45 (AHPB, 159/29, f. 29v, 04-11-1456), C46 (AHPB, 159/9, f. 18r, 14-01-1440), C48 (AHPB, 159/11, f. 87v, 19-01-1442), C49 (AHPB, 159/9, f. 17r, 12-01-1440), C52 (AHPB, 159/9, f. 17r-17v, 13-01-1440), C57 (AHPB, 159/9, f. 75r, 20-05-1440), C58 (AHPB, 159/9, f. 81r-81v, 06-06-1440), C61 (AHPB, 159/9, f. 94v, 21-06-1440), C65 (AHPB, 159/16, f. 90r, 11-05-1446), C66 (AHPB, 159/10, f. 41r-41v, 15-04-1441), C67 (AHPB, 159/19, f. 65v-66r, 01-02-1449), C71 (AHPB, 159/11, f. 28v, 22-09-1441), C76 (AHPB, 159/11, f. 54v-55r, 27-11-1441), C77 (AHPB, 159/11, f. 47r-47v, 15-11-1441), C82 (AHPB, 159/11, f. 88v, 23-01-1442; 159/11, f. 88v, 23-01-1442; 159/15, f. 15r-15v, 01-07-1444), C87 (AHPB, 159/12, f. 51v, 20-12-1442), C90

(AHPB, 159/13, f. 72r, 04-09-1443), C91 (AHPB, 159/12, f. 63v, 14-01-1443), C94 (AHPB, 159/12, f. 90v-91r, 10-03-1443), C97 (AHPB, 159/15, f. 96r-96v, 14-01-1445), C98 (AHPB, 159/15, f. 56r-56v, 06-10-1444), C99 (AHPB, 159/13, f. 41r, 28-06-1443; 159/13, f. 62r, 10-08-1443), C100 (AHPB, 159/14, f. 24r, 13-01-1444), C104 (AHPB, 159/14, f. 4r, 14-11-1443; 159/15, f. 42v, 28-08-1444), C105 (AHPB, 159/15, f. 97r-97v, 14-01-1445), C107 (AHPB, 159/14, f. 70v-71r, 27-04-1444), C109 (AHPB, 159/16, f. 14r, 12-12-1445; 159/18, f. 42v, 02-06-1447), C110 (AHPB, 159/15, f. 51v, 21-09-1444), C112 (AHPB, 159/15, f. 18r, 06-07-1444), C114 (AHPB, 159/15, f. 10v, 26-06-1444), C115 (AHPB, 159/15, f. 17r, 04-07-1444), C116 (AHPB, 159/15, f. 78v-79r, 28-11-1444), C119 (AHPB, 159/15, f. 57v-58r, 07-10-1444), C128 (AHPB, 159/16, f. 31v, 20-12-1445), C129 (AHPB, 159/17, f. 65r, 23-11-1446), C130 (AHPB, 159/16, f. 50v-51r, 31-01-1446), C133 (AHPB, 159/16, f. 59v, 16-02-1446), C136 (AHPB, 159/17, f. 64v-65r, 22-11-1446), C138 (AHPB, 159/17, f. 20v, 28-07-1446), C139 (AHPB, 159/17, f. 20v, 16-07-1446), C141 (AHPB, 159/18, f. 21r, 12-04-1447), C142 (AHPB, 159/17, f. 96v, 15-02-1447), C150 (AHPB, 159/17, f. 95r-95v, 13-02-1447; 159/28, f. 87v-88r, 30-07-1456), C164 (AHPB, 159/18, f. 55r-55v, 30-06-1447), C172 (AHPB, 159/18, f. 89v, 06-10-1447), C173 (AHPB, 159/18, f. 93v, 21, 22 o 23/10-1447), C176 (AHPB, 159/20, f. 29v, 12-07-1449), C182 (AHPB, 159/19, f. 62v, 24-01-1449), C184 (AHPB, 159/20, f. 48v, 12-09-1449), C185 (AHPB, 159/19, f. 88v, 17-04-1449), C186 (AHPB, 159/19, f. 87r-87v, 09-04-1449), C187 (AHPB, 159/20, f. 10r, 24-05-1449), C188 (AHPB, 159/20, f. 59v, 17-10-1449), C189 (AHPB, 159/20, f. 9r, 23-05-1449; 159/20, f. 57r-57v, 14-10-1449), C191 (AHPB, 159/20, f. 26r, 30-06-1449), C195 (AHPB, 159/20, f. 79r, 23-12-1449), C203 (AHPB, 159/21, f. 12v-13r, 30-10-1450), C204 (AHPB, 159/29, f. 40r-40v, 10-12-1456), C207 (AHPB, 159/21, f. 46r, 11-01-1451), C209 (AHPB, 159/21, f. 52r-52v, 27-01-1451), C210 (AHPB, 159/21, f. 83v, 26-03-1451; 159/24, f. 89v, 19-02-1454), C215 (AHPB, 159/23, f. 86v, 20-07-1453), C218 (AHPB, 159/22, f. 22v, 24-01-1452), C219 (AHPB, 159/29, f. 73v-74r, 15-02-1457), C221 (AHPB, 159/23, f. 4v, 01-02-1453), C222 (AHPB, 159/22, f. 90v, 26-06-1452; 159/23, f. 45r-45v, 05-05-1453), C224 (AHPB, 159/22, f. 66r, 12-05-1452), C227 (AHPB, 159/26, f. 32r, 03-12-1454), C229 (AHPB, 159/25, f. 2v, 18-03-1454), C233 (AHPB, 159/23, f. 85r, 14-07-1453), C235 (AHPB, 159/24, f. 21r-21v, 27-09-1453; 159/24, f. 23r, 05-10-1453; 159/24, f. 54v, 01-07-1454; 159/25, f. 73r, 14-08-1454), C237 (AHPB, 159/24, f. 13r, 07-09-1453), C239 (AHPB, 159/24, f. 22r-22v, 02-10-1453), C240 (AHPB, 159/26, f. 17v, 05-11-1454), C241 (AHPB, 159/25, f. 69r, 03-08-1454), C246 (AHPB, 159/25, f. 66v, 25-07-1454), C248 (AHPB, 159/24, f. 95r-95v, 07-03-1454), C249 (AHPB, 159/24, f. 51v-52r, 23-11-1453; 159/26, f. 73v-74r, 06-02-1455), C251 (AHPB, 159/29, f. 3r-3v, 27-08-1456), C252 (AHPB, 159/33, f. 35v, 06-10-1459), C254 (AHPB, 159/25, f. 22v, 08-05-1454), C257 (AHPB, 159/25, f. 37r-37v, 06-06-1454; 159/29, f. 60r, 20-01-1457), C260 (AHPB, 159/25, f. 47r-47v, 16-06-1454), C263 (AHPB, 159/27, f. 3v, 05-04-1455), C265 (AHPB, 159/26, f. 30r, 02-12-1454), C268 (AHPB, 159/26, f. 13v-14r, 25-10-1454), C269 (AHPB, 159/26, f. 21r, 07-11-1454; 159/33, f. 88v, 13-02-1460), C270 (AHPB, 159/26, f. 8v, 12-10-1454), C271 (AHPB, 159/26, f. 14r, 25-10-1454), C277 (AHPB, 159/27, f. 23v-24r, 16-06-1455), C278 (AHPB, 159/35, f. 73v, 27-08-1461), C280 (AHPB, 159/32, f. 2v, 01-02-1459), C281 (AHPB, 159/27, 76r, 04-11-1455), C283 (AHPB, 159/28, f. 2r-2v, 07-01-1456), C284 (AHPB, 159/27, f. 14r, 20-05-1455), C285 (AHPB, 159/27, f. 11r, 03-05-1455), C288 (AHPB, 159/27, f. 27v, 27-06-1455), C289 (AHPB, 159/27, f. 44r, 05-08-1455), C292 (AHPB, 159/35, f. 7v, 05-01-1461), C295 (AHPB, 159/28, f. 65v, 18-06-1456), C278 (AHPB, 159/32, f. 14r, 01-03-1459), C298 (AHPB, 159/28, f. 5r, 09-01-1456), C302 (AHPB, 159/37, f. 2v, 02-01-1464), C304 (AHPB, 159/29, f. 60v-61r, 20-01-1457), C306 (AHPB, 159/29, f. 19r-19v, 13-10-1456), C309 (AHPB, 159/28, f. 94r, 07-08-1456), C310 (AHPB, 159/29, f. 10r, 11-09-1456), C311 (AHPB, 159/28, f. 97v, 21-08-1456), C316 (AHPB, 159/30, f. 20r-20v, 18-01-1458), C319 (AHPB, 159/29, f. 55v, 10-01-1457), C320 (AHPB, 159/29, f. 70v, 08-02-1457; 159/29, f. 74v-75r, 19-02-1457; 159/29, f. 80r-80v, 28-02-1457), C323 (AHPB, 159/30, f. 92r, 26-06-1458), C325 (AHPB, 159/30, f. 21v, 19-01-1458), C327 (AHPB, 159/31, f. 6r,

nuvis que no tenien residència especificada en els capítols matrimonials, mentre que a l'època sí que en tenen. En tres casos és la mateixa que la del seu pare.¹⁶²

Quant als nuvis que residien fora de Barcelona, la situació és diversa un cop es casen. N'hi ha que, malgrat que la núvia tampoc fos de Barcelona, hi van acabar residint. Són tres, procedents de Cabrera, Caldes de Montbui i Blanes,¹⁶³ als quals s'ha d'afegir el mercader barceloní que en el moment d'acordar els capítols matrimonials residia a Nàpols.¹⁶⁴ En canvi, n'hi ha vuit que van continuar fora de la capital catalana un cop es van mullerar. De sis era esperable que fos així, ja que el nuvi o la núvia havien rebut el mas familiar, on es preveia que el nou matrimoni hi visqués.¹⁶⁵ Però en altres no, concreta-

---

12-07-1458), C328 (AHPB, 159/30, f. 28r, 27-01-1458), C330 (AHPB, 159/30, f. 25v, 23-01-1458), C332 (AHPB, 159/30, f. 86r-86v, 08-06-1458), C338 (AHPB, 159/30, f. 88r-88v, 10-06-1458), C343 (AHPB, 159/31, f. F. 58r-58v, 17-11-1458), C346 (AHPB, 159/31, f. 81r, 03-01-1459), C347 (AHPB, 159/33, f. 59v, 29-11-1459), C349 (AHPB, 159/31, f. 95r, 20-01-1459; 159/32, f. 14r, 01-03-1459), C350 (AHPB, 159/31, f. 95v-96r, 26-01-1459), C351 (AHPB, 159/31, f. 86r-86v, 08-01-1459), C355 (AHPB, 159/32, f. 96v, 24-07-1459), C356 (AHPB, 159/32, f. 55v, 28-04-1459), C358 (AHPB, 159/32, f. 46r-46v, 18-04-1459), C360 (AHPB, 159/33, f. 87v, 09-02-1460; 159/37, f. 2r, 28-12-1463), C363 (AHPB, 159/35, f. 41v, 16-05-1461), C366 (AHPB, 159/33, f. 86r-86v, 08-02-1460), C369 (AHPB, 159/33, f. 59r, 26-11-1459), C370 (AHPB, 159/33, f. 80v, 15-01-1460), C374 (AHPB, 159/34, f. 56r, 20-08-1460), C375 (AHPB, 159/34, f. 13v, 26-03-1460), C380 (AHPB, 159/35, f. 97r, 01-12-1461), C382 (AHPB, 159/35, f. 6r-6v, 03-01-1461), C384 (AHPB, 159/35, f. 54r, 01-07-1461), C385 (AHPB, 159/35, f. 17r-17v, 10-02-1461), C394 (AHPB, 159/35, f. 61r, 27-07-1461), C397 (AHPB, 159/36, f. 44r, 16-03-1462), C398 (AHPB, 159/35, f. 79r, 10-09-1461), C399 (AHPB, 159/35, f. 81v, 24-09-1461), C401 (AHPB, 159/35, f. 88r, 28-10-1461), C403 (AHPB, 159/36, f. 30r, 01-02-1462), C406 (AHPB, 159/36, f. 20r-20v, 05-01-1462), C411 (AHPB, 159/36, f. 56v, 06-05-1462), C412 (AHPB, 159/36, f. 56r, 05-05-1462), C417 (AHPB, 159/37, f. 16v, 23-02-1464), C429 (AHPB, 159/37, f. 74r, 11-12-1464), C432 (AHPB, 159/37, f. 83r, 05-01-1465), C439 (AHPB, 159/37, f. 91v, 09-02-1465).

162. Hipòlit Morro (C41) era fuster ciutadà de Barcelona (AHPB, 159/8, f. 87v, 16-11-1439), com també ho era Joan Molla (C103) (AHPB, 159/13, f. 96r, 7-11-1443; 159/14, f. 7r-7v, 26-11-1443). D'altra banda, Pere Torrabadal (C108) consta com habitant de Badalona (AHPB, 159/15, f. 62v-63r, 19-10-1444). En aquests tres casos, la residència de l'època coincideix amb la del pare respectiu. En canvi, Pau Vida, amb orígens a Lleida (C163), consta com ciutadà de Barcelona a l'època (159/18, f. 92v, 19-10-1447).

163. Els nuvis Jacme Riba i Francesca eren de Cabrera (C51), però a l'època el marit, tot i que se'l considera de Cabrera, és resident a Barcelona (AHPB, 159/9, f. 53v, f. 13-04-1440). El traginer Francesc Lunes consta com a llibert de Caldes de Montbui en els capítols matrimonials (C124), però a l'època del dot va passar a ser ciutadà de Barcelona, amb l'incís que abans habitava a Caldes de Montbui (AHPB, 159/15, f. 82v, 07-12-1444). El mateix ocorre a Miquel Sabater: era mariner de Blanes en els capítols matrimonials (C178), però consta com a ciutadà de Barcelona a l'època (AHPB, 159/21, f. 53r, 27-01-1451).

164. Consta com a ciutadà de Barcelona en l'època de dot a la seva muller (AHPB, 159/35, f. 46r, 30-05-1461).

165. Els capítols i les èpoques corresponents són els següents: C177 (AHPB, 159/21, f. 73r, 27-02-1451), C214 (AHPB, 159/22, f. 96r-96v, 11-07-1452; 159/23, f. 89r, 27-07-1453), C225 (AHPB, 159/22, f. 98v, 15-07-1452), C335 (AHPB, 159/31, f. 60r, 27-11-1458), C354 (AHPB, 159/33, f. 2r-2v, 01-08-1459) i C359 (AHPB, 159/32, f. 59r-59v, 05-05-1459).

ment en dos, de Terrassa i Castellet.¹⁶⁶ Per tant, en alguns casos és necessari el concurs d'altra documentació matrimonial que complementa els capítols matrimonials per establir la residència del futur matrimoni.

Els testaments també permeten validar si es complia la norma que el contraent que aportava el dot, gairebé sempre la núvia, anava a viure en el lloc de residència del seu futur cònjuge. Només es pot detectar en aquells matrimonis en què un dels dos nuvis no visqués a la capital catalana i que hi hagi el testament d'un dels dos, marit o muller. En els tres que compleixen aquesta condició, perquè la testadora tenia els orígens familiars fora de Barcelona, es compleix, ja que el marit segueix constant com a ciutadà barceloní.¹⁶⁷

Totes aquestes dades apunten en la direcció que la norma era que la núvia anés a viure a casa del nuvi.¹⁶⁸ Quan aquesta norma es trencava, ja sigui perquè la núvia era pubilla i heretava el patrimoni familiar, ja sigui perquè algun familiar de la núvia oferia el seu habitatge, encara que fos per un temps limitat, es devia fer explícit en el pacte matrimonial. Però hi ha algunes excepcions, com mostren les èpoques d'alguns nuvis que no van continuar residint en el mateix lloc quan es van casar. Són pocs casos, però obliguen a ser cauts i a deixar com a residència desconeguda o indeterminada la d'aquells matrimonis en què no hi ha cap dada que permeti discriminar on viurà la parella (C23, C181, C342, C364 i C414).¹⁶⁹

4.3.4. Els nuvis

La informació sobre els dos contraents de l'enllaç matrimonial és diferent per a les núvies que per als nuvis. Per a les dones no hi ha mai ni la professió

166. Jacme Gili és notari de Terrassa en els capítols matrimonials (C232) i després de casar-se amb una sabadellenca (AHPB, 159/24, f. 36v-37r, 08-11-1453). Anàlogament, Bernat Castellví consta com agricultor de Castellet en els capítols matrimonials (C431) i en l'època a la seva muller, que procedia de Barcelona (AHPB, 159/37, f. 67r, 14-11-1464).

167. Joana, núvia de l'enllaç C353, amb els pares de Badalona, testà a Barcelona, on el seu marit exercia la professió de corder, prop de 4 anys després dels capítols matrimonials (AHPB, 159/44, f. 141r-142r). Els capítols matrimonials de Bartomeu Tintorer, peller de Barcelona, i Joana, de pares de Sant Esteve de Palautordera, són d'octubre de 1464 (C429). Catorze mesos després Joana va haver de testar i el marit seguia constant com a peller ciutadà de Barcelona (AHPB, 159/44, f. 157v-158v). Onze anys després del compromís amb el candeler de cera barceloní Bartomeu Massot, Joana, amb els pares de Cardona (C283), va testar a la capital catalana, on el seu marit hi continuava residint (AHPB, 159/44, f. 185v-186v).

168. Apunta també en aquesta direcció el cas d'Angelina, la família de la qual procedia de Sant Esteve de Palautordera. Es va casar per primer vegada amb el sastre barceloní Francesc Olzina (C110). Va viure a Barcelona, ja que quan es va tornar a casar, consta com a vídua d'un sastre ciutadà de Barcelona (C185).

169. Malgrat que no hi ha clàusula d'heretament ni època per confirmar la residència barcelonina, considerem que vivien a la capital catalana els matrimonis de C3, C30, C60, C88 i C386 perquè la professió que exercien els nuvis era de tipus urbà o bé eren lliberts.

ni la residència, però sí que els escrivans utilitzen una qualificació —*donzella, vídua, honrada, etc.*— que, combinada amb altres dades dels capítols matrimonials, permeten deduir-ne l'estat civil. Dels homes, en canvi, no hi ha informació sobre l'estat civil,¹⁷⁰ però sí que hi ha dades sobre la professió i la residència. L'estat de llibertat (lliures de natura o lliberts) ja ha estat analitzat en l'apartat de les dades sobre els progenitors.

La informació sobre l'estat civil de la núvia no és directa ni completa, sinó que en diverses ocasions ha de deduir-se a partir d'altres dades de l'enllaç matrimonial, concretament de la condició de lliure de natura o lliberta i de la quantia de l'escreix. A tal efecte, cal tenir present que l'escreix només el donaven els marits a les núvies primerenques i que corresponia a la meitat del dot. Les vídues no en rebien. També s'ha vist que si no es complia aquesta regla, els capítols matrimonials expliciten el trencament de la norma, tot indicant que s'havia pactat l'escreix entre les dues parts.

La informació que apareix al costat del nom de la núvia en els capítols matrimonials permet una primera classificació:

- 231 donzelles (53,8 %), qualificatiu que no es combina mai ni amb lliberta ni amb vídua. De les 222 que aporten dot al matrimoni, o bé se'ls correspon amb un escreix que n'és exactament la meitat o bé s'indica que s'ha fet un pacte exprés sobre l'escreix. No hi ha dubte, doncs, que totes les núvies qualificades de donzelles són solteres i lliures de natura.

- 25 llibertes (5,8 %), cap de les quals pot deduir-se que sigui vídua a partir de la informació dels capítols matrimonials, com podria ser l'existència de fills d'un matrimoni anterior o l'esment d'un marit ja difunt. Com a norma general no se'ls donava cap escreix, a menys que es pactés el contrari, fet que hi és explícitament reconegut.¹⁷¹ De tot plegat es dedueix que les núvies qualificades de llibertes eren llibertes solteres i que, per normal general, no se'ls donava escreix.

- 12 vídues (2,8 %), que ja havíem deduït en l'apartat dedicat a les dades dels progenitors que eren vídues i llibertes.

Amb aquests qualificatius s'ha pogut determinar l'estat civil de prop de dos terços de les núvies, concretament un 62,4 %. Queden, però, totes aquelles que no són explícitament designades ni com a donzelles, ni com a llibertes

---

170. Dels nuvis no es diu mai explícitament que eren vidus. S'ha pogut deduir aquesta condició a partir de dues circumstàncies. D'una banda, per repetició a la mostra. Evidentment, almenys en el segon compromís eren vidus (C70, C325, C329, C405 i C429). De l'altra, quan hi ha referències explícites a matrimonis anteriors, com a C430, en què s'explica que el nuvi havia heretat els béns del pare en ocasió del matrimoni amb la seva primera muller. També hi ha referències explícites a anteriors matrimonis a C405 i C429. Tanmateix, són molt pocs casos en relació amb el total de nuvis, per la qual cosa no es pot tenir en consideració aquesta dada a l'hora de fer l'anàlisi demogràfica.

171. Aquest fet s'esdevé en 5 matrimonis: C18, C362, C393, C411 i C422.

ni com a vídues. Per tal de discriminar-ne l'estat civil, s'utilitza la dada de l'escreix:

– 38 núvies (8,9 %) aporten dot i reben un escreix ordinari (no s'ha pactat expressament). Han de correspondre a solteres lliures de natura. Es desconeix la raó per la qual a algunes núvies solteres se'ls aplica el qualificatiu de donzelles, la majoria, mentre que d'altres no el tenen.¹⁷²

– 109 núvies (25,4 %) aporten dot i no reben escreix de forma ordinària (no consta cap pacte exprés). Es tracta de vídues, la majoria lliures de natura,¹⁷³ que quasi sempre reben el tractament de *domina* a les cartes dotals en llatí dels documents.¹⁷⁴ La confirmació indirecta que la núvia és vídua, per referències al marit anterior o a fills, es dona en gairebé una trentena d'aquestes núvies.

Hi ha vuit núvies sense cap qualificatiu, que aporten dot i que reben escreix pactat entre les parts. N'hi ha tres (C205, C363 i C367) que procedien de terres d'origen d'esclaus i que no tenen pares consignats: es consideren llibertes solteres. N'hi ha dues (C237 i C292) que es pot deduir la seva condició de vídues a partir de la informació continguda en les clàusules del pacte matrimonial. De les tres restants, es pot deduir-ne la condició a partir de la clàusula de l'escreix: a C4 i C44, la disposició de l'escreix per part de la núvia està condicionat, de manera que l'haurà de donar als fills del matrimoni, si n'hi ha, o al marit o a l'hereu del marit —solteres—; en canvi, a C291 no hi ha aquesta restricció, sinó que el marit retornarà dot i escreix, que quedaran a voluntat de la núvia, que ha de ser, per tant, vídua.¹⁷⁵

Queden encara sis núvies sense estat civil determinat. No reben el qualificatiu de donzelles, ni de llibertes ni s'acompanyen pel nom del marit difunt i, a més, no aporten dot, per la qual cosa no es pot utilitzar l'escreix per discriminar si eren solteres o vídues. N'hi ha una, però, que era vídua perquè en els capítols apareix una filla seva (C228). Una altra té 14 anys (C59) —amb alta probabilitat és soltera— i n'hi ha dues que són majors d'edat i tenen la paraula *domina* davant del seu nom a les constitucions dotals que reben dels seus futurs marits. Això apunta que eren vídues (C74 i C333). No és possible, en canvi, discriminar si la núvia de C231, que va fer el dotalici després de la benedicció nupcial, era soltera o vídua a les esposalles. Tampoc no hi ha cap dada que permeti deduir si la núvia de C414 era soltera o vídua, ja que no

172. Quan ja s'han casat, són considerades senyores, tal com es posa de manifest en els dotalícis fets després de les celebracions matrimonials, com a C378 i C414.

173. N'hi ha tan sols tres que les considerem antigues esclaves per la seva procedència geogràfica i perquè no tenen pares consignats (C30, C256 i C377).

174. La norma es compleix en tots els capítols, excepte en tres, sense que s'hagi pogut trobar una raó de la seva excepcionalitat (C247, C265, C270).

175. Aquestes assignacions es veuen reforçades per l'edat de les núvies, que és de 15 i 14 per a C4 i C44 respectivament, i major de 25 per a C291.

s'esmenta cap dot ni rep cap qualificatiu. Els dos darrers casos queden, doncs, amb estat civil indeterminat.

Respecte als 424 nuvis diferents, a l'encapçalament dels capítols matrimonials, al costat del nom s'hi posa la professió i la residència. Com ja s'ha vist per als progenitors, de vegades aquesta informació, però, no es posa. Ara bé, en una proporció força menor, ja que els 37 casos són tan sols un 8,7 % del total, als quals s'han d'afegir sis que tan sols són considerats ciutadans, cinc de Barcelona i un de Girona. Alguns realment no devien tenir professió perquè eren menors d'edat i encara estaven sota la tutela familiar. Dels altres, és possible que l'escrivà no assignés cap professió perquè es dedicaven al conreu de les terres del patrimoni familiar, tot i que cal tenir ben present que s'han detectat pares sense professió que en realitat exercien una activitat no agrícola. Només hi ha un nuvi que és qualificat de llibert i que no té cap professió (C88). La resta de lliberts, tretze, en té.

De vegades es registren altres circumstàncies associades a la professió. N'hi ha tres dels quals es diu que la tenien aleshores, com si fos una dedicació molt recent —Pere de Sagorb, àlies de Lexau, era *nunc coqus reverendi domini vicensis episcopi* (C30), Antoni Pont, *nunc cisor piscium* (C439), i Pere Castellar, *nunc ortolanus monasterii Sancti Anthonii, ordinis Sancte Clare Barchinone* (C336)—, i altres dos que la devien haver canviat també en dates molt properes als capítols matrimonials —Rafel Julià, *mercader e ara patró de nau del senyor rei* (C227), i Martí Garcet, *brasserius et nunc vaserius* (C309). També devia haver-la canviat Marc Soler, *payerius olim banchalerius* (C265). En sentit contrari, n'hi ha un que havia tingut una professió determinada, però que ja no l'exercia: Ramon Serra, *olim patró de nau* (C190).

Si tots els pares dels nuvis i de les núvies, amb una sola excepció, tenien residència especificada, per als nuvis hi ha més excepcions, concretament 20 (4,7 %). No s'observa un patró determinat. N'hi ha de majors i menors d'edat, amb el pare viu o mort, amb professió i sense professió, etc. Es pot considerar que en aquests casos la residència del nuvi és la residència del pare? Seria el més fàcil i és possible que fos així en molts casos, però alguns indicis apunten que la decisió de no indicar la residència no era arbitrària. Hi ha tres nuvis, els corresponents als capítols C19, C21 i C60, que tenen ratllat en el manual l'expressió *civis Barchinone* i un llibert, el C88, que venia de la cartoixa de Santa Maria de Montalegre. Davant la possibilitat que hi hagués algunes circumstàncies, no indicades en els capítols, com que el nuvi hagués deixat la llar familiar per aprendre un ofici, que fessin que l'escrivà no indiqués la residència del nuvi, no es farà cap hipòtesi i quedarà indeterminat, com l'únic cas en què no es pot llegir la residència (C3). En quatre casos els capítols inclouen el lloc de naixement del nuvi: el bracer Bernat d'Aragó, ciutadà de Barcelona, havia nascut a València (C16); Robí Huard, sense residència, era parisenc de naixement (C60); Antoni Bitem, mestre d'aixa ciutadà de Barcelona, era nadiu de Tortosa (C244); i Pere Joan, de Vilafranca del Penedès (C425).

L'última dada que es pot extreure dels nuvis fa referència a la seva condició de menors o majors d'edat. La majoria d'edat s'assolia aleshores als 25 anys. És una informació molt valuosa, però que ha de ser analitzada amb cura. Per això, en aquest apartat es descriurà minuciosament tot allò que està relacionat amb l'edat en els capítols matrimonials per justificar-ne la seva extracció i el seu ús posterior com a dada demogràfica.

Segons el Dret romà, un dels supòsits pels quals es podia aplicar la *in integrum restitutio* era que l'acte jurídic afectés menors d'edat. Es tracta d'una mesura de protecció dels menors davant de situacions en què s'abusés de la seva manca de maduresa.¹⁷⁶ No era una qüestió sense transcendència, ja que la *in integrum restitutio* permetia a aquell que la demanava l'anul·lació dels efectes de l'acte jurídic impugnats per tal que es restituís la situació prèvia.¹⁷⁷

Com que els subjectes principals en els capítols matrimonials, els nuvis, solien ser menors, sobretot les noies, calia que renunciessin a aquest dret de restitució per tal d'evitar futures reclamacions. És per això que en els capítols matrimonials apareix molt sovint una clàusula en què la núvia i/o el nuvi, per separat, renunciaven a aquest dret. Majoritàriament, d'aquells que eren menors d'edat, s'especificava que eren menors de 25 anys, però majors d'una edat determinada. Gràcies a aquesta qüestió jurídica, la documentació registra la condició de menor d'edat i l'edat dels menors que intervenien en el pacte matrimonial, que no sempre eren tan sols les núvies i els nuvis, com es veurà més endavant.

Gràcies a l'existència dels dos llibres del notari Bernat Montserrat, es disposa d'una clàusula completa relacionada amb la minoria d'edat. Concretament, l'acceptació de Violant a la carta dotal que li va fer el seu futur marit, Macià Just, que en va reconèixer el dot i li va fer l'escreix corresponent (C150). A la clàusula hi ha la promesa de no contravenir per raó de la minoria d'edat, o per qualsevol altre dret, la renúncia expressa al dret del benefici de la minoria d'edat i, sota jurament, l'edat de la menor.¹⁷⁸ A les minutes dels manuals, la versió està simplificada, però hi ha les dades fonamentals per poder-la repro-

176. *Digesta Iustiniani*, 4.4.1.pr.1.

177. Faustino GUTIÉRREZ-ALVIZ Y ARMARIO, *Diccionario de derecho romano*, Madrid, Reus, 1982, 604.

178. *Ad hec ego, Violans predicta, laudans, approbans, ratificans et confirmands omnia et singula supradicta acceptansque predictos duodecim mille solidos predictis rationibus, quibus omnibus et singulis supradictis expresse consensiens prout melius et plenius superius enarrantur, convenio et promitto vobis, dicto Mathie Just, cui Deo volente nubere debeo, necnon et notario infrascripto ut supra stipulanti, sub bonorum meorum omnium obligatione ac etiam iuro sponte in animam meam per dominum Deum et eius sancta quatuor evangelia manibus meis corporaliter tacta, quod omnia et singula pacta, condiciones, vincula et retentiones predictas ac omnia alia et singula supradicta ratas, gratas et firmas rataque, grata atque firma semper habeo, tenebo et observabo et in aliquo non contrafaciam vel veniam ratione minoris etatis, restitutionis in integrum postulando neque ex quacumque alia ratione, iure, modo seu causa. Religione cuius iuramenti assero me fore minorem viginti quinque annis, mayorem tamen quatuordecim annis, renunciantes quantum ad hec beneficio minoris etatis et ignorantie et restitutionis in integrum, et omni alii iuri, rationi et consuetudini contra hec repugnantibus.*

duir si calgués redactar el document *in extenso*. Per als capítols matrimonials de tipus A, la traducció al català en manté l'estructura bàsica.¹⁷⁹ En canvi, per als de tipus B, la clàusula és molt reduïda, ja que es limita a la promesa de no contravenir o renunciar al benefici, més un apunt sobre l'edat del menor.¹⁸⁰

La qüestió fonamental d'aquesta renúncia, des del punt de vista demogràfic, és si podem suposar que aquells nuvis que no en fan ús són majors d'edat. És a dir, quan un nuvi o una núvia no fan la renúncia a la minoria d'edat, es pot considerar de forma automàtica que són majors d'edat? La resposta és que cal analitzar amb detall la inclusió d'aquestes clàusules a l'escripció que s'està estudiant i extreure conclusions sobre el rigor en l'anotació d'aquesta clàusula. Amb uns quants capítols matrimonials no és suficient per resoldre aquesta qüestió, ja que cal conèixer la sistemàtica seguida i, en conseqüència, la coherència del registre.

Es parteix de la base, però, que no es pot admetre la possibilitat que els contraents menors d'edat, almenys de forma generalitzada, poguessin decidir si renunciaven o no renunciaven a aquest dret, ja que els capítols matrimonials eren un negoci jurídic i econòmic fonamental per a les famílies involucrades, que no podien permetre's la possibilitat que anys a venir els nuvis l'impugnassin en base a la seva condició de menors d'edat quan van pactar el matrimoni. Les implicacions de deixar oberta aquesta porta serien un desgavell considerable, amb el retorn de dots, desobligació de béns, anul·lació de les renunciacions a les heretats paternes, etc. Per tant, per regla general cal considerar que els menors d'edat no tenien altra possibilitat que renunciar a aquest dret que els atorgava la legislació. Anava amb la lògica del negoci, completament tutelat i dirigit pels seus familiars, que eren els que pactaven les condicions econòmiques de l'enllaç quan els nuvis eren menors. És possible que hi hagués casos en què, per circumstàncies molt particulars, poguessin no renunciar a aquest dret, però serien excepcionals. Per tant, si en els capítols matrimonials d'una determinada escriptura es detecta que el registre de la minoria d'edat no és coherent i que una proporció de nuvis que no renunciaven a la *in integrum restitutio* en realitat són menors d'edat, la conclusió no ha de ser que aquests

---

179. La versió del manual de la mateixa clàusula de la nota anterior, corresponent al pacte matrimonial C150, és la següent: *E axí la dita Violant promet la dita constitució dotal haver ferma e agreuable e no contravenir-hi per rabó de menor edat, restitució en éntegra ne per qualsevol altre rabó, ans hi renuncia largament. E ho iure. En virtut del qual sacrament afferma la dita Violant ésser major de XIII anys e menor de XXV anys.*

180. *Ad hec ego, dicta Clara, laudans predicta, promitto non contravenire et cetera racione minoris etatis et cetera minor XXV annis, maior sexdecim annis. Renuncio et cetera. Iuro et cetera (C81); renuncio beneficio minoris etatis et cetera minor XXV annis, maior XXIII annis. Iuro et cetera (C204). En alguns casos, pocs, hi ha la promesa de no contravenir i la renúncia, com a C67: *Ad hec ego, dicta Serena, laudans predicta, promitto non contravenire et cetera racione minoris etatis et cetera. Renuncio beneficio minoris etatis et cetera, minor XXV annis, maior tamen XVI annis. Iuro et cetera.**

nuvis no han fet ús d'aquesta prerrogativa legal, sinó que l'escrivania no ha estat sistemàtica a l'hora de registrar la clàusula en el manual corresponent.

Però com es pot establir aquest criteri si no se sap, en realitat, si el nuvi o la núvia eren menors d'edat? Jaume Codina, que va contrastar les edats que apareixien explícitament en els capítols matrimonials amb les que es desprenien dels llibres sacramentals, òbviament a partir de final del segle XVI, va arribar a dues conclusions: les edats registrades en els capítols no eren exactes i hi havia un 80 % de menors que no tenien la clàusula de renúncia a la minoria d'edat en els capítols matrimonials. Dues conclusions descoratjadores, que no li van impedir, però, proporcionar edats mitjanes d'accés al matrimoni de núvies i de nuvis per a cada segle.¹⁸¹

A l'edat mitjana, en què no hi ha possibilitat de contrastar les dades amb els registres sacramentals, cal establir un criteri. I aquest criteri tan sols pot venir de la coherència interna de les edats consignades i la comparació amb altres estudis que marquin unes pautes generals de l'edat d'accés al matrimoni. Amb el que ja s'ha publicat sobre les núvies solteres, per exemple, està fora de dubte que la gran majoria era menor d'edat.¹⁸² Si en els capítols matrimonials no hi ha una majoria de núvies solteres que renunciï a la *in integrum restitutio*, és evident que en aquella escrivania no s'annotava sempre aquesta clàusula —es podia deixar una renúncia general, que l'inclouïa— i que, per tant, les edats que apareixen no serveixen per extreure conclusions demogràfiques, ja que no és possible distingir els majors d'edat d'aquells menors per als quals no hi ha la clàusula de renúncia a la minoria d'edat.

La clàusula de la renúncia al benefici de la minoria d'edat en els capítols matrimonials dels manuals del notari Bernat Montserrat es troba a la part final dels apartats principals en què es divideix el document:

- donació al donador o al receptor del dot, habitualment a càrrec de familiars.
- constitució dotal.
- carta dotal, en què hi sol haver no tan sols la renúncia del contraent que accepta el dot i, si escau, dona l'escreix, sinó que és habitual que a continuació hi hagi la renúncia del contraent donador del dot.
- debitori.
- compromís de renúncia als drets hereditaris.
- arres de la celebració matrimonial.
- en els documents de tipus A, també pot aparèixer la renúncia a la minoria d'edat a l'apartat de tancament del pacte matrimonial.

181. Jaume CODINA, *Els contractes de matrimoni*, 40.

182. Teresa VINYOLES i VILÀ, *La vida quotidiana a Barcelona vers 1400*. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana 1985, 103.

Poden aparèixer també en altres clàusules menys habituals, com la promesa d'aconseguir l'emancipació o el manteniment econòmic de fills que la núvia ha tingut en matrimonis anteriors, però no es consideren perquè no són numèricament significatives i amb la resta es cobreix tot el ventall de possibilitats. A les èpoques no hi és mai.

El primer que s'observa és que la inclusió de les clàusules de renúncia a la minoria d'edat no es fa en tots els apartats dels capítols matrimonials. De vegades és inclòs, però de vegades no, sense que hi hagi cap raó aparent en la naturalesa de l'acte jurídic que permeti justificar per què en alguns casos hi és i en altres s'omet.¹⁸³ No s'ha trobat que les característiques de l'apartat —que inclogui condicions o que impliquin l'assumpció de l'heretat familiar, per exemple, en les donacions— justifiquin que en alguns casos la clàusula aparegui i en altres no.

Els escrivans haurien pogut deixar constància de la renúncia a la *in integrum restitutio* en tots els apartats dels capítols matrimonials en què un dels contractants menor d'edat assumeix una obligació contractual, com el pagament de diners, la promesa de renunciar a una heretat o a comprometre una data per a la celebració de l'enllaç, però en realitat no era necessari ja que, com s'ha vist, només se solia redactar en pública forma el dotalici i l'època. Per què deixar constància o escriure aquesta clàusula en tots els apartats en el manual, si el client només vindria a buscar el document del dotalici? Segurament l'important era que constés, almenys una vegada, que la núvia i/o el nuvi renunciaven al dret de la *in integrum restitutio* per ser menors d'edat, especialment a la carta dotal. A tal efecte, el criteri adoptat és que una núvia o un nuvi són menors quan apareix la clàusula de la renúncia al benefici de la minoria d'edat almenys una vegada en tot el document.

Tot i que no es registra en tots els apartats, sí que es detecta una preferència en la inclusió de la clàusula de la renúncia a la minoria d'edat en alguns apartats específics. A la taula següent es reflecteix la proporció de clàusules de renúncia a la minoria d'edat de les núvies i dels nuvis per separat i per cadascun dels set principals apartats dels capítols matrimonials.¹⁸⁴

183. Per exemple, a C204 la núvia va renunciar al benefici de la minoria d'edat en els quatre apartats en què apareix com a intervinent: quan va acceptar la donació dels seus pares, a la constitució dotal, a la promesa de renúncia als drets hereditaris i en el compromís de celebració matrimonial. En canvi, en el capítol C172, la núvia tan sols va renunciar a la minoria d'edat a la carta dotal, mentre que no ho va fer ni quan va rebre els béns de la família, ni en el debitori ni a les arres. En aquest darrer apartat hi ha una renúncia de caràcter general.

184. A la columna Num. s'especifica el nombre de vegades que l'apartat apareix a la mostra i a Ren. ME (renúncia a minoria d'edat) en quantes ocasions hi ha la renúncia expressa al benefici de la minoria d'edat, acompanyat del percentatge corresponent. Quant a la carta dotal, sempre es compta en el cas del receptor de dot, ja que és el contraent que en fa el reconeixement. Només es compta per al donador del dot si apareix al final de la carta dotal, tot acceptant-la.

Núvies (menors)	Tipus A		Tipus B		Total	
	199		80		279	
	Num.	Ren. ME	Num.	Ren. ME	Num.	Ren. ME
Donació als nuvis	149	107 (71,8 %)	19	15 (78,9 %)	168	122 (72,6 %)
Constitució dotal	165	147 (89,1 %)	14	10 (71,4 %)	179	157 (87,7 %)
Carta dotal	60	57 (95,0 %)	51	50 (98,0 %)	111	107 (96,4 %)
Debitori	29	10 (34,5 %)	8	7 (87,5 %)	37	17 (45,9 %)
Renúncia	107	1 (0,9 %)	21	16 (76,2 %)	128	17 (13,3 %)
Arres	197	3 (1,5 %)	76	62 (81,6 %)	273	65 (23,8 %)
Tancament	194	186 (95,9 %)	0	—	194	186 (95,9 %)
TOTAL	901	511 (56,7 %)	189	160 (84,7 %)	1090	671 (61,6 %)

Nuvis (menors)	Tipus A		Tipus B		Total	
	66		31		97	
	Num.	Ren. ME	Num.	Ren. ME	Num.	Ren. ME
Donació als nuvis	33	17 (51,5 %)	6	1 (77,8 %)	39	18 (46,2 %)
Constitució dotal	1	1 (100,0 %)	0	—	1	1 (100,0 %)
Carta dotal	63	55 (87,3 %)	31	31 (100,0 %)	94	86 (91,5 %)
Debitori	3	1 (33,3 %)	0	—	3	1 (33,3 %)
Renúncia	3	2 (66,7 %)	0	—	3	2 (66,7 %)
Arres	66	0 (0,0 %)	28	20 (71,4 %)	94	20 (21,3 %)
Tancament	164	49 (76,6 %)	0	--	64	49 (76,6 %)
TOTAL	233	125 (53,6 %)	65	52 (80,0 %)	298	177 (59,4 %)

Es pot apreciar el diferent comportament dels dos tipus de documents en els dos darrers apartats. Els de tipus A no posen gairebé mai clàusules de renúncia a les arres, sinó que les deixen per al tancament. En canvi, els de tipus B, que no tenen tancament, sí que solen comptar a l'apartat de les arres amb la renúncia a la minoria d'edat. Hi ha algunes conclusions que es poden extreure d'aquestes dues taules. En primer lloc, els capítols de tipus B, que es caracteritzen per comptar amb un nombre menor d'apartats, presenten percentatges molt alts d'inclusió de clàusules de renúncia al benefici de la minoria d'edat, per sobre del 70 %. En els de tipus A hi ha una gran diferència entre apartats: mentre que els que apareixen al principi dels capítols matrimonials —heretaments, constitucions i cartes dotals— i en el tancament els percentatges són alts, l'aparició de la clàusula de renúncia en els debitoris, renúncies a l'heretat i arres són baixes.

Val la pena analitzar la inclusió de clàusules de renúncia a la minoria d'edat en els capítols matrimonials depenent del nombre d'apartats principals que presenta cada document. En les dues taules següents s'exposa aquesta informació de forma diferenciada per a les núvies i per als nuvis, tot distingint els dos tipus de capítols (A i B):

		Nombre de clàusules de renúncia a ME (núvies)								
		1		2		3		4		
		A	B	A	B	A	B	A	B	
Nombre d'apartats	1	0 (--)	18 (100 %)							18 (6,5 %)
	2	0 (0 %)	6 (22,2 %)	2 (100 %)	21 (77,8 %)					29 (10,4 %)
	3	0 (0 %)	2 (8,0 %)	17 (94,4 %)	6 (24,0 %)	1 (5,6 %)	17 (68,0 %)			43 (15,4 %)
	4	5 (7,5 %)	2 (25,0 %)	43 (64,2 %)	1 (12,5 %)	19 (28,3 %)	2 (25,0 %)	0 (0 %)	3 (37,5 %)	75 (26,9 %)
	5	1 (1,0 %)	0 (0 %)	20 (20,6 %)	0 (0 %)	71 (73,2 %)	1 (50 %)	5 (5,2 %)	1 (50 %)	99 (35,5 %)
	6	0 (0 %)	0 (-)	1 (6,7 %)	0 (-)	10 (66,7 %)	0 (-)	4 (26,7 %)	0 (-)	15 (5,4 %)
TOTAL		6 (3,0 %)	28 (35,0 %)	83 (41,7 %)	28 (35,0 %)	101 (50,8 %)	20 (25,0 %)	9 (4,5 %)	4 (5,0 %)	279

		Nombre de clàusules de renúncia a ME (nuvis)								
		1		2		3		4		
		A	B	A	B	A	B	A	B	
Nombre d'apartats	1	0 (-)	1 (100 %)							1 (1,0 %)
	2	0 (0 %)	10 (38,5 %)	1 (100 %)	16 (61,5 %)					27 (27,8 %)
	3	9 (28,1 %)	0 (0 %)	23 (71,9 %)	3 (75,0 %)	0 (0 %)	1 (25,0 %)			36 (37,1 %)
	4	8 (25,8 %)	0 (-)	14 (45,2 %)	0 (-)	9 (29,0 %)	0 (-)	0 (0 %)	0 (-)	31 (32,0 %)
	5	0 (0 %)	0 (-)	0 (0 %)	0 (-)	1 (100 %)	0 (-)	0 (0 %)	0 (-)	1 (1,0 %)
	6	0 (0 %)	0 (-)	0 (0 %)	0 (-)	1 (100 %)	0 (-)	0 (0 %)	0 (-)	1 (1,0 %)
TOTAL		17 (25,8 %)	11 (35,5 %)	38 (57,6 %)	19 (61,3 %)	11 (16,7 %)	1 (3,2 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	97

La proporció de clàusules de renúncia respecte als apartats presents en els capítols matrimonials és semblant per a les núvies i per als nuvis, concretament d'un 61,6 % per a les primeres —671 clàusules per 1.090 apartats— i de 59,4 % per als segons —177 clàusules per 298 apartats. Però el major nombre d'apartats en les núvies —que s'explica perquè són majoritàriament les que aporten dot i, per tant, les que apareixen en la constitució dotal, debitori i promesa de renúncia als drets hereditaris— provoca que tinguin una proporció més gran de capítols matrimonials amb més apartats respecte

als nuvis, de manera que la proporció de registres en més d'un apartat és superior.

Aquestes dues taules permeten adonar-se d'un fet important a l'hora d'abordar la difícil qüestió de si a l'escrivania es registrava o no amb regularitat la minoria d'edat d'un contraent menor d'edat. Es pot comprovar com majoritàriament es registrava la clàusula en més d'un apartat quan se'n tenia oportunitat. En el cas de les núvies és especialment palmari: si es descompten els 18 documents amb un sol apartat, dels 261 restants només n'hi ha 16, prop d'un 6 %, per als quals només es va incloure la clàusula de renúncia al benefici de la minoria d'edat en un sol apartat. Tot i que la proporció és major per als nuvis, al voltant d'un 28 %, també és clarament minoritària respecte al conjunt. Per tant, malgrat que no es posava la clàusula relacionada amb la minoria d'edat en tots els apartats, se'n deixava prou constància per donar per vàlida la suposició que l'escrivà ho tenia ben present i en deixava constància. Cal concloure, doncs, que si no es posava la clàusula era perquè l'escrivà estava al cas que el contraent en qüestió era major d'edat.

A més, en bona lògica, el més probable és que se'n pogués descuidar si hi havia pocs apartats susceptibles d'incloure la clàusula de la renúncia a la *in integrum restitutio*, és a dir, és més factible, *a priori*, que no posés la clàusula en un document amb només un apartat que pogués incloure la clàusula que no pas en uns capítols matrimonials amb tres, quatre o més apartats que la poguessin contenir. Que a la mostra hi hagi un nombre petit de capítols matrimonials amb núvies i nuvis que no consten com a menors d'edat i amb pocs apartats ajudaria, doncs, a inferir que les omissions, si n'hi ha, siguin mínimes. En aquest sentit, de les 150 núvies que no consten que fossin menors d'edat, n'hi ha 12 (8,0 %) ¹⁸⁵ que no tenen cap apartat on pugui aparèixer la clàusula de la renúncia a la minoria d'edat i 35 (23,3 %) que en tenen només un. En el cas dels nuvis en les mateixes circumstàncies, que són 332, les xifres són de 3 (0,9 %) ¹⁸⁶ amb cap apartat i 16 (4,8 %) amb un.

Gràcies a la clàusula es pot saber que el nuvi o la núvia eren menors d'edat. A més, com s'ha comentat, se solia incloure, sota jurament, l'afegit sobre l'edat del menor, quasi sempre indicant que tenia menys de 25 anys, però més d'una edat determinada. Només s'han detectat quatre casos, tots de núvies i en capítols de tipus A, que només refereix l'edat, sense dir que era menor de 25 anys. ¹⁸⁷

La taula següent reflecteix el nombre d'apartats dels capítols que contenen la informació de l'edat associada a la renúncia al benefici de la *in integrum*

185. Són els capítols C1 i C373, de tipus A, que tenen etceterada la part en català, vuit que es van fer després de les esposalles (C32, C83, C183, C273, C274, C275, C378 i C425) i els C344 i C393.

186. Corresponen novament a C1 i C373, que estan etceterats, i a C231, fet després de la benedició nupcial i amb el nuvi com a donador de dot.

187. Margarida, a C8, *afferma haver edat de XV anys plenàriament passada*. Idèntica fórmula va utilitzar Constança a C82. Constança, de C11, *afferma haver edat de XVII anys*. A C230 s'utilitza la mateixa frase per dir que té 20 anys.

restitutio, que pot ser 0 —no hi ha constància—, 1 o 2. Quan és 1 o 2, s'ha subdividit segons aparegui o no l'edat en el tancament, ja que aquest apartat té un comportament específic en el registre d'aquesta informació.

		Núvia	Nuvi	Total	
Apartats amb edat	0	4 (1,4 %)	3 (3,1 %)	7 (1,9 %)	
	1	Abans del tancament	171 (61,3 %)	77 (79,4 %)	248 (66,0 %)
		Només en el tancament	4 (1,4 %)	1 (1,0 %)	5 (1,3 %)
	2	Abans del tancament	1 (0,4 %)	2 (2,1 %)	3 (0,8 %)
		Abans del tancament i en el tancament	99 (35,5 %)	14 (14,4 %)	113 (30,1 %)

Com es pot apreciar clarament a la taula, a la gran majoria de pactes matrimonials l'edat de la núvia o del nuvi apareix només en un dels sis apartats principals anteriors al tancament (donació als nuvis, constitució dotal, carta dotal, debitori, renúncia als drets hereditaris i arres), que de vegades es repeteix en el tancament. Representen un 96 % del total, resultat de sumar els que només en tenen un abans del tancament (66,0 %) i els que en tenen un abans del tancament i un altre en el tancament (30,1 %). És a dir, aproximadament, en un de cada tres capítols amb edat especificada abans del tancament, en el tancament torna a aparèixer l'edat.

Una altra norma que es compleix en un percentatge molt alt és que la inclusió de l'edat es fa en el primer apartat en què hi ha oportunitat de fer-ho, és a dir, en el primer en què hi ha la clàusula de la renúncia al benefici de la minoria d'edat. Així, dels contraents que tenen la part de la clàusula en què s'especifica l'edat, es compleix en 265 de les 275 núvies (96,4 %) i en 92 dels 94 nuvis (97,9 %), la qual cosa comporta un percentatge global del 96,7 %. Com que les excepcions són proporcionalment poc significatives,¹⁸⁸ es conclou que a l'escripció de Bernat Montserrat se seguia una sistemàtica prou rigorosa.

Dels 116 contraents dels quals hi ha dues edats registrades, aquestes coincideixen, excepte en dues núvies (1,7 %).¹⁸⁹ També cal tenir en compte que,

188. Els casos que surten de la norma són, d'una banda, els set —les núvies de C42, C119, C330 i C361 i els nuvis de C235, C244 i C323— que no tenen l'afegit de l'edat i els cinc —les núvies de C39, C125, C322 i C331 i el nuvi de C125— que només el tenen en el tancament. Són documents que s'aparten de la dinàmica general i que indiquen poca cura de l'escrivà, ja sigui perquè no va registrar l'edat en la clàusula de renúncia del benefici de la minoria abans del tancament o perquè directament no hi va incorporar la clàusula, sinó que tan sols la va posar en el tancament, al final del document. És a dir, l'escrivà no va posar cap informació sobre la minoria d'edat a les clàusules dels apartats anteriors al tancament, tot deixant aquesta informació, de vegades incompleta, per al final.

189. En el C164, d'Eulàlia es diu que tenia 15 anys quan va renunciar al benefici de la minoria d'edat a la constitució dotal i 16 en el tancament; i Antònia, en el C267, consta amb 15 anys quan va rebre la donació per poder constituir dot, mentre que en el tancament es diu que en tenia 17, molt probablement per confusió amb l'edat del nuvi, de 17 anys a la carta

malgrat que el fragment de la clàusula estigui insert en els capítols, no sempre se n'ha pogut extreure l'edat per dues raons: o l'escrivà va deixar-la en blanc en el manual o no es pot llegir a causa de l'estat del document. A la taula següent s'especifiquen els casos trobats en els 369 contraents, 275 núvies i 94 nuvis, dels quals hi ha almenys el fragment esmentat:

	Núvia	Nuvi	TOTAL
Edat en blanc	9 (3,3 %)	1 (1,1 %)	10 (2,7 %)
Edat il·legible	2 (0,7 %)	2 (2,2 %)	4 (1,1 %)
TOTAL	11 (4,0 %)	3 (3,2 %)	14 (3,8 %)

Malauradament, d'aquests contraents no en sabem l'edat, sinó únicament la seva condició de menors. Si s'afegeixen als set que no tenen cap apartat que inclogui el fragment de la clàusula on s'especifica l'edat, el percentatge de nuvis menors amb edat desconeguda arriba al 5,6 %.

Cal girar atenció ara a les 150 núvies i als 332 nuvis per als quals no hi ha la clàusula de la renúncia a la minoria d'edat. Es pot considerar que tots ells eren majors d'edat? Cal procedir amb cura. A la mostra hi ha, per exemple, una núvia que, en no haver assolit 12 anys, no renuncia al benefici de la minoria d'edat,¹⁹⁰ i un nuvi que no ferma els instruments matrimonials perquè, en viure a Nàpols, és representat per la seva mare (C339). Hi ha tretze núvies i tres nuvis que no tenen cap apartat per fer la renúncia. Es pot considerar que són majors d'edat? La comparativa amb altres casos anàlegs en què sí hi ha la clàusula de la renúncia a la minoria d'edat permet fer la hipòtesi que quan no hi és, gairebé sempre la núvia o nuvi són majors d'edat. Així es pot fer amb els que tenen els capítols etceterats¹⁹¹ i aquells en què la núvia és qualificada d'esposa¹⁹² o muller.¹⁹³

---

dotal —a diferència de la núvia, no hi ha l'edat del nuvi en el tancament. Es pren com a vàlida la primera edat, 15 en ambdós casos.

190. El pare d'aquesta núvia va fer el pacte matrimonial i es va comprometre que la filla ho faria quan arribés als 12 anys: *que la dita filla sua encontinent com sia de edat de dotza anys, loarà e fermerà los presents capítols* (C140).

191. Dels tres capítols de tipus A que tenen etceterats els capítols en català, n'hi ha un que conté la minoria d'edat de la núvia (C322). Com que el C1 té una estructura anàloga, ja que consta de tancament, el fet que no tingui la clàusula de renúncia a la minoria d'edat permet considerar que ha de ser causada perquè els dos nuvis eren majors d'edat. En canvi, a C373 no es pot fer aquesta suposició perquè no hi ha tancament.

192. Les núvies dels capítols C344, C393 i C425 no apareixen en cap apartat i, per tant, teòricament no hi ha possibilitat que poguessin renunciar a la minoria d'edat. Però en el cas de C132, que és idèntic perquè la núvia ja és esposa, l'escrivà va incorporar aquesta renúncia al final de la carta dotal. La hipòtesi és que si les núvies de C344, C393 i C425 haguessin estat menors, s'hagués incorporat aquesta clàusula. Si no s'hi va escriure res, cal suposar que és perquè eren majors d'edat.

193. Hi ha dos capítols celebrats després de les esposalles, el C345 i el C275, en què hi ha renúncies a la minoria d'edat, de la núvia el primer i del nuvi el segon. Això fa pensar que

Ara bé, en els dos darrers casos, és a dir, quan el dotalici és posterior a les esposalles, en realitat l'edat del document no és la que interessa des del punt de vista demogràfic, ja que no queda cronològicament relacionada amb les esposalles. Això no té una repercussió important en el cas que no hagin fet encara la benedicció nupcial, ja que normalment es programava per uns mesos després dels capítols o de les esposalles, com es veurà més endavant. Però sí que la té quan ja són marit i muller perquè en general no se sap quan va fer les esposalles. Per tant, potser es van casar sent menors d'edat, però quan, anys més tard, fan el dotalici, ja són majors d'edat. Per tant, en aquests casos no es pot inferir l'edat en temps de les esposalles i que, excepte casos molt comptats,¹⁹⁴ no es podrà utilitzar aquesta dada.¹⁹⁵

Les referències bibliogràfiques sobre l'accés de la dona al primer matrimoni indiquen que la gran majoria era menor d'edat. Cal validar si aquesta relació es compleix en les dades de la mostra. A tal efecte, de les 271 núvies que consten com a solteres, ja sigui perquè són qualificades de donzelles o perquè van rebre escriu dels seus futurs marits, totes són menors d'edat, entre 12 i 20 anys, excepte quatre, que trenquen la regla. Són casos força particulars i excepcionals, ja que representen tan sols un 1,5% de totes les núvies solteres.

El primer cas és el d'una núvia sarda, òrfena de pare. Va rebre donació de Galceran Burguès de Viladecans, que incloïa una deïxa testamentària de la seva muller Antígona. Sembla, per tant, que la núvia va estar al servei d'aquest matrimoni, segurament com a criada. A la carta dotal la núvia *loua e approva les dites coses e promet no contrafer ni vanir per raó de manor edat, ans hi renuncia*, però l'escriu va ratllar *per raó de manor edat, ans hi renuncia*, tot escrivint a continuació *qualsevol raó o causa*. Tot i que no és qualificada de donzella, era soltera perquè el marit li aporta un escriu equivalent a la meitat del dot (C5). Assentat que no es va voler deixar constància que renunciava a la *in integrum restitutio*, o bé era major d'edat —hipòtesi poc versemblant, atès el fet que la núvia soltera més gran de la mostra té 20 anys— o bé era menor d'edat i va tenir la possibilitat de no renunciar a aquest dret, és a dir, va mantenir-lo. També podria ser que hi hagués alguna qüestió jurídica que afectés els nadius d'altres regnes de la Corona, o als sards específicament, i que impliqués l'esmentat dret. De fet, l'altra sarda soltera de la mostra, Caterina, també òrfena

---

si a la resta no hi ha aquesta renúncia, segurament és perquè ja són majors d'edat (C32, C83, C183, C273, C378, C274).

194. Si un dels cònjuges consta com a menor d'edat quan va fer capítols després de la benedicció nupcial, és evident que ho era també quan va fer esposalles. Aquesta situació s'aplica al nuvi de C275. Com que tenia 24 anys dos anys després de les esposalles, se li registra una edat de 22 anys.

195. Es veu clarament aquest fet en els capítols que s'han descartat, com el C20, en què el marit va reconèixer, 38 anys més tard del casament, que havia fet escriu a la seva muller, amb les condicions habituals. Això apunta clarament que la núvia, quan ho va rebre, era soltera i, segurament, menor d'edat. Però 38 anys més tard, òbviamment, ja era major i, per tant, no hi ha cap esment al benefici de la minoria d'edat.

de pare, qualificada de donzella i receptora d'escreix, no va renunciar al benefici de la minoria d'edat (C148).¹⁹⁶

El tercer cas és el de Joana, òrfena de pare, vinguda a Barcelona des de València, que devia ser també soltera, perquè és tinguda per donzella i el nuvi li va aportar un escreix que corresponia a la meitat del dot. Va ser dotada pels seus dos germans, llauradors de Barcelona, que a canvi van rebre un censal mort de la seva germana. A la constitució dotal hi ha ratllada una menció a la renúncia a la minoria d'edat, de manera que el text passa de *no contravenir per raó de menor edat* a *no contravenir per qualsevol raó* (C384), en un clar paral·lisme amb el primer cas analitzat. Tampoc no va renunciar explícitament a la minoria d'edat Rafela, donzella, que treballava de dida per un matrimoni i que també va rebre escreix (C434).

Es fa difícil escatir per què en aquests quatre casos es trenca la norma, tot i que hi ha alguns aspectes, com l'origen sard o el fet d'haver estat acollida, que podrien explicar-ho. Però falta més informació de context per tenir una major certesa que eren menors d'edat. Tot i que creiem que el més versemblant és que les quatre fossin menors d'edat, a efectes estadístics s'ha optat per considerar que es desconeix si eren majors o menors d'edat. Es tracta d'una solució de compromís que es pot adoptar perquè afecta un nombre mínim de núvies respecte a tota la mostra, de manera que no esbiaixarà significativament els resultats.

Un altre aspecte destacat en els capítols matrimonials del notari Bernat Montserrat respecte a la minoria d'edat és l'existència de clàusules de renúncia a la *in integrum restitutio* d'altres intervinents diferents dels dos nuvis, la qual cosa ressalta que en aquesta escrivania donaven importància i no passaven per alt aquesta qüestió jurídica. Concretament, s'han trobat vint-i-quatre renúncies a la minoria d'edat en divuit capítols matrimonials. El més habitual són els germans que, com a hereus familiars, fan donacions a germanes casadores¹⁹⁷ o bé renuncien a fer reclamacions relacionades amb les transmissions patrimo-

196. A la carta dotal hi ha ratllat el fragment següent: *Ad bec, ego, dicta Caterina, laudans predicta, promitto non contravenire nec questionem facere aliqua racione sub bonorum meorum omnium obligatione*. Però en el tancament, obliga els seus béns i renuncia a qualsevol dret.

197. Eufrasina, de 16 anys, va rebre béns dels seus germans Joan Plegat, de 24, Bernat Plegat, de 21, i Antoni Plegat, menor sense edat especificada (C29); Eulàlia, de 16 anys, del seu germà Pasqual Riera, de 19 (C109); Eulàlia, de 16 anys, del seu germà Bartomeu Sala, de 20 (C125); Lorença, de 16 anys, del seu germà Joan Ramon, de 17 (C132); Isabel, de 20 anys, del seu germà Miquel de Pina, de 21 (C210); Isabel, de 17 anys, del seu germà Antoni Botey, de 16 (C232); Joana, de 16 anys, del seu germà Antoni Alborn, de 23 (C252); Rafela, de 16 anys, del seu germà Francesc Oller, menor sense edat especificada (C397); Joana, de 16 anys, del seu germà Pere Batlle, de 20 (C405); i Francina, de 16 anys, del seu germà Jacme Abrich, de 20 (C415). Tot i que no apareix a la donació per noces, el germà de Gabriela, núvia de 16 anys, el pescador Bernat Prats, sí que ho va fer al costat dels pares en el debitori del dot, tot renunciant a la minoria d'edat per tenir 20 anys (C263).

nials provocades pel matrimoni,¹⁹⁸ si bé hi ha altres persones que intervenen, com la filla d'una núvia vídua,¹⁹⁹ cosins i no familiars.²⁰⁰

Finalment, una forma de comprovar la coherència de les dades és comparar les edats de les núvies o dels nuvis que apareixen en diferents capítols de la mostra. A la taula següent se seleccionen aquells en què, almenys en una ocasió, consten com a menors d'edat:

Nuvi/núvia	Data	Edat	Doc.	Data	Edat	Doc.
Gabriela	28-06-1434	18	C14	13-03-1441	Major	C66
Caterina	21-09-1436	16	C26	02-09-1454	Major	C266
Rafela	17-05-1440	15	C57	01-10-1443	Menor	C103
Gabriela	22-09-1443	Menor	C102	01-01-1457	Major	C319
Angelina	25-03-1444	16	C110	23-02-1449	20	C185
Rafela	19-06-1446	15	C139	14-11-1464	Major	C432
Francina	13-10-1447	16	C174	05-03-1459	Major	C356
Angelina	21-07-1448	15	C176	09-11-1455	23	C295
Caterina	24-04-1452	22	C223	16-01-1458	Major	C332
Simon Lastis	28-02-1453	22	C229	10-12-1457	Major	C325
Jacme Botey	06-09-1454	17	C267	12-12-1461	Major	C405
Elienor	01-01-1458	16	C330	10-04-1458	17	C338

Els resultats són coherents, especialment d'aquells que són menors en els dos documents, tenint en compte que hi pot haver indeterminació d'un any, ja que no és possible saber exactament el dia de naixement. Gràcies a aquesta coherència, es pot fer la hipòtesi de l'edat de la núvia de C103, que devia tenir 18 anys, tres més que quan es va casar a C57. També es pot fer la comparativa

198. Gabriel Gomis, de 14 anys, va renunciar als drets que tenia sobre el mas que la seva mare va donar a la seva germana Isabel, de 16, arran del seu pròxim matrimoni (C225). Bernat Bonhivern, de 24 anys, es va comprometre a donar 10 lliures a cadascun dels seus dos germans, Pere i Nicolau, de 20 i 14 anys respectivament, que les van acceptar, tot renunciant a fer qualsevol reclamació (C259). Aldonça i Elienor eren hereves universals del seu pare, el cirurgià barceloní Esteve Tomàs. Com que Aldonça va aportar en dot un alberg de l'heretat paterna, Elienor, de 16 anys, li va fer remissió dels drets que li corresponien (C330). Anàlogament, Esteve i Pere Tries, de 23 i 21 anys respectivament, van cedir al seu germà Gabriel tots els drets hereditaris que els pertocaven sobre un censal mort de l'heretat paterna i sobre els béns que la mare va donar a Gabriel arran del seu matrimoni (C374).

199. Arran del matrimoni de la seva mare, Antònia, de 18 anys i casada ja amb un carnisser barceloní, va renunciar a qualsevol acció contra ella (C86).

200. A C235 van actuar com a fermances Simó Lastis, cosí de la núvia, de 22 anys, i un del nuvi, Bernat Bruch, de 23. Ambdós van renunciar a la minoria d'edat. Van fer el mateix dos fermances de Joan Bernat Terré, àlies Fivaller, el seu cunyat Pere de Santcliment, de 22 anys, i Joan Almuàver, de 18 (C249).

amb altres documents relacionats amb els matrimonis de la mostra, en els quals també hi ha renunciés al benefici a la *in integrum restitutio* i l'edat del menor:

Nuvi/núvia	Data	Edat	Doc.	Data	Edat	Doc.
Jacme Serradell	02-06-1434	23	C13	27-11-1434	23	AHPB, 159/4, f. 34r
Gabriela	28-06-1434	18	C14	04-07-1436	20	AHPB, 159/5, f. 37r
Angelina	08-01-1440	16	C52	13-01-1440	15	AHPB, 159/9, f. 17v-18r
Nicolau Todorí	04-12-1441	22	C79	20-07-1443	23	AHPB, 159/13, f. 51v-53r
Eulàlia		14			14	
Constança	12-01-1442	15	C82	15-04-1443	16	AHPB, 159/13, f. 11v-12r
Joana	09-11-1443	16	C105	05-11-1442	16	AHPB, 159/12, f. 29v-30r
Violant	18-06-1444	19	C115	22-05-1444	19	AHPB, 159/14, f. 88r
Maciana	02-10-1447	15	C172	06-10-1447	15	AHPB, 159/18, f. 89v
Mateu Coll	30-10-1448	16	C179	11-12-1450	18	AHPB, 159/21, f. 34v-35r
Isabel	29-01-1451	20	C210	01-02-1451	20	AHPB, 159/21, f. 57v-58r
Gabriela	30-06-1454	16	C263	05-04-1455	17	AHPB, 159/27, f. 3v-4r
Isabel	09-10-1454	16	C269	11-12-1455	17	AHPB, 159/27, f. 95v
Catèria	01-01-1455	16	C277	16-06-1455	16	AHPB, 159/27, f. 24r-24v
Joana	22-01-1455	15	C281	04-11-1455	15	AHPB, 159/27, f. 76r-76v
Rafaela	09-03-1457	17	C323	21-03-1458	17	AHPB, 159/30, f. 53v-53v
Francina	18-12-1457	17	C328	27-01-1458	17	AHPB, 159/30, f. 28r-28v
Francina	08-03-1460	18	C374	20-08-1460	18	AHPB, 159/34, f. 56r-56v
Eufrasina	19-09-1460	17	C382	14-10-1460	17	AHPB, 159/34, f. 76v
Eulàlia Beneta	15-12-1460	16	C385	27-10-1461	17	AHPB, 159/35, f. 87v-88r
				12-10-1464	20	AHPB, 159/37, f. 59v
Pere Reig	15-12-1460	23	C385	28-10-1461	24	AHPB, 159/35, f. 88v-89r
Pere Arbúcies	03-02-1462	19	C409	12-10-1462	19	AHPB, 159/36, f. 76r-76v
Cília	30-04-1462	18	C412	30-04-1462	18	AHPB, 159/36, f. 51r-51v

La taula mostra que el registre era coherent. Així, en documents de dates molt properes, les edats reportades són iguals o difereixen tan sols en un any. Quan ha passat més temps, les edats reportades coincideixen amb la suma dels anys transcorreguts. Les excepcions són poques i de només un any respecte al que s'esperaria.

Finalment, cal fer una consideració respecte a l'edat en els capítols matrimonials. Si es conegués la data de naixement de la núvia o del nuvi, com en el mètode de reconstrucció de famílies, es podria saber l'edat amb exactitud. No tan sols els anys complerts, sinó també el nombre de mesos i dies. No és el mateix tenir 15 anys que 15 anys i 10 mesos, que equival a 15,83 anys. Amb els capítols matrimonials no es té aquesta precisió, ja que 15 anys poden ser 15 anys acabats de complir, 15 anys i mig, 15 anys i 9 mesos, etc. Per tant, hi ha una imprecisió d'un any en les edats, des de la que marca la documentació fins a la següent.

Aquells que tenen 18 anys, en realitat estan en el grup de 18 a 19 anys. Aquesta indeterminació d'un any és una realitat indefugible tal com està registrada la documentació. Si es vol un únic valor de referència, s'haurà d'afegir mig any als resultats calculats, tot fent la hipòtesi que la distribució interna en cada grup d'edat és simètric, de manera que la mitjana es troba en el punt mig de l'interval.

4.4. *Exposició de les dades*

4.4.1. Consideracions prèvies

El volum de dades de què disposem, de l'ordre de 400, no permet un tractament individualitzat d'aquelles variables que tenen un nombre elevat de valors. A tal efecte, s'agrupen perquè se'n puguin extreure conclusions. Així, quant a l'origen geogràfic s'han creat les següents categories: Desconegut —conté els no especificats a la documentació—, Barcelona, Catalunya (sense Barcelona), Corona d'Aragó (sense Catalunya)²⁰¹ i Altres territoris. Quant al grup de Catalunya (sense Barcelona), força nombrós, s'ha subdividit a partir de les comarques actuals més properes a la capital catalana: Barcelonès sense Barcelona, Maresme, Vallès, Baix Llobregat i Altres. També s'ha fet una divisió atenent la distància a Barcelona.

S'ha hagut de procedir de forma anàloga amb la professió. El criteri ha estat la divisió en els tres grans estrats de l'època baixmedieval: la mà major, la mà mitjana i la mà menor. La mà major estava formada pels ciutadans honrats i els cavallers, la capa social més rica i que copava els principals càrrecs municipals.²⁰² La mà mitjana estava integrada per professions que requerien un nivell important de capital. En aquest grup hi ha els mercaders, el formenters, els botiguers de roba, els drapers i els canviadors. Finalment, el grup més nombrós

---

201. El regne de Nàpols s'ha considerat com a pertanyent a la Corona d'Aragó, ja que les dues referències que tenim de núvies que hi eren originàries tenen data posterior a la conquesta per part d'Alfons el Magnànim (C83, C192).

202. Cal anar amb compte amb la correcta identificació d'aquest grup, ja que els ciutadans honrats apareixen a la documentació com a ciutadans. Però això no implica que els que apareguin tan sols com a ciutadans siguin ciutadans honrats, sinó que potser no exercien una professió determinada o no se l'ha fet constar a la documentació. Un fet que ajuda a discriminar és el dot del matrimoni. Així, per exemple, dels cinc ciutadans pares de núvies, n'hi ha dues amb dots superiors a les 2.000 lliures, un de 45 i dos de 25. És clar que aquests tres darrers no poden ser ciutadans honrats si van aportar el mateix que un menestral. Seran considerats de professió desconeguda. El mateix passa amb els nuvis. Consta, per exemple, que el nuvi de C223 és considerat només ciutadà, però de cap manera podia ser un ciutadà honrat perquè es va casar amb una lliberta soltera i ell, molt probablement, també era llibert, ja que no se li especifiquen els pares. Un altre nuvi considerat només com a ciutadà, Berenguer Geronès, va rebre un dot que és molt baix en comparació amb la resta de ciutadans. A més, en el testament de la seva muller, és qualificat de mercader, per la qual cosa ha estat integrat a la mà mitjana (AHPB, 159/44, f. 50v-51v, 19-10-1457).

era la mà menor, en què s'hi distingien els artistes (notaris, especiers, candelers, cirurgians, causídics i argenters) de la resta, la majoria dels quals era menestral. En els casos que no apareix el pare o no se n'especifica la professió es considerarà com a desconegut. Com que a la mostra els menestrals són majoritaris, s'han subdividit en: agricultura, tèxtil (blanquers, teixidors, apuntadors, assaonadors, tintorers, etc.), mar (mariners, pescadors, calafats, fusters...), alimentació (carnissers, flequers, forners, taverners...), metall (ferrer, espaser, batifuller, calderer...), transport (traginers, macips de ribera), construcció (mestres de cases) i un darrer grup, altres, amb aquelles professions que no s'han pogut encabir en els grups anteriors (pintor, algtzuir, escuder, manescal, etc).

Depenent del tipus de variable extreta de la documentació, s'ha hagut de decidir quina era la base del recompte. Es distingeixen dues situacions:

– Base núvia/nuvi: en aquestes variables es té en compte la persona, per la qual cosa si el nuvi o la núvia es repeteixen en més d'un enllaç, només es compta el valor una vegada. I es fa així perquè és una dada independent de l'enllaç, ja que està associada a la persona. Aquest procediment s'aplica a la condició de llibertat, a la il·legimitat, a la residència, a la professió dels pares de les núvies i dels nuvis i a la professió del nuvi.

– Base enllaç: cada enllaç matrimonial correspon a una dada. S'aplica a tota la resta de variables.

Cal tenir en consideració, però, que no es tenen en compte els capítols matrimonials realitzats un cert temps després de les noces a l'hora de fer el recompte sobre les variables associades a l'edat, la vida dels pares de les núvies i dels nuvis, ni dels terminis de les esposalles i la celebració en faç d'Església, ja que les dades que apareixen en els documents són posteriors a l'inici efectiu del matrimoni.²⁰³ En aquests casos, la residència que apareix del marit es considera també que és la del matrimoni i també la de residència del nuvi quan es va casar, a menys que hi hagi una anotació en el document que indiqui que la residència és recent.²⁰⁴

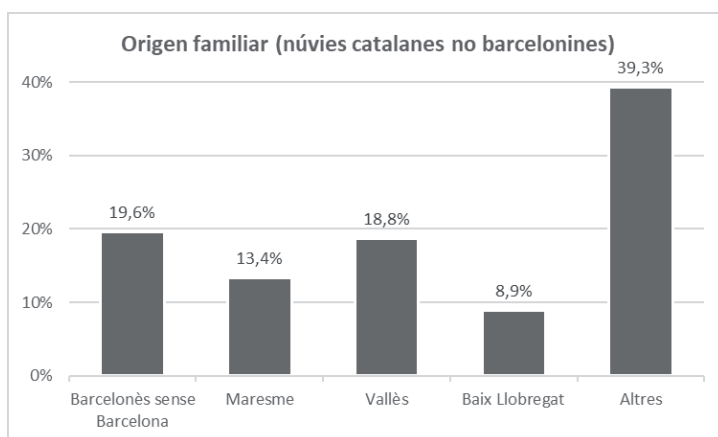
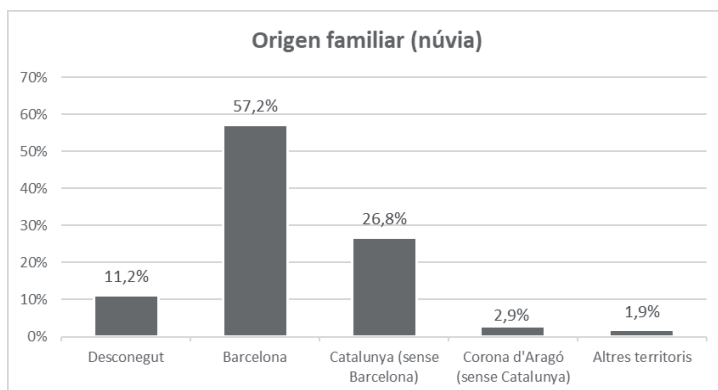
203. No s'eliminen aquells que es van fer entre les esposalles i la benedicció nupcial perquè habitualment passava poc temps entre aquestes dues celebracions ni tampoc el capítol C345, ja que, malgrat que ja eren marit i muller, els capítols originals eren del mes anterior. D'altra banda, es tindran en compte tots els enllaços en el recompte de la professió del nuvi perquè es considera poc probable que hagués canviat de professió en els tres anys com a màxim que podien haver transcorregut des de les esposalles.

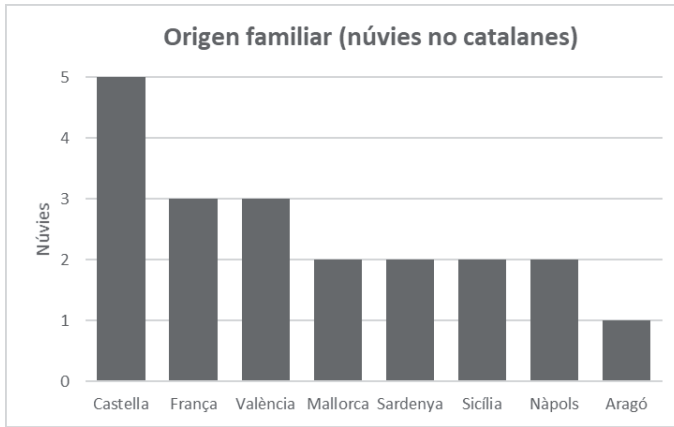
204. La base són les anotacions en els pocs casos en què el nuvi no vivia a Barcelona, però sí que hi residia quan el matrimoni s'havia constituït. De tres casos en què es disposa de capítols i època de dot, a l'època es diu que aleshores era ciutadà de Barcelona, incís que cal interpretar justament com que era una residència recent, fruit d'un canvi (C51, C124 i C178, vegeu nota 163). A la llum d'aquesta manera de procedir, cal suposar que si no hi ha aquest incís en els capítols fets com a tard dos o tres anys després de l'inici de la vida matrimonial, és que no hi havia hagut canvi de població per part del nuvi. Així seria en tots, excepte en C273, on sí es va fer aquesta precisió (*Jacobus de Vanecia, traginerius et arbolarius nunc moram trabens in civitate Barchinone*).

4.4.2. La núvia

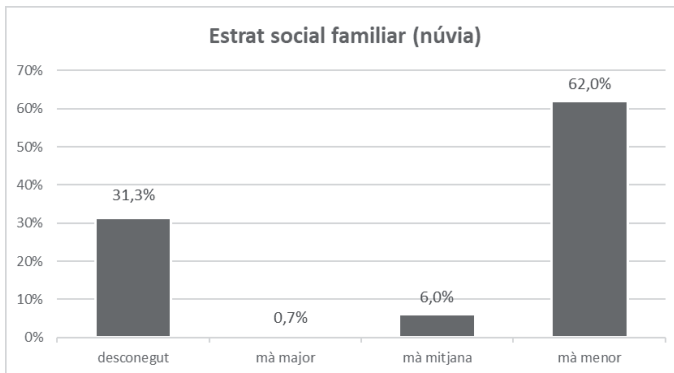
Les dades sobre l'origen geogràfic de les famílies de les núvies mostra clarament que quasi totes eren catalanes: un 84 % del 88,8 % dels casos coneguts implica unes dinou de cada vint aproximadament. A més, d'aquestes, al voltant de dos de cada tres eren de Barcelona. Les 112 (26,8 %) que no ho eren procedien majoritàriament de famílies de les comarques més properes a la capital catalana. Aquesta proximitat de l'origen geogràfic de les famílies de les núvies a Barcelona es confirma amb la presència de només 20 (4,8 %) de les que tenien els pares que residien o havien residit fora de Catalunya. Val a dir, però, que segurament una bona part de les llibertes, que formen part de l'11,2 % desconegut, tenien els orígens en territoris de procedència d'esclaves, la qual cosa faria augmentar el percentatge per sobre del 10 %.

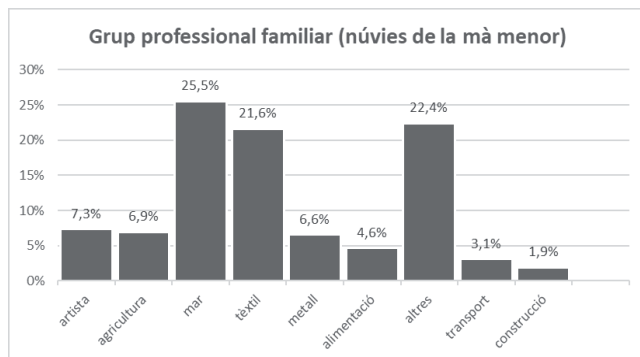

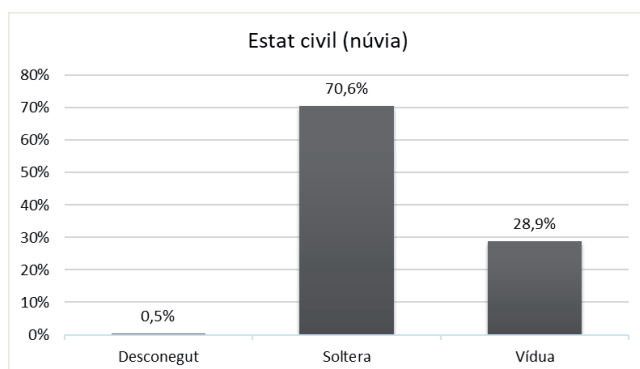
Respecte a l'origen social de la família de la núvia, hi ha una proporció significativa de pares de núvies que no tenen professió especificada a la documentació, pràcticament un de cada tres. En aquest grup hi ha les llibertes, que són un 10 % de totes les núvies, perquè no es reporta el pare. Quant a la resta, hi ha 87 professions diferents. La més freqüent és la de mercader, amb 23 casos.

El gran gruix pertany a la mà menor. El 62,0 % no és real, ja que segurament la majoria, sinó tot, el grup de desconeguts formava part de la mà menor. De fet, en aquest grup hi ha inclosos els pares de les núvies llibertes, que són prop d'un 10 % de les núvies. Com que la gran majoria, per no dir tots, del grup desconegut devia ser de la mà menor, aquest darrer col·lectiu s'enfilaria fins al 93 % del total. Dins d'aquest col·lectiu, el subgrup dels artistes supera lleugerament el 7 %. Quant a la resta, els menestrals són majoritaris. Destaquen les professions lligades al mar, com mariners, pescadors o patrons de barca, lleugerament per sobre d'una quarta part de tota la mà. Ben a prop hi ha les professions lligades al tèxtil, amb un 21,6 %. Val a dir, però, que el 30 % de professió no especificada podria alterar significativament aquestes proporcions.

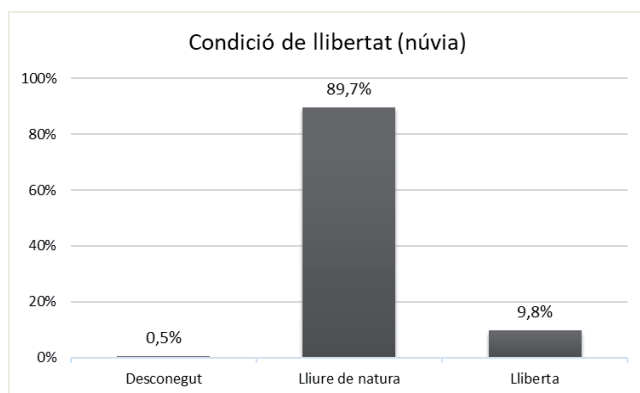

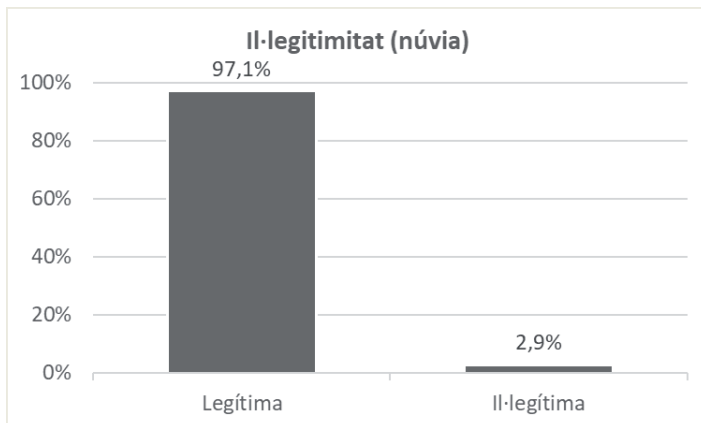
Respecte a l'estat civil de la núvia, una gran majoria, al voltant del 70 %, era soltera.

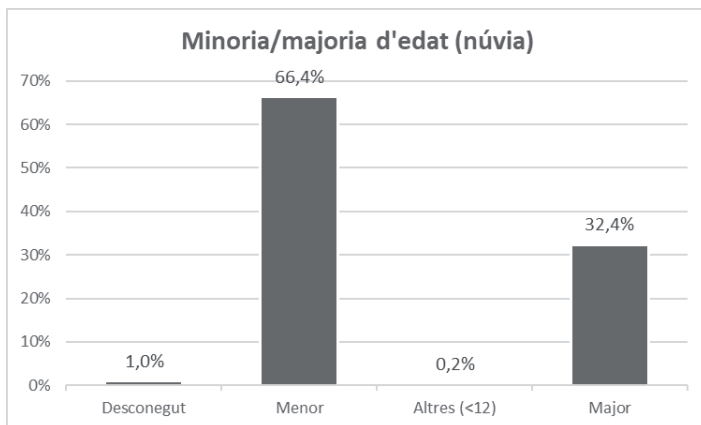
D'altra banda, aproximadament nou de cada deu núvies de la mostra eren lliures de natura.

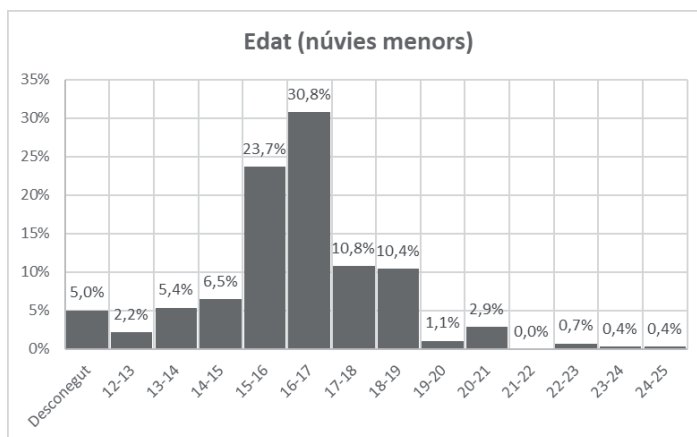

Les evidències d'il·legitimitat en les núvies de la mostra s'aproximen al 3 %.

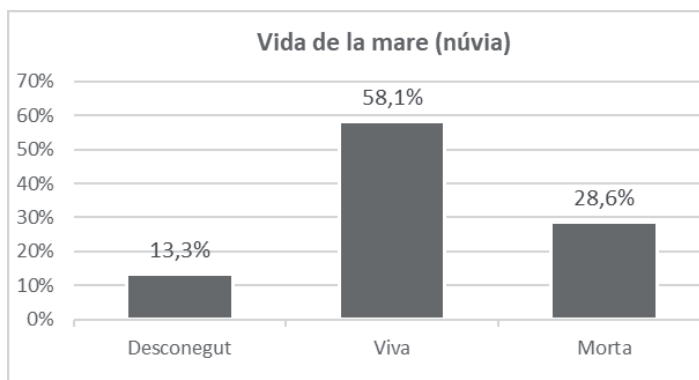
Tal com s'ha comentat en l'apartat d'extracció de dades, només es coneixen l'edat de les núvies entre 12 i 24 anys, que eren les menors. No és possible conèixer l'edat de la resta. Així, doncs, a l'hora d'extreure les dades sobre l'edat, en primer lloc es distingeix entre majors i menors. Les dades indiquen que aproximadament dos terços de les núvies era menor d'edat. D'aquest grup s'ha pogut extreure o calcular l'edat d'un 93,9 %. Cal destacar que les dades es troben molt agrupades al voltant dels valors de 15 a 17 anys. De fet, més de la meitat de les núvies tenien aquestes edats (54,5 %). La mitjana és de 16,4 anys.

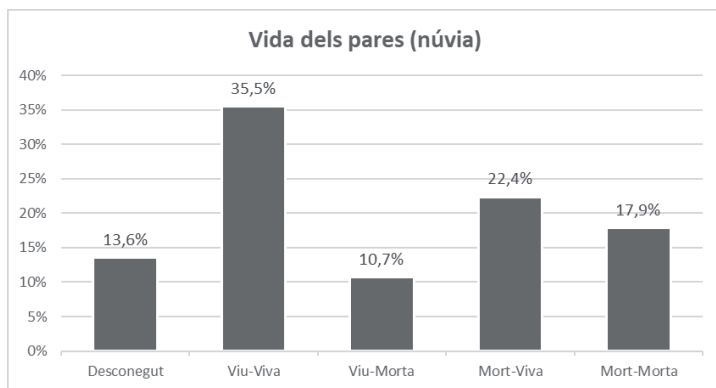
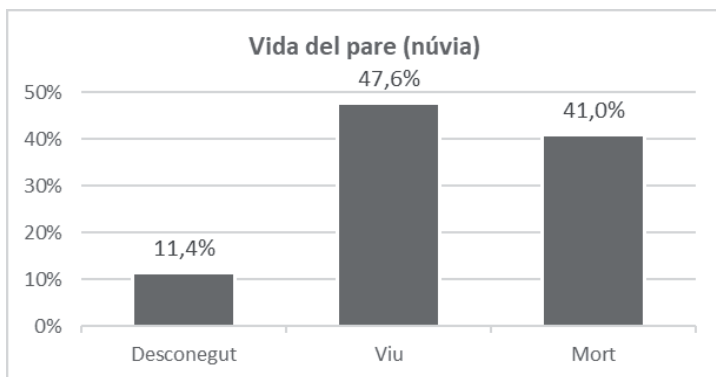

Una darrera dada que es pot recollir de la núvia és si els dos pares eren vius o morts. La diferència entre ambdós és notable. La proporció de mares vives, un cop descomptat el 13,3 % de casos en què es desconeix si la mare era viva o morta, és de dos terços o, el que és equivalent, només una de cada tres mares havia mort en el moment del casori de la filla. En el cas dels pares, aquesta proporció és lleugerament superior a la meitat, concretament del 53,6 %.

Si es compta de forma conjunta la situació dels dos progenitors, el cas més freqüent és que els dos fossin vius, al voltant d'un 40 %. El segueixen que només visqués la mare (aproximadament un 25 %) o tots dos fossin morts (al voltant del 21 %). El cas més inhabitual és que només visqués el pare, amb poc més d'un 12 % del total conegut.

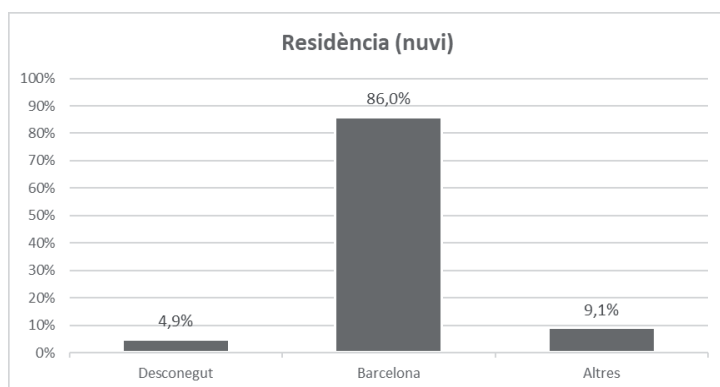

4.4.3. El nuvi

La majoria dels nuvis residia a Barcelona quan es van fermar els capítols matrimonials. Aquest és un fet esperable si es té en compte que el notari escollit per donar fe del pacte matrimonial era de la capital catalana. La majoria dels trenta-nou nuvis no residents a Barcelona vivia en poblacions properes, a menys de 30 km, entre les quals destaca Badalona.²⁰⁵ Aquests nuvis i/o les

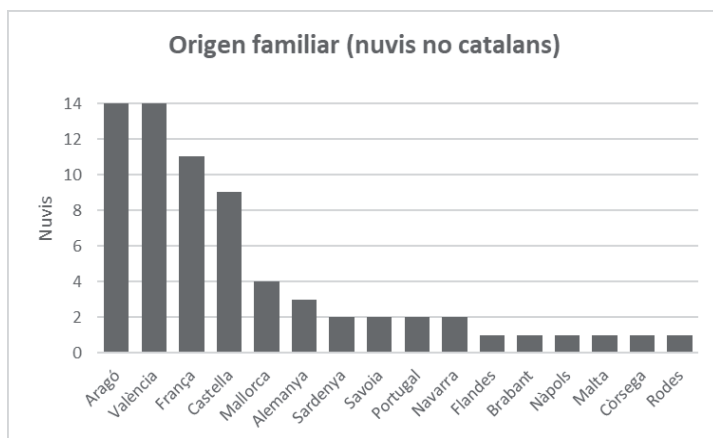
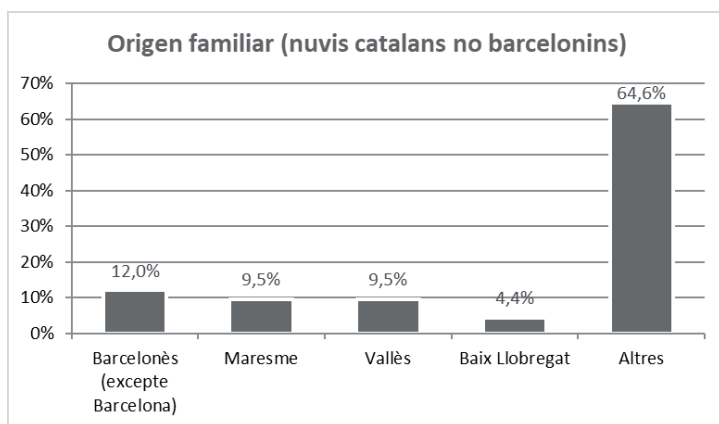
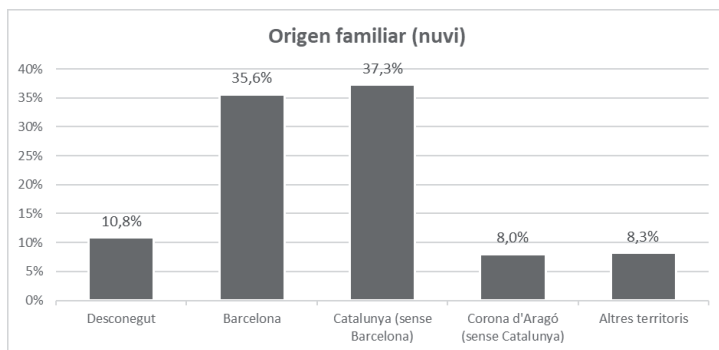
205. Són 35 nuvis: Badalona (9), Sant Andreu de Palomar (3), Sarrià (3), Alella (2), Martorelles (2), Sant Adrià de Besòs (2), Teià (2), Cabrera (1), Caldes de Montbui (1), Hospitalet de Llobregat (1), Mollet (1), Premià (1), Sabadell (1), Sant Boi de Llobregat (1), Sant Climent de Llobregat (1), Santa Coloma de Gramenet (1), Terrassa (1), Tiana (1) i Vilassar (1).

seves famílies van recórrer, doncs, a un notari barceloní en lloc de fer ús d'altres escrivanies més properes, com la parroquial, ja fos perquè eren clients del notari Bernat Montserrat o perquè consideraven que la complexitat de l'operació requeria un notari més especialitzat que el vicari de la seva parròquia. Surten d'aquest radi aproximat de 30 km quatre nuvis: tres catalans —Blanes (C152), Sant Pere de Castellet (C158) i Girona (C49)— i un mercader de Barcelona que residia aleshores a Nàpols (C339).

El percentatge de famílies catalanes dels nuvis és del 72,9 %, que en relació al 89,2 % conegut, implica una proporció aproximada de quatre de cada cinc nuvis, que es reparteixen a parts pràcticament iguals entre les barcelonines i les no barcelonines. Entre les darreres, que són 158 (37,3 %), les que procedeixen de poblacions de les comarques properes a Barcelona són poc més d'una tercera part. La resta recorre pràcticament tota la geografia del Principat, des del nord, al Rosselló —quatre de Perpinyà, una de Baixàs, una de Sant Hipòlit de Salanca i una de Palau— i el Vallespir —una de Sant Joan de Pladecorts— fins al sud —dues de Tortosa, una de la Font del Perelló i una de la Sènia. N'hi ha de procedents de les principals ciutats, com Girona (4), Castelló d'Empúries (4), Vilafranca del Penedès (4), Igualada (3), Lleida (2), Tarragona (2), Vic (1) i els quatre ja esmentats de Perpinyà, fins a petits llogarrets, com Molsosa, Rajadell, Escaló o Campdorà.

Aquesta diversitat geogràfica també queda reflectida en la proporció de famílies de nuvis no catalanes, que ateny la xifra de 16,6 %, una de cada sis, percentatge que augmentaria fins al voltant de 25 % si es comptés els lliberts, molts dels quals cal suposar que procedien de territoris d'extracció d'esclaus. Els 67 nuvis lliures de famílies no catalanes es distribueixen a parts iguals entre els que pertanyien a territoris sota domini del rei d'Aragó dels que procedien d'altres regnes.

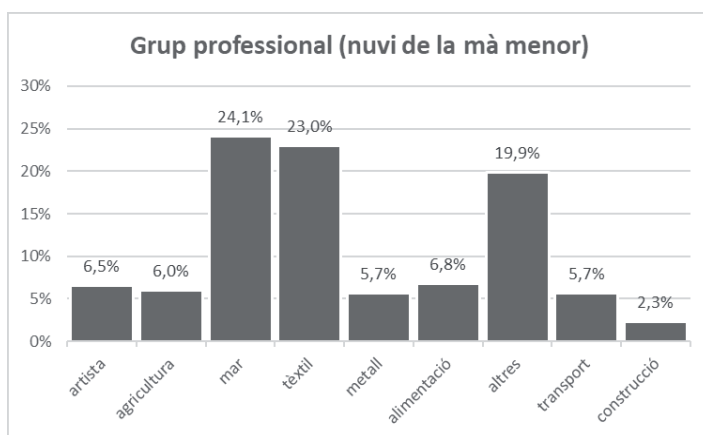
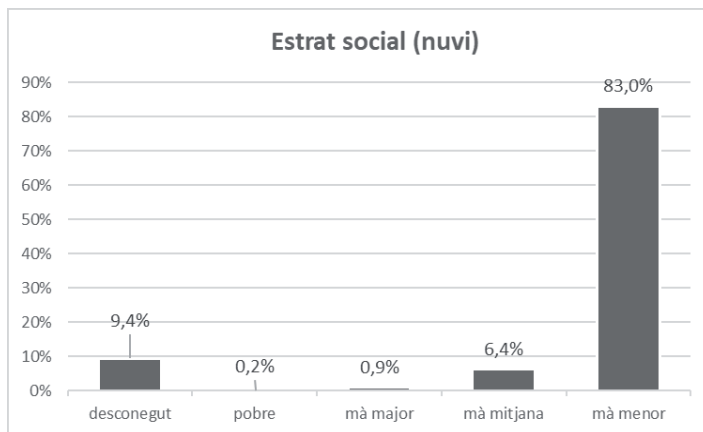
Els nuvis de la mostra presenten una gran varietat de professions. Descomptats els que no en tenen cap d'especificada i els repetits, se n'han docu-

mentat 91. La més freqüent és la de mariner, amb 36, seguida pels mercaders (23). Hi ha un mendicant, que s'ha considerat com a pobre (C131).

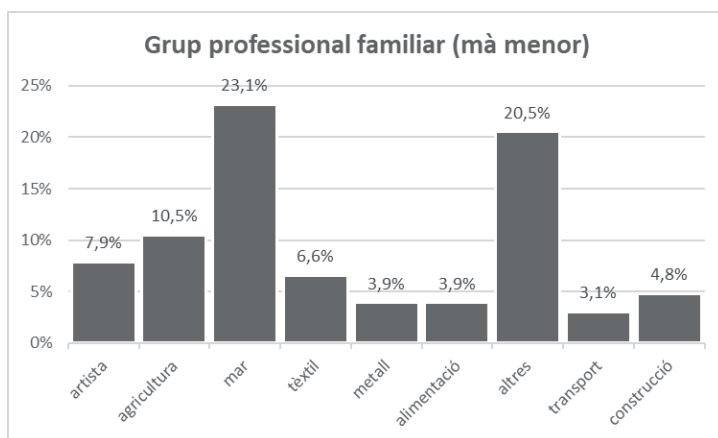
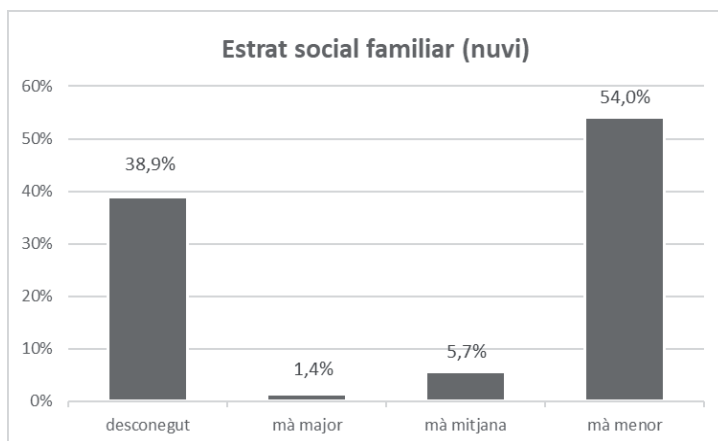
Els resultats mostren que les capes privilegiades són menys nombroses i a mesura que es baixa per l'escala social hi ha més persones. A més, del grup que és desconegut, una gran majoria, sinó tot, devia formar part de la mà menor, ja que ho eren els que residien fora de la ciutat de Barcelona i els dots que hi apareixen són força baixos. Si s'afegeixen els desconeguts a la mà menor, les proporcions serien aproximadament d'un 1 % de mà major, un 6,5 % de mà mitjana i un 92,5 % de mà menor.

Centrant-nos en el col·lectiu majoritari, el de la mà menor, el percentatge dels artistes és també reduït, a prop del 7 %. Quant a la resta, destaquen les professions lligades al mar i al món del tèxtil. Cal remarcar que les proporcions dels grans grups i dels artistes dins la mà major són pràcticament idèntiques que les calculades per als pares de les núvies.

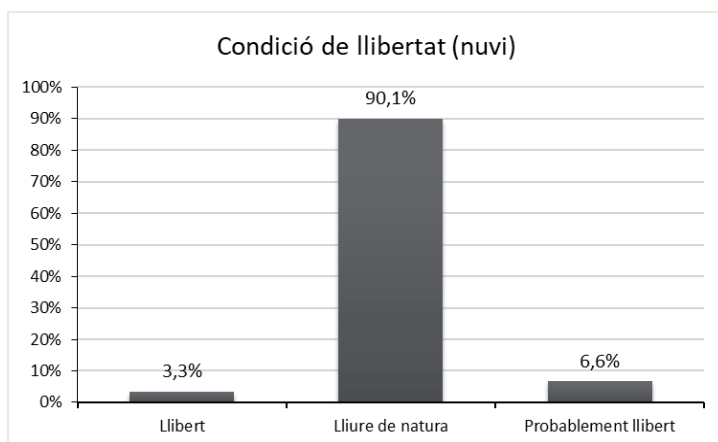

Respecte a la professió del pare del nuvi, la distribució presenta alguns interrogants arran del gairebé 40 % de nuvis dels quals es desconeix la professió del seu pare, entre els quals hi ha l'aproximadament 10 % de lliberts. Tanmateix, si se suma a la mà menor el grup de desconeputs, s'arriba novament al 93 % dels nuvis i dels pares de les núvies. Quant a la mà major, la proporció és una mica més alta, per bé que no és fàcil diferenciar quins dels pares que són qualificats de ciutadans són realment ciutadans honorats.

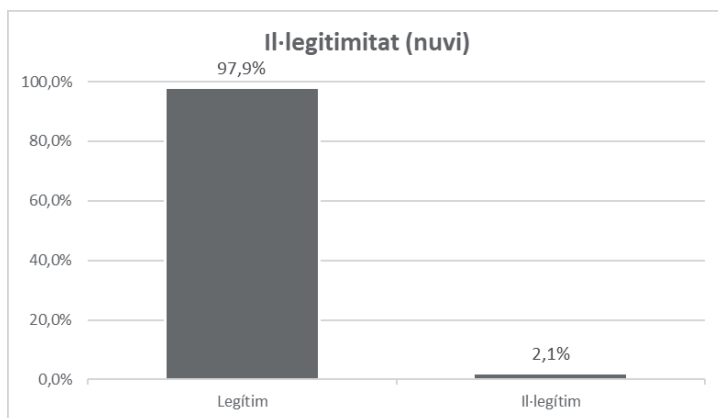
La distribució del grup més nombrós, el de la mà menor, és força semblant a la dels nuvis, amb un pes destacat dels oficis relacionats amb el mar i el tèxtil. La resta té proporcions força semblants, per bé que les dels artistes i les relacionades amb l'agricultura són una mica més altes. Tanmateix, aquestes diferències, poc significatives, cal posar-les en el context d'un nombre important de pares amb professions desconeputes.

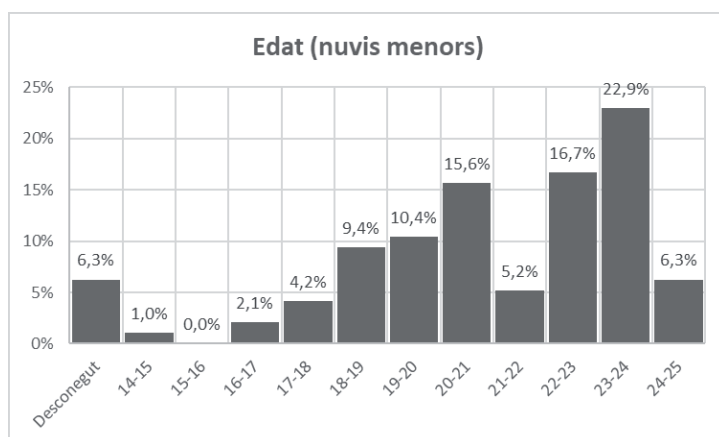
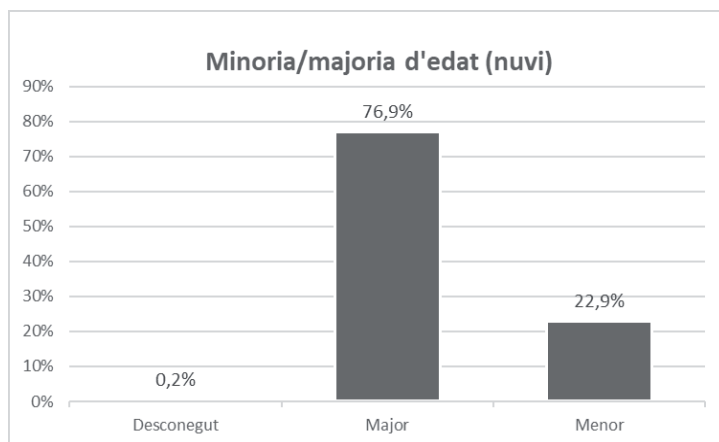
Respecte a la condició de llibertat dels nuvis i, tal com s'ha comentat a l'apartat de dades, s'ha de distingir aquells que amb tota seguretat eren lliurets, ja que així són explícitament qualificats en els capítols matrimonials, d'aquells que molt probablement ho eren per no tenir pares consignats.

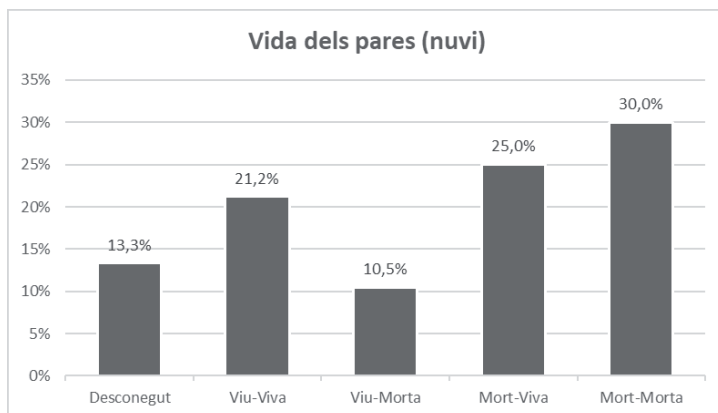
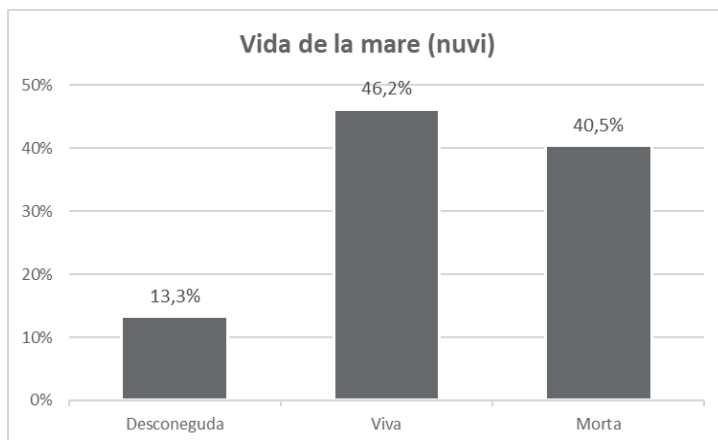
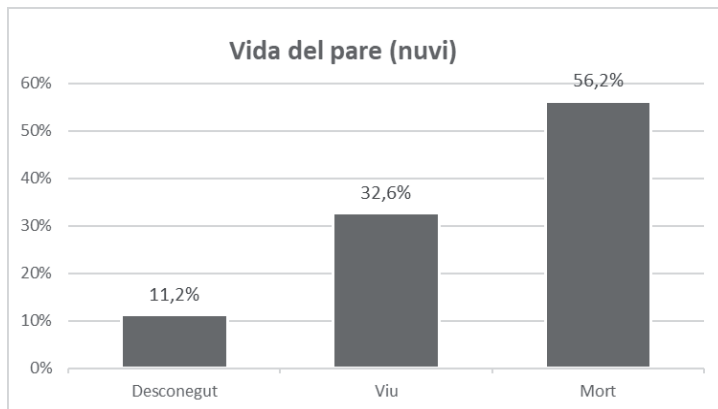
El percentatge d'il·legitimitat dels nuvis se situa lleugerament per sobre del 2 %.

A diferència de les núvies, la majoria dels nuvis era major d'edat. Aproximadament tres quartes parts havien arribat ja als 25 anys en el moment de fermar els capítols matrimonials. Dels que són menors d'edat, se n'ha pogut extreure l'edat de la majoria (un 93,8 %). La distribució de les edats dels menors d'edat mostra un prevalença dels 23 anys. La mitjana és de 21,3 anys.

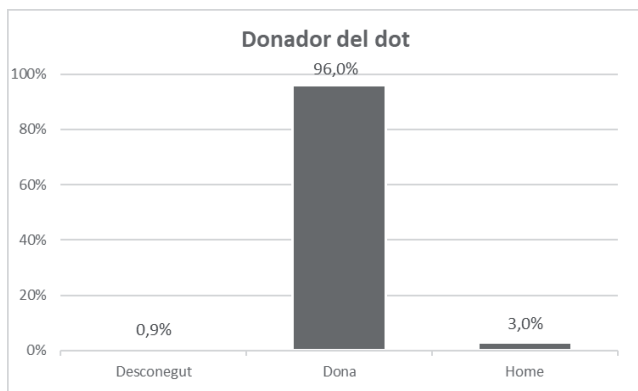

Com en el cas de les nívies, la diferència entre els pares i les mares és significativa. Si es descompten els casos desconeguts, pràcticament dos de cada tres pares dels nuvis ja havien mort. Quant a les mares, la proporció es mou al voltant del 50 %, amb un lleuger avantatge de les vives respecte a les mortes (53,3 respecte a un 46,7 %). Si es consideren conjuntament, el cas més freqüent és que els dos pares hagin mort, amb un proporció dels casos coneguts molt propera a una tercera part. El segueix de molt a prop el cas que només la mare estigui viva, amb un 29 %.

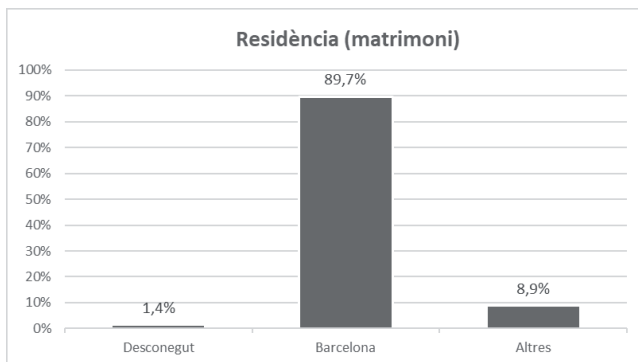

4.4.4. L'enllaç matrimonial

Gairebé tots els pactes matrimonials van incloure el pagament del dot per part de la núvia. Tan sols un percentatge molt baix va preveure que fos l'home qui aportés el dot a la seva futura muller.

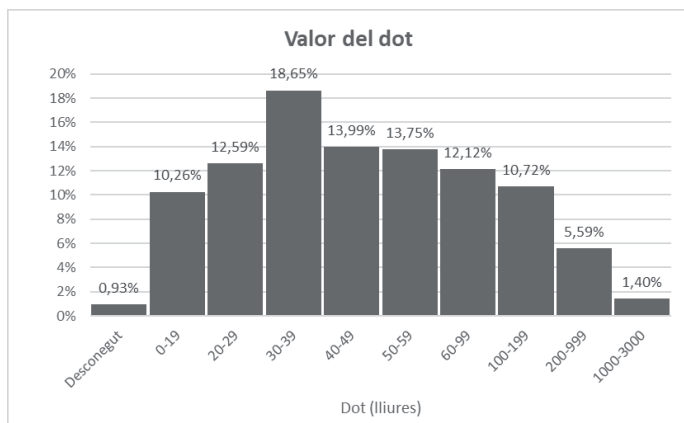
Les dades sobre la residència del matrimoni mostren que majoritàriament era a Barcelona. És un resultat coherent amb el fet que gairebé tots els nuvis hi vivien i que els capítols es van escripturar davant d'un notari de la capital catalana. Només hi ha 38 matrimonis, un 8,9 %, que no viurien a Barcelona. Val a dir que gairebé tots ho farien en poblacions molt properes a la capital.²⁰⁶ Tan sols un residiria en una població relativament allunyada (Castellet).

206. Les poblacions properes documentades són Badalona (13), Sant Andreu de Palomar (4), Sarrià (2), Martorelles (2), Sant Adrià de Besòs (2), Teià (2), Alella (1), Castelldefels (1), Gavà (1), l'Hospitalet (1), Martorell (1), Mollet (1), Montcada (1), Premià (1), Sabadell (1), Sant Boi de Llobregat (1), Santa Coloma de Gramenet (1) i Terrassa (1).

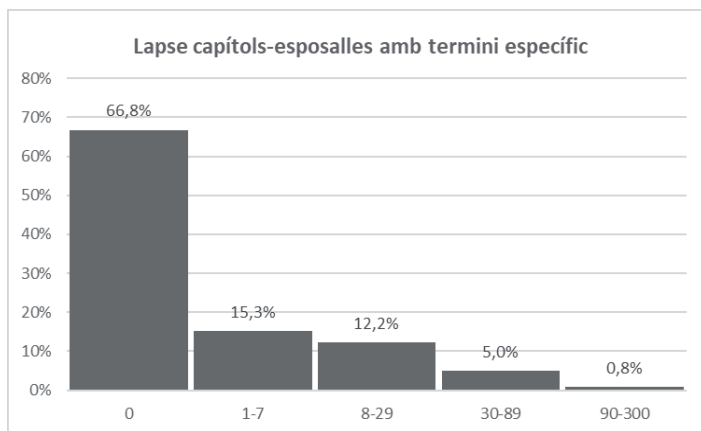
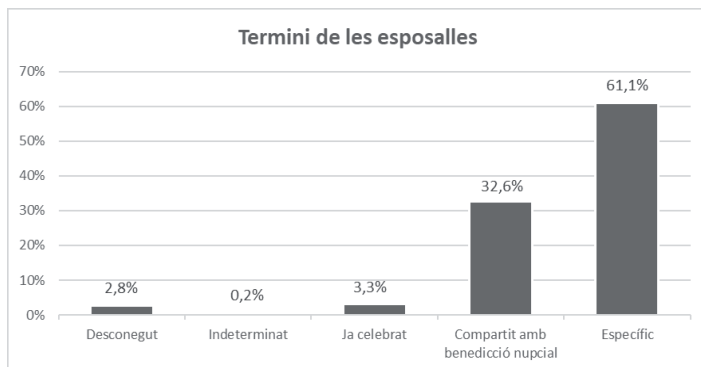
Hi ha una gran variabilitat entre els valors dels dots dels pactes matrimonials analitzats. N'hi ha tres que no tenen dot —només alguna part inestimada— i dos que superen les 2.000 lliures. La majoria, però, es concentra entre 20 i 60 lliures. Per tal de copsar les dades, s'han fet agrupacions, però d'amplitud diferent. Si es fan grups amb la mateixa amplitud, o bé se'n fan molts per arribar als valors més alts de la mostra, o bé s'han de fer tan amples que hagués estat impossible distingir les diferències que hi ha en els valors més petits. La solució ha estat fer grups de diferent amplitud, més estrets en les franges més petites, ja que s'hi concentren la majoria de dots, i més amples per als dots més grans.

La mitjana dels dots és de 91,47 lliures, fortament influïda pels valors més alts de la mostra. En realitat, els quartils indiquen que la majoria dels dots es troben en valors baixos en comparació a la mitjana ($Q_1 = 30$, $Q_2 = 40$ i $Q_3 = 60$). La moda és 30, amb 65 dades (15,2 %). L'elevada dispersió, causada pel grup de dots més alts, reflecteix una important desigualtat econòmica entre les famílies dels nuvis de la mostra.

El dia de les esposalles no sempre està contemplat en els capítols matrimonials. Com s'ha vist més amunt, hi ha alguns casos en què la parella ja les ha celebrat i en altres no hi ha una data específica per a les esposalles, sinó una de sola per a les dues celebracions, esposalles i benedicció nupcial. Quant al 61 % que tenen un termini per a les esposalles, no sempre és un dia concret, sinó que sovint fa referència a un interval. A tal efecte, en aquests casos s'ha considerat la data màxima. Per exemple, si es diu que les esposalles entre els nuvis se celebraran en els propers deu dies, es considerarà el desè dia, o si s'especifica que se celebrarà durant la setmana actual, es comptarà el dia que cau en diumenge aquella setmana. A partir d'aquesta data màxima de celebració de les esposalles, es pot calcular el nombre màxim de dies que pot transcórrer des de la ferma dels capítols fins a aquest esde-

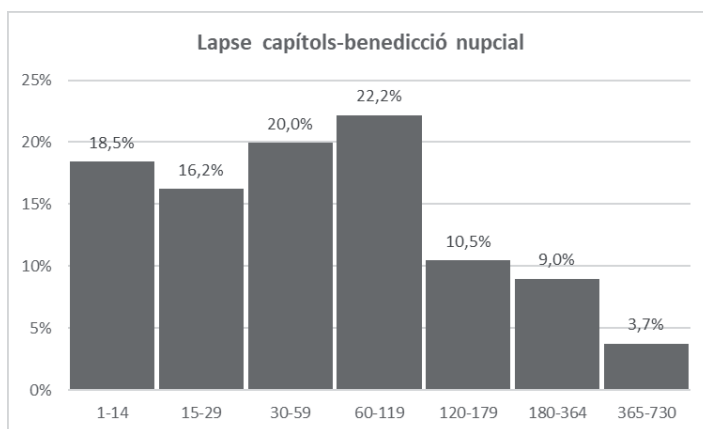
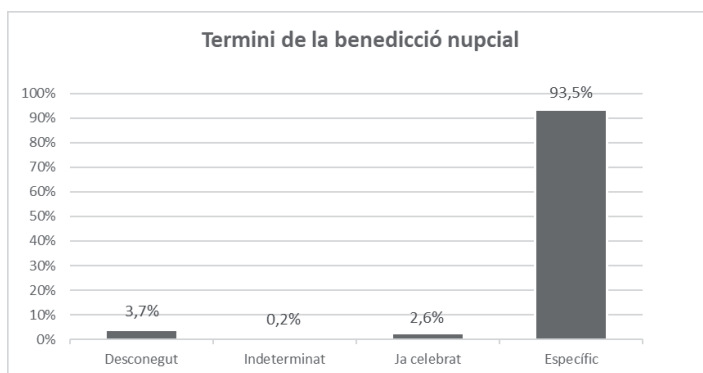
veniment fonamental de compromís matrimonial. Com en el cas anterior dels dots, no s'han fet intervals de la mateixa amplitud, ja que no permet reflectir la distribució de les dades. El valor més baix, 0, és també el més freqüent, lleugerament per sobre dels dos terços. Només hi ha dos enllaços que superen els tres mesos, però ho fan amb escreix, ja que se situen a prop de l'any de termini. Com en el cas del dots, la mitjana, de 6,3 dies, és poc indicativa del comportament de la distribució, molt influïda pels dos valors més alts. En realitat, els tres quartils són 0.

Tampoc no es compta sempre amb la dada del dia de la benedicció nupcial, ja sigui perquè no s'ha pogut llegir, ja sigui perquè els nuvis ja l'han celebrada. Però es tracta de situacions relativament excepcionals, ja que no arriben al 7 % de tots els capítols matrimonials. Per analitzar la resta, s'adopta el mateix criteri de prendre la data màxima quan s'especifica un interval per a la benedicció nupcial i es calcula el nombre de dies des de la data dels capítols

matrimonials.²⁰⁷ El valor més petit és d'un dia i el més alt, de dos anys. S'agrupen les dades en intervals d'amplitud diferent, més estrets per als valors més petits —dues setmanes— i més amples a mesura que augmenten. La mitjana és de 85,6 dies i els quartils de 19, 50 i 111,5 respectivament. La moda és 15, amb un 4 % de percentatge.

4.4.5. Grups de població de la mostra

Dins la mostra hi ha dos grups clarament diferenciats: aquells que estan estretament relacionats amb la ciutat de Barcelona i els que no ho estan. Cal

207. En el capítol C343, del 4 d'octubre de 1458, es diu que se celebraran esposalles i benedicció nupcial fins a l'octubre següent. Creiem que, en realitat, es tracta del mes actual, octubre de 1458, no de 1459, perquè l'època és del mes de novembre de 1458.

distingir-los perquè és molt probable que tinguin un comportament demogràfic i una estructura socioeconòmica força diferent. Mentre que els primers són marcadament urbans, els segons estan assentats a les poblacions de la rodalia de la capital catalana. Si el primer grup va acudir per proximitat a la notaria de Bernat Montserrat, que estava situada en el quarter de Mar, els segons ho van fer a la cerca d'un notari experimentat que els aconsellés i redactés els capítols matrimonials del fill o de la filla que es casava. En aquest sentit, no és sorprenent l'existència d'aquest segon col·lectiu a la mostra, ja que l'anomenat hinterland barceloní mantenia relacions socials i econòmiques intenses amb Barcelona, que feien que els habitants de la rodalia hi anessin per a proveir-se de productes i serveis que no trobaven en els seus pobles d'origen.

El grup barceloní és clarament majoritari a la mostra, ja que gairebé tots els nuvis homes residien a Barcelona i quasi totes les núvies, com s'ha argumentat, s'incorporaven al domicili del seu futur marit. A més, la majoria de les núvies procedia de famílies barcelonines. Realment són pocs els casos en què ambdós contraents són de fora de Barcelona. El criteri emprat ha estat la residència del matrimoni.

El grup barceloní està format per 387 capítols matrimonials, un 90,2 % de la mostra. La grandària del grup permet que s'hi puguin distingir subgrups (lliures de natura, solteres, estrangers, etc). És el col·lectiu on es podrà fer una anàlisi més detallada de la relació de les diferents variables, ja que la mostra és suficientment gran per extreure'n conclusions.

Els matrimonis pels quals no consta que acabessin residint a Barcelona formen el grup no barceloní. N'hi ha 39, un 9,1 % del total de matrimonis.²⁰⁸ Aquest col·lectiu és petit i no té sentit que es divideixi en subgrups, ja que tindrien tan pocs individus que no serien numèricament significatius per treure conclusions. Els resultats del grup no barceloní s'hauran de prendre com una simple referència. No tan sols per la migradesa de la mostra, sinó pels dubtes sobre la seva representativitat respecte al conjunt de poblacions —Badalona, Sarrià, Sant Andreu de Palomar, etc.— que l'integren. És molt possible que els que acudien a una notaria barcelonina en lloc de l'escrivania parroquial, molt més accessible, tinguessin raons importants per fer-ho, com la complexitat del pacte matrimonial —és significativa, en aquest sentit, l'alta proporció de pubilles en aquest grup respecte al barceloní, l'existència de vincles professionals amb la capital catalana o, fins i tot, amb el notari, la qual cosa l'esbiaixaria respecte a la seva població.

Hi ha 5 matrimonis amb residència desconeguda que no es consideraran de cap dels dos grups, tot i que molt probablement siguin del no barceloní, ja

---

208. Tot i que l'enllaç C154 no té residència coneguda, s'inclou en el grup no barceloní perquè ni el nuvi ni la núvia resideixen a la capital catalana i la indeterminació ve motivada perquè no se sap encara qui serà el donador del dot, pendent d'una resolució judicial.

que el nuvi, que és qui va rebre el dot, no vivia a la capital catalana. La majoria era de localitats molt properes a Barcelona, com Sarrià, Tiana i Badalona (C23, C181, C342, C364). El cas més sorprenent és el C414, amb els dos nuvis de Girona. Potser la seva estada a Barcelona estigués relacionada amb les vicissituds de la Guerra Civil Catalana, atès que el document de compromís és del 29 de juliol de 1462, només sis dies després de l'aixecament del setge de Girona?

4.5. *L'anàlisi*

4.5.1. Moviment migratori

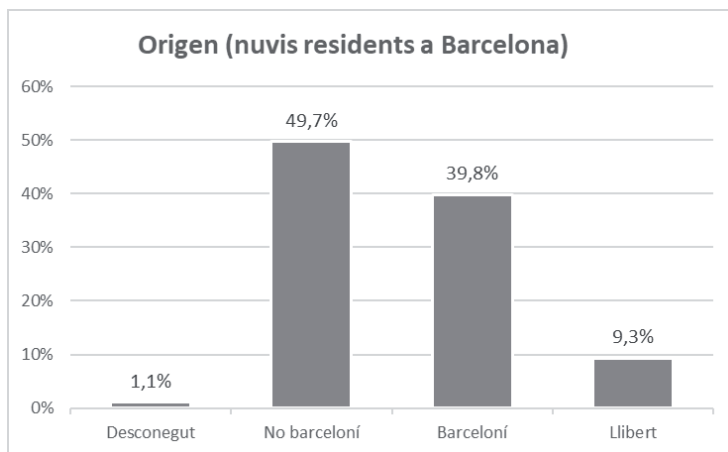
Gràcies al coneixement de l'origen familiar dels dos nuvis, de la residència del nuvi i de la residència del matrimoni, és possible analitzar el moviment migratori dels dos contraents a tres nivells diferents:

- nuvi: de la localitat d'origen familiar, on molt probablement va néixer, fins a la residència en el moment de pactar el matrimoni.
- núvia: de la localitat d'origen familiar, on devia néixer, fins a la residència del seu futur matrimoni.
- nuvi: de la residència en el moment de fermar els capítols matrimonials a la localitat de residència amb la seva futura muller.

El primer moviment migratori no és causat pel matrimoni, ja que el nuvi es troba establert en una localitat concreta i n'és considerat ciutadà o habitant abans de pactar-lo. Al darrere d'aquest moviment segurament hi ha causes econòmiques o laborals que no queden determinades a la documentació.

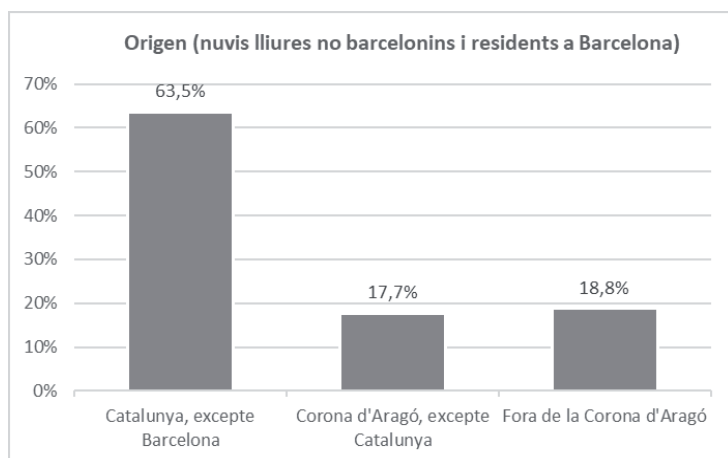
Els lliberts es comptaran de manera separada. De fet, no se'n coneix l'origen de la majoria. En molt pocs casos hi ha referències al seu lloc de naixement, com el bracer Bernat d'Aragó, segurament llibert perquè no té cap pare consignat, i que havia nascut a València (C16) o Nicolau Oliver, que era turc (C386). Però són excepcions i no es pot saber si havien estat portats des de terres d'extracció d'esclaus o bé havien nascut a Catalunya de pares captius.

En l'anàlisi de les dades d'aquest moviment migratori es distingeixen els residents a Barcelona de la resta de nuvis, ja que el comportament és força diferent. De nuvis lliures residents a Barcelona diferents —només es compta una vegada els que estan repetits a la mostra per haver-se casat més d'una vegada— n'hi ha 364. Gairebé la meitat —sense comptar els lliberts no nascuts a Barcelona— no era barceloní. De fet, els barcelonins lliures de natura no arribaven al 40 %.

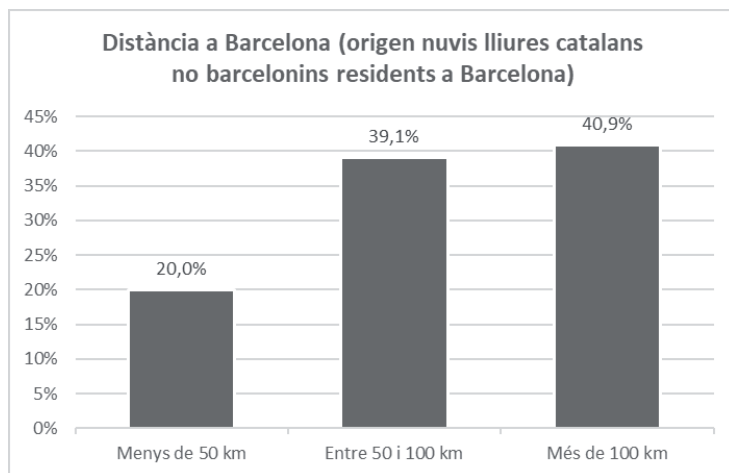

Queda fora de dubte, doncs, la gran aflluència d'homes a la capital catalana, que es nodria així en una mesura importantíssima de recursos humans externs. El que no es pot saber és si, de la mateixa manera que entraven a Barcelona homes de diferents contrades a la recerca de feina i oportunitats, també es produïa el moviment en sentit contrari, fenomen que no es pot detectar en la font documental analitzada.

D'on procedien els nuvis que residien a Barcelona en el moment de pactar els capítols matrimonials, però que no hi havien nascut? Aproximadament, dos de cada tres era de la resta del territori català. El terç restant es dividia a parts gairebé iguals entre els que procedien d'altres territoris de la Corona d'Aragó dels que hi tenien els orígens fora.

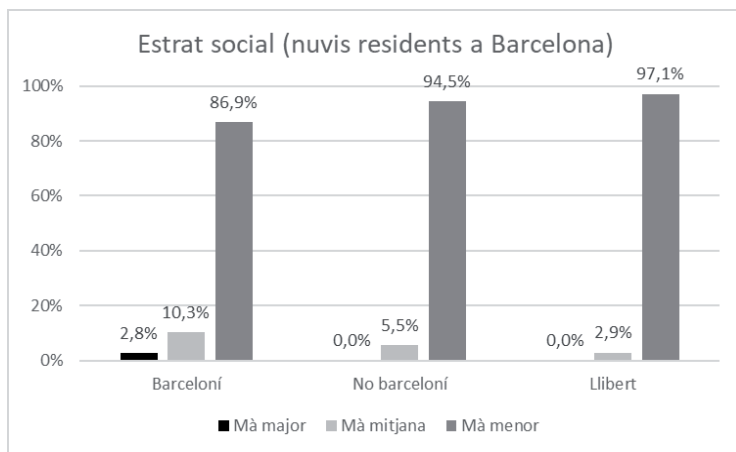
És interessant aprofundir en la procedència dels nuvis amb famílies catalanes i no barcelonines. A la mostra en tenim 115 de 84 localitats distintes. D'una banda, s'ha fet una classificació atenent la distància de la població de la seva família fins a la capital catalana en tres grups, separats per distàncies de 50 km.

Tan sols un de cada cinc era d'una població propera a Barcelona, a menys de 50 km, com Vilassar, Alella, Mataró, Sant Cugat del Vallès, Sitges o Vilafranca del Penedès. Pel que fa a la resta, amb un 40 % aproximadament cadascun, hi ha el grup de poblacions entre 50 i 100 km de Barcelona (Alcover, Arbúcies, Berga, Conques, Igualada, Les Oluges, Llagostera o Pineda de Mar, etc.) i les que estan a més de 100 km de Barcelona, com ara la Sènia o Tortosa al sud, Lleida a ponent, Escaló al Pallars, Solsona al nord, Peralada i Castelló d'Empúries, a l'Empordà, o Perpinyà i Sant Hipòlit de la Salanca al Rosselló. La distància mitjana de les poblacions d'origen és de 95,3 km.

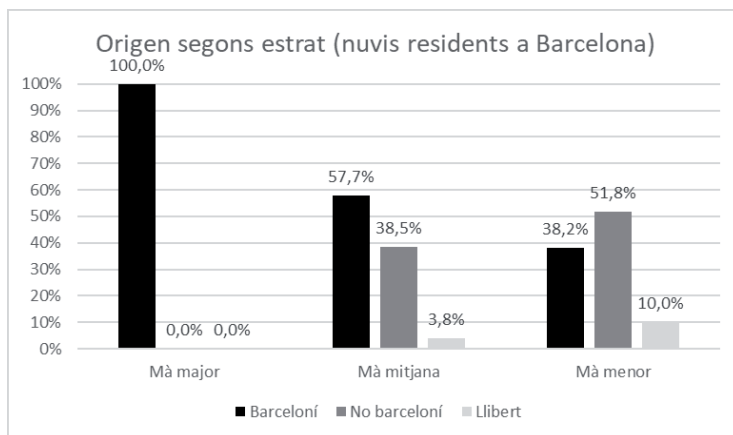
D'altra banda, si s'introdueix la informació sobre la professió i l'estrat social, és possible aproximar-se a la diferenciació social dels nuvis residents a Barcelona segons el seu origen familiar. En els gràfics següents es representen per cadascun dels col·lectius dels nuvis residents a Barcelona —nascuts, no nascuts a Barcelona i lliberts— quin percentatge tenien a cadascun dels estrats socials:²⁰⁹

²⁰⁹ L'únic cas de pobre de la mostra, que correspon al nuvi de l'enllaç C131, poc significatiu, s'inclou en el grup de la mà menor.

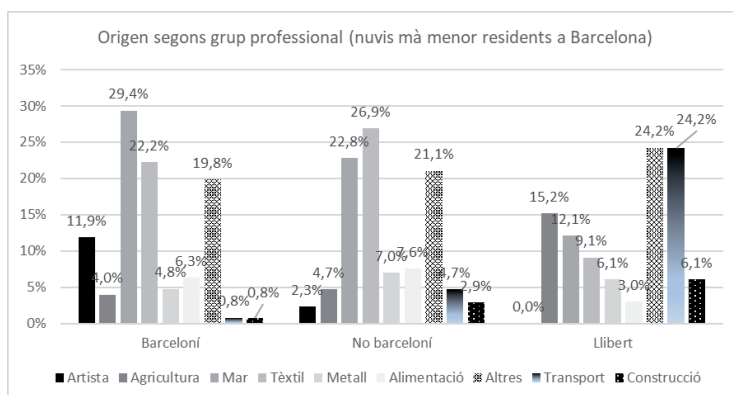

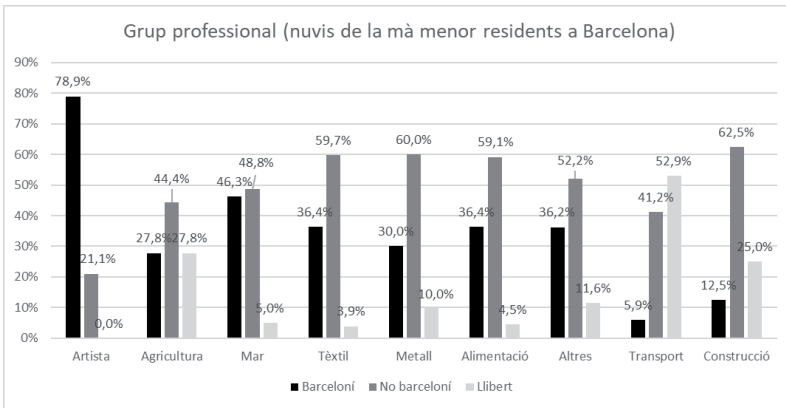
Els resultats apunten en la direcció que les capes socials més altes eren majoritàriament d'origen barceloní. No tan sols no hi ha cap nuvi de la mà major dels que tenen origen familiar fora de Barcelona, sinó que la proporció de la mà mitjana cau gairebé a la meitat respecte als barcelonins de naixement. Curiosament aquests nuvis de la mà mitjana d'origen no barceloní —nou mercaders i un botiguer— es reparteixen gairebé a parts iguals entre els catalans i els no catalans. Però mentre els primers procedien sobretot de poblacions petites (Sant Pere de Castellet, Palau, el Catllar), amb dos representants de viles destacades, Vilafranca del Penedès i Tàrraga, els segons tenien els orígens en ciutats (Saragossa, Osca, Vitòria, Terol i València). El percentatge de no barcelonins que formaven part de la classe social inferior, la mà menor, s'enfila fins al 94,5 %, més de set punts per sobre dels barcelonins de naixement. Quant als lliberts, tots pertanyen a la mà menor, excepte un, que consta com a mercader (C202). Tanmateix, és un mercader amb un poder econòmic força allunyat dels mercaders lliures de natura, ja que el dot que va rebre va ser tan sols de 40 lliures, encara no una desena part de la mitjana de tots els mercaders de la mostra. Segurament devia ser un petit comerciant, més proper, doncs, a la mà menor.

Si es fa l'anàlisi per estrat, és a dir, s'analitza quin és el percentatge de nuvis d'origen barceloní, no barceloní i lliberts per a cada mà, els resultats confirmen que la presència dels barcelonins de naixement, que són menys en nombre, és tanmateix major a les capes més altes i viceversa. A la mà menor, aproximadament dos de cada cinc són de famílies barcelonines i una mica per sobre de la meitat no són nascuts a Barcelona. Els lliberts representen un 10 % d'aquest grup.

Centrant-nos en la mà menor i en les diferents activitats en què s'ha subdividit, la diferència més destacada es troba en els artistes, clarament per sobre del 10 % dels d'origen barceloní respecte a un residual 2,3 % dels forans, en una mostra més que els no barcelonins ocupaven els estrats econòmicament inferiors de l'escala social. No consta cap artista llibert. Quant a la resta, les diferències més significatives es troben en el transport, que era una de les dedicacions més destacades dels lliberts (traginers, macips de ribera, etc.), i que era pràcticament inexistent en els nadius barcelonins. A la construcció hi ha una situació semblant, tot i que no tan extrema. Es presenten les dades analitzades per origen —quina part de cada col·lectiu es dedicava a cadascun dels àmbits professionals— i després per àmbits —quina proporció dels que treballen en aquell sector pertanyia als tres col·lectius (nascuts, no nascuts a Barcelona i lliberts).

La destacadíssima presència a Barcelona d'un contingent masculí procedent d'altres contrades és coherent amb l'origen dels aprenents analitzat per Teresa Vinyoles a partir dels contractes d'aprenentatge fets a la capital catalana vers el 1400: aproximadament dos de cada tres no era barceloní.²¹⁰

Més complicat és quadrar les dades que es desprenen dels capítols matrimonials analitzats amb les proporcionades per Carolina Obradors sobre la immigració a Barcelona i que no hi ha dubte que es deuen a l'origen de la font en què es basen, les informacions per concedir la ciutadania barcelonina. En el període de 1395-1425 l'origen no barceloní dels subjectes de l'enquesta era d'un 25 %, una dada que està molt per sota del més del 50 % que resulta de la mostra del notari Bernat Montserrat. A més, entre els forans hi ha una preponderància dels mercaders, per sobre de la meitat del total, una proporció deu vegades superior al poc més del 5 % que es desprèn dels capítols matrimonials. L'explicació més plausible és que fos el col·lectiu dels mercaders els que tinguessin més interès a obtenir la carta de ciutadania, de manera que la seva proporció sigui molt més alta de la que tenia a la societat del seu temps.

Els resultats sobre la procedència geogràfica dels no barcelonins, en canvi, són perfectament assimilables. Als catalans no barcelonins els correspon un percentatge del 74 % segons les informacions de ciutadania enfront del 63,5 % dels capítols matrimonials de Bernat Montserrat. La diferència aproximada de 10 punts es trasllada als procedents de la Corona d'Aragó, que són un 5 % en les enquestes de ciutadania respecte al voltant del 18 % del present estudi. Els que venien de territoris no subjectes al rei aragonès són pràcticament idèntics (17,3 % i 18,8 %). Respecte als catalans no barcelonins, les dades que es desprenen dels capítols matrimonials van en la mateixa direcció

210. Teresa VINYOLES i VILÀ, *La vida quotidiana a Barcelona*, 86-88.

que els proporcionats per Carolina Obradors: la majoria no procedia de les localitats properes a Barcelona.²¹¹

Respecte als nuvis residents a Barcelona que no eren catalans d'origen, les dades són pràcticament les mateixes que les proporcionades a l'apartat de l'exposició de dades, ja que els únics nuvis amb els progenitors que residien o havien residit fora de Catalunya vivien a Barcelona, amb una sola excepció: Pere Pujades, habitant de Sabadell, de pares valencians (C231). Una altra diferència és que hi ha dos nuvis, els de C3 i C60, de pares mallorquins i parisencs respectivament, que, en no constar com a residents a Barcelona, tot i que hi devien estar relacionats, no s'han comptat en el present apartat, però sí a l'exposició de dades. En conclusió, dels 66 nuvis residents a Barcelona que eren de famílies no catalanes, 32 procedien de la Corona d'Aragó i 34 de fora d'aquest territori.

I quina conclusió es pot treure dels trenta-vuit nuvis que no consten com a residents a Barcelona?²¹² La mostra és petita i, per tant, els resultats no són significatius. En tot cas, d'aquests trenta-vuit nuvis lliures, n'hi ha tres que eren lliberts. Dels trenta-cinc restants, n'hi ha vint-i-vuit que consten que vivien a la mateixa població que la seva família (80 %). Només en set es detecta un moviment migratori: tres són de menys de 50 km,²¹³ dos de 50 a 100 km²¹⁴ i dos de més de 100 km.²¹⁵ Malgrat la prudència per la migradesa de la mostra, les dades apunten que la mobilitat cap a aquesta zona era molt menor, tant en quantitat com en distància, en comparació a Barcelona. La mateixa conclusió es pot extreure de les dades aportades per Jaume Codina respecte a l'origen geogràfic dels nuvis del delta del Llobregat durant el segle XV: dels 808 nuvis, 669 són de la mateixa comarca, el Baix Llobregat (82,8 %).²¹⁶

Respecte a les professions exercides, n'hi ha una majoria d'indeterminades, concretament 29 de 38 (76,3 %). Els resultats de la resta, per tant, no són numèricament significatius.

Es focalitza ara l'atenció en les núvies i, concretament, en la relació entre la residència de les seves famílies i la del matrimoni. Aquesta informació permet

211. Carolina OBRADORS SUAZO, *Immigration and Integration*, vol. 1, 206-217.

212. No s'ha comptat Bernat de Casaldàliga, mercader barceloní resident a Nàpols, de pare barceloní perquè, malgrat que no vivia a la capital catalana en el moment del pacte matrimonial, és possible que fos a Nàpols només temporalment arran de la seva activitat comercial (C339). Després de casar-se, va fixar la residència a Barcelona (AHPB, 159/35, f. 46r, 30-05-1461).

213. De Terrassa a Hospitalet (C201), de Barcelona a Sant Andreu de Palomar (C301) i de Sant Esteve del Coll a Badalona (C335).

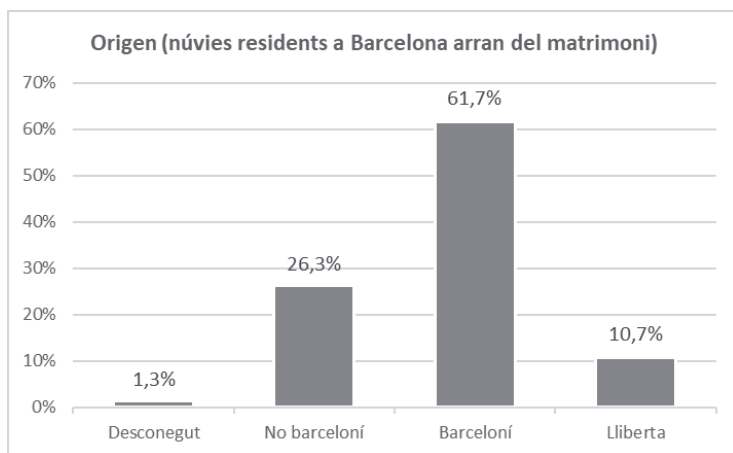
214. De Rajadell a Sarrià (C282) i de Tous a Badalona (C342).

215. De Vallfogona del Ripollès a Sant Andreu de Palomar (C81) i de València a Sabadell (C231).

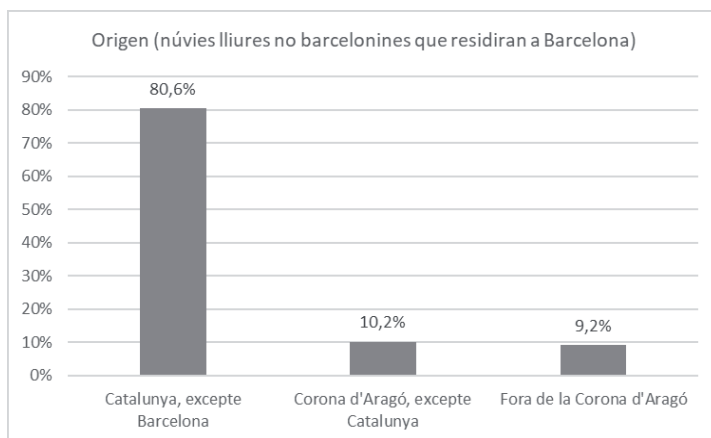
216. Jaume CODINA, *Contractes de matrimoni*, 34-35.

conèixer el trasllat que havien hagut de fer algunes núvies des del seu lloc de naixement i que es coneix en el moment de casar-se. Aquest desplaçament, però, no necessàriament s'havia produït com a conseqüència de l'enllaç matrimonial. Es podria haver fet abans, ja que la jove hauria pogut abandonar la llar familiar per viure amb algun parent o treballar de minyona en una altra casa. Se'n veuran alguns exemples més endavant. També la núvia es podria haver desplaçat arran d'un matrimoni anterior i que el nou casament, ja com a vídua, no impliqués cap nou trasllat.

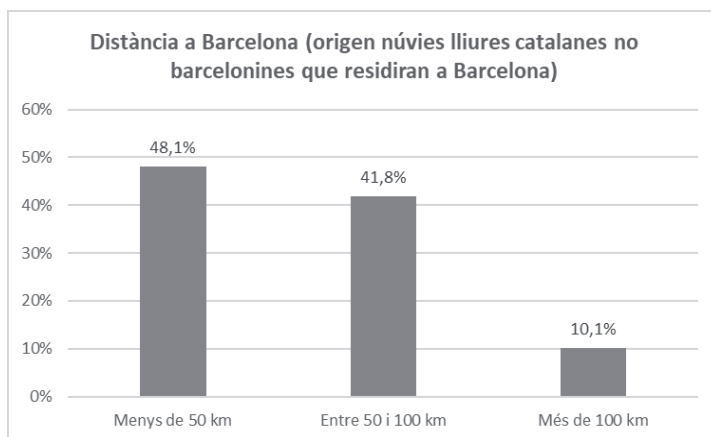
Com en el cas dels nuvis, les llibertes es compten a banda, a causa del desconeixement de l'origen de la majoria, i es dividirà l'anàlisi segons la núvia acabés o no residint amb el seu futur marit a Barcelona. Els resultats de l'origen familiar de les 373 núvies diferents —només es compten una vegada les repetides— que van acabar residint a la capital catalana quan es van casar són els següents:

L'origen familiar barceloní és clarament predominant, amb aproximadament tres de cada cinc núvies que són de famílies de la capital catalana. Les llibertes són al voltant d'una desena part, mentre que les lliures de natura no barcelonines se situen lleugerament per sobre del 25 %. La classificació d'aquests darreres, 98 a la mostra, segons la seva procedència, indica clarament una preponderància de les catalanes enfront de les que provenien de famílies d'altres territoris, força més acusada que en el cas dels nuvis. De fet, la proporció de núvies no barcelonines cau aproximadament a la meitat respecte als homes.

Interessa també conèixer la proximitat de les núvies catalanes no barcelonines que van acabar vivint a Barcelona quan es van casar. Hi ha 59 localitats distintes.²¹⁷ Igual que amb els nuvis, es divideixen les procedències segons la distància en tres grups: menys de 50 km, entre 50 i 100 km i més de 100 km.

El contrast amb els homes és notable. Les núvies catalanes que havien marxat de la seva llar familiar per viure a Barcelona procedeixen de poblacions

²¹⁷. En alguns casos no és possible una identificació unívoca de la localitat d'origen, com a C3, en què el topònim que apareix en el document és la Selva, sense cap dada geogràfica suplementària que permeti distingir les diferents poblacions amb aquest nom. S'ha suposat que es tractava de la Selva del Camp.

força més properes que els nuvis residents a Barcelona abans del matrimoni. Gairebé la meitat prové de localitats situades a menys de 50 km de Barcelona, la més destacada de les quals és Badalona, amb quatre núvies. Gairebé l'altra meitat té la població d'origen entre 50 i 100 km, com Blanes, El Vendrell, Cardona, Manresa o Palafolls. Tan sols vuit núvies, poc més d'un 10 %, procedia de localitats que estaven a més de 100 km de la capital catalana, concretament a Balaguer, Berga, Castelló d'Empúries, La Selva, Perpinyà, Sant Hipòlit, Sant Sadurní de l'Heura i Tortosa. La mitjana de la distància és de 56,9 km, una mica més de la meitat que la dels nuvis.

És clar, doncs, que el radi geogràfic de les núvies que van acabar residint a Barcelona era força més petit que el dels nuvis. A més, en alguns capítols matrimonials es dona informació de núvies que, malgrat que les seves famílies originàries no eren de Barcelona, ja hi vivien o hi tenen alguna relació força estreta. Això permet establir una residència de la noia a la capital catalana abans del seu enllaç matrimonial. Aquesta informació no ha estat tractada estadísticament perquè no sempre s'inclou en el pacte matrimonial, de manera que el fet que no hi aparegui no vol dir que no hagués existit. En tot cas, és significatiu que s'hagin localitzat aquestes referències de vinculacions pre-matrimonials amb Barcelona en una vintena llarga de les setanta-nou núvies catalanes no barcelonines.

El cas més habitual és la d'aquelles noies que consta que han servit en una casa de Barcelona, segurament com a minyones. La paga guanyada, la soldada, s'incorpora com a dot o bé és directament l'amo o la mestressa de la casa els qui es comprometen a fer el pagament de part o de la integritat del dot.²¹⁸ És curiós el cas d'una núvia que vivia amb un mercader barceloní i que ja havia servit en una altra casa²¹⁹ o d'aquella altra que va servir a casa d'un home que va acabar sent o era ja el marit de la seva mare.²²⁰ De vegades no consta que la casa on havien treballat fos de Barcelona²²¹ o que la persona, no parenta, que va pagar el dot ho fes per remunerar el treball de la núvia.²²² En aquests casos la residència prèvia de la núvia a Barcelona no és segura, però sí molt probable.

Un altre motiu de vinculació és l'existència de parents que vivien a Barcelona i que van intervenir en el pacte matrimonial. Així, hi ha germans,

218. Així és per a les núvies de C5, C53, C76, C78, C110, C121, C141, C184, C252, C254, C268 i C271.

219. La núvia va donar 27 lliures i mitja de dot, de les quals 17 i mitja li havia de donar *n'Antboni Oliver, mercader ciutedà de Barchinona, ab lo qual la dita Eulàlia vuy stà*, i en els quals hi havia inclòs *ço que la dita Eulàlia ha guanyat per soldada ab un senyor ab lo qual ha stat* (C164).

220. 20 de les 30 lliures del dot de la núvia van ser aportades per Bernat Hospital, que consta com a marit de la seva mare, i que *ipse Bernardus promiserat dare et solvere pro vestra solidata temporis servicii per vos sibi facti per tempus per quod secum morastis* (C100).

221. Les núvies de C47 i C208, originàries de Balaguer i Santa Maria de la Geltrú, van aportar soldada, tot i que no s'especifica qui els l'havia pagada.

222. L'import sencer del dot de la núvia de C104 el va pagar una barcelonina amb qui no tenia relació de parentiu.

oncles i altres dels quals no s'especifica quin parentiu tenien amb la núvia que van fer donacions *propter nuptias*.²²³ També hi ha mares de núvies que consten com a casades amb barcelonins després que haguessin enviudat del pare de la núvia i, finalment, hi ha un pare de núvia que, malgrat que era habitant de Figuerola del Camp, consta com a ciutadà de Barcelona, segurament perquè hi havia residit (C287).

Pel que fa a les trenta-set núvies que no van residir a Barcelona quan es van casar, les dades són eloqüents respecte a la mobilitat: només 10, poc més d'una quarta part, van romandre a la mateixa població d'origen, de les quals set eren pubilles.²²⁴ Quant a la resta, la majoria és de localitats molt properes. Concretament, 23 (85,2 %) es troben a menys de 25 km de distància. A més, d'algunes de les que tenen l'origen a més d'aquesta distància, se'n coneixen les circumstàncies particulars que les apropen al lloc on es van acabar casant.²²⁵ Segurament la resta també en tindrien, però els capítols matrimonials no les fan paleses. Les dades són coherents amb els resultats del delta del Llobregat, en què un 94 % de les núvies eren de la mateixa comarca del Baix Llobregat.²²⁶

Queda el tercer moviment migratori: el del nuvi des de la seva residència en el moment de fer els capítols matrimonials fins a la localitat on viurà amb la seva futura muller. Quant als nuvis que residien ja a Barcelona, que són 364, tots hi van continuar vivint després de l'enllaç matrimonial. És un resultat coherent amb diversos factors: la continuïtat en l'activitat professional de l'home, que en un gran nombre d'oficis tan sols podia desenvolupar-se en una gran ciutat; el fet que la núvia, generalment més jove, es traslladés habitualment on vivia el seu futur cònjuge; la poca incidència del fenomen de la pubilla —és a dir, que l'home aportés el dot— a Barcelona; i que els pactes matrimonials es fessin en una escrivania barcelonina.

Dels trenta-vuit que no vivien a Barcelona abans del casament, n'hi ha trenta-quatre dels quals es coneix on van passar a residir un cop es van casar. La majoria, vint-i-cinc, no va canviar de població (73,5 %). Dels nou restants, set es van mudar a Barcelona (26,5 %) i cinc es van casar amb pubilles, és a dir, van pagar aixovar. Per tant, hi havia un contingent, proporcionalment

223. Així consta en els capítols C137, C283, C284, C384 i C412.

224. Aquesta mobilitat de la núvia podria ser un tret propi de la mostra, ja que potser era més probable que acudissin a un notari barceloní els nuvis i les respectives famílies de localitats diferents que aquells que eren de la mateixa població.

225. La núvia de C143 tenia els orígens a Mallorca, però quan es va casar amb un badaloní era vídua d'un ciutadà de Barcelona. La família de la núvia de C81 era de Bot, una localitat molt allunyada de Sant Andreu de Palomar, on acabaria residint amb el seu marit. Tanmateix, va ser el seu oncle, que residia a Sant Andreu de Palomar, qui es va comprometre a pagar el dot. També té una explicació que la núvia de C236, originària de Palafolls, s'unís en matrimoni a Sant Andreu de Palomar: la seva mare hi vivia arran d'un segon matrimoni. De fet, la van casar amb un fill que aquest marit havia tingut amb una muller anterior.

226. Jaume CODINA, *Contractes de matrimonia*, 34-35.

petit, d'homes que van canviar la residència a Barcelona arran del matrimoni, un fenomen que era el normal en les dones, com s'ha vist. Tanmateix, segurament la proporció real d'aquests homes que van anar a Barcelona arran del matrimoni era superior, ja que cal pensar que una part hagués fet els capítols matrimonials a la seva localitat d'origen.

4.5.2. Les celebracions nupcials

És realment sorprenent que cap dels treballs basats en capítols matrimonials hagi analitzat l'estacionalitat, un aspecte molt freqüent en els estudis demogràfics basats en fons sacramentals. S'analitzarà en aquest apartat a partir de les dades que es desprenen de la mostra dels capítols matrimonials de Bernat Montserrat, tant de les esposalles com de la benedicció nupcial.

L'estacionalitat de la nupcialitat pot dependre del tipus d'activitat econòmica de la població. No és el mateix un entorn rural, majoritàriament agrícola, que el d'una gran ciutat, com era la Barcelona de les dècades centrals del segle xv. Per això es restringeix l'anàlisi en el grup barceloní, tot partint, doncs, de 385 enllaços matrimonials.

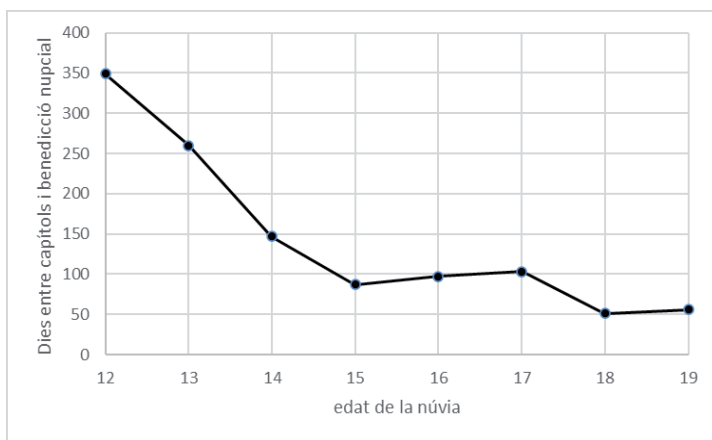
S'analitza, en primer lloc, el temps transcorregut entre la ferma dels capítols matrimonials i aquests dos esdeveniments segons l'edat de la núvia. Per a la benedicció nupcial es poden utilitzar les dades de gairebé tots els capítols matrimonials, concretament 361, mentre que per a les esposalles cal restringir-se als 231 que tenen termini específic, ja que la resta en tenen només un per als dos esdeveniments.

	Menor									Major
	Tot	12	13	14	15	16	17	18	>18	
Mitjana termini esposalles (dies)	6,7	26	9,4	7,5	4,5	9,3	3,4	4,2	0,6	1,2
Mitjana termini benedicció (dies)	103	349	260	147	87	97	103	51	56	36

Les núvies majors d'edat, que eren totes vídues o llibertes, trigaven, de mitjana, poc més d'un dia a celebrar les esposalles i poc més d'un mes a rebre la benedicció nupcial. Cal tenir present que, mentre les esposalles es podien celebrar qualsevol dia de l'any, la benedicció, en canvi, no, ja que el calendari litúrgic no permetia que en certes èpoques de l'any les parelles poguessin rebre-la. Per tant, malgrat que es pogués tenir pressa en passar per l'altar, no sempre era possible perquè el temps que la parella havia fet les esposalles podia no ser hàbil per beneir matrimonis. D'aquí que hi hagi un temps mínim mitjà de demora, que segurament és el mes aproximat de mitjana que trigaven les núvies majors d'edat.

Quant a les menors, tardaven més a fer les esposalles que les adultes, però segueix essent un termini curt, de l'ordre d'una setmana. Hi ha una tendència de disminució del termini a mesura que la núvia és més gran, que només es trenca en el tram de 16 anys per l'existència del valor més elevat de tota la mostra, que és de 254 dies (C415). Sense aquest valor tan gran, la mitjana seria de 4,8.

La dependència de l'edat és més forta en el cas de la benedició nupcial. Les menors d'edat, considerades globalment, tripliquen el termini de les adultes, tot situant-se en els tres mesos i mig de mitjana. Però sent aquesta una dada prou interessant, el més significatiu és com varia el termini en les diferents franges d'edat. Per a les quatre núvies de la mostra que tenien 12 anys, la mitjana s'acosta a l'any, i per a les de tretze se situa a prop dels 9 mesos. En els 14 hi ha una davallada molt notable, ja que es redueix aproximadament a la meitat. Les 156 núvies d'entre 15 i 17 anys van celebrar la benedició nupcial en poc més de 90 dies després de la ferma dels capítols matrimonials. A partir d'aquesta edat el termini disminueix fins a situar-se lleugerament per sota de dos mesos.

Una conclusió es pot treure d'aquestes dades. D'una banda, els matrimonis amb núvies majors d'edat s'afanyaven a fer les dues celebracions, ja que, de mitjana, feien les esposalles l'endemà de signar els capítols matrimonials i rebien la benedició eclesial en un mes. Quan les núvies eren menors d'edat, les esposalles trigaven poc menys d'una setmana de mitjana. Certament, és més temps que les núvies majors d'edat, però no es pot dir que passés molt de temps. En canvi, hi havia un retard significatiu en la benedició nupcial, que no es pot atribuir tan sols a l'espera que el calendari litúrgic permetés la celebració d'aquesta cerimònia. Aquest retard era especialment destacat per a les núvies més joves, de 12 a 14 anys, però fins a 17 superava els tres mesos. Segurament hi ha alguna causa que explica per què els matrimonis amb noies

tan joves allarguessin el termini de la celebració nupcial al voltant d'un any quan les majors d'edat ho enllestien en poc més d'un mes.

Un altre aspecte interessant a analitzar és l'estacionalitat, tant la de les esposalles com la de la benedicció nupcial. En ambdós casos es pren com a data de celebració efectiva el termini màxim establert en els capítols matrimonials. Aquesta hipòtesi no té un impacte significatiu en l'estacionalitat de les esposalles, ja que la diferència entre ambdues dates és molt baixa, però sí que en té per a la benedicció nupcial.

Quant a les esposalles, es pren la data del termini quan aquest s'ha especificat en els capítols matrimonials. Però com que en queden fora molts capítols, concretament els 131 en els quals hi ha un únic termini per a esposalles i benedicció nupcial, s'han incorporat en el càlcul tot assignant-los la data que resulta de sumar a la dels capítols matrimonials la mitjana de dies que li correspon per franja d'edat. És a dir, si una núvia és major d'edat i les esposalles i la benedicció nupcial comparteixen termini, se sumarà un dia a la data dels capítols matrimonials, ja que, de mitjana, hi ha un lapse d'un sol dia entre el pacte matrimonial i la celebració de les esposalles. Es prendrà aquesta data sempre i quan no superi el termini especificat per als dos esdeveniments. És una hipòtesi força raonable perquè els terminis són molt curts, de l'ordre d'uns quants dies, per la qual cosa pràcticament no alteraran els resultats. En tot cas ho faran molt menys que bandejar una tercera part de la mostra.

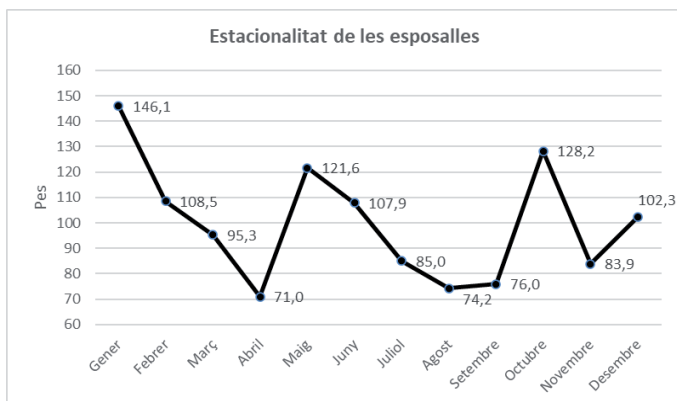
Per quantificar l'estacionalitat, s'assigna un pes a cada mes en referència al valor 100. Valors superiors a 100 indiquen que hi ha preferència de fer esposalles aquell mes, mentre que valors inferiors indiquen el contrari. S'ha utilitzat el mètode de càlcul habitual en els estudis sobre estacionalitat fet a partir dels registres matrimonials, però s'ha hagut de tenir en compte el factor corrector associat a la font documental utilitzada.²²⁷

Els resultats indiquen que el comportament és marcadament estacional. Hi ha un mes molt destacat, el gener, seguit de dos valors força alts, per sobre de 120, que són el maig i l'octubre. El valor més baix correspon a l'abril, seguit de molt a prop per l'agost i el setembre. Amb pesos al voltant de 100, que no marquen ni preferència ni rebuig, hi ha el febrer, el març, el juny i el desembre.

---

227. Per tal de confegir aquest quadre s'han de calcular el nombre de dies de cada mes en què està previst que se celebren esposalles. Però cal aplicar un factor corrector mensual del mes en què s'ha celebrat el capítol matrimonial abans de fer el recompte. Un cop obtinguts els valors es divideix entre el nombre de dies del mes —28,25 en cas de febrer— i s'aplica un factor corrector perquè la suma sigui de 1200 i, per tant, es pugui valorar en base 100 (Valentí GUAL I VILÀ, *Homes i estacions*, Montblanc, Associació Cultural Alt Gaià-Centre d'Estudis de la Conca de Barberà 1995, 35).

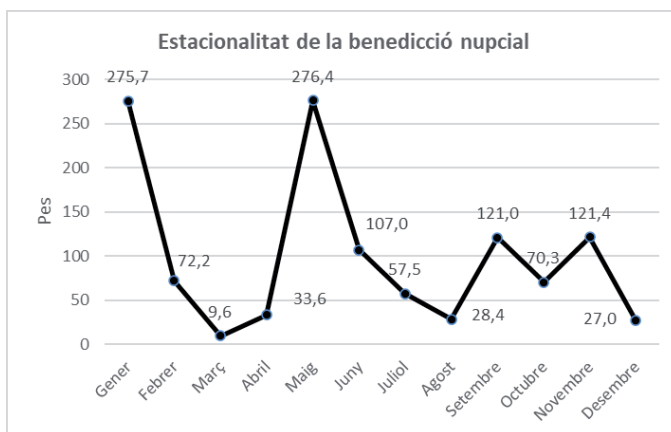

Si s'agrupen les dades per estacions,²²⁸ els resultats mostren una lleugera preeminència per a l'hivern i que l'estiu era el menys propici per a la celebració d'esposalles. La primavera i la tardor tenen proporcions molt semblants.

Hivern	Primavera	Estiu	Tardor
28,9 %	25,0 %	19,7 %	26,4 %

Per a la benedicció nupcial els resultats mostren un comportament encara molt més marcadament estacional que per a les esposalles:

228. No es considera l'inici estricte de cada estació, que se situa el 21 o 22 de desembre, 20 o 21 de març, 22 o 23 de juny i 22 o 23 de setembre, sinó que s'inclouen els mesos sencers dins l'estació. Així, l'hivern inclou les dades de gener, febrer i març, la primavera, els d'abril, maig i juny, i així successivament.

El màxim és ara el mes de maig, seguit molt de prop pel gener, ambdós amb valors extraordinàriament alts, per sobre de 270. De fet, el maig i el gener junts suposen gairebé la meitat de les benediccions nupcials (46,7 %). Els mesos més baixos ho són amb pesos molt inferiors als de les esposalles. Especialment el mes de març, amb menys de 10, i el desembre, per sota de 30, seguit de prop per l'agost i l'abril. Aquesta estacionalitat mensual tan marcada també té el seu reflex, més atenuat, però, en l'anàlisi estacional.

Hivern	Primavera	Estiu	Tardor
29,7 %	34,9 %	17,2 %	18,2 %

La primavera, gràcies a l'aportació del mes de maig, s'emporta més d'un terç de les benediccions nupcials. El segueix l'hivern, sobretot pel mes de gener. En canvi, l'estiu i la tardor tenen cadascun aproximadament la meitat que la primavera.

Aquests resultats mostren com la normativa eclesiàstica sobre la prohibició de celebrar benediccions nupcials durant la quaresma i l'advent se seguia rigorosament a la Barcelona de les dècades centrals del segle xv. No és tan sols que els valors dels mesos de febrer, març, abril i desembre siguin dels més baixos de l'any —entre tots sumen poc més del 10 % d'aquestes celebracions— sinó que també es desprèn del termini marcat per a les benediccions nupcials. Dels 187 terminis fins a un mes determinat, 72 són de maig (38,5 %) i 53 de gener (28,3 %). No n'hi ha cap del mes de març i tan sols quatre de febrer, tres d'abril i dos de desembre.

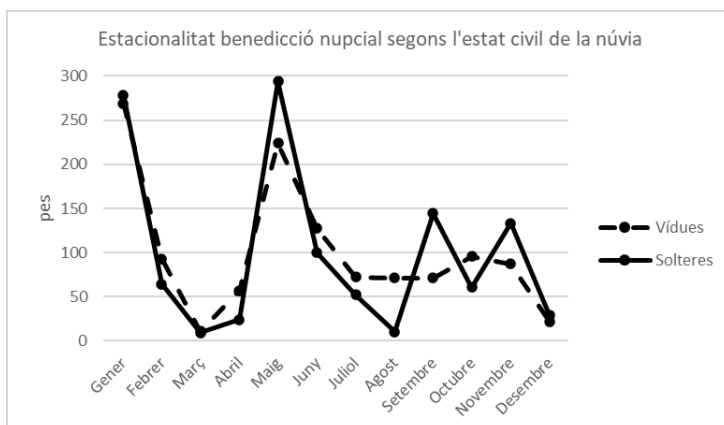
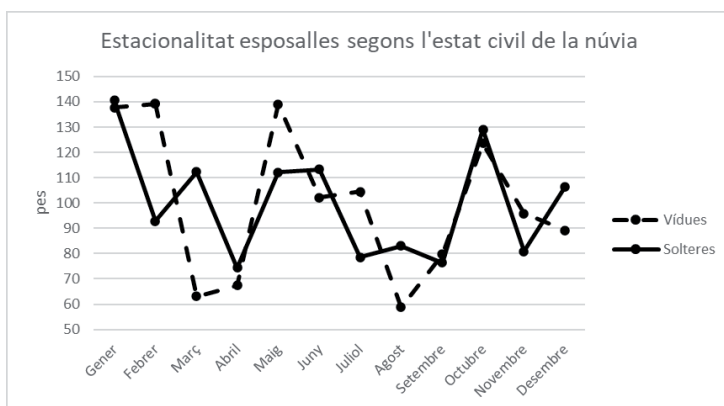
Respecte a l'advent, no hi ha cap benedicció que tingui com a termini un dia entre el 4 i el 24 de desembre. Val a dir, però, que hi ha un bon nombre de benediccions previstes per al dia de sant Andreu o per al mes de novembre, que alguns anys ja formava part del temps adventí. O bé aquests dies eren hàbils per a rebre benediccions o bé es marcava aquesta data com a límit en els capítols, però amb la intenció que no s'hi arribés mai, de manera que es fes la celebració eclesial abans del primer diumenge d'advent.

Quant a la quaresma, només hi ha tres celebracions que, segons el criteri utilitzat, cauen en aquest període de l'any litúrgic. En dos, els de C30 i C222, el termini fixat és d'un any des dels capítols matrimonials. El lapse de temps és prou gran per pensar que els intervinents del pacte matrimonial possiblement no tenien intenció d'esgotar exactament els 365 dies de l'any per fer la benedicció nupcial, que justament s'esqueia dins del període quaresmal. És ben possible, per tant, que aquestes celebracions no es fessin justament en el període que s'ha determinat, que és sempre de màxims, sinó que el van esquivar, tot complint el compromís d'un any. En el tercer, el C278, devia passar una circumstància anàloga, però amb un termini més curt, ja que els capítols es van signar el 10 de gener de 1455 i el límit marcat fou el mes de febrer

d'aquell mateix any. La quaresma va començar el 19 de febrer. Segurament es va celebrar abans d'aquella data.

En tot cas, malgrat les imperfeccions que implica manegar terminis o intervals en lloc de dates exactes, està fora de dubte que el calendari religiós, amb la prohibició de fer benediccions nupcials durant la quaresma i l'advent, va marcar profundament l'estacionalitat d'aquest esdeveniment lligat a la nupcialitat.

Finalment, s'analitza si hi ha alguna diferència significativa en el comportament estacional segons si les núvies eren vídues o solteres. En els dos gràfics següents es mostren superposades les corbes de l'estacionalitat de les solteres i de les vídues:

El perfil de les corbes de l'estacionalitat de la benedicció nupcial de solteres i de vídues és molt semblant. Hi ha algunes diferències —el pic de

maig és més acusat en les solteres i els mesos de juliol a novembre tenen pesos molt semblants a les vídues, mentre que a les solteres hi ha més contrast, amb un repunt important al setembre—, però l'esquema general és el mateix. En canvi, el de les esposalles té diferències més significatives. La més important: les vídues presenten pics i valls més acusats, és a dir, tenen valors mensuals més extrems que les núvies solteres. Aquest fet implica que els augments i les davallades són molt més grans. Així, les vídues passen de gairebé 140 a 63 entre febrer i març, i de 68 a 139 entre abril i maig. El descens de juliol a l'agost és molt marcat —de prop de 105 a 59—, igual que l'augment del desembre al gener (de 89 a 138). En canvi, les solteres tenen oscil·lacions més suaus. Tanmateix, comparteixen la preferència per l'hivern en detriment de l'estiu,²²⁹ de manera que el comportament estacional és el mateix.

A manca d'altres dades, una possible explicació vindria del fet que les vídues trigaven de l'ordre d'un mes de mitjana entre les esposalles i la benedicció nupcial. Com que aquesta celebració, l'eclèsial, era la que realment imposava restriccions temporals durant la quaresma i l'advent, les esposalles de les vídues se celebraven preferentment poc abans i després d'aquests dos períodes litúrgics —gener, febrer, maig i octubre. En canvi, les solteres, tot i que també tenien aquestes preferències, no són tan marcades perquè la benedicció nupcial es retardava més en el temps: no calia córrer per fer-les al mes de febrer, abans de la quaresma, si s'escolaven, de mitjana, tres o quatre mesos per passar per l'altar.

Per fer una comparativa dels resultats de les esposalles de la Barcelona de les dècades centrals del segle xv amb la bibliografia sobre estacionalitat s'ha de saltar al segle xvii, ja que és aleshores quan es compta amb llibres sacramentals de matrimonis. Havien passat, per tant, més de 150 anys. A més, les referències són de llocs eminentment rurals. Com a coincidències més destacables, hi ha el mínim pronunciat de l'estiu i la preferència per l'hivern i la primavera en unes proporcions semblants. Ara bé, quan es fixa l'atenció en els mesos, les discrepàncies són ben patents: mentre que al segle xvii el màxim se situa gairebé sempre al febrer, a la Barcelona del segle xv era al gener. A més, el pic que s'ha detectat a l'octubre és inexistent en el segle xvii.²³⁰

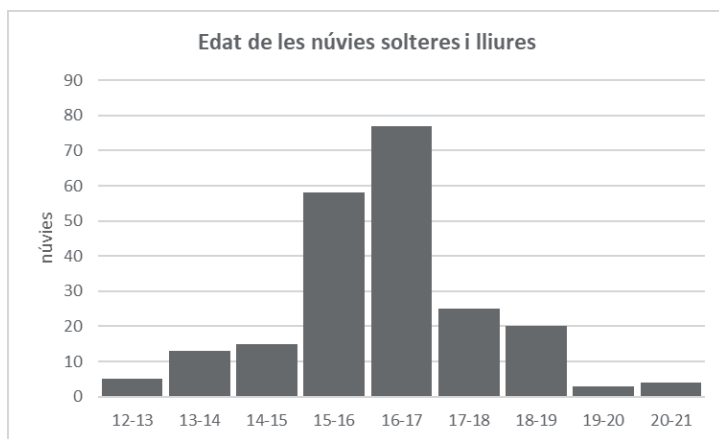
229. Curiosament a l'hora de considerar les estacions, les solteres presenten més diferències. Els correspon un 28,6 % a l'hivern, 24,9 % a la primavera, 19,9% a l'estiu i un 26,8 % a la tardor. Per a les vídues, les proporcions són del 27,8 %, 25,8 %, 20,4 % i 26,0 % respectivament.

230. Valentí GUAL I VILÀ, *Homes i estacions*, 55; Carme ROS NAVARRO, *Les estratègies familiars i la mobilitat social dels menestrals a Catalunya: segles xvii-xix*, tesi doctoral presentada a la Universitat Pompeu Fabra (2004), 74-75.

4.5.3. L'edat d'accés al matrimoni

Un altre aspecte demogràfic que és possible analitzar a partir dels capítols matrimonials és l'edat d'accés al matrimoni, amb el benentès que no es coneix quan el contraent ha arribat als 25 anys. Un primer aspecte a decidir és quina edat cal considerar. La que apareix és la que fa referència als capítols matrimonials, però la realment significativa és la del primer compromís públic i ferm entre els dos contraents, les esposalles. Per tant, als anys que assenyalen els capítols matrimonials se li sumarà el termini màxim previst per a la celebració de les esposalles, si s'informa, o bé la mitjana que li pertorqui per edat, tal com s'ha aplicat en l'apartat anterior a l'hora d'estudiar l'estacionalitat. Novament s'analitza en primer lloc el grup barceloní, que és el majoritari a la mostra.

Totes les núvies solteres lliures eren menors d'edat quan es van comprometre amb els seus futurs marits. De fet, les més grans tenien 20 anys. La distribució d'edats de les 220 núvies solteres lliures del col·lectiu barceloní de les quals es disposa d'informació per fer-ne el càlcul és la següent:²³¹

El gràfic mostra una gran concentració entre 15 i 17 anys, franja que acumula més del 60 % de les núvies. Entre 17 i 19 hi ha un 20,5 %, mentre que entre 13 i 15, tan sols un 12,7 %. La proporció de núvies amb edats inferiors

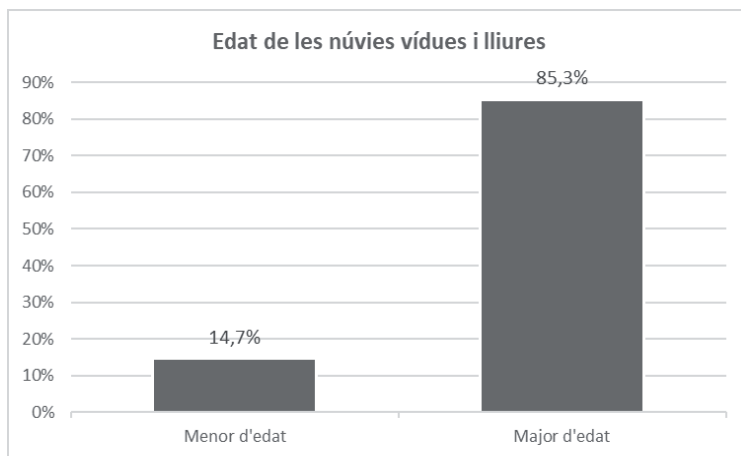
231. A l'hora d'assignar l'edat calculada de la núvia a les esposalles en un grup d'edats en el gràfic, s'ha arrodonit el valor. Així, per exemple, una edat de 16,7 anys formarà part del grup 17-18.

a 13 i superiors a 19 són clarament residuals, ja que totes juntes se situen en un 5,5 %. Els paràmetres estadístics són els següents:

- 1) Centralització – mitjana: 16,3; mediana: 16-17, moda: 16-17.
- 2) Posició – Q_1 : 15-16, Q_2 : 16-17, Q_3 : 16-17.
- 3) Dispersió – desviació estàndard: 1,50 (coeficient de variació 9,4 %).

Com que el grup de núvies lliures i solteres amb edat coneguda és força nombrós, val la pena veure si hi ha diferències significatives segons altres variables conegudes, com l'origen familiar. La resposta és que no: la mitjana per a les barcelonines és de 16,2, mentre que la resta és de 16,5, una diferència de tan sols quatre mesos.

Respecte a les vídues lliures de natura del grup barceloní de les quals se sap la condició de majors o menors d'edat, 102 a la mostra, la majoria, però no totes, era ja adulta. Cal tenir en compte que només es pot assegurar que no es tractava del primer matrimoni, però no si era el segon o un de posterior. Tanmateix, la proporció de núvies vídues menors de 25 anys no és gens negligible: aproximadament una de cada set era encara menor d'edat.

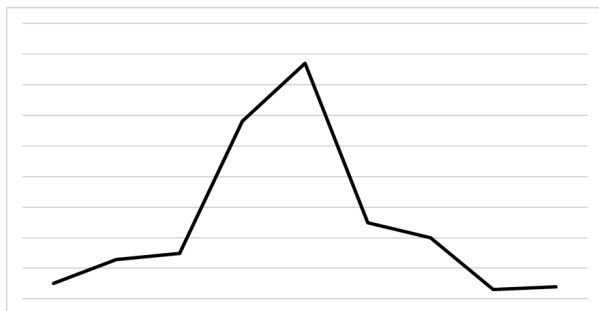

A excepció de dues, es coneix l'edat de les núvies vídues lliures menors d'edat, que són tretze: dues de 17-18, quatre de 18-19, quatre de 20-21, una de 22-23, una de 23-24 i una de 24-25 anys. La mitjana, de 20,1 anys, suposa un increment de quatre més que les solteres. Tot i que no es pot explotar estadísticament l'edat de les núvies vídues adultes, sí que se'n pot fer un tast gràcies al fet que algunes núvies estan repetides a la mostra. Si en un primer matrimoni són menors i en el segon no, es pot extrapolar l'edat en el segon. Això es pot fer per a cinc núvies. Les edats serien les següents: una de 25-26 (C66), una de 27-28 (C356), una de 28-29 (C332), una de 33-34 (C432) i una altra de 34-35 (C266).

S'han separat expressament les núvies llibertes de les lliures de natura, ja que no podien accedir al matrimoni en igualtat de condicions. Mentre eren esclaves, no es podien casar, la qual cosa retardava l'edat d'accés al matrimoni. Les dades són eloqüents respecte a aquest retard, ja que tan sols una de les quaranta-tres llibertes de la mostra era menor. Es tracta de Caterina, soltera, de 22 anys (C223). Les altres, fossin solteres o vídues, eren ja adultes.

A l'hora d'estudiar l'edat d'accés al matrimoni dels nuvis hi ha una dificultat important, ja que una de les variables bàsiques, l'estat civil, no apareix de forma sistemàtica en els capítols matrimonials. Estan barrejats, doncs, solters i vidus. Per mirar de separar aquests dos grups, cal fer algunes hipòtesis basades en evidències que sorgeixen de la pròpia font documental.

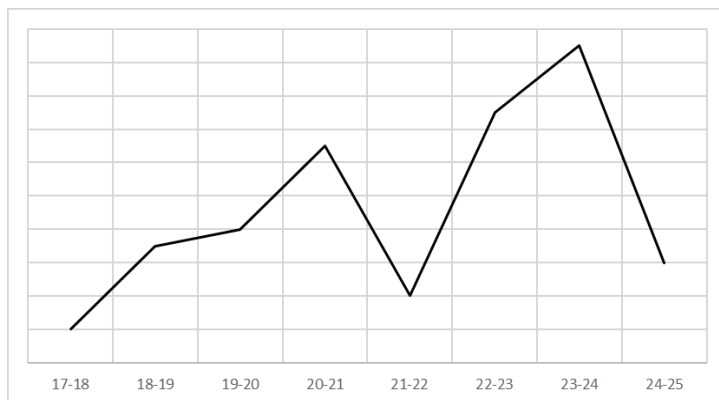
La primera és que tots els nuvis menors d'edat eren solters. Per què? A l'exposició de dades s'ha posat de manifest que la mitjana d'edat dels nuvis menors era de 21,3 anys. En realitat, la dels nuvis solters, que han d'incloure una proporció desconeguda dels que ja eren adults, ha de ser sensiblement superior, segurament per sobre dels 23 anys. L'exemple de les núvies servirà per fonamentar la hipòtesi: si es casaven, de mitjana, amb poc més de 16 anys i només hi ha un 14,7 % de vídues menors, si se sumen els 5-6 anys mínims de diferència entre ambdós sexes, és obvi que devia ser molt excepcional el cas del nuvi que es casava vidu essent encara menor, ja que no hi havia pràcticament lapse de temps perquè això passés. Tot i que hi podria haver algun cas, a efectes pràctics es considerarà que no n'hi havia cap. Tots els nuvis menors seran, segons aquest criteri, solters.

I com es poden distingir els nuvis adults entre solters i vidus? Per abordar aquesta qüestió cal fixar-se en els resultats de les núvies. El que cal esperar és que els nuvis solters tinguin un comportament semblant al de les dones quant a la distribució per edats. Això implica que tinguin una distribució amb uns valors centrals més alts i que baixin pels extrems.

Com per a les dones, hi devia haver unes edats més habituals en les quals els homes accedien per primera vegada al matrimoni. S'ha comprovat que les noies es casaven primerenques entre 12 i 20 anys, amb el màxim al voltant de

15 i 17, que és justament la part central. Es parteix de la base, doncs, que amb els homes hi ha d'haver, a grans trets, una situació similar. Com que només hi ha consignada l'edat dels menors de 25 anys, en realitat tan sols es coneix una part d'aquesta corba, la de l'esquerra. La restringida als nuvis del grup barceloní és la següent:

Amb l'excepció de la franja de 21-22 anys, que queda per sota, hi ha una tendència ascendent de la corba fins a 23-24 anys. A continuació hi ha un descens molt pronunciat a l'interval 24-25. Aquesta disminució tan brusca segurament no respon a la realitat, sinó que hi ha d'haver subenregistrament dels nuvis de 24 anys. De fet, és versemblant que si el nuvi estava a mesos d'arribar a la majoria d'edat, no s'incorporés la clàusula de renúncia a la *in integrum restitutio*. Possiblement el mateix nuvi o la seva família no ho dirien o l'escrivà consideraria que no era necessari registrar-ho, atès que quan acabessin tots els actes jurídics lligats al pacte matrimonial —pagament del dot, celebració d'esposalles i benedicció nupcial—, el nuvi ja arribaria, o seria a punt de fer-ho, a la majoria d'edat. Si no hi hagués subenregistrament, l'edat central dels nuvis seria de 23-24 anys i les edats superiors a 25 serien molt baixes. De retruc, això implicaria que el nombre de nuvis solters de la mostra seria baix. Als 79 menors se li podrien sumar uns 20 o 25 més, la qual cosa comportaria que la proporció de nuvis solters de tota la mostra es mouria al voltant del 30 %, una xifra incoherent amb el gairebé 70 % de núvies solteres. Per tant, hi havia almenys tants nuvis a la franja de 24-25 com a la de 23-24 i, per tant, o bé la corba continuava pujant o bé havia arribat al límit i, a partir d'aleshores, començaria a baixar.

Per fer una estimació de quants nuvis hi podria haver en aquesta franja de la dreta de la corba masculina —superior a 24-25 anys— es fa ús d'una dada coneguda: la mortalitat dels progenitors de les núvies i dels nuvis. Aquesta

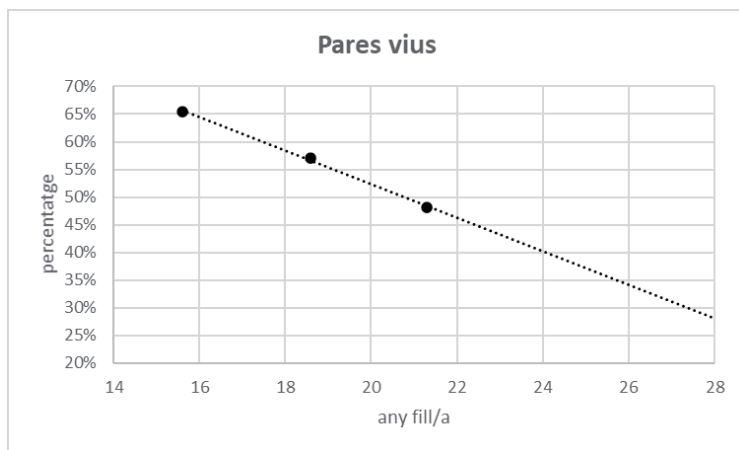
mortalitat no pot dependre del sexe del fill que es casa, sinó de la seva edat. Cal esperar que, en mitjana, quan més jove sigui el fill, la mortalitat dels pares en el moment de l'enllaç sigui menor.

		Pare viu		Mare viva	
Núvies	Menors		63,6 % (154 de 242)	76,1 % (181 de 238)	
	Interval	Mitjana			
	12-16	15,6	65,4 % (110 de 168)	76,5 % (127 de 166)	
	17-24	18,6	57,1 % (36 de 63)	72,5 % (45 de 62)	
	Majors		25,3 % (22 de 87)	36,9 % (31 de 84)	
Nuvis	Menors		48,1 % (37 de 77)	67,1 % (51 de 76)	
	Majors		29,4 % (75 de 255)	48,2 % (119 de 247)	

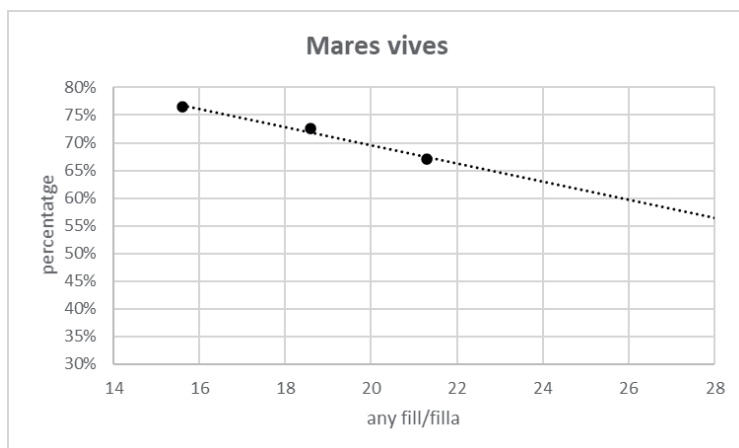
Els percentatges dels progenitors vius entre núvies i nuvis menors d'edat són coherents. Com que els homes accedien per primera vegada al matrimoni més tard que les núvies, tenen una proporció de pares i mares vius més baixa. Si per a les noies menors d'edat els percentatges es mouen al voltant del 64 % dels pares vius i el 76 % de les mares, per als nois aquesta proporció és respectivament del 48 % i del 67 %, és a dir, entre 11 i 16 punts per sota. Aquest valor superior de la mortalitat dels progenitors dels nuvis solters s'explica perfectament perquè, malgrat que ambdós col·lectius, núvies i nuvis, siguin menors d'edat, en realitat les edats de les noies en accedir per primera vegada al matrimoni és sensiblement menor que la dels nois, 5 anys de mitjana (16,3 vers 21,3).

En els adults, però, canvien els papers. Ara són les dones les que mostren una major mortalitat dels progenitors, entre 4 i 11 punts superior, respecte als homes. Es passa d'un 29 % de pares vius i d'un 48 % de mares vives dels nuvis adults a un 25 % i un 37 % respectivament de les núvies adultes. L'única explicació a aquest fet és que, a diferència del que passava en el tram de la minoria d'edat, en el segment dels adults hi ha una proporció més gran d'homes més joves, és a dir, més a prop dels 25 anys. Dit d'una altra manera, les dones adultes que es casen ho fan, globalment, a edats més avançades que els homes adults. I per què? Perquè en el tram d'adults encara hi ha molts homes solters, fenomen que no passa amb les noies, ja que arriben casades a la majoria d'edat.

Aquesta diferència de comportament permetrà fer una hipòtesi de quina és la proporció de nuvis majors d'edat que és solter. Com? El percentatge dels pares vius dels nuvis solters, menors i majors conjuntament, ha d'estar per sota del 48 %. Si el ritme de decreixement o la tendència lineal que s'observa en els anys anterior es manté, els percentatges per a les edats centrals serien les següents:

Edat	% pares vius
23	43,2 %
24	40,2 %
25	37,2 %
26	34,1 %
27	31,1 %

Edat	% mare vives
23	64,7 %
24	63,1 %
25	61,4 %
26	59,8 %
27	58,2 %

Els percentatges de pares vius o mares vives de nuvis vidus cal esperar que siguin menors que els corresponents a les núvies majors d'edat perquè els nuvis vidus tindran una edat més avançada a l'hora de casar-se que les vídues. El que és esperable és que tinguin una proporció aproximada d'entre 10 i 15 punts per sota de les núvies, ja que aquesta és la diferència que s'observa entre els menors, és a dir, entre un 10 % i un 15 % per als pares i entre un 22 i un 27 % les mares.

A partir dels percentatges de pares vius dels dos sectors, nuvis solters i nuvis vidus, es pot obtenir, a partir d'una equació lineal, quina és la proporció de nuvis solters de la mostra. Aquest procediment s'aplica tant als pares com a les mares.

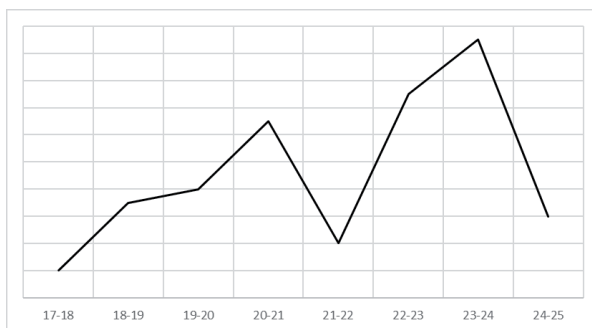
Edat	% pares vius (nuvis solters)	% pares vius (nuvis vidus)	% nuvis solters
23	43,2 %	10 % – 15 %	57,5 % – 63,9 %
24	40,2 %	10 % – 15 %	67,8 % – 73,2 %
25	37,2 %	10 % – 15 %	81,0 % – 84,5 %
26	34,1 %	10 % – 15 %	98,9 % – 99,1 %
27	31,1 %	10 % – 15 %	Superior al 100 %

Edat	% mares vives (nuvis solters)	% mares vives (nuvis vidus)	% nuvis solters
23	64,7 %	22 % – 27 %	58,1 % – 63,0 %
24	63,1 %	22 % – 27 %	62,1 % – 66,7 %
25	61,4 %	22 % – 27 %	66,7 % – 70,9 %
26	59,8 %	22 % – 27 %	71,4 % – 75,2 %
27	58,2 %	22 % – 27 %	76,7 % – 79,9 %

Es pot observar clarament la diferència entre els percentatges que resulten de considerar els pares o les mares segons l'edat del nuvi. Això es deu al fet que la ràtio de decreixement del percentatge és major per als pares que per a les mares en el tram dels menors d'edat: per a les mares és d'1,5 punts i per als pares és de 3 punts anuals. No és estrany que així sigui, ja que les mares, en mitjana, eren més joves que els pares. Cal esperar, per tant, que en edats superiors dels nuvis, el percentatge de mares vives caigui més ràpidament i s'acosti al que s'observa en els pares, 3 punts anuals aproximadament.

En tot cas, a partir del resultat de les mares, es descarten valors superiors al 80% de nuvis solters. De retruc, això implicaria, segons les dades dels pares, que l'edat mitjana estaria per sota dels 25 anys. A partir d'aquestes hipòtesis, el més versemblant és que la proporció de nuvis solters es trobi entre el 65 i el 75 % dels nuvis. Aquesta dada implica un percentatge de nuvis vidus que oscil·laria entre el 25 % i el 35 %. Com que el percentatge de núvies vídues és d'un 30 % i el dels homes ha de ser superior,²³² el percentatge de nuvis vidus s'ha de situar a la banda alta de l'interval considerat, és a dir, a prop del 35 %. Per tant, la hipòtesi dels percentatges dels nuvis seria la següent:

		Estat civil	
		Solter	Vidu
Edat	Menor	21 %	0 %
	Major	44 %	35 %
TOTAL		65 %	35 %

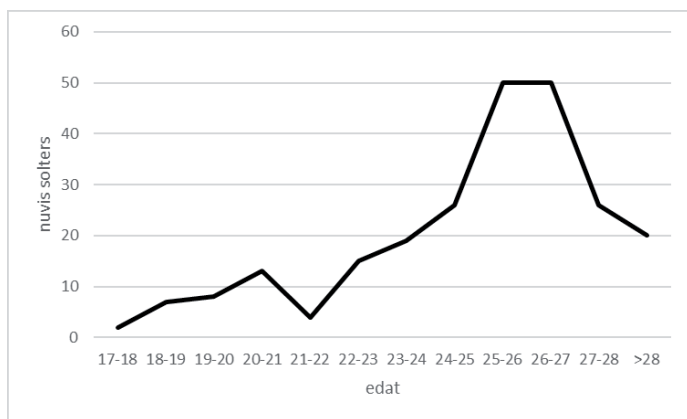
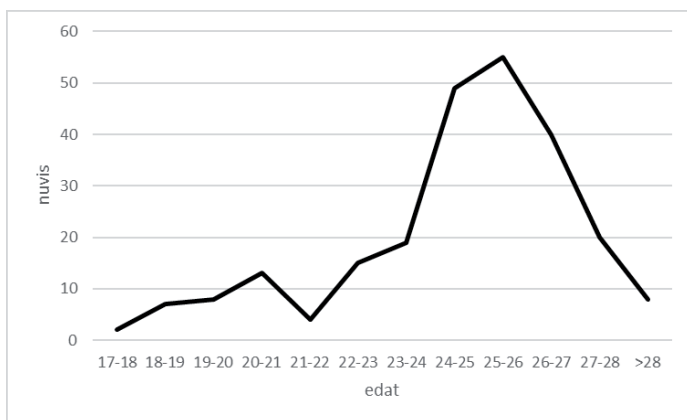

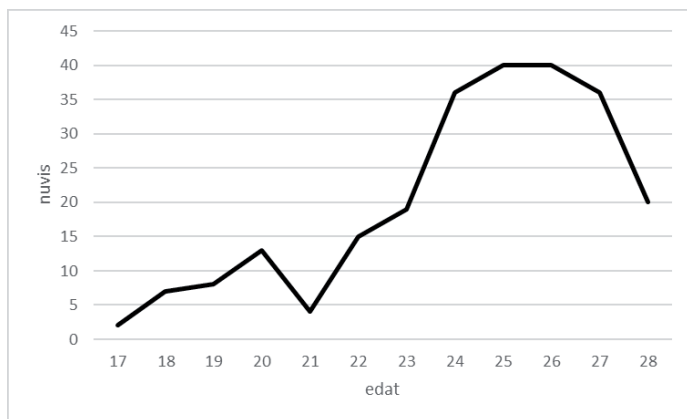
Aquests percentatges impliquen que als 79 menors solters s'hi han d'afegir al voltant de 166 nuvis també solters, però que no consten com a menors en els

232. La diferència està en el percentatge d'enllaços vidu-soltera respecte al de solter-vídua. Una manera de corroborar aquest fet a la nostra mostra consisteix a veure quina és la proporció de nuvis majors d'edat amb els dos pares morts —per tant, els que amb major probabilitat són més grans i, per tant, vidus— que es casen amb dones solteres. Dels 323 nuvis del grup barceloní dels quals es coneix tant la seva condició de majors o menors d'edat i si els dos pares són vius o morts, n'hi ha 118 que tenen els dos progenitors morts. D'aquests, 60 es van casar a la mostra amb núvies solteres menors d'edat. Serien, doncs, aproximadament un 18,6 % del total. Com seria el càlcul a la inversa? De les 321 núvies de les quals se sap si eren menors o majors i si els dos pares eren vius o morts, només hi ha 8 vídues —3 de menors, per cert— que estiguin casades amb nuvis menors d'edat. La proporció és del 2,5 %. Segurament n'hi ha més perquè les vídues es podrien haver casat amb nuvis solters majors d'edat. Però els nuvis solters majors d'edat serien, com a màxim, segons les estimacions fetes, el doble que els solters menors. Això voldria dir que d'aquest 2,5 % es podria passar, a tot estirar, a un 8 %. Per tant, tot sembla indicar que el matrimoni de vidu-soltera es produïa molt més freqüentment que el de solter-vídua.

capítols matrimonials. Cal incloure, doncs, aquests 166 joves per completar la corba dels nuvis solters, de la qual només es coneix la part esquerra, fins a 25 anys. En aquesta part esquerra es poden observar dues corbes sobreposades. La primera, de nuvis més joves, presenta el màxim cap a 20-21 anys i després baixa bruscament. Correspondria a un sector de nuvis que, per diferents circumstàncies, com la mort prematura del pare o un germà, es casaria més jove que la resta. La segona corba comença a 21-22 anys i augmenta fins a 23-24 anys. Hi ha 44 joves. Tot i que a 24-25 disminueix, en realitat aquesta dada ha de ser força defectiva, com ja s'ha argumentat. És evident que no es poden encabir els 166 nuvis majors de 25 anys si es manté la corba en forma de campana. És necessari que part d'aquests nuvis solters en realitat tinguin menys de 25 anys.

Òbviament hi ha moltes possibilitats de completar la corba amb aquestes condicions. Si es vol, però, que tinguin forma acampanada i que guardi una certa simetria respecte a la part esquerra, l'opció passa per màxims en els trams de 24 a 27 anys. Es mostren algunes opcions possibles:

Les mitjanes de les tres corbes són 24,2, 24,5 i 24,5 anys respectivament, que porten, després de la suma de mig any per la manca de precisió en l'edat, a l'interval 24,7-25,0. Aquest resultat, a més, és coherent amb les prospectacions fetes a partir dels percentatges de pares i mares vius de les núvies i nuvis menors d'edat. Es pot considerar, per tant, que és un resultat força conseqüent amb les dades que es desprenen de la mostra. A més, les edats deduïdes impliquen que la diferència mitjana d'edat de dos nuvis solters seria de 8-9 anys i, per tant, que, quan es casen els fills, en mitjana el pare té 8-9 anys més que la mare. I aquesta diferència, amb una disminució del percentatge al voltant de 2 punts anuals, comporta 16-18 punts percentuals de distància entre el percentatge de mares vives respecte als pares vius dels nuvis menors, dada que també és coherent amb l'anàlisi efectuada.

Tot i que la majoria de nuvis solters era major d'edat, la mitjana se situaria pràcticament en el llindar entre la majoria i la minoria d'edat, al voltant dels 25 anys, per l'efecte de la presència d'un nombre significatiu de nuvis que es casaven molt joves, fenomen que no passava amb les dones. Aquestes no tenien una part més a l'esquerra de la corba principal, ja que estaria per sota de l'edat legal d'accés al matrimoni, que era de 12 anys. En canvi, hi havia un sector de nois que es casava entre 17 i 21 anys, minoritari, i un altre, on s'hi concentrava la majoria dels nuvis solters, que anava de 21 a 27-28 anys.

Els resultats de l'edat d'accés al primer matrimoni a la Barcelona de mitjan segle XV a partir dels capítols matrimonials de Bernat Montserrat indiquen el següent:

- les dones hi accedien des de l'edat mínima legal, que era de 12 anys, fins a 20. Malgrat aquests vuit anys de marge, en realitat una majoria es concentrava en l'interval 15-17. La mitjana se situa una mica per sobre de 16 anys. Aquest accés tan jove al matrimoni tenia com a implicació l'existència d'un grup no negligible de vídues menors d'edat.

– la majoria dels homes accedia per primera vegada al matrimoni entre 21-22 i probablement 28-29 anys. El més probable i versemblant és que, com per a les dones, hi hagués unes edats amb major freqüència, que serien les centrals, entre els 24 i els 27. Malgrat aquesta tendència general dels homes d'accedir al matrimoni al voltant dels 25 anys, hi ha un segon grup que hi accedia abans, segurament obligats per les circumstàncies. Començaven ja a l'edat legal, 14 anys, i s'allargava fins a 20-21. Aquest grup, segons la mostra analitzada, representava al voltant d'un 12 % del total de nuvis solters i fa disminuir la mitjana per situar-la al voltant dels 25 anys.

Aquestes conclusions són vàlides tan sols per a les dones i per als homes lliures de natura del grup barceloní. Les llibertes i els lliberts hi accedien més tard, quasi sempre com a majors d'edat, ja que no els era possible casar-se fins aconseguir la llibertat.

I el grup no barceloní? De núvies lliures i solteres n'hi ha trenta-quatre. Es té l'edat de trenta, que oscil·la entre 12 i 18 anys. La mitjana se situa en els 16,1 anys, tan sols dues dècimes menys respecte a les noies del grup barceloní. Les vídues d'aquest grup són totes majors d'edat. Quants als nuvis, hi ha disset menors de trenta-nou, amb edats des de 14 fins a 23 anys. No té sentit fer les hipòtesis i càlculs per deduir-ne l'edat al primer matrimoni amb una mostra tan curta.

S'imposa la comparativa amb el treball de Jaume Codina sobre els capítols matrimonials al delta del Llobregat. Malgrat que compta amb més de 800 matrimonis, el nombre de núvies menors d'edat que consigna és només de 260, aproximadament una tercera part. Aquest fet ja mostra clarament que a les seves fonts documentals hi ha moltes núvies menors d'edat no consignades com a tals o que, encara que ho estiguessin, no se'n proporciona l'edat. Tanmateix, aquest fet no té repercussions greus a l'hora de calcular la mitjana d'accés de la dona al primer matrimoni, ja que no hi ha —o es tracta de casos molt excepcionals— núvies solteres majors d'edat.

La mitjana al delta del Llobregat és de 15,2 anys per al segle xv. No seria correcte fer la comparació directa amb els 16,3 del grup barceloní o els 16,1 del no barceloní de la mostra del notari Bernat Montserrat. En primer lloc, perquè no consta que Jaume Codina tingués present el termini de les esposalles, sinó que devia considerar l'edat el dia mateix dels capítols matrimonials. I en segon lloc, perquè tampoc consta que afegís mig any a causa de la indeterminació de l'edat, quantitat que en el present estudi sí s'ha sumat. Amb els criteris que se suposa que va emprar Jaume Codina, la mitjana d'edat d'accés de les dones lliures al primer matrimoni seria de 15,7, amb valors molt semblants per als dos grups estudiats. Es tracta, doncs, d'uns resultats comparables i coherents entre si. Els diferents hàbitats i períodes cronològics —tot el segle xv al delta del Llobregat, només la part central a Barcelona— permeten encabir perfectament el mig any de mitjana de diferència en l'edat d'accés de la dona

al primer matrimoni. Els resultats són significativament més baixos que els calculats mitjançant la tècnica de reconstrucció de famílies en el segle XVII, que se situen al voltant de 20 anys en entorns rurals.²³³

En canvi, la mitjana de 18,3 anys d'edat d'accés dels homes del delta del Llobregat al primer matrimoni, calculada a partir de 102 nuvis, queda molt allunyada dels 25 de Barcelona. En realitat, la dada de 18,3 correspon a la mitjana d'edat dels nuvis solters que eren menors d'edat o així constaven a la documentació, però no de tots els nuvis solters. El més versemblant és que Jaume Codina no considerés que potser alguns nuvis solters que no renunciaven a la *in integrum restitutio* no eren menors que no constaven com a tals, sinó majors d'edat. Si es fa el mateix càlcul amb la mostra de Bernat Montserrat i no s'hi suma el mig any d'indeterminació, la mitjana que resulta és de 20,8 anys. Ara bé, el grup majoritari, el barceloní, s'enfila fins a 21,2, mentre que el no barceloní baixa fins a 19,3. Aquest darrer resultat és el que s'ha de comparar amb els 18,3 de Jaume Codina perquè ambdós procedeixen d'entorns rurals. Malgrat la diferència propera a l'any, són xifres comparables perquè la mostra de Bernat Montserrat és molt petita, de només 16 nuvis menors.

Tanmateix, és evident que la dada rellevant no és la mitjana d'edat dels nuvis solters menors, sinó la mitjana d'edat dels nuvis solters. I això obliga a incloure, encara que sigui mitjançant hipòtesis com les que s'han plantejat, els nuvis solters majors d'edat, que n'hi havia, i força, almenys a Barcelona. De fet, les xifres mitjanes que es desprenen dels estudis fets mitjançant la tècnica de la reconstrucció de famílies es mouen al voltant de 25 anys en el segle XVII, en tendència a l'alça al llarg d'aquella centúria.²³⁴ Aquests resultats indicarien que l'evolució entre el segle XV i el XVII de l'edat d'accés al matrimoni va ser molt diferent entre les dones i els homes. Mentre les dones la van retardar de l'ordre de quatre anys, els homes la van mantenir. Tanmateix, aquestes conclusions queden en suspens fins que no es facin estudis més aprofundits d'aquesta variable demogràfica tant en el segle XV com en els dos següents.

4.5.4. El factor econòmic

El dot és un element clau en el matrimoni medieval. Que un dels nuvis hagués de fer una contribució econòmica a l'altre, gairebé sempre la dona a la mostra —i en certes condicions la correspondència de l'altre nuvi amb l'escreix—, és un factor fonamental a l'hora d'analitzar l'aparellament en aquest període històric. La situació econòmica de les núvies i dels nuvis i/o dels seus entorns familiars marcava la capacitat de buscar parella. No hi ha dubte que els contraents receptors de dot que comptaven amb una posició benestant s'aparellaven amb persones de l'altre sexe que els aportessin un dot alt. No

233. Valentí GUAL i VILÀ, *La família moderna*, 34-37.

234. Valentí GUAL i VILÀ, *La família moderna*, 32-34.

es conformarien amb menys. De la mateixa manera, una persona que es volia casar i que podia aportar un dot crescut buscava i s'acabava aparellant amb algú que tingués uns ingressos o unes rendes elevades. Aquesta dinàmica es devia acostar força a la que es genera en un mercat, en el qual dos actors, compradors i venedors, s'han de posar d'acord en el preu d'un producte o servei que els primers ofereixen i que els segons estan interessats a adquirir. En el cas de l'aparellament, els actors són els dos contraents i/o les seves respectives famílies i el preu, el dot.

Així, doncs, el dot de l'enllaç matrimonial és un indicador de la capacitat econòmica dels nuvis, que pot respondre a múltiples factors associats a les circumstàncies particulars dels dos contraents i/o de les seves famílies. Alguns d'aquests factors es poden conèixer a través dels capítols matrimonials, com l'estatus social dels dos nuvis. Però cal tenir ben present que no devia ser l'únic que influïa en l'import del dot. No devia ser el mateix, per exemple, haver de dotar una única filla que tres o quatre. D'altra banda, la posició econòmica d'una família podia variar al llarg del temps, malgrat mantenir-se en el mateix grup social. I tal com s'ha comentat més amunt, moltes núvies aconseguien millorar el que els havia donat la seva família amb el treball com a minyones. Sense oblidar que sempre hi havia la possibilitat de rebre llegats d'altres persones diferents als pares, fossin parents o no ho fossin.

Una forma d'adonar-se d'aquest fet és amb les germanes casadores de la mostra. La comparació del dot que aporten en els seus respectius matrimonis permetrà adonar-se de fins a quin punt l'entorn familiar és l'única variable a tenir en consideració. A la taula següent s'hi recullen les dades. Utilitzem les abreviatures S, V i I per a soltera, vídua i il·legítima respectivament. Es marca amb asterisc els casos que el dot ha estat aportat per l'home.

Núvia	Dot	Núvia	Dot	Núvia	Dot
Angelina (V, C259)	60	Eulàlia (S, C282)	68*		
Bartomeua (SI, C91)	40	Gabriela (S, C186)	400	Paula (S, C406)	450
Augustina (S, C168)	80	Antònia (S, C300)	70		
Aldonça (V, C330)	30	Elienor (S, C338)	40		
Angelina (S, C71)	30	Coloma (S, C279)	30		
Antònia (V, C22)	100	Eulàlia (S, C164)	27,5		
Angelina (S, C176)	70	Miquela (S, C438)	60		
Angelina (V, C295)	90				
Joana (S, C378)	40	Elienor (V, C401)	70		
Joana (S, C2)	50	Rafela (S, C33)	50		
Eulàlia (V, C265)	65	Francina (S, C374)	110		
Elienor (S, C68)	16	Joana (S, C69)	20		
Andrea (S, C48)	60	Gabriela (S, C102)	80		
		Gabriela (V, C319)	150		

Caterina (S, C217)	40	Úrsula (S, C370)	55		
Joana (S, C248)	130	Beneta (S, C310)	80		
Antònia (S, C236)	30	Margarida (S, C254)	35	Caterina (V, C389)	15
Justina (S, C326)	40	Maria (V, C394)	20,55		
Joana (S, C281)	550	Rafela (S, C397)	850		
Angelina (S, C100)	30	Violant (S, C115)	40		

Els dots de les germanes solteres són semblants entre si, però per regla general no són iguals. La diferència és relativament petita, d'unes 5 a 10 lliures per als dots inferiors a les 100 lliures. Fins i tot en dues germanes que es van casar gairebé el mateix dia, Elienor i Joana, els dots no són iguals, sinó de 16 i 20 lliures respectivament. Hi ha un cas que no respon a aquest esquema perquè la diferència és extraordinària: Bartomeua només va ser dotada amb 40 lliures, molt lluny de les seves germanes Gabriela i Paula, que van comptar amb un import deu i onze vegades superior respectivament. La raó rau en la il·legitimitat de Bartomeua.

Es detecta també que quan una de les germanes és vídua i l'altre és soltera la diferència, si hi és, s'accentua. Els exemples d'Angelina (C176 i C295) i de Gabriela (C102 i C319), de les quals es coneixen els dots també quan es van casar solteres, mostra que la diferència amb les germanes és més gran quan es van casar per segona vegada. Així, Gabriela va tenir 80 lliures de dot quan es va casar soltera, 20 més que la seva germana Andreua. Però quan Gabriela es va tornar a casar, el dot va atènyer la quantitat de 150 lliures. Per tant, la viduitat és un factor important a l'hora de valorar el dot aportat per la núvia. Es pot il·lustrar amb aquelles núvies que apareixen més d'una vegada a la mostra:

Núvia	Primer matrimoni			Segon matrimoni		
	Estat	Dot	Cap.	Estat	Dot	Cap.
Angelina	Soltera	40	C110	Vídua	50	C185
Angelina	Soltera	70	C176	Vídua	90	C295
Caterina	Soltera	35	C26	Vídua	0	C266
Francesca Beneta	Vídua	30	C351	Vídua	30	C418
Francina	Soltera	50	C174	Vídua	60	C356
Gabriela	Soltera	80	C102	Vídua	150	C319
Gabriela	Soltera	30	C14	Vídua	45	C66
Rafela	Soltera	30	C139	Vídua	50	C432
Rafela	Soltera	50	C57	Vídua	55	C103
Martra, lliberta	Soltera	50	C206	Vídua	10	C329
Caterina, lliberta	Soltera	NS	C223	Vídua	100	C332

Generalment el dot augmenta en el segon casament una quantitat que oscil·la entre 5 i 20 lliures en els dots que apareixen, tots menors a 100 lliures. Tanmateix, hi ha excepcions en sentits oposats. D'una banda, hi ha núvies per a les quals l'increment és molt notable. És el cas ja comentat de Gabriela, que va augmentar de 80 a 150 lliures. De l'altra, n'hi ha que el disminueixen de forma molt acusada. En tenim dos: Caterina, de 35 a 0, i Marta, de 50 a 10. Si es consideren les mitjanes dels dots de les solteres i de les vídues d'aquesta taula amb dot conegut, es passa de 46,5 a 54 lliures, un increment de 7,5 lliures. Aquest augment mitjà relativament limitat incorpora, per tant, situacions diverses. Es poden explicar aquestes evolucions perquè hi devia haver núvies que podien comptar amb el dot inicial més llegats o heretats dels seus marits difunts, mentre que d'altres és ben possible que no poguessin recuperar el dot i quedessin en una situació econòmica pitjor que quan es van casar per primer cop.

Una anàlisi paral·lela respecte als nuvis germans queda reflectida a la taula següent:²³⁵

Nuvi	Dot	Nuvi	Dot
Mateu Tosquelló (C77)	60 (V)	Berenguer Tosquelló (C291)	5,5 (V)
Manuel Leget (C95)	55 (S)	Joan Leget (C113)	30 (S)*
Jacme Agustí (C161)	55 (S)	Antoni Agustí (C257)	40 (S)
Joan Antolí (C165)	20 (S)	Jacme Antolí (C280)	30 (S)
Rafel Tolós (C172)	30 (S)	Francesc Tolós (C313)	30 (S)
Joan Poch (C176)	70 (S)	Nicolau Poch (C203)	50 (V)
Daniel de Montesquiu (C215)	25 (S)	Francesc de Montesquiu (C365)	45 (S)

Tot i que la mostra és més petita, les diferències entre els dots rebuts per germans solters són superiors als de les núvies germanes, ja que s'enfilen fins a 20 lliures. A la taula següent es reflecteixen els dots que van rebre els nuvis que es repeteixen a la mostra. El grup és molt petit per extreure'n conclusions.

Nuvi	Primer matrimoni		Segon matrimoni	
	Dot	Cap.	Dot	Cap.
Bartomeu Tintorer	25 (V)	C292	35 (V)	C429
Jacme Botey	60 (S)	C267	50 (S)	C405
Joan Calbó	26 (S)	C205	10 (V)	C329
Joan Sòria	30 (V)	C49	50 (V)	C70
Simon Lastis	120 (S)	C229	100 (S)	C325

235. Posem S o V, de soltera o vídua, al costat de l'import del dot rebut de la muller. Si el dot és aportat pel marit, s'afegeix un asterisc.

També és interessant analitzar les diferències entre els dots aportats i rebuts per germans de diferent sexe que hi ha a la mostra:

Germà			Germana		
	Dot	Cap.		Dot	Cap.
Antoni Laurador	30 (S)	C123	Antònia (V)	30	C49
Pere Ramis	50 (S)	C346	Elienor (V)	70	C401
Joan Gomis	90 (S)	C353	Bartomeua (S)	100	C350
Bernat Nicolau	110 (S)	C246	Augustina (S)	80	C168
			Antònia (S)	70	C300
Gabriel Sala	20 (V)	C253	Caterina (S)	35	C26
			Caterina (V)	0	C266
Francesc Xurbi	550 (S)	C281	Isabel (S)	850	C269
Bartomeu Massot	180 (S)	C283	Elienor (S)	100	C298
Antoni Oliver	100 (V)	C22	Elienor (V)	25	C292
Joan Leget	25 (S)*	C368	Joana (S)	60	C305
Jacme Lagostera	50 (S)	C174	Marió (S)	60	C35
Joan Soler	55 (S)	C73	Rafela (S)	55	C108
Pere Bover	30 (S)	C94	Clara (S)	30	C180
Bartomeu de Barut	30 (S)	C345	Joana (S)	50	C2
			Rafela (S)	50	C33
Antoni Forçor	40 (S)	C220	Eufrasina (S)	30	C184
Joan Pasqual	55 (S)	C263	Caterina (S)	40	C217
			Úrsula (S)	55	C370
Marc Lobet	50 (S)	C354	Angelina (S)	30	C413
Nicolau Todorí	45 (S)	C79	Eulàlia (S)	100	C45
Simon Lastis	120 (S)	C229	Joana (S)	80	C278
	100 (V)	C325			
Manuel Leget	60 (S)	C95	Clara (S)	55	C73
Joan Leget	30 (S)*	C113			

No hi ha una pauta general. Hi ha valors semblants en els solters, amb diferències inferiors a les 15 lliures, en vuit casos. La resta es reparteix a parts gairebé iguals entre els nois que van rebre una quantitat significativament més gran que el dot aportat per les seves germanes quan es van casar, que són nou, que a la inversa, amb vuit casos.

La conclusió d'aquestes dades és que la condició social de la família dels nuvis no determina de forma unívoca el valor del dot, sinó que hi havia altres variables en joc, algunes de les quals queden fora de la informació aportada

en els pactes matrimonials. Tanmateix, es detecta una major dependència en el cas de les noies, que és lògica si es té en compte que el seu accés al matrimoni tenia lloc a edats més prematures en comparació amb els nois. Ells, en canvi, tenien més temps per desenvolupar una activitat econòmica pròpia que els diferenciés respecte als seus respectius progenitors i, per tant, també dels seus germans i germanes. També s'ha pogut comprovar com la viduïtat de les dones podia alterar, en diferents sentits, la seva aportació econòmica en futurs matrimonis.

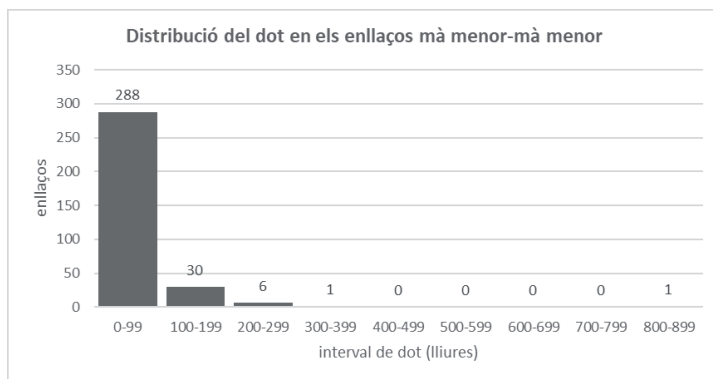
Dit això, s'analitzen les dades dels dots del grup barceloní, tot segmentant les dades per grups socials, la del pare de la núvia i la del nuvi. Es descarten aquells que sigui la núvia la que aporta el dot. A l'hora de fer el recompte, es consideren com de la mà menor les llibertes, els lliberts i els pares de les núvies sense professió que no són de Barcelona. A la taula següent, que recull els resultats, a cada casella hi ha la mitjana del dot, expressada en lliures, dels matrimonis amb el nuvi i la núvia de la mateixa mà i a sota, entre parèntesi, el nombre d'enllaços d'aquella combinació.

		Nuvi			TOTAL
		Mà major	Mà mitjana	Mà menor	
Núvia	Mà major	2325 (2)	– (0)	– (0)	2325 (2)
	Mà mitjana	1650 (1)	565,9 (11)	173,5 (13)	405,2 (25)
	Mà menor	550 (1)	257,2 (15)	51,9 (327)	62,3 (343)
TOTAL		1712,5 (4)	387,8 (26)	56,5 (340)	97,8 (370)

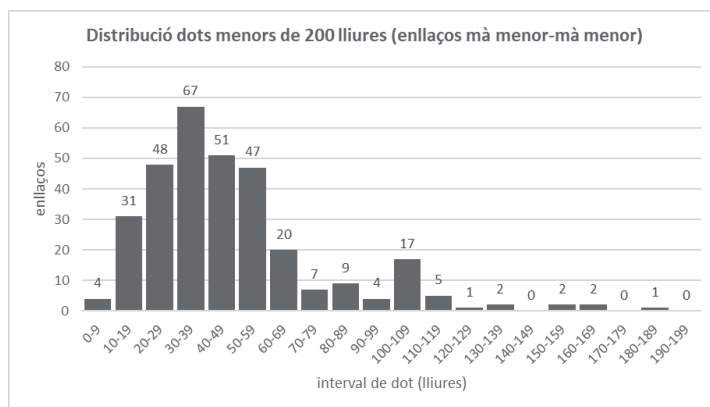
Com que la majoria dels contraents, dones i homes, són de la mà menor, de l'ordre d'un 90 %, tampoc no és estrany que la majoria d'enllaços sigui d'aquest col·lectiu. Potser el més significatiu és que 13 dels 340 nuvis (3,8 %) de la mà menor va prendre una muller procedent d'una família de la mà mitjana i que 1 i 14 núvies de les 343 de la mà menor van esposar-se amb un marit de la mà major i de la mà mitjana, la qual cosa representa un 0,03 % i un 4,1 % respectivament.

Quant als dots, la gradació per grups socials és molt clara. Si es pren com a valor de referència la mitjana dels nuvis que pertanyen al mateix grup, l'evolució és de l'ordre de 2.300 lliures per a la mà major, unes 600 per a la mà mitjana i al voltant de 50 per a la menor. Quan els dos nuvis no són del mateix grup, aleshores la mitjana del dot baixa significativament respecte a la que correspondria al grup en què els dos pertanyen a la mà socialment més elevada dels dos contraents.

Es pot analitzar el grup més nombrós, el dels matrimonis formats per dos nuvis de la mà menor, tot valorant la influència d'algunes variables en el dot. La distribució dels dots és la següent:

Crida l'atenció l'existència de dots molt superiors a la mitjana de grup, de 2 a 16 vegades més gran. De fet, dins de la mà menor hi ha un subgrup força destacat, el dels artistes. La mitjana dels dots dels sis matrimonis en què el nuvi i la família de la núvia pertanyen a aquest col·lectiu és de 173,3 lliures, i tots excepte un és superior a les 100 lliures.²³⁶ La distribució dels 318 dots inferiors a 200 lliures és la següent:

Es pot observar una primera distribució en forma de campana, centrada en l'interval de 30 a 39 lliures, que correspondria al segment majoritari d'aquests enllaços. Però no és l'únic, ja que un cop acaba aquest primer grup, cap a les 80 lliures, n'hi ha un altre, amb un pic al voltant de l'interval de 100 a 109.

236. Hi ha quinze matrimonis en què només un dels contraents pertany al grup dels artistes. La mitjana del dot és de 144,1 lliures, molt influïda pel valor altíssim del dot de C269, que és de 850 lliures.

Es tracta de famílies amb una situació econòmica millor que la del gruix principal d'aquest sector de població.

Els onze dots dels matrimonis formats per dos nuvis de la mà mitjana del grup barceloní són els següents: 110, 165, 200, 400, 450, 550, 600, 700, 850, 1100 i 1100. No és estrany, doncs, que hi hagi nuvis o núvies de la mà menor que enllacin amb la mà mitjana, ja que la part baixa dels dots de la mà mitjana se solapen amb els més alts de la mà menor.

Els 327 matrimonis del grup barceloní en què els dos nuvis pertanyen a la mà menor tenen un dot mitjà de 51,9 lliures. Com influeixen altres variables en el dot d'aquest col·lectiu? Per tal de copsar-ho, es calcula la mitjana de dots dels subgrups que es formen a partir de les quatre variables relacionades amb les núvies que es coneixen a partir dels capítols matrimonials: la condició de llibertat, l'estat civil, la legitimitat i l'origen familiar.

	Dot	Nombre		Dot	Nombre
Lliure de natura	54,1	288	Lliberta	35,5	39
Soltera	54,3	228	Vídua	46,2	99
Legítima	52,3	318	Il·legítima	35,5	9
Barcelona	60,7	189	No Barcelona ²³⁷	42,6	95

Els resultats mitjans permeten arribar a algunes conclusions interessants: les llibertes i les dones il·legítimes aporten dots significativament més baixos que la mitjana, de l'ordre d'un 30 % inferior. Una mica més alts, però clarament per sota de la mitjana, són els dots de les núvies lliures que tenen l'origen familiar fora de la ciutat de Barcelona, aproximadament una tercera part inferior a la de les núvies barcelonines. És clar, doncs, que les núvies llibertes, il·legítimes i les no barcelonines tenien de mitjana una capacitat econòmica menor a l'hora d'accedir al mercat matrimonial. En aquest sentit, un núvia barcelonina de la mà menor, legítima i lliure de natura aportava un dot mitjà de 61 lliures, aproximadament unes 10 lliures més que la mitjana del seu estrat social.

El que resulta sorprenent és el resultat segons l'estat civil: els dots de les núvies vídues està clarament per sota del de les solteres, aproximadament 10 lliures, al voltant d'un 20 %. Aquest comportament va justament en sentit contrari del que s'ha pogut veure en les trajectòries de les deu núvies de la mostra de les quals es compta amb els capítols matrimonials de solteres i

237. En aquest grup no s'inclouen les llibertes. Si es comptessin, la mitjana baixaria fins a 40,3 lliures per a 139 núvies.

de vídues. De mitjana, els dots ascendien unes 10 lliures en passar de solteres a vídues. Per què hi ha aquesta diferència?

Per respondre aquesta qüestió, es distingeix l'anàlisi de les solteres respecte a les vídues en tres subgrups: llibertes, lliures de natura de Barcelona i lliures de natura de fora de Barcelona.

	Solteres		Vídues	
	Dot	Nombre	Dot	Nombre
Llibertes	29,4	27	49,1	12
Lliures de natura (no Barcelona)	41,3	45	43,8	50
Lliures de natura (Barcelona)	63,2	153	48,6	35

El primer que sobta és la diferent proporció de vídues segons el subgrup: 30,8 % per a les llibertes, un 52,6 % per a les lliures de natura no barcelonines i només un 18,6 % per a les lliures de natura barcelonines. Què indiquen aquestes dades? Que quan més pobres eren les núvies, més opcions hi havia que es tornessin a casar després d'enviudar. La diferència entre les lliures de natura barcelonines respecte a les que venien de fora és molt gran, de més de 30 punts. Segurament, s'ajuntaven diferents factors: si eren més pobres, en enviudar comptaven amb menys dot i és possible que tinguessin més dificultats per recuperar-lo. Això les portaria a nous matrimonis. En canvi, una lliure de natura barcelonina gaudiria d'una millor posició econòmica en enviudar i no es veuria forçada a casar-se novament. Això explicaria la seva baixa proporció a la mostra. Quant a les llibertes, el seu percentatge, del 30,8 %, segurament està molt condicionat per l'edat d'accés al matrimoni d'aquest col·lectiu, com a mínim d'una dècada més tard que el de les lliures de natura. Per tant, per una qüestió d'edat els era més complicat casar-se una segona vegada. Tanmateix, és més alt que els de les barcelonines lliures de natura.

Els dots de les llibertes vídues és força superior al de les solteres, aproximadament puja de 30 a 50 lliures. En les lliures de natura també és superior, si bé de forma molt lleu (2,5 lliures) en les no barcelonines, i baixa significativament en les barcelonines, unes 15 lliures. L'explicació a aquesta paradoxa és que les que es casaven vídues eren les que havien aportat menys dot en el seu primer matrimoni. Així, malgrat que de mitjana augmentessin els dots en passar de solteres a vídues, l'increment no és suficient per superar la mitjana del dot de les solteres, que era notablement superior.

Si fem una anàlisi anàloga per al nuvi, els resultats es reflecteixen en el quadre següent:

	Dot	Nombre		Dot	Nombre		Dot	Nombre
Lliure de natura	54,1	289	Llibert ²³⁸	34,6	38			
Menor	50,4	70	Major	52,0	251			
Legítim	51,8	321	Il·legítim	52,9	6			
Barcelona	57,8	120	Catalunya	53,2	104	Estranger	36,1	62

Les dades respecte a la condició de llibertat són anàlogues a les de les núvies: els dots rebuts pels lliberts estan 20 lliures per sota dels lliures de natura. El resultat sobre la il·legitimitat és sorprenent, ja que els sis nuvis amb aquesta condició tenen un dot mitjà lleugerament superior als legítims. L'explicació és l'existència d'un dot d'un nuvi il·legítim molt elevat, de 150 lliures (C319), que correspon a l'enllaç matrimonial d'un mariner, fill d'un mercader ja difunt de Blanes, amb una vídua. Sense aquest valor tan alt, la mitjana dels cinc valors restants és de 33,5 lliures, que està en correspondència amb la disminució del dot de les núvies il·legítimes respecte a les legítimes.

També hi ha una diferència per l'origen familiar, però no és tan acusada com a les núvies. Els nuvis barcelonins reben de mitjana 5 lliures més que els catalans no barcelonins i 20 més respecte als no catalans. És coherent amb el fet que els joves vinguts de fora tenien més temps que les núvies per assentar la seva posició econòmica.

Finalment, la diferència entre els menors i els majors d'edat és mínima. No es pot traslladar automàticament aquesta relació entre els menors i els majors d'edat directament amb el que hi devia haver entre solters i vidus. Si bé, com ja s'ha analitzat, els nuvis menors són solters, també ho són una bona proporció dels majors d'edat. Per tenir una idea del que podien rebre els nuvis vidus, seleccionem els majors d'edat amb els dos progenitors morts. Els 85 nuvis que compleixen aquesta condició tenen un dot mitjà de 43,9 lliures. Tot indica, doncs, que els nuvis vidus rebien imports inferiors de les seves dones respecte als solters.

Quines implicacions té en altres camps la lògica econòmica que resulta del col·lectiu analitzat —grup barceloní amb els dos nuvis de la mà menor i l'home com a receptor del dot? Quant a l'origen familiar dels dos nuvis, la taula següent mostra les dades:

		Nuvi			TOTAL
		Barcelona	Catalunya	Estranger	
Núvia	Barcelona	84	71	26	181
	No Barcelona	35	28	25	88
TOTAL		119	99	51	269

238. S'inclouen tant els lliberts explícitament designats com a tals en els capítols matrimonials com els que probablement ho eren perquè no hi tenien pares consignats.

No s'aprecia una diferència significativa de l'origen geogràfic dels nuvis catalans a l'hora d'aparellar-se. A la mostra hi ha 181 núvies barcelonines, que és un 67,3 % del total. El percentatge de nuvis barcelonins que prenen mullers d'origen barceloní és lleugerament superior, 70,6 %, un valor molt semblant que pels catalans no barcelonins, 71,7 %. Per als estrangers, el percentatge decau sensiblement fins al 51,0 %. Per tant, excepte per als que venien de fora del Principat no hi ha un biaix perquè la condició econòmica dels barcelonins i dels no barcelonins de la mà menor era molt semblant. Respecte a les noies, les conclusions són semblants. Hi ha un 42,0 % de nuvis barcelonins, amb els quals s'hi casen un 46,4 % de les núvies barcelonines i 39,8 % de les no barcelonines. Tot i que hi ha una certa diferenciació, no és significativa.

Respecte a la condició de llibertat, els resultats són els següents:

		Nuvi		TOTAL
		Lliure de natura	Llibert	
Núvia	Lliure de natura	276	12	288
	Lliberta	13	26	39
TOTAL		289	38	327

L'enllaç dels lliberts entre ells és preferent, ja que un 68,4% dels lliberts es casen amb llibertes i un 66,7 % de les llibertes s'esposa amb un llibert.

Quant a la resta d'enllaços en què un dels dos nuvis no és de la mà menor, no hi ha prou volum de dades perquè els resultats siguin significatius. Tot just es tracta de quaranta-tres matrimonis. Perquè l'anàlisi sigui més homogènia sense alterar significativament la grandària d'aquest subgrup, s'eliminen els quatre enllaços en què almenys un dels nuvis sigui de la mà major. Els trenta-nou resultants tenen un dot mitjà de 316,4 lliures. Respecte a les dades relacionades amb les núvies, es poden fer les distincions següents:²³⁹

	Dot	Nombre		Dot	Nombre
Soltera	346,8	28	Vídua	238,9	11
Legítima	332,4	37	Il·legítima	20	2
Barcelona	335,9	35	No Barcelona	145,0	4

Els resultats van en la mateixa línia que en el del grup en què tots dos nuvis eren de la mà menor: dots inferiors per a vídues, si bé en major proporció, il·legítimes i no barcelonines.

²³⁹. No s'inclou el criteri de la condició de llibertat perquè no hi ha cap lliberta en aquest col·lectiu.

La taula següent reflecteix l'anàlisi segons dades relacionades amb els nuvis:²⁴⁰

	Dot	Nombre		Dot	Nombre		Dot	Nombre
Lliure de natura	332,4	37	Llibert ²⁴¹	20	2			
Menor	253,8	8	Major	312,3	29			
Barcelona	359,9	21	Catalunya	156,7	9	Estranger	518,3	6

Les conclusions són semblants respecte als dots dels lliures de natura respecte als lliberts i dels menors respecte als majors d'edat que les ja vistes quan els dos contraents són de la mà menor. En aquest cas, però, les diferències són més acusades. El que canvia, però, és l'anàlisi segons l'origen familiar del nuvi, ja que els sis estrangers tenen un dot superior al dels catalans, siguin o no de Barcelona. Aquest fet ve influït perquè hi ha dos enllaços en aquest grup amb dot molt alts, concretament 1100 (C11) i 900 (C404). Tanmateix, cal insistir que la migradesa d'aquesta submostra no permet treure conclusions generals, sinó tan sols apuntar algunes tendències.

Finalment, queda el grup no barceloní, és a dir, aquells nuvis que van acudir a Barcelona per a fermar els capítols matrimonials, però que tot indica que no s'hi van quedar a viure. La mitjana del dot d'aquest grup, que inclou trenta-nou enllaços matrimonials, és de 49,0 lliures. És interessant remarcar que en aquest col·lectiu hi ha 10 pubilles, que van rebre de mitjana 44,3 lliures d'aixovar dels seus futurs marits, una quantitat lleugerament inferior als dots pagats per les núvies, que va ascendir a 46,5 lliures. D'altra banda, aquests imports equiparen econòmicament aquest col·lectiu amb la mà menor barcelonina, si se n'exclouen els artistes²⁴² i són lleugerament superiors als del delta del Llobregat a les dècades centrals del segle xv.²⁴³

5. CONCLUSIONS

L'objectiu del present treball és l'ús dels capítols matrimonials com a font demogràfica i socioeconòmica a l'edat mitjana, tot proposant i aplicant una metodologia per extreure el màxim profit de les dades que poden ser extretes i analitzades estadísticament.

240. No s'inclou el criteri d'il·legitimitat d'aquest col·lectiu perquè tots els nuvis són legítims.

241. S'inclouen tant els lliberts explícitament designats com a tals en els capítols matrimonials com els que probablement ho eren perquè no hi tenien pares consignats.

242. Hi ha 304 unions matrimonials del grup barceloní en què els dos nuvis són de la mà menor i que cap forma part del col·lectiu dels artistes. La mitjana de dot és de 44,5 lliures.

243. Les mitjanes són de 43,3 lliures a la dècada de 1431-1440, 39,3 entre 1441 i 1450 i 35 entre 1451 i 1460 (Jaume CODINA, *Contractes de matrimoni*, 256).

La metodologia proposada, amb els seus tres passos (extracció de dades, exposició estadística i anàlisi i conclusions), s'ha revelat adient. No és recomanable exposar estadísticament les dades sense abans haver analitzat amb cura com eren registrades en els capítols matrimonials i una simple exposició estadística de les dades no aconsegueix l'objectiu pretès, ja que és necessari una anàlisi posterior per identificar els grups de població que permetin contextualitzar els resultats, segmentar l'anàlisi i relacionar variables. Considerem que aquest esquema general ha de ser la base per emprendre tasques anàlogues en capítols matrimonials d'altres escrivanies que possibilitin incrementar el coneixement demogràfic i socioeconòmic de la població catalana abans de la implantació dels registres sacramentals. Això inclou tant el segle XV com el segle XVI.

La correcta aplicació de la metodologia implica definir la població sobre la qual apliquen els resultats. En aquest sentit, la ciutat de Barcelona i el seu quarter de Mar, allà on era ubicada l'escrivania de Bernat Montserrat, és on se situa la gran majoria, que no tots, les núvies i els nuvis d'aquest estudi, amb una important presència de menestrals del sector del mar i del tèxtil, així com de llibertes i de lliberts. Les conclusions principals apliquen sobre aquest sector de la ciutadania barcelonina de mitjan segle XV i serà a la llum d'altres estudis que es podrà valorar la seva representativitat o peculiaritat dins del conjunt de la ciutat i/o del país. A la mostra hi ha també un grup reduït de nuvis que, assentats en les localitats de la rodalia, com Badalona, Alella o Sant Boi de Llobregat, van acudir a l'escrivania de Bernat Montserrat a segellar el seu pacte matrimonial, però que no hi van residir ni abans ni després de l'enllaç a la capital catalana. El seu nombre és tan petit que els resultats no es consideren representatius.

La lectura dels capítols matrimonials, prop de 450, amb l'objectiu de conèixer com es feia el registre de la informació amb interès demogràfic i socioeconòmic ha posat al descobert la sistemàtica seguida en el procés matrimonial en el qual està inserida la redacció dels capítols, així com el gran ventall de situacions que s'hi presenten. Aquesta no era la finalitat principal de l'estudi, però ha estat necessari analitzar amb deteniment la font i el context en què tenia lloc per poder extreure la informació que podia ser objecte de tractament estadístic. I, d'aquesta manera, s'ha pogut aprofundir en la praxi de l'entrada d'una parella en el matrimoni, especialment al voltant de la redacció dels pactes matrimonials. Així, les primeres conclusions fan referència a aquest aspecte:

– El recurs als capítols matrimonials és generalitzat a tots els sectors socials, dels més benestants als més modestos. La causa és que era la forma d'acreditar l'aportació del dot per part d'un dels cònjuges i, com a conseqüència, el dret que li fos retornat quan morís l'altre cònjuge. Aquest fet portava als matrimonis a repetir el dotalici quan l'havien perdut i era molt difícil recuperar-lo a l'escrivania on estava registrat des que s'havien casat.

En els casos que s'han documentat, set, s'hi explicita la preocupació perquè el cònjuge donador del dot no quedés indotat, és a dir, no pogués acreditar l'aportació del dot.

– Les parelles i/o els seus entorns familiars fermaven majoritàriament el pacte matrimonial abans de la primera celebració pública del compromís, que eren les esposalles. Però no sempre. Algunes parelles, al voltant de l'1 % de la mostra estudiada, ho feien poc després, estant encara pendent la benedicció nupcial. Són retards menors, de l'ordre de dies o d'alguna setmana, ja que les esposalles se solien fer poc després dels capítols matrimonials. Aproximadament un 3 % dels matrimonis escripturaven el pacte després de la celebració en faç d'Església. Normalment havien passat de 2 a 3 anys, tot i que hi ha casos que s'enfilen fins a la dècada i n'hi ha molts que no especifiquen el termini. En els pocs casos que es justifica aquest retard s'al·lega ignorància o inadvertència per part dels marits, que actuen sovint per insistència de les seves mullers, en una nova mostra de la preocupació que tenien de no quedar indotades. Hi ha un cas que surt d'aquesta dinàmica, ja que la repetició dels capítols tenia una motivació tècnica: es volia que inclogués de forma més adient una donació.

– Els pactes de tipus econòmic de la parella que havia de casar-se adoptaven la forma de capítols matrimonials. Com a la resta de documents, a la notaria se'n feia la corresponent cèdula, que després es passava al manual. No s'entregaven en pública forma, almenys de forma generalitzada. Contenien un conjunt d'obligacions concretes per la parella i/o els seus entorns familiars i socials que s'havien de complir en els propers mesos o anys (pagaments, compromís de casar-se, de renunciar als drets hereditaris, etc.). Un cop complertes aquestes obligacions, el que importava era el dotalici, l'època i el compromís matrimonial, que són els únics instruments que consta que es lliuraven als clients en pública forma. Quan el pacte matrimonial s'escripturava després de la benedicció nupcial, tan sols s'hi feia constar el dotalici i l'època.

– Les promeses prèvies als pactes matrimonials eren força excepcionals, per sota de l'1,5 %. Encara ho era més que el matrimoni pactat no s'acabés constituint. De fet, en tota la mostra només hi ha un cas segur (0,2 %) i un de dubtós. No era gens habitual tampoc que es modifiquessin els capítols matrimonials abans de la constitució del matrimoni. Dels sis casos documentats (1,4 %), n'hi ha dos que foren per una disminució del dot, que va provocar un retard important en la celebració en faç d'Església respecte a la previsió inicial, tres que vingueren motivats per un augment del dot i un, per la inclusió d'un garant en el dotalici. Un cop constituït el matrimoni, però, no era excepcional que el cònjuge que havia aportat el dot fes altres contribucions econòmiques, que eren reconegudes per l'altre cònjuge.

– A la Barcelona de mitjan segle xv el règim dotal era pràcticament l'únic escollit pels matrimonis. Tan sols hi ha tres casos, per sota de l'1 %, en què es va adoptar l'agermanament.

– La pràctica generalitzada entre els barcelonins era que la dona aportés el dot. Surten de la norma tres matrimonis del grup barceloní més dos en què la família de la núvia era de Barcelona, però que, en ocasió del matrimoni, va rebre un mas de les poblacions properes a la capital catalana. La proporció es mou, per tant, al voltant de l'1 %. Aquest fenomen era, en canvi, més habitual en parelles de la rodalia, amb set casos, que implica un 18 %. Segurament aquest percentatge no reflecteix la realitat, sinó que cal buscar en la seva excepcionalitat la raó per la qual aquests pactes devien ser portats fins a una notaria barcelonina en lloc del recurs, més fàcil, de l'escrivania parroquial. El costum era que el nuvi correspongués amb un escreix que equivalia a la meitat exacta del valor monetari del dot quan la núvia era soltera. Si no es complia aquesta regla, es feia constar explícitament. També s'ha constatat la preferència dels nuvis a rebre diners i béns mobles en lloc de béns immobles com a dot de les seves futures mullers. Normalment els béns immobles es consideraven inestimats i, a menys que es digués el contrari, no es comptaven a l'hora de fixar l'import de l'escreix. Tanmateix, es deixava la porta oberta a contribucions econòmiques futures de la muller al matrimoni, que podrien procedir, per exemple, de la venda d'aquests béns immobles o de llegats testamentaris, i que serien reconegudes pels marits.

– El registre de l'edat de les menors i dels menors en els capítols matrimonials de Bernat Montserrat és coherent i sistemàtic en el context de la pràctica generalitzada de la renúncia a la *in integrum restitutio*, l'anomenada renúncia al benefici de la minoria d'edat, una prerrogativa que el Dret romà donava als menors de 25 anys. Es devien veure forçats per les famílies a renunciar-hi a fi i efecte d'evitar els perjudicis d'una impugnació posterior dels actes jurídics continguts en els capítols matrimonials, que és el que permetia la *in integrum restitutio*. Malgrat la coherència i el rigor mostrats a l'escrivania de Bernat Montserrat, hi ha un indubtable subenregistrament de l'edat immediatament anterior a la majoria d'edat, l'interval de 24 a 25 anys.

Quant a la inclusió dels progenitors dels nuvis, s'ha constatat que quan no hi ha cap dels dos es tracta d'un llibert o d'una lliberta. Quan en falta un, en canvi, el contraent és il·legítim o ha estat acollit en una llar que no és la dels seus pares. També s'ha fet la hipòtesi raonada que no tots els lliberts rebien aquesta denominació en els capítols matrimonials, sinó que només s'emprava quan l'assoliment de la llibertat havia estat relativament recent.

Abans d'exposar les conclusions pròpiament demogràfiques i socioeconòmiques, cal remarcar que totes les dades han estat extretes o deduïdes dels capítols matrimonials, excepte una, especialment rellevant, que és la residència del matrimoni. En alguns casos s'explicita en el pacte matrimonial i en d'altres es pot deduir, però certament ha estat de molta ajuda el buidatge de les èpoques dels dots, sovint fetes quan el matrimoni ja ha estat constituït.

Quant a les conclusions demogràfiques i socioeconòmiques, les més rellevants són les següents:

– Hi ha aproximadament un 2,5 % de contraents il·legítims en tota la mostra.²⁴⁴ Els dots aportats o rebuts per núvies il·legítimes o nuvis il·legítims és significativament més baix que el dot mitjà del seu grup social.

– Aproximadament un 10 % dels contraents era llibert, un percentatge que és vàlid per a les dones i per als homes separatament. Com en els il·legítims, el dot proporcionat per les llibertes o el rebut pels lliberts se situa en la banda més baixa del seu grup social. Els lliberts i les llibertes tendeixen a aparellar-se entre ells. Ho fan aproximadament dos de cada tres.

– El corrent migratori lliure masculí cap a la ciutat de Barcelona, empès a la cerca de feina, és molt intens a la primera meitat del segle XV. A la mostra analitzada al voltant d'un 45 % dels nuvis lliures de natura residents a la capital catalana eren barcelonins de naixement. Quant a la resta, dos de cada tres era català. La procedència majoritària d'aquests forans catalans és de poblacions allunyades de Barcelona i són tant de l'àmbit rural com urbà. La presència d'estrangers també és significativa i es reparteix a parts iguals entre els procedents d'altres dominis de la Corona d'Aragó i els que venien d'altres territoris. Aquests nousvinguts, tan diversos, s'incorporaven quasi de forma exclusiva a la capa més baixa de la societat i treballaven de forma preferent com a menestrals.

– El corrent migratori lliure femení a la ciutat de Barcelona presenta unes característiques completament diferents al masculí perquè no era causat per la cerca de feina, sinó per l'aparellament matrimonial. La proximitat és la norma general de les núvies lliures de natura que van acabar residint com a mullers a la capital catalana: un 70 % són filles de pares barcelonins i tan sols una minoria procedeix de poblacions allunyades. A més, s'ha detectat que moltes d'elles, malgrat no formar part d'una família establerta a Barcelona, hi estaven vinculades, ja sigui perquè hi treballaven com a minyones abans de casar-se o perquè hi tenien parents.

– Quan els nuvis i/o les famílies arribaven a un acord que escripturaven davant del notari, el compromís via esposalles era imminent, sovint el mateix dia. Tan sols al voltant d'un 15 % trigava més d'una setmana. Dona la impressió que quan es va al notari, la celebració de les esposalles ja està

244. El percentatge d'il·legitimitat masculí, del 2,1 %, és molt semblant al que resulta de les dades que es desprenen de les irregularitats «*ex defectu natalium*» del *Registra Ordinatorum* de l'ADB en tot el segle XV. Uns 450 tonsurats que eren fills il·legítims o espuris d'un total de 19.690 implica un percentatge del 2,3 % (Josep HERNANDO i DELGADO, «Irregularitats per il·legitimitat i altres causes i l'accés a l'orde clerical. Diòcesi de Barcelona, segle XV», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 31 [2011-2013], 356-382).

organitzada, almenys en una majoria de casos. Quant a la benedicció nupcial, en canvi, el temps que transcorre des dels capítols matrimonials depèn molt de l'edat de la núvia. En les més joves, de 12 i 13 anys, es trigava de mitjana prop d'un any. Aquest termini va baixant a mesura que la núvia és més gran, de manera que les que tenen entre 15 i 17 anys tarden al voltant d'un trimestre, mentre que les vídues, tan sols un mes.

– No es pot saber, a partir dels capítols matrimonials, si la parella ja cohabitava després de les esposalles. Ara bé, malgrat que legalment devia ser possible la cohabitació després de les esposalles, ja que el matrimoni de paraules de present ja era vàlid per constituir el matrimoni, el fet que el pagament del dot, o una gran part d'aquest, estigués vinculat a la benedicció nupcial —els terminis dels deutoris de dot se solien posar 15 dies abans de la celebració en faç d'Església— fa que la lògica de l'operació s'adigui més amb el fet que no hi hagués cohabitació fins que el pagament del dot es fes efectiu, és a dir, a prop de la celebració o justament després de les noces. Cal suposar que fins que el receptor del dot, que normalment era l'home, no rebés la totalitat o una part substancial de l'import, no tindria interès a cohabitar, ja que implicava mantenir l'altre cònjuge a risc de no rebre després cap compensació. Ni al donador del dot, normalment la dona, no voldria córrer el risc de perdre la seva condició de verge —en el cas de les solteres— amb la possibilitat de ser refusada abans del pagament del dot. Això no implica, però, que no hi hagués casos de cohabitació i de relacions sexuals entre dos esposos pendents encara de la benedicció nupcial, però segurament aquests enllaços són els que tenien més opcions d'acabar en els tribunals eclesiàstics, ja que eren els més proclius a generar conflictes entre les dues parts.

– Les esposalles tenen una marcat caràcter estacional, amb preferències pels mesos de gener, octubre i maig. Els pesos de l'hivern, la tardor i la primavera són semblants, amb lleuger avantatge de l'hivern. L'estiu queda clarament endarrere. Solteres i vídues tenen un comportament estacional similar, tot i que més marcat en les segones que en les primeres.

– L'impediment de celebrar benediccions nupcials durant la quaresma i l'advent es respectava escrupolosament a la ciutat de Barcelona a les dècades centrals del segle xv i marca profundament la seva estacionalitat, molt més acusada que en les esposalles. Així, els mesos anteriors i posteriors a la quaresma, gener i maig, s'emporten gairebé la meitat d'aquesta celebracions de caràcter religiós.

– La mitjana d'accés de les núvies solteres i lliures de natura de Barcelona se situa en 16,3 anys. N'hi havia que arribaven al matrimoni a l'edat mínima legal, 12 anys. Les més grans que s'han documentat en tenien 20. Tanmateix, el gran gruix es troba entre 15 i 17, amb un percentatge per sobre del 60 %. Aquest accés tan primerenc al matrimoni provocava un nombre significatiu de vídues que es casaven en segones núpcies abans dels 25 anys, al voltant d'un 15 %.

– Els homes barcelonins lliures de natura accedien per primera vegada al matrimoni força anys més tard que les dones, la majoria entre els 21 i els 27-29 anys, amb el contingent més gran entre els 24 i els 26. Però al costat d'aquest grup n'hi havia un altre, minoritari, aproximadament d'un 12 %, que es casava abans, entre els 14 i els 21, segurament arran d'una situació familiar que els va obligar a esposar-se abans del que era habitual. La mitjana d'edat d'accés al matrimoni que resulta de les dades i dels models matemàtics aplicats es troba al voltant de 25 anys.

– Les dades econòmiques que es desprenen de l'anàlisi del dot mostren una estratificació social molt acusada. La mitjana de dot de la mà mitjana és onze vegades més alt que el de la mà menor i el de la mà superior ho és quatre vegades respecte a la mà mitjana. Els aparellaments entre diferents grups socials barcelonins era mínima, ja que implicava tenir un nivell de renda semblant al del grup superior. L'anàlisi del dot rebut o aportat per germans ha revelat diferències, majors en els homes, segurament perquè tenien més temps per assolir una certa posició econòmica abans de casar-se en comparació amb les dones.

– Els dots del grup social inferior revelen que els nuvis de famílies barcelonines tenien globalment una posició econòmica superior als nuvis forans. El contrast és més gran en les dones que en els homes.

– S'ha arribat a la conclusió que les dones que aportaven dots més baixos quan es casaven per primera vegada tendien més a casar-se en segones núpcies després d'enviudar que les que podien aportar un dot més alt. En general, en el segon casament aportaven un dot superior, tot i que no sempre era així.

Els resultats aportats en el present treball suposen no tan sols un augment del coneixement demogràfic i socioeconòmic de la Barcelona medieval, sinó que també mostren que els capítols matrimonials són una eina que, amb una metodologia adequada, poden proporcionar informació molt valuosa de la població abans de la consolidació dels registres sacramentals, és a dir, durant els segles XIV, XV i XVI. Certament, no aporten tanta informació com els llibres de baptismes, matrimonis i defuncions i la metodologia per extreure'n dades és més feixuga. El recompte numèric és molt més senzill i efectiu. Però els capítols matrimonials permeten abordar altres aspectes, com les dues celebracions matrimonials, esposalles i benedicció nupcial, o el component socioeconòmic. Per això considerem que l'esforç val la pena perquè permet atansar-se estadísticament a informació demogràfica, social i econòmica que d'altra manera és difícil de conèixer en aquest període històric. El ric fons notarial del país segurament compta amb sèries de capítols matrimonials tan extenses i ben registrades com les prop de 450 conservades entre els protocols del notari barceloní Bernat Montserrat. De futurs estudis podrà ajustar-se la metodologia proposada i comparar-ne els resultats.

6. APÈNDIX DOCUMENTAL

6.1. *Criteris de transcripció*

El criteri de transcripció és el respecte per la grafia utilitzada i tan sols es modifica per adaptar-la a la normativa actual, sempre que no canviï la fonètica de la paraula (canvi de les vocals neutres a/e, o/u, de ç/s/ss, de *ph* per f i eliminació d'hacs). Així, es mantenen *Alfonso*, *Augustina*, *Domingo*, *Elicsèn*, *Elienor*, *Ferrando*, *Jacme*, *Lorenç*, *Luc*, *Luís* i *Simon*. La forma llatina *Raphael* passa al català com *Rafel*, *Margarita* a *Margarida* i *Philippus* a *Felip*. S'ha pogut comprovar que gairebé sempre els prenom s'escriuen de la mateixa forma en diferents capítols matrimonials, tot i que hi ha algunes excepcions. La principal és el prenom femení *Rafela*, que apareix majoritàriament com a *Rafela*, però de vegades com a *Rafaëla*. Fins i tot alterna les dues formes en un mateix capítol. El criteri seguit és adoptar la forma més habitual, *Rafela*, en els capítols en llatí i respectar la grafia catalana en els capítols en català. El mateix passa amb *Elicsendis* i *Elicsèn*, que es transcriu en català com *Elicsèn*. Però en una ocasió apareix la forma llatina *Elisendis*, que passa a *Elisèn*. De vegades *Constancia* és escrit en capítols en català com a *Costança*. Com que és minoritari, es transcriu sempre com a *Constança*. Un cas semblant és el d'*Eulàlia*, que només en un parell d'ocasions apareix en la forma catalana *Eulària*. Com que en aquests capítols també s'utilitza la forma *Eulàlia*, s'adopta aquesta forma per ser la més habitual.

A l'hora de transcriure el prenom de les núvies, dels nuvis, dels seus pares i de les seves mares, la font documental emprada té l'avantatge que en els capítols de tipus A dona les dues versions, catalana i llatina. D'aquesta manera, quan el capítol està només en llatí (tipus B), s'adopta la forma catalana que apareix en els capítols en català. Però d'alguns prenom només tenim la forma llatina. Si la transcripció presenta dubtes, s'adopta una decisió segons altres casos anàlegs. Així, *Narcisse* s'ha transcrit com a *Narcisa* perquè en un capítol en català la forma llatina *Arcissa* correspon al català *Arcisa*. Si no hi ha altres versions per aplicar un criteri, es respecta la grafia utilitzada, com *Garcias*, que es transcriu com a *Garcies*. *Guisquini* s'ha transcrit com *Joaquim*. Com que els prenom estrangers són catalanitzats en els documents, s'ha seguit el mateix criteri.²⁴⁵

Quant als cognoms, a la majoria de capítols la forma de la part llatina i catalana coincideix. En cas que aparegui de diferents formes, s'adopta la

245. A continuació es fa constar la forma llatina i, entre parèntesi, la transcripció que s'ha donat per a prenom d'origen estranger dels quals no hi ha versió catalana en els capítols matrimonials de la mostra: *Bonsboms* (Bonshoms), *Cutxelli* (Cotxell), *Dimitre* (Dimitre), *Falibert* (Felibert), *Fano* (Fano), *Giralde* (Giralda), *Laugerius* (Leuger), *Martra* (Martra), *Naltdone* (Naltdona), *Omberto* (Humbert), *Orlando* (Orland), *Peyrone* (Peirona), *Robinus i Robina* (Robí i Robina), *Roderici* (Rodrigo), *Staria* (Estària), *Tudora* (Tudora).

més utilitzada. A l'hora de transcriure es respecta la grafia utilitzada en el document. S'han mantingut les hacs de final de paraula i les intervocàliques, a excepció de *Johanet* (Joanet). Es manté o s'inclou una hac no intervocàlica si es tracta de dues paraules unides i la segona s'escriu amb hac (*Bonivern* a Bonhivern). Es canvien grafies tenint en compte la normativa actual, però sempre que la pronúncia no quedi alterada (transcrivim *Laupart* com Laupard, per exemple). Només es respecta la *y* en cognoms quan és la darrera vocal d'un diftong. Així, es conserva a *Botey*. S'han canviat "y" per "ll", quan actualment s'utilitza aquesta opció (*Truyols* per Trullols, *Fiyol* per Fillol i *Bonfy* per Bonfill), o per "i" (*Teyà* per Teià i *Logaya* per Logaia). Es manté, en canvi, per no comptar amb formes actuals, *Vilayada*, *Miyans* i *Tortoya*. S'han regularitzat les vocals àtones (a/e, o/u) segons normativa actual, però tan sols en els casos en què la forma que presenta el document ja no s'utilitza actualment.²⁴⁶ També s'ha transcrit *Sent* per Sant (*Sent Vicenç*, per exemple). Els cognoms que comencen per la paraula *Sant* o *Sent* no s'han separat (Santvicenç o Santcliment). La "s" inicial seguida de consonant es transcriu com "es".²⁴⁷ Les partícules "ça", "sa", "ces" o "ses" davant dels cognoms s'han separat i s'ha adoptat la forma actual: "sa" o "ses". La "ch" s'ha transcrit com a "x". Només apareix a "Sanchís", que ja apareixia en altre capítol com a "Sanxis". La doble "cc" intervocàlica es deixa en una sola "c" (*Vallsecca* a Vallseca). El mateix amb la "ff" (*Raffart* a Rafard). *Tintorer* es transcriu com Tintorer, perquè és un cognom que apareix també sense "c", i *Castellviy* com a Castellví. S'han adaptat dos noms a la forma actual: *Massagerii* a Massaguer i *Puiades* a Pujades.

En el cas de cognoms que comencen per la lletra "d", es fa la separació si després hi ha un topònim. És el cas, per exemple, de *Johan Deyala*, que transcrivim com d'Ayala. De fet, el pare era de Luyando, població que actualment pertany al municipi alavès d'Ayala. Si no es fa l'elisió en el document, s'inclou a la transcripció: *de Aguorón* passa a d'Aguorón, o *de Versa* a d'Aversa. Si el cognom és un topònim que té versió catalana, s'adopta la forma en català.

246. Tot seguit es fa constar la forma que apareix en els documents i, entre parèntesi, la forma transcrita: *Agostí* (Agustí), *Alamany* (Alemany), *Antensa* (Entença), *Cals* (Calç), *Çanou* (Sanou), *Çapera* (Sapera), *Citjar* (Sitjar), *Davesa* (Devesa), *Estrús* (Estruç), *Fabraguí* (Fabreguà), *Fabrer* (Febrer), *Farrer* (Ferrer), *Farrera* (Ferrera), *Forsor* (Forçor), *Garau* (Guerau), *Garcés* (Garcés), *Garrer* (Guerrer), *Girart* (Girard), *Guitart* (Guitard), *Huart* (Huard), *Lansa* (Lança), *Lart* (Lard), *Lebopart* (Leopard), *Materó* (Mataró), *Merquilles* (Marquilles), *Merqús* (Marcús), *Mertí* (Martí), *Monyos* (Munyós), *Muntmany* (Montmany), *Muntserrat* (Montserrat), *Muntsquiu* (Montsquiu), *Nabot* (Nebot), *Ortolà* (Hortolà), *Orts* (Horts), *Padrosa* (Pedrosa), *Pallarès* (Pallarès), *Pallisser* (Pellisser), *Parallada* o *Perallada* (Parellada), *Pelagrí* (Pelegrí), *Plagamans* (Plegamans), *Plagat* (Plegat), *Roiz* (Ruiz), *Sagarra* (Segarra), *Salavert* (Salaverd), *Sellers* (Cellers), *Selort* (Salord), *Seragossa* (Saragossa), *Serdà* (Cerdà), *Servera* (Cervera), *Steva* (Esteve), *Torrentaller* (Torrentaller), *Udet* (Odet), *Ultzina* (Olzina), *Vallllabrera* (Vall-llebrera), *Vallsecca* (Vallseca), *Vandrell* (Vendrell), *Vanècia* (Venècia), *Viçens* (Vicenç) i *Xerquès* (Xarquès). No s'han modificat els cognoms *Torrabadal*, *Torra* i *Plequet*.

247. *Scapolat* (Escapolat), *Scuder* (Escuder), *Spanó* (Espanó) i *Stanni* (Estany).

Quant als llocs de procedència o residència dels nuvis i dels seus pares, s'han mantingut les especificacions de tipus geogràfic o polític que les acompanya (parròquia, lloc, vila, ciutat, regne, illa, castell, etc.). Se n'exceptua, però, el bisbat si no és necessari per identificar unívocament la població, com el cas, per exemple, de Badalona o Mataró, per als quals no s'inclourà que pertanyen a la diòcesi de Barcelona, malgrat que el document ho faci. Quan s'ha considerat oportú incloure la denominació actual del topònim, perquè ha canviat des d'aleshores o és necessari per identificar-lo correctament, se l'ha inclòs entre claudàtors.

Per transcriure els topònims, s'ha distingit entre els llocs que tenen una forma catalana —els catalans, valencians i mallorquins, però no únicament— respecte als que no la tenen. En el primer cas s'ha adoptat la forma actualment acceptada. Així, per exemple, *Terragona* es transcriu com a Tarragona, *Leyda* per Lleida, *Benicelem* per Benissalem, *Ribaroià* per Riba-roja, *Seragossa* per Saragossa o *Tarol* per Terol. En el segon, s'han mantingut la forma que presenta el document, que normalment és catalanitzada. Si aquesta difereix molt del topònim actual, s'ha posat entre claudàtors la versió en la llengua actual d'aquest territori, sempre que hagi estat possible la identificació. Així, per exemple, per a *Xeli*, vila del ducat de Borgonya, s'ha posat entre claudàtors Chagny, que és el nom de la població actual en francès. En cas que la identificació no s'hagi pogut fer amb seguretat, es reflecteix amb un signe d'interrogació.

S'ha elaborat una taula documental amb la pretensió que inclogui el màxim nombre de dades rellevants dels capítols matrimonials i que han permès l'estudi demogràfic i socioeconòmic que és objecte del present treball. Tanmateix, per contenir la seva extensió, s'han utilitzat abreviatures. Les dades que conté són les següents:

– Identificador.

– Signatura: s'utilitza un codi format per la lletra M, de manual, i el número de protocol que li correspon en l'inventari de l'AHPB. Al costat, els folis i, entre parèntesi, la tipologia del capítol (A o B). També s'hi han afegit les particularitats següents, totes referides a capítols de tipus A: SCL (sense capítols en llatí), DB (capítol doble) i ETC (capítols en català etceterats).

– Data.

– Nuvis: dades identificatives del nuvi i de la núvia (professió, origen, residència, pares o antic propietari, etc.). Si hi ha informació sobre l'edat de la núvia o del nuvi, es posa entre parèntesi a continuació del nom. Quant als pares, s'informa de si són vius o morts amb les abreviatures v i d respectivament entre parèntesi. Fem ús de les abreviatures següents: c. (ciudadà), Bcn (Barcelona), par. (parròquia), hab. (habitant).

– Dot: valor numèric del dot expressat en lliures més, si és el cas, la inclusió de parts inestimades. Al costat, entre parèntesi, es posa D o H

segons si és la núvia o el nuvi qui aporta el dot al matrimoni respectivament.

– Escreix: valor de l'escreix, si n'hi ha, expressat en lliures. Es marca amb un asterisc si en el document s'explicita que ha estat pactat entre les parts.

– Celebracions: termini de les dues celebracions matrimonials. Si el termini és compartit, només n'apareix un. En canvi, si n'hi ha dos, s'indica amb E el de les esposalles i amb B el de la benedicció nupcial.

6.2. Taula dels capítols matrimonials

Codi	Signatura	Data	Nuvis	Dot	Escreix	Celebracions
C1	M1, 12v-13v (A, ETC)	06-08-1431	Nicolau Bonell, cirurgià i barber, c. de Bcn, fill de Tomàs Bonell, manegador de coltells, c. de Vic (d), i de Francesca (d). / Angelina, filla de Margarit Rifós, de la vila de Sabadell (v), i de Blanca (v).	100 (D)	--	No apareix (incomplet)
C2	M1, 24r-26r (B)	20-08-1431	Pere Lop, corretger, c. de Bcn, fill d'Alfonso Ferrandis, alcaid de la vila de Carrissa, del regne de Castella [Carrizo de la Ribera] (v), i de Joana (d). / Joana (17), filla de Joan de Barut, tragner, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	50 (D)	25	E: Diumenge següent B: Gener següent
C3	M1, 44v-45r (B)	19-10-1431	Antoni Nicolau Argentó, teixidor de draps de llana i lli, {c. de Bcn, fill} d'Antoni Nicolau Argentó, bracer c. de Mallorca (d), i de {...} (v). / Joana, filla d'Andreu Mas, hab. de la Selva (d), i de Gue {ralda}.	50 (D)		No es pot llegir
C4	M1, 74v-75v (B)	15-02-1432	Nicolau Bosch, agricultor hab. de la par. de Sant Boi de Llobregat, fill de Miquel Bosch, habitant de la par. de Sant Boi de Llobregat (d), i de Sibília (v). / Margarida (15), filla d'Antoni Riera, peller, c. de Bcn (v), i de Clara (d).	Inest. (D)	5*	E: Demà B: No es pot llegir
C5	M2, 29r-31r (A)	30-08-1433	Joan Roig, sastre, c. de Bcn, fill de Joan Roig, sastre de Saragossa, del regne d'Aragó (d), i de Caterina Franca (v). / Francesca, filla de Pau Espanó, de la vila de Santluri, de l'illa de Sardenya (d) i d'Anna (v).	55 (D)	27,5	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu
C6	M2, 52r-52v (B)	21-10-1433	Jacme Hortolà, mariner, c. de Bcn, fill de Francesc Hortolà, de la vila de Sitges (d), i de {...} (d). / Antònia, filla de Bernat Roviro-sa, del castell de Calafell (d), i de Lorença (d).	30 (D)		Gener següent

C7	M3, 8v-10v (B)	02-03-1434	Antoni Marsol (18), fill de Pere Marsol, mestre de cases, c. de Bcn (d), i de Maria (v). / Joana (15), filla de Francesc Baus, barber, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (d).	70 + inest. (D)	35	E: Demà B: Juny següent
C8	M3, 16r-19r (A)	11-03-1434	Antoni Alemany, pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill d'Antoni Alemany, especier de la vila d'Hostalric (v), i d'Elicsèn (v). / Margarida (15), filla de Guillem Vidal, blanquer, c. de Bcn (d), i de Gabriela (v).	200 (D)	100	E: Avui B: Juny següent
C9	M3, 39r-40v (B)	07-05-1434	Bartomeu Costa, barber, c. de Bcn, fill de Jacme Costa, tintorer de la vila de Castelló d'Empúries (d), i de Caterina (d). / Isabel (16), filla de Gabriel Colomer, ferrer, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	60 (D)	30	E: Avui B: 2 mesos
C10	M3, 45v-46v (B)	18-05-1434	Antoni Fabreguà, sastre, c. de Bcn, fill de Pere Fabreguà, teixidor de draps de llana de la vila de Santa Coloma de Queralt (d), i de Sibília (v). / Joana, filla de Pere Duran, de la vila de Monistrol de Montserrat (d), i de Maria (d).	50 (D)		E: Avui B: Juny següent
C11	M3, 47r-49v (A)	23-05-1434	Pere Dalanès, mercader, c. de Bcn, fill de Pasqual Dalanès, mercader c. de Terol, del regne d'Aragó (d), i d'Elfa (v). / Constança (17), filla de Berenguer Claret, mercader, c. de Bcn (d), i de Clara (v).	1100 (D)		Juny següent
C12	M3, 55r-56r (B)	01-06-1434	Antoni Pujol (18), carmissier, c. de Bcn, fill de Martí Pujol, sabater de la vila de Casserres, a la diòcesi d'Urgell (v), i de Francesca (v). / Eulàlia (16), filla de Joan sa Vall, blanquer, c. de Bcn (d), i de Rafela (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Gener següent
C13	M3, 56r-60v (A)	02-06-1434	Jacme Serradell (23), mercader, c. de Bcn, fill de Joan Serradell, mercader, c. de Bcn (v), i de Maria (v). / Caterina (16), filla de Bernat Pi, mercader c. de Tarragona (d), i de Tecla (v).	200 (D)	100	E: Diumenge següent B: Juliol següent

C14	M3, 74r-75r (B)	28-06-1434	Joan Eiximenis Navarro, mariner, c. de Bcn, fill de Pere Eiximenis Navarro, notari, c. de Pamplona, del regne de Navarra (d), i de Gràcia Peris (d) / Gabriela (18), filla de Joan Simon, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (v), i de Joana (d).	30 (D)	15	6 mesos o abans si el nuvi tornés
C15	M3, 79v-81v (B)	13-07-1434	Joan Oliver (23), barber, c. de Bcn, fill d'Arnau Oliver, sastre de Vilafranca del Penedès (d), i de Joana (v) / Eulàlia (17), filla de Bonanat Arnau, calafat, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	55 (D)	27,5	No apareix (incomplet)
C16	M4, 7v-8r (B)	08-09-1434	Bernat d'Aragó, bracer, oriünd de la ciutat de València, ara c. de Bcn. / Caterina, lliberta. Havia estat esclava de Berenguer Marrí, mercader c. de Bcn (v).	30 (D)		E: Avui B: Diumenge següent
C17	M4, 24r-25v (B)	04-11-1434	Antoni Pujol, flequer, c. de Bcn, fill de Marc Pujol, de la par. de Sant Andreu de Palomar (d), i d'Eulàlia (v) / Angelina (15), filla de Bernat Hospital, boter c. de Bcn (v), i d'Isabel (d).	60 (D)	30	Gener següent
C18	M4, 45v-46r (B)	28-12-1434	Jacme Horta, mariner, c. de Bcn, llibert. Ha estat esclau de Salvador Horta, mariner c. de Bcn (d) / Lucia, lliberta. Havia estat esclava de Jeroni de Grimaut, mercader genovès, c. de Bcn (v).	16,5 (D)	13,5*	E: Avui B: Gener següent
C19	M4, 48v-50v (B)	09-01-1435	Rafel Fàbregues, mestre d'aixa, fill de Joan Fàbregues, mestre d'aixa, c. de Bcn (v), i d'Antònia (d) / Isabel (18), filla de Francesc Josep, abans patró de nau, c. de Bcn (v), i de Clara (v).	55 (D)	27,5	E: Avui B: Mes actual (gener)
C20	M4, 54v-55v (B)	20-01-1435	Bernat Oliver, argenter, c. de Bcn. / Eulàlia, muller de Bernat Oliver, filla de Berenguer Solà, mercader, c. de Bcn (d), i de Francesca (d).	100 (D)	50	*Es fa aquest nou dotalici perquè no es troba el que es va fermar uns 38 anys i no es pot recuperar.

C21	M4, 76v-77r (B)	26-03-1435	Bernat Prats, blanquer, llibert. Ha estat esclau de Bernat Prats, mercader (v), i Lorenc de Montmany, blanquer, ciutadans de Bcn (v). / Antònia, lliberta. Havia estat esclava d' Angelina (v), muller de Bernat sa Plana, c. de Bcn (v).	60 (D)		E: Avui B: Maig següent
C22	M5, 25r-26r (B)	08-06-1436	Antoni Oliver, ballester, c. de Bcn, fill de Guillem Oliver, c. de Bcn (d), i de Saurina (d). / Antònia (20), filla de Jacme Dalmau, del castell de Cubelles (v), i de Ferrerona (d).	100 (D)		Demà
C23	M5, 46v-47r (B)	30-07-1436	Bernat Cererol, de la par. de Sant Vicenç de Sarrià, fill de Bernat Cererol, de la par. de Sant Vicenç de Sarrià (d), i de Caterina (d). / Caterina, filla de Leonard de Vilayada, pentinador de llana, c. de Bcn (d), i de Joana (v).	20 (D)		E: Avui B: 15 dies
C24	M5, 53v-54r (B)	19-08-1436	Antoni Sala, teixidor de drap de llana, c. de Bcn, fill de Pere Sala, de la vila de Guissona (v), i de Maria (d). / Joana (18), filla d'Antoni Martí, teixidor de draps de llana, c. de Bcn (d), i de Blanca (d).	22 (D)	11	Setembre següent
C25	M5, 55r-55v (B)	24-08-1436	Joan Platell, daguer, c. de Bcn, fill d'Enric Platell, mercader del lloc d'Abavila, del regne de França [Abbeville] (d), i de Margarida (d). / Eulàlia, filla de Guillem Vich, moler c. de Bcn (d), i d'Isabel (d).	30 (D)		Setembre següent
C26	M5, 65v-67r (B)	21-09-1436	Joan Romaral, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de Joan Andreu Romaral, tragner de pedres, c. de Bcn (v), i d'Antònia (v). / Caterina (16), filla de Bernat Sala, mariner, c. de Bcn (v), i de Margarida (v).	35 (D)	17,5	Propera festa de Sant Andreu
C27	M6, 16r-16v i bossa (B)	12-02-1437	Antoni Fillol, calderer, c. de Bcn, fill de Guillem Fillol, de la par. de Benissalem, del regne de Mallorca (d), i de Caterina (v). / Agnès, filla de Rodrigo de Còrdova, de l'ofici de l'alguatziria del rei, c. de Bcn (v), i de Caterina (v).	40 (D)		E: Avui B: Propera Pasqua

C28	M6, 19r-20r (B)	16-02-1437	Joan Garcia (23), terrissaire d'obra blanca, c. de Bcn, fill de Joan Garcia, agricultor de Riba-roja, del regne de València (d), i de Joana (d). / Úrsula (13), filla de Nicolau Xarqués, mariner, c. de Bcn (d), i de Joana (d).	25 + inest. (D)	12,5	E: Demà B: 1 any
C29	M6, 30r-31v (B)	19-03-1437	Nicolau de Pano, mariner, c. de Bcn, fill de Joan de Pano, agricultor de la vila de Macomer, del regne de Sardenya (d), i de Maria (d). / Eufrasina (16), filla de Bernat Plegat, forner, c. de Bcn (d), i de Joana (d).	30 (D)	15	E: Avui B: Propera festa de Sant Joan
C30	M6, 36v (B)	06-04-1437	Pere de Sagorb, àlies de Lexau, ara cuiner del bisbe de Vic. / Caterina, que fou de les parts del golf de Venècia.	60 (D)		E: Avui B: 1 any
C31	M6, 76v-78r (B)	13-10-1437	Pere Mir (23), bracer, c. de Bcn, llibert. Ha estat esclau de Bartomeu Mir, mercader, c. de Bcn (d). / Caterina (15), filla de {...} Ribes, mercader de la vila de Perpinyà (v), i de Joana (v), muller de Miquel Marquet, traginer, c. de Bcn (v), que viu i ha estat nodrida per Miquel Dragó, serrador de fusta, c. de Bcn (v), i de la seva muller Caterina (v).	Inest. (D)		E: Avui B: Gener següent
C32	M6, 79r-79v (B)	17-10-1437	Francesc Montserrat, àlies Mulet, hostaler, c. de Bcn, fill de Montserrat Mulet, de la vila de Sant Cugat del Vallès (d), i de Caterina (d) / Elienor, muller de Francesc Montserrat, àlies Mulet, filla de Ramon Rubí, de la vila de Sant Hipòlit, bisbat d'Elna [Sant Hipòlit de la Salanca] (d), i de Jacmina (d).	220 (D)		<i>*Dotalici fet tres anys després de les nocces per ignorància.</i>
C33	M6, 79v-80v (B)	18-10-1437	Jacme Pere de Sòria (23), sastre, c. de Bcn, fill de Jordi de Sòria, traginer, c. de Bcn (d), i de Maria (v). / Raifela (13), filla de Joan de Barut, traginer, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	50 (D)	25	2 anys
C34	M7, 4v-5v (B)	28-08-1438	Joan Soler, forner, c. de Bcn, fill de Joan Soler, forner, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v). / Eulàlia (14), filla de Gracià Cristià, blanquer, c. de Bcn (v), i de Francesca (v).	40 (D)	20	E: Avui B: Gener següent

C35	M7, 13r-15r (A)	05-10-1438	Bartomeu Parellada, flassader, c. de Bcn, fill de Nicolau Parellada, flassader, c. de Bcn (d), i de Gemisa (d). / Marió (13), filla de Jacme Lagostera, calafat, c. de Bcn (v), i de Rafaela (v).	60 (D)	30	E: 15 dies després que el germà de la núvia torni a Bcn d'un viatge B: 1 any
C36	M7, 17v-18r (B)	18-10-1438	Domingo Saragossa, mariner, c. de Bcn. / Caterina, lliberta. Havia estat esclava de Francesca (v), vídua de Bernat Font, c. de Bcn (d).	40 lliures + inest. (D)		E: Demà B: 15 dies
C37	M7, 49r-49v (B)	26-01-1439	Esteve Roudors, llenyader, c. de Bcn, fill de Jacme Roudors, de la par. de Sant Genís de Vilassar (d), i de Constança (d). / Eulàlia, filla de Genís Donadeu, mestre d'aixa, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (v).	70 (D)		Setmana actual
C38	M7, 61r-62r (A)	15-02-1439	Pere Miquel, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill d'Antoni Miquel, de la par. de Sant Pere de Jorba (v), i de Gueraldona (v). / Claró (15), filla de Joan Costa, fuster, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (d).	50 (D)	25	E: Avui B: Maig següent
C39	M7, 72v-77r (A)	08-03-1439	Manuel Luques, mercader, c. de Bcn, fill de Lorenc Luques, mercader, c. de Bcn (d), i d'Isabel (d). / Constança (menor), filla de Gaspar des Parers, mercader, c. de Bcn (v), i de Constança (v).	336 lliures + censals morts + inest. (D)	350 lliures*	E: Setmana següent B: Juny següent
C40	M7, 87r-88r (B)	07-04-1439	Joan Vendrell, bracer, c. de Bcn, fill de Cortxell Vendrell, de la vila de Corç, del regne de Córsega [Corte] (d), i de Maria (v). / Constança (15), filla d'Antoni Ramon, moliner, c. de Bcn (v), i de Tecla (v).	25 (D)	12,5	E: Avui B: Setembre següent
C41	M8, 28v-30r (B)	14-07-1439	Hipòlit Morro, fuster, fill de Miquel Morro, agricultor, c. de Bcn (v), i de Francesca (v). / Bartomeu (15), filla de Miquel de Vall-Ilebrera, mariner, c. de Bcn (d), i de Valençona (v).	20 (D)	10	E: Avui B: Agost següent

C42	M8, 43r-43v (B)	06-08-1439	Joan Andreu (20), escrivà, c. de Bcn, fill de Guillem Andreu, menor de dies, notari, c. de Bcn (v), i d' Andreua (d). / Antònia (menor), filla de Narcís Escuder, apotecari, abans c. de Bcn, ara hab. de la vila de Salàs, al comtat del Pallars (v).	55 (D)	27,5	E: Avui B: Setembre següent
C43	M8, 45v-46r (B)	10-08-1439	Pere de Llano, manescal(?), c. de Bcn, fill de Pere de Llano, agricultor c. de Saragossa, del regne d'Aragó (d), i de Joana (d). / Caterina, filla de Joaquim, guanter c. de València (d), i d' Isabel (d).	30 (D)		E: Dissabte següent B: Diumenge següent
C44	M8, 53r-54v (B)	28-08-1439	Joan Roca, mariner, c. de Bcn, fill de Mateu Roca, corredor d'orella, c. de Girona (v), i d' Agnès (v). / Violant (14), filla de Bernat Gilabert, pescador, c. de Bcn (v), i de Clara (v).	9 + inest. (D)	25*	E: Diumenge següent B: Maig següent
C45	M8, 61v-63r (A)	14-09-1439	Joan Roger, mestre de cases, c. de Bcn, fill de Pere Roger, llaurador hab. del castell de Càller, del regne de Sardenya (d), i d' Estària (v). / Eulàlia (15), filla de Nicolau Todorí, barquer, c. de Bcn (v), i de Constança (v).	50 (D)	50*	E: Diumenge següent B: Mes actual (setembre)
C46	M8, 68v-70r (B)	02-10-1439	Andreu Santgirvés (21), teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de Pere Andreu Santgirvés, paraire de draps de llana, hab. de Solsona (d), i de Felipa (v). / Caterina (16), filla d' Antoni Mates, macip de ribera, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	45 (D)	22,5	Propera festa de Sant Andreu
C47	M8, 79v-80r (B)	27-10-1439	Pere Cassà (22), carmisser, c. de Bcn, fill de Feliu Cassà, carmisser de la vila de Monells (v), i d' Antònia (d). / Isabel (15), filla de Pere Rubió, agricultor, c. de Balaguer (d), i d' Antònia (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu
C48	M8, 98v-99v (A)	20-12-1439	Jacme Oliver, calafat, c. de Bcn, fill de Joan Oliver, calafat, c. de Bcn (d), i de Miquela (d). / Andreua (13), filla de Joan Martí, pescador, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	60 (D)	30	E: Avui B: Maig següent
C49	M9, 3r-3v (B)	22-12-1439	Joan de Sòria, tragner, c. de Bcn. / Antònia, filla d' Antoni Laurador, mariner, c. de Bcn (d), i de Saurina (v).	30 (D)		Gener següent

C50	M9, 6v-7r (B)	23-12-1439	Pere Joan Bertran, mariner, c. de Bcn, fill de Pere Bertran, de la par. de Sant Climent, del terme del castell d'Eramprunyà (d) [Sant Climent de Llobregat], i de Francesca (d). / Joana (16), filla d'Antoni Vicenç, patró de barca, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d).	30 (D)	15	Gener següent
C51	M9, 7v-8r (B)	24-12-1439	Jacme Riba, de la par. de Sant Feliu de Cabrera, fill de Feliu Riba, de la par. de Sant Feliu de Cabrera (v), i de Bartomeua (v). / Francesca, filla de Bartomeu Martí, agricultor, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d).	30 (D)		Maig següent
C52	M9, 11v-13r (A)	08-01-1440	Amador Pasqual, mestre d'aixa, c. de Bcn, fill de Joan Pasqual, mestre d'aixa, c. de Bcn (d), i de Tomasa (v). / Angelina (16), filla de Joan Calavera, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (d), i de Francesca (d).	55 (D)	27,5	Mes actual (gener)
C53	M9, 20v-21v (B)	19-01-1440	Pere Fàbregues, oller, c. de Bcn, fill de Pere Fàbregues, sabater de la vila de Castelló d'Empúries (d), i de Narcisa (d). / Bartomeua (15), filla de Bernat Pla, àlies Oller, de la par. de Sant Muç de Cànoves (v), i de Narcisa (v).	25 (D)	12,5	Setmana actual
C54	M9, 25r-25v (B)	03-02-1440	Antoni Font, llancer, c. de Bcn, llibert. Ha estat esclau de Bernat Font, llancer, c. de Bcn (v). / Magdalena, ara lliberta. Havia estat esclava de Joan Sorell, mercader, c. de Bcn (v).	20 (D)		E: Diumenge següent B: Primeres núpces següents després de la Quaresma
C55	M9, 27v-28v (B)	10-02-1440	Joan Marquet (22), sabater, c. de Bcn, fill de Martí Marquet, macip de ribera, c. de Bcn (v), i de Maria (d). / Aldonça (12), filla de Jacme Oromir, brodatador d'or i seda, c. de Bcn (v), i de Nadala (v).	40 (D)	20	E: Mes actual (febrer) B: 1 any

C56	M9, 57r-57v (B)	22-04-1440	Joan Massó, agricultor, c. de Bcn, fill de Pere Massó, de la vila de la Selva, del Camp de Tarragona (d), i de Guillemoneta (d). / Antònia, filla de Bernat Ledó, carnisser, de la par. de Santa Maria de Badalona (d), i de Sança (d).	84 + inest. (D)		Maig següent
C57	M9, 70r-71v (A)	17-05-1440	Marc Amat (20), fuster, c. de Bcn, fill de Bernat Amat, patró de nau, c. de Bcn (d). / Rafaela (15), filla de Pere Ribera, espaser, c. de Bcn (d), i d'Antònia (v).	50 (D)	25	E: Avui B: 08-06-1440
C58	M9, 72r-73v (B)	19-05-1440	Esteve Tolosa, ferrer, c. de Bcn, fill de Pere Tolosa, de la par. de Santa Eulàlia de Campdarà (d), i de Caterina (d). / Francesca (16), filla de Francesc Tries, miraller, c. de Ben (v), i de Francesca (v).	55 (D)	27,5	E: Avui B: Juny següent
C59	M9, 84v-86r (A)	11-06-1440	Antoni Barús (18), fill de Jacme Barús, de la par. de Sant Vicenç de Sarrià (d), i de Constança (v). / Joana (14), filla de Bernat Amat, de la par. de Santa Maria de Badalona (d), i d'Eulàlia (v).	50 (H)		E: Avui B: Agost següent
C60	M9, 86v-87r (B)	11-06-1440	Robí Huard, pareire de draps de llana, oriünd de París, del regne de França, fill de Joan Huard, sergent del rei de França, c. de París (d), i de Margarida la Huarda (d). / Maria, filla de Pere de Bornell, de la vila de Meymac, del regne de França (d), i d'Isabel (d).	50 (D)		Mes actual (juny)
C61	M9, 90r-91v (A)	17-06-1440	Pere Codina, barquer, c. de Bcn, fill de Francesc Codina, barquer, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d). / Antònia, filla de Pere Colom, patró de barca, c. de Bcn (d), i d'Antònia (d).	62,5 (D)		Dimecres següent
C62	M9, 92r-93v (B)	19-06-1440	Gabriel Coloma, calderer, c. de Bcn, fill de Pere Coloma, sastrer de Vilafranca del Penedès (d), i de Blanca (v). / Angelina (17), filla de Joan Mateu, barquer, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v).	60 (D)	30	Propera festa de Sant Andreu

C63	M10, 5r-7r (A)	18-02-1441	Guillem Robert, carmisser, c. de Bcn, fill de Bernat Robert, carmisser de la vila de Perpinyà (v), i d'Elieonor (v) / Violant (15), filla de Lorenç Guàrdia, tintorer de teles, c. de Bcn (d), i de Caterina (v).	40 (D)	20	E: Demà B: Maig següent
C64	M10, 8v-9v (B)	26-02-1441	Berenguer Cervera, mestre d'aixa, c. de Bcn, fill de Jacme Cervera, de la vila de la Lena [Santa Maria Lena, a prop de Sant Martí de Llémena?] (v), i de {..} (d). / Antònia (14), filla de Pere Morell, patró de barca, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	60 (D)	30	E: 15 dies B: Maig següent
C65	M10, 12v-14r (B)	05-03-1441	Guillem Romà, mestre de cases, c. de Bcn, fill de Bartomeu Romà, ferrer del terme del castell de Belcaire, bisbat de Girona (d), i de Caterina (d). / Maciana (18), filla de Pere Rexach, pescador, c. de Bcn (v), i de Nicolaua (v).	40 (D)	20	E: Propera Pasqua B: Maig següent
C66	M10, 22r-23r (B)	13-03-1441	Antoni Cardona, patró de barca, c. de Bcn, fill de Pere Cardona, boter, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d). / Gabriela, filla de Joan Simon, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (v), i de Joana (d).	45 (D)		Propera Pasqua
C67	M10, 37v-38v (B)	05-04-1441	Francesc Oulomar (18), mercader, c. de Bcn, fill de Nicolau Oulomar, mercader, c. de Bcn (d), i de Maria (v). / Serena (16), filla de Jacme Vidal, agricultor, c. de Bcn (v), i de Plasença (v).	35 (D)	17,5	E: Avui B: Maig següent
C68	M10, 41v-42v (B)	18-04-1441	Jacme Bosch, mariner, c. de Bcn, fill de Joan Bosch, fuster, c. de Bcn (v), i de Maria (d). / Elieonor (16), filla de Joan Marí, pescador, c. de Bcn (d), i d'Agnès (v).	16 (D)	8	E: Avui B: En els 2 mesos després del retorn del nuvi d'un viatge
C69	M10, 48r-48v (B)	30-04-1441	Joan Querol, pescador, c. de Bcn, fill d'Antoni Querol, mestre de cases, c. de Bcn (v), i de Magdalena (v). / Joana (17), filla de Joan Marí, pescador, c. de Bcn (d), i d'Agnès (v).	20 (D)	10	E: Avui B: Gener següent

C70	M10, 51r-52r, 53v-54r (B)	07-05-1441	Joan de Sòria, traginer, c. de Bcn. / Maria, filla de Joan Bord, hortolà, c. de Bcn (d), i de Guillemona (d).	50 (D)		Setmana següent
C71	M10, 55r-57r (A)	12-05-1441	Bartomeu Mas, flassader, c. de Bcn, fill de Mateu Mas, flassader, c. de Bcn (d), i de Constança (v). / Angelina (18), filla de Gracià Bertran, corredor d'orella, c. de Bcn (v), i de Rafela (v).	30 (D)	15	E: Avui B: 15-06-1441
C72	M10, 80r-80v (B)	25-06-1441	Antoni Pau Boví, mestre de draps de senyals, c. de Bcn, fill d'Antoni Boví, saboner, c. de València (v), i d'Isabel (v). / Bonada, filla de Pere Oliver, del terme del castell de Castellet, de la diòcesi de Bcn (d), i de Constança (d).	105 (D)		E: 8 dies B: 15-07-1441
C73	M10, 85r-87r (B)	27-06-1441	Joan Soler, de la par. de Sant Adrià de Besòs, fill de Jacme Soler, de la par. de Sant Adrià de Besòs (d), i de Sança (v). / Clara (16), filla de Pere Leget, ferret, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Clara (v).	55 lliures (D)	27,5	E: 20-07-1441 B: Setembre següent
C74	M10, 89v-90r (B)	01-07-1441	Ramon Lobet, de la par. de Sant Climent, de la diòcesi de Bcn [Sant Climent de Llobregat]. / Salvadora, filla de Maties Manresa, de la par. de Sant Pere de Gavà (d), i de Francesca (d).	15 (H)		E: Avui B: Avui?
C75	M11, 22v-25v (A)	15-09-1441	Pere Buçot, c. de Bcn, fill d'Antoni Buçot, c. de Bcn (d), i d'Isabel (v). / Violant, filla de Galceran Dusay, c. de Bcn (d), i de Caterina (v).	2150 (D)		E: Mes actual (setembre) B: Mes actual (setembre)
C76	M11, 29v-31r (A)	26-09-1441	Francesc Gomar, imaginare, c. de Bcn, fill de Joan Gomar, mercader de la vila de Vimbodí (d), i de Nicolaua (v). / Aldonça (16), filla d'Antoni sa Fàbrega, pellisser de la vila de Cardona (v).	70 lliures (D)	35	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu

C77	M11, 35v-36r (B)	14-10-1441	Mateu Tosquelló, mariner, c. de Bcn, fill de Berenguer Tosquelló, hab. de les Coves de Vinromà, diòcesi de Tortosa (d), i de Masca-rella (d). / Elienor, filla de Narcís Morell, pescador de la vila de Blanes (v), i d' Agnès (d).	50 lliures (D)		E: Avui B: Mes actual (octubre)
C78	M11, 44v-45v (A)	11-11-1441	Antoni Catarró, sabater, c. de Bcn, fill de Jacme Catarró, sabater de la vila d' Igualada (v), i de Margarida (v). / Joana (17), filla de Joan Cisa, de la par. de Sant Pere de Premià (d), i de Caterina (d).	40 (D)	20	E: Avui B: Maig següent
C79	M11, 58v-60r (A)	04-12-1441	Nicolau Todorí (22), mariner, c. de Bcn, fill de Nicolau Todorí, mariner, c. de Bcn (v), i de Constança (v). / Eulàlia (14), filla d' Antoni Vendrell, mestre de cases, c. de Bcn (v), i de Romia (d).	45 (D)	22,5	8 mesos
C80	M11, 71v-74v (A)	31-12-1441	Guillem Buçot, c. de Bcn, fill de Guillem Pere Buçot, doctor en lleis, c. de Bcn (v), i d' Agnès (v). / Salvadora, filla de Ramon des Parers, mercader, c. de Bcn (d), i de Mateua (d).	1650 + inest (D)		E: Avui B: Gener següent
C81	M11, 77v-78v (B)	06-01-1442	Bernat Serra, àlies Torrent, sabater, hab. de la par. de Sant Andreu de Palomar, fill de Ramon des Torrent, de la par. de Sant Julià de Vallfogona, diòcesi de Vic [Vallfogona del Ripollès], i de Margarida (d). / Clara (16), filla de Joan Ros, de la vila de Bot (d), i de Joana (d).	13,75 (D)	6,875	E: Avui B: Mes actual (gener)
C82	M11, 81r-83v (A)	12-01-1442	Joan Rossell, especier, c. de Bcn, fill de Pere Rossell, especier, c. de Bcn (d), i d' Agnès (v). / Constança (15), filla de Lorenç Canyadell, especier, c. de Bcn (v), i de Tomasa (d).	150 (D)	125	E: 15 dies B: Maig següent
C83	M11, 95v (B)	29-01-1442	Gaspar Cruïlles, paraire de draps de llana, c. de Bcn, fill d' Antoni Cruïlles, ferrer del lloc de Cruïlles (d), i d' Antònia (v). / Francesca, muller de Gaspar Cruïlles, filla de Tomàs de la Mota, sastrer, c. de Nàpols (v), i d' Isabel (v).	40 (D)		* <i>Dotalici fet després de les noces sense justificació.</i>

C84	M11, 98v-99v (A)	07-02-1442	Miquel de Gualbes, c. de Bcn, fill de Nicolau de Gualbes, c. de Bcn (d), i d' Isabel (v). / Isabel, filla de Jacme Logaia, llicenciat en lleis, c. de Bcn (d), i de Francesca (v).	550 + inest. (D)		E: Avui B: Maig següent
C85	M12, 21v-22r (B)	20-10-1442	Bernat Prats, mariner, c. de Bcn, fill de Bernat Prats, remolar, c. de Bcn (d), i d' Angelina (d). / Sibília (18), filla de Bartomeu Miramar, de la par. de Santa Maria de Castelldefels (v), i d' Eulàlia (v).	30 (D)	15	No apareix (incomplet)
C86	M12, 33v-35r (A)	13-11-1442	Francesc Bernat, notari, c. de Bcn, fill de Domingo Bernat, verguer dels consellers de Bcn (d), i de Saurina (d). / Sibília, filla d' Andreu Vidal, manescal, c. de Bcn (d), i de Luïssa (v).	10 + inest. (D)		E: Avui B: Dijous següent
C87	M12, 39v-42r (A)	25-11-1442	Baltasar Ledó (17), forner, c. de Bcn, fill de Joan Ledó, forner, c. de Bcn (v), i d' Eulàlia (v). / Tomasa (17), filla de Bernat Santjust, tapiner, c. de Bcn (d), i de Joana (v).	50 (D)	25	E: 15 dies B: Gener següent
C88	M12, 42r-43r (B)	25-11-1442	Joan de Neia, llibert. Ha estat esclau de la cartoixa de Montalegre. / Magdalena, vídua de Jacme de Santcliment, traginer, c. de Bcn (d). Havia estat esclava de Francesc Vilardell, argenter, c. de Bcn (d).	55 (D)		8 dies
C89	M12, 48r-49r (B)	08-12-1442	Joan Cerdà, paraire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Pere Cerdà, paraire de draps de llana, de la vila de Perpinyà (d), i de Margarida (d). / Gabriela, filla de Francesc Calç, sastre, c. de Bcn (d), i de Constança (d).	28 + inest. (D)		Gener següent
C90	M12, 49v-50r (B)	10-12-1442	Joan Sibília, tamborer, c. de Bcn, fill de Bernat Sibília, apotecari, c. de Bcn (d), i de Maria (d). / Martina, filla de Pere Lorenc, assaonador de pells, c. de Bcn (d), i de Constança (d).	30 (D)		Gener següent
C91	M12, 55v-57r (A)	03-01-1443	Pere Mascaró, mariner, c. de Bcn, fill de Castelló Mascaró, draper, c. de Bcn (d), i d' Eulàlia (d). / Bartomeua (17), filla de Bartomeu Miró, mercader, c. de Bcn (v).	40 (D)	20	Mes actual (gener)

C92	M12, 64r-64v (B)	12-01-1443	Antoni Serradell, agricultor, c. de Bcn. / Joana, filla de Francesc Guerau, de la par. de Sant Andreu de Llavaneres (v), i de Sança (v).	10 (D)	8 dies
C93	M12, 69v-70r (B)	28-01-1443	Vidal Sala, pescador, c. de Bcn. / Erina, lliberta. Havia estat esclava de Francesc Font, corredor d'orella, c. de Bcn (d).	30 (D)	Setmana actual
C94	M12, 72v-74r (B)	03-02-1443	Pere Bover (19), corder, c. de Bcn, fill de Joan Bover, agricultor, c. de Bcn, abans hab. de Vilafranca del Penedès (v), i d'Antònia (v). / Paula (16), filla de Guillem Pons, corder, c. de Bcn (v), i d'Angelina (d).	30 (D)	No s'indica en el document
C95	M12, 77v-79v (A)	10-02-1443	Manuel Leget (19), fill de Pere Leget, ferrer, hab. de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Clara (v). / Eulàlia (18), filla de Joan Arbúcies, de la par. de Sant Feliu d'Alèlla (v), i de Maria (v).	60 (D)	E: Abril següent B: Gener següent
C96	M12, 80v-81r (B)	14-02-1443	Huguet d'Estrada, peller, c. de Bcn, fill de Sanç d'Estrada, del lloc d'Escaló, del comtat de Pallars (v), i de Maria (d). / Caterina (16), filla de Bernat Rofes, correu, c. de Bcn (d), i de Caterina (d).	13,75 (D)	Mes actual (febrer)
C97	M13, 5v-6v (B)	30-03-1443	Lorenç Puig, mariner, c. de Bcn, fill de Guillem Puig, mestre de cordes d'instruments de corda pinçada, c. de Bcn (d), i de Gabriela (v). / Rafela (15), filla de Joan Serra, mariner, c. de Bcn (v), i de Constança (v).	40 (D)	E: Avui B: Setembre següent
C98	M13, 14r-15r (A)	22-04-1443	Bernat Canals, draper, c. de Bcn, fill de Guillem Canals, fuster, c. de Bcn (d), i de Romia (d). / Isabel, filla de Pere Coma, sabater, c. de Bcn (d), i de Francesca (v).	550 (D)	Mes actual (abril)
C99	M13, 39v-40v (B)	24-06-1443	Joan Rupjà (19), mestre de cases, c. de Bcn, fill de Bernat Rupjà, notari de la vila de Torroella de Montgrí (d), i de Caterina (v). / Joana (16), filla de Joan Parers, mestre de cases, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v).	10 (D)	E: Avui B: Propera festa de Nadal

C100	M13, 64v-66r (B)	24-08-1443	Mateu Sorisa (24), teixidor de draps de llana, c. de Bcn, fill de Joan Sorisa, de la par. de Santa Maria de Vidreres (v), i d'Antònia (v). / Angelina (15), filla de Vicenç Ferran, de la vila d'El Vendrell (d), i de Valentina (v).	30 (D)	15	Gener següent
C101	M13, 66r-68r (B)	24-08-1443	Antoni Carbonell, fill de Pere Carbonell, de la par. de Santa Engràcia, del terme del castell de Montcada (v), i de Blanca (v). / Úrsula (17), filla de Joan Pau Masnou, calderer, c. de Bcn (v).	50 (D)	25	Setembre següent
C102	M13, 79r-80v (A, SCL)	22-09-1443	Rafel Tomàs, sastre, c. de Bcn, fill d'Antoni Tomàs, sastre, c. de Bcn (v), i de Cília (d). / Gabriela (menor), filla de Joan Martí, pescador, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	80 (D)	40	Gener següent
C103	M13, 83v-85r (B)	01-10-1443	Joan Molla (23), fuster, fill de Martí Molla, fuster, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v). / Rafela (menor), filla de Pere Ribera, espaser, c. de Bcn (d), i d'Antònia (v).	55 (D)		Mes actual (octubre)
C104	M13, 95r-96r (B)	06-11-1443	Bernat Roca, cellerer, c. de Bcn, fill de Joan Roca, cellerer, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d). / Isabel (16), filla d'Antoni Pi, perpunter de la vila de Martorell (d), i de Constança (v).	48 (D)	24	E: Avui B: Mes actual (novembre)
C105	M13, 98r-98v (B)	09-11-1443	Francesc Folgueres, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de Joan Folgueres, mestre de cases, c. de Bcn (d), i de Margarida (v). / Joana (16), filla de Joan Dalmau, ara hab. de la par. de Santa Coloma de Gramenet, oriünd de la par. de Santa Maria de Pineda (v), i de Francesca (v).	40 (D)	20	Mes actual (novembre)
C106	M14, 36r-37r (B)	06-02-1444	Ramon de la Fàbrega, patró de barca, c. de Bcn, fill de Ramon de la Fàbrega, agricultor, hab. del lloc de Tamarit de Llitera, del regne d'Aragó (d), i de Maria (d). / Narcisa, filla de Pere Miquel, agricultor, hab. de la vila de Sant Sadurní, diòcesi de Girona [Sant Sadurní de l'Heura] (v), i de Caterina (d).	50 (D)		Setmana actual

C107	M14, 41r-41v (B)	18-02-1444	Bernat Vidal, fuster, c. de Bcn, fill de Pere Vidal, de la par. de Sant Cebrià de Vilalta, diòcesi de Girona [Sant Cebrià de Vilalta] (v), i d'Antònia (v). / Joana, filla de Miquel Barrot, moliner, c. de Girona (d), i de Francesca (d).	25 (D)	E: Mes actual B: Maig següent
C108	M14, 43r-45v (B)	20-02-1444	Pere Torrabadal (20), fill de Mateu Torrabadal, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Rafela (v). / Rafela (menor), filla de Jacme Soler, de la par. de Sant Adrià de Besòs (d), i de Sança (v).	55 (D)	E: Abril següent B: Maig següent
C109	M14, 55r-57r (A)	23-03-1444	Pere Amat, mariner, c. de Bcn, fill de Bartomeu Amat, barquer, c. de Bcn (v), i de Francesca (v). / Eulàlia (16), filla de Bonanat Riera, pescador, c. de Bcn (d), i de Maciana (v).	50 (D)	E: Abril següent B: Setembre següent
C110	M14, 57v-58v (A)	25-03-1444	Francesc Olzina (19), sastre, c. de Bcn, fill de Mateu Olzina, forner, c. de Bcn (d), i de Tecla (d). / Angelina (16), filla d'Esteve Loberes, de la par. de Sant Esteve de Palau, bisbat de Bcn [Sant Esteve de Palautordera] (d), i de Constança (v).	40 (D)	E: Propera Pasqua B: Setembre següent
C111	M14, 61v (B)	30-03-1444	Miquel Ricard, carnisser, c. de Bcn, fill de Francesc Ricard, hortolà de la vila de Castelló d'Empúries (v), i de Caterina (d). / Martra, ara lliberta. Havia estat esclava de Joan Ros, pescador, c. de Bcn (v).	No hi ha referència a dot	E: Demà B: Abril següent
C112	M14, 76v-78r (B)	06-05-1444	Pere Favar, sabater, c. de Bcn, fill de Bernat Favar, mariner de la vila de Sant Feliu de Guíxols (d), i de Vicença (v). / Bartomeua (18), filla de Bernat Oller, de la par. de Sant Muç de Cànoves (v), i de Narcisca (v).	30 (D)	Primeres núpces
C113	M14, 86r-87v (A)	21-05-1444	Joan Leget, ferrer, de la par. de Santa Maria de Badalona, fill de Pere Leget, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Sança (d). / Bartomeua (16), filla d'Antoni Vallis, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Valençó (v).	30 (H)	E: Avui B: Gener següent

C114	M15, 2v-3r (B)	15-06-1444	Antoni Martí, hortolà, c. de Bcn, fill de Bernat Martí, hortolà, c. de Bcn (d), i d' Agnès (d). / Rafela (16), filla d' Antoni Campins, de la par. de Sant Genís de Vilassar (v), i de Francesca (d).	30 (D)	15	Mes actual (juny)
C115	M15, 5r-5v (B)	18-06-1444	Pere Anguera, pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Pere Anguera, de la vila de Valls (d), i de Lorença (v). / Violant (19), filla de Vicenç Ferran, de la par. de Sant Vicenç de Calders (d), i de Valentina (v).	40 (D)	20	15-07-1444
C116	M15, 11r-13v (A)	29-06-1444	Jacme Horta, corder, c. de Bcn, fill de Jacme Horta, de la Font del Perelló (v), i d' Antònia (v). / Isabel (15), filla de Bartomeu Amat, patró de barca, c. de Bcn (v), i de Margarida (v).	55 (D)	27,5	E: Avui B: Setembre següent
C117	M15, 21v-23r (A)	11-07-1444	Bernat Cadireta, corredor de coll, c. de Bcn, fill de Bernat Cadireta, corredor de coll, c. de Bcn (d), i de Sança (d). / Constança (14), filla de Bernat Mas, peller, c. de Bcn (v), i d' Agnès (v).	70 (D)	35	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu
C118	M15, 45r-46v (A)	05-09-1444	Pere Gombau, hortolà, c. de Bcn, fill de Pere Gombau, de la par. de Sant Vicenç de Sarrià (d), i de Constança (d). / Clara (16), filla de Joan Avellà, àlies Sala, de la par. de Sant Martí de Teià (v), i d' Eulàlia (v).	35 (D)	17,5	Un cop passat el mes actual (setembre)
C119	M15, 46v-47v (B)	06-09-1444	Pere Miquel (20), calderer, c. de Bcn, fill de Martí Miquel, mariner, c. de Bcn (d), i d' Eulàlia (d). / Francina (14), filla de Francesc Puig, pintor, c. de Bcn (d), i de Caterina (v).	16,5 (D)	8,25	E: Octubre següent B: Gener següent
C120	M15, 53r-53v (B)	27-09-1444	Pere Salvi, mestre de cases, c. de Bcn. / Caterina, vídua de Joan Bell, traginer, c. de Bcn (d).	50 (D)		Gener següent
C121	M15, 61r-62v (A)	16-10-1444	Joan d' Ayala, traginer, c. de Bcn, fill de Martí del Doy, del lloc de Luyando, a Biscaia, del regne de Castella (v), i de Maria Sanxis (v). / Caterina (18), filla de Joan de Peyra, del lloc de Sestone, a Biscaia, del regne de Castella [Cestona] (d), i de Joana (v).	40 (D)	20	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu

C122	M15, 63r-63v (B)	19-10-1444	Pere Escapolat (23), teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de Guillem Escapolat, moliner del lloc d'Alcover, del Camp de Tarragona (v), i de Maria (v). / Joana, filla de Bernat Agell, de la par. de Sant Feliu de Cabrera (v), i de Joana (v).	55 (D)	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu
C123	M15, 69v-70v (B)	03-11-1444	Antoni Laurador, pescador, c. de Ben, fill d'Antoni Laurador, mariner, c. de Bcn (d), i de Saurina (d). / Sança (15), filla de Berenguer Trull, sabater, c. de Bcn (v), i de Paula (v).	30 (D)	E: Avui B: Maig següent
C124	M15, 72r (B)	09-11-1444	Francesc Lunes, traginer, hab. de la vila de Caldes de Montbui, llibert. Ha estat esclau de Bartomeu Lunes, de la vila de Caldes de Montbui. / Margarida, lliberta. Havia estat esclava de Pere Dalanès, mercader, c. de Bcn (d).	20 (D)	E: Avui B: Mes actual (novembre)
C125	M15, 87r-89r (A)	21-12-1444	Bernat Fort (18), teixidor de draps de llana, c. de Bcn, fill de Bernat Fort, teixidor de draps de llana, c. de Bcn (v), i de Joana (d). / Eulàlia (16), filla de Ric Sala, de la par. de Sant Esteve de Cervelló (d), i de Lorenya (v).	10	E: Avui B: Gener següent
C126	M15, 89r-90r (B)	22-12-1444	Andreu Oliver (18), teixidor de draps de llana, c. de Bcn, fill de Pere Oliver, teixidor de draps de llana, c. de Bcn (v), i de Caterina (v). / Joaneta (13), esposa d'Andreu Oliver, filla de Pere Marquilles, remolar, c. de Bcn (d), i de Leonarda (v).	40 (D)	B: Gener següent
C127	M16, 19v (B)	24/25-11-1445	Jordi Burgès, mestre de draps de senyals, c. de Bcn, fill de Jordi Burgès, hostaler de la vila de Llovan, en el ducat de Brabant, dominació del senyor de Borgonya [Lovaina] (d), i de Cristiana (v). / Caterina, filla de Francesc Verdaguier, colfeller, c. de Bcn (d), i de Constança (d).	40 (D)	15-01-1446
C128	M16, 27v-29v (A)	17-12-1445	Joan Alegret (20), escrivà, c. de Bcn, fill de Ramon Alegret, fuster, c. de Bcn (d), i de Nicolaua (v). / Eulàlia (13), filla de Rafel Serradell, mercader, c. de Bcn (v), i de Bartomeua (v).	80 + inest. (D)	E: Avui B: Gener següent

C129	M16, 38v-40v (A)	11-01-1446	Jacme Laupard, boter, c. de Bcn, fill de Guillem Laupard, boter, c. de Bcn (v), i de Joana (v) / Agnès, filla de Bartomeu Coll, boter, c. de Tortosa (d), i de Florentina (v).	70 (D)		E: Avui B: Mes actual (gener)
C130	M16, 46v-48v (A)	25-01-1446	Simon Carbonell, fuster, c. de Bcn, fill de Bartomeu Carbonell, de la par. de Santa Maria de Cardedeu (v), i de Margarida (v) / Eufrasina (15), filla de Pere Blasco, fuster, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	90 (D)	45	Núpcies presents
C131	M16, 52v-53r (B)	05-02-1446	Pere Rostoy, mendicant, c. de Bcn, fill de Castelló Rostoy, mariner de la vila de Roses (d) / Joana (18), filla de Francesc Gravalosa, porter del governador de Catalunya, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v).	20 (D)	10	8 dies
C132	M16, 54v-55r (B)	08-02-1446	Bartomeu Galí, virater, c. de Bcn, fill de Bartomeu Galí, del terme del castell de Llagostera (d), i de Margarida (v) / Lorença (16), esposa de Bartomeu Galí, filla de Joan Ramon, major de dies, teixidor de draps de llana, c. de Bcn (v), i de Nicolau (d).	40 (D)	20	No s'indica en el document
C133	M16, 55v-57r (A)	11-02-1446	Miquel Trullols, sastre, c. de Bcn, fill de Francesc Trullols, de la par. de Felanitx, del regne de Mallorca (d), i de Caterina (d) / Rafaela (15), filla de Guillem Cervera, mercader, c. de Bcn (v), i de Sicília (d).	110 (D)	55	Demà
C134	M16, 73v-74v (A)	28-03-1446	Miquel Cirer (23), corder, c. de Bcn, fill d'Antoni Cirer, ballester, c. de Tarragona (d), i d'Eulàlia (d) / Joana (16), filla d'Antoni Miyans, mariner, c. de Bcn (v), i d'Isabel (v).	30 (D)	15	Maig següent
C135	M16, 84v-85r (A)	04-05-1446	Jordi Pausà, mariner, c. de Bcn, fill de Jordi Pausà, mercader, c. de València (v) / Eulàlia, filla de Bartomeu Calders, escuder i procurador de Galceeran de Sentmenat, cavaller domiciliat a Bcn (d).	16,5 (D)		Mes actual (maig)

C136	M16, 85r-86v (A)	04-05-1446	Francisc Judge (21), teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de Tomàs Judge, mercader, c. de Bcn (d), i de Lucia (d). / Rafaela (15), filla de Joan Bonfill, cisteller, c. de Bcn (v), i d' Antònia (v).	30 (D)	15	E: Avui B: No es pot llegir
C137	M16, 88v-89v (A)	10-05-1446	Gonçalvo de Santvicenç, paternoster, c. de Bcn, fill de Joan Martín, de la vila de San Vicente, del regne de Castella (v), i de Joana (v). / Isabel (13), filla de Pere Nonyis, de la Val de Fos, del regne de Castella [Val de Alfoz] (v), i de Maria (v).	50 (D)	25	E: No es pot llegir B: Juny de l'any següent
C138	M16, 91r-92v (A)	15-05-1446	Esteve Teià, mariner, c. de Bcn, fill de Bartomeu Teià, mariner, c. de Bcn (d), i de Joana (v). / Antònia (15), filla de Rafel Oller, hamer, c. de Bcn (v), i de Rafaela (v).	40 (D)	20	Juny següent
C139	M17, 6v-8r (A)	19-06-1446	Bernat Mestre, pescador, c. de Bcn, fill de Joan Mestre, teixidor de drap de lli, del terme del castell de Tamarit, del Camp de Tarragona (d), i de Pericona (d). / Rafaela (15), filla de Joan Mular, hortolà, c. de Bcn (d), i d' Agnès (d).	30 (D)	15	E: 15 dies B: Juliol següent
C140	M17, 24v-25v (A)	03-08-1446	Francisc Manent (16), de la par. de Sant Vicenç de Mollet, fill de Simon Artigues, àlies Manent, de la par. de Sant Vicenç de Mollet (d), i d'Eulàlia (v). / Francina (menor de 12), filla de Pere Arenda, bracer, ara c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v).	10 (D)	5	E: Avui B: No hi ha termini
C141	M17, 28r-29r (A)	21-08-1446	Bernat Ros, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill d' Antoni Ros, del lloc de Sobrestany (d), i de Nicolaua (v). / Paula (15), filla de Vicenç Marreix, escudeller, c. de Tarragona (v), i d' Antònia (d).	30 (D)	15	Gener següent
C142	M17, 35v-36v (A)	06-09-1446	Jacme Sunyer, botiguer, c. de Bcn, fill d' Antoni Sunyer, botiguer, c. de Bcn (v), i de Constança (v). / Francina (17), filla de Bernat Martorell, hostaler, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	80 (D)	40	E: Avui B: Octubre següent
C143	M17, 40v-43r (A, DB)	24-09-1446	Jacme Rovira, de la par. de Santa Maria de Badalona. / Eulàlia, filla de Pere Guimerà, calafat, c. de Mallorca (d), i d' Angelina (d).	5 (D)		Gener següent

C144	M17, 40v-43r (A, DB)	24-09-1446	Bernat Rovira (17), fill de Jacme Rovira, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i d' Antígona (d). / Constança (15), filla de Jacme Coll, hortolà, c. de Bcn (d), i d' Eulàlia (v).	30 (D)	15	Gener següent
C145	M17, 45v-46r (A)	01-10-1446	Guillem Fluvià, macip de ribera, c. de Bcn, fill de Castelló Fluvià, traginer del lloc de Sant Joan de Pladecorts, del bisbat d' Elna (d), i de Guillema (d). / Anna, lliberta. Havia estat esclava de Duran Roca, ferrer, abans c. de Bcn (v).	25 (D)		Demà
C146	M17, 61r-62v (A)	12-11-1446	Bernat Andor, escrivà de manament de la reina i notari públic, c. de Bcn, fill de Bernat Andor, c. de Bcn (d), i de Margarida (d). / Caterina (16), filla d' Antoni Pere, argenter, c. de Bcn (v), i de Bonanada (v).	165 + inest. (D)	82,5	E: Avui B: Properes nupcies de gener
C147	M17, 73v (B)	19-12-1446	Pere Puig, pescador, c. de Bcn. / Joana, muller de Pere Puig.	15 (D)		* <i>Dotalici fet després de les noces per ignorància o inadverència.</i>
C148	M17, 74v-75v; M38, 101v-103r (B)	28-12-1446	Leonard Serra, traginer de ribera, c. de Bcn. / Caterina, filla de Pere Ner, sastre de la vila de Bahuri, de l' illa de Sardenya (d) [Baunei?], i de Maria (v).	32 (D)	11*	2 anys
C149	M17, 80v-81r; M38, 119v-120r	11-01-1447	Joan Riera, pescador, c. de Bcn, fill de Jacme Riera, pescador, c. de Bcn (d), i de Clara (d). / Caterina, muller de Joan Riera, filla de Ferrando Gil, notari, c. de València (d), i de Jacmeta (v).	30 (D)		* <i>Es fa aquest nou dotalici perquè el que es va fermar uns 11 anys abans a Tossa no es pot recuperar.</i>

C150	M17, 83v-86r; M38, 133v-134v (A)	19-01-1447	Macià Just, mercader, c. de Bcn, fill de Macià Just, escrivà del rei, c. de Bcn (d), i d' Agnès (v). / Violant (14), filla de Bernat Serra, mercader, c. de Bcn (d), i d' Antònia (v).	600 (D)	300	E: Avui B: 8 dies
C151	M17, 88v (B)	23-01-1447	Nicolau ses Oliveres, pintor, c. de Bcn, fill de Francesc ses Oliveres, donzell domiciliat a la c. de Tortosa (d), i d' Antònia (d). / Antígona, filla de Pere Massaguer, mercader, c. de Bcn (d), i d' Eulàlia (d).	40 (D)		Núpcies del pre-sent mes (gener)
C152	M17, 93v-95r (A)	12-02-1447	Joan Guerau, mariner, c. de Bcn, fill de Guillem Guerau, mariner de la vila de Blanes (d), i de Joana (v). / Isabel (15), filla de Bartomeu Vallis, sabater, c. de Bcn (v), i de Miquela (v).	Inest. (D)	25*	E: Avui B: Maig següent
C153	M17, 98r-99r (A)	19-02-1447	Pere Torrent, mercader, c. de Bcn, fill d' Andreu Torrent, forner, c. de Bcn (d), i de {..} (d). / Úrsula, filla de Joan Olzina, teixidor de draps de llana, c. de Bcn (d), i d' Antònia (v).	137,5 (D)		E: Avui B: Primeres núpcies
C154	M18, 3r-4v (A)	24-02-1447	Pere Cellers, anaper, fill de Joan Cellers, anaper de la vila d' Hostalric (v), i de Bartomeu (v). / Joana (15), filla de Jacme Lança, àlies des Far, donzell de la par. de Sant Julià del Fou (d), i de Margarida (v).	165 ²⁴⁸		E: 15 dies B: 1 any
C155	M18, 7v (B)	10-03-1447	Jacme de Ferrera, agricultor, c. de Bcn. / Maria, filla de Jacme Baluç, bracer de la vila de Terrassa (d).	18 (D)		E: Avui B: Maig següent
C156	M18, 20v (B)	12-04-1447	Pere Sanxís, mariner, c. de Bcn, fill de Bartomeu Sanxís, de la vila de Godella, del regne de València (d), i de Margarida (d). / Antònia, filla d' Antoni Colell, mariner, ara c. de Mallorca (v), i d' Andreu (d).	20 (D)		Diumenge següent

248. Depèn d'un plet que està pendent. El nuvi aporta 165, que poden ser dot o escreix.

C157	M18, 21r (B)	12-04-1447	Bartomeu Rovira, patró de barca {...}, {fill de...} de llana, de la vila de Verdú (d), i de Maria (d). / Miquela, muller de Bartomeu Rovira, filla de Bernat Cases, colteller, c. de Bcn (d), i de {...}.	50 (D)	25	*Es fa aquest nou dotalici perquè el que es va fermar uns 38 anys abans a l'Arboç no es pot recuperar.
C158	M18, 22r-23r (A)	16-04-1447	Berenguer Geronès, c. de Bcn, fill de Berenguer Geronès, de la par. de Sant Pere de Castellet (v), i de Romia (d). / Eulàlia, filla de Guillem Mo, sabater, c. de Bcn (d), i d' Antònia (d).	60 (D)		Mes actual (abril)
C159	M18, 26v-27v (A)	24-04-1447	Guillem de la Vila, barber, c. de Bcn, fill de Bramon de la Vila, estanyer, c. de Carcassona, del regne de França (v). / Eulàlia (17), filla de Joan Gordiola, oller, c. de Bcn (d), i de Joana (v).	25 (D)	12,5	E: 8 dies B: Maig següent
C160	M18, 32v-33r (A)	08-05-1447	Jacme Feliu, mercader, c. de Bcn, fill de Guillem Feliu, del lloc de Palau, diòcesi d'Elina [Palau del Vidre] (d), i d'Helena (d). / Eulàlia, filla de Pere Guerau, especier, c. de Bcn (d), i de Constança (v).	35 (D)		25-05-1447
C161	M18, 34v-36r (A)	14-05-1447	Jacme Agustí, moliner, c. de Bcn, fill de Francesc Agustí, de la par. de Sant Just Desvern (d), i d'Eulàlia (v). / Gabriela (17), filla de Salvador Lonch, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Constança (v).	55 (D)	27,5	Juny següent
C162	M18, 40v-41r (B)	27-05-1447	Alfonso Gallego, pescador, c. de Bcn, fill de Gonçalvo Rodrigues, del lloc de Vivero, del regne de Castella (d), i de Maria (v). / Maria, filla de Pere Jordà (d) i de Guillemona (d).	40 (D)		Demà
C163	M18, 47r-49r (A)	15-06-1447	Pau Vida, escrivà del rei, fill de Joan Vida, c. de Lleida (d), i de Teresa (v). / Isabel (16), filla d' Antoni Cucó, mercader, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v).	250 (D)	137,5	E: Avui B: 10-10-1447

C164	M18, 50r-51v (A)	19-06-1447	Joan Gual, guarda ara del portal de Tallers, c. de Bcn, fill de Jacme Gual, sastre, c. de Bcn (d), i de Joana (d). / Eulàlia (15), filla de Jacme Dalmau, de la vila de Cubelles (d), i de Caterina (v).	27,5 (D)	13,75	Mes actual (juny)			
C165	M18, 52r-54r (A)	22-06-1447	Joan Antolí (20), fomer, c. de Bcn, fill de Joan Antolí, corredor de coll, c. de Bcn (v), i de Clara (v). / Antònia (16), filla de Bernat Puig, blanquer, c. de Bcn (v), i d'Agnès (v).	20 (D)	10	E: Avui B: Setembre següent			
C166	M18, 68r-69r (A)	12-08-1447	Bernat Ermengol, de la par. de Sant Genís de Vilassar, fill de Salvador Ermengol, de la par. de Sant Genís de Vilassar (v). / Isabel (15), filla de Ponç Torres, tragner, c. de Bcn (v), i de Constança (v).	50 (H)		E: Mes actual (agost) B: Setembre següent			
C167	M18, 69v-70v (A)	13-08-1447	Antoni Serrat, raorer, c. de Bcn, fill de Guillem Serrat, mesurer de blat, c. de Bcn (d), i de Sibília (v). / Eulàlia (20), filla de Pere Timonosa, paraire de draps de llana, hab. de la vila de Berga (v), i de {..} (d).	30 (D)		E: Avui B: Mes actual (agost)			
C168	M18, 72v-74v (A)	20-08-1447	Joan Conangle (20), paraire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Jacme Conangle, corredor d'orella, c. de Bcn (v), i d'Antònia (d). / Augustina (16), filla de Bernat Nicolau, blanquer, c. de Bcn (v), i de Constança (v).	80 (D)	40	E: Avui B: Novembre següent			
C169	M18, 78v-79r (B)	05-09-1447	Andreu sa Vall, tragner, c. de Bcn, llibert. Ha estat esclau d'Antic sa Vall, mercader, c. de Bcn (d). / Joana, vídua de Joan March, mestre d'aixa, c. de Bcn (d).	20 (D)		E: Avui B: 15 dies			
C170	M18, 81r-82v (A)	23-09-1447	Bartomeu Plegamans, mariner, c. de Bcn, fill de Pere Plegamans, c. de Bcn (d), i de Beatriu (v). / Clara (14), filla de Vicens Gel, llenyader, c. de Bcn (v), i de Violant (v).	30 (D)	15	E: Avui B: 1 any			
C171	M18, 82v-83r (B)	25-09-1447	Miquel Dragó, tragner, c. de Bcn. / Martra, ara lliberta. Havia estat esclava de Gaspar de Costabella, c. de Bcn (v).	20 (D)		Diumenge següent			

C172	M18, 85v-86r (B)	02-10-1447	Rafel Tolós (21), pescador, c. de Bcn, fill de Rafel Tolós, pescador, c. de Bcn (d), i d' Agnès (v). / Maciana (15), filla de Joan Garcés, agricultor, c. de Bcn (d), i d' Antònia (d).	30 (D)	15	Setmana actual
C173	M18, 88r-89r (A)	05-10-1447	Antoni Parell, cirurgià, c. de Bcn, fill de Francesc Parell, cirurgià, c. de Bcn (d), i d' Agnès (d). / Magdalena (16), filla de Pere Miquel, mercader, c. de Bcn (v), i de Tomasa (v).	150 (D)	75	Mes actual (octubre)
C174	M18, 90v-92r (A)	13-10-1447	Jacme Lagostera, calafat, c. de Bcn, fill de Jacme Lagostera, calafat, c. de Bcn (d), i de Rafela (v). / Francina (16), filla de Joan Pujades, patró de barca, c. de Bcn (v), i de Francesca (v).	50 (D)	25	Gener següent
C175	M18, 100r-101r (B)	12-11-1447	Augustí Devat, ullaler, c. de Bcn, llibert. Ha estat esclau de Gaspar Devat, mercader alemany (v). / Margarida, lliberta. Havia estat esclava de Joan Madrençs, patró de nau, c. de Bcn (v).	35 (D)		Propera festa de Nadal
C176	M19, 2v-4r (A)	21-07-1448	Joan Poch (22), pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Joan Poch, de la vila de Sant Celoni (v), i d' Agnès (v). / Angelina (15), filla de Jacme Vilar, blanquer, c. de Bcn (v), i d' Eulàlia (v).	70 (D)	35	Novembre següent
C177	M19, 4v-7r (A)	25-07-1448	Bartomeu Botey, de la par. de Sant Pere de Premià, fill de Bartomeu Botey, de la par. de Sant Pere de Premià (v), i de Maria (v). / Eulàlia (16), filla de Francesc Nadal, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Constança (v).	110 (D)	55	E: Agost següent B: Novembre següent
C178	M19, 28v-30r (A)	22-10-1448	Miquel Sabater, mariner, hab. de la vila de Blanes, fill de Pere Sabater, pescador de la vila de Blanes (d), i de Constança (v). / Gabriela (menor), filla de Gabriel Gauselm, mariner, c. de Bcn (v), i de Bartomeua (v).	100 (D)	50	E: No es pot llegir B: No es pot llegir
C179	M19, 33v-35r (A)	30-10-1448	Mateu Coll (16), de la par. de Santa Maria de Martorelles, fill de Julià Coll, de la par. de Santa Maria de Martorelles (d), i de Bartomeua (v). / Antònia (menor), filla d' Esteve Soley, àlies Moner, nadiu de la par. de Sant Esteve de Vilanova [Vilanova del Vallès] (v), i d' Andreu (v).	20 (D)	10	E: No es pot llegir B: No es pot llegir

C180	M19, 37r-38v (B)	06-11-1448	Antoni Saurí (18), mestre de cases, c. de Bcn, fill d'Antoni Saurí, mestre de cases, c. de Bcn (v), i d'Isabel (v). / Clara (18), filla de Joan Bover, agricultor, c. de Bcn (v), i d'Antònia (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Mes actual (novembre)
C181	M19, 55r-55v (B)	05-01-1449	Bartomeu Lard, fill de Francesc Lard, de la par. de Sant Cebrià de Tiana (d), i de Sança (d). / Blanca, filla de Pere {...}, de la par. de Santa Maria de Montmeló (d), i de Blanca (d).	30 (D)		E: Avui B: Mes actual (gener)
C182	M19, 58r-59v (A)	12-01-1449	Pere Molner, mercader, c. de Bcn, fill de Bartomeu Molner, del terme del castell del Catllar (d), i de Joana (v). / Isabel, filla de Pere Carrió, corredor d'orella, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (d).	60 (D)		E: Avui B: Mes actual (gener)
C183	M19, 68v-69r (B)	11-02-1449	Joan de Vitòria, mercader, c. de Bcn, fill de Joan Martines de Vitòria, paraire de draps de llana, c. de la ciutat de Vitòria, del regne de Castella (d), i de Maria Otxona (d). / Susanna, muller de Joan de Vitòria, filla de Juan Ferrandis de Vitòria, flassader, c. de la ciutat de Vitòria (v), i de Maria Otxona (d).	150 (D)		<i>*Dotalici fet després de les noces sense justificació.</i>
C184	M19, 69r-70r (B)	14-02-1449	Antoni Joan (22), sabater, c. de Bcn, fill de Pere Joan, cisteller, c. de Bcn (v), i de Francesca (v). / Eufrasina (15), filla de Joan Forçor, sastre de la vila de Caldes de Montbui (v), i d'Eulàlia (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Maig següent
C185	M19, 72r (B)	23-02-1449	Bartomeu Lorenc, peller, c. de Bcn, fill de Pasqual Lorenc, peller, c. de Bcn (v), i de Francesca (v). / Angelina (20), filla d'Esteve Loberes, de la par. de Sant Esteve de Palautordera (d), i de Constança (v).	50 (D)		E: Avui B: Maig següent
C186	M19, 74v-77r (A)	06-03-1449	Jacme Garcia, notari i tinent les claus de l'arxiu reial, c. de Bcn, fill de Diego Garcia, escrivà del rei i tinent les claus de l'arxiu reial, c. de Bcn (d), i d'Angelina (v). / Gabriela (15), filla de Bartomeu Miró, mercader, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	400 + inest. (D)	200	E: Demà B: Maig següent

C187	M19, 81v-82v (A)	26-03-1449	Lluís Valls, assaonador de pells, c. de Bcn, fill de Joan Valls, hab. de la vila d'Igualada (v), i de Francesca (d). / Violant (15), filla de Salvador Vidal, de la par. de Sant Pere de Vilamajor (v), i de Maria (v).	40 (D)	20	E: Avui B: Maig següent
C188	M20, 4v-6r (A)	19-05-1449	Rafel Oller, mercader, c. de Bcn, fill de Guillem Oller, mercader de Vilafranca del Penedès (d), i de Clara (d). / Isabel, filla de Pere Rovira, mercader, c. de Bcn (v), i d'Isabela (d).	110 (D)		E: Dijous següent B: Properes núpcies
C189	M20, 7r-8v (A)	20-05-1449	Guillem Far (23), assonador de pells, c. de Bcn, fill de Jacme Far, assaonador de pells, c. de Bcn (v), i de Bartomeua (d). / Caterina (18), filla de Joan Segarra, barber, c. de Bcn (v), i d'Antònia (v).	45 (D)	22,5	Juny següent
C190	M20, 17r-18r (A)	14-06-1449	Ramon Serra, abans patró de nau, c. de Bcn, fill de Bernat Serra, mercader de la vila de Blanes (d), i d'Elicsèn (d). / Elienor, filla d'Estruc Oliver, mariner, c. de Bcn (d), i de Rafaela (d).	158 + inest. (D)		Mes actual (juny)
C191	M20, 23r-24v (A)	15-06-1449	Lorenç Cabirol, forner, c. de Bcn, fill de Joan Cabirol, hamer, c. de Bcn (d), i de Rafaela (v). / Úrsula, filla de Bartomeu Ferrer, mariner, c. de Bcn (d), i de Griselda (v).	40 (D)		Mes actual (juny)
C192	M20, 28r-28v (B)	08-07-1449	Joan Colom, pescador, c. de Bcn, fill de Francesc Colom, sastre, c. de Tortosa (d), i de Francesca (v). / Margarida, filla d'en Mari, mariner de la c. de Bístia, del regne de Nàpols (v), i de Caterina (d).	30 (D)		E: Avui B: Setembre següent
C193	M20, 33r (B)	19-07-1449	Leuger Robert, vidrier, c. de Bcn. / Antònia, vídua de Joan Serrano, sabater, c. de Bcn (d).	25 (D)		8 dies
C194	M20, 51r (B)	19-09-1449	Francesc Boixeda, calafat, c. de Bcn, fill de Guillem Boixeda, agricultor, c. de la ciutat de Siracusa, regne de Sicília (d), i de Simona (v) / Antònia, muller de Francesc Boixeda, filla de Bernat Cererol, de la par. de Sant Vicenç de Sarrià (d), i de Caterina (d).	51,5 (D)		* <i>Dotalici fet després de les noces per ignorància o inadverència.</i>

C195	M20, 54v-56v (A)	08-10-1449	Joan d' Aguorón, sabater, c. de Bcn, fill de Joan d' Aguorón, manescal, del lloc d' Aguorón, del regne d' Aragó [Aguarón] (d), i de Joana (d). / Antònia (17), filla d' Antoni Olzina, fuster, c. de Bcn (v), i d' Eulàlia (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Desembre següent
C196	M20, 68r-70r (A)	26-11-1449	Nicolau Jordà (20), gerrer, c. de Bcn, fill de Pere Jordà, notari, c. de Bcn (d), i de Joana (d). / Coloma (17), filla d' Antoni Pujals, sastre, c. de Bcn (v), i de Simona (v).	25 (D)	12,5	Mai següent
C197	M20, 70v-72v (A)	28-11-1449	Bernat Fontelles, boter, c. de Bcn, fill de Bartomeu Fontelles, de la vila de Conques, del bisbat d' Urgell (v), i d' Elicès (v). / Beneta (18), filla de Pere Busquets, boter, c. de Bcn (d), i d' Antònia (v).	20 + inest. (D)		Mes actual (novembre)
C198	M20, 75v-77r (A)	09-12-1449	Miquel Roig, candeler de cera, c. de Bcn, fill de Pere Roig, man-dreter, c. de Bcn (d), i d' Eufrasina (v). / Clara (16), filla d' Antoni Baruta, mariner, c. de Bcn (v), i de Sança (v).	110 (D)	55	E: Avui B: Mai següent
C199	M20, 80v-84r (A)	30-12-1449	Joan Salord, ferrer, c. de Bcn, fill de Joan Salord, sastre, c. de Girona (d), i d' Antònia (v). / Antònia (13), filla de Nicolau Rosselló, àlies Bellsolà, de la par. de Sant Joan Despí (d), i d' Angelina (v).	50 (D)	25	E: Avui B: Mai següent
C200	M20, 85v-86r (B)	04-01-1450	Joan Dies, àlies de Vitòria, daguer, c. de Bcn, fill de Joan Dies, àlies de Vitòria, c. de la ciutat de Vitòria (d), i d' Elvira (d). / Caterina, filla de Domingo Ivanyes, carnisser, c. de Vitòria, del regne de Castella (d), i de Maria Sanxis (d).	10 + inest. (D)		E: Avui B: Mes actual (gener)
C201	M20, 96r-98r (A)	27-01-1450	Pere Roquera, ferrer, hab. de l' Hospital de la par. de Santa Eulàlia de Provençana, fill de Joan Roquera, de la vila de Terrassa (d), i de Francesca (v). / Angelina (16), filla de Pere Correger, de la par. de Sant Andreu de Palomar (v), i d' Angelina (v).	40 (D)	20	E: Avui B: Gener següent
C202	M21, 4r-5v (A)	13-10-1450	Guillem Coscoy, mercader, c. de Bcn. / Eulàlia (20), filla d' Antoni Arenys, paraire, c. de Bcn (v), i de Constança (v).	40 (D)	20	E: Avui B: Setmana actual

C203	M21, 11r-12r (B)	27-10-1450	Nicolau Poch, pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Joan Poch, agricultor de la vila de Sant Celoni (v), i d' Agnès (v). / Caterina, filla de Berenguer Simon, abans agricultor, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	50 (D)		Mes actual (octubre)
C204	M21, 13v-15r (B)	31-10-1450	Miquel Munyós (23), corretger, c. de Bcn, fill de Joan Munyós, tintorer, c. de Saragossa, del regne d'Aragó (d), i de Maria (v). / Eulàlia (16), filla de Pere Lop, corretger, c. de Bcn (d), i de Joana (v).	40 (D)	20	E: Avui B: Maig següent
C205	M21, 15r-16r (B)	01-11-1450	Joan Calbó, macip de ribera, c. de Bcn. / Caterina, que fou de la nació dels búlgars.	20 (D)	13*	E: Avui B: 15 dies
C206	M21, 26v-27r (B)	27-11-1450	Jordi Ferrer, tragner, c. de Bcn. / Martra, lliberta. Havia estat esclava de Francesc Lorenc, mercader, c. de Bcn (d).	50 (D)	No consta	E: Avui B: Mes actual (novembre)
C207	M21, 30r-31r (A)	02-12-1450	Nicolau Xifré, mestre d'aiguarent, c. de Bcn. / Eulàlia, filla de Bernat Albi, teixidor de draps de llana i lli, de Vilafranca del Penedès (d), i de Maria (d).	16,5 + inest. (D)		Gener següent
C208	M21, 41r-42r (B)	20-12-1450	Jacme Ferrer, calafat, c. de Bcn, fill de Miquel Ferrer, calafat, c. de Bcn (v), i de Joana (d). / Eufrasina (18), filla d'Antoni Mus-sarra, de la par. de Santa Maria de Geltrú (v), i de Violant (v).	80 (D)	40	Gener següent
C209	M21, 50v-52r (A)	26-01-1451	Pere Roig, mariner, c. de Bcn. / Eulàlia (15), filla d'Isabel, que fou muller de Guillem Mataró, taverner, c. de Bcn (d).	25 (D)	12,5	10 dies
C210	M21, 54r-56r (A)	29-01-1451	Lorenç Clos, argenter, c. de Bcn, fill d'Antoni Clos, soguer, c. de Bcn (v), i d'Antònia (v). / Isabel (20), filla de Bonanat de Pina, cirurgià, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (v).	100 + inest. (D)	50	Mes actual (gener)

C211	M21, 58v-59v (B)	02-02-1451	Joan Roger, candeler de sèu, c. de Bcn, fill de Ramon Roger, pareire de draps de llana, c. de la ciutat de Carcassona, del regne de França (d), i de Guillem (d) / Peirona Daubertos, filla de Guillem Daubertos, de la vila de Cusos, a la Gascunya (d), i d'Arnaldia (d).	10 (D)	E: Demà B: Setmana actual
C212	M21, 62v-63v (A)	12-02-1451	Jacme Martí, rajoler, c. de Ben, fill de Jacme Martí, de la vila de Calp, del regne de València (v), i de Francesca (v) / Francesca, filla de Francesc Lobera, notari de la vila d'Igualada (d), i de Constança (d).	82,5 (D)	Diumenge següent
C213	M21, 67v (B)	19-02-1451	Martí Escuder, agricultor, c. de Ben. / Gueralda, filla de Ramon Devesa, de la vila de Santa Coloma de Queralta (d), i de Sibília (d).	10 (D)	Demà
C214	M21, 73r-75v (A)	02-03-1451	Joan Cortès (21), de la par. de Sant Vicenç de Sarrià, fill de Bernat Cortès, de la par. de Sant Vicenç de Sarrià (v), i d'Eufrasina (v) / Isabel (15), filla de Bernat Carnet, carnisser de la par. de Sant Vicenç de Sarrià (v), i d'Eulàlia (v).	100 (D) 50	E: Abril següent B: Propera festa de Cinquagesma
C215	M21, 94v-96r (A)	26-04-1451	Daniel de Montesquiu (24), pescador, c. de Ben, fill de Daniel de Montesquiu, barber, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d) / Francina (16), filla de Pere Vicenç, pescador, c. de Ben (v), i d'Antònia (v).	25 (D) 12,5	Octubre següent
C216	M21, 96v-97v (A)	27-04-1451	Blaí Simon, pescador, c. de Bcn, fill de Guillem Simon, àlies Anguera, del terme del castell d'Altafulla (d), i de Saurina (v) / Nicolaua, filla de Joan Mular, hortolà, c. de Bcn (d), i d'Agnès (d).	37,5 (D)	E: Avui B: Maig següent
C217	M22, 10v-12v (A)	01-01-1452	Antoni Guasch (23), flassader, c. de Ben, fill de Luc Guasch, calafat, c. de Bcn (d), i de Rafela (d) / Caterina (15), filla de Joan Pasqual, cordet, c. de Bcn (v), i de Francesca (v).	40 (D) 20	E: 15 dies B: Mes actual (gener)

C218	M22, 14r-15r (A)	11-01-1452	Miquel Guillem, mariner, c. de Bcn, fill de Tomàs Guillem, sastre de la vila de Dam, del comtat de Flandes [Amsterdam] (v), i d'Elisabet (v). / Antònia (19), que està a casa d'Antoni Sagner, mercader, c. de Bcn (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Mes actual (gener)
C219	M22, 17v-19v (A)	19-01-1452	Antoni Rabassa, hortolà, c. de Bcn, fill d'Antoni Rabassa, hortolà, c. de Bcn (v), i de Clara (v). / Francina (14), filla de Joan Morell, paraire de draps de llana, c. de Bcn i hab. de la vila de Granollers (d), i de Constança (v).	40 (D)	20	Maig següent
C220	M22, 24v-26r (A)	01-02-1452	Antoni Forçor, blanquer, c. de Bcn, fill de Joan Forçor, sastre de la vila de Caldes de Montbui (v), i de Margarida (d). / Eufrasina (18), filla de Bartomeu Font, patró de lleny, c. de Bcn (d), i de Joana (d).	40 (D)	20	Diumenge següent
C221	M22, 36r-37r (A)	01-03-1452	Jacme Terrades, assaonador de pells, c. de Bcn, fill de Dalmau Terrades, paraire de draps de llana, del lloc de Far, del bisbat de Girona [El Far d'Empordà] (v), i de Caterina (d). / Joana (22), filla de Joan Bastida, traginer, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (v).	35 (D)		E: Diumenge següent B: Maig següent
C222	M22, 46v-49v (A)	22-03-1452	Joan Salaverd (menor), mercader, c. de Bcn, fill de Francesc Salaverd, mercader, c. de Bcn (d), i de Beatriu (v). / Clara (16), filla de Pere Andreu, mercader, c. de Bcn (v), i d'Antònia (v).	165 (D)	82,5	E: Avui B: 1 any
C223	M22, 59r (B)	24-04-1452	Martí Montmany, blanquer, c. de Bcn. / Caterina (22). Ha estat esclava de Bernat Font, major de dies, llancer, c. de Bcn (v).	No consta		E: Avui B: Propera festa de Nadal
C224	M22, 64r-65r (A)	10-05-1452	Joan Alfonso, blanquer, c. de Bcn, fill d'Alfonso Martí, pellisser, c. de Bcn (v). / Maria (20), que vivia i havia estat nodrida a la casa de Miquel de Vilorbina, àlies Bosser, mercader, c. de Bcn (d).	40 (D)	20	Mes actual (maig)

C225	M22, 67v-71r i bossa (A)	18-05-1452	Marc Rovira (22), de la par. de Sant Cebrià de Tiana, fill de Marc Rovira, de la par. de Sant Cebrià de Tiana (v), i d'Angelina (v). / Isabel (16), filla de Gabriel Gomis, xaveguer, c. de Bcn (v), i de Clemença (v).	105 (H)		E: Diumenge següent B: Propera festa de Sant Joan
C226	M22, 81v-83r i bossa (A) Anul·lat	24-06-1452	Joan Palau, de la vila de Mataró, fill d'Antoni Palau, hostaler, de la vila de Mataró (v), i de Clara (v). / Antònia (17), filla de Bartomeu Gomis, corder, c. de Ben (v), i de Maria (v).	60 (D)	30	B: Setembre vinent
C227	M22, 84v- 90r (A)	24-06-1452	Rafel Julià, mercader i ara patró d'un nau del rei, c. de Ben, fill de Nicolau Julià, patró de nau, c. de Ben (d), i d'Isabel (d). / Eufrasina (15), filla de Pere Roig, notari i lloctinent de tresorer del rei, c. de Bcn (d), i d'Eufrasina (d).	750 + inest. (D)	550*	E: Avui B: Setembre següent
C228	M22, 91v-93r i bossa (A)	29-06-1452	Joan Martí, mercader, c. de Bcn, fill de Pere Martí, llaurador, c. de Ben (d), i de Caterina (d). / Úrsula, filla de Bernat Boscà, hortolà, c. de Ben (v), i d'Eulàlia (v).	40 (H)		E: Avui B: 15 dies
C229	M23, 14r- 17v (A)	28-02-1453	Simon Lastis (22), carnisser, c. de Bcn, fill de Pere Lastis, carnisser, c. de Bcn (v), i de Romia (d). / Caterina Andreu (15), filla de Joan Hortis, espaser, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v).	120 (D)	60	Maig següent
C230	M23, 23r- 25r (A)	12-03-1453	Jacme Martí, mestre d'aixa, c. de Bcn, fill de Jacme Martí, del terme de la vila de Blanes (d). / Eulàlia (20), filla de Bernat Aranyó, hortolà, c. de Bcn (d), i d'Angelina (v).	30 (D)	15	Maig següent
C231	M23, 28v (B)	14-03-1453	Pere Pujades, agricultor, hab. de la vila de Sabadell, fill de Joan Pujades, fuster, c. de València (d), i de Joana (d). / Isabel, muller de Pere Pujades, filla de Bartomeu Lumell, pintor, c. de Bcn (d), i de Valençona (d).	50 (H)		*Dotalici fet des- prés de les noces per ignorància o inadventència. Van contraure matrimoni el 05- 12-1450.

C232	M23, 51v-54r (A)	15-05-1453	Jacme Gili (23), notari i hab. de la vila de Terrassa, fill de Jacme Gili, notari de la vila de Terrassa (d), i de Joana (d). / Isabel (17), filla de Pere Botey, de la vila de Sabadell (d), i de Margarida (v).	100 (D)	50	Agost següent
C233	M23, 58r-59v (A)	27-05-1453	Jacme Bou, capeller, c. de Bcn, fill d'Enric Bou, hab. d'Alemanyà, prop de Bala (v), i de Caterina (v). / Arcisa (17), filla d'Antoni sa Carrera, manescal, c. de Bcn (v), de Maria (d).	10 + inest. (D)	5	Juny següent
C234	M23, 61v-62r (B)	04-06-1453	Francesc Bruch, traginer de ribera, c. de Bcn. / Elvira, muller de Francesc Bruch, filla de Ramon Molló, de la par. de Sant Feliu de la ciutat de Girona (d), i de Margarida (d).	60 (D)	30	<i>*Es fa aquest nou dotalici perquè el que es va fermar uns 35 anys abans a Bcn no es pot recuperar.</i>
C235	M23, 62v-63v (A)	04-06-1453	Lorenç Marianet (menor), carmiser, c. de Bcn, fill de Bernat Marianet, mestre de cases, c. de Bcn (d), i de Susanna (d). / Eufrasina (17), filla de Jacme Lastis, carmiser, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d).	40 (D)	20	E: Avui B: Juliol següent
C236	M23, 69r-71r (A)	15-06-1453	Pere Lonch, de la par. de Sant Andreu de Palomar, fill de Bernat Lonch, de Sant Andreu de Palomar (v), i de Joana (d). / Antònia (13), filla de Pere Pellisser, de la par. de Sant Genís de Palafoalls (d), i d'Angelina (v).	30 (D)	15	E: Avui B: 2 anys
C237	M23, 73r-75r (A)	20-06-1453	Francesc Montserrat, àltes Mulet, taverner, c. de Bcn, fill de Francesc Mulet, de la vila de Sant Cugat del Vallès (d), i de {...} (d). / Agnès, filla de Bernat Guasch, virater, c. de Bcn (d), i de Caterina (v).	30 + inest. (D)	10*	Mes actual (juny)

C238	M23, 77v (B)	30-06-1453	Bartomeu de Blesa, pescador, c. de Bcn, fill de Jacme de Blesa, pareire de draps de llana, del lloc d' Allossa [Alloza], aldea d' Alcanyís, del regne d' Aragó (d), i de Sança (v). / Teresa, muller de Bartomeu de Blesa, natural de la vila de Valladolid, del regne de Castella.	13,2 (D)		<i>*Dotalici fet nou anys després de les noces.</i>
C239	M23, 78r-78v (B)	01-07-1453	Berenguer Trull, sabater, c. de Bcn, fill de Pere Trull, mestre d' aixà, c. de Bcn (d), i de Francesca (d). / Salvadora, filla de Jacme de Costafreda, del lloc de la Llamina, del terme del castell de Boixadors (d), i d' Antònia (v).	15 (D)		Setmana següent
C240	M23, 80r-81v (A)	04-07-1453	Joan Mateu (22), notari, c. de Bcn, fill de Joan Mateu, especier, c. de Bcn (d), i de Caterina (d). / Clara Beneta (16), filla d' Honorat Saconamina, notari, c. de Bcn (v), i de Constança (v).	400 fl. (D)	200 fl.	E: Mes actual B: Setembre següent
C241	M23, 82r-83v (A)	07-07-1453	Ferrando Faritza, carnisser, c. de Bcn, fill de Joan Faritza, de la vila de Muntagut, del regne d' Aragó [Monteagudo del Castillo] (v), i d' Elvira (d). / Isabel (16), filla d' Antoni Grina, mestre de draps de senyals, c. de Bcn (d), i de Bartomeu (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu
C242	M23, 86r (B)	18-07-1453	Bartomeu Amar, fill de Guillem Amar, de la par. de Sant Martí d' Arenys (v), i de Margarida (v). / Eulàlia, muller de Bartomeu Amar, filla de Salvador Ros, de la par. de Santa Maria de Llerona (d), i de Francesca (d).	100 (D)		<i>*Es fa aquest nou dotalici perquè el que es va fermar uns 7 anys abans no es pot recuperar.</i>
C243	M24, 11r-12v (A)	04-09-1453	Francesc Aguilar, barber, c. de Bcn, fill de Joan Aguilar, especier, c. de la ciutat de Lleida (v), i de Dolça (v). / Maria, vídua de Pere Nadal, sastre, c. de Bcn (d).	65 (D)	20*	Octubre següent
C244	M24, 13r-15r (A)	08-09-1453	Antoni Bitem (menor), mestre d' aixà, c. de Bcn, nadiu de la ciutat de Tortosa. / Angelina, filla de Gabriel Garriga, boter, c. de Bcn (v), i de Margarida (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Desembre següent

C245	M24, 25r-27r (A)	14-10-1453	Joan Nadal (22), calafat, c. de Bcn, fill de Vicenç Nadal, calafat, c. de València (d), i d'Isabel (v) / Isabel (16), filla de Miquel Joan, mestre d'aixa, c. de Bcn (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Maig següent
C246	M24, 30r-32r (A)	28-10-1453	Bernat Nicolau (21), blanquer, c. de Bcn, fill de Bernat Nicolau, c. de Bcn (v), i de Constança (v) / Antònia (14), filla de Pere Vendrell, llenyader, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	110 (D)	55	E: Avui B: Gener següent
C247	M24, 35v-36r (A)	05-11-1453	Bernat Gilabert, capeller, c. de Bcn, fill de Joan Gilabert, sastre de la vila de Montperós, del regne de França [Montpeyroux] (d), i de Duranda (v) / Rafela (24), filla de Guillem Domingo, sastre, hab. de la vila de Sant Boi de Llobregat (d), i de Maria (d).	40 (D)		E: Demà B: 15 dies
C248	M24, 37v-39v i bossa (A)	10-11-1453	Joan Torra (22), carnisser, c. de Bcn, fill d'Arnau Torra, carnisser, c. de Bcn (v), i de Caterina (d) / Joana (16), filla de Joan Roger, mestre de cases, c. de Bcn (v), i de Bartomeua (d).	110 + inest. (D)	65*	E: Avui B: Febrer següent
C249	M24, 40v-43r (A)	11-11-1453	Joan Bernat Terré, àlies Fivaller, donzell domiciliat a Bcn, fill de Bernat Terré, cavaller domiciliat a Bcn (d), i d'Eufrasina (v) / Elienor Martina (12), filla de Joan Galceeran Dusay, c. de Bcn (v), i d'Isabel (v).	2500 (D)	1250	E: Propera festa de Nadal B: Gener de 1455
C250	M24, 44v-48r (A)	19-11-1453	Pere Artigó, mestre en arts i medicina, c. de Bcn, fill de Berenguer Artigó, especier, de la vila d'Igualada (d), i de Beatriu (v) / Marquesa (13), filla de Gabriel Berenguer, canviador de monedes, c. de Bcn (d), i de Violant (d).	450 + inest. (D)	300*	E: Avui B: Maig següent
C251	M24, 58v-60r (A)	13-12-1453	Gabriel Canaletes, ferrer, c. de Bcn, fill de Joan Canaletes, de la par. de Santa Maria de la Molsosa (d), i de Caterina (v) / Eulàlia (15), filla de Bartomeu de Ferreres, pellisser, de la vila d'Igualada (d), i de Joana (v).	45 (D)	22,5	E: Gener següent B: Abril següent

C252	M24, 70v-72v (A, SCL)	12-01-1454	Tomàs Entença, pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Jacme Entença, pareire de draps de llana, c. de Bcn (v), i de Francesca (v). / Joana (16), filla de Mateu Alborn, de la par. de Sant Martí de Provençals (d), i d'Andreu (d).	25 (D)	12,5	E: Avui B: Febrer següent
C253	M24, 86r-86v i bossa (B)	12-02-1454	Gabriel Sala, mariner, c. de Bcn, fill de Bernat Sala, mariner, c. de Bcn (d), i de Margarida (d). / Joana de Baptisme, filla d'Orland Delmat (d) i de Preciosa (d), de la ciutat de Siracusa, del regne de Sicília.	20 (D)		Setmana actual
C254	M25, 2v-5r (A)	15-03-1454	Pau Rosselló (24), sabater, c. de Bcn, fill de Bartomeu Rosse-lló, mesurer de blat, c. de Bcn (d), i d'Agnès (d). / Margarida (menor), filla de Pere Pellisser, boter, de la par. de Sant Genís de Palafolls (d), i d'Angelina (v).	35 (D)	17,5	E: Avui B: Maig següent
C255	M25, 18v-19r (A)	03-05-1454	Gaspar Adarill, pescador, c. de Bcn, fill de Bartomeu Adarill, especier, c. de València (v), i de Bartomeu (v). / Eulàlia, filla de Bernat Rexach, pescador, c. de Bcn (v), i de Maria (d).	35 (D)		E: Demà B: Mes actual (maig)
C256	M25, 19r-19v (B)	04-05-1454	Bartomeu de Ballaries, traginer, c. de Bcn, fill de Bartomeu de Ballaries, del lloc de Casp, del regne d'Aragó (d), i de Maria de Quinto (v). / Angelina, oriünda d'Hongria.	10 + inest. (D)		Mig any
C257	M25, 20r-22r (A)	05-05-1454	Antoni Agustí, moliner, c. de Bcn, fill de Francesc Agustí, de la par. de Sant Just Desvern (d), i d'Eulàlia (v). / Caterina (16), filla de Pere Bell, pescador, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	40 (D)	20	Juny següent
C258	M25, 23v-25r (A)	12-05-1454	Gabriel Pujades (23), blanquer, c. de Bcn, fill de Joan Pujades, boter, c. de Bcn (d), i de Joana (v). / Estevana (16), filla de Pere Pomar, candeler de cera, c. de Bcn (d), i de Margarida (v).	40 (D)	20	E: 15 dies B: Setembre següent
C259	M25, 31v-33v (A)	26-05-1454	Bernat Bonhivern (23), pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Pere Bonhivern, pareire de draps de llana, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v). / Angelina, filla d'Arnau Galter, de la par. de Sant Vicenç de Sarrià (v), i de Constança (v).	60 (D)		Juny següent

C260	M25, 37v-38v (A)	06-06-1454	Arnau d'Ebro, maçip de ribera, c. de Bcn. / Maria, lliberta. Ara s'està a casa de Jacme Odet, mercader, c. de Bcn (v).	33,11 (D)	E: Diumenge següent B: Mes actual (juny)
C261	M25, 41r-43r (A)	08-06-1454	Miquel Casademunt, mestre de cases, c. de Bcn, fill de Berenguer Casademunt, de la par. de Fontcoberta (v), i de Francesca (v). / Eulàlia (16), filla de Bartomeu Moret, forner, c. de Bcn (d), i d'Elieonor (v).	40 (D)	E: Demà B: Properes octaves de la Trinitat
C262	M25, 45r-47r (A)	13-06-1454	Bartomeu Pedrosa (14), fill de Bartomeu Pedrosa, barber i cirurgià, hab. de la vila de Sant Celoni (v), i d'Antònia (v). / Caterina (13), filla de Pere Font, hostaler, de la par. de Sant Andreu de Palomar (d), i de Caterina (v).	Inest. (D)	1 any
C263	M25, 51v-54r (A)	30-06-1454	Joan Pasqual, corder, c. de Bcn, fill de Joan Pasqual, corder, c. de Bcn (v), i de Francesca (v). / Gabriela (16), filla de Bernat Prats, pescador, c. de Bcn (v), i de Margarida (v).	55 (D)	E: Avui B: Setembre següent
C264	M25, 61r-63r (A)	17-07-1454	Esteve Bassa, paraire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Guillem Bassa, de la par. de Sant Esteve de Vilalbi, del bisbat de Girona [Vilobí d'Onyar] (d), i de Mateua (d). / Eulàlia (18), filla de Pere Guillem Tortoya, ferrer, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	55 (D)	Setembre següent
C265	M25, 63v-65r (A)	19-07-1454	Marc Soler, peller, abans bancaler, c. de Bcn, fill de Pere Soler, mestre de cases, c. de Bcn (d), i de Gueralda (d). / Eulàlia (18), filla de Joan Girbau, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (v), i de Sibília (v).	65 (D)	E: Avui B: Agost següent
C266	M25, 79v-80v (B)	02-09-1454	Joan Sunyer, calderer, c. de Bcn, fill d'Esteve Sunyer, de Vila-rodonà, del Camp de Tarragona (d), i d'Eliecsèn (v). / Caterina, filla de Bernat Sala, mariner, c. de Bcn (d), i de Margarida (v).	Inest. (D)	E: Avui B: Propera festa de Nadal

C267	M25, 83r-86r (A)	06-09-1454	Jacme Botey (17), de la par. de Sant Martí de Teià, fill de Bartomeu Botey, de la par. de Sant Martí de Teià (v), i de Clara (v). / Antònia (15), filla d'Antic Ponç, de la par. de Sant Genís de Vilassar (v), i de Constança (v).	60 (D)	30	E: Mes actual (setembre) B: Maig següent
C268	M25, 95r-96r (A)	21-09-1454	Joan Ferrer (20), hortolà, c. de Bcn, fill de Gabriel Ferrer, mariner, c. de Bcn (d), i d'Antígona (v). / Joana (17), filla de Joan Bertran, de la vila de Mataró (v), i d'Angelina (d).	20 (D)	10	Novembre següent
C269	M26, 4r-6r (A)	09-10-1454	Jacme Vila, secretari del rei i de la reina, c. de Bcn. / Isabel (16), filla de Domingo Xurbi, batifuller, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	850 (D)	425	E: Avui B: Mes actual (octubre)
C270	M26, 7r-8r (A)	11-10-1454	Feibert Calamell, capeller, c. de Bcn, fill de Nicola Calamell, àlies Rollet, fuster, de la vila de Muntlafartar, del ducat de Savoia (d), i d'Hugueta (d). / Joana, filla de Bartomeu Pont, de la par. de Sant Sadurní de la Roca, del bisbat de Bcn [la Roca del Vallès] (d), i d'Antònia (v).	30 (D)		Demà
C271	M26, 8v-10r (A)	13-10-1454	Antoni Cabell, sabater, c. de Bcn, fill d'Antoni Cabell, sabater, c. de València (d), i de Maria (d). / Bartomeua (16), filla de Bartomeu Sijjar, del terme de Vilafranca del Penedès (d), i de Caterina (d). Ara està a la casa de Bernat Ferrer, cisteller, c. de Bcn (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu
C272	M26, 12r-13v (A)	23-10-1454	Francesc Colomer, notari i ara escrivà de la cort de l'oficial del bisbe de Bcn, c. de Bcn. / Isabel, filla de Jacme Ferran, mercader, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d).	220 (D)		10 dies
C273	M26, 18r (B)	05-11-1454	Jacme de Venècia, traginer i herbolari, hab. de Bcn. / Teresa, muller de Jacme de Venècia, filla d'Alfonso lo Pintor, de la vila de Briones, del regne de Castella (d).	50 lliures jaqueses (D)		* <i>Dotalici fet després de les noces sense justificació.</i>

C274	M26, 28v-29r (B)	29-11-1454	Pere Botó, pescador, c. de Ben, fill de Bernat Botó, de la vila de Torroella de Montgrí (d), i d' Agnès (d). / Eulàlia, muller de Pere Botó, filla de Ramon Pou, de la par. de Sant Pere de Vilamajor (d).	10 (D)	<i>*Dotalici fet després de les noces sense justificació.</i>
C275	M26, 35r (B)	11-12-1454	Antoni Ponç (22), àlies Damitre, calafat, c. de Ben, fill d' Antoni Ponç, àlies Damitre, calafat, c. de Bcn (d), i d' Eulàlia (v). / Joana, muller d' Antoni Ponç, àlies Damitre, filla de Pere Cases, notari, c. de València (d), i de Clara (d).	110 (D)	<i>*Dotalici fet després de les noces sense justificació.</i>
C276	M26, 36r-37r (B)	16-12-1454	Arnau de Bust, macip de ribera, c. de Bcn, fill de Joan de Bust, agricultor, de la vila de Sautro, a Alemanya [Sottrum?] (d). / Lucia, lliberta. Havia estat esclava de Nicolau Gual, canviador de monedes, c. de Bcn (v).	46 (D)	Gener següent
C277	M26, 41v-45v (A)	01-01-1455	Joan Morell (22), veler, c. de Bcn, fill d' Antoni Morell, veler, c. de Bcn (v) i de Maciana (v). / Cateria (16), filla d' Arnau Ribes, mercader, del lloc de l' Arboç (v), i d' Agnès (v).	150 (D)	E: Avui B: Maig següent
C278	M26, 52v-54r (A)	10-01-1455	Joan Rexach, carmissier, c. de Bcn, fill de Guillem Rexach, abans baster, del lloc de Peralada (v), i d' Agnès (d). / Joana (16), filla de Pere Lastis, carmissier, c. de Bcn (v), i de Miquela (v).	80 (D)	E: 15 dies B: Febrer següent
C279	M26, 55v-56r (B)	15-01-1455	Gaspar Gravalosa, àlies Nebot, pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Pere Gravalosa, àlies Nebot, sabater, hab. de la vila d' Olesa de Montserrat (v), i d' Elienor (v). / Coloma (15), filla de Gracià Bertran, corredor d' orella, c. de Bcn (d), i de Rafela (d).	30 (D)	E: Avui B: Maig següent
C280	M26, 56v-57v (B)	17-01-1455	Jacme Antolí, argenter, c. de Bcn, fill de Joan Antolí, corredor de pel·la, c. de Bcn (v), i de Clara (v). / Angelina (17), filla d' Andreu Melis, moliner, c. de Bcn (d), i de Mactiana (d).	30 (D)	Maig següent
C281	M26, 58v-60v (A)	22-01-1455	Francesc Xurbi (23), mercader, c. de Bcn, fill de Domingo Xurbi, batifuller, c. de Bcn (v), i de Maria (v). / Joana (15), filla de Rafel Oller, mercader, c. de Bcn (v), i de Margarida (d).	275	E: Diumenge següent B: Maig següent

C282	M26, 61r-62v (A)	23-01-1455	Francesc Puig, de la par. de Sant Vicenç de Sarrià, fill de Bernat Puig, del terme del castell de Rajadell (v), i de Caterina (d). / Eulàlia (14), filla d'Arnau Galter, hab. de la par. de Sant Vicenç de Sarrià (d), i de Constança (v).	68 (H)		Setmana següent
C283	M26, 67r-69v (A)	29-01-1455	Bartomeu Massot, candeler de cera, c. de Bcn, fill de Guillem Massot, verguer dels consellers de Bcn, c. de Bcn (d), i de Margarida (v). / Joana (15), filla de Luís sa Fàbrega, pellisser, hab. de la vila de Cardona (v), i de Caterina (v).	180 (D)	90	Setmana actual
C284	M26, 77r-80r (A)	15-02-1455	Antoni Puig, mercader, c. de Bcn, fill de Jacme Puig, de la vila de Tàrraga (d), i de Romia (d). / Caterina (15), filla de Martí Ferrera, sastrer, hab. de la vila de Sant Celoni (d), i d'Alamanda (d).	80 (D)	40	E: Avui B: Maig següent
C285	M26, 87r-88v (A)	09-03-1455	Jacme Portella (24), carmisser, c. de Bcn, fill de Guillem Portella, llaurador, hab. de la vila d'Anglesola (d), i d'Eliesèn (d). / Eulàlia (13), filla d'Antoni Ramon, ventrer, c. de Bcn (v), i de Tecla (v).	20 (D)	10	E: Diumenge següent B: Maig següent
C286	M27, 6r (B)	19-04-1455	Joan d'Alenquer, pescador, c. de Bcn, fill d'Alfonso Vicente, bracer, de la vila d'Alenquer, del regne de Portugal (v), i d'Elieonor (v). / Elieonor, filla de Felibert Pereto, bracer de la vila de Xeli, de la dominació del duc de Borgonya [Chagny] (v), i de Giralda (v).	15 (D)		10 dies
C287	M27, 9v-10r (B)	29-04-1455	Bernat Olzina, pescador, c. de Bcn, fill de Pere Olzina, corder, c. de València (d), i de Violant (d). / Andreea (15), filla de Joan Baldrich, pescador, c. de Bcn i hab. de la casa de Miramar, de l'arquebisbat de Tarragona (v), i d'Antònia (d).	20 (D)	10	Setembre següent
C288	M27, 16v-18r (A)	28-05-1455	Francesc Ribalter, argenter, c. de Bcn, fill de Joan Ribalter, notari, c. de Girona (d), i de Caterina (v). / Caterina (15), filla de Pere Moragues, patró de nau, c. de Bcn (d), i d'Elieonor (d).	260 (D)	130	E: Juny següent B: Juliol següent

C289	M27, 28v-29r (B)	28-06-1455	Gabriel Morell, mestre d'aixa, c. de Bcn, fill de Joan Morell, mestre d'aixa, c. de Bcn (d), i de Nicolaua (d). / Eulàlia, filla d' Antoni Ferrer, ferrer, de la vila de Mataró (d), i d' Angelina (v).	100 (D)	E: Avui B: Gener següent
C290	M27, 33v-35r (A)	14-07-1455	Pere Loret, hostaler, c. de Bcn. / Rafela (16), filla de Pere Martorell, hostaler, c. de Bcn (v), i de Margarida (v).	100 (D) 50	E: Avui B: Mes actual (juliol)
C291	M27, 37r-37v (B)	18-07-1455	Berenguer Tosquelló, traginer de ribera, c. de Bcn, fill de Berenguer Tosquelló, agricultor, hab. de la vila de les Coves [de Vinromà], del regne de València (d), i de Mascarella (d). / Blancaquina, filla de Pere sa Vila, cirurgià, hab. de la vila de Perpinyà (d), i d' Angelina (d).	5,5 (D) 5,5*	Demà
C292	M27, 46v-47r (B)	10-08-1455	Bartomeu Tintorer, peller, c. de Bcn, fill de Bartomeu Tintorer, mariner, c. de Bcn (d), i de Joana (d). / Elienor, filla de Guillem Oliver, c. de Bcn (d), i de Saurina (d).	25 (D) 15*	Mes actual (agost)
C293	M27, 67v-68r (B)	08-10-1455	Pere Lopis, bracer, c. de Bcn, fill de Joan Lopis, del lloc de Ver-tejales, del regne de Castella [Bertejaj?] (d), i de Maria Abat (d). / Margarida, vídua de Joan de Pina, peller, c. de Bcn (d).	36,73 (D)	Setmana actual
C294	M27, 69v-71r (A)	18-10-1455	Pere del Sap, mestre de draps de senyals, c. de Bcn, fill de Bartomeu del Sap, mestre de draps de senyals, c. de la ciutat de Santa Maria del Puy, del regne de França [Le Puy-en-Velay] (d), i de Robina Crapona (d). / Caterina (15), filla de Pasqual Olzina, paraire de draps de llana, hab. de la vila de Granollers (d), i de Jacmeta (v).	22 (D) 11	E: Demà B: Gener següent
C295	M27, 78r-79r (A)	09-11-1455	Miquel Trobat, c. de Bcn, fill de Pere Trobat, bracer, de la vila de Castelló d'Empúries (d), i de Gueralda (d). / Angelina (23), filla de Jacme Vilar, blanquer, c. de Bcn (v), i d' Eulàlia (v).	90 (D)	E: Avui B: Mes actual (novembre)

C296	M27, 82v-84v (A)	17-11-1455	Salvador Vidal (19), remolar, c. de Bcn, fill de Salvador Vidal, mariner, c. de Bcn (d), i de Gabriela (v). / Tecla (16), filla de Rafel Valls, remolar, c. de Bcn (v), i de Caterina (v).	40 (D)	20	E: Avui B: Juny següent
C297	M28, 1r-1v (B)	04-01-1456	Bernat Oliver, bracer, c. de Bcn, fill de Pere Oliver, del lloc de Granera (d), i de {-} (d). / Caterina, lliberta. Havia estat esclava de Gabriel d'Alós, c. de Bcn (v).	10 (D)		18 dies
C298	M28, 3r-4v (A)	07-01-1456	Berenguer Sorts, tavermer, c. de Bcn, fill de Jacme Sorts, de la par. de Sant Feliu d'Allella (v), i de Bartomeua (v). / Elienor (18), filla de Guillem Massot, verguer dels consellers de Bcn, c. de Bcn (d), i de Margarida (v).	100 (D)	50	Mes actual (gener)
C299	M28, 6v-7r i bossa (B)	13-01-1456	Jordi Ribera, flassader, c. de Bcn, llibert. Ha estat esclau de Bernat Ribera, flassader, c. de Bcn (d). / Maria, lliberta. Havia estat esclava de Galceran Carbó, c. de Bcn (d).	10,13 (D)		Demà
C300	M28, 9r-11r (A)	17-01-1456	Gaspar Coll, flassader, c. de Bcn, fill de Bartomeu Coll, de la par. de Sant Vicenç de Sarrià (d), i de Joana (d). / Antònia (16), filla de Bernat Nicolau, blanquer, c. de Bcn (v), i de Constança (d).	70 (D)	35	E: Avui B: Mes actual (gener)
C301	M28, 15v-17v (A)	01-02-1456	Joan Planes, teixidor de drap de lli, hab. del carrer o poble de la par. de Sant Andreu de Palomar, fill de Miquel Planes, mestre de cases, c. de Bcn (d), i de Caterina (d). / Antònia, filla de Bernat Parellada, de la par. de Sant Boi de Llobregat (d), i de Francesca (d).	100 (D)		E: Avui B: Properes núpcies
C302	M28, 19v-21v (A)	15-02-1456	Jacme Martí, calafat, c. de Bcn, fill d'Alfonso Martí, traginer, hab. de la vila de Blanes (d), i d'Antònia (v). / Bartomeua (15), filla de Pere Morell, mariner, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	50 (D)	25	E: Avui B: Maig següent
C303	M28, 32r-34v (A)	19-03-1456	Guillem Romeu (23), pellisser, c. de Bcn, fill de Ferrer Romeu, formenter, c. de Bcn (d), i d'Eufrasina (d). / Isabel (15), filla d'Antoni Claramunt, mariner, c. de Bcn (d), i de Jacmeta (v).	60 (D)	30	E: Març següent B: Maig següent

C304	M28, 41r-42v (A)	23-04-1456	Jacme Altabó, sabater, c. de Bcn, fill de Pere Altabó, de la vila de Torà (v), i de Sibília (d). / Bartomeua (16), filla de Bartomeu Sabater, sabater, c. de Bcn (d), i de Sança (v).	40 (D)	20	10-05-1456
C305	M28, 47v-49v (A)	08-05-1456	Joan Sertiol (23), de la par. de Santa Maria de Badalona, fill de Bartomeu Sertiol, de la par. de Santa Maria de Badalona (d), i d'Angelina (v). / Joana (14), filla de Jacme Leget, ferrer, hab. de la par. de Santa Maria de Badalona i c. de Bcn (v), i d'Isabel (v).	60 (D)	30	E: <i>No es pot llegir</i> B: <i>No es pot llegir</i>
C306	M28, 65v-68r (A)	18-06-1456	Guillem de la Bruna, mercader, c. de Bcn, fill de Domingo de la Bruna, mercader, c. de Saragossa, del regne d'Aragó (d), i de Martina (v). / Joana Miquela (16), filla de Joan Fogassot, mercader, c. de Bcn (v), i d'Isabel (v).	400 (D)	200	E: Setmana següent B: Setembre següent
C307	M28, 73r (B)	30-06-1456	Bartomeu Constantí, sastre, c. de Bcn. / Maria, lliberta. Ha estat esclava de Marc Joan, notari i escrivà reial, c. de Bcn (v).	56 (D)		Setmana actual
C308	M28, 73v-75v (A)	04-07-1456	Andreu Pere de Cordona (23), pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Pere de Cordona, manobre, c. de Bcn (v), i de Cons-tança (d). / Margarida (17), filla de Joan Africà, pareire de draps de llana, c. de Bcn (v), i de Joana (d).	50 (D)	25	E: En 15 dies B: Setembre següent
C309	M28, 91r-91v (B)	04-08-1456	Martí Garçet, bracer i ara vaser, c. de Bcn. / Margarida, lliberta. Ha estat esclava de Gabriel Pallarès, traginer de ribera, c. de Bcn (d).	17 (D)		E: Avui B: Mes actual (agost)
C310	M28, 91v-93v (A)	08-08-1456	Bernat Ragars, sastre, c. de Bcn, fill de Pere Ragars, de la par. de Sant Quirze d'Arbúcies (v), i de Caterina (d). / Beneta (d), filla de Joan Roger, mestre de cases, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v).	80 (D)	40	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu
C311	M28, 95r-96v (B)	14-08-1456	Gabriel Pelegrí, moler, c. de Bcn, fill de Nicolau Pelegrí, fuster, c. de Bcn (d), i de Joana (d). / Joana (16), filla de Mateu Ferrer, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (v), i de Margarida (v).	30 (D)	15	E: Mes actual (agost) B: Propera festa de Sant Andreu

C	M	11-09-1456	Joan Bisbal (19), paraire, c. de Bcn, fill de Berenguer Bisbal, carder, c. de Bcn (d), i de Violant (v). / Magdalena, filla de Joan Campana, de la vila de Castelló d'Empúries (v), i de Gèrria (d).	20 + inest. (D)	Mes actual (se-tembre)
C312	M29, 8r-10r (A)	11-09-1456	Joan Bisbal (19), paraire, c. de Bcn, fill de Berenguer Bisbal, carder, c. de Bcn (d), i de Violant (v). / Magdalena, filla de Joan Campana, de la vila de Castelló d'Empúries (v), i de Gèrria (d).	30 (D)	E: Avui B: Gener següent
C313	M29, 15v-17r (A)	04-10-1456	Francesc Tolós (23), mariner, c. de Bcn, fill de Rafel Tolós, pescador, c. de Bcn (d), i d'Agnès (v). / Constança (17), filla de Mateu Guitard, pescador, c. de Bcn (v), i de Constança (v).	10,15 (D)	Setmana actual
C314	M29, 19r (B)	12-10-1456	Miquel Ferrer, hostaler, c. de Bcn, fill de Joan Ferrer, de la par. de Sant Miquel de Fluvià (d), i de Caterina (d). / Caterina, filla de Pere Pou, braçer, c. de Bcn (d), i de Clara (d).	60 (D)	E: Avui B: 15 dies
C315	M29, 24r-25r (A)	27-10-1456	Pere Font, ferrer, c. de Bcn, fill de Bernat Font, de la par. de Sant Pau de Sarrià, del bisbat de Girona [Sarrià de Ter] (v), i de Francesca (d). / Isabel, filla de Pere Santcliment, macip de ribera, c. de Bcn (d), i de Caterina (d).	40 (D)	E: Avui B: Gener següent
C316	M29, 25v-27v (A)	28-10-1456	Joan Oliver (20), fuster, c. de Bcn, fill d'Andreu Oliver, fuster, c. de Bcn (v), i d'Isabel (v). / Bartomeua Joana (menor), filla de Bartomeu de Ferreres, pellisser, c. de Bcn (d), i de Joana (v).	25 (D)	E: Avui B: Properes núpcies
C317	M29, 36v-37r (B)	27-11-1456	Joan Dalmau, teixidor de drap de seda i lli, c. de Bcn, llibert. Ha estat esclau de Miquel Bonet, mercader, c. de Bcn (v). / Joana (15), filla de Gabriel Ferrer, tintorer, c. de Bcn (v), i de Margari-da (v).	30 (D)	E: Avui B: Maig següent
C318	M29, 47v-49r (A)	18-12-1456	Pere de la Litxa, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de Francesc de la Litxa, macip de ribera, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d). / Bartomeua (16), filla de Jacme Pere, traginer, c. de Bcn (v), i de Rafela (v).	150 (D)	E: Demà B: Mes actual (gener)
C319	M29, 51v-53r (A)	01-01-1457	Antoni Julià, mariner, c. de Bcn, fill d'Antoni Julià, mercader de la vila de Blanes (d). / Gabriela, filla de Joan Martí, pescador, c. de Bcn (v), i de Maria (v).		

C320	M29, 64r-65v (A)	28-01-1457	Joan Sahuch, fuster, c. de Bcn, fill de Ramon Sahuch, del lloc de les Aluges, del bisbat d'Urgell [Les Oluges] (d), i de Violant (d). / Isabel (14), filla de Pere de la Guàrdia, calderer, c. de Bcn (d), i d'Antígona (v).	30 (D)	15	Demà
C321	M29, 75r-77r (A)	22-02-1457	Pere Torrentaller, sastre, c. de Bcn, fill de Bernat Torrentaller, del terme del castell d'Els Torrents, del bisbat d'Urgell [municipi de Lladurs] (d), i de Francesca (d). / Joana (16), filla d'Esteve Torres, mestre d'aixa, c. de Bcn, i en el dia del seu òbit corredor de coll, hab. de la vila de Perpinyà (d), i de Constança (v).	25 (D)	12,5	E: Avui B: Maig següent
C322	M29, 78r-78v (A), ETC)	23-02-1457	Guillem Girard, capeller, c. de Bcn, fill de Guillem Girard, ferrer, hab. de la vila de Coupjac, de la diòcesi de Vabres, del regne de França (v), i d'Eliscèn (d). / Blanquina (12), filla de Jacme Gallot, capeller, c. de Bcn (v), i de Caterina (v).	No apareix (D)	No apareix	No apareix (incomplet)
C323	M29, 85v-88r (A)	09-03-1457	Antoni Goday (menor), mariner, c. de Bcn, fill de Loreng Goday, barquer, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v). / Rafaela (17), filla de Jacme Arenys, xaveguer, c. de Bcn (d), i d'Angelina (v).	40 (D)	20	E: Avui B: Setembre següent
C324	M29, 93v-95v (A)	20-03-1457	Miquel Prats, fuster i imaginari, c. de Bcn, fill de Miquel Prats, mestre de cases, de la vila de Baixàs, diòcesi d'Elna (d), i de Fano (d). / Eulàlia (16), filla de Gabriel Serra, ferrer, c. de Bcn (v), i d'Isabel (v).	Inest. (D)	50*	E: Avui B: Maig següent
C325	M30, 2v-4r (A)	10-12-1457	Simon Lastis, carnisser, c. de Bcn, fill de Pere Lastis, carnisser, c. de Bcn (v), i de Romia (d). / Isabel (16), filla de Miquel Amat, mariner, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	100 (D)	50	E: Avui B: Gener següent
C326	M30, 5r-6r (A)	14-12-1457	Joan Güells, espaser, c. de Bcn, fill de Bartomeu Güells, de la vila d'Alcanyís, del regne d'Aragó (v), i de Joana (d). / Justina (16), filla de Pere Puig, fuster, de la vila de Calaf (d), i d'Angelina (v).	40 (D)	20	Gener següent

C327	M30, 8r-9r (A)	17-12-1457	Joan sa Pera (19), ferrer, c. de Bcn, fill de Gabriel sa Pera, ferrer, c. de Bcn (v), i de Blancaima (d). / Agnès (15), filla d' Antoni Foxes, collidor d' impositions, c. de Bcn (d), i de Marquesa (d).	40 (D)	20	E: Avui B: Maig següent
C328	M30, 9v-11r (A)	18-12-1457	Pasqual Gori, sastre, c. de Bcn, fill de Pere Gori, de la par. de Santa Maria de Pineda (d), i de Miquela (v). / Francina (17), filla de Mateu Pujol, pescador, c. de Bcn (v), i de Bartomeua (v).	80 (D)	40	E: Avui B: Maig següent
C329	M30, 12v (B)	21-12-1457	Joan Calbó, macip de ribera, c. de Bcn. / Martra, vídua de Jordi Ferrer, traginer, c. de Bcn (d).	10 (D)		E: Avui B: Gener següent
C330	M30, 14r-15r (A)	01-01-1458	Galceran Puiggrós, correiter, c. de Bcn, fill de Jacme Puiggrós, teixidor de draps de llana, c. de Bcn (d), i de Caterina (d). / Aldonça (menor), filla d' Esteve Tomàs, cirurgià, c. de Bcn (d), i de Miquela (v).	30 + inest. (D)		Mes actual (gener)
C331	M30, 16v-18r (A)	06-01-1458	Ramon Benet Samer, mercader, c. de Bcn, fill de Pau Samer, mercader, c. de Bcn (d), i de Clara (d). / Gabriela (menor), filla de Pere Roca, paraire de draps de llana, c. de Bcn (v), i d' Angelina (v).	300 (D)	150	E: Avui B: 20-01-1458
C332	M30, 20r-20v (B)	16-01-1458	Pere Gonçalvo, sabater, c. de Bcn, fill de Pere Gonçalvo, del regne de Portugal (d), i de Maria (d). / Caterina, vídua de Martí Montmany, blanquet, c. de Bcn (d).	100 (D)		E: Avui B: Setmana següent
C333	M30, 22r-23r (A)	20-01-1458	Joan Barús, mercader, c. de Bcn, fill de Bernat Barús, sastre, c. de Bcn (d), i d' Eulàlia (d). / Eulàlia, filla de Pere Garbó, cirurgià, c. de Bcn (d), i de Francesca (d).	275 (H)		E: Avui B: 8 dies
C334	M30, 23r-24v (A)	20-01-1458	Miquel Martí, especier, c. de Bcn, fill de Berenguer Martí, paraire de draps de llana, de la vila de Perpinyà (d), i d' Eulàlia (v). / Elienor (16), filla de Berenguer Vendrell, canviador, c. de Bcn (d), i d' Antònia (v).	150 (D)	75	Properes núpcies del mes actual (gener)

C335	M30, 32r-34r (A)	11-02-1458	Galceran Leget, ara hab. de la par. de Santa Maria de Badalona, fill de Pere Leget, de la par. de Sant Esteve del Coll (d), i de Maria (d). / Eulàlia (17), filla de Bernat Coma, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Joana (v).	30 (H)	E: Avui B: Maig següent
C336	M30, 35r-35v (B)	13-02-1458	Pere Castellar, ara hortolà del monestir de Sant Antoni, de l'orde de Sant Clara, de Bcn, c. de Bcn, fill de {..} Castellar, pareire de draps de llana, de la vila de Sant Celoni (d), i d'Antònia (d). / Paula, filla de Pau Traver, pescador, c. de Bcn (d), i de Clara (v).	25 (D)	E: Avui B: Maig següent
C337	M30, 55r (B)	29-03-1458	Pasqual sa Olivera, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de {..} sa Olivera, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d). / Nicolaua, lliberta. Ha estat esclava de Francesc Estany, c. de Bcn (v).	30 (D)	E: Avui B: Maig següent
C338	M30, 58v-60v (A)	10-04-1458	Bernat Esteve, teixidor de draps de llana, c. de Bcn, fill de Bernat Esteve, de la vila de Berga (v), i de Clara (v). / Elienor (17), filla d'Esteve Tomàs, cirurgià, c. de Bcn (d), i de Miquela (v).	40 (D) 20	Maig següent
C339	M30, 92r-94v (A)	26-06-1458	Bernat de Casaldàguila (no present), mercader, c. de Bcn, resident ara a la ciutat de Nàpols, fill de Bernat de Casaldàguila, mercader, c. de Bcn (d), i de Margarida (v). / Lucrècia (12), filla de Guillem Baioles, mercader, c. de Bcn (v), i de Caterina (v).	1100 (D) 550	E: 15 dies B: Gener següent
C340	M31, 4v (B)	08-07-1458	Antoni Joan Puig d'Ódena (20), tintorer, c. de Bcn, fill de Joan Puig d'Ódena, barber, hab. de Prats del Rei (v), i de Caterina (v). / Violant (20), filla de Joan de Fàbregues, mestre d'arpa, c. de Bcn (d), i de Gabriela (v).	100 (D)	E: Avui B: Mig any
C341	M31, 9r-11r (A)	22-07-1458	Jacme Colomer, de la par. de Sant Feliu d'Alella, fill de Pere Colomer, de la par. de Sant Feliu d'Alella (d), i d'Angelina (d). / Andreea (17), filla de Pere Tàpies, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Clara (v).	40 (H)	Setembre següent

C342	M31, 34v-35r (B)	30-09-1458	Pere Esteve (20), agricultor, ara hab. de la par. de Santa Maria de Badalona, fill de Pere Esteve, teixidor de drap de lli, de la vila de Tous (v), i de Joana (d). / Margarida, lliberta. Havia estat esclava de Bernat Monistrol, pescador, hab. de la par. de Santa Maria de Badalona (d).	28 (D)	E: 15 dies B: Desembre següent
C343	M31, 36v-37v (B)	04-10-1458	Joan Jacob, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de Bonshoms Jacob, de la vila de Montreal de Ribera, del regne de França [Montreal-du-Gers] (v), i de Maria (v). / Beneta (16), filla de Joan Lorenç, barber, c. de Bcn (d), i de Maria (d).	20 (D)	Octubre següent
C344	M31, 41r (B)	24-10-1458	Guillem Bonet, teixidor de drap de lli, c. de Bcn. / Margarida, esposa de Guillem Bonet, filla de Francesc de Serraclara, corredor de pelfa, c. de Bcn (d), i de Margarida (d).	20 (D)	No s'indica en el document.
C345	M31, 49r-51v (A)	08-11-1458	Bartomeu de Barut, traginer, c. de Bcn, fill de Joan de Barut, traginer, c. de Bcn (v), i de Maria (v). / Francina (14), muller de Bartomeu de Barut, filla de Joan de Vilanova, pareire de draps de llana, c. de Bcn (d), i de Marquesa Vilara, ara monja del monestir de Santa Maria Magdalena de dones penedides, de Bcn (v).	30 (D)	*Dotalici repetit després de les noces per millorar la inclusió d'una donació.
C346	M31, 51v-53v (A)	08-11-1458	Pere Ramis, mariner, c. de Bcn, fill d'Antoni Ramis, hab. de la vila de Blanes (d), i d'Àgata (v). / Eulàlia (15), filla de Pasqual Brunet, mestre d'aixa, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (d).	50 (D)	E: Avui B: Gener següent
C347	M31, 64v-66r (A)	06-12-1458	Pere Esteve, sastre, c. de Bcn, fill de Joan Esteve, teixidor de drap de lli, de la ciutat de Sant Àngel [Sant'Angelo] (d), i de Joana (d). / Constança (16), filla de Lorenç Ferrer, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (v), i d'Eufrasina (v).	45 (D)	E: Avui B: Gener següent
C348	M31, 67v-69r (A)	10-12-1458	Antoni Modoy, mercader, c. de Bcn, fill de Bartomeu Modoy, mercader, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d). / Jaqueta, filla de Pere Cirer, peller, c. de Bcn (v), i de Francesca (v).	165 (D)	E: Avui B: Gener següent

C349	M31, 73v-75r (A)	21-12-1458	Andreu Rius, batifuller, c. de Bcn, fill de Bernat Rius, abaixador, c. de Bcn (d), i d' Isabel (v). / Margarida (15), filla de Pere de Carrión, corredor d'orella, c. de Bcn (d), i de Constança (v).	50 (D)	25	E: Avui B: Gener següent
C350	M31, 75v-78v (A)	28-12-1458	Baltasar Tomàs, flassader, c. de Bcn, fill de Gaspar Tomàs, flassader, c. de Bcn (v), i de Coloma (v). / Bartomeua (16), filla de Bartomeu Gomis, corder, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	100 (D)	50	E: Avui B: Gener següent
C351	M31, 79v-80r (B)	01-01-1459	Macari Blasco, mestre de cases, c. de Bcn, fill de Jordi Blasco, bracer, c. de la ciutat de Rodes (d), i de Lucia (d). / Francina Beneta, filla de Pere Bosch, fuster, c. de Bcn (v), i d' Antònia (d).	30 (D)		E: Setmana actual B: Mes actual (gener)
C352	M31, 82v-85r (A)	04-01-1459	Gaspar Par (18), fill de Joan Par de la Plaça, hab. de la vila de Martorell (v), i de Joana (v). / Antònia (15), filla de Rafel Borrall, sastrer, de la vila o poble d'Esparraguera de Montserrat (v), i d' Isabel (d).	40 (D)	20	E: Avui B: Maig següent
C353	M31, 91r-94r (A)	17-01-1459	Joan Gomis (20), corder, c. de Bcn, fill de Bartomeu Gomis, corder, c. de Bcn (v), i de Maria (v). / Joana (16), filla de Jacme Boscà, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Bartomeua (v).	90 (D)	45	E: Avui B: Maig següent
C354	M31, 96v-99r (A)	27-01-1459	Marc Lobet, de la par. de Santa Maria de Badalona, fill de Marc Lobet, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Violant (d). / Elienor (18), filla de Bernat Canyelles, de la par. de Sant Fost [de Campsentelles] (v), i d' Antònia (v).	50 (D)	25	E: 15 dies B: Maig següent
C355	M32, 14v-16r (A)	02-03-1459	Joan Galliners, àlies d' Alcanysis, pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Joan Galliners, àlies d' Alcanysis, teixidor de draps de llana, hab. de la vila d' Alcanysis, del regne d' Aragó (d), i de Jordana (d). / Antònia Beneta (15), filla il·legítima de Salvador Perejoan, forner, c. de Bcn (v).	45 (D)	22,5	E: Diumenge següent B: Maig següent

C356	M32, 17r-18r (A)	05-03-1459	Joan Vilardell, lleyader, c. de Bcn, fill de Pere Vilardell, de la par. de Santa Maria de Mataró (d), i d'Eulàlia (v). / Francina, filla de Joan Pujades, abans patró de barca, c. de Bcn (v), i de Francesca (v).	60 (D)	E: Avui B: Maig següent
C357	M32, 36r-38r (A)	07-04-1459	Pau Martí, apuntador de draps de llana, c. de Bcn, fill de Pere Martí, mercader, c. de Bcn (d), i de Margarida (v). / Isabel (16), filla de Leonard d'Aversa, ara mercader, c. de Bcn (v), i de Paula (v).	40 (D) 20	E: 10 dies B: Setembre següent
C358	M32, 38v-39r i bossa (B)	08-04-1459	Ramon Carreró, moliner, c. de Bcn, fill de Felip Carreró, mestre de cases, del lloc de Fijach, del regne de França [Figeac] (d), i de Margarida (d). / Francina (16), filla de Maurí Pellisseres, sabater, c. de la ciutat de Manresa (d), i de Rafela (d).	30 (D) 15	Mes actual (abril)
C359	M32, 46v-49r (A)	19-04-1459	Antoni Coll, de la par. de Santa Maria de Badalona, fill de Francesc Coll, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i d'Eulàlia (v). / Francina (15), filla de Miquel Campmany, de la par. de Sant Just Desvern (v), i de Constança (d).	50 (D) 25	E: Avui B: Maig següent
C360	M32, 49v-51r (A)	21-04-1459	Jacme Pujades, carnisser, c. de Bcn, fill d'Antoni Pujades, saba-ter, c. de Bcn (d), i de Miquela (v). / Rafela (menor), filla de Joan Mates, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i d'Eulàlia (v).	40 lliures (D) 20	E: Maig següent B: Gener següent
C361	M32, 56f-56v (B)	28-04-1459	Antoni Mullers, àlies Moliner (23), pescador, c. de Bcn, fill de Bernat Mullers, àlies Moliner, pescador, c. de Bcn (v), i de Paula (v). / Margarida (menor), filla de Martí Ferragut, de la par. de Sant Martí de Riudarenes (v), i d'Antònia (d).	25 (D) 12,5	E: Avui B: 15-05-1459
C362	M32, 56v-57v (B)	01-05-1459	Arnau de Prula, àlies Miralpeix, macip de ribera, c. de Bcn, fill de Pere de Prula, bracer, c. de la ciutat de Miralpeix, del regne de França [Mirepoix] (v), i de Margarida (d). / Magdalena, lliberta. Ha estat esclava de Joan Amarell, mercader, de la vila de Perpinyà (v).	10 (D) 10*	15 dies

C363	M32, 57v-58r (B)	01-05-1459	Antoni Maler, macip de ribera, c. de Bcn, fill de Joan Maler, de la par. de Romassos, de la diòcesi de Nemça [Nimes], del regne de França (d), i de Bruneta (v). / Isabel, que fou de les parts de Llevant i que vivia amb Feliu Genestera, calderer, c. de Bcn (v).	20 (D)	10*	E: Avui B: Mes actual (maig)
C364	M32, 62v-65r (A)	17-05-1459	Pere Rexach, de la par. de Santa Maria de Badalona, fill de Joan Rexach, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i d'Antònia (d). / Antònia (18), filla de Nicolau Parellada, de la par. de Sant Vicenç dels Horts (v), i de Margarida (v).	50 (D)	25	E: Avui B: Juny següent
C365	M32, 90v-92r (A)	18-07-1459	Francesc de Montsquiu, mariner, c. de Bcn, fill de Daniel de Montsquiu, barber, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d). / Francina (18), filla d'Antic Batlle, de la par. de Sant Andreu de Palomar (v), i de Clara (v).	45 (D)	22,5	Gener següent
C366	M32, 93r-96r (A)	21-07-1459	Bartomeu Masons, notari, c. de Bcn, fill d'Antoni Masons, patró de nau, c. de Bcn (d), i de Caterina (v). / Antònia (15), filla de Bernat Font, major de dies, llancer, c. de Bcn (v), i d'Isabel (v).	330 + inest. (D)	165	E: Demà B: Setembre següent
C367	M33, 10r-10v (B)	02-09-1459	Jordi Moliner, mercer, c. de Bcn, fill d'Enric Moliner, de la diòcesi d'Argentina, a Alemanya [Estrasburg] (d), i de Caterina (d). / Caterina Panissa, que fou de les parts de Llevant.	10 (D)	8*	Demà
C368	M33, 25r-27 (A), SCL)	29-09-1459	Joan Leget (menor), de la par. de Santa Maria de Badalona, fill de Jacme Leget, ferrer, de la par. de Santa Maria de Badalona i c. de Bcn (v), i d'Isabel (v). / Clara (12), filla de Nicolau Febrer, àlies Aloy, c. de Bcn (d), i d'Andreu (v).	25 (H)		E: Maig següent B: 1 any després de les esposalles
C369	M33, 31r-33v (A)	04-10-1459	Guillem Rull (menor), blanquer, c. de Bcn, fill de Guillem Rull, blanquer, c. de Bcn (d), i d'Agnès (v). / Eulàlia (15), filla de Pere Miquel, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (v), i de Clara (d).	80 (D)	40	E: Setmana actual B: Novembre següent
C370	M33, 45r-47r (A)	21-10-1459	Manuel Pla, sabater, c. de Bcn, fill de Pere Pla, de la par. de Sant Romà de Lloret (v), i de Joana (v). / Úrsula (16), filla de Joan Pasqual, corder, c. de Bcn (v), i de Francesca (v).	55 (D)	27,5	Gener següent

C371	M33, 61r-62r (B)	03-12-1459	Nicolau de la Tonda (20), flequer, c. de Bcn, fill de Joan de Borja, corredor de pell, c. de la ciutat de Daroca, del regne d'Aragó (d), i de Maria de la Tonda (v). / Isabel (15), filla de Joan del Port {...} (v), i de Dolça (v).	20 (D)	10	E: Diumenge següent B: Maig següent
C372	M33, 83r-83v (B)	26-01-1460	Maurí Serra, cuirasser, c. de Bcn, fill de Pere Serra, fuster, c. de Bcn (d), i d'Aldonça (v). / Caterina, filla de Nicolau de Nino, notari, c. de la ciutat de Palerm, del regne de Sicília (d), i de Naltetona (d).	24 (D)		10 dies
C373	M33, 87v-88r (A, ETC)	10-02-1460	Miquel Abril, mariner, c. de Bcn, fill de Miquel Abril, mariner, c. de Bcn (d), i de Francesca (v). / Angelina, filla de Rafel Vinyoles, calafat, c. de Bcn (v), i de Nicolaua (d).	15 (D)	7,5	No apareix (incomplet)
C374	M34, 2r-5r (A)	08-03-1460	Gabriel Tries, c. de Bcn, fill de Gabriel Tries, frener, c. de Bcn (d), i de Violant (v). / Francina (18), filla de Joan Girbau, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (v), i de Sibília (v).	110 (D)	55	E: Avui B: Maig següent
C375	M34, 9v-12v (A)	23-03-1460	Joan Vallseca, doctor en lleis, c. de Bcn, fill d'Eduard Vallseca, c. de Bcn (v), i d'Isabel (v). / Isabel (16), filla d'Antoni Guimerà, especier, c. de Bcn (v), i d'Isabel (d).	250 (D)	125	E: Avui B: 6 mesos
C376	M34, 14v-15r (B)	30-03-1460	Ramon Capdevila, mestre de cases, c. de Bcn. / Eulàlia, filla de Pere Lorenç, de la par. de Sant Llorenç de Maçanet [Maçanet de la Selva] (d), i de Bartomeua (v).	20 (D)		Maig següent
C377	M34, 36r-36v (B)	19-06-1460	Francesc Fort, sastre, c. de Bcn, fill de Francesc Fort, sastre, de la vila de Perpinyà (d), i d'Agnès (d). / Margarida, que fou de les part d'Esciavania i que serví Joan Madrencs, abans patró de nau, c. de Bcn (v).	31,65 (D)		E: Avui B: 8 dies
C378	M34, 40v-41r i bossa (B)	08-07-1460	Pere Pla, pescador, c. de Bcn, fill d'Antoni Pla, pescador, de la par. de Sant Iscle de Vallalta (d), i de Joana (d). / Joana, muller de Pere Pla, filla d' {Antoni} Ramis, de la vila de Blanes (d), i d'Àgata (v).	40 (D)	20	*Dotalici fet després de les noces sense justificació.

C379	M34, 41r-43r (A)	09-07-1460	Pere Sala, sabater, c. de Bcn, fill d' Arcís Sala, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (d), i de Violant (v). / Úrsula (18), filla de Bartomeu Font, corredor de coll, c. de Bcn (d), i d' Eufrasina (v).	60 (D)	30	E: Avui B: Mes actual (juliol)
C380	M34, 49v-50r i bossa (B)	04-08-1460	Jacme Desquesos, fuster, c. de Bcn, fill de Lop Desquesos, del lloc d' Aristoles, del regne d' Aragó [Aristolas] (d), i de Pasquala (v). / Eulàlia (14), filla de Nicolau Romeu, fuster, c. de Bcn (v), i d' Anna (d).	35 (D)	17,5	Gener següent
C381	M34, 64r-65v (A)	14-09-1460	Guerau Riusech, paraire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Bartomeu Riusech, de la par. de Sant Feliu de Llagostera (v), i de Caterina (v). / Joana (16), filla de Guillem Mas, especier, de la vila de Blanes (d), i de Joana (v).	60 (D)	30	E: Mes actual (setembre) B: Gener següent
C382	M34, 68v-69v (B)	19-09-1460	Andreu Miquel, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill d' Andreu Miquel, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (v), i d' Eulàlia (d). / Eufrasina (17), filla de Pere Martorell, cuirasser, c. de Bcn (d), i de Francesca (d).	20 (D)	10	Octubre següent
C383	M34, 78r-79r (A)	17-10-1460	Andreu Roig (24), mestre d' aixà, c. de Bcn, fill d' Andreu Roig, de la vila de Roses (d), i d' Angelina (v). / Susanna (15), filla de Joan Alagot, paraire de draps de llana, c. de Bcn (v), i d' Antònia (d).	60 (D)	30	E: Demà B: Maig següent
C384	M34, 80r-81v (A)	21-10-1460	Joan Jordà, llaurador, c. de Bcn, fill d' Antoni Jordà, portaler del portal de Jonqueres, c. de Bcn (d), i de Margarida (v). / Joana, filla de Pere Martí, llaurador, c. de València (d), i de Caterina (d).	30 (D)	15	Novembre següent
C385	M34, 94r-98r (A)	15-12-1460	Pere Reig (23), escriptor, c. de Bcn, fill de Jacme Reig, abans assaonador de pells, c. de Bcn (v), i de Clara (v). / Eulàlia Beneta (16), filla d' Antoni Marquilles, remolar, c. de Bcn (v), i de Francina (v).	55 + inest. (D)	55*	E: Avui B: Maig següent

C386	M35, 2v-3v (B)	21-12-1460	Nicolau Oliver, llibert. És manumit per Antoni Oliver, ballester, c. de Bcn (v). És de la nació dels turcs i té una edat aproximada de 26 anys. / Lucia, vídua de Joan Font, traginer de ribera, c. de Bcn (d).	50 (D)	E: Avui B: Gener següent
C387	M35, 8r-8v (B)	06-01-1461	Pere Ruiz (20), pareire de draps de llana, c. de Bcn, fill de Pere Ruiscalsada, escuder, del lloc d'Aro, del regne de Castella (d), i de Teresa (v). / Caterina, filla de Pere Ivanyes, blanquer, de la vila de Daroca, del regne d'Aragó (d), i de Joana (d).	15 (D)	E: Avui B: Mes actual (gener)
C388	M35, 16r-16v (B)	08-02-1461	Joan Castell, barquer, c. de Bcn, fill d'A{..} Castell, mercader, c. de Bcn (d), i de Maria (v). / Joana (16), filla de Joan Tíbal Polet, flequer, c. de Bcn (v), i de {..} (v).	10 (D) 5	E: 15 dies B: Maig següent
C389	M35, 24r-24v (B)	16-03-1461	Garcies Tallada, traginer, c. de Bcn, fill de Garcies Tallada, b{..}, c. de la ciutat de València (d), i de Caterina (d). / Caterina, filla de Pere Pellisser, boter, del lloc de P{alafolls} (d), i d'Angelina (v).	15 (D)	E: Demà B: Maig següent
C390	M35, 34r-35v (A)	02-05-1461	Bernat Marcús, barquer, c. de Bcn, fill de Berenguer Marcús, del lloc de Linyola (v), i de Caterina (v). / Eutàlia, filla d'Arnau Ledó, taller, c. de Bcn (d), i de Clara (d).	52,28 (D)	E: Avui B: Mes actual (maig)
C391	M35, 42r-42v (B)	18-05-1461	Pere Lop, mercader, c. de Bcn, fill de Bernat Lop, flequer, c. de la ciutat de València (d), i d'Andreu (d). / Joana, muller de Pere Lop, filla de Pere Morell, mestre d'aixa, c. de Bcn (d), i de Clara (v).	80 (D)	<i>*Dotalici fet després de constituir el matrimoni. Almenys han passat 5 anys.</i>
C392	M35, 44r (B)	23-05-1461	Guillem Ferrer, mariner, c. de Bcn, fill de Miquel Ferrer, agricultor, c. de la ciutat de Tarragona (d), i de Pasquala (d). / Magdalena, filla de Dimitre Gavallà, de les parts de Grècia (d), i de Tudora (d).	50 (D)	E: Avui B: 15 dies

C393	M35, 51r-51v (B)	21-06-1461	Joan de Neia, traginer de ribera, c. de Bcn. / Caterina, lliberta. Ha estat esclava de Pere Miquel Parage, mercader, c. de Bcn (v).	10 (D)	20*	<i>No s'indica en el document.</i>
C394	M35, 59r-60r (B)	16-07-1461	Berenguer Bafarull, tapiner, c. de Bcn, fill de Joan Bafarull, de la vila de Puigverd, de la diòcesi d'Urgell [Puigverd d'Agramunt] (d), i de Maria (d). / Maria, filla de Pere Puig, de la vila de Calaf (d), i d'Elisèn (d).	20,55 (D)		E: Setmana següent B: Mes actual (juliol)
C395	M35, 63v-64r i bossa (B)	03-08-1461	Gabriel Valls, sabater, c. de Bcn, fill de Guillem Valls, mestre de cases, c. de Bcn (d), i de Caterina (d). / Eulàlia, filla de Bartomeu Pagès, de la par. de Sant Genís d'Ametlla [l'Ametlla del Vallès] (d), i d'Antònia (d).	30 (D)		E: Avui B: Mes actual (agost)
C396	M35, 66r-67v (A)	13-08-1461	Pere Sanou, fuster, c. de Bcn, fill d'Antoni Sanou, fuster, c. de Bcn (v), i d'Antònia (v). / Caterina (15), filla d'Antoni Catarró, sabater, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	80 (D)	40	E: Avui B: Mes actual (agost)
C397	M35, 70r-73r (A)	21-08-1461	Bernat Reinant, mercader, c. de Bcn, fill de Joan Reinant, mercader, c. de Bcn (v), i de Margarida (v). / Rafela (16), filla de Rafel Oller, mercader, c. de Bcn (d), i de Margarida (d).	850 (D)	425	E: Mes actual (agost) B: Gener següent
C398	M35, 75r-76r; M39, 73v-74r (A)	05-09-1461	Gabriel Domenge, apuntador de draps de llana, c. de Bcn, fill de Gabriel Domenge, paraire de draps de llana, c. de Mallorca (d), i de Graciosa (v). / Constança, filla de Romeu Puig, pellisser, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (v).	90 (D)		E: Setmana següent B: 15 dies
C399	M35, 76v-78v; M39, 80v-81r (A)	08-09-1461	Franci Joanet, àlies Reig, mariner, c. de Bcn, fill d'Antoni Joanet, àlies Reig, pescador, c. de Bcn (d), i de Joana (d). / Margarida (16), filla de Pere Doy, patró de barca, c. de Bcn (d), i de Sibília (v).	60 (D)	30	E: Avui B: Mes actual (setembre)
C400	M35, 83v-85r; M39, 105v-106v (A)	10-10-1461	Antoni Vidal (19), gerrer, c. de Bcn, fill de Jacme Vidal, pescador, c. de Bcn (d), i de {...} (d). / Isabel (16), filla de Joan Manuel, pescador, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Maig següent

C401	M35, 85v-86v (A)	17-10-1461	Pere Morell, mariner, c. de Bcn, fill de Pere Morell, patró de barca, c. de Bcn (d), i de Vicença (d). / Elienor, filla d' Antoni Ramis, mariner, de la vila de Blanes (d), i d' Àgata (v).	70 (D)	E: Avui B: Dimarts següent
C402	M35, 89r-91r; M39, 122v-123r (A)	29-10-1461	Marià Ruiz, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de Pere Ruiz, teixidor de drap de lli, hab. de la vila de Calataud, del regne d'Aragó (d), i de Marquesa (d). / Joana (18), filla de Macari Blasco, mestre de cases, c. de Bcn (v), i de Caterina (v).	40 (D)	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu
C403	M35, 92r (B)	04-11-1461	Joan Goronats, teixidor de draps de llana, c. de Bcn, fill de Joan Goronats, teixidor de draps de llana, c. de Bcn (d), i de Bartomeu (d). / Eulàlia, filla de Guillem Figuera, c. de la ciutat de Girona (d), i de Francina (d).	45 (D)	E: Demà B: Setmana actual
C404	M36, 3r-6r (A)	02-12-1461	Lluís Jordà, àlies de Vilaginés, mercader, c. de Bcn, fill de Miquel de Vilaginés, mercader, c. de la ciutat de València (d), i de Damiana (d). / Isabel (16), filla de Bernat Leopard, argentier, c. de Bcn (d), i d'Eulàlia (d).	700 + inest. (D)	E: Avui B: Gener següent
C405	M36, 7v-11r (A)	12-12-1461	Jacme Botey, de la par. de Sant Martí de Teià, fill de Bartomeu Botey, de la par. de Sant Martí de Teià (v), i de Clara (v). / Joana (16), filla de Pere Batlle, de la par. de Santa Engràcia, del terme del castell de Montcada (d), i d'Eulàlia (v).	50 (D)	E: Avui B: Gener següent
C406	M36, 13r-16r (A)	18-12-1461	Joan Piquer, botiguer, c. de Bcn, fill de Pere Piquer, notari, c. de la ciutat d'Osca, del regne d'Aragó (d), i de Sança (v). / Paula (14), filla de Bartomeu Miró, mercader, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	450 (D)	E: Dilluns següent B: Febrer següent
C407	M36, 23v-24r (B)	15-01-1462	Joan Pujol, mariner, c. de Bcn, fill de Pere Fort, àlies Pujol, agricultor de la par. de Sant Llorenç de Maçanet [Maçanet de la Selva] (d), i d'Eulàlia (d). / Isabel (17), filla de Bartomeu Tintorer, peller, c. de Bcn (v), i de Margarida (d).	50 (D)	Maig següent

C408	M36, 27r-30r (A)	30-01-1462	Joan Navarret (17), gerrer, c. de Bcn, fill de Jacme Navarret, gerrer, c. de Bcn (v), i d'Antònia (v). / Joaneta (13), filla de Miquel Trullols, calçater, c. de Bcn (d), i de Rafela (v).	165 (D)	82,5	E: Demà B: Maig següent
C409	M36, 30v-33r (A)	03-02-1462	Pere Arbúcies (19), pescador, c. de Bcn, fill de Pere Arbúcies, pescador, c. de Bcn (v), i de Joana (v). / Eulàlia (15), filla de Joan Cabirol, hamer, c. de Bcn (v), i d'Elienor (v).	40 (D)	20	E: 12 dies B: Setembre següent
C410	M36, 36v-37v (B)	09-02-1462	Salvador Sala (22), mariner, c. de Bcn, fill de Julià Sala, de la ciutat de Malta [Mdina] (v), i de Joana (v). / Eufrasina (16), filla d'Esteve Marquès, agricultor de la par. de Sant Andreu de Llavaneres (v), i d'Andreua (d).	50 (30 donades pel nuvi) (D)	10	E: Propera Pasqua B: Maig següent
C411	M36, 48r-49r (A)	27-03-1462	Joan Masnou, calderer, c. de Bcn. Havia estat esclau de Joan Pau Masnou, calderer, c. de Bcn (d). / Francesca, lliberta. Ha estat esclava de Miquel Carreres, mercader, c. de Bcn (v).	40 (D)	10*	E: Avui B: Abril següent
C412	M36, 54v-55v (A)	30-04-1462	Pere Alfonso, sabater, c. de Bcn, fill de Guillem Alfonso, del lloc de la Sinia (d), i de Florentina (v). / Cília (18), filla de Bartomeu Bassa, de la Vilanova de Geltrú (v), i de Francesca (d).	50 (D)	25	Juny següent
C413	M36, 61r-63v (A)	29-05-1462	Bartomeu Gassó, de la par. de Santa Coloma de Gramenet, fill d'Antoni Gassó, de la par. de Santa Coloma de Gramenet i hab. de la par. de Sant Martí de Provençals (v), i d'Antònia (d). / Angelina (18), filla de Marc Lobet, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Violant (d).	30 (D)	15	E: Avui B: Juny següent
C414	M36, 70v (B)	29-07-1462	Narçís Estruç, c. de la ciutat de Girona, fill de Bernat Guillem Estruç, c. de la ciutat de Girona (d), i de Sanmartina (d). / Marciana, filla de Nicolau Dalmau, paraire de draps de llana, c. de la ciutat de Girona (d), i de Francesca (d).	No hi ha referència a dot		E: Demà B: Dijous següent
C415	M36, 86v-88r (A)	20-12-1462	Salvador Gros, mariner, c. de Bcn, fill de Jacme Gros, de la par. de Sant Romà de Lloret (d), i de Salvadora (v). / Francina (16), filla de Bernat Abridh, mariner, c. de Bcn (d), i de Joana (v).	30 (D)	15	E: Agost següent B: Mitjan setembre següent

C416	M36, 98r-99v (A)	29-01-1463	Rafel de Lesques (22), ballester, c. de Bcn, fill de Joan de Lesques, ballester, c. de Bcn (d), i de Joana (v) / Eulàlia (12), filla de Pere Antoni, flequer, c. de Bcn (v), i de Caterina (v).	100 (D)	50	1 any
C417	M37, 5r-7r (A)	12-01-1464	Joan de Colunya, botiguer, c. de Bcn, fill de Terri de Colunya, guanter, c. de Bcn (d), i d'Eutrix (d) / Angelina (16), filla de Guillem Rabós, carnisser, c. de Bcn (v), i d'Antònia (v).	165 (D)	82,5	Mes actual (gener)
C418	M37, 7v-9r (A)	23-01-1464	Gabriel Martí, llaurador, c. de Bcn, fill de Jacme Martí, de la par. de Sant Boi de Llobregat (d), i de Maria (d) / Francesca Beneta, filla de Pere Bosch, fuster, c. de Bcn (v), i d'Antònia (d).	30 (D)		Demà
C419	M37, 10v-12v (A)	05-02-1464	Joan Martí, àlies Andreu (19), fill d'Antoni Martí, àlies Andreu, de la par. de Sant Cebrià de Triana (v), i de Joana (v) / Joana (15), filla de Joan Leget, de la par. de Santa Maria de Badalona (v), i de Bartomeua (v).	30 (H)		E: Avui B: Maig següent
C420	M37, 14v-16v (A)	18-02-1464	Pere Benet Rillot (22), assaonador de pells, c. de Bcn, fill de Joan Rillot, paraire de draps de llana, c. de Bcn (d), i d'Oliveta (v) / Antònia Beneta (15), filla de Pere Serra, sabater, c. de Bcn (d), i de Climent (v).	50 (D)	25	E: Avui B: Maig següent
C421	M37, 17r-17v (B)	29-02-1464	Joan Cavarroques, patró de calavera, c. de Bcn, fill de Pere Cavarroques, notari, c. de Bcn (d), i de Violant (d) / Joana, muller de Joan Cavarroques, filla il·legítima de Jacme Ferrer, carnisser, c. de Bcn (v).	50 (D)	25	<i>*Es fa aquest nou dotalici perquè el que es va fermar uns 12 anys abans a Castelló d'Empúries és difícil d'aconseguir.</i>

C422	M37, 31r-31v (B)	08-05-1464	Jordi Oliver, serrador de fustes, c. de Bcn, ara llibert. Havia estat esclau de Francesc Oliver, cellerer, c. de Bcn (v). / Maria, ara lliberta. Ha estat darrerament esclava d' Angelina (v), muller d'Oleguer Lunes, mercader, c. de Bcn (v), i de Joana (d), muller de Joan Fogassot, notari, c. de Bcn (v).	13 (D)	7*	E: Avui B: Properes núpcies
C423	M37, 33r-34v (A)	18-05-1464	Mateu Prats, teixidor de drap de lli, c. de Bcn, fill de Joan Prats, de la par. de Sant Hipòlit, del bisbat d'Elna [Sant Hipòlit de la Salanca] (v), i de Joana (v). / Eufrasina (13), filla de Pere Joan, teixidor de drap de lli, c. de Bcn (d), i d' Aldonça (v).	25 (D)	12,5	E: Propera festa de Cinquagesma B: Genere següent
C424	M37, 37v-38r (B)	06-06-1464	Pere Guerrer, sabater, c. de Bcn. / Lucia, lliberta. Havia estat esclava de Constança (d), muller de Bartomeu Vinyes (d).	15 (D)		E: Avui B: Diuenge següent
C425	M37, 46v (B)	04-08-1464	Pere Joan, agricultor, c. de Bcn, oriünd de Vilafranca del Penedès, fill de Pere Joan, agricultor, de Vilafranca del Penedès (d), i de Joana (d). / Margarida, esposa de Pere Joan.	10 (D)	5	<i>No s'indica en el document</i>
C426	M37, 49r-51r (A)	18-08-1464	Joan Soler (22), de la par. de Sant Adrià de Besòs, fill de Joan Soler, de la par. de Sant Adrià de Besòs (d), i de Clara (v). / Rafela (18), filla de Salvador Triador, de la par. de Sant Pere de Premià (v), i de Margarida (v).	30 (D)	15	E: Avui B: Setembre següent
C427	M37, 51r-51v (B)	23-08-1464	Ramon Lenes, teixidor de draps de llana i de lli, hab. de Vilafranca del Penedès, fill de Pere Lenes, teixidor de draps de llana i de lli, hab. de Vilafranca del Penedès (d), i de Francesca (d). / Agnès, muller de Ramon Lenes, filla de Pere Ferrer, agricultor de la par. de Sant Pere de Ribes (d), i de Constança (d).	50 (D)		<i>*Es fa aquest nou dotalici perquè el que es va fermar uns 22 anys abans a Vilanova de la Geltrú és difícil d'aconseguir.</i>

					Béns no valorats + inest. (D)	Meitat del valor dels béns	E: Avui B: 2 anys
C428	M37, 59v-60v (B)	14-10-1464	Humbert Plequet (22), tapiner, c. de Bcn, fill d' Antoni Plequet, mercader, c. de la ciutat de Ballet, en el ducat de Savoia [Aosta?] (d) i de Joana (d). / Arcisa (13), filla de Gabriel Cardona, barber, c. de Bcn (v), i de Margarida (d).		35 (D)		Diiumenge següent
C429	M37, 60v-62r (A)	25-10-1464	Bartomeu Tintorer, peller, c. de Bcn, fill de Bartomeu Tintorer, mariner, c. de Bcn (d), i de Joana (d). / Joana, filla de Bernat Prats, de la par. de Sant Esteve de Palautordera (d), i d' Antònia (d).		30 (D)	15	Propera festa de Sant Andreu
C430	M37, 63r-64v (A)	03-11-1464	Jacme Coll (23), de la par. de Sant Feliu d' Alella, fill d' Antoni Coll, àlies Trobat, de la par. de Sant Feliu d' Alella (v), i de Maria (v). / Francina (menor), filla de Joan Rafard, de la par. de Sant Genís de Vilassar (v), i d' Eulàlia (v).		30 (D)	15	E: Avui B: Propera festa de Sant Andreu
C431	M37, 65v-66v (B)	10-11-1464	Bernat Castellví, agricultor, del terme del castell de Castellet, de la diòcesi de Bcn i vegueria del Penedès, fill de Nicolau Castellví, del terme del castell de Castellet (d), i de Joana (v). / Eufrasina (16), filla de Jacme Caselles, macip de ribera, c. de Bcn (v), i de Nicolaua (v).		50 (D)		E: Avui B: Gener següent
C432	M37, 67r-68r (A)	14-11-1464	Joan de Vequedano, àlies d' Estella (24), pescador, c. de Bcn, fill de Guillem de Vequedano, de la vila d' Estella, del regne de Navarra (d), i de Joana (d). / Rafeta, filla de Joan Muñar, hortolà, c. de Bcn (d), i d' Agnès (d).		130 (D)		E: Avui B: Mes actual
C433	M37, 68v (B)	17-11-1464	Francesc Noguera, àlies Bonamich, traginer, c. de Bcn, ara llibert. Havia estat esclau de Gabriel Noguera, àlies Bonamich, de la par. de Santa Maria de Palautordera (d). / Maria, vídua de Nicolau de Crufo, mariner, c. de Bcn (d).				

C434	M37, 72v (B)	28-11-1464	Galceran Pelegrí, àlies Febrer, de la par. de Santa Maria de Martorelles, fill d' Antoni Pelegrí, àlies Febrer, de la par. de Santa Maria de Martorelles (d), i d' Antònia (d). / Rafela, dida de Joan Lirana, de la par. de Santa Maria de Montmeló (v), i de Maria (v).	15 (D)	5*	Mes actual
C435	M37, 76v- 77r (B)	27-12-1464	Antoni Traver, mariner, c. de Bcn, fill de Pau Traver, pescador, c. de Bcn (d), i de Clara (v). / Lluïssa Beneta (18), filla de Pere Català, mariner, c. de Bcn (d), i de Bartomeu (d).	14 (D)	5	Gener següent
C436	M37, 78r- 80r (A)	01-01-1465	Guillem Triter, pellisser, c. de Bcn, fill de Pere Triter, pellisser, abans c. de Girona i ara hab. de la vila de Tossa (v), i de Cons-tança (v). / Antònia (15), filla de Bernat Francesc, pellisser, c. de Bcn (v), i de Joana (v).	45 + inest (D)	30*	E: Avui B: Gener següent
C437	M37, 80r- 81v (A)	02-01-1465	Antoni Sorriha, blanquer, c. de Bcn, fill de Bartomeu Sorriha, llau-rador, de la vila de Capellades (d), i de Romia (d). / Sibília (16), filla de Bartomeu Lorencç, vidrier, c. de Bcn (v), i de Maria (v).	100 (D)	50	E: Demà B: Maig següent
C438	M37, 83v- 85r (A)	08-01-1465	Joan Domènech, blanquer, c. de Bcn, fill de Bartomeu Domè-nech, fuster, de la vila de Peralada (d), i de Joana (d). / Miquela (14), filla de Jacme Vilar, blanquer, c. de Bcn (v), i d'Eulàlia (v).	60 (D)	30	E: Avui B: Maig següent
C439	M37, 87v (B)	16-01-1465	Antoni Pont, ara tallador de peixos, c. de Bcn, fill de Jacme Pont, sabater, de la vila de Berga (d), i de Joana (d). / Elisabet (19), filla de Pere Miquel Riudor, de la vila de Sallent (v), i de Maria (v).	10 (D)	5	Mes actual (gener)
C440	M37, 93r- 93v (B)	17-02-1465	Antoni Guerau, pescador, c. de Bcn, fill d' Antoni Guerau, paraire de draps de llana, c. de Bcn (d), i de Blanca (v). / Rafela, filla de Ramon Batlle, de la par. de Santa Maria de Seva (d), i d'Isabel (v).	16 (D)		E: Demà B: Maig següent
C441	M37, 96v- 97r (B)	11-03-1465	Joan Sorriha, aiguardenter, c. de Bcn, fill de Joan Sorriha, teixidor de draps de llana, c. de València (d), i de Maria (d). / Maria, es-posa de Joan Sorriha, vídua de Joan Ros, agricultor, c. de Bcn (d).	30 (D)		E: No es pot llegir B: Maig següent

Daniel ÀLVAREZ GÓMEZ

EDICIÓ DEL PRIMER PROCÉS JUDICIAL
PER L'ATAAC A JOAN DE PALOMAR (1426-1428)*

*Edition of the first judicial process
about the attack on Joan de Palomar (1426-1428)**

Resum: Es tracta de la instrucció de la cort del veguer de Barcelona per investigar el crim (per la llei Cornèlia de sicaris, la llei Júlia de lesa magestat i per sacrilegi) que haurien comès els germans Vidal, Narcís, sabater, Francesc, barber, i Pere, escuder del jurista i canonge Narcís de Sant Dionís. Se'ls acusa d'haver assaltat, colpejat i intentat assassinar el diaca i oïdor de comptes del General Joan de Palomar la nit de Nadal de 1426 a les rodalies de la Catedral de Santa Eulàlia, quan el clergue anava a assistir a Matines. Segons la instrucció, haurien comès el crim per a venjar l'honor del canonge Narcís de Sant Dionís, que a mitjan 1425 havia estat destituït del càrrec d'oïdor de comptes de la Diputació, després de ser-hi cooptat per al trienni de 1425-1428, però abans de jurar el càrrec, i havia estat substituït per Joan de Palomar. El crim va dur-se a terme per la complicitat del veguer de Girona, nebot de Sant Dionís, i homònim seu, qui va instigar un altre nebot del clergue, Bernat Sarriera, a organitzar l'atemptat.

Mots clau: Sant Dionís, Palomar, abastament, Sarriera, Diputació, Vidal.

Abstract: This is the instruction of the court of the magistrate of Barcelona to investigate the crime (by the law Cornelia de sicariis, the law Julia de la majesty and by sacrilege) that the brothers Vidal, Narcís, shoemaker, Francesc, barber, and Pere, squire of the jurist and canon Narcís de Sant Dionís would have committed. They are accused of assaulting, beating and attempting to murder the deacon and auditor of General Joan de Palomar on Christmas night 1426 near the Cathedral of Santa Eulàlia, when the clergyman was going to attend Matins. According to the instruction, they would have committed the crime to avenge the honor of the canon Narcís de Sant Dionís, who in the middle of 1425 had been dismissed from the position of auditor of accounts of the Deputation, after being co-opted there for the triennium of 1425-1428, but before taking the oath of office, and had been replaced by Joan de Palomar. The crime was carried out with the complicity of the veguer of Girona, nephew of Sant Dionís, and his namesake, who instigated another nephew of the clergyman, Bernat Sarriera, to organize the attack.

Keywords: Sant Dionís, Palomar, beating, Sarriera, Deputation, Vidal.

---

* Aquest treball es publica dins del projecte «Conflictos singulares para juzgar, arbitrar o concordar (siglos XII-XX)» PID2020-117702GA-I00/MICIN/AEI/10.13039/501100011033, finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació i l'Agència Estatal d'Investigació.

I. INTRODUCCIÓ

Ha estat publicat, no fa gaire, un article que recull les vicissituds del procés instruït contra familiars i protegits del clergue Narcís de Sant Dionís, per haver atacat un altre clergue, Joan de Palomar, a prop de la catedral de Barcelona (1426), a causa de l'auditoria de comptes de la Diputació, que el primer havia perdut recentment en benefici del segon.¹ Aquesta publicació difereix d'aquella en el fet d'aportar *in extenso* totes les actes del primer volum, que en si conté un primer judici. Es projecta publicar més endavant el segon volum, en què s'enregistra un segon plet, sempre al voltant del mateix crim.²

Ambdós manuscrits es troben a una secció de l'Arxiu Reial de Barcelona (ACA) que s'intitula Processos davant del Consistori. Bona part de la informació de context i un estudi detallat de dits processos foren presentats al públic a l'esmentat article. El propòsit, per tant, d'aquesta introducció és orientar els lectors de manera més concisa i, per tant, moltes de les fonts d'informació quedaran mencionades només a la bibliografia.

II. ANTECEDENTS POLÍTICS DEL PROCÉS

La majoria dels processos davant del Consistori de la dita secció es refereixen a litigis per les Generalitats, és a dir, els impostos que cobrava i administrava la Diputació del General. Establerta a les Corts de Cervera de 1359, aquesta institució gaudia només de poder econòmic, és a dir, fiscalitzava el donatiu cedit al rei durant les Corts i els impostos del General o Generalitats. Fou el 1413 quan obtingué, en virtut d'un Capítol del General atorgat per l'infant Alfons com a primogènit de Ferran I, el seu estatut d'institució permanent amb sis oficials d'exercici triennal, és a dir, tres diputats i altres tants oïdors de comptes. Així mateix, la Diputació rebé la comissió de vetllar per l'observança de les Constitucions generals i oposar-se, amb requestes i

---

1. Figura d'excepcional rellevància per a la història del dret i del pensament catalans. Sant Dionís fou un eclesiàstic gironí, doctor en dret civil, coautor de la Compilació de 1413 (juntament amb Bononat Pere, Jaume Callís i Francesc Basset) i, per últim, escriptor del *Compendium* de tota la legislació catalana aprovada a Corts Generals, escrit a la dècada de 1420 i potser a inicis de la següent. Probablement fill del jutge reial homònim del s. XIV, era germà del també jurista Dalmau de Sant Dionís, el fill del qual, el cavaller Narcís de Sant Dionís, fou vicari de Girona en les dates de l'atemptat a Palomar i, sens dubte, cervell del mateix. Altres famílies emparentades amb aquests Sant Dionís eren els Sarriera i els Santceloni. Tant per al procés com per a l'obra i vida del jurista, vegeu bibliografia. No és menor la importància de Joan de Palomar, en l'àmbit del dret canònic, sobretot per la seva actuació al concili de Florència i Basilea, en la seva disputa amb els Hussites. *Vid.* ELÍAS DE TEJADA (1950), VILALLONGA (1993) i MANSI (1788), volums 29 i 30, per a l'obra del darrer.

2. Respectivament: G-232 i G-193,4, *vid.* bibliografia, fonts manuscrites.

instàncies, a tota infracció comesa per qualsevol oficial reial, inclosos els que no eren temporals, com ara el Governador General de Catalunya, el Canceller o el Vicecanceller.

Després d'un intent notable, si bé no reeixit, a les Corts de Barcelona de 1410, a les de Sant Cugat-Tortosa (1419-1420) fou escollit, a partir del Capítol de Cort *Com poc valdria*, un Tribunal inquisidor polític, que durà al voltant de dos anys, amb potestat per a supervisar l'observança dels oficials majors, com el Canceller, Vicecanceller, Regent la Cancelleria, entre d'altres, i jutjar-ne la infracció.³ Era una passa més en el progrés legislatiu esmentat.

El doctor en lleis gironí Narcís de Sant Dionís formà part del dit Tribunal. En relació amb les seves actuacions, comptem amb un volum de la mateixa secció suara mencionada, Processos davant del Consistori, en el qual els sis inquisidors polítics intenten treure l'aigua clara d'una suposada infracció del Governador General de Catalunya, que s'havia arrogat la instrucció i condemna d'un notari de Lleida.⁴ Per desgràcia, no sembla que la investigació iniciada pel Tribunal arribés a bon port. Potser per aquesta raó, o per pressió de la monarquia, el Tribunal cessà a les següents Corts de Barcelona de 1422, quan s'aprovà la creació d'un procurador fiscal, el qual resultà ser Bartomeu Ripoll.

III. CONTEXT DEL NOSTRE CAS

El jurista Narcís de Sant Dionís, que en la seva carrera eclesiàstica només arribà a vicari de Girona i Barcelona (deixant de banda algunes canongies, dos ardiaconats i l'habitual reguitzell de benifets), fou, en l'àmbit civil, a més d'enquestador polític, com s'ha dit, oïdor de comptes pel braç eclesiàstic per a dos triennis, el de 1416-1419 i el de 1440-1443. No obstant això, se sap que per al trienni de 1425-1428 també havia estat cooptat quan, abans de jurar el càrrec, fou destituït expeditivament per algun motiu que encara desconeixem.⁵

No és possible fer-se una idea clara, a hores d'ara, de la possible rivalitat personal o política entre Narcís de Sant Dionís i Felip de Malla, que, com a president *in pectore* de la institució, hauria defenestrat el primer. El cas és que el procurador del General, Bartomeu Ripoll, obrí una causa contra l'elecció de Sant Dionís, argüint il·legalitat, i la Diputació cooptà, en substitució d'aquest, el gironí Joan de Palomar, canonge de la ciutat de l'Onyar i diaca de Barcelona, que era, segons afirma Perarnau, proper a Felip de Malla.

3. CARAVYC XII: 200-201.

4. També ha estat estudiat recentment. *Vid.* bibliografia.

5. Els diputats eren Felip de Malla, ardiaca major de la Seu de Barcelona (sobre el qual, vegeu PERARNAU, 1978), el cavaller Joan Desfar i el ciutadà Narcís Miquel. Els oïdors de comptes eren el donzell Bertran de Vilafranca i el ciutadà Baltasar de Gualbes.

De Xàtiva estant, Palomar acceptà, el 30 de desembre, la seva elecció i jurà el seu càrrec el 26 de febrer de 1426. Paral·lelament, sembla que a finals de 1425, Sant Dionís havia apel·lat la seva destitució davant Alfons IV, que aleshores era a València. D'aquesta apel·lació no se n'ha trobat traça als arxius, fins al moment present.⁶ Per documentació indirecta, sabem que la Diputació defensà la seva decisió mitjançant el seu procurador Bartomeu Ripoll, entre d'altres, i que, els mesos d'abril i maig de 1426, degué aconseguir una sentència reial desfavorable per al jurista gironí.

IV. EL BATIMENT DE JOAN DE PALOMAR I EL JUDICI

No sabem pas quina reacció immediata tingué el clergue, micer —aquest n'era el tractament— Narcís de Sant Dionís. El cert és que, tot i habitar a Barcelona,⁷ conservava una gran vinculació amb el seu ambient familiar gironí. Germà del donzell Dalmau de Sant Dionís i emparentat per les seves germanes amb els Santceloni i els Sarriera, semblava mantenir una bona relació amb els seus nebots, entre d'altres raons, perquè no devia ser gaire més gran, nascut probablement vers 1380. El cavaller homònim —amb el tractament de mossèn— Narcís de Sant Dionís, fill de Dalmau, era aleshores, com a veguer de Girona, el seu nebot més ben posicionat i comptaria, aproximadament, els anys del segle, entre 20 i 30. Bernat Sarriera i Felip de Santceloni, els altres nebots, vivien de diverses activitats gens definides, però es trobaven igualment ben a prop del seu oncle.

Sant Dionís, a més, comptava amb un abundant seguici de criats o afavorits: Pere Vidal i Miquel, escuders, un esclau dit Antoni i un desconegut bort, mencionat diverses vegades a les actes (sembla que fos fill il·legítim del mateix clergue).⁸ Per la casa del canonge i jurista passaven sovint i hi dormien altres figures, com el mercader Joan Comelles o els germans de Vidal, Narcís i

6. S'ha cercat sense èxit a ACA, Cancelleria Reial, Registres, Sententiarum, 2741, 2742, 2743; i a Arxiu de València, Sentències, mss. 459, 460, 461.

7. El 1436, Sant Dionís declarava a les Corts posseir «en Barchinona una casa al canto de la claustra de la Seu, la qual se pertany al Capítol de Barchinona, dins la qual casa té e posseheix dues mules pera cavalcar, lits fornits de robes e lurs aparellaments, segons appar en les cambres de la dita casa diverses cofres ab diverses robes de diverses maneres, un estudi dins lo qual ha molts llibres de dret canònic e civil e daltres facultats, diverses eynes de cuyna e diverses altres robes e les vestedures que porta en son cors e altres robes hon se vulle que sien» (CARAVYC XX: 20). Es tractaria, en teoria, d'una de les cases dels canonges que avui constitueixen la residència homònima del president de la Generalitat.

8. Algunes d'aquestes figures apareixen al testament que atorgà Sant Dionís el 1458: Pere Vidal, prevere beneficiat a la Seu de Barcelona, i el seu nebot homònim (és a dir, el que era veguer de Girona el 1426) en resulten els marmessors i un dels fills d'aquest darrer, Dalmau Gabriel de Sant Dionís, n'era hereu universal, però en rebia la meitat de l'herència un clergue beneficiat a les esglésies de Santa Maria del Pi i de Sant Just, anomenat Gabriel Pere o de Pere (n'era el bort?). *Vid.* Bibliografia.

Francí, o el mateix Bernat Sarriera. Al seu domicili s'hi jugava a cartes (gresca), la qual cosa estava prohibida.⁹ Sant Dionís, a més, tenia tractes imprecisos amb conversos, com Joan Dez Quer, que freqüentava casa seva, o Lluís Dala, a qui enviava el seu escuder Pere Vidal i, si podia, el seu germà Narcís Vidal, si bé aquest darrer semblava resistir-s'hi —n'havien de cobrar indirectament el servei del batiment? El clergue, en definitiva, utilitzà el seu ascendent sobre aquests familiars, servents, subalterns i satèl·lits per a venjar-se de Palomar.¹⁰

Els Vidal, oriünds com Sant Dionís de Girona, esdevenen els veritables protagonistes. Pere, potser el més gran, servia Sant Dionís des de feia set anys. Narcís, el buderol, menor de 25 anys, era sabater, i treballava des de mitjan desembre al Born, a casa del seu mestre, Antoni Oró. Francí, més avesat, feia de barber a la Plaça Nova, a casa del seu mestre, en Bellit. Cal recordar que fins mitjan segle xx es mantingué el barri de davant de la Catedral i la Plaça Nova —punt d'encontre destacat en aquest procés— era aleshores molt més petita.

Els fets, resumits, són els següents. Bernat Sarriera era a Barcelona des de novembre de 1426, juntament amb Felip de Santceloni, per comprar joies —segons testimoni de Pere Vidal. Segurament, Sarriera ja tramava l'atac contra Palomar —i potser n'espiaava les rutines i els itineraris—, com ho comentà, a casa del seu oncle, a Pere Vidal —el qual declara que només li digué a ell. Vers el dia 10 del mateix mes —quinze dies abans de Nadal—, el jurista Sant Dionís marxà a Girona a l'enterrament d'un germà seu¹¹, acompanyat per Pere Vidal, l'escuder Miquel i els nebots Sarriera i Santceloni, que s'havien quedat a la ciutat comtal per assegurar-se que l'oncle els pagava el viatge. Al camí, es

---

9. *Vid.* entrada corresponent del DCVB. Sobre la relació amb els seus nebots, un testimoni del segon volum i procés d'aquest crim (G-193,4) és il·lustratiu: «que ell, testis, bé sab que lo dit mossèn Narcís Sent Dionís, cavaller, és fill de micer Dalmau de Sant Dionís, lo qual [...] és germà del dit micer Narcís de Sant Dionís, e [...] que lo dit Bernat Sa Riera [...] és fill de Arnau Sarriera quondam ciutedà de Gerona e-és fill de una dona [f. 230r] germana del dit micer Narcís de Sant Dionís canonge [...]. Si són elimentats de béns e rendes del dit micer Narcís canonge ho no, asò ignore ell, testis, [f. 230v], però bé creu ell, testis, que hagen haüt millorament e hagen».

10. Les bandositats eren un problema de la Catalunya d'aleshores, com recull Perarnau (1978: 133-136). De fet, cal tenir present que la guerra privada era un privilegi nobiliari ben respectat al Principat. Els Sant Dionís hi foren especialment actius, sobretot a Girona. El clergue Sant Dionís era un home de caràcter: el 1434, com a vicari del bisbe de Girona, posà la ciutat sota interdicte, per una talla imposada a l'església pels jurats de la ciutat, que ell considerava injusta, i provocà l'ira de la reina Maria; el 1436 fou empresonat, amb molts altres procuradors a Corts, per negar-se a finançar amb diners del General dues galeres destinades al rei Alfons el Magnànim. El 1447, el cavaller Sant Dionís va parar una emboscada a l'abat de Sant Pere de Galligants i atacà la seva casa a Girona, per venjances i enemistats que implicaven la família, molt semblants a les del present volum (RYDER, 2021: 118).

11. Probablement Bernat de Sant Dionís, dit de Bordils, el tercer germà, del qual no se sap bé quan traspassà, però el 1417 encara era viu i el 1433 ja era mort, perquè la seva vídua Sibila n'ostentava l'escrivania (SANS I TRAVÉ, 2005: docs. 736 i 837). Dalmau de Sant Dionís no morí fins el 1432. *Vid.* bibliografia sobre el clergue.

creuaren amb Narcís Vidal, que marxava de Girona —sembla que apressadament, perquè s'hi havia embolicat en algun problema— i anava a Barcelona, a quedar-s'hi i potser refugiar-s'hi per un temps. Sarriera li demanà que es deixés trobar a la capital quan, més tard, ell hi tornés.

A Girona, els viatgers visitaren també l'altre nebot, el veguer Sant Dionís, el qual mostrà una espurna del seu caràcter en un dels encontres a casa seva —dels quals hom imagina les converses—, tot exclamant que els era necessari que Palomar es llevés a matines la nit de Nadal, per a perpetrar-ne el batiment.

Entre el dissabte 21 i el dilluns 23 de desembre, el clergue Sant Dionís, Pere Vidal i Bernat Sarriera tornaren de la ciutat de l'Onyar. Sarriera començà a implicar Narcís Vidal, el mateix dilluns, a la Plaça Nova, si bé els seus dos germans, Francí i Pere, sembla que l'hi desaconsellaven. Narcís passà per casa del clergue. Les diverses escenes entre els dos personatges, de jerarquia social marcadament diferent, són psicològicament sucoses: el jove no formava part, estrictament, del cercle del jurista, però mica en mica hi anava entrant. Desgraciadament, seria qui acabaria pagant per tots. Del clergue Sant Dionís s'endevina una personalitat sinuosa —sofisticada, en diu Pere Vidal— i alhora temperamental.

Bernat Sarriera, que parava a casa d'una dona «que li feia bona festa», havia arreplegat dos pagesos de l'Empordà, o tal vegada d'Osor o d'Amer, els quals s'hostatjaven a l'antiga plaça de l'Oli. Narcís Vidal declara que dilluns a la tarda s'assabentà, a casa de Sant Dionís, dels particulars del pla de Sarriera, perquè els hi explicà Pere Vidal. Narcís confessa innocentment, durant l'interrogatori dels diputats, que havia dit al seu germà que més glòria en tindria Sarriera de fer l'abastament de dia. No n'és l'única mostra d'ingènua franquesa.

Després de treballar al Born fins a les 8 hores, Narcís Vidal es trobà amb Sarriera a la Plaça Nova i d'allà anaren a cercar Pere Vidal, a casa de Sant Dionís. Seguidament, tots tres tornaren novament a la dita plaça, per esperar Francí, que plegués de treballar. Però Pere Vidal marxà abans, després d'aparatar-se amb Sarriera vers el portal de la muralla: és probable que llavors aquest darrer demanés a Pere que hi amagués més tard els bastons per als pagesos. A les nou, sortí Francí de la barberia i tots tres anaren a la plaça de l'Oli, a esperar el primer toc de matines.

Mentrestant, Pere Vidal i Joan Comellas es trobaren, més tard, vers mitja nit al claustre de la catedral i hi passejaren. Els diputats sospitaven que hi havien anat a espïar. Quan començaven a tocar matines, Pere Vidal tornà a casa de Sant Dionís, per a despertar-lo, de manera que assistís a l'ofici. Tot seguit, l'escuder s'hi quedà a dormir.

Paral·lelament, a la mateixa hora, Sarriera cridava els pagesos, els quals sortiren de l'hostal, a la Plaça de l'Oli, ja armats amb llances de mà, curtes, que, però, amagaren en un racó de la Plaça Nova, en arribar-hi, i les substituïren pels bastons. Evidentment, el propòsit, en acabar la feina, era que canviessin

una altra vegada les armes i escapar directament vers Girona. Sarriera deixà a Narcís Vidal una espasa i un broquer i en rebé un altre broquer i una espasa de dues mans. Tot seguit, es col·locaren a l'alfóndec —número 3 de l'actual carrer Sant Honorat—, i a les seves rodalies, a esperar l'aparició de Palomar. La comitiva del diaca sortí de casa seva —es desconeix exactament on habitava, si bé devia ser a l'actual carrer del Call— entre les 12 i les dues de la matinada. Llavors es produí l'atac, a la cantonada de l'afóndec, del qual és possible llegir l'engrescadora narració des de diferents i acolorides perspectives, a les actes. Tots fugiren en direccions diverses, encara que es retrobaren de seguida Francí, Narcís i els pagesos, que poc després se n'acomiadaren, dels altres, per marxar a Girona. Narcís se separà de Francí i anà a dormir, més tard, a casa del seu mestre, al Born.

Durant les hores següents de la matinada, Francí i Joan Comellas entraren a casa de Sant Dionís, per estirar-se al llit on ja dormien Pere Vidal i Miquel, l'altre escuder. En algun moment, aparegué Sarriera per a tornar una capa vermella —o clotxa— a Francí, que li havia prestada, o potser caldria entendre que realment tornà a Narcís l'espasa de dues mans, però Pere Vidal —pel testimoni del qual coneixem aquest particular— preferí variar la seva versió per a no perjudicar el seu germà petit. Sarriera comentà llavors l'acció amb Pere Vidal, abans de marxar i esfumar-se definitivament, fins al segon procés.

Deixant de banda les peripècies següents fins a la detenció de Pere i Narcís, a principis de febrer, per part de la Diputació, el judici a la Cort del veguer de Barcelona, Guillem de Bordils, començà el 10 del mateix mes. Sembla que dit Tribunal inicià la seva instrucció a partir de la *fama publica* —així com la Diputació— i no per denúncia de Palomar. Narcís fou assistit per un jove advocat barceloní, Guillem Vidal.¹² La seva activitat judicial fou amatent, enèrgica, incansable, exuberant de citacions del dret comú i dels jurispèrits comentaristes, de vegades acrobàticament especulativa. Primerament interposà un misteriós guiatge del mateix veguer, el qual hauria protegit Narcís Vidal, com a excepció peremptòria, és a dir, dissolutòria de la causa. Demanà en conseqüència una restitució íntegra, perquè Narcís era menor: un regrés, jurídicament obligat, a l'estat anterior a la detenció.

Exhaurida aquesta via, Guillem Vidal aportà un altre guiatge, expedit pel rei, en una carta credencial escrita el desembre de 1426, adreçada a un ciutadà de Girona, anomenat Pere Sarriera, a través d'un cavaller, Jaume Alemany de Bellpuig, missatger reial. S'hi sumen cartes del mateix cavaller, que insten el veguer a respectar el guiatge. El 6 de març de 1427, a casa del llicenciat en decrets Bonanat Pere,¹³ el veguer Bordils requerí l'opinió autoritzada de

12. De fet, exercia la curatela de Narcís (com a menor de 25 anys) i potser n'era parent. Encara era actiu el 1440, quan representà un mercader en la venda d'un obrador, situat a la plaça reial major, als consellers d'aquell any (CPMB: doc. 1194).

13. Figura destacadíssima, molt experta en dret i de gran influència aleshores: havia estat jutge contra els mals consellers de Joan I (1396), Regent la Cancelleria durant l'interregne

diversos juristes, els quals decidiren primerament elevar una consulta al rei. El judici estava a punt de descarrilar. Només dos dies més tard, Bonanat Pere reaccionà i presentà, juntament amb Pere Descoll, una cèdula en què desacreditava del tot la carta credencial en qüestió i negava la consultòria al rei.

A partir d'aquí, Guillem Vidal intentà obstaculitzar sense èxit un procés que anava accelerant la seva conclusió. Ni tan sols la reclamació pel canvi de jutges —els costos de la qual, en ser desestimada, es carregaren al reu— aconseguí el desitjat sobreseïment. Es demanà el parer dels quatre consellers de la ciutat de Barcelona, Joan Ros, Joan Bussot, Jaume Colom, Huguet Fivaller i Bernard Sapila, que manifestaren la necessitat de continuar amb el judici. Finalment, el juí dels prohoms del Consell de Cent (vint-i-quatre pròcers) emeté sentència, tot dictaminant que Narcís Vidal fos penjat.

V. CRITERIS D'EDICIÓ

La transcripció ha hagut de basar-se, íntegrament, en un manuscrit, que resulta ser una còpia, poc posterior, duta a terme pel mateix escrivà que redactà l'original.¹⁴ No s'hi ha reconegut més que una sola mà. S'indiquen les pàgines del manuscrit amb un número volat i una barra inclinada, més la inicial de l'orientació, *recto* o *verso*: ^{1r/}. Les interpolacions van entre claudàtors [ ], les substraccions entre parèntesis angulars < >, les lectures diplomàtiques entre parèntesis normals ( ). Les lectures dubtoses o insòlites s'indiquen amb un [*sic*] o es comenten en nota.

El manuscrit alterna amb gran desinvoltura el llatí i el català. S'ha preferit mantenir la lletra rodona per als textos d'ambdues llengües i no marcar de cap manera la transició. Només s'escriuen en cursiva les interpolacions d'un o pocs mots d'una llengua en els paràgrafs escrits en l'altra.

Ortotipografia i puntuació

Text llatí. S'ha mantingut l'alfabet clàssic, sense distinció de v/u ni i/j, i per tant es troba en minúscula sempre u/i i en majúscula V/I. La grafia doble «ff» que indica una majúscula ha estat simplificada. Els punts i seguit s'inicien amb una majúscula. Hi ha nombroses variants ortogràfiques, que es mantenen.

Text català. Es regularitza la distinció històrica (posterior al manuscrit) entre v/u i i/j, d'acord amb l'ortografia moderna.

(1410), jurista assistent al Compromís de Casp (1412), coautor de la Compilació de 1413, advocat de la Diputació (des de 1413) i ambaixador del Consistori de Barcelona, etc.

14. Era el notari públic Antoni Desvern, encara actiu el 1436 (CPMB: doc. 1164).

La nostra edició del text català és conservadora i, per tant, no es regularitza més que les aglutinacions, de manera que els apòstrofs, els punts volats i en general els pronomes febles s'empren normativament, d'acord amb els criteris de l'Editorial Barcino, tret de casos com "a:ssos viare" —és a dir, doble S intervocàlica, que indica una sibilant sorda. Es manté l'ortografia exactament com a l'original —seguim els criteris de dita editorial—: L simple també en cas de palatal (LL), si no apareix aquest dígraf al text (com a l'inici del f. 18r); CH finals; els plurals apareixen segons es llegeixen al ms.: *-as* i *-es*, indistintament; el mateix ocorre amb el pronom personal *jo*, que figura així, però també sovint com a "yo". S'accentua, però, modernament.

En qualsevol de les dues llengües, passen a escriure's en majúscula, trobant-se al ms. en minúscula —si més no, en la majoria de casos—: General (de Catalunya), Nadal/*Natiuitas*, Plaça Nova, Príncep/*Princeps*, Rei/*Rex*, entre d'altres. La resta de majúscules i minúscules han estat adaptades d'acord amb l'ús modern. Es puntua segons criteris semàntics actuals. Al ms. es troben en majúscula els noms de mesos, de dies, de números, de vegades "ffrare" (amb el sentit de germà).

S'han trobat, i per tant mantingut, les formes insòlites "nangú" —desenvolupada, sense abreviatura o titlla, al f. 4v— i "nangun", variants només gràfiques de "nengú" i "ningun" i "nagun", sí recollides al DCVB. S'ha regularitzat la forma "Barchelona", que al ms. figura com a "Barchna", amb titlla sobre les dues darreres lletres. Aquesta variant ortogràfica està justificada per la forma present al f. 7v a la seqüència "E ell, depositant, dix-li que sí's farie si ere en Barçalona". Quant al terme desenvolupat "deposant" —que gairebé sempre apareix al ms. abreujat com a "depô", amb titlla més llarga—, comptem amb una mostra completa al f. 5r a la seqüència "qui eren ab lo dit Bernat Sariera quant ell, depositant, lo encontrà al portal". "Ts" s'ha desenvolupat sempre com a "testis". Els hiats en què concorre la lletra *y* no han estat indicats amb la dièresi ni amb accent, com en els casos següents: "hoyt" (oït), "hoy" (oï), "deyts" (deïts = digueu). Igualment no s'indica a l'infinitiu "hojr", com avui dia és normatiu no anotar-lo. Sí que es manté la dièresi en els imperfects febles, tot i que l'hac, en aquests casos, fos ja la marca ortogràfica de l'època per a l'hiat: "dehïa, fahïa, acordar-se hïen", etc. Es conserva la numeració romana sense transcriure-la a lletra.

Les intervencions d'estil directe que apareixen, ja sigui en les actes del procés, de l'interrogatori o fins i tot en les mateixes deposicions, s'han posat en punt i apart després de guió llarg, per a fer-les més llegidores, en forma de diàleg, si bé a l'original no hi ha cap distinció ni solució de continuïtat. Els diàlegs secundaris, referits a les intervencions d'estil directe, o els incisos van entre cometes angulars: « », així com alguns casos d'estil semi-indirecte, com: *va dir que si* «...». La documentació aportada es col·loca entre cometes angulars, però l'estil directe al seu interior es destaca entre cometes angleses: " " .

Comentaris en nota

Alternen les notes erudites amb les notes d'edició. Aquestes darreres empen aquestes formes llatines, en cursiva:

Add.: ha afegit. *aptant* o *correx*: “he adaptat” o “he corregit” —modificacions que ha semblat oportú fer al text. *corr. in: correat in* —significa que el copista, a partir d'un primer mot equivocat, n'ha refet algunes lletres per a obtenir una altra paraula. *del.*: *deleuit*, “ha esborrat”, tot seguit del darrer mot indicat. *ms.*: manuscrit. *non liquet*: “no queda clar” —quan no s'entén. *uidetur*: “sembla” —quan la lectura resulta insegura. No s'indiquen les repeticions de mot entre el final d'un pàgina i l'inici de la següent, que venen a ser un mer reclam del mateix copista.

Legislació o literatura citada

Els incípits i abreviatures del *corpus iuris civilis* o del dret canònic es mantenen, especialment *l.* = llei, *c.* = capítol, *ff.* = Digest, *C.* = Codi. Les identificacions de fonts (també bíbliques) es col·loquen entre claus { } i les abreviatures pensades per a incolure-les-hi són, per al dret comú:

C = Codi; D = Digest; Nov = Novel·les.

I, per al dret canònic:

GR. = Decret de Gracià; X = Decretals de Gregori IX o Liber Extrauagantium; Sext. = Llibre Sisè de Decretals; Clem. = Clementines. La legislació de dret propi (Constitucions, Capítols de Cort, Usatges¹⁵) s'explica, si cal, en nota.

---

15. Per als quals continua essent útil VALLS I TABERNER — ABADAL Y VINYALS (1985).

VI. EDICIÓ

A. Denúncia i primers interrogatoris

1. Encapçalament. 10 de febrer de 1427.

Nouerint¹⁶ uniuersi quod, die lune qua computabatur decima mensis febroarii, anno a Natiuitate Domini millesimo quadringentesimo uicesimo septimo, hanc inquisitionem incepit honorabilis Guillermus Perayerii, iurisperitus ciuis Barchinone, de mandato et ex comissione sibi factis per honorabilem Guillelmum de Burdillis, militem uicarium Barchinone, Aqualate et Vallensis, Modiliani et Modilianensis. Ex eo et pro eo quia fama publica et efferente ad auditum dicti honorabilis uicarii et eius Curie fuit nouiter deductum: quod uenerabilis Bernardus Sarriera, ciuis Gerunde, Narcissus Vidal, sabaterius, Petrus Vidal, scutiffer, Franciscus Vidal, alias *Fransí* Vidal, barbitunor, fratres germani dicte ciuitatis Gerunde, cum quibusdam eorum complicibus, Dei et domini Regis timore ac correccione ex[c]erptis ac postpositis, ipsos non timendo, ducti diabolico spiritu, mente et proposito delliberatis, se posuerunt *en aguayt* prope ecclesiam beate Sedis Barchinone in nocte uigilie sacrate Natiuitatis Domini nostri Ihesu Christi proxime preterite,¹⁷ cum ensibus tam unius manus quam duarum manuum, fustibus et aliis armorum generibus, animo, proposito et mente delliberatis occidendi (ut creditur) et seu letaliter uulnerandi seu atrociter iniuriandi honorabilem Iohannem de Palomario, decretorum doctorem, diachonum et in sacris ordinibus constitutum ac auditorem compotorum honorabilium dominorum deputatorum Generalis Cathalonie Principatus, non obstante quod ipsi bene scirent ipsum fore officialem pro domino Rege, puta auditorem dictorum compotorum, ut preffertur, et canonicum sancte Sedis Gerundensis.

Et quod euenit quod, predictis superius nominatis sic in dicto aguayto siue aguayt dicta sacratissima nocte dicti Domini nostri Ihesu Christi Natiuitatis, cum dictus honorabilis Iohannes ^{1v/} iter suum cum duobus brandonibus siue *brandons* accensis cum suo habitu clericali capaque canonicali honesto modo cum suis seruatoribus faceret ad dictam Sedem Barchinone pro interessendo in dictis matutinis et aliis diuinis officiis inibi fiendis et illas ac illa cantare adiuuando ut fidelis et deuotus christianus et diachonus predictus, predicti uero uenerabilis Bernardus Sarriera, Narcissus Vidal, Petrus Vidal, Franciscus, alias *Francí* Vidal, una cum eorum iniquis complicibus, diabolico ac lucifero ducti spiritu, exeuntes de dicto agayt, non obstantibus aliquibus diffidamentis,¹⁸ irruerunt crudeliter et inhumaniter contra eundem et, suffocatis dictis brandonibus siue *ciris*, magnis et letalibus ictibus tam ensium quam baculo-

16. Al marge superior, vers l'esquerra: «34». Centrat: «esti^a n.º 10».

17. preteriti *ms.* | *correxí.*

18. diffidamentes *ms.* | *correxí.*

rum ipsum honorabilem Iohannem, qui paciffice et inermis incedebat indutus uestibus et capa sacerdotalibus et seu canonicalibus, letiffere percusserunt tam in eius corpore quam in suo capite sic quod ipse honorabilis Iohannes Palomar ictibus et percussionibus ipsorum irruencium remansit in eius capite mortiffere cuiusdam ictus ensis uulneratus, ex ipso uulnere sanguinem emanando uultum eius ac tonsuram sui capitis tingendo et maculando, necnon eius persona ex predictis remansit maculata et concassata ac uastata.

Et alias ipsum interfecissent nisi quod ipse honorabilis Iohannes Palomar, diuino adiutorio sibi accurrente, fugiendo euasit, cum dolore se recolligendo intus dictam sanctam Sedem Barchinone, ad quam ut predictur ibat pro dictis matutinis et officio diuino celebrandi[s], usque ad quam Sedem ipsi incidiantes et irruentes semper eundem percuciendo et feriendo sicuti fuerunt, inmunitatem ipsius Ecclesie Cathedralis ^{2r/} frangendo Deumque offendendo, qui ait *Nolite tangere christos meos et in profectis meis nolite malignari* {Ps 105: 15}, sacrilegiumque comictendo, in legem eciam Corneliam De siccaris {D 48.8} incidendo cum habuerint animum eundem honorabilem Iohannem Palomar, diaconum et auditorem dictorum honorabilium dominorum deputatorum, occidendi, actentis predictis et aliis circumstanciis, ac in legem Iuliam Magestatis {D 48.4} incidendo, cum esset ipse honorabilis Iohannes Palomar et sit officialis non solum regius sed eciam per dictum dominum Regem et generalem Curiam Cathalonie creatus, ut predictur, et racione et occasione predicti auditoris compotorum officii fuerit ut predictur tam atrociter uulneratus, percussus, desonoratus et iniuriatus ac plura alia nephandissima et enormia crimina predicti incidiantes et irruentes comictendo.

Cumque talia, tanta et tam grauissima crimina non debeant sic oculis conuiuentibus pertransire neque impunita remanere, ymmo sunt et ueniunt ac debent [esse] grauissimis penis punienda et castiganda, actenta enormitate dictorum criminum, pro tanto dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis Guillelmi Perayerii, quem super hiis in iudicem siue inquisitorem assignauit, assumpto pro scriptore me, Anthonio dez Vern, notario Barchinone et in Curia dicti honorabilis uicarii scriptore iurato sub honorabili Bernardo Terreni, milite, domino utili scribanie Curie dicti honorabilis uicarii, presente, instante et requirente discreto Anthonio de Sori, procuratore fischali Curie ipsius honorabilis uicarii, et presentibus eciam pro procuratoribus Gregorio Sthephani mercatore et Leonardo Christiano tinctorerio, ciuibus Barchinone, qui iurarunt tenere secretum et de ^{2v/} non accipiendo seruicium iuxta priuilegium Barchinone, processit ad inquirendum super predictis in hunc modum qui sequitur.

2. Interrogatori a Narcís Vidal a la Cort del veguer. 10 de febrer.

Narcissus Vithalis, sutor oriundus ciuitatis Gerunde, habitator pronunch Barchinone, deponens in facto suo proprio sine iuramento et ut testis in alieno

citatus, iuratus et interrogatus dicere ueritatem quam sciat super predictis Curie preuentis et aliis de quibus interrogabitur. Et quia minor est XXV annis, maior uero XXIII annis, fuit sibi prouisum de curatore, uidelicet de Guillelmo Vithalis, causidico iuniore, ciue Barchinone, qui iurauit dictum delatum pro sui posse deffendere.

Et primo interrogatus per què és pres ell, deposant, e dix:

—Mossèn, d'aquesta presó de què m'interrogau jo he ja deposat en poder dels honorables deputats del General de Cathalunya. E axí, mossèn, sie'm legida aquella deposició que ja he feta ab algunas reinterrogacions que-m són stades fetes.

3. 1a deposició de Narcís Vidal a la Diputació. 7 de febrer.

E encontinent fou legida a ell, deposant, la dita deposició feta per ell, deposant, a VII dies del present mes de febrer e algunes reinterrogacions après fetes per intervalls de temps a ell, deposant, las quals deposicions e reinterrogacions se saguexen per orda en la forma sagüent.

Narcissus Vithalis, sutor ciuitatis Gerunde, habitator pronunch Barchinone, deponens in facto suo proprio sine iuramento et ut testis in alieno, citatus, iuratus et interrogatus dicere ueritatem quam sciat super predictis Curie preuentis.

Et primo interrogatus quant fon pres ell, deposant, e dix que dimarts ^{3r} proppassat ans de migjorn.

Interrogatus qui pres a ell, deposant, e dix que los honorables mossèn Johan dez Far, cavaller, e mossèn Narcís Miquel, deputats de Cathalunya, e un capdeguayta.

Interrogatus per què és stat pres ell, deposant, e dix que no-s sab.

Interrogatus ab qui stà vuy ell, deposant, e dix que ab n'Anthoni Oró, sabater de Barchelona.

Interrogatus quant ha que ell, deposant, és en Barchelona, e dix que XV dies abans de Nadal proppassat.

Interrogatus si del dit quinzèn dia abans de Nadal a ençà ell, deposant, és axit de Barchelona, e dix que no.

Interrogatus la vigília de Nadall [*sic*] proppassada hon ere ell, deposant, e dix que en casa del dit Oró, hon ell, deposant, fahïa fahena, e que-s dinaren a les VIII horas de nit.

Interrogatus hon dormí ell, deposant, la dita nit de Nadal, e dix que stà en veritat que après que ell, deposant, hac sopat a casa del dit son mestre ell, deposant, se isqué de casa del dit son mestre e féu la volta de la Tapineria pujant-se'n per la Plassa Nova amunt. E, quant fou al portal de la Plassa Nova, un home cridà a ell, deposant, per son nom, dient-li:

—Narcís.

E ell, deposant, girà's e dix:

—Què és axò?

E lo dit hom dix:

—No·m reconexes?

E ell, deposant, dix:

—No us conech.

E lavós lo dit home dix a ell, deposant:

—Yo son en Bernat Sariera —dient-ho d'en Bernat Sariera, fill de n'Arnau Sariera de Gerona. E ell, deposant, lavós regonegué'l.

^{3v/} E lo dit Bernat Sariera dix a ell, deposant:

—Què·t fas?

E ell, deposant, dix-li:

—Vaig-me deportant.

E après lo dit Bernat dix a ell, deposant:

—Vols romandre ab mi, que yo he a fer un poch? —dient que ell, dit Bernat, era vangut de Gerona ab alguns pagesos, qui eren aquí ab lo dit Bernat.

Però ell, deposant, [dix]:

—No·ls conec.

E ell, deposant, dix al dit Bernat que no volia romandre ab ell. E lo dix Bernat dix a ell, deposant:

—Puys axí és, lexe'm la spasa de duas mans que aportes e yo lezar-t'e la mia spasa e broguer que yo aport —dient-ho de una spasa de duas mans que ell, deposant, portava lavós. E ell, deposant, dix-li que en bona hora e de fet ell, deposant, liurà la dita spasa de duas mans al dit Bernat Sariera. E lo dit Bernat Sariera liurà a ell, deposant, la sua spasa e broguer que aportave.

E assò fet ell, deposant, leixà a la dita volta ho portal lo dit Bernat Sariera e altres qui eren ab ell e ell, deposant, anà-sse'n envers la sgleya de Sancta Maria de la Mar, prenent per la plaça de Sant Jachme dret camí e via a la Cort del vaguer.¹⁹ E quant fou a la dita Cort començaren a tocar matines a la Seu. E, com fon a Sancta Maria de la Mar, ell, deposant, stave aquí contínuament fins entorn de una hora [a]prés mige nit, que no isqué de la dita sgleya. E, après, anà-sse'n. E anà-sse'n dreta via a casa del dit son mestre, des de²⁰ la dita sgleya de Sancta Maria de la Mar.

Interrogatus si lo dit Bernat Sariera dix a ell, deposant, quines fahenes hic havia a fer ni per què hic era vangut, e dix que no li dix per què, sinó que un poch hic havia a fer.

Interrogatus si, com ell, deposant, dix al dit Bernat Çariera que no vo^{4r/}lia romandre ab ell, segons damont ha deposit, si lo dit Bernat Sariera li dix res, e dix que hoc, que li dix que se n'anàs en bona hora, que prou eren.

19. Recordem que hi havia una església, de Sant Miquel, que tapava l'actual façana nort de l'ajuntament i ocupava bona part de la plaça Sant Jaume, fins el segle XVIII. La cort del veguer era el castell vell, sobre la porta oriental de la muralla romana, després derruït en obrir-se la via Laietana. *Vid.* AHCB, Gravat 20096.

20. a *ms* | des de *correcxi*.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir fins al dia de vuy a nagun per què hic era vangut lo dit Bernat Sariera ab los dits hòmens, e dix que stà en veritat que alguns XV jorns ha que vingueren a ell, deposant, e li digueren com havien donadas algunas bastonadas a micer Johan de Palomar e que, si ell, deposant, ho havia fet ho hi ere stat, que se n'anàs. E ell, deposant, dix que no y era stat ne-n sabia res e que no se n'iria, ans ho trobarien ací tota vegada que l'haguessen mester.

Interrogatus qui eren aquelles personas qui digueren a ell, deposant, les dites paraulas, e dix que lo germà d'ell, deposant, appellat Pere Vidal, qui stà ab micer Narcís de Sent Dionís, li dix que n'havien haüdas letres de Gerona, las quals contenían que lo dit micer Johan de Palomar havien batut e que-s dehïa que ell, deposant, ho havia fet e que, si ho havia fet, que se n'anàs. E ell, deposant, respòs al dit son frare dient-li que ell no ho havia fet e que, si ho hagués fet, ell [*sic*] dit son frare ho sabera. Mas, pus que no ho havia fet, que ell, deposant, no se n'iria, ans lo atrobarían tota vegada que-l volguessen al Born, en casa de son mestre.

Interrogatus si lo dit son frare dix a ell, deposant, qui havia tramesa la dita letra, e dix que ell, deposant, no li'n demanà, però ell, deposant, pensa que la dita letra havia tramesa lo vaguer de Gerona al dit micer Narcís de Sent Dionís.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir que lo dir micer Johan ^{4v/} de Palomar sia stat bastonejat ho injuriat, e dix ell, deposant, que stà en veritat que ha hoyt dir ací al dit son frare tant solament que a Gerona se dehïa que-l dit micer Johan havían abastonejat ací en Barchelona.

Interrogatus a quina hora digueren que havia stat abastonejat, e dix que a las matines de Nadal.

Interrogatus quinny hora era com ell, deposant, entrà a Sancta Maria de la Mar la dita vespre de Nadal, e dix que eren entorn XI horas de la nit.

Interrogatus si ere nagú ab ell, deposant, quant ell anà a Sancta Maria de la Mar, e dix que no, car tot sol hi anà.

Interrogatus, quant fou a Sancta Maria de la Mar, ab qui parlà ell, deposant, e dix que no, ab nagun.

Interrogatus si ell, deposant, tant com stech a Sancta Maria de la Mar, ell passejà per la sgleya o se entrà a seure en nangun²¹ loch, e dix²² que stech en la dita sgleya passagant e aturant-se, mas que no s'assagué en nangun loch.

Interrogatus si ell, deposant, vahé nangú²³ en la dita sgleya de Sancta Maria de la Mar que ell, deposant, conagués, e dix que no y vahé nangú que ell, deposant, conagués de nom, sinó un home appellat en Duran, qui-s diu scrivà de la nau d'en Saragoça.

21. nagun] amb titlla sobre la primera vocal.

22. dix] *bis ms.* | *correci.*

23. nangú] *in extenso.*

Interrogatus si hac nangú en la dita sgleya qui conagués a ell, deposant, e dix que no, que ell sàpia.

Interrogatus si ell, deposant, parlà ab nangú en la dita sgleya, e dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, ha parlat ne ha vist lo dit Bernat Sariera ho ab lo dit Bernat despuys que ell, deposant, partí del dit ^{5r/}portal de la Plaça Nova, e dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, tot sol ho ab d'altres és stat al batiment del dit micer Johan de Palomar, e dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir qui ha batut lo dit micer Johan de Palomar ne hon se és tractat. E dix que no y sab àls sinó so que damont ha dit.

Interrogatus si sab ni ha hoyt dir qui eren los pagesos qui eren ab lo dit Bernat Sariera quant ell, deposant, lo encontrà al portal, e dix que ell, deposant, no sab certament qui eren, bé ha hoyt dir quax en somniant que n'í havia un que havia nom en Comte, però ell, deposant, no-l conex ni sab d'on és.

Interrogatus a qui ha hoyt dir ell, deposant, ço que demunt ha dit, e dix que ho ha hoyt dir a un home appellat Johan Nadal, que un a qui dehièn en Compte era stat ací ab lo dit en Bernat Sariera abans de Nadal.

Interrogatus si ell, deposant, viu que los dits pagesos qui eren ab lo dit Bernat Sariera fossen armats, e dix que aportaven spases e broguer e no sab que aportassen altres armes.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

4. 2a deposició de Narcís Vidal a la Diputació. 7 de febrer.

Dicta die ueneris fuit processum ad reinterrogandum dictum Narcissum Vithalis in modum qui sequitur.

Interrogatus hon se dinà ell, deposant, lo dia de Nadal. E dix que a casa del dit mestre d'ell, deposant.

^{5v/} Interrogatus si ell, deposant, lo vespre de Nadal fou a la Plaça Nova per casa d'en Bellit ab en Bernat Sariera e ab en Comte e ab un altre. E dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, stant en la dita Plassa Nova prop la dita casa del dit Bellit ho aquent en la plaça ensemps ab lo dit Bernat Sariera e en Compte, [recorde si] lo dit Pere Vidal, frare d'ell, deposant, vench aquí e que parlàs ab ell, deposant, e ab los altres. E dix que stà en veritat que ell, deposant, vahé que lo dit Bernat Sariera e Pere Vidal, frare d'ell, deposant, se apartaren après de la porta del dit en Bellit e parlaren ensemps, però en lo dit parlament no y foren los dits pagesos com stiguessen un tros lunyà, però ell, deposant, no hoy res del dit parlament qui fou entre lo dit son frare e lo dit Bernat Sariera.

Interrogatus²⁴ lo dit Pere Vidal, frare d'ell, deposant, hon se n'anà après que·l dit rahonament fou fet. E dix que·s pense ell, deposant, que se n'anà en casa de son amo, micer Narcís de Sent Dionís.

Interrogatus si ell, deposant, aquella nit, stant en la Plaça Nova o aquent, vahé Francí, son frare, e dix que hoc, bé·l viu a l'obrador d'en Bellit, que fahià barbes, emperò ell, deposant, no parlà ab ell car barallats s'eren.

Interrogatus si ell, deposant, stech molt en la Plaça Nova o aquent en lo dit obrador d'en Bellit e ab lo dit Bernat Sariera ho sperant aquell. E dix que stech·hi per spay d'una hora ho aquent entorn.

Interrogatus quina hora era quant ell, deposant, arribà en la dita Plaça Nova. E dix que entorn VIII horas.

^{6r} Interrogatus quina hora podia ésser quant ell, deposant, partí de la Plasa Nova. E dix que entorn nou horas de nit.

Interrogatus en quin loch se partí ell, deposant, del dit Bernat Sariera. E dix que en lo dit portal de la Plaça Nova.

Interrogatus si lo dit Francí, frare d'ell, deposant, parlà ab lo dit Bernat Sariera. E dix que hoc, car ell, deposant, los viu parlar.

Interrogatus si parlaren dins lo dit obrador ho fora lo obrador del dit en Bellit. E dix que fora lo obrador del dit en Bellit, envers la porta del dit obrador.

Interrogatus si ell, deposant, sab de què parlaren los dits son frare e Bernat Sariera. E dix que no·s sab.

Interrogatus quin vastit o abrigay aportava lo dit Bernat Sariera. E dix que una capa vermella.

Interrogatus si ell, deposant, sab que lo dit Francí, frare d'ell, deposant, prestàs al dit Bernat Sariera alguna clotxa. E dix que no·s sab si li prestà clotxa, bé és veritat que ell, deposant, ha vista aportar al dit Francí, son frare, una capa vermella italiana; no sab si era aquella del dit Bernat Sariera ho si ere una que n'ha en Johan Comellas.

Interrogatus [si], quant lo dit Bernat Sariera partí de la Plaça Nova, lo dit Francí, son frare, se n'anà ab lo dit Bernat Sariera. E dix que no·s sab.

Interrogatus si, com ell, deposant, partí de la companyia del dit Bernat Sariera, segons damont ha dit, lo dit Francí, frare d'ell, ^{6v} deposant, era ab lo dit Bernat Sariera. E dix que no, ans se n'era ja entrat dins lo dit obrador del dit en Bellit.

Interrogatus si ell, deposant, ha dit jamés an Pere Vidal, son frare, en algun loch que ell, deposant, fos stat al batiment fet del dit micer Johan de Palomar. E dix que no, però bé pot ésser que lo y haje dit, mas no li racorde.

Interrogatus si ell, deposant, és stat en lo batiment que s'és fet del dit micer Johan de Palomar ho en lo loch hon fou fet lo dit batiment ho en lo

---

24. Interrogatus] si *del*.

carrer que és stat fet lo dit batiment. E dix que stà en veritat que ell, deposant, e lo dit Bernat Sariera ab los dits dos pagesos se partiren de la Plaça Nova amunt vers Sent Jachme e, quant foren en lo carrer qui gira a la avallada del Pi per lo Call, lo dit Bernat Sariera dix a ell, deposant, que-s posàs en un cap de aqueys carrers de qualsevolgués, que ells se metrien aquent. E stant aquí ell, deposant, anave una amunt, altra avall. E, com anà avall, donà-li de viares que sentís lo dit Bernat Sariera e los altres en un carreró ho alfóndech qui és aquí a mà dreita quan hom va avall.²⁵

Interrogatus en quin loch del carrer era ell,²⁶ deposant, quant se féu lo dit batiment. E dix que era al sòl davall del carrer de la dita avallada més amunt de la casa d'en Scales, vers la Seu.

Interrogatus si ell, deposant, stant aquí vahé vanir blandons ho lum. E dix que stà en veritat que ell, deposant, viu vanir brandons encesos e lum e tantost que isqueren al cantó ell, deposant, los viu apagar. E après allí matex tantost sentí colps e cridar «Via fos!».

Interrogatus si lo home qui cridava *Via fos* anave carrer amunt ^{7^o} vers la Seu ho carrer avall. E dix que a sos viares carrer amunt vers la Seu.

Interrogatus si a-ssos viares li donaren molts colp[s]. E dix que a-ssos viares no foren sinó un colp ho dos.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir ab què li donaren los colps, si fou ab bastó ho spasa de duas mans ho ab spasa de una mà, e dix que a-ssos viares, segons los colps [que] ell, deposant, hoy, foren colps de bastó.

Interrogatus si sab ni ha hoyt dir ell, deposant, qui donà los dits colps de sa mà, e dix que ho han haüt a fer los dits pagesos e lo dit Bernat Sariera.

Interrogatus si com partiren de la Plaça Nova lo dit Bernat Sariera dix a ell, deposant, que anassen batre lo dit micer Johan de Palomar. E dix que, quant foren al cap del dit carrer qui avalla devers lo Pi, que lo dit en Bernat Sariera dix a ell, deposant, que hi eren per batre lo dit micer Johan de Palomar, qui-s pensave que-s levarie a matines.

Interrogatus si ell, deposant, vahé capellà ho canonge algú ab capa qui vingués derrera las lums que ell, deposant, viu apagadas. E dix que no, car tantost viu les dites lums apagades e hoy donar los colps, segons damont ha dit.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir que micer Johan de Palomar fos aquell que fou batut llavós. E dix que ell, deposant, no u sab sinó per tant com lo dit son frare li dix que n'havien haüdes letras de Gerona.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

25. La davallada del Pi (perquè arribava fins a Santa Maria del Pi, creuant l'antic call jueu, saquejat el 1391 i repoblat de cristians) seria el carrer de Sant Sever. Sobre l'alfóndech, que es trobava al número 3 del carrer de Sant Honorat, *vid.* FUMANAL (2011). El palau de la Diputació, al davant mateix, encara no arribava fins a l'actual plaça sant Jaume: hi havia cases de particulars i no seria fins més tard que la institució les compraria perquè Pere Blai hi construís la seva façana (vegeu RIU-BARRERA, 2021: 266).

26. ella *ms.* | ell *correxi.*

5. 3a deposició de Narcís Vidal a la Diputació. 8 de febrer.

^{7v/} Die sabbati octaua febroarii, anno predicto millesimo CCCC^o uicesimo septimo, fuit processum ad continuandum presentem inquisitionem et ad reinterrogandum dictum Narcissum Vithalis, ut dicat ueritatem super contradiccionibus factis et dictis per eundem Narcissum in sui deposicione et reinterrogacione, per eum die prescedenti factis.

E dix que stà en veritat que, entorn de XV jorns abans de Nadal, ell, deposant, vench de Gerona e, mentre que se'n vania ell, deposant, encontrà per lo camí deçà La Ballòria²⁷ micer Narcís de Sant Dionís, que anave a Gerona per la mort de son frare, lo qual micer Narcís demanà a ell, deposant, a hon anave e ell, deposant, dix-li que a Barchelona anave, lo qual micer Narcís dix a ell, deposant, si volia res e ell, deposant, dix-li que no e no parlaren de altre e axí-s partiren. E lo dit Bernat Sariera vania detràs lo dit micer Narcís [e] pres a ell, deposant, per la mà e dix-li a hont anave ne per quins affers e per què anà a peu. E ell, deposant, dix al dit Bernat Sariera que un poch havia anar cuytat fins a Barchelona. E lo dit Bernat Sariera dix a ell, deposant, si s'aturarie en Barchelona. E ell, deposant, dix-li que bé se imaginave que s'i aturarie.

E lo dit Bernat Sariera dix a ell, deposant:

—Fes que te atròpia la vespre de Nadal vers casa de micer Narcís.

E ell, deposant, dix-li que sí-s farie si ere en Barçolona. E no digueren alre, sinó que l dit Bernat Sariera dix a ell, deposant, que si volia res que ho digués. E axí-s partiren.

E après ell, deposant, encontrà en Felip Sentçeloni e en Pere Vidal, frare d'ell, deposant, los ^{8r/} quals vanien un troç luny detràs lo dit micer Narcís e Bernat Sariera, e lo dit Felip, present lo dit Pere Vidal, frare seu, dix a ell, deposant, hon anave e ell, deposant, dix que a Barchelona e no li digueren àls, sinó que lo dit Sentçeloni dix a ell, deposant, si volia res. E ell, deposant, dix-li que no.

E après ell, deposant, pres lo dit Pere Vidal, son frare, per la mà, apartant-lo, e parlà-li de alguns affers d'ell, deposant. E après demanà-li què volia lo dit Bernat Sariera, car dit li havia que ell, deposant, fos en Barchelona la vespre de Nadal vers casa del dit micer Narcís. E lo dit son frare dix a ell, deposant, semblants paraulas:

—Bé sé per què us vol, mas face'n ell matex.

E ell, deposant, après dix al dit son frare que s'entremetés a Gerona de alguns affers d'ell, deposant, e axí-s partiren. E ell, deposant, vench-se'n a Barchelona. E, après que ell, deposant, fou en Barchelona, era ja vespre, [e] vench-se'n a casa del dit micer Narcís e trobà-hi Francí, germà d'ell, deposant, e en Johan Comellas e un nabot de n'Aguilar e en Johan dez Quer, convers, qui jugaven a gresca, e lo dit Comellas levà's del loch e demanà a ell, deposant, per

27. La Batllòria, a l'actual terme de Sant Celoni, al Vallès Oriental.

què era vangut e ell, deposant, dix-li que era vangut per aturar en Barchelona. E lo dit Johan Comellas dix a ell, deposant, que grant pler havia haüt com ell, deposant, era vangut per aturar en Barchelona. E lo dit Francí, frare d'ell, deposant, apartà a ell, deposant, e dix-li per què era vangut en Barchelona e ell, deposant, comptà-li algunes rahons per las quals ell, deposant, no volia pus aturar a Gerona. E lo dit Francí dix que²⁸ grant pler ne havia.

E altre rahunament no hac entre ells ^{8v/} e ell, deposant, romàs aquí aquella nit e bé VIII jorns après que no feu fahena car no hic havia la roba. E après lo endemà ell, deposant, dix al dit Francí, son frare, ja ell si sabia per quins affers en Bernat Çariera volia que ell, deposant, fos la nit de Nadal a casa del dit micer Narcís e lo dit Francí, son frare, dix a ell, deposant, que lo dit Bernat Sariera havia dit al dit Francí, son frare, que-l dit Bernat Sariera ab certs hòmens havia vanir ací en Barchelona la dita nit de Nadal per donar bastonades al dit micer Johan de Palomar. E ell, deposant, dix al dit son frare que aquent lo trobaria, puys dit lo y havia. E lo dit Francí, son frare, dix a ell, deposant:

—Baldament no ho façats vós, encara que ells vos ho diguen. Façen-ho ells, car bons nabots ha micer Narcís, qui hi són bé bastants.

E ell, deposant, dix al dit son frare que d'axò ell, deposant, no-n farie res, mas bé serie aquí, pus que lo y havia promès. E no parlaren pus. E après ell, deposant, anà fer fahena a casa del dit son amo.

E, lo diluns abans de Nadal, lo dit micer Narcís vench de Gerona e ell, deposant, vench-lo a veure, com ell, deposant, stant a la Plaça Nova en casa d'en Bellit, lo vahés venir. Però lo dit Francí, frare d'ell, deposant, anà primer a casa del dit micer Narcís per obrir la casa, com ell tingués las claus.

E, après que ell, deposant, fon entrat en la casa del dit micer Narcís, alt en lo menjador, ell, deposant, li dix que bé fos vangut e demanà-li quin temps havia a Gerona. E lo dit micer Narcís respòs a ell, deposant, que bo. E après lo dit micer Narcís dix a ell, deposant, si «fahena ho què?». E ell, deposant, dix-li que hoc, que al Born «fahena, fahena». E ell, deposant, demanà al dit micer Narcís hon ^{9r/} era lo dit Pere Vidal, frare d'ell, deposant, e lo dit micer Narcís dix a ell, deposant, que havia acompanyat en Luís Dala, convers, a casa d'en Berenguer Martí e més li dix micer Narcís que lo dit Luís Dala li havia dit que ell, deposant, lo anàs veure. E ell, deposant, respòs-li que no havia grant voluntat d'anar-lo veure. E après no parlaren pus. E après ell, deposant, vahent que-l dit Pere Vidal, frare d'ell, deposant, se stava massa, anà-sse'n a casa del dit son mestre.

E lo sendemà, que fou lo dejuni de Nadal a hora de vespres, ell, deposant, vench-se a-ffer la barba a casa del dit en Bellit. E mentre ell, deposant, se fahia la barba lo dit Francí, frare d'ell, deposant, hac noves ab un jove del dit en Bellit e lo dit jove desmentia lo dit Francí, frare d'ell, deposant, e ell,

---

28. que] ple *del*.

deposant, levà's de la cadira volent donar un buffet al dit jove e no y bastà e pres una spasa de duas mans que tania al costat e volch-li donar ab la spasa e alguna gent de l'obrador meteren-s'i.

E ell, deposant, partí's d'aquí e anà-sse'n a casa del dit micer Narcís e muntà-sse'n alt en la cambra dalt, on lo dit Pere Vidal, frare d'ell, deposant, era, e acompanyaren-se. E ell, deposant, demanà al dit son frare de Gerona e demanà-li axí matex si sabia res dels affers seus propis que ell, deposant, li havia dit al camí de La Ballòria e lo dit son frare dix a ell, deposant, que no. E lavós lo dit Francí, frare d'ell, deposant, vench e dix a ell, deposant, que lexàs anar las novas que ell, deposant, havia haüdes ab lo dit jove de casa d'en Bellit e ell, deposant, dix-li que se n'anàs en bona hora e que no li'n parlàs d'aquí avant e lo dit Francí anà-sse'n e ell, deposant, romàs aquí ab lo dit Pere. E ell, deposant, lavós dix al dit Pere si ell dit Pere ^{9v/} sabia què era açò que'l dit Bernat Sarriera li havia dit là, al camí de La Ballòria. E lo dit Pere, frare d'ell, deposant, dix a ell, deposant, aquella nit hic davie ésser lo dit Bernat Sarriera ab gent per abastonejar lo dit micer Johan de Palomar. E ell, deposant, respòs al dit son frare dient-li que major honor li seria que ho fahés de dia. E lo dit Pere, frare d'ell, deposant, respòs e dix que ho fahessen com se volguessen, car no li anave res.

E après ell, deposant, partí's del dit son frare e anà-sse'n a casa del dit son mestre, per fer fahena. E aquí ell, deposant, stech fins que hagueren feta hora nona e assò fon entre set e VIII horas de la nit. E après ell, deposant, ab la spasa de duas mans, que pres sens altre arnés de cors, partí's de casa del dit seu amo e muntà-sse'n per lo carrer de la Mar amunt e via per la Tapinaria, fins a la Plaça Nova. E com ell, deposant, fos vers lo portal del mur de la Plaça Nova lo dit Bernat Sarriera cridà ell, deposant, per son nom e dix-li:

—Narcís.

E ell, deposant, dix-li:

—Qui és?

E lo dit Bernat Çarriera respòs e dix a ell, deposant:

—No-m coneys? Qu-en Bernat Çarriera son.

E, com se foren conaguts, ell, deposant, e lo dit Bernat Çarriera, abdós tots sols, anaren-se'n per lo carrer amunt vers la Deputació. E axí avant ell, deposant, demanà-li si hi ere tot sol e lo dit Bernat Sarriera dix que no, que abans havia amenats dos hòmens de aquells que diu hom que són hòmens e ell, deposant, dix-li ahon los havia e lo dit Bernat Sarriera dix-li que en un hostel de la plaça de l'Oli davant lo Pou de la Cadena, que allí reposàvent.²⁹

E passejàrent aquent de la casa de la Deputació fins a la casa del dit micer ^{10r/} Narcís dues ho tres voltes. E, stant axí, lo dit Pere Vidal, frare d'ell, deposant, isqué de casa del dit micer Narcís e parlà ab lo dit Bernat Sarriera e

29. La Plaça de l'Oli es trobava a l'inici de l'actual carrer de l'Oli i s'eliminà en obrir-se la via Laietana, a principis del s. xx. *Vid.* AHCB, Gravat 3018.

dix-li que-s que ho faés,³⁰ que ell, deposant, no ho hoyra. E, axí parlant abdós, vingueren-se'n fins a la casa del dit Bellit e aquí tots tres racoldaren-se sobre una taula de la plaça. E stigueren aquí una gran estona sens res a dir, car en lo obrador del dit Bellit havia gent qui-s fahían la barba. E ell, deposant, lavós assech-se en un taulell d'un scrivà qui stà aquí, appellat en Roig, e romàs aquí. E los dits Bernat Çariera e Pere Vidal, frare d'ell, deposant, anaren envers lo portal del dit mur de la Plaça Nova e aquí stigueren una gran stona. E, après, tornaren abdós e lo dit Pere Vidal, frare d'ell, deposant, anà-sse'n e romangueren ell, deposant, e lo dit Bernat Riera.

E lavós lo dit Bernat acostà's a la porta del dit Bellit e cridà Francí, frare d'ell, deposant, e lo dit Francí isqué de fora lo dit obrador. E lo dit Bernat Çariera dix al dit Francí que spatxàs tost, dient-ho d'una barba que fahïa, e tornà-sse'n dintre. E, com lo dit Francí hac feta la dita barba, isqué fora lo dit obrador e dix al dit Bernat Çariera què farie e lo dit Bernat Çariera dix que ja eren nou horas e que tost davie tocar lo seny e que fahessen duas voltes e, entretant, lo sèny(er) toquaria.

E ell, deposant, e lo dit Francí e lo dit Bernat Sariera partírent-se d'aquí e calaren-se per la Corrúbia e via per la Tapineria vall e prengueren per un carre-ró stret qui ix a la Plaça de l'Oli a l'hostal d'en Caldes e, après, anaren-se'n per una volta qui ix a la Bòria e passejaren aquén per la ^{10v} Bòria, una munt, altra vall.³¹ E, après, tornaren-se'n per la dita volta a la Plaça de l'Oli. E, en assò, les matines de la Seu començaren a tocar. E lo dit Bernat Sariera dix:

—Bé stà, que matines toquen.

E, après, tots tresos anaren-se'n al dit hostal de la Plaça de l'Oli, hon posaven los dits pagesos, e cridaren aquells, toquant a la porta una stona, que ja havia toquat lo primer toch de matines, abans que obrissen. E, après, los dits dos pagesos isqueren del dit hostal ab sengles lances manesques e hoy ell, deposant, com lo dit Bernat Sariera dix a l'un dels dits pagesos:

—En Comte, anem.

E, lavós, tots cinch partiren d'aquí e prengueren la via de la Plaça Nova e, com foren³² a la Corrúbia, lo dit Bernat Sariera dix a hon porien posar les lançes. E lo dit Francí, frare d'ell, deposant, dix que aquí les porían posar, a una taula arreconades. E lo dit Bernat Çariera dix que màs valia que les posassen prop la casa d'en Bellit e, de-ffet, les arrechonaren en una taula prop casa d'en Bellit e, lavós, tots cinch anaren-se'n vers lo dit portal del dit mur de la Plaça Nova. E, lavós, lo dit Bernat pres dos bastons³³ que eren dejús la volta del dit

30. que-s que ho faés] Caldria entendre "el que fos". Cap forma del paradigma d'«ésser» aportat per DCVB no s'hi adiu. El que sí correspon és l'optatiu (imperfet de subjuntiu) del verb "fer".

31. El carrer Corrúbia és el Corribia, que creuava l'antic barri que es trobava davant de la catedral de Santa Eulàlia. *Vid.* AHCB, Gravat 3018.

32. foren] aquí *del*.

33. bastons] farons *corr. in* bastons.

portal, en terra arrechonats a la paret, e donà'n un a cadun dels dits pagesos e dix-lus que fessen bé per çò que y eren. E los dits pagesos digueren que-ls llus mostràs e que no³⁴ curàs de pus. E lo dit Bernat Sariera dix:

—Jo staré en lo loch on lo us amostraré bé, car no-m partiré de vosaltres.

E, lavós, lo dit Bernat Sariera girà's a ell, deposant, dient-li que li donàs la sua spasa de duas mans e que prengué la spasa e broquer que-l dit Bernat Sariera aportave. E de fet ell, deposant, li donà la spasa de duas mans e pres la dita spasa e broquer e senyí's-la. E, après, tots cinch anaren-se'n vers lo carrer qui-s cala vers lo Pi e, com foren al cantó del dit carrer qui ^{11r/} va vers lo Pi, lo dit Bernat Çariera dix a ell, deposant, que ell, dit deposant,³⁵ ab los dits pagesos se metrie en aqueixa arrechonada qui és en dret del carrer hon stà lo dit micer Johan de Palomar e que ell, deposant, e lo dit Francí, frare d'ell, deposant, anassen aquent passejant per la carrera e que, com haguessen fet, que, si los dits pagesos se perdien, que si los atrobaven que-ls ajudassen a traure.

E, de fet, lo dit Bernat Sariera e pagesos se materen dins la dita raconada qui és en dret lo dit carrer del dit Johan de Palomar. E ell, deposant, e lo dit Francí son frare anaren-se'n aquent passejant. E lo dit Bernat Sariera e los dits pagesos stigueren, a la dita raconada, fins prop de duas horas après miga nit. E ell, deposant, stava alt vers lo cantó vers la Seu. E lo dit Francí, a son parer, stava bax. E envers las duas hores après mige nit lo dit micer Johan de Palomar isqué de casa sua ab dos brandons encesos que un fadrí li aportava davant e, envides fou axit del cantó, los dits Bernat Çariera e pagesos isqueren de la dita arrechonada e viu que l'un dels dits hòmens isqué primer, qui apagà los dits brandons e, envides los dits brandons foren apagats, ell, deposant, hoy donar colps de bastó e ell, deposant, hoy que aquell hom a qui los donaven cridava:

—Viafós!

E, envides hagneren fet, ell, deposant, sentí fugir avall devers lo Pi e un altre qui tirà³⁶ amunt envers la Plaça Nova e és d'intenció ell, deposant, que aquell qui tirà vers la Plaça Nova era lo dit Bernat Sariera, lo qual Bernat Sariera despuys no ha vist. E ell, deposant, partí's lavós d'aquí e anà-sse'n vogint la Seu, passant damont casa de mossèn Borra, e avallà per lo trench nou ^{11v/} de la Seu dejús lo Palau e anà-sse'n devers la plaça de Santa Anna.³⁷ E, com fon ell, deposant, vers la plaça de Santa Anna, tornà girar per aquell loch qui era vangut e tornà per lo dit carrer hon era vangut e, com fou al cap del dit carrer, ell, deposant, trobà aquí los dits pagesos ab lo dit Francí, frare d'ell,

34. no] p *del.*

35. Hauria de ser Bernat Sarriera, d'acord amb el sentit de la narració.

36. tira] avall *del.*

37. És la part baixa de l'actual Avinguda del Portal de l'Àngel (*vid.* AHCB, Gravat 3018). No sembla que aquesta casa de mossèn Borra (Antoni Tallander) pogués estar a l'actual carrer Elisabets, on aquest curiós personatge tenia propietats, així com al carrer Xuclà. Caldria situar-la darrera de la Catedral. Podria ser que Narcís Vidal hagués passat pel carrer de la Pietat, el dels Comtes, el de Santa Llúcia i el del Bisbe amunt, creuant la Plaça Nova.

deposant. E ell, deposant, vahent-los vanir tots tres corrent, arranchà la spasa e lo broquer, cuydant-se que fossen altres. E lo dit Francí, frare d'ell, deposant, còrrech a ell, deposant, e demanà a ell, deposant, si havia vist lo dit Bernat Çariera e ell, deposant, dix que no, ans se pensave que fos ab ells, dits pagesos e son frare. E lo dit son frare dix a ell, deposant, que no l'havia vist, que tot sol se n'era anat. E ell, deposant, demanà-li si sabia hon posave lo dit Bernat Sariera, per ço que pogués haver la sua spasa de duas mans, e lo dit son frare dix a ell, deposant, que no sabia hon se posave lo dit Bernat Sariera e que no curàs de la spasa, car bé la haurie.

E anaren-se'n axí ell, deposant, e los dits pagesos e Francí parlant per lo carrer de Sant Pere insà.³⁸ E los dits pagesos digueren que gran falla los havia feta lo dit Bernat, que no-ls havia dit hon havían d'anar. E ell, deposant, e lo dit Francí digueren-los que lo millor que havien que se n'anassen camí dret a Gerona. E, com foren als molins de Sant Pere, los dits pagesos prengueren comiat d'ell, deposant, e del dit Francí, son frare, e anaren-se'n vers lo portal nou. E ell, deposant, e lo dit son frare calaren-se vers los molins de Sant Pere e isqueren al pont d'en Campderà e via a la cappella ^{12r/} d'en Marcús, calants-se per lo carrer de Muncada avall.³⁹ E com foren vers Sancta Maria de la Mar ell, deposant, dix al dit Francí, son frare, què-s farie e lo dit son frare dix que se n'irie vers la Seu. E ell, deposant, dix-li que se n'entrarie vers Sancta Mara de la Mar e lo dit seu frare se n'anà.

E ell, deposant, se n'entrà a Sancta Maria de la Mar e stech aquí e mirà los jochs fins prop de III horas après mige nit. E après partí's de la dita sgleya e anà-sse'n vers casa del dit son amo e entrà dins e après colgà's en jupó.

E après, lo jorn de Nadal, ell, deposant, se levà a las VI horas e anà ab lo fill de l'amo d'ell, deposant, a hojr missa a Sancta Maria de la Mar. E après tornaren-se'n a casa del dit son amo vers les XII horas e menjaren un cabrit. E après lo dit dia vers las II horas après dinar ell, deposant, e un macip appellat Pere Fau⁴⁰ muntaren-se'n vers la Seu e las vespres eren ja comensades e passejaren-se aquent per la Seu, una amunt, altre avall. E ell, deposant, viu lo dit Pere, frare d'ell, deposant, qui axí matex se passejave per la dita Seu tot sol. E après ell, deposant, e lo dit Pere, son frare, e l'altre isqueren en la claustra de la dita Seu e arrechonaren-se⁴¹ en un pilar vers la font. E lavós ell, deposant, dix al dit Pere, frare d'ell, deposant, si havia hoyt res dir del dit micer Johan de Palomar e lo dit Pere, son frare, dix-li que l'havia vist a matines e ara a vespres e que s'ymaginave que no l'havían gayre tocat. E ell, deposant, ^{12v/} dix-li que de bones li n'havien donades e que-s meravellave com tantost ere anat a matines e que ell, deposant, havia hoyt dar los colps.

38. Cal entendre «ençà». *Vid.* AHCB, Gravat 3018.

39. Els molins de Sant Pere es trobaven vora l'actual carrer de les Basses de Sant Pere.

40. També és possible llegir «fan» o «fait».

41. arrechonaren] vs *del*.

E, stant en aquest raonament, lo dit Francí, frare d'ell, deposant, isqué de la Seu ab lo dit Johan Comellas e acostaren-se a ell, deposant, e al dit son frare e parlaren de unes cosas e d'altres e no dels dits affers. E, stant axí, lo dit micer Johan de Palomar ab capa negra folrada de vayres⁴² isqué de la Seu ab dos jòvens qui li anaven detràs e passà avant per la claustra amunt fins a la porta de la canonge e lavós ell, deposant, girà's al dit son frare en Pere e dix-li que ell, deposant, stava meravellat segons los colps que li havían donats que'l dit micer Johan de Palomar fos tantost vangut a la sgleya. E lo dit Pere, frare d'ell, deposant, dix a ell, deposant, que la capa que aportava li dauria⁴³ haver stalviats los colps. E en assò lo dit micer Johan de Palomar, stant endret la porta de la canonge, se girà devers ell, deposant, e los altres e ell, deposant, acostà's al dit Pere frare d'ell, deposant, e dix-li que ell, dit micer Johan, se ere girat devers ells e ls havia mirats una stona, ja si hauria sospita d'ells entant com eren servidors del dit micer Narcís. E lavós lo dit Pere, frare d'ell, deposant, dix a ell, deposant, que no se podien ymaginar que haguessin sospita d'ells. E ell, deposant, dix-li que havia vist parlar lo dit micer Johan de Palomar ab un jove dels seus mentre stave girat devers ell, deposant, e los altres damunt dits mirants-los. E lo dit Pere, frare d'ell, deposant, respòs e dix a ell, deposant, que ^{13r/}no-s podia pensar per res que'l dit micer Johan de Palomar los miràs per res d'axò, volent-ho dir del dit batiment. E en açò no-n parlaren pus en lo dit loch.

E lavós ell, deposant, partí's d'aquí volent-se'n anar ab lo dit jove ho macip del dit son amo. E lavós lo dit Pere, frare d'ell, deposant, dix a ell, deposant, que vingués sopar ab ells a casa del dit micer Narcís e ell, deposant, respòs e dix-li que volentés, que ell, deposant, hi seria. E après ell, deposant, e lo dit macip partiren-se de la dita claustra e anaren-se'n vers Santa Maria de la Mar. E aquí ell, deposant, dix al dit macip que se n'anàs vers casa de son amo, que ell, deposant, se'n tornaria vers la Seu e de fet ell, deposant, se'n tornà vers la Seu. E en la dita Seu ell, deposant, trobà lo dit Pere, frare d'ell, deposant, e un scuder appellat Miquel del dit micer Narcís. E stant aquí tots ensemps lo dit micer Narcís isqué de la Seu e ell, deposant, ab los altres acompanyaren-lo fins a casa. E quant foren dins en la casa lo dit micer Narcís dix a ell, deposant, per què no s'era vangut aquí a dinar. E ell, deposant, dix-li que afahenat ere stat. E més dix lo dit micer Narcís a ell, deposant:

—Puis axí és, ten festes ací ab mi.

E ell, deposant, dix al dit micer Narcís que volenters. E lo dit micer Narcís, sens al a dir, entrà-sse'n dins la sua cambra.

E après ell, deposant, e lo dit Pere, frare d'ell, deposant, devallaren-se'n davall en la carrera. E ell, deposant, dix al dit seu frare ja lo dit micer Narcís

42. *Vayres, nays, nayr* era pell d'esquirol, de llúdriga o de marta per a folrar. *Vid.* a la veu "veir" el DCVB i a la veu "bayres" el VCM.

43. També es possible llegir «davian», que, pel número, no fa sentit.

si sabia res en los dits affers, dient del dit batiment del dit micer Johan de Palomar, e lo dit Pere, frare d'ell, deposant, dix que no-s sabia si lo dit micer Narcís ne sabia res com lo dit Bernat Sariera no y hi [*sic*] ere stat ab lo dit micer Narcís après que lo dit batiment ere stat, de què ell dit Pere se'n meravellave, però dix lo dit Pere que ell se ymaginave que si lo dit Bernat no era fora de Barchelona que ell dit Bernat Sariera serie aquí en la ^{13v} nit. E lexant-se de aquest rahonament.⁴⁴

E après lo vespre fou vangut e muntaren-se'n dalt e lo sopar fou apparellat e lo dit micer Narcís sopà e com hac sopat entrà-sse'n dins la sua cambra sens parlar res del dit batiment. E ell, deposant, altra vegada tornà dir al dit Pere, son frare, que lo dit micer Narcís no devie res saber del dit batiment, atès que no n'havia res dit. E lo dit Pere, frare d'ell, deposant, dix que tantost que ells (dient-ho de la companyia e del dit Pere) haguessin sopat que ell ho diria al dit micer Narcís. E de fet com hagneren sopat a cap de poch lo dit Pere, frare d'ell, deposant, se n'entrà en la dita cambra e dix-ho al dit micer Narcís. E après lo dit Pere isqué fora de la dita cambra e ell, deposant, demanà al dit Pere, son frare, si lo y havia dit e lo dit Pere, son frare, dix a ell, deposant, que hoc. E dix que lo dit micer Narcís no li féu nanguna resposta. E après anaren-se'n a dormir.

E com vench lo sendemà de Nadal, qui és lo jorn de Sent Stheve, stant lo dit micer Narcís sobre taula demanà a ell, deposant, si havia vist lo dit micer Johan de Palomar. E ell, deposant, dix al dit micer Narcís que hoc, que ell, deposant, lo havia vist a vespres lo dia de Nadal. E lo dit micer Narcís respòs a ell, deposant, dient que no-l devien haver gayre tocat com tantost ere anat a matines. E ell, deposant, respòs al dit micer Narcís e dix-li que de bones li n'havían donadas e que ell, deposant, havia sentits los colps e que no podia ésser que no se'n dolgués. E lo dit micer Narcís respòs que a vegades desfrecaria⁴⁵ hom moltes cosas per causa, però ell, deposant, no sab si lo dit en Pere, frare d'ell, deposant, e lo dit Miquel hoyren lo dit rahonament, mas ell, deposant, se pensave bé que-l dit Pere, frare d'ell, deposant, se pensave de què-s rahonaven ell, deposant, e lo dit micer Narcís. E après lexa^{14r}/ren-se d'aquest rahonament e no-n parlaren pus.

E après lo sendemà, que fon lo jorn de Sant Johan, ell, deposant, vench vespre a casa del dit micer Narcís e atrobà lo dit Pere, frare d'ell, deposant, en la cambra alta, lla on lo dit Pere dorm. E lo dit Pere dix a ell, deposant, com en Leonard, qui stava ab lo vaguer de Gerona, era vangut ab letras que havia aportades al dit micer Narcís e que s'ymaginave bé que-l dit vaguer de Gerona havia scrit dels dits affers al dit micer Narcís e lo dit vespre lo dit micer Narcís scríví V ho VI letras a Gerona, las quals se n'aportà lo dit Leonard a Gerona

44. Potser està mal copiat, si bé sembla que caldria que s'hagués redactat així, com al canvi de full següent: "E après lexaren-se d'aquest rahonament e no-n parlaren pus".

45. desfrecaria *ms.* | *aptani*.

com digués que havia ésser a Gerona lo dia dels ignoscents. E lo dit Leonard partí l'endemà a III horas après mige nit per anar a Gerona ab una mula del dit micer Narcís e lexà aquella que havia amenada de Gerona.

E dix més ell, deposant, que stà en veritat que entorn III setmanes pot haver, stant ell, deposant, en casa del dit micer Narcís, lo dit Pere, frare d'ell, deposant, dix a ell, deposant, que-l dit micer Narcís havia haüdas letras de Gerona, las quals li havia aportadas un scuder del veguer de Gerona, ab las quals li fahïa menció que a Gerona se comptave que havían batut micer Johan de Palomar e que ho hauria fet fer lo ardiacha, dient-ho del dit micer Narcís de Sent Dionís, e que-s diria a Gerona que ho hauria fet ell, deposant, e lo dit en Francí, frare d'ell, deposant. E que axí matex li fahïa mençió al dit micer Narcís que si ell, deposant, ho lo dit Francí, son frare, ho havían fet que se n'anassen a Gerona e que aquí se metrien ab algun de sos nabots e que acordar-se hiën e que serien guiats.^{14v/} E ell, deposant, respòs al dit son frare dient-li que no se'n volia anar car ell, deposant, no ho havia fet, mas que ell dit Pere sabia, axí bé com ell, qui ho havia fet. E dix més ell, deposant, interrogat, que com ell, deposant, encontrà los dits pagesos ab lo dit son frare appellat Francí en lo dit loch, après que lo dit micer Johan de Palomar fou batut, segons damont ha dit ell, deposant, atrobà los dits pagesos ab las dites llançes que havían lexades prop la casa del dit en Bellit.

Et incontinenti fuerunt lecta dicto Narcisso Vithalis omnia per ipsum dicta et deposita die presenti et fuit interrogatus si aquestas cosas per ell lo die present deposadas són veras. E dix:

—Mos senyors, tot ço e quant jo he dit lo dia present e depositat és ver e en aquellas soch e persever. E tot ço e quant he dit ne depositat lo dia prescedent, en quant fan contra la present deposició lo dia present feta, vull haver per revocades axí com aquellas que no són veras ne stan en veritat.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

6. 4a deposició de Narcís Vidal a la Diputació. 10 de febrer.

Postea uero dicta die lune proxime dicta fuit processum ad reinterrogandum dictum Narcissum Vithalis in modum qui sequitur:

Et primo si ell, deposant, sap ni ha hoyt dir per què los dits Bernat Sariera e pagesos han batut lo dit micer Johan de Palomar. E dix que no ho sab ni ho ha hoyt dir, bé és veritat que ell, deposant, presumex e és de intenció que lo dit micer Johan de Palomar sia stat batut per rahó de l'offici que-l dit micer Johan^{15r/} té en la casa de la Deputació e que-l dit micer Narcís sia stat greu com lo dit micer Johan té lo dit offici.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

Et lectis dictis deposicionibus et reinterrogacionibus incontinenti dictus Narcissus Vithalis dixit quod ita fuerunt per ipsum facte prout superius continentur.

7. Interrogatori a Pere Vidal a la Cort del veguer. 10 de febrer.

Petrus Vithalis, scutiffer siue seruitor honorabilis Narcissi de Sancto Dionisio, canonici ecclesie Sedis Barchinone, deponens in facto suo proprio sine iuramento et ut testis in alieno citatus, iuratus et interrogatus dicere ueritatem quam sciat super predictis Curie preuentis et aliis de quibus interrogabitur.

Et primo interrogatus per què és pres ell, depositant. E dix:

—Mossèn, d'aquesta presó de què-m demanau jo he ja depositat en poder dels honorables deputats del General de Cathalunya. E axí, mossèn, sie-m ligida aquella deposició que icí he feta ab algunas reinterrogacions que-m són stades fetes.

8. 1a deposició de Pere Vidal a la Diputació. 7 de febrer.

E encontinent fo ligida a ell, depositant, la dita deposició per ell, depositant, feta a VII del present mes de febrer ab algunes reinterrogacions a ell, depositant, per intervalls de temps fetes, las quals deposició e reinterrogació se saguexen per orda en la forma sagüent:

Petrus Vithalis, scutiffer siue seruitor honorabilis Narcissi de Sancto Dionisio, canonici sedis Barchinone, deponens in ^{15v/} facto suo proprio sine iuramento et ut testis in alieno citatus, iuratus et interrogatus dicere ueritatem quam sciat super predictis Curie preuentis et aliis de quibus interrogabitur.

Et primo fuit interrogatus quant de temps fa que ell, depositant, sta ab lo dit mossèn Narcís. E dix que pot haver entorn VII anys.

Interrogatus si ell, depositant, de la festa de Sent Thomàs apòstol prop pasat és exit de Barchinona. E dix que ell, depositant, ere ab lo dit micer Narcís a la ciutat de Gerona per affers del dit micer Narcís. E que vingueren aquí a la ciutat de Barchinona dos ho III jorns abans de la dita festa de Nadal.

Interrogatus si ell, depositant, après que fon vangut de Gerona ab lo dit micer Narcís dos o tres jorns abans de Nadal, és axit de Barchinona. E dix que dels dits dos o tres jorns abans de Nadal que vench de Gerona ell, depositant, ha stat contínuament en Barchinona fins lo primer dia del present mes de febrer, lo qual jorn ell, depositant, partí d'ací de manament del dit micer Narcís per anar a Vich, per demanar diners qui eren deguts al dit micer Narcís per rahó de un beniffet.

Interrogatus quant fon pres ell, depositant, e més en la presó hon ara és. E dix que anit vespre, vers lo foscant.

Interrogatus qui pres a ell, depositant. E dix que dos capdeguaytes, la un dels quals ha nom Bonanat, l'altre no sab com se ha nom.

^{16r/} Interrogatus hon fou pres ell, depositant. E dix que en casa del dit micer Narcís.

Interrogatus en qual loch de la dita casa fo pres ell, depositant. E dix que en un amagatay qui és en una privada de la dita casa qui respon en una recambra del dit micer Narcís e aquí ell, depositant, stava amagat.

Interrogatus qui ere ab ell, deposant, en lo dit amagatay amagat. E dix que no, nangú, sinó ell tot sol.

Interrogatus quant havia que ell, deposant, stava amagat en lo dit amagatay. E dix que solament si era mès, car tantost que los dits capdeguaytes entraren per la casa del dit micer Narcís ell, deposant, se mès en lo dit amagatay.

Interrogatus per què ell, deposant, se mès en lo dit amagatay. E dix que per tal com han pres un germà d'ell, deposant, appellat Narcís Vidal, lo qual se diu que han pres per una sclava, e per fugir a ffuror ell, deposant, se mès aquí.

Interrogatus quant ha que lo dit germà d'ell, deposant, fò pres. E dix que lo jorns que ell, deposant, vench de Vich lo prengueren e pensa-s que fos dimarts prop passat e que-l prengueren a casa de son mestre sabater, ab lo qual lo dit son frare stave.

Interrogatus com sabia ell, deposant, que lo dit amagatay fos en la dita casa del dit micer Narcís. E dix que per so com se mudaren en la dita casa lo atrobaren.

^{16v/} Interrogatus si algú ajudà a muntar ell, deposant, en lo dit amagatay. E dix que no li aydà nangú, mas ell tot sol se afferrà en la vora de la ubertura, posant lo peu en una finestra, e pujà-sse'n en lo dit amagatay.

Interrogatus si algun se n'entrà ab ell, deposant, en la cambra com se mès en lo dit amagatay ho si hi havia algun present. E dix que no y entrà nangú ab ell, bé és ver que lo dit micer Narcís era en la dita cambra, qui scrivie a la finestra de la dita cambra.

Interrogatus qui tanchà la porta de la dita cambra après que ell, deposant, se fou mès en aquella. E dix que no-s sab car ell, deposant, no féu sinó entrar en la dita cambra e metre's en lo dit amagatay.

Interrogatus si ell, deposant, sab qui tania la porta tancada de la dita cambra de part de dintre après que ell, deposant, se'n fou entrat en la dita cambra, car lo capdeguayte volia entrar en la dita cambra empanyent la porta d'aquella e no hi poch entrar. E dix que no-s sab.

Interrogatus si algú dix ho avisà ell, deposant, que ell, deposant, se amagàs en lo dit amagatay quant viu lo dit capdeguayte. E dix que no, nangú, car com los dits capdeguaytes vingueren ell, deposant, ere bax en la entrada vers lo peu de la scala, qui-s rahonave ab una sa tia e, quant viu los dits capdeguaytes, ell, deposant, muntà-sse'n corrent e amagà's en lo dit amagatay.

^{17r/} Interrogatus si ell, deposant, lo vespre de las matines de Nadal fou en lo carrer de Santa Eulàlia, qui partex del carrer del Pi e puge a la Seu. E dix que no.

Interrogatus si de tota la dita nit ni de tota la matynada del dit dia ell, deposant, passà per lo dit carrer. E dix que no.

Interrogatus <si> la nit de Nadal après que fon foscant hon stech ell, deposant. E dix que en casa del dit micer Narcís.

Interrogatus si la dita nit ho matynada del foscant a ençà ell, deposant, isqué de la dita casa del dit micer Narcís. E dix que hoc e que se n'anà a la claustra de la Seu e allí se passejà una stona ab en Johan Comellas de Gerona

e aquí se rahonaren una stona e après partint de la dita claustra de la Seu ell, deposant, se n'anà a la dita casa del dit micer Narcís e romàs en aquella e lo dit Johan Comellas anà-sse'n.

Interrogatus quin camí feu ell, deposant, quant se n'anà de la dita claustra a la dita casa del dit micer Narcís. E dix que ell e lo dit Johan Comellas isqueren per lo portal de la claustra qui ix davant la casa de mossèn Busquets e d'aquí tot dret se n'anaren a la dita casa del dit micer Narcís.

Interrogatus quina hora [era] quant ell, deposant, entrà en la dita claustra segons damont ha dit. E dix que no li racorde la hora, mas que ere entorn matines.

Interrogatus si havien toquat matines quant ell, deposant, entrà en la dita claustra. E dix que lavós tocaven matines.

^{17v/} Interrogatus quant matines començaren de tocar lo primer toch ell, deposant, hon ere. E dix que a la dita casa del dit micer Narcís.

Interrogatus si tantost que matines tocaren ell, deposant, anà a la dita claustra. E dix que hoc, passant de la dita casa a la dita claustra per lo camí pus prop demunt dit e entrant per lo dit portal de la dita claustra.

Interrogatus si ell, deposant, e lo dit Johan Comellas passejaren molt per la dita claustra. E dix que fins que matines se degueren començar.

Interrogatus si quant matines se començaren ell, deposant, era en la dita claustra. E dix que hoc, que no se n'era partit depuys que y entrà, segons damont ha dit.

Interrogatus si lo dit micer Narcís ere a matines abans que ell, deposant, se partís de la dita claustra. E dix que no.

Interrogatus si lo dit micer Narcís vench a matines lo dit vespre. E dix que hoc e que ell, deposant, lo cridà.

Interrogatus a quina hora vench lo dit micer Narcís a les matines. E dix que tantost que ell, deposant, isqué de la dita claustra segons damont ha dit ell, deposant, despertà lo dit micer Narcís e lo dit micer Narcís vench-se'n a la Seu a las matines e ell, deposant, anà's colgar.

^{18r/} Interrogatus a quina hora se llevà ell, deposant, après que-s fo colgat, segons damont ha dit. E dix que-s levà a les set horas.

Interrogatus qui dormie ab ell lo dit vespre. E dix que ell se mès tot sol en lo lit e après vench Miquel, scuder del dit micer Narcís, qui havia acompanyat lo dit micer Narcís. E mès-se en lo lit ab ell, deposant.

Interrogatus si en Francí Vidal, germà d'ell, deposant, fou aquella dita nit en casa del dit micer Narcís. E dix que ell, deposant, no sab si hi ere stat per fer la barba al dit micer Narcís ni ell, deposant, no lo y viu d'aquella nit, fins que lo dit Francí en la nit, après que ell, deposant, e lo dit Miquel foren colgats, sobrevench e colgà's aquí ab ells.

Interrogatus a quina hora se levà del lit lo dit Francí, germà d'ell, deposant, e dix que a la hora que ell, deposant, se levà, segons damunt ha dit.

Interrogatus si hi sobrevench aquella nit ho la matynada altre persona en la dita casa. E dix que hoc, lo dit Johan Comellas vench en la matynada

vers V horas e colgà's aquí en lo lit ab ell, deposant, e ab los altres damunt nomenats.

Interrogatus si de tota la dita nit ho matinada ell, deposant, e los altres damunt dits parlaren⁴⁶ de affers naguns qui fossen stats fets la dita nit de Nadal. E dix que no.

Interrogatus, com ell, deposant, haja dit damunt que ell se ^{18v/} passejave per la dita claustra de la Seu, segons damunt ha dit, ab lo dit Johan Comellas, per qual claustro de la dita claustra se passejaren. E dix que passejaven de la capella dels apòstols vers lo portal de la canonge blancha fins a la porta del Capítol⁴⁷.

Interrogatus si, passejant ells aquí, hi sobrevench negú qui parlàs ab ells deposant e ab lo dit Johan Comellas e ab algú d'ells. E dix que no.

Interrogatus de què parlàvan ell, deposant, e lo dit Comellas, passejant per la dita claustra. E dix que parlaven de fet de namoraments, com lo dit Comellas fos anamorat, e no de altres affers.

Interrogatus si ell, deposant, en aquell temps que-s passejaren per la dita claustra entrà en la sgleya. E dix que és veritat que ell, deposant, e lo dit Comellas entraren en la sgleya e faheren una volta ho dues e après tornaren-se'n en la dita claustra.

Interrogatus si ell, deposant, passejant per la dita claustra vahé vanir canonges alguns a matines. E dix que hoc, ço és a viares d'ell, deposant, micer Francesch dez Pla.

Interrogatus si ell, deposant, hi vahé vanir ho entrar dins la claustra e a la Seu micer Johan de Palomar. E dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, stant aquí en la dita claustra ho en la Seu segons damunt ha dit, sabia ho havia hoyt dir si lo dit micer Johan de Palomar ere a les matines o a la sgleya. E dix que no.

^{19r/} Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir que la nit ho matines de Nadal fos feta nanguna injúria a capellà o clergue algú. E dix que stà en veritat que ell, deposant, ha hoyt dir en aquesta forma, so és que ell, deposant, stant en casa de mossèn Formós, canonge de Barchinona, però no li racorde qual jorn era, però bé sab que festa era après Nadal, en la qual casa era mossèn Pere de Palol, mossèn Busquets e lo dit micer Narcís de Sent Dionís e lo dit mossèn Formós e companyes llurs e açò era vespre; e ell, deposant, hoy que qui-s qui fos, cridant, dix en la carrera semblants paraulas:

—Oh mossèn Formós, oh mossèn Costa, guardats que no us levets a matines: si no, batran-vos la squena axí com han fet a micer Johan de Palomar!

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir qui són aquells qui han batut lo dit Johan de Palomar. E dix que no y sab res, sinó axí com demunt ha dit.

46. parlaren *bis ms.* | *correxi.*

47. *Vid.* VALERO (1993).

Interrogatus si ell, deposant, sab que en algun loch ho per algunes personas sia stat dit, parlat ho tractat que·l dit micer Johan de Palomar degués ésser batut ho ésser-li feta alguna injúria. E dix que no y sab res.

Interrogatus si ell, deposant, tot sol ho ab companyia ha batut ni injuriat la dita nit o matines de Nadal lo dit micer Johan de Palomar. E dix que no.

Interrogatus, com ell, deposant, haja dit damont que passejava per la dita claustra ab lo dit Johan Comellas, ^{19v/} si ell, deposant, partí de casa del dit micer Narcís ab lo dit Johan Comellas ho si atrobà lo dit Johan Comellas en la dita claustra. E dix que en la dita claustra lo atrobà.

Interrogatus si ell, deposant, era ho passejave per la dita claustra per spiar ho saber ho veure si lo dit micer Johan de Palomar vindria ho seria a matines de Nadal ho no. E dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, ha dit a nangú ho ha hoyt dir que lo vaguer de Gerona ho altres amichs del dit micer Narcís hajen batut o injuriat ho fet batre ho injuriar lo dit micer Johan de Palomar. E dix que no, bé és ver que ell, deposant, ha dit al dit honorable mossèn Narcís Miquel, deputat de Cathalunya, que lo dit micer Narcís de Sent Dionís dix, parlant de las paraulas qui·s digueren com ell, deposant, era en casa del dit Formós lo dit vespre, que ell havia trobat anuig e despler que tal cosa fos stada e que ell, dit micer Narcís, podie jurar salvament sobre la hòstia sagrada que no·n sabia res, bé és veritat axí matex que ell, deposant, dix al dit mossèn Narcís Miquel que·l dit micer Narcís havia prou parents e amichs qui ho podien haver fet e que no·n calia inculpar nosaltres.

Interrogatus quants germans ha ell, deposant, ni com han nom. E dix que dos germans ha, la un dels quals ha nom Narcís Vidal e l'altre Francí Vidal.

^{20r/} Interrogatus si los dits Narcís Vidal e Francí Vidal eren en Barchinona la dita vespra ho matines de Nadal. E dix que hoc, que en Barchinona eren.

Interrogatus si lo dit Narcís Vidal, germà d'ell, deposant, ere la dita vespre ho matines de Nadal en casa del dit micer Narcís de Sent Dionís. E dix que no hi fou.

Interrogatus qui obrí la porta de la casa del dit micer Narcís ^{a48} aquells qui sobrevingueren la dita nit de Nadal e·s meteren a dormir ab ell, deposant, en lo dit lit. E dix que lo dit Johan Comellas se ten clau de la dita casa. Del frare d'ell, testis, no sab si·n té clau o lo bort del dit micer Narcís si li obrí. Del dit Miquel, no sab qui li obrí.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

9. 2a deposició de Pere Vidal a la Diputació. 7 de febrer.

Dicta die⁴⁹ fuit processum ad reinterrogandum dictum Petrum Vithalis in modum qui sequitur:

48. e ms. | *correxí.*

49. Espai blanc a continuació.

Et primo si ell, deposant, ha parlat en alguna manera del dit batiment del dit micer Johan ab son frare, appellat⁵⁰ Narcís Vidal, sabater, abans del dit batiment ne après. E dix:

—Per ma fe, mossèn, no sé que li n'haje res dit.

Interrogatus si ell, deposant, hauria dit al dit son frare aquestes paraulas ho semblants, que letres havían ^{20v/} haüdes de Gerona que s-i dehië que micer Johan de Palomar havien batut e que ell, so és lo dit son frare, se avisàs que, si hi ere stat, que se n'anàs. E dix que ell, deposant, jamés dix al dit son frare les dites ho semblants paraules e no sab si hi és stat ho no y és stat.

Interrogatus si lo dit germà d'ell, deposant, li haguera dit jamés a ell, deposant, parlant del dit batiment tals paraules ho semblants:

—Si yo hi fos stat, yo us ho haguera dit e vós ho sabérets.

E dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dit que en Bernat Sarriera de Gerona sia stat ací en Barchinona abans de Nadal ne après de Nadal. E dix que stà en veritat que hic fou abans de Nadal. E dix que ell, deposant, entén e creu e és cert, car ell, deposant, lo viu que lo dit Bernat Çariera hi era lo diluns abans de Nadal.

Interrogatus hon vehé ell, deposant, lo dit Bernat Sarriera lo dit diluns. E dix que-l vahé en Barchinona a la Plassa Nova, vers tocada l'avemaria.

Interrogatus qui ere ab lo dit Bernat Sarriera lo dit dia que ell, deposant, lo viu. E dix que un fadrinet appellat Johan, d'edat de XV ho XVI anys, fill d'un sabater de Gerona, qui stave davant en Saguriolas de Gerona.

Interrogatus si ell, deposant, parlà lo dit dia ab lo dit Bernat ^{21r/} Çariera. E dix stà en veritat que lo dit Bernat Çariera, com veé ell, deposant, a la Plaça Nova, se acostà a ell, deposant. E dix-li:

—Pere, què fas?

E ell, deposant, dix-li:

—Veus-ho. Stich-me ací. —E ell, deposant, dix-li: —Per què hic sou?

E lo dit Bernat Sarriera respòs a ell, deposant, que per alguns affers hic era. E ell, deposant, dix-li:

—E no sou anat a casa? —dient-ho de casa del dit micer Narcís de Sent Dionís. E lo dit Bernat Sarriera respòs a ell, deposant, dient-li que no.

Interrogatus si lavós en la Plaça Nova hac pus paraules entre ell, deposant, e lo dit Bernat Çariera. E dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, ha parlat ab lo dit Bernat Sarriera après lo dit parlament de la Plaça Nova. E dix que no ni l'ha vist despuys.

Interrogatus si ell, deposant, après que hac vist lo dit Bernat Çariera e hac parlat ab ell segons damont ha dit, dix al dit micer Narcís de Sent Dionís que lo dit Bernat Sarriera fos en la dita ciutat ho no. E dix que no lo racorde.

---

50. ss *del.*

Interrogatus si ell, deposant, sab hon posave lo dit Bernat Sariera aquesta derrera vegada que hic és stat. E dix que ell, deposant, sab bé que hic és stat, mas no sab hon se ha posat aquesta derrera vegada que hic és stat, com solgués posar en casa del dit micer Narcís.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir qui hic era ab lo dit Bernat Çariera la dita derrera vegada que hic és stat. E dix que ell, deposant, sab bé que lo dit ^{21v/} Bernat Sariera hic és stat segons dessús ha dit e que ab ell hic són stats dos hòmens de Empurdà, però que ell, deposant, no sab com se han nom.

Interrogatus si ell, deposant, sab ho ha hoyt dir que la un dels dits dos hòmens hage nom en Comte. E dix que és ver que racorde a ell, deposant, e sab per dit del dit Bernat Sariera que lo dit en Comte e altre home eren ab lo dit Bernat Çariera.

Interrogatus d'on és lo dit en Comte. E dix que-s pense ell, deposant, que és d'Amer ho d'Osor.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir que lo dit Bernat Sariera ab los dits hòmens hagen fet lo dit batiment. E dix que stà en veritat que ell, deposant, sab certament que lo dit Bernat Sariera ab los dits hòmens ho han fet. E açò sab ell, deposant, per tant com ell, deposant, anà abans de Nadal ab lo dit micer Narcís a Gerona per la mort de son frare del dit Narcís. E, com foren a la dita ciutat de Gerona, lo vaguer de Gerona, qui és nabot del dit micer Narcís, appellat mossèn Narcís de Sent Dionís, e lo dit Bernat Çariera apartaren ell, deposant, e demanaren-li si lo dit micer Johan de Palomar se levava a matines. E⁵¹ ell, deposant, dix-los que no-s sabia. E lo dit vaguer dix:

—No porà ésser que no-s leu a les matines de Nadal.

E après lo dissapte abans de Nadal lo dit micer Narcís e ell, deposant, foren en Barchinona. E ell, deposant, lo dimarts, qui era la vigília de Nadal, a les lums encesas stant en lo obrador d'en Bellit barber, vench ^{22r/} a ell, deposant, lo dit Bernat Sariera e tirà'l per la falda. E li dix com ell era vangut ací en Barchinona per batre lo dit micer Johan de Palomar ab dos hòmens de Ampurdà, la un dels quals ha nom en Comte, segons damont ha dit. E ell, deposant, respòs al dit Bernat Çariera, dient-li:

—Guardats-vos de mal.

Interrogatus si ell, deposant, sab hon posà lo dit Bernat Sariera. E dix que no ho sab, bé és veritat que ell, deposant, demanà al dit Bernat Çariera a hon posave. E lo dit Bernat respòs a ell, deposant, que en casa de una dona posave, que li fehià bona festa, mas que no la li diria.

Interrogatus si ell, deposant, après que hac vist lo dit Bernat Sariera e li hac dites les dites paraulas, dix al dit micer Narcís res de las dites cosas. E dix que no, com ja era colgat perquè s'havia a-llevar a matines de Nadal, bé és ver

---

51. d *del.*

que, après que fou fet lo dit batiment, lo jorn de Nadal a vespre e la vigília de Sent Stheve ell, deposant, dix al dit micer Narcís que en Bernat Sariera hic era stat per fer lo dit batiment e que l'havia fet. E lo dit micer Narcís respòs que no-n sabia res.

Interrogatus com sabia de cert ell, deposant, que lo dit batiment se fes. E dix que per tant com ell, deposant, ho hoy de casa. E dix més que⁵² ho sab per tant que, com lo dit Bernat Sariera hac fet lo dit batiment, fou a casa del dit micer Narcís e posà una clotxa que havia presa del frare d'ell, deposant, appellat Francí, la qual clotxa donà a ell, deposant, car lo dit Bernat Sariera tocà a la porta del dit micer Narcís e ell, deposant, ^{22v/} levàs e obrí-li e pres-li la dita clotxa. E dix-li lo dit Bernat a ell, deposant, com lo dit Bernat e los altres havían batut lo dit micer Johan de Palomar.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

Et quia erat alta dies fuit prorogata presens inquisicio ad post prandium.

Et dicta eadem die, sumpto prandio, fuit processum ad continuandum presentem depositionem dicti Petri Vithalis in modum qui sequitur:

Interrogatus si del dit batiment abans ne après d'aquell, és stat haüt raho-nament entre ell, deposant, e sos frares. E dix que stà en veritat que lo dit Francí, lo qual (segons dessús ha dit) se vench colgar en lo lit hon ell dormie (segons damont ell, deposant, ha dit), li dix com ell, dit Francí, son frare, ere stat al batiment que havían fet de micer Johan de Palomar.

Interrogatus si lo dit Francí, frare d'ell, deposant, ha dit a ell, deposant, que ell, dit Narcís, fos stat en lo dit batiment. E dix que hoc, que dit lo y ha rahanant-se'n abdós, axí anant per la sgleya com en casa del dit micer Narcís de Sent Dionís.

Interrogatus si ell, deposant, sab hon se dinaren los dits frares d'ell, depo-sant, lo dia de Nadal. E dix que li dona de viares que lo dit Narcís, son frare, lo dit dia de Nadal se dinàs a casa del dit micer Narcís de Sent Dionís. Del dit Francí, son frare, no li racorde si-s dinà en la dita casa del dit micer Narcís ho on se dinà.

^{23r/} Interrogatus si, stant en lo dinar present lo dit micer Narcís, se féu algun rahanament del dit batiment. E dix que no, ne ell, deposant, no li'n dix res al dit micer Narcís fins al vespre, segons ha dit.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

10. 3a deposició de Pere Vidal a la Diputació. 10 de febrer.

Postea vero die lune decima die dicti mensis febroarii anno predicto fuit processum ad reinterrogandum dictum Petrum Vithalis in modum qui sequitur.

52. que] es troba gairebé esborrat.

Et primo que ell, deposant, degue dir veritat sobre las dites cosas, de las quals ja és stat interrogat. E de tot so e quant sàpia directament ho indirecta sobre las dites cosas com ell, deposant, no haje dita la veritat. E dix:

—Mossenyors, yo diré la veritat. E ja Déus no haja la mia ànima si yo no us diré la veritat.

E dix que stà en veritat que, qualque un mes e mig abans de Nadal, lo dit Bernat Sariera ab en Felip Sentceloni vengueren ací en Barchinona per comprar joyes a obs del dit en Felip. E, com les hagneren mercades, per tal com saberen que lo dit micer Narcís se'n devia anar a Gerona, speraren-lo fins que se n'anàs, per tal com lo dit micer Narcís los faera la missió. E, com vench après a cap de alguns jorns lo dit micer Narcís ensemps ab lo dit Miquel, scuder seu, Bernat Sariera, Phelip Sent Celoni e ell, deposant, e un fadrí del dit Bernat Sariera, appellat Johan, e ab lo sclau del dit micer Narcís, appellat Anthoni, partiren de Barchinona per anar a Gerona.

^{23v/} E, com foren entre Stalrich e na Rupit,⁵³ encontraren lo dit Narcís Vidal, frare d'ell, deposant, lo qual vanie a peu, dient que vanie de Gerona e anave a Barchinona. E ell, deposant, dix al dit Narcís, son frare, per què se ere partit de Gerona e lo dit Narcís dix a ell, deposant, que per un poch de debat que havie haüt a Gerona. E ell, deposant, dix al dit Narcís, son frare, que com fos a Barchinona que anàs sàviament e que-s fahés guiar. E en açò ja los dits micer Narcís e Bernat Sariera eren ja gran tros primers, car ell, deposant, e lo dit Phelip Sentceloni se eren aturats ab lo dit Narcís, frare d'ell, deposant. E lo dit Narcís donà càrrech a ell, deposant, com fos a Gerona de certes cosas, las quals no tocaven los affers del dit micer Johan de Palomar, mas solament los fets seus propis. E axí-s partiren, que-l dit Narcís no dix altres cosas a ell, deposant, ni ell, deposant, al dit Narcís qui tocassen los affers del dit micer Johan de Palomar. E ell, deposant, no viu que-l dit Narcís, frare d'ell, deposant, parlàs ab lo dit Bernat Sariera per tal com lo dit micer Narcís e Bernat Sariera se n'anaren bon tros primers, car ell, deposant, e lo dit Felip Sentceloni eren romasos [a] Stalrich per a baure.

E saguí's que, com foren a Gerona, so és saber com se'n devien partir per vanir a Barchinona, mossèn Narcís de Sent Dionís, vaguer de Gerona, dix a ell, deposant, stant en casa del dit vaguer, semblants paraules, so és saber, si ell, deposant, sabia si micer Johan de Palomar se levave a matines e ell, deposant, dix-li que no-s sabia, car ell, deposant, no s'hi levave, car com lo dit micer ^{24r/} Narcís hi anave lo dit Miquel, scuder seu, hi anave e l'acompanyave. E lo dit vaguer dix a ell, deposant, tals paraulas qualsevol:

—No porà ésser que la nit de Nadal ho les festes de Nadal no-s leu a matines, car en Bernat Sariera deu anar a Barchinona la nit de Nadal e jo hi he haüts dos hòmens qui se n'iran ab ell e abastoneran lo dit micer Johan de Palomar.

---

53. Hostalric (a uns 8 kms de la Batllòria) i Rupit.

E àls lo dit vaguer no dix a ell, deposant, a lo dit rahonament qui fou entre ell, deposant, e lo dit vaguer, tots sols.

E, après, a cap de alguns jorns lo dit micer Narcís ensemps ab lo dit Miquel e bort e ell, deposant, partiren de Gerona e vingueren-se'n a Barchinona e arribaren ací en Barchinona, lo dissapte abans de Nadal, hora baxa. E saguí's que lo dejuni de Nadal al vespre, ja foscant, que ja era més d'una hora de nit, ell, deposant, anà a l'obrador del dit en Bellit per fer-sa la barba e com fou al dit obrador lo dit Bernat Çariera, qui fon aquí, tirà a ell, deposant, per la falda e isqueren de fora lo dit obrador e rahonaren-se segons ja damunt ha dit e deposit ell, deposant, però ell, deposant, no parlà ne dix res als dits pagesos ni·l[s] conex ne sab hon són. E dix més que ell, deposant, stave e perseverave en çò que ja damont havie dit e deposit sobre las dites cosas, las quals li foren legides.

Interrogatus si lo jorn de Nadal a hora de vespres ell, deposant, e los dits frares d'ell, deposant, parlaren dins la claustra de la Seu de Barchinona ensemps del dit batiment fet en la persona del dit micer Johan de Palomar. E dix que no.

Interrogatus si lo dit dia de Nadal, après que vespres foren dites ^{24v/}, si ell, deposant, viu lo dit micer Johan de Palomar exir de la Seu en la claustra e que se n'isqués de la dita claustra per lo portal de la almoyna. E dix que hoc: ell, deposant, lo viu ben passar davant ell, deposant, e lo dit son frare Narcís, qui eren aquí en la claustra ab en Johan Comellas.

Interrogatus, après que lo dit micer Johan de Palomar fou passat davant ell, deposant, e son frare, si lo dit Narcís, frare d'ell, deposant, dix a ell, deposant, semblants paraulas: «Micer Johan de Palomar se és girat e ha parlat ab los seus scuders e ha guardats nosaltres. Hauria sospita de nosaltres?»; e que ell, deposant, digués: «No-m pens que se'n penç res lo dit micer Johan ni que axí poch se pens que nosaltres ho hajam fet». E dix que ell, deposant, no ha hoydes semblants paraulas ni sab que les haja dites, però no sab ell, deposant, si les hauria dites al frare d'ell, deposant, appellat Françí.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir hon havia haüt lo dit Bernat Sariera los bastons ab los quals lo dit micer Johan de Palomar fo batut. E dix que no y sab res.

Interrogatus si ell, deposant, ha donats al dit Bernat Sariera los bastons ho aquells ha posats en algun loch en tal forma que sien vanguts en mans dels dits Bernat Sariera e altres qui bateren lo dit micer Johan de Palomar. E dix que no.

Interrogatus si la nit de Sent Johan de Nadal prop passat algú ^{25r/} vench de Gerona cavalcant ab una mula a casa del dit micer Narcís e qui era ne què apportave. E dix que un home appellat Leonard hi vench cavalcant ab una mula, al dit micer Narcís e aportave letres de Gerona.

Interrogatus, com lo dit Leonard se'n tornà a Gerona, si se'n tornà ab la dita mula qui vench ho si se'n tornà ab altra mula. E dix que ab una mula del dit micer Narcís se tornà e lexà aquella ab què ere vangut.

Interrogatus si lo dit Johan de Comellas sabia que lo dit micer Johan de Palomar degués ésser batut. E dix que no, bé que ho sabé après que fo batut, que ell, deposant, li ho dix.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir per què lo dit micer Johan de Palomar és stat batut. E dix que no y sab res.

Interrogatus si ell, deposant, creu ho presumex per què lo dit micer Johan de Palomar és stat batut. E dix que ell, deposant, se presumex que és stat batut per rahó de l'offici que ha en la casa de la Deputació de oydor de comptes.

Interrogatus per què presumex ell, deposant, que lo dit micer Johan de Palomar sia stat batut per rahó del dit offici d'oydor de comptes. E dix que no-s sab.

Interrogatus si ell, deposant, ha hoyt debat entre los dits micer Johan de Palomar e micer Narcís o altres per ells per rahó del dit offici, per la qual cosa ell, deposant, puxe presumir so que diu. E dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, ha hoyt dir al dit micer Narcís que lo ^{25v/} dit micer Johan li havia feta descortesia ho despler com lo dir micer Johan hauria acceptat lo dit offici. E dix que no, dient més que lo dit micer Narcís és molt secret e molt suffisticat en si matex, que no-n sab hom sinó las cosas que ha a dir a hom.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

Et lectis dictis deposicionibus et reinterrogacionibus dicto Petro Vithalis incontinenti dictus Petrus Vithalis dixit quod eo modo fuerunt sibi facte prout superius continentur.

11. Acarament entre Pere i Narcís Vidal. 10 de febrer.

Et, hiis ita peractis, in presencia dictorum Georgii Sthephani et Leonardi Christiani fuit factum acaramentum de dictis Petro Vithalis et Narcisso Vithalis super illo uersu ultime reinterrogacionis siue deposicionis facte die sabbati VIII^a Febroarii per dictum Narcissum Vithalis, incipienti: «E après ell, deposant, encontrà en Phelip Sentceloni e en Pere Vidal, frare d'ell, deposant, los quals vanien» etc. usque ad uersum incipientem: «E après que ell, deposant, fou en Barchinona, que era ja vespre», etc.

E lo dit Narcís dix que ver era so que ell havia dit e axí stava en veritat.

E lo dit Pere Vidal dix:

—Mossèn, no-m racorde que jo digués las dites paraulas. Fer-se pot que les hage dites.

E lo dit Narcís recità las dites paraules segons que les havia dites en sa deposició.

^{26r/} E lo dit Pere Vidal dix:

—Mossèn, ver és que lo dit Narcís Vidal me dix, stants lla hon se aturaren [a] parlar en lo camí, que lo dit Bernat Çariera li havia dit semblants paraulas, so és saber, hon anave ell, dit Narcís. E que lo dit Narcís li havia dit que

en Barchinona. E que lo dit Bernat Çariera li havia dit si y vania per aturar e que ell, dit Narcís, li havia dit que hoc e que ell dit Bernat Çariera li havia dit que gran pler n'avia. E que li havia més dit que la vigília de Nadal, lo vespre, que-l trobàs devers la casa del dit micer Narcís de Sent Dionís, dient lo dit Narcís Vidal a ell, deposant, si ell, deposant, sabia per què u dehïa. E ell, deposant, dix-li:

—Bé sé per què-t vol, mas face-u ell matex.

E més, continuant lo dit acarament, fou legit en altre pas de la dita reinterrogació del dit Narcís Vidal. E en aquell loch hon comensa: «E passejant de la casa del dit micer Narcís», etc. fins en aquell pas qui comensa: «E llavós lo dit Bernat acostà's a la porta del dit Bellit», etc.

E lo dit Pere Vidal dix que ver era ço que lo dit Narcís Vidal havia dit, dient:

—Mossèn, ver és que en Bernat Çariera e en Narcís Vidal passejaven per la carrera davant la porta del dit micer Narcís e jo isquí de la casa del dit micer Narcís e trobé-ls aquí en la carrera. E és ver que tots tres partim d'aquí e anam-no-se'n vers la Plaça Nova e anaren rahonant, però no-ns rahonaven res del dit micer Johan de Palomar. E ver és que rahonant anam fins a la Plaça Nova, prop casa d'en Bellit. E és ver que lo dit Bernat Sariera e jo jaquim aquí lo dit Narcís Vidal e anam-nos-ne abdosos parlant, però no isquem de la ^{26v} Plaça Nova. E puy tornam lla hon havíem jaquit lo dit Narcís Vidal.

E més, continuants los dits acaraments, fou legit al dit Pere Vidal altre pas de la dita deposició ho reinterrogació del dit Narcís Vidal, en lo pas hon comensa: «E stant en aquest rahonament vench lo dit Francí, frare d'ell, deposant, e isqué's de la Seu ab lo dit Johan Comellas», etc., fins en aquell pas qui comensa: «e en assò no-m parlaren pus en lo dit loch», etc.

E lo dit Pere Vidal dix:

—Ver és que jo viu axir lo dit micer Johan de la Seu e anà-sse'n per la claustra amunt. E és ver que lo dit Narcís me dix semblants paraules: que micer Johan s'ere girat devers nosaltres e «dona'm de viares que'ns hage mirats» —però ell, deposant, no parà sment si li dix que hagués parlat ab lo seu scuder—. Bé és ver que yo diguí: «No-m pens que guard nosaltres e no-m pens que hage sentiment ni pensament d'axò»⁵⁴ —volent-ho dir ell, deposant, del dit batiment fet al dit micer Johan de Palomar.

E cascun stech e perseverà en son dit.

E après fo interrogat lo dit Pere Vidal com ell, deposant, hage ara dit en lo dit acarament, concordant-se ab lo dit Narcís Vidal, son frare, sobre lo rahonament que hagueren al camí de Gerona ell, deposant, e lo dit Narcís, so és saber que lo dit Narcís dix a ell, deposant, semblants paraulas: «En Bernat Sarriera m'a dit que lo vespre de Nadal que-m tròpia vers la casa del dit micer Narcís. Sabs per què-m vol?»; e que ell, deposant, ^{27r} li respòs: «Bé-n pens per què-t

---

54. *d del.*

vol, mas fasse-u ell», que ell, depositant, degé dir veritat perquè ell, depositant, dix las dites paraulas al dit Narcís Vidal sobre lo dit rahonament, so és saber: «Bé-n pens per què-t vol, fasse-u ell».

E dix:

—Mossèn, ver és que lo dit Bernat Sariera davia tornar ací en Barchelona altre vegada. E yo diguí-li: «e per què?». E lo dit Bernat Sariera dix-me: «bé ho sabreu». E jo diguí-li: «bé ho podeu dir a mi». E lo dit Bernat Sariera llavós dix-me: «Jo dech tornar ací en Barchelona altre vegada per batre micer Johan de Palomar». E per aquesta rahó yo diguí a Narcís Vidal las dites paraules, so és saber: «Bé-m pens per què-t vol, mas fasse-u ell matex».

Interrogatus hon eren ell, depositant, e lo dit Bernat Sariera com lo dit Bernat Sariera dix a ell, depositant, las dites paraules. E dix que en la sala de la casa del dit micer Narcís en Barchelona, que staven a la finestra racolsats.

Interrogatus si hi havia nangun present aquí qui hoys lo dit rahonament. E dix que no.

Interrogatus lo dit micer Narcís de Sent Dionís llavós en lo dit raonament hon era. E dix que a la Seu era a missa. E en casa no havia nangú sinó lo dit Bernat Sariera, ell, depositant, e un fadrí e⁵⁵ lo bort.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

Et quia erat alta nox fuerunt porrogate dicte interrogationes et acaramenta ad diem crastinam proxime.

B. *Primer guiatge*

12. Cèdula de Guillem Vidal, procurador de Narcís Vidal. 11 de febrer.

^{27vi} Post predicta autem die martis XI^a mensis Februarii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o XX VII°, coram dicto honorabili uicario et dicto uenerabili iudice siue inquisitore comparuit dictus Guillelmus Vithalis, curator preffati Narcissi Vithalis, ex una parte et, in presencia dicti Anthonii De Sori, procuratoris fischalis, obtulit et presentauit eisdem quandam papiri cedulam scriptam tenoris sequentis:

«Cum nullus in fide Principis decipi debeat nec possit seu eius officialium, et sit uerum quod Narcissus Vidal, sutor habitator Barchinone, captus nunch, ante eius capturam foret et sit guidatus et assecuratus tam in persona quam in bonis uerbo et simpliciter per dictum uicarium Barchinone et propterea nullo modo possit seu debeat inquiri et nunquam procedi contra ipsum, pro tanto idem Narcissus Vidal et seu Guillelmus Vidal eius curator, allegans dictum guidaticum, petit et requirit illud seruari ad unguem et minime contra dictum Narcissum procedi seu anantari et, si in aliquo fuit processum, illud

55. a ms. | *correxí.*

et omnia processa contra mentem dicti guidatico et seu tenorem reuocari et cassari et annullari et se liberari a dicta capsione, cum sic per iusticiam sit fiendum et adprobandum. De dicto guidatico petit interrogari honorabilem Guillelmum de Burdillis, uicarium Barchinone, alias protestatur de uicio et nullitate processus et de suo pleno iure <a> de grauamine et de remediis opportuniis».

^{28r/} Et, oblata et presentata predicta papiri cedula, incontinenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris data et concessa primitus licencia dicto Guillelmo Vithalis curatori et procurandi et quibusuis aduocatis aduocandi et deffendendi dictum Narcissum Vidal delatum, concessit copiam de predictis dicto procuratori fischali, ibidem presenti, si eam habere uoluerit. Et nichilominus eidem procuratori fischali ad respondendum predictis diem certam proximam assignauit.

13. Deposició de Joan Comellas, mercader. 14 de febrer.

Post, predicta autem die ueneris XIII^a mensis Febroarii anno a natiuitate Domini millesimo CCC^o XXVII°, fuit processum in presenti inquisitione, uidelicet ad recipiendum depositionem Iohannis Comellas, in hunc qui sequitur modum.

Iohannis Comellas, mercator, filius Ferdinandi Comellas, mercatoris ciuis Gerunde, deponens in facto suo proprio sine iuramento et ut testis in alieno citatus, iuratus et interrogatus dicere ueritatem quam sciat super predictis Curie preuentis et aliis de quibus interrogabitur. Et quia minor erat uiginti quinque annis, maior uero uiginti, fuit sibi prouisum de curatore, uidelicet de Guillelmo Vithalis causidico, ciue Barchinone, qui iurauit dictum delatum deffendere pro sui posse.

Et primo interrogatus ell, deposit, lo vespre de Nadal, com hom diu las matines de Nadal prop passat, a hon dormí ell, ^{28v/} deposit. E dix que dormí ell, deposit, ab una senyora que ell, deposit, volia bé.

Interrogatus a quina hora se colgà⁵⁶ ell, deposit, lo dit vespre de Nadal ab la dita senyora. E dix que entre XI e XII horas abans de mige nit.

Interrogatus a quina hora se levà ell, deposit, de matí. E dix que entre V e VI horas de matí.

Interrogatus què-s féu ell, deposit, com se fou levat de matí. E dix que tornà's colgar a casa de micer Narcís de Sent Dionís.

Interrogatus hon se colgà ell, deposit, a casa del dit micer Narcís. E dix que en lo lit hon jaïe en Pere Vidal e dormie-hi ab ell, deposit, lo dit Pere Vidal e Francí Vidal, son germà, e en Miquel, scuder del dit micer Narcís.

^{56.} colgà] a *del*.

Interrogatus si los dits Pere Vidal e Francí Vidal e Miquel eren ja en lo lit com⁵⁷ ell, deposant, se colgà ho si vingueren despuys. E dix que ja hi eren.

Interrogatus qui obrí la porta de la dita casa del dit micer Narcís com ell, deposant, se vench colgar. E dix que ell, deposant, matex la obrí car ell, deposant, se té la clau.

Interrogatus hon stech ell, deposant, aquell vespre que dormí ab la dita senyora, so és saber, del dit vespre de Nadal foscant fins a la dita hora que anà dormir ab la dita senyora. E dix que en molts lochs stech.

Interrogatus en quins lochs stech ell, deposant, lo dit vespre, so és saber, en lo entrell de foscant fins que anà dormir ab la dita senyora en la dita hora. E dix que ell, deposant, stech una stona a casa de-n Taradell, convers, hon se ^{29r} jugave, e altre partida stech a la Seu e altre partida anà per Barchelona deportant-se.

Interrogatus quina hora era com ell, deposant, isqué de casa del dit Taradell. E dix que envers X hores de la nit.

Interrogatus quina hora era com ell, deposant, entrà en la dita Seu. E dix que ja eren tocades X hores de la nit.

Interrogatus quina via féu ell, deposant, com partí de casa del dit Taradell ho si anà dreta via a la Seu. E dix que com ell, deposant, partí de la casa del dit Taradell ell, deposant, anà a parlar ab la dita senyora e passant per Sant Jaume se n'anà a la dita Seu.

Interrogatus si ell, deposant, com vench, se n'entrà dintre la dita Seu ho què féu. E dix que ell, deposant, se n'entrà dintre la claustra de la Seu.

Interrogatus si ell, deposant, stigué molt en la dita claustra e la Seu. E dix que ell, deposant, stigué entre la dita claustra e la Seu fins entre XI e XII horas.

Interrogatus si algun [stigué] ab ell, deposant, en lo dit temps. E dix que ell, deposant, se n'anà a la claustra de la Seu e, stant aquí dins la claustra, vench en Pere Vidal e aquí passejaren per la claustra e per la Seu e puy abdosos se isqueren de la Seu e anaren-se'n, so és saber, lo dit Pere Vidal a casa del dit micer Narcís e ell, deposant, se n'anà per altre via.

Interrogatus, com ell, deposant, e lo dit Pere Vidal eren en la dita Seu ho claustra e-s partiren de la dita Seu, si ^{29v} tocaren matines ho si dehien matines a la Seu. E dix que com ell, deposant, e lo dit Pere Vidal se partiren de la dita Seu no dehien encara matines, bé [que] comensaren a tochar.

Interrogatus si havia molt que ell, deposant, era en la dita claustra com lo dit Pere Vidal vench a ell, deposant, en la dita claustra. E dix que no havia molt e no poria dir quant havia que ell, deposant, era en la dita claustra com lo dit Pere Vidal vench.

Interrogatus si lo dit Pere Vidal vench tot sol a la dita claustra ho ab companyia. E dix que tot sol vench aquí.

---

57. com *sup. lin.*

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir per què lo dit Pere Vidal vench aquí a la dita claustra e què y féu. E dix que no y féu alre lo dit Pere sinó que se n'anà aquent deportar e no sab ell, deposant, que y vengués per alre.

Interrogatus si ell, deposant, stant en la claustra ho en la Seu viu venir algun prevera ho canonge a la dita seu. E dix que no y parà sment ni viu nangú vanir.

Interrogatus si ell, deposant, conex micer Johan de Palomar. E dix que hoc.

Interrogatus com conex ell, deposant, lo dit mossèn Johan de Palomar. E dix que per tal com l'a vist a Gerona official del bisbe de Gerona.

Interrogatus si ell, deposant, havia en privadesa lo dit mossèn Johan. E dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir que lo dit micer Johan de Palomar sia stat batut. E dix que hoc.

^{30r/} Interrogatus si ell, deposant, sab quant fou batut lo dit micer Johan de Palomar. E dix que la vespre de Nadal prop passat.

Interrogatus com sab ell, deposant, que lo dit micer Johan de Palomar sia stat batut la dita vespre de Nadal. E dix que per tal com lo dit Pere Vidal lo dix a ell, deposant, lo dia de Nadal vers X horas, com ell, deposant, levà del lit.

Interrogatus com sabia lo dit Pere Vidal que lo dit micer Johan de Palomar fos stat batut la dita nit. E dix so saber que, com ell, deposant, fo levat lo dia de Nadal, lo dit Pere Vidal dix a ell, deposant, semblants paraulas:

—Trobaren que-n Bernat Sariera ab dos pagesos hi és stat e han batut micer Johan de Palomar e son-hi stats Narcís Vidal e Francí Vidal, mos frares, e sab-me greu com los m'i ha mesclats.

E ell, deposant, dix-li:

—Sab-ne res micer Narcís?

E lo dit Pere Vidal dix que may li n'havia hoyt dir res ni sabia que-n sabés res lo dit Pere:⁵⁸

—Ni yo —dient-ho del dit Pere Vidal— no hoyt parlar sinó al vaguer de Gerona e an Bernat Sariera.

Interrogatus si ell, deposant, sab ni ha hoyt dir per què lo dit Bernat Sariera e los altres damont nomenats han batut lo dit micer Johan de Palomar. E dix que no u sab.

Interrogatus si ell, deposant, és stat consent tractant consell, favor ho ajuda donant en batre lo dit micer Johan de Palomar. E dix que no ni-n sab res.

Interrogatus si ell, deposant, lo dit vespre que lo dit micer Johan ^{30v/} fo batut si ell, deposant, féu algunas de las spias per spiar lo dit micer Johan. E dix que no.

58. P. al ms., si bé s'esperaria, com a mínim, la N inicial de Narcís (de Sant Dionís).

Interrogatus si ell, deposant, lo dit vespre viu vanir a la Seu lo dit micer Johan de Palomar a matines. E dix que no.

Interrogatus si ell, deposant, lo dit vespre de Nadal abans que lo dit micer Johan fou batut ho après viu lo dit Bernat Sariera ni si parlà ab ell. E dix que no ne viu ni sabia que y fos.

Interrogatus si ell, deposant, és stat present en lo dit batiment del dit micer Johan. E dix que no.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

14. Cèdula de Guillem Vidal, procurador de Narcís Vidal. 17 de febrer.

Deinde autem die lune XVII^a mensis Februarii anno a natiuitate Domini millesimo CCCC^o XXVII°, coram dicto honorabili uicario et dicto uenerabili Guillelmo Payerii, iudice siue inquisitore, comparuit dictus Guillelmus Vithalis, curator dicti Narcissi Vithalis, de una parte et, in ausencia dicti procuratoris fischalis, obtulit et presentauit eidem quandam papiri cedulam scriptam tenoris sequentis:

«Cum uos, multum honorabilis Guillelmus de ^{31^r} Burdillis miles, uicarius Barchinone, in fide regia guidaueritis Narcissum Vidal et postea eum ceperitis et detineatis eum captum, non seruando ymmo rumpendo dictum guidaticum, saluo semper uestro honore; pro tanto dictus Narcissus Vidal seu eius curator reuerenter monet, interpellatur et requirit uos, honorabilem uicarium iam dictum, ut dictum guidaticum eidem Narcisso Vidal factum et fidem regiam sibi datam seruetis prout tenemini et debetis. Alias, reuerenter protestatur de omnibus per ipsum licite protestandis contra uos et bona uestra et fideiussores tabule uestre de quibusuis tot quot etc. per uos notis etc.».

Et, oblati et presentati predictis, incontinenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris, mandauit predicta in presenti processu inseri et continuari.

15. Escrit de paper de Guillem Vidal, procurador de Narcís Vidal. 18 de febrer.

Post predicta autem die martis XVIII mensis febroarii anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o uicesimo septimo, coram dicto honorabili uicario et dicto uenerabili iudice siue inquisitore, comparuit dictus Guillelmus Vithalis, curator, ex una parte et, in absentia dicti procuratoris fischalis, obtulit et presentauit eidem quoddam solemne papiri scriptum, cuius tenor talis est:

«Guillelmus Vithalis, causidicus curator Nar^{31^v}cissi Vidal, sutoris, ante omnia supplicat haberi racionem de sequentibus, que ad processum opponit tanquam preiudicialia.

»Primo, quod dictus Narcissus Vidal est guidatus uerbo per dictum uicarium, quod guidaticum ualuit et ualet ut in § *Si uero* et *Neque aut. De mandatis*

principum coll. III ibi “sub nuncupa[to uer]bo feceris”⁵⁹ {Nov. 17.6 i 7}, quia tantum ualet fides uerborum data quantum cum scriptura, ut *l. Pactatum quod bona fide C. De pactis* {C 2.3.17}, cum ibi notato per Baldum.

»Secundo, quod dictus Narcissus, ex quo fuit et est guidatus, non debet inquietari nec molestari iudicialiter, quia fiducia data tenenda est, iuxta notatum per glossam et Bartolum in *His qui reus ff. De publicis iudiciis* {D 48.1.5pr}. Et de non molestando probat textus in *l. I C. De nauiculariis li^o XI°* {C 11.2.1}, cum ibi notato per Nicholaum de Neapoli et per Dionisium in dicto § *Si uero* et § *Neque in aut. De mandatis principum III collatione* {Nov. 17.6 i 7} et in Vsatico *Quoniam per iniquum* et quod ibi scribunt iurisperiti Cathalonie.

»Tercio, quod iudex, procedendo⁶⁰ iudicialiter contra guidaticum, et guidatus, respondendo, non periudicat guidatico, ut est casus in dicto § *Si uero in aut. De mandatis principum III coll.* {Nov. 17,6 i 7}, et per maxime quia hic non est lis contestata, quia etiam exceptio dilatoria, illata lite contestata, opem prestat, ut dicit glossa in *l. Ponponii c. Rati. ff. De procuratoribus* {D 3.3.40.3}.

^{32el} »Quarto, quia ipse Narcissus est minor uiginti quinque annis et est datus sibi curator et sic haberet restitutionem in integrum per beneficium in integrum restitutionis ad opponendum de exceptioe guidatici, ut *l. Minor XXV annis emissam allegacionem per in integrum restitutionis auxilium repetere potest ff. De minoribus* {D 4.4.36}, cum ibi notato per glossam et Bartolum. Quam legem intelligunt tam in exceptioe dilatoria quam in exceptioe peremptoria et tam in ciuili quam in criminali nec hiis contradicunt notata per Inocencium in *c. Coram De in integrum restitutione<m>* {X 1.41.7}, quoniam loquitur de exceptioibus declinatoriis et de exceptioe solucionis, quia in declinatoriis est alia ratio et in exceptioe dilatoria solucionis, quia est modicum preiudicium, quia potest opponi ex post in uiam peremptorie. Ista exceptio guidatici non est dilatoria, ymmo enormala⁶¹, ut in dicto § *Si uero in aut. De mandatis principum* {Nov. 17.6}, quia in quacumque parte litis potest opponi ut ibi.

»Nec excepciones guidatici nocent predicto Narcisso guidato, quia ipse, racione impositionum non tunc ciuitati nec racione generalitatum Generali nec potest dici quod racione casus sibi impositi, iste ordinarie tenentur Generali, sed extraordinarie et per interesse remotum et uaguum et est clarum in

59. subnuncupabo feceris *ms.*

60. procedendo] *bis ms.* | *correxi.*

61. L'excepció dilatòria només difereix el judici, sol ser de forma i es diferencia de la peremptòria, que és de matèria, perquè aquesta consisteix en liquidar del tot l'acció legal o la intenció de l'agent. L'excepció dilatòria de solució —que cal presentar abans de la *lis contestata* o declaració dels testimonis— considera que l'acció legal s'ha abordat massa de pressa. L'excepció declinatòria és de fòrum o de judici. Una *exceptio anormala* —creuament entre *anòmala* i *anormal*— és la que no segueix la norma de les altres, perquè pot oposar-se abans del litigi. *Vid. IODOCUS*, 1500: entrades corresponents. Guillem Vidal pretén que el guiatge constitueix una excepció peremptòria i *anormala*.

iure quod debet attendi casus ordinarius et quod ordinarie fit et non quod fit extraordinarie, ut *l. Seyo § Medio ff. De ann(u)is legatis* {D 33.1.10.1}, et non ad extraordinaria, quia exceptio numquam excedit terminos a quibus fit in prima uice, ff. {= Digesti} ueteris § secundo in glossa super uerbo octo.⁶²

^{32v} »Item dicta exceptio sic fuit per dictum dominum uicarium intellecta de iuribus ordinariis generalitatis, si guidatus tenebatur Generali ad soluendum ius generalitatis, quod in illo tam porrigebatur dicta exceptio uel, ubi fraudasset, ius generalitatis, et sic modo predicto est seruanda dicta consuetudo uicarii, ut *l. Vel uniuersorum ff. De pignoraticia accione* {D 13.7.12}, cum ibi notato et nota ad casum pretensum, de quo non fuit cogitatum.

»Item, quia dominus uicarius excepit sola consueta excipi, talia porriguntur ad iura generalitatis solui usata et fraudata et non ad casum pretensum insolitum sequi, ut *l. Fistulas § Formenta ff. De contrahenda empçione* {D 18.1.78.3}, cum ibi notato per glossam et doctores.

»Item a guidaticis excipiunt[ur] fractores itinerum. Et tunc a guidatico non exceptus ille⁶³ qui itinere uulnerauit alium, sed solum latro et⁶⁴ fur qui tutus agressura, furta uel latrocinia in itinere comittere et perpetrare consueuerunt, iuxta *c. De inter alia De immunitate ecclesiarum* {X 3.49.6} et iuxta notatum per Baldum in *l. I C. Quoniam liceat unicuique sine iudice uendicare* {C 3.24.1}. Intellegitur ergo ipsa exceptio predicto modo consueto intelligi et sic eciam isto casu etc. intelligatur modo consueto intelligi de iuribus et exactionibus generalitatum et non de predicto casu insolito et iuri [sic] priuato sequi.

»Item excepciones predictae et eorum uerba debent intelligi in suo potiori significato, *c. Quod in dubiis De sententia excommunicationis* {X 5.39.30}, et sic de sententia maioris excommunicationis, ut ibi dicit Anthonius de Butrio et sic excepciones^{33v} debent intelligi de potiori significato generalitatum, scilicet de collecta iurium Vniuersitatum Generalis et non de dicto casu, qui non tangit principaliter iura generalitatum Vniuersitatum.

»Item nemo debet decipi in fide regia ex quo data est sibi, ut in Vsatiquo *Quoniam per iniquum*, ut in *l. I C. De hiis qui ueniam etatis impetrauerint* {C 2.44}, notata per Chinum et notata per dominum Anthonium in Nouella in *c. Quia <in> cunctis De concessione prebende liº VI* {Sext. 3.7.1}, quia dicit bene in *l. Obseruandum ff. De officio presidis* {D 1.18.19} quod dicere quod ueniat secure et postea enim punire hoc esset prodicio. In dubio semper guidatica in Cathalonia fuerint seruata, ne fides regia remaneret uiolata, et est eciam de iure quia in dubiis factis semper contra fiscum est respondendum, ut *l. Vero puto ff. De iure fisci* {D 49.14}, cum ibi notatis.

»Item exceptio posita in guidatico, ut intelliga[n]tur exceptata iura generalitatis Generalis Cathalonie, amplia<n>t guidaticum et eius dispositionem

62. Referència que no s'ha localitzat.

63. ille] illi *ms.* | *correcxi.*

64. et] in *ms.* | *correcxi.*

ad termina comissa certa General<e>[is] Cathalonie extra iura generalitatis, ut *l. Proculus ff. De usufructu* {D 7.1.19}, et ita dicit Anthonius de Butrio in *Repertorio iuris ciuilibus*, super uerbo “excepcio quam”, circa finem.

»Vlterius in casu et euentu quod, predicta preiudicialiter proposita et exceptata, non procederent sequencia que eo casu dumtaxat proponuntur et non alias.

»Primo quia, ante capturam dicti Narcissi Vidal, ^{33v/} debuit per processum constare de illacione percussionum in persona dicti honorabilis Iohannis Palomar, iuxta notatum per Bartolum in *c. II* {I?} *c. Illud ff. Ad Silleia. inter* {D 29.5.2 i 29.5.1.24} et *l. Si iure qui ff. De furtis* {D 47.2} et per Baldum in *l. Exberedatus [sic] ff. De hiis qui notantur infamia* {D 3.2.25pr} et per Bartholomeum de Saliceto in *l. I C. De captu [sic] uirginum* {C 9.13.1}. Et, quia non fuit factum, captura<m> fuit illicita et est liberandus a capcione, iuxta notatum per Baldum in questione incipienti “Lapsus”, etc.

»Secundo quia de percussionibus et feritis ac uulneribus illatis alicui uicarius Barchinone non debet nec potest se intromittere, ex quo uulnera uel percussiones non sunt periculose ad cognitionem et iudicium chirurgicorum nisi pro danno⁶⁵ cultelli uel armorum, saluo quod teneantur facere ius iniuriatis, in *C. Item quod uicarius Barchinone*, in priuilegio *Recognouerunt proceres*.⁶⁶

»Tercio quod esset danda copia inquisicionum ipsi Narcisso Vidal ante omnia ut in *c. Qualiter et quando lo II § {X 5.1.24}* debet de accusationibus et, copia data, debent ei dari deffensiones ut ibi et *l. III c. {Si} ad diem ff. De re militari* {D 49.16.7} et in *c. Item quod aliquis homo non condempnetur sine cognitione iudicis, ymmo in hoc procedatur ad cognitionem iudicis tam in puniendi quam in dando ad manuleuandam quam in absoluendo*, in secunda curia Barchinone domini Regis secundi gloriose memorie⁶⁷ et in *c. Item ordinamus quod nullus* ^{34r/} *condempnetur ad mortem uel mudilacionem [sic] membrorum uel eciam tormentis subiciantur per nos uel illustram [sic] Reginam consortem nostram aut inclitum infantem Petrum primogenitum et procuratorem generalem nostrum uel eius locumtenentes aut per alios officiales iudices nostros uel eorum deffensione debita non concessa et quod contra formam predictam a nostra curia uel ipsorum nulla littera ualeat emanare*, in Curia Montis Albi domini Regis Alfonsi tercii et in *c. In primis Curie Ceruarie Regis Petri ultimi*.⁶⁸

Et, oblati et presentati predictis, incontinenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris, iussit predicta in presenti processu inseri et continuari. Et, concessa copia de predictis dicto procuratori fischali, retinuit sibi delliberacionem super predictis.

65. danno] banno *ms.* | *correx.*

66. CC: f. 281v.

67. Corts de Barcelona de 1300, Constitució 24 (CARAVYC I: 176).

68. Respectiuament, Corts de 1333, Constitució 25 (CARAVYC I: 309), i Corts de 1359, Constitució 1 (CARAVYC II: 40).

16. Deposició de la senyora Constança. 20 de febrer.

Item die Iouis XX mensis febroarii anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo uicesimo septimo fuit processum ad inquirendum super predictis in hunc qui sequitur modum.⁶⁹

Domina Constancia, uxor Iuoni Torró, ciuis Barchinone, testis citata, iurata et interrogata dicere ueritatem quam sciat super predictis Curie preuentis et aliis de quibus interrogetur.

Erat primo interrogata si ella, testis, conex en Narcís Vidal, sabater. E dix que hoc.

Interrogata si s'acorde a ella, testis, quant fou pres lo dit Narcís^{34v/} Vidal en la presó hon ara stà. E dix que qualsque XV jorns pot haver a-ssos viares, poch més ho menys.

Interrogata qui dix a ella, testis, que lo dit Narcís Vidal era pres. E dix que no li racorde de cert si l'oy dir un fadrí qui stà ab lo sabater ho si l'oy dir en Leonard de Jonchós, gendre d'ella, testis.

Interrogata si ella, testis, hoy dir, en aquellas horas que lo dit Narcís Vidal fo pres, per què era pres ni qui l'havia fet pendre. E dix que no n'hoy ni-n sabé llavós, bé és ver que de continent que ella, testis, sabé que lo dit Narcís Vidal fo pres ella, testis, partint del capdevall de la scala de la presó, hon hoy dir, anà-sse'n a la casa de micer Narcís de Sant Dionís e trobà la porta tancada e tocà-y e davallaren Pere Vidal e en Francí Vidal, frares del dit Narcís. E ella, testis, dix-los:

—Dit m'an que vostro germà —dient-ho del dit Narcís Vidal— han pres sus ara. Per què l'han pres?

E los dits Pere Vidal e Francí Vidal digueren:

—Ja-ns ho han dit.

E ella, testis, dix-los qui l'havia fet prendre. E ells respongueren que dit los havían que los senyors deputats del General de Cathalunya lo havían fet pendre. E ella, testis, dix-los:

—E sabets per què l'han fet prendre?

E ells digueren que no-n sabían, que abans ho volien saber. E dites las ditas paraules ella, testis, partí de casa del dit micer Narcís e anà-sse'n.

Interrogata quina hora era com ella, testis, anà a la casa del dit micer Narcís de Sent Dionís per la dita rahó la dita vegada. E dix que era entre XI e XII horas ho entre XII e una horas de die.

^{35r/} Interrogata si, com ella, testis, fou a la casa del dit micer Narcís de Sent Dionís, en la manera que depose, si lo dit micer Narcís se dinave. E dix que no-s sab ni ella, testis, no-s curà de demanar-lo ni ells no lo y digueren.

Interrogata si ella testis pujà alt en la casa del dit micer Narcís de Sent Dionís. E dix que no ni pujà del peu de la replà de la schala al[1]jà amont e

69. super predictis in hunc qui sequitur in hunc modum *ms.* | *correxí.*

aquí devallaren los dits Pere Vidal e Francí Vidal e aquí ella, testis, lus dix las ditas paraulas. E dix, interrogata, que ella, testis, la dita vegada no viu lo dit micer Narcís de Sent Dionís.

Interrogata si los dits Pere Vidal e Francí Vidal digueren a ella, testis, qui ere aquell qui·ls havia vangut dir que lo dit Narcís era pres. E dix que no lo y digueren ni ella, testis, tampoch no·ls ho demanà.

Interrogata si ella, testis, sab ni ha hoyt dir que, stant lo dit micer Narcís de Sent Dionís sobre taula, que·s dinàs, algun vangués dir al dit micer Narcís que lo dit Narcís Vidal fos pres. E que lo dit micer Narcís, hoyt açò, se lexàs de dinar e que no menjàs pus, ans se levàs de taula. E dix que no y sab res ni ho ha hoyt dir.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

17. 4a deposició de Pere Vidal. 20 de febrer.

Et, hiis ita peractis in presencia dictorum procuratorum, fuit processum ad reinterrandum dictum Petrum Vithalis delatum in hinc modum.

^{35v} Interrogatus si ell, testis, sab ni ha hoyt dir quant fo pres lo dit Narcís Vidal, frare d'ell, deposant. E dix que aquell dia que ell, deposant, vench de Vich.

Interrogatus qui dix a ell, deposant, e en Francí Vidal frare d'ell, deposant, que lo dit Narcís Vidal era pres. E dix que un fadrí de casa del mestre del dit Narcís vench a la casa del dit micer Narcís de Sent Dionís. E dix a ell, deposant, qui solament era descavalcat d'una mula, que era vangut de Vich, que lo dit Narcís, frare d'ell, deposant, havien pres.

Interrogatus si havia algú ab ell, deposant, com lo dit fadrí dix a ell, testis, la dita presó. E dix que done·li de viares que y fos en Miquel o lo bort aquí en l'entrada del dit micer Narcís com lo dit fadrí lo y dix. E dix, interrogatus, que ja era fet l'offici a la Seu com lo dit fadrí ho dix. E solament era vangut lo dit micer Narcís de Sent Dionís de la Seu e se n'era pugat.

Interrogatus si lo dit micer Narcís de Sent Dionís hoy com lo dit fadrí dix a ell, deposant, la dita presó. E dix que no, mas ell, deposant, lo y dix puyt alt en lo menjador, denant tots los de casa.

Interrogatus si lo dit micer Narcís se dinave encara com ell, deposant, li dix la dita presó. E dix que no.

Interrogatus si lo dit micer Narcís se dinà tantost. E dix que no·s sab si anà parlar primer ab mossèn lo vaguer ho si·s dinà primer.

E dix, interrogatus, que après hi vench madona Constança, ^{36r} muller d'en Ivó Torrò, la qual los dix axí matex la dita presó e demanà·ls si sabien per què ere pres lo dit Narcís. E assò los dix bax en la entrada.

Interrogatus que ell, deposant, dege dir veritat si ell, deposant, posà los dos bastons dejús la volta ho portal de la Plaça Nova, de la qual ja és estat interrogat, ho si sab ni ha hoyt dir qui·ls hi posà. E dix:

—Mossèn, no y sé res ni sé qui·ls hi posà ni qui·ls ha.

Interrogatus que ell, deposant, dege dir veritat si ell, deposant, és stat en algun tracte en lo qual se tractàs que lo dit micer Johan de Palomar fos batut. E dix que no y fo ni y sabé res, sinó so que dit ha damont.

Fuit sibi lectum et presentauit etc.

C. *Segon guiatge*

18. Cèdula de Guillem Vidal, procurador de Narcís Vidal. 25 d febrer.

Postea uero die Martis XXV mensis febroarii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o uicesimo septimo, coram dicto honorabili uicario et dicto uenerabili iudice siue inquisitore, comparuit dictus Guillelmus Vithalis, nomine quo supra, ex una parte et, in ausencia alterius partis, obtulit quamdam papiri cedula scriptam tenoris sequentis:

«Petit curator Narcissi Vidal dictum guidaticum sibi seruari et alias sine derogacione dicti guidatici sui suplicat copiam inquisitorum et processorum absque publicacione testium receptorum sibi concedi et dari ut prouidere sibi ^{36v/} possit circa obseruacionem guidatici et alia per eum agenda».

Et, oblati predictis, incontinenti dictus honorabilis uicarius de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris concessit copiam de predictis dicto procuratori fischali si eam habere uoluerit. Et, nichilominus, eidem procuratori fischali ad respondendum predictis et eciam ad dicendum si quid dicere uoluerit cur requisita per dictum Guillelmum Vithalis fieri non debeant diem Iouis proxime assignauit.

Mandans hoc alteri parti intimari per Matheum Iust, sagionem.

Qui sagio, iens et postea rediens, retulit et dixit se predicta dixisse et intimasse dicto Anthonio de Sori, procuratori fischali personaliter inuento.

19. Guillem Vidal presenta carta del guiatge de Jaume Alamany de Bellpuig i del Rei. 3 de març.

Denuo, autem, die lune tercio mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o XXVII°, coram dicto honorabili iudice siue inquisitore, comparuit dictus Guillelmus Vithalis, nomine curatorio predicto, ex una parte et, in ausencia dicti procuratoris fischalis, peccit uerbo et requisiiuit ut quedam littera que fuit eidem honorabili uicario tradita per Iohannem Basto sibique missa per honorabilem Iacobum Alamany militem contineatur⁷⁰ in

70. continentem *ms.* | *correxci.*

presenti processu quoniam ipse ut dixit producebat ipsam litteram, in quantum pro ipso faciat.

Et incontinenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris, retinuit sibi delli^{37v/}beracionem super insertacione ipsius littere.

Autem eciam, dicta die lune tercia mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo uicesimo septimo, coram dicto honorabili uicario et dicto uenerabili iudice siue inquisitore, comparuit dictus Guillelmus Vithalis, nomine curatorio predicto, ex una parte et, in ausencia dicti procuratoris fischalis, obtulit et presentauit eidem quandam papiri cedula scriptam tenoris sequentis:

«Com mossèn Jachme Alamany de Bellpuig, cavaller, hage presentada una letra de crahença del molt alt senyor Rey a·n P. Sariera, ciudadà de Gerona, la qual fou dada en la vila de Líria sots segell secret del dit senyor a XII de desembre de l'any M. CCCC. XXVI. E, per virtut de la dita crahença com anunci e depart del dit senyor, haja guiats en sa bona fe e en fe del dit senyor Príncipe de Cathalunya lo dit P. Sariera, Guerau Congost, Pedro [*sic*] e Narcís Vidal, per ço com lo dit P. Sariera ha profert ensemps ab los dits Guerau Congost, Pedro e Narcís Vidal seguir lo dit senyor e anar ab ell en la armada que·l dit senyor ha proposada de fer, segons que del dit guiatge fet als dessus dits per lo dit mossèn Jachme Alamany apar per letra escrita de man del dit mossèn Jachme Alamany tramesa e presentada a vós, molt honorable mossèn Guillem de Burdils, vaguer de Barchelona, de la dita letra de crahensa tramesa per lo dit senyor al dit P. Sariera. E, com lo dit mossèn Jachme és nunci ho missatger del dit senyor per explicar la dita crahença, de la qual vos és stada feta fe per exhibició de aquella en sa forma e ^{37v/}inspecció de aquella, si haver le·n volríets e de què us és feta prompta fe, on com sia statuït per Usatges de Barchelona que lo Príncipe de Cathalunya guia e dóna guiatges per si ho per nunci seu, sia encare statuït per los dits Usatges que lo Príncipe de Cathalunya en per tostemps hage sencera e perfeta fe e vera locució e paraula, entant que tots e sengles hòmens tan bé nobles, ⁷¹reys, Prínceps e magnats, cavallers, rústichs e pagesos, mercaders ho negociadors, peregrins e caminants, amichs e anamichs, sarrahins, christians, jueus e heretges se puxen fiar al dit Príncipe e creure a sa fe e guiatge les persones e qualsevol béns. E encara stà statuït per los dits Usatges que tots hòmens, nobles e no nobles, magnats, cavallers e hòmens de peu, mariners e cossaris, stants dins lo dit Principat ho vinents en aquell Principat de altres parts deuen e són tanguts ajudar lo dit Príncipe de Cathalunya e la sua fe, guiatge e paraula, que sien tenguts e guardats e governats per dreta fe, sens engan e sens mal giny e sens mal consell, en totes causes e negocis, si·s vol sien grans, si·s vol sien poques o poch. E com vós, dit honorable vaguer, tingats pres lo dit Narcís Vidal més ha de

71. tan be mobles com no mobles *ms.* | *correcxi.*

XXV jorns, no contrastant que en lo temps de sa presó o captura fos guiat en bona fe reyal, segons és dit, per so lo dit Narcís Vidal ho en Guillem Vidal, curador ^{38r/} assignat per vós, molt honorable mossèn lo vaguer, al dit Narcís, vos suplique he us raquer per deute de justícia que, servant la fe e guiatge del dit senyor Príncep de Cathalunya, deliurets de la presó lo dit Narcís, lexant aquell francament anar lla hon se vulle e servant-li lo dit guiatge. En altra manera, si las cosas dessús raquestes e suplicades fer recusats o dilatats en alguna manera, ço que no pot⁷² creure, attès lo dit guiatge, protesta lo dit Nacís ho son curador, vènia prescedent, contra vós e béns e fermansas vostras, de las penas per los dits Usatges statuïdes contra los contrafahents e generalment de tot son dret del dit Narcís, lo qual li romangue salve e il·lès e lo qual puxe prosseguir en lochs e temps convinents, requirents de la present ésser fets actes per vós, scrivà de la present Cort, e ésser continuada en lo procés, si algun n'i ha daquem fet ho comensat».

Item eciam dictus Guillelmus Vithalis dicto nomine obtulit et produxit quandam litteram regiam, que fuerat, ut per ipsam litteram [uidebatur], missa, clausa et sigillo secreto ipsius domini Regis in cera uirmilia imposito seu impresso, ut primis uidebatur aspectibus, sigillata <m>. Subscriptio cuius quidem littere est talis:

«Al feel nostre en Pere Sarriera,

Registrata» [*uidetur*].⁷³

Tenor uero intrinsecus ipsius littere est talis:

^{38v/} «Lo Rey.

»Sobre algunes cosas concernents gravament nostre servey havem de nostra intenció largament informat l'amat nostre mossèn Jachme Alamany de Bellpuig per què us pregam molt afectuosament que al dit mossèn Jachme Alamany en tot so e quant vos dirà de nostra part sobre las dites cosas donets plena fe e crahensa com si nós en pròpia persona vos ho dehièm. Car cosa serà de què·ns farets singular servey, lo qual molt vos⁷⁴ ho grahirem. Dada en la vila de Liria sots nostre segell sacret a XII de deembre de l'any M. CCCC. XXXVI. Rey Alfons».

Et, oblati et presentati omnibus et singulis supradictis, incontinenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris, iussit predicta in presenti processu inseri et continuari, concedendo copiam de eisdem tam dicto procuratori fiscali quam eciam procuratori honorabilium deputatorum Generalis Cathalonie, si qua putauerunt interesse, retinendo sibi delliberacionem super predictis.

72. Caldria entendre «no puc» o «no es pot».

73. És el mateix mot o parell de mots del punt 21, al f. 63v. Podria ser així mateix «Regis secreta».

74. vos *sup. lin.*

20. Carta de Jaume Alamany de Bellpuig inserta en el procés. 4 de març.

Postea uero die Martis quarta mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo uicesimo septimo, dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti sui uenerabilis iudicis siue inquisitoris ibidem presentis, tradidit michi, Anthonio dez Vern, notario et huius cause escriptori, quamdam litteram priuatam, que, ut dixit, fuerat sibi missa per honorabilem Iacobum ^{39r/} Alamany, militem, quamque litteram dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris, mandauit in presenti processu inseri et continuari copiamque de eadem, tam dictis procuratori fiscali quam procuratori dictorum honorabilium deputatorum, si uoluerint, concedendo. Subscriptio cuius quidem littere [et] tenor talis est:

«Al molt honorable mossèn lo vaguer de Barchelona».

Tenor uero intrinsecus talis littere talis est:

«Molt honorable mossèn e car frare, segons vós sabets, yo son stat tramès per lo senyor Rey per amprar cavallers e gentils hòmens e hòmens d'estat e altres qui fossen disposts per los aves[os] que·l senyor Rey entén a·ffer, portant letres de crahensa. Entre·ls altres n·e portada una d'en P. Sariera, ciudadà de Gerona, e·n virtut de la dita crahensa e per manament del senyor Rey he·li dit que, si ell offeria de servir lo dit senyor Rey, que lo senyor Rey l'avia per guiat, ell e aquell qui irien ab ell. E lo dit P. Sariera se aturà acord e yo diguí·li que y volgués bé acordar, car lo viatge que·l senyor Rey entenia fer tochava grandament a servir de Déu e salut dels cristians e axí al pus prest que pogués me faés resposta escrita de sa mà, tal que·l senyor Rey ne fos servit e jo, de part del ja dit senyor, la hora que ell hauria promès guiave ell e aquells ^{39v/} qui irien ab ell. Aprés, mossèn, la vespre de nostra dona de fabrer yo trobí a casa mia una letra del dit Riera, ab la qual se offeria de servir lo senyor Rey ab tants com li fos possible, dels quals, entre los altres, serien Guerau Congost e Pedro e Narcís Vidal. E yo, mossèn, fiu·li resposta que yo, de part del Senyor Rey, acceptava ell e los anomenats fins en compliment de dos hòmens d'armes. Aprés, mossèn, lo dit P. Sariera ha·m scrit com vós tanits pres lo dit Narcís Vidal, per què·m raquer jo li fassa servar lo guiatge, lo qual en nom del Senyor Rey li he donat. Axí matex, molts d'altres qui han offert me n'an scrit sentint·se d'assò per lur interès, dient quax que, si aquest Narcís és enganat en fe del Senyor Rey, qu·ells no tendran les offertas. Per què, mossèn, vos raquir que encontinent deliurets lo dit Narcís Vidal, lo qual jo de part del Senyor Rey he guiat per manament del Senyor Rey, lo qual de paraula he guiats a mi tots los qui s'offerrien e aquells qui irien ab ells, sense accepció daguna que no m'í féu, per què, mossèn molt honorable, vos plàcia que encontinent vullats deliurar lo dit Narcís per manera que la fe del senyor Rey no sia mesa en daguna disputa, car açò seria destrucció de sa armada. De mi vos dich que·m preservaran de grant affany. Car a mi convindria d'acórrer al senyor Rey, car en altra guisa a mi seria massa càrrech. Si a vós, mossèn, serà plasent, per lo portador me farets resposta, car ja vasets lo gran càrrech en què yo·n stich. E, si en l'endemig,

molt honorable mossèn e car frare, pux fer per vós, comendats. Scrita a Vila Fraser lo derrer jorn de fabrer de M[CCCCXXVII].⁷⁵

»Vostre frare, Jachme Alamany».

21. Cèdula de Guillem Vidal, procurador de Narcís Vidal. 5 de març.

^{40r/} Post modum uero, die mercurii quinta mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo uicesimo septimo, coram dicto honorabili uicario et dicto uenerabili iudice siue inquisitore, comparuit dictus Guillelmus Vithalis, curator dicti Narcissi Vithalis, ex una parte et, in ausencia alterius partis, obtulit quandam papiri cedulam scriptam tenoris sequentis:

«Dies ha fo raquest e soplícat a vós, molt honorable mossèn Guillem de Burdils, vaguer de Barchelona, per lo molt alt Senyor Rey d'Aragó e Príncep de Cathalunya per part d'en Narcís Vidal, adult, lo qual tenits pres en vestra presó, que servant lo⁷⁶ guiatge a ell fet e atorgat per mossèn Jachme Alamany, nunci e missatger, segons que apar per letra de crahense del dit Senyor tramesa e presentada a-n P. Çariera, ciutadà de Gerona, de la qual en procés és feta fe legítima e del guiatge Reyal fet e atorgat al dit Narcís Vidal per lo dit mossèn Jachme Alamany. On, com los guiatges del senyor Rey, fets e explicats per nunci ho missatger del Senyor Rey, dege[n] ésser servat[s] e ajudat[s] de ésser servat[s] per tots los súbdits del dit Senyor, per so lo dit Narcís Vidal ho en Guillem Vidal, curador d'aquell, altra vegada ab tanta instància quante pot raquer, soplíque e proteste a vós dit honorable vaguer e contra vós, segons que en la dita cèdula comensant: "Com mossèn Jachme Alamany de Bellpuig" etc. és contengut, requirent e suplicant-vos, noresmenys, que de tot lo dit procés fet e accitat contra lo dit Narcís Vidal, salvant les cosas qui stiguen en sacret de la cort e no sien publicades ^{40v/} e de la instància, si alguna hi és feta per qualsevol persona o personas, li fassats e manets ésser-li donada còpia e translat, com en altra manera serie dit ésser denegada deffensió e fer injúria e injustícia manifesta, ab reverència daguda tots temps parlant».⁷⁷

Et, oblata predicta papiri cedula, incontinenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris, concessit copiam de predictis dictis procuratori fischali et eciam procuratori dictorum honorabilium deputatorum Generalis Cathalonie, ad quorum instanciam fuit recepta dicta inquisicio si eam habere uoluerint, nullam faciendo assignacionem, sed retinuit sibi delliberacionem super predictis.

Mandans hec dictis procuratori fischali et procuratori dictorum honorabilium deputatorum intimari per Saluatorem Michaelis, sagionem.

75. El *ms.* no es clar, si bé caldria conjecturar aquest any.

76. lo *sup. lin.*

77. daguda tots tots parlant *ms.* | *correxí.*

Qui sagio iens et postea rediens retulit et dixit se predicta dixisse et intimesse dicto Anthonio de Sori, procuratori fischali, et discreto Petro Generii, procuratori dictorum honorabilium dominorum diputatorum Generalis Cataloniae, personaliter inuentis.

22. Consulta jurídica del veguer Guillem de Bordils en casa de Bonanat Pere. 6 de març.

Denuo autem, die Iouis sexta mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o uicesimo septimo, dictus honorabilis uicarius, uolens explicare suam delliberacionem super dicto allegato guidatico, congr[eg]auit honorabiles dictum Guillelmum Perayerii, iudicem siue inquisitorem, Petrum Rexach, legum doctorem, ^{41r/} aduocatum fischalem, Bonanatum Petri, in decretis licenciatum, Petrum dez Coll, in legibus licenciatum, et Franciscum Castello, legum doctorem, omnes ciues barchinonenses intus studium domus habitacionis dicti honorabilis Bonanati Petri, pro habendo eorum consilium et uotum super ipso guidatico allegato⁷⁸ per dictum Guillelmum Vithalis, curatorem dicti Narcissi Vithalis. Et, facta ibidem relacione per dictum uenerabilem Guillelmum Perayerii, iudicem siue inquisitorem, super predictis et habito inter eos maturo et digesto colloquio et delliberacione, omnes in simul concordantes, explicantes eorum uotum, dixerunt quod sunt intencionis quod, habita primitus deposicione dicti honorabilis Iacobi Alamany, militis, tam super littera regia quam super contentis in littera per ipsum honorabilem Iacobum Alamany missa⁷⁹ dicto honorabili uicario, quod ipse honorabilis uicarius de predictis omnibus debet et tenetur consultare serenissimum dictum regem. Et quod interim in inquisicione que fit contra ipsum Narcissum Vithalis supersedeatur.

23. Bonanat Pere i Pere Descoll presenten una cèdula al veguer. 8 de març.

Item die sabbati VIII mensis marcii, anno predicto millesimo quadringentesimo uicesimo septimo, comparuit Iacobus Enrich, sagio, et dixit et retulit quod ipse die presenti intimaui dictam delliberacionis explicacionem dicto uenerabili Petro Generii, procuratori dictorum honorabilium deputatorum, denunciando in eius scribania discreto An. Verdager ibidem inuento.

Postea, uero die sabbati VIII mensis marcii, anno ^{41v/} a natiuitate domini millesimo quadringentesimo uicesimo septimo, dicti honorabiles Bonanatus Petri et Petrus de Colle tradiderunt michi, Anthonio dez Vern, nothario et

78. allegando *corr.* in allegato.

79. misse *ms.* | *corresxi.*

huius cause scriptori, quandam papiri cedulam manu propria dicti honorabilis Bonanati Petri scriptam tenoris sequentis:

«In nomine domini,

»Videtur michi, Bonanato Petri, super dubio pretensi guidatici quod, consideratis infrascriptis:

»Primo quia littera credencie comissa honorabili Iacobo Alamany militi est generalissima et nullam materiam explicat.

»Secundo, super supercripsione illius, que non est scripta manu illius qui seriem insertorem scripsit et quia est alterius incausti, contra stilum Regie Curie.

»Tercio quia non constat de explicacione credencie facta.

»Quarto quia numquam dominus Rex consuevit comittere alicui credenciam explicandam quin in littera credencie sit suprascripcio illius cui est explicanda.

»Quinto quia honorabilis Petrus Sariera, qui dicit se habuisse ad seruicium domini Regis ipsum Narcissum delatum et cui dicitur credencia explicanda, est de condelatis uel de coniuncis ipsis delatis ^{42r/} et sit uehementissime inspectus.

»Sexto quia adempamentum factum de dicto Narcisso factum fuit postquam commissum fuit crimen per dictum Narcissum et post illius captionem et, per consequens, de iure beneficium guidatici sibi prodesse non potest.

»Septimo quia dictus Narcissus, per suam confessionem deponens se interfuisse in dicta uerberacione et uulneribus, asserit per consequens se excommunicatum maiori excommunicacione et ideo indignum ad tale beneficium impetrandum cum, nisi in duobus casibus, excommunicatus sit inabilis ad omne beneficium impetrandum et eciam propter periculum conuiuii [*uidetur*].

»Octauo quia nullum priuilegium impetratum, litte pendente, de iure ualeat, sicut est istud.

»Nono quia ipse Narcissus delatus hoc priuilegium seu guidaticum, quod nunch allegat, nullatenus hucusque siue aliud allegauit et sit uehementer suspectum.

»Decimo quia, pretenso guidatico non obstante, interrogatus dictus delatus super crimine libere respondit [*sic*] merita cause ingressus quod, non obstante pretenso allegato ^{42v/} guidatico, est ad ulteriora cause absque alia consultoria procedendum.

»Et hec dico postquam cogitauit circa dubium, licet eri prima facie s[i]ue delliberacione fuerim oppinionis quod, auditis multum honorabilibus dictis deputatis et habita ueridica informacione de hiis ab honorabili domino Iacobo Alamanni ac plene instructa causa, serenissimus dominus Rex consulereur. Autem, propter motiua iamdicta, non credendo illam ueram ut iam dixi, hec tamen remicantur multum honorabili domino uicario et aliis dominis consulentibus. Idem crederem ego, Petrus de Colle».

24. Instrument públic de Guillem Vidal, procurador de Narcís Vidal.
10 de març.

Postmodum uero die lune decima mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo uicesimo septimo, coram dicto honorabili uicario et dicto uenerabili iudice siue inquisitore comparuit dictus Guillelmus Vithalis, nomine curatorio procurator dicti Narcissi Vithalis, ex una parte et in presencia dicti Anthonii de Sori, procuratoris fischalis, et in ausencia dicti procuratoris dictorum honorabilium dominorum deputatorum obtulit et produxit quoddam publicum instrumentum tenoris qui sequitur: «Nouerint uniuersi quod die ueneris, que erat septima dies mensis marcii, anno a natiuitate etc. ».

^{43r/} Et, oblato et producto dicto publico instrumento, incontinenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris, concessit copiam de predictis tam dictis procuratori fischali quam procuratori dictorum honorabilium dominorum deputatorum, si eam habere uoluerint, mandando predicta in presenti processu inseri et continuari.

Mandans hec dicto procuratori dictorum honorabilium dominorum deputatorum intimari per Iacobum Enrich, sagionem.

Qui sagio, iens et postea rediens, retulit et dixit se predicta dixisse et intimasse dicto uenerabili Petro Generii, procuratori dictorum honorabilium dominorum deputatorum, personaliter inuento.

25. Guillem Ferrer presenta una cèdula. 17 de març.

Denuo autem die lune XVII mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o uicesimo septimo, coram dicto honorabili uicario et dicto uenerabili in hiis iudice siue inquisitore comparuit dictus Guillelmus Ferrarii, nomine curatorio predicto ex una parte, et in presencia dicti Anthonii de Sori, procuratoris fischalis, et in ausencia procuratoris dictorum dominorum deputatorum obtulit in scriptis sequencia:

«Delliberacio prima uelut iusta uenit omnino exequenda ^{43v/} et sic consultoria formanda et mittenda serenissimo domino Regi, non obstantibus rationibus ac motiuis predictis. Et primo prima: quum de natura littere credencie potest esse quod sit generallissima et nullam materiam explicet considerata persona qui eam mittit et cui mittitur, iuxta *l. Lucius ff. De fideiussoribus* {D 27.1.36} et ibi ponit Bartolus et Baldus in *l. Si is C. De furtis* {C. 6.2.7} et per maxime quia explicata et concessa uirtute littere credencie sunt uerisimilia, scilicet quod dominus Rex adempauerit personas quibus credencie dirigebantur pro eundo secum in armata et quod dominus Rex dederit guidaticum et supersedimentum generale, quia ita est de iure, iuxta notatum per Baldum in *l. Si quisquam ff. Si quis cautionibus* {D 2.11.11: *l. Si quis quendam*}, in principio, et per Constitutionem Cathalonie in Constitutione *In nomine sancte et*

indiuidue Trinitatis, in pacibus et treugis c. “Item statuimus ut rescriptum a nobis super prolongacione” etc.⁸⁰ Et hec sunt solita fieri et concedi per illustres Reges Aragonum et sit hoc casu seruanda, *l. Vel uniuersorum ff. De pignoratitia accione* {D 13.7.12}.

»Nec obstat secunda ratio, quoniam ualet instrumentum in littera scriptum et subscriptum diuersis manibus, ut *l. Si quis ex argentariis § Cogentur*, in fine, ibi “suscribere”, *ff. De edendo* {D 2.13.6.1} et ibi Baldus⁸¹ in quinto notabili, et ita est de more littere Regie quia secretarii Regii^{44r} tales litteras credencie et missiue ordinant et scribi faciunt per scriptores et subscriptionses seu ephigracia<m> per secretarium regium fiunt et serie diuersis manibus, ymmo plures ex dictis litteris credencie dantur nunciis hac de causa missis, que non habent subscriptum sed comittitur fidei illius qui mittitur per dominum Regem ut faciat fieri supscriptum et hec offert se probaturum dictus curator primo nomine in quantum expediat seu necessarium sit parti sue.

»Nec constat tertia ratio, quoniam notorie per litteras per instrumentum publicum constat in processu de credencia et de explicacione credencie et istud hodie est notorium in Cathalonia quod ipsa credencia fuit comissa et explicata in tantum quod sufficit allegacio ipsius notarii absque alia probacione, iuxta notatum per Anthonium de Butrio in *c. Vestra De cohabitacione clericorum et mulierum* {X 3.2.7} et per Iohannem de Ymola in *Cle[mentinam] Pastoralis De re iudicata* in *Cle[mentinam]* {Clem. 2.11.2 últ}.

»Non obstat quarta ratio, quoniam de more et stilu fuit semper Curie regie tradendi litteras credencie et alias comissariis alicuius negocii sine subscriptionsibus siue epigrama et de ipso fiendo committitur defferenti et eius industrie, qui stilus est obseruandus in *c. Quam graui De falsis* {X 5.20.6} et de quo stilu et quod^{44v} scribit proprie ad hunc casum Anthonius de Butrio, in *c. II De solucionibus* {X 3.23.2}, de mandato dominico dato procuratori per eum addicionando.

»Non obstat quinta ratio, quoniam dictus honorabilis Petrus Sariera non est conuentus nec afinis intra quartum gradum cum dictis delatis et sic eius testimonio fuit et est credendum quia testibus de parentella est credendum extra illum gradum etc. in causa criminali, ut *l. Lege Iulia ff. De testibus* {D 22.5.4} et notatum per Bartolum in *l. Qui test(amento) ff. De testi(bu)s* {D 22.3.27}. Et presertim eciam in casu nostro, in quo est testis honorabilis Iacobus Alamany, miles nuncius regius, cui fuit comissa credencia et eius explicacio, cui est standum et eius dicto credendum, iuxta *c. Ad Audienciam De prescriptionibus* {X 2.26.13} et in *c. Cum parati De appellacionibus* {X 2.28.19}, cum ibi notato per Anthonium de Butrio.

»Nec obstat sexta ratio, quoniam esto quod dictus Narcissus Vidal fuisset in dicto malefficio, quod expresse negatur, autem ipsum guidaticum et data<m> eius comprehenderet <guidaticum> ipsum malefficiu, quia de

80. 1235^v/XII, *vid.* CARAVYC I: 125.

81. Bal? *nidetur*.

natura guidatici est comprehendere malefficia retrofacta, non ipsa perpetrata durante guidatico, ut *c. II §. legatis ff. de iudiciis* {D 5.1.2.3}, cum ibi notato per Bartolum. Nec est uerum quod dictum guidaticum factum fuerit ipso Narcisso existente capto, ymmo autem, ut apparet per kalendarium dicti instrumenti pro parte ipsius Narcissi producti et per librum carselarii in ea parte in qua scriptum fuit de capsione ipsius Narcissi Vidal, quem producit curator ipsius Narcissi Vidal, quatenus pro ipso faciat siue pluri[bus].

^{45r/} »Nec obstat septima ratio, quoniam communis excommunicatus est heretici, qui est maiori excommunicacione uedatus, ut *III q. I Quod autem LIII* {GR. C. 4 q. 1 c.2?}, et tamen hereticus potest impetrare guidaticum, ut in Vsatico Barchinone *Quoniam per iniquum* ibi “et heretici” etc.

»Nec obstat octaua ratio, quoniam guidaticum et supersedimentum impetratum tempore exercitus ualet et tenet. Ita ab expresso tenet Baldus in *c. Si quis quam ff. Si quis cautionibus* {D 2.11.11}, in solucione primi contrarii, quia solempnitas iuris communis isto casu eciam reperitur relexata per dictam Constitucionem *In nomine sancte et indiuidue Trinitatis C. Item statuimus* etc. in pacibus et treugis, in casu ibi expresso.⁸² Item hic non pendebat lis et sic cessat ratio.

»Nec obstat nona ratio, quoniam dictus Narcissus ipsum ignorabat et sic ipsum allegare non potuit et presto est iurare idem Narcissus et eius curator quod, ex post allegacionem alterius guidatici, istud guidaticum eciam ad eius noticiam peruenit et sic ipsum potest allegare, ut in *c. Pastoralis De excepcionibus* {X 2.25.4}. Et, presertim, quia Narcissus Vidal est minor et, saltim beneficio restitutionis in integrum iure minoris, est admittendus ad dictam allegacionem ipsius guidatici, ut *l. Minor XXV annis*, “omissam allegacionem”, *ff. De minoribus* {D 4.4.36}.

»Nec obstat decima ratio, quoniam ex quo de nouo ad eum peruenit beneficium guidatici potest allegari per allegatum *c. Pastoralis De excepcionibus* {X 2.25.4}. Item per ^{45v/} ingressum litis non renunciatur guidatico, in *aut. De mandatis principum § Set neque uersu “Si uero eciam” III coll.* {Nov 17.6} et ibi casus singularis expressus. Et sic est clarum quod dicte rationes non obstant.

»In primo loco fuit bene ordinatum consulatoriam esse fiendam et mittendam domino Regi et, quia a dicta declaracione consultorie fiende nec per fisum nec per aliquam partem priuatam fuit reclamatum infra III dies, merito trans[e]unt in rem iudicatam quoad uos, honorabilem dominum uicarium, et quoad partes iuxta localia et priuilegia Barchinone, quia dictam declaracionem exequendo Narcissus Vidal seu eius curator petit dictam consulatoriam fieri et expediri et presertim quia declaracio de consultando Principem non potest reuocari, ut *c. I et III C. De relacionibus* {D 7.61.1 i 3}, cum ibi notato per Bartolum et Baldum».

82. 1235^v/XII, *vid.* CARAVYC I: 125.

Et, oblati predictis, in continenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris, concessit copiam de predictis tam dicto procuratori fiscali, ibidem presenti, et dicto procuratori dictorum honorabilium dominorum deputatorum, si eam uoluerint, et nichilominus eisdem ad respondendum predictis diem certam proxime assignauit.

Mandans hec alteri parti intimari per Petrum Boyl, sagionem.

Qui sagio, iens et postea rediens, retulit et dixit se ^{46r/} predicta dixisse et intimasse dicto procuratori dictorum honorabilium deputatorum, personaliter inuento.

26. Deposició de Joan Pallaga, mercader tèxtil. 18 de març.

Item die martis XVIII mensis marcii, anno predicto millesimo CCCC^o uicesimo septimo, fuit processum ad inquirendum super predictis in hunc modum.

Iohannes Pallaga,⁸³ filius Iohannis Pallaga, textor pannorum, ciuis Ville Montis Albi, testis citatus, iuratus et interrogatus dicere ueritatem quam sciat super predictis Curie preuentis et aliis de quibus interrogabitur. E dix so saber sobre las dites cosas, que la vigília de Nadal al vespre, ja les XII horas de mige nit tocases, micer Johan de Palomar partí de casa per anar a matines a la Seu de Barchelona e un fadrí apellat Pere, qui sta ab lo dit micer Johan, anant primer ab un parell de brandons encesos, e ell, testis, e en Pere Martí, scuder del dit micer Johan, anaven detràs lo dit micer Johan per acompanyarlo, lo qual micer Johan portava la capa negra vastida ab lo caperó al cap, forrat de dossos de vays.⁸⁴ E, com feren al cantó qui gira a la Seu devant casa d'en Jachme Comes, d'un alfóndech, qui aquí és al costat de la dita casa del dit Jachme Comes, isqueren II ho III hòmens armats e anaren vers lo dit fadrí qui portava los dits brandons encesos, els apagaren e feren-los caure en terra. E, assò fet, ell, testis, hoy que colpegaven e batien lo dit micer Johan Palomar, però ell, testis, no viu ab què-l colpegaven ni-l batien, com fos fosch e no y havia ^{46v/} lum. E hoy ell testis que lo dit micer Johan cridava *Via fos* mentre que-l colpegaven. E après lo dit micer Johan Palomar scapà e fugí, però no poria dir ell, testis, per qual part pres ni ell, testis, no y viu alre, car ell, testis, se'n tornava a la casa del dit micer Johan Palomar per haver lum e cercar los brandons. E de fet ell, testis, hi tornà ab lum e no trobà los dits brandons. E puys ell, testis, se n'anà a la Seu e trobà a la sagristia lo dit micer Johan de Palomar, que s'hac ambolicada una tovallola al cap. E après viu ell, testis, que lo dit micer Johan de Palomar isqué de la dita sagristia e se n'anà al cor.

Interrogatus si ell, testis, viu naffrat en alguna part de la sua persona lo dit micer Johan de Palomar. E dix que no u viu.

83. Aquest cognom, molt probablement, sigui Pallejà.

84. "Dors" i "vair": *vid.* DCVB.

E dix, interrogatus, que, com ell, testis, fou a la sagristia e hac trobat aquí lo dit micer Johan de Palomar ab la dita tovallola ambolicada en lo cap, ell, testis, viu mossèn Blanch, prevera e sagristà, que torchava que-s que fos en la cara vers los polsos del dit micer Johan de Palomar.

Interrogatus si ell, testis, viu que durant los dits batiments alguns d'aquells qui fehièn los dits batiments tinguessen spsas tretas ho les viu luir. E dix que, al vanir que feren, stants los brandons encesos, viu ell, testis, que lo primer qui vench portava cervellera al cap e no viu ell, testis, naguna hora que y hagués naguna spsa treta ni se'n pres sment, tant era torbat.

Interrogatus si ell, testis, viu ni sentí que alguns altres hòmens armats vanguessen als dits batiments en ajuda ^{47r/} dels dits malfaytors. E dix que no.

Interrogatus si ell, testis, conech los dits hòmens ho alguns d'aquells qui feren los dits batiments. E dix que no.

Interrogatus si ell, testis, viu què vastien ni quines calsas portaven aquells qui feren los dits batiments. E dix que no se'n pres sment, tant fou torbat.

Interrogatus si ell, testis, sab ni ha hoyt dir qui són aquells qui han fets los dits batiments. E dix que, quant és en casa del dit micer Johan de Palomar, no n'ha res hoyt dir, bé és ver que ell, testis, ha hoyt dir per ciutat que dos germans hi eren stats, barbers.

Interrogatus si ell, testis, sab ni ha hoyt dir per què-s són fets los dits batiments. E dix que-s diu comunament e pública per Barchelona que lo dit micer Johan de Palomar serie stat batut per l'offici que ten en la casa dels deputats de Cathalu-nya e que ho haurie fet fer micer Narcís de Sent Dionís, canonge de Barchelona.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

27. Deposició de Pere Duray(er), domèstic de Joan de Palomar. 18 de març.

Petrus Duray(er) filius Iohannis Duray(er), etatis XIII uel XIII annorum uel inde circa, comorans cum honorabili Iohanne de Palomar, testis citatus, iuratus et interrogatus dicere ueritatem quam sciat super predictis. E dix so saber que la vigília de Nadal proppassat, ja tochadas las XII horas de la mige nit, lo dit micer Johan de Palomar isqué de casa per anar a matines a la Seu. E ell, testis, anave primer ^{47v/} ab un parell de brandons encesos e en Johan e en Pere, qui stan ab lo dit micer Johan, anaven detràs lo dit micer Johan, acompanyant-lo. E, abans que fossen a la girada del cantó qui gira vers la Seu, ell, testis, en un alfóndech qui és a la dita girada viu un hom ab spsa e broquer e ab cervellera, ab galteras calades, qui passagave en lo dit alfóndech, anant amont e anant avall. E, com foren al girant del dit cantó devant lo dit alfóndech, lo dit hom isqué del dit alfóndech ab cara feréstega e vench vers ell, testis, e apagà-li los dits brandons, no poria dir ell testis en quina manera, tant fon soptat. E ell, testis, sense brandons, com li fossen cayguts, no sab en quina forma fogí vers la seu e mentre que fugia ell, testis, hoy cridar *Via fos* a grans crits al dit micer Johan de Palomar. E ell, testis, entrà-sse'n a la Seu

e entrà-sse'n en la sagristia hon trobà mossèn Blanch, sagristà, e dix-li que vangués un poch. E, mentre que lo dit mossèn Blanch e ell, testis, anaven al dit micer Johan de Palomar e foren al portal patit de la Seu, lo dit micer Johan de Palomar fo aquí, qui se n'entrave en la Seu, e entraren-se'n en la sagristia. E, com foren dins la dita sagristia, ell, testis, viu que lo dit micer Johan de Palomar tench al cap un trench patit, de què axie sanch. E al coll un tall patit, de què axí matex exie sanch, fort pocha. E lo dit mossèn Blanch ab un drap torchà-li la sanch del dit coll. E, après, lo dit micer Johan de Palomar anà-sse'n al cor. E ell, testis, anà-sse'n a casa. E lo dit Johan Pallaga era anat a casa per haver ^{48r/} lum e ab lum anà llà hon los brandons eren cayguts e no-ls trobà.

Interrogatus, mentre que ell, testis, fugia segons diu vers la Seu, si ell, testis, viu aquent, vers lo cantó vers la Seu en lo dit carrer, algun hom armat qui stigués aquí. E dix que no, tant era fosch.

Interrogatus si ell, testis, viu que algun, partint del dit cantó, anàs vers là hon batien ho colpegaven lo dit micer Johan de Palomar per ajudar en aquells qui-l batien ho en altra manera. E dix que no.

Interrogatus si ell, testis, viu ab què posqueren ésser fets los dits colps del cap e del coll del dit micer Johan. E dix que ell, testis, no y viu naguna spasa arranchada, per què ell, testis, presumex que devia ésser fet ab bastó.

Interrogatus si ell, testis, sab ni viu què vastia lo dit hom qui apagà los dits brandons. E dix que no se'n pres sment.

Interrogatus si ell, testis, conex lo dit hom que apagà los dits brandons. E dix que ell, testis, no sab com ha nom però bé-l conexeria si-l vahia, car d'altres vegadas l'a vist anar per Barchelona ab⁸⁵ d'altres.

Interrogatus què vastia lo dit micer Johan de Palomar. E dix que la capa que acostumen de portar a la professó, forrada de vays, e portava lo caperó de la dita capa al cap.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

28. Deposició de Pere Martí, escuder de Joan de Palomar. 18 de març.

^{48v/} Petrus Martini, scutiffer comorans cum honorabili Iohanne de Palomar, testis citatus, iuratus et interrogatus dicere ueritatem quam sciat super predictis. E dix so saber: que la vigília de Nadal proppassat en la nit, ja tochades les XII horas de la mige nit, lo dit micer Johan de Palomar isqué de casa sua per anar a matines a la Seu e un fadrí appellat Pere anava primer, ab un parell de brandons encesos. E ell, testis, e en Johan Pallaga anaven detràs lo dit micer Johan, que l'acompanyaven.

E, com foren al cantó per hon gira hom a la Seu, en un alfóndech qui és aquí, ell, testis, viu axir del dit alfóndech un hom ab la cara ambossada, però

85. ad ms. | ab correxi.

ell, testis, no-s pres sment si foren galteras o què, e lo dit hom no isqué ab bon so e lo dit hom avansà-s primer. E ell, testis, ymaginant-se que y fos per tolre los dits brandons al dit fadrí, mès mans per la spasa e per lo broquer, però no la arranchà e mès-se davant lo dit micer Joan de Palomar a·ffi que, si lo dit hom volgués tolre los dits brandons al dit fadrí, que·ls deffensàs. E lo dit hom, lo qual portava spasa e broquer, girà's vers lo dit fadrí qui tania los dits brandons e, soptadament, lo dit hom apagà los dits brandons. E ell, testis, lavós arranchà la sua spasa e broquer e mès-se al costat del dit micer Johan. E, soptadament apagats los dits brandons, ell, testis, sentí axir del dit alfóndech més hòmens, però no poria dir ell, testis, ni viu quants, com fos fosch. E hoy ell, testis, que los dits hòmens colpegaven, sens àls a dir, lo dit micer Johan de Palomar, lo qual portave capa vastida ab lo caperó forrat de dossos e vayras e cal^{49r}sava sochs. E ell, testis, ab la dita spasa e broquer als mills que podia deffensava lo dit micer Johan. E lo dit micer Johan de Palomar cridava «Via fos!».

E en aquella manera ell, testis, e lo dit micer Johan actanyeren⁸⁶ a la Seu e entraren-se'n per lo portal de la canonge blanca e entraren en la sagristia, dins la Seu. E, com foren dins la dita sagristia, ell, testis, viu al cap en lo costat de la corona del dit micer Johan un colp, fort patit, sangonós, e viu més ell, testis, al coll del dit micer Johan sanch, la qual devia ésser axida del dit colp. E mossèn Pere Blanch, prevera sagristà de la Seu, donà al dit micer Johan una tovallola, la qual se posà al cap e torchà-li la sanch qui era al coll. E, puys, lo dit micer Johan ab la tovallola ambolicada al cap ab la dita capa entrà-sse'n en lo cor.

Interrogatus si ell, testis, viu ho sentí que algun hom, lo qual fos vers lo cantó per {on} hom gira a la Seu, vangués e acorragués an aquells qui batien e colpegaven lo dit micer Johan. E dix que no, dient més que los dits hòmens dagueren axir del dit alfóndech ho de la part davall del dit carrer. E dix, interrogatus, que, al vanir que los dits hòmens feren, fariren a ell, testis, ab pedra ho ab pilota en lo bras dret prop del muscle, lo qual colp lo féu congoxar e li féu gran mal.

Interrogatus si ell, testis, conech algun dels dits hòmens, qui feren los dits batiments ni quants podien ésser. E dix que no·ls conech ni·n viu nagun, sinó lo dit hom qui apagà los brandons. E podien ésser, a son ^{49v} parer, entorn V hòmens.

Interrogatus si ell, testis, viu que alguns dels dits hòmens arranchassen spsas. E dix que no.

Interrogatus si ell, testis, viu ho presumí ab què batien lo dit micer Johan de Palomar. E dix que no·n viu ni poch presumir si u feren ab bastó ho ab spsas.

Interrogatus si ell, testis, sab ni ha hoyt dir despuys qui eren los dits hòmens qui feren los dits batiments. E dix que no y sab res, bé ha hoyt dir que dos n'a presos en la presó.

86. actaneren *ms.* |actanyeren *correxi.*

Interrogatus si ell, testis, sab ni ha hoyt dir per què los dits hòmens han batut lo dit micer Johan de Palomar. E dix que ell, testis, no u sab de cert ni sab alre sinó que ha hoyt dir dins la casa de la Diputació vulgarment a alguns que micer Narcís de Sent Dionís ho havia fet fer, però no dehien per què lo micer Narcís ho haguera fet fer.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

29. Antoni de Sori, procurador fiscal, presenta una cèdula. 22 de març.

Postquam, redicta autem die sabbati XXII mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo uicesimo septimo, coram dicto honorabili uicario et dicto uenerabili Guillelmo Perayerii, iudice siue inquisitore prefato, comparuit dictus Anthonius de Sori, procurator fischalis, ex una parte et, in absència ^{50r/} alterius partis, obtulit in scriptis sequencia:

«Ihesus. Maria.

»Guidaticum allegatum per dictum delatum, quod asserit sibi fuisse factum per honorabilem dominum uicarium, non potest eidem in aliquo ualere aut sibi patrocinari, cum sit aut fuerit eidem sub certa qualitate et excepcione concessum expresse, uidelicet quod dictus honorabilis uicarius in eodem exceptit quod non intendebat guidare de aliquo quod tangeret dictum Generale Cathalonie et hoc est notum. Scriptori cause et dicto honorabili uicario minus obstat assertum guidaticum allegatum nouiter per mossen Alamany factum, cum de dicto guidatico non constet et de non cunctibus et non existentibus. Idem est iudicium et multo minus constat de potestate asserta per dictum mossen Alamany. Minus est locus consultationi, ut apparet ex contentis in quadam cedula incipienti “In nomine domini uidetur michi Bonanato Petri, etc.”. Inseratur in processu. Et, quia ex serie deposicionis et alias aparet de uariacione et eciam contradiccione dicti delati actui delicti satis propinqua, ideo petit fisci procurator procedi ad reinterrogandum eosdem delatum [*sic*] et ipsius torturam iuxta stilum et praticam Curie, taliter ut ex ipsorum ore ueritas eruatur pariter et manifestetur etc.».

Et, oblatis predictis, in continenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicti uenerabilis iudicis siue inquisitoris, iussit predicta ^{50v/} in presenti processu inseri et continuari, retinendo sibi delliberacionem super predictis.

D. *Canvi de jutges*

30. El jutge Guillem Perayerius renuncia. 22 de març.

Et, quasi incontenti post predicta, dictus uenerabilis Guillelmus Perayerii, iudex siue inquisitor, aliis ut dixit negociis occupatus, propter que circa

predicta intendere seu uaccare non potest et alias, renunciauit presenti iudicature et omni comodo et incomodo ac oneri eiusdem.

31. Guillem de Bordils assigna nous jutges. 24 de març.

Postea uero, die lune XXIII mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC XXVII, dictus honorabilis uicarius, actenta renunciacione facta per dictum⁸⁷ uenerabilem Guillelmum Perayerii, assignauit super predictis in iudices siue inquisitores honorabiles Franciscum D'Ortals et Petrum Gerona, legum doctores ciues Barchinone, de quorum consilio obtulit se paratum super predictis facere iusticie complementum.

32. Guillem Vidal presenta un escrit. 26 de març.

Postmodum uero, die mercurii XXVI mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC uicesimo septimo, coram dicto honorabili uicario comparuit dictus Guillelmus Vithalis, nomine curatorio dicti Narcissi Vithalis ex una parte et, in absentia alterius partis, obtulit et presentauit eidem in scriptis hec que sequuntur:

«Secundum priuilegium regium ciuitati et habitatoribus Barchinone concessum et diucius continue obseruatum et per uos, honorabilem dominum uicarium, seruatum et seruari iuratum tenoris sequentis: “Item quod homines et iurisperiti qui interfuerint in principio^{51r/} dicte inquisicionis sint semper in illa inquisicione quousque completa sit et non alii, nisi illi qui principio interfuerint essent absentes a iurisdiccione illa uel in suum detinerentur uel alias impediti”,⁸⁸ processus cuiuslibet inquisicionis per uos fiende debet compleri cum illo uel illis iurisperito uel iurisperitis qui in principio dicte inquisicionis interfuerit uel interfuerint et ille seu illi solus seu soli, et non alii, debet seu debent interesse in dicta inquisicione quousque completa sit. Hinc est quod cum uos, multum honorabilis dominus Guillelmus de Burdillis, miles et uicarius Barchinone, quandam ut dicitur inceperitis inquisicionem contra Narcissum Vidal, adultum et guidatum, interueniente in ea ut iudice siue inquisitore uenerabili Guillelmo Perayerii, iurisperito Barchinone, de cuius consilio eciam explicastis ueram retentam deliberacionem, que delliberacio fuit et est quod uos uultis, debetis et tenemini consultare de predictis omnibus serenissimum dictum Regem et quod interim in dicta inquisicione que fit contra ipsum Narcissum Vithalis supersedeatur. Et nunch, ut dicitur, uultis procedere in dicta inquisicione cum aliis iurisperitis qui in dicta inquisicione non interfuerunt, non obstante quod dictus honorabilis Guillelmus Perayerii

87. per *add. ms.* | *correx.*

88. És un privilegi atorgat per Jaume II, el 1294, capítol 12, *vid.* CYADC: 89-90.

sit presens in uestra iurisdiccione, non detentus infirmitate nec alias per Dei gratiam impeditus, quod est expresse contra tenorem, mentem ac praticam dicti priuilegii. Est eciam contra dispositionem expressam iuris communis, cum iudex ex quo deliberauit consultare seu refferre ad Principem, ulterius se intromittere non debet maxime in nostro casu, ubi expresse per uos fuit pronunciatum^{51v/} et delliberatum quod interim in inquisicione predicta superseadeatur, que delliberacionis explicacio seu pronunciacio per tenorem processus apparet. Ideo Guillelmus Vidal, curator dicti Narcissi Vidal, requirit uos honorabilem dominum uicarium ex iusticie debito quatenus, iuxta uestram deliberacionem seu delliberacionis explicacionem predictam et supersedimentum expressum, nil in dicta inquisicione non procedatis quousque responsum habueritis a domino nostro Rege super consultacione seu relatione predicta et eciam quod ex tunch procedatis si et in quibus fuerit procedendum in dicta inquisicione interente uenerabili Guillelmo Perayerii, iurisperito, cum ita per iusticiam sit fiendum, in secus seu aliter agitandis discentiendo expresse et protestando et habendo recursum ad iuris remedia licita et honesta».

Et, oblati et presentati predictis, in continenti dictus honorabilis uicarius dixit uerbo quod ipse remittebat prouisionem super predictis fiendam dictis honorabilibus Francisco D'Ortals et Petro Gerona, iudicibus siue inquisitoribus per dictum honorabilem uicarium assignatis.

Dictus uero Guillelmus Vithalis, curator, dixit uerbo quod ipse non consenciebat in dictos honorabiles Franciscum D'Ortals et Petrum Gerona, ymmo expresse dissenciebat et quod ipse non uult coram ipsis super comparere nec in eos ut iudices seu inquisitores modo aliquo consentire.

33. Antoni de Sori presenta un escrit. 27 de març.

Postmodum uero die Iouis, uicesima septima mensis marcii anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o 52^{tr/} uicesimo septimo, coram dictis honorabili uicario et dictis uenerabilibus Francisco d'Ortals et Petro Gerona, iudicibus siue inquisitoribus, comparuit dictus Anthonius de Sori, procurator fischalis, ex una parte et, in ausencia alterius partis, obtulit in scriptis sequencia:

«Petit fisci procurator, instancia quanta potest, per uos honorabilem dominum uicarium in presenti inquisicionem procedi causamque anantari et ad ulteriora procedi, iusticia mediante, considerata criminis qualitate et eius circumstanciis, cum ita per uos fiendum indubie existat de iusticia, non obstanti quadam nouissima cedula, coram uobis honorabili domino uicario per partem dicti delati oblata, nam non obstat primo quod in eadem dicitur de mutacione iudicis et subrogacione nouorum iudicum, ubi sic esset ut asseritur, si ad stilum et praticam tam uestre quam omnium aliarum curiarum ordinariorum huius ciuitatis actendatur, quibus iuridice praticatur et extitit semper praticatum quod iudices possunt ad libitum atque nutum renunciare et postmodum alius seu alii nouiter per officilem assignari loco

primi qui renunciauit, ut in proposito, et hoc probacione non indiget cum sit notorium usque ad pueros. Tum, quia uos solus estis iudex inquisitionis presentis et semper fuistis, quia ad libitum uestros potestis assumere assessores et illos mutare, nec hoc aliqua lege seu priuilegio estis strictus, secus, ubi certum haberetis necessarium assessorem; tum, quia aduch non interest dicti delati, quoniam processus inquisitionis non publicatus non dicitur comunis sed curie ^{52v/} proprius nec, quamdiu stat secretus, prodest ad aliud nisi ad incarcerandum et sic qui interuenit in ipso colligendo non dicitur iudex, cum non fuerit publicatus nec peticio per fiscum oblata, etc. Nec obstat aliud quod dicitur de consultoria etc., quia consultoria re integra, uidelicet antequam ad Principem fuerit missa, potuit et potest per uos, honorabilem dominum uicarium, circumduci per maxime, quia postea fuit per illos qui consulerant et honorabiles dominos conciliarios Barchinone consultum et delliberatum contrarium, uidelicet dominum Regem consulendum non esse, et super hoc petit informacionem recipi et in processu inseri et continuari et alias in causa procedi, ut fuit pluries requisitum etc.».

34. Consulta als consellers de Barcelona. 27 de març.

Et, oblati predictis, in continenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dictorum uenerabilium iudicum siue inquisitorum, iussit predicta in presenti processu inseri et continuari et eciam continuari in presenti processu [per] consilium dictorum honorabilium consiliariorum. Et quia, die qua fuit datum consilium dictorum honorabilium consiliariorum, non fuit continuatam per aliquem notarium, dicti honorabiles Franciscus d'Ortals et Petrus Gerona, iudices siue inquisitores, una mecum Anthonio dez Vern, notario et huius cause scriptore, accesserunt personaliter ad domum Consilii dicte ciuitatis Barchinone, in qua inuenerunt honorabiles Iohannem Ros, Iohannem Bussot, Iacobum Colom, Huguetum Fiualler et Bernardum Çapila, consiliarios anni presentis dicte ciuitatis, pro habendo ueritatem super dicto consilio quod allegatur fore per ipsos datum.

Et dicti honorabiles consilarii dixerunt dictis uenerabilibus ^{53r/} iudicibus siue inquisitoribus et eciam michi, notario et huius cause scriptori predicto, quod continuarem quod ipsi pridie consul[u]erunt et, eciam de presenti ad superhabundantem cautelam, consulebant et consulunt dicto honorabili uicario quatenus, non obstante dicta deliberacione per ipsum suprafacta, actento quod aliqui ex dictis honorabilibus consulentibus siue uotantibus reuocarunt eorum uotum et nondum consultoria fuit emanata neque missa ad dominum Regem, procedat in presenti causa tam ad reinterrogandum dictos delatos quam alias prout sibi uidebitur fore faciendum et prout per dictos uenerabiles iudices siue inquisitores fuerit sibi consultum.

Quibus ita sequitis, in continenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dictorum uenerabilium Francisci d'Ortals et Petri Gerona, iudicum siue

inquisitorum, explicando super predictis suam delliberacionem, delliberavit quod, non obstantibus dictis propositis et allegatis per dictum Guillelmum Vithalis, curatorem, procedat in presenti inquisitione tam ad reinterrogandum dictos delatos et utrumque ipsorum quam alia.

E. *Reclamació*

35. Reclamació de Guillem Vidal. 27 de març.

Nouerint uniuersi quod, die Iouis in terciis intitulata XXVII mensis marcii anno a natiuitate domini millesimo CCCC uicesimo septimo, dum dictus honorabilis uicarius uellet seu intenderet, de consilio dictorum uenerabilium Francisci d'Ortals et Petri Gerona, iudicum siue inquisitorum, procedere et anantare super ^{53v/} predictis, coram dicto honorabili Guillelmo de Burdillis, milite uicario Barchinone, Aqualatis et Vallensis, Modilioni et Modiliane, comparuit dictus Guillelmus Vithalis, curator et nomine curatorio dicti Narcissi Vithalis, et dicto nomine obtulit et presentauit eidem honorabili uicario quandam in scriptis papirii cedulam reclamacionem et alia in se continentem tenoris sequentis:

«Reclamaçio.

»Adiens presenciam uestri, multum honorabilis dicti Guillelmi de Burdillis, militis uicarii Barchinone, Guillelmus Vithalis, curator per uos datus Narcisso Vithalis, adulto et guidato, dicit quod uos, dictus honorabilis uicarius, non debetis neque potestis de iure (reuerenter loquendo) procedere, modo quoquam, contra dictum Narcissum seu in inquisitione que per uos incepta fuit, ut dicitur, contra dictum Narcissum. Tum, quia dictus Narcissus est guidatus et excepcionem guidatici tamquam preiudicalem opposuit ad processum que per uos non fuit discussa seu terminata quoad usque; tum, quia post retentam per uos pluries delliberacionem explicuistis eandem, que delliberacionis explicacio continet per expressum quod dictus Rex est per uos super predictis omnibus consultandus et quod interim supersedeatur in dicta inquisitione; et cum uos, dictus honorabilis uicarius, uelitis seu nitamini procedere in dicta inquisitione: ideo Guillelmus Vithalis, ex causis predictis et unaquaquam ipsarum et eciam ex aliis ^{54r/} contentis in quadam cedula coram uobis oblata, que incipit "Secundum priuilegium etc.", quas hic pro grauaminibus et loco grauaminum exprimit et uult pro expressim expecificatis haberi, reclamat a uobis, dicto honorabili domino uicario, tanquam grauatus ex eisdem causibus et aliis in processu apparentibus, quas eciam uult haberi pro hic expressim expecificatis, petens duos iure peritos per uos ad id assignari qui cognoscant et decident per uos. Obstantibus predictis, non posse nec potuisse procedi, modo quoquam, in dicta inquisitione seu alias contra dictum Narcissum».

Et, oblata et presentata predicta reclamacionis cedula, in continenti dictus honorabilis uicarius nullam fecit super predictis prouisionem quousque habuerit consilium an super ipsa reclamacione debeat assignare iudices.

36. Nova deposició de Narcís Vidal. 27 de març.

Interim uero, dictus honorabilis uicarius, de consilio ditorum uenerabilium iudicum siue inquisitorum, processit super predictis per modum sequentem.

Et, hiis ita peractis, fuit processum ad reinterrogandum dictum Narcissum Vithalis, presente dicto Guillelmo Vithalis, eius curatore, et presentibus eciam dictis proceribus, super quibusdam uariacionibus factis per dictum Narcissum Vithalis.

Et primo fou interrogat lo dit Narcís Vidal, delat, present lo dit curador, com ell, deponent, damont en sa deposició, feta en un interrogatori que li fo fet, hage ^{54v/} dit que, com lo dit batiment se féu, ell, depositant, era en lo sòl davall del carrer demont la casa d'en Scales e, en altra deposició feta per ell, deponent, ho reinterrogació, hage dit e depositat que, quant lo dit batiment se féu, ell, depositant, era en lo capdamont del dit carrer e viu apagar los brandons e altres cosas segons en aquella deposició se contén. En qual deposició vol star ell, depositant, ni quala és veritat. E dix⁸⁹.

37. Sobreseïment. Consulta a dos jutges. 27 de març.

Postea autem in isto momento, actenta requisicione uerbali per dictum curatorem ipsius delati facta et reclamacione per eundem interposita, dictus honorabilis uicarius, uolens in predictis procedere iuxta leges patrie, mandauit supersederi in dicta inquisicione quousque reclamacio interposita fuerit terminata. Et assignauit dicto reclamanti iudices ipsius reclamacionis uenerabiles Franciscum Castello, legum, et Gabrielem Petri, decretorum doctores, quibus super dicta reclamacione comisit plenarie uices suas.

Coram quibus quidem uenerabilibus Francisco Castello et Gabriele Petri, iudicibus dicte reclamacionis, ilico comparuit dictus Guillelmus Vithalis, nomine curatorio predicto, ex una parte et, in ausencia dicti procuratoris fischalis, obtulit et presentauit eisdem predictam reclamacionem et alia omnia et singula supradicta que iam supra, coram dicto honorabili uicario, obtulerat et presentauerat.

Et incontinenti dictus uenerabilis Franciscus Castello, alter ex dictis uenerabilibus iudicibus dicte reclamacionis, dixit uerbo quod ipse iam in presenti processu dedit suum uotum et quod ^{55v/} ipse non uult super predictis ut iudex interuenire et propterea, hiis actentis, renunciauit predicte iudicature et omni oneri et comodo eiusdem.

89. Aquí s'interromp l'interrogatori, sense la declaració del delat perquè s'entén (encara que no consti) que Guillem Vidal aconsegueix fer valer la seva reclamació, tractada tot seguit, i hi ha un sobreseïment efímer.

Et, facta dicta renunciacione, quasi in continenti post predicta dictus honorabilis uicarius, ad instanciam et requisicionem dicti Anthonii de Sori, procuratoris fischalis in locum dicti uenerabilis Francisci Castello, qui predicte iudicature ut supra patet renunciavit, assignavit uenerabilem Bonanatum de Puigmari, legum doctorem, ciuem Barchinone, cui una cum dicto uenerabili Gabrieli Petri comisit plenarie uices suas.

Coram quibus quidem uenerabilibus Gabrieli Petri et Bonanato de Puigmari, iudicibus dicte reclamacionis, ilico comparuit dictus Anthonius de Sori, procurator fischalis, ex una parte et, in ausencia dicti Guillelmi Vithalis, curatoris, obtulit et presentauit eisdem predictam reclamacionem et alia omnia et singula que iam supra coram dicto honorabili uicario oblata et presentata fuerant, petens uerbo et requirens super ipsam reclamacionem declaracionem ferri.

Et, in continenti, dicti uenerabiles Gabriel Petri et Bonanatus de Puigmari, iudices dicte reclamacionis, concessa copia de predictis omnibus utriusque dictatum parcium, dictis partibus et utriusque earum ad audiendum declaracionem super dicta reclamacione diem crastinam proxime assignarunt. Et quod interim, scilicet die presenti, utraque pars suos habeat coram ipsis aduocatos pro habenda de predictis collacione et dictos uenerabiles iudices primitiuos pro concordando uel discordando cum eisdem quibus inibuerunt, ne a modo durante ipsa reclamacione in preiudicium dicte reclamacionis nullatenus procedant seu anantent.

^{55v} Mandantes hec dictis Guillelmo Vithalis, curatoris, et dictis uenerabilibus iudicibus primitiuis intimari per Iacobum Enrich, Sagionem.

Qui sagio, iens et postea rediens, retulit et dixit se predicta dixisse et intimasse dicto Guillelmo Vithalis, curatoris, personaliter inuento.

38. Declaració dels dos jutges de la reclamació. 28 de març.

In qua die crastina supra proxime, ad audiendum declaracionem super dicta reclamacione assignata, que fuit dies ueneris, intitulata uicesima octaua dies mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC° XXVII°, coram dictis uenerabilibus Gabriele Petri et Bonanato de Puigmari, iudicibus dicte reclamacionis, comparuit dictus Anthonius de Sori, procurator fischalis, ex una parte et, in presencia dicti Guillelmi Vithalis, curatoris dicti Narcissi Vithalis, peccit uerbo et requisiiuit super dicta reclamacione declaracionem ferri.

Et in continenti dicti uenerabiles iudices dicte reclamacionis, instante et requirente dicto procuratore fischali, processerunt ad eorum super dicta reclamacione ferendam declaracionem in hunc modum.

Et dicti iudices reclamacionis, uisa reclamacione et racionibus in eadem contentis, facta pro parte Narcissi Vithalis, uisaque quadam cedula oblata pro parte dicti Narcissi Vithalis, que presentata fuit uicesima sexta marcii anni

domini millesimi quadrangentesimi uicesimi septimi, que incipit "Secundum priuilegium" etc., uisis in quam ^{56r/} omnibus actitatis, coram iudicibus primitiuis, per maxime, consilio dominorum consiliariorum ciuitatis Barchinone, uisis aliis uidendis uocatisque iudicibus primitiuis pro concordando uel discordando, cum quibus dicti iudices primitiui unanimiter concordarunt, pronunciant et declarant male pro parte dicti Narcissi fuisse et esse reclamatum et bene per dictos iudices primitiuos fuisse processum, partem reclamantem in expensis dicte reclamacionis condempnantes.

Lata fuit dicta declaracio per dictos uenerabiles Gabrielem Petri et Bonanatum de Puigmari, iudices dicte reclamacionis, et lecta per dictum uenerabilem Bonanatum de Puigmari de uoluntate dicti sui consocii in platea sancti Iacobi Barchinone et, in quodam padrisso et satis prope portale hospicii honorabilis Bernardi de Villagayano personaliter existens, sedens more iudicum declarantium, presente in dicto loco honorabile Paulo de Erolis, legum doctore, locumtenenti honorabilis Petri Rexach, legum doctoris, aduocati fischalis, scilicet, die ueneris uersus horam solis occasus ipsius diei, qua computabatur XXVIII^a mensis marcii anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o XXVII°, presente, instante et requirente dicto Anthonio de Sori, procuratore fischali, et presente eciam dicto Guillelmo Vithalis, curatore dicti Narcissi Vithalis, et presentibus eciam discreto Francisco Finestres, notario, Iohanne Todó et Petro Nauarro meque Anthonio dez Vern, notario, et in curia honorabilis uicarii Barchinone sub honorabili Bernardo Terreni, milite, domino utili scribanie curie ^{56v/} honorabilis uicarii Barchinone predicti, scriptore iurato, ciuibusque Barchinone pro testibus ad hec uocatis specialiter et assumptis.

F. *Darrer interrogatori i tortura*

39. Nou interrogatori a Narcís Vidal. 29 de març.

Postea uero, die sabbati XXVIII^m mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o XXVII°, in presencia dictorum procerum et presente dicto curatore, fuit processum ad reinterrogandum dictum Narcissum Vithalis in hunc modum.

Et primo fou interrogat lo dit Narcís Vidal, delat, com ell, deposant, damont en sa deposició feta en un interrogatori que li fou fet hage dit que, com lo dit batiment se féu, ell, deposant, era en lo sòl davall del carrer damont la casa d'en Schalas. E en altre deposició ho reinterrogació feta per ell, deposant, hage dit e depositat que, quant lo dit batiment se féu, ell, deposant, era en lo cap damont del dit carrer e viu apagar los brandons e altres cosas, segons en aquella deposició se conté. En quala deposició vol star ell, deposant, ni quala és la veritat. E dix:

—No dich res.

E lo dit Guillem Vidal, curador del dit delat, dix:

—Mossèn, yo no y consent en res, mas que·m serveu lo guiatge e la consultòria que l·em façats.

Et dictus Anthonius de Sori dixit:

—Mossèn, yo us raquir que m'exequtets la declaració per los jutges de reclamació donada e que·m provehiscats per justícia e, segons stil de la cort, que·l façats respondre.

E après fou dit per los dits honrats jutges ho inquisidors al dit delat que dagués respondre açò de qui era interrogat ^{57r/} e que digués veritat. Si no, que també so hauria dir per forsa. E lo dit Narcís Vidal e dix e respòs:

—Nostre senyor Déu m'ajudarà.

40. Tortura i declaració de Narcís Vidal. 29 de març.

E après lo dit honorable vaguer dix al dit Narcís Vidal:

—Delat Narcís, deys e responeu en so de què sou interrogat. En altra manera, yo us ho hauria fer dir per força e sabrie'm greu, però cové que he administrar justícia.

E lo dit Narcís Vidal dix:

—Yo he bona fe en Déu, que ell m'ajudarà.

E lo dit Guillem Vidal, curador, dix:

—Encara que ell respongue, yo no y consent en res. Servau-me lo guiatge e la consultòria.

E lo dit Anthoni de Sori, procurador fischal aquí present, dix:

—Mossèn, ja se n'ha haüda rahó aquí en la reclamació e axí servau-me la declaració de la reclamació.

E encontinent lo dit honorable vaguer, de consell dels dits honrats jutges ho inquisidors, actès que lo dit Narcís Vidal, delat, no curava ni volia respondre en so de què era interrogat, per què offenia les orellas dels jutges, manà que fossen haüts ministres ho saigs per tal que, migensants los remeys de drets e acostumats, lo dit Narcís Vidal respone a las cosas de las quals és interrogat.

Quibus ita peractis, incontinenti dicti uenerabiles Franciscus d'Ortals e Petrus Gerona, iudices siue inquisitores, accento quod dictus Narcissus Vidal non uolebat respondere super hiis de quibus erat interrogatus, propter que uidebatur ^{57v/} offendere aures iudicum, consulerunt dicto honorabili uicario quatenus in continenti dictum Narcissum Vidal, delatum, supponeret questionibus et tormentis.

Et in continenti dictus honorabilis uicarius, de consilio dicatorum uenerabilium iudicum siue inquisitorum, mandauit sagionibus, qui ibi erant, quod expoliarent dictum Narcissum Vithalis ipsumque torquerent taliter quod responderet super hiis de quibus interrogatus extitit, super quibus non curauit nec uoluit dare responsum.

E encontinent los saigs qui aquí eren despullaren lo dit Narcís Vidal, delat, e descalsaren-li los stivals e abocaren-lo sobre un banch e giraren-li los brassos

apart detràs ab cordes de cànyem. E après materen-li una corda de cànyem en los brassos, en una dobla. E abans que tirassen les cordas fou interrogat per los dits honorables vaguer e jutges que respongués en so de què era interrogat. E dix que no respondria ni diria res.

E més fou interrogat lo dit delat hon era ell, depositant, com lo dit batiment se féu. E dix que ell, depositant, no era en nagun loch. E après los dits saigs, actès que lo dit delat no volia respondre, ab garrots, un dessà, altra dellà, comensaren de tirar las dites cordes. E lo dit Narcís Vidal comensà cridar moltes vegades:

—Verge Maria, ajude'm! Verge Maria de Mont^{58r/}serrat! Yo us ho diré, mesquí, pengau-me!

E los dits saigs stigueren, que no tiraren, e fou interrogat que digués veritat. E dix:

—Verament, mossèn, yo stava dalt, envers la porta de la canonge de la Seu, mas yo no viu micer Palomar, sinó que viu apagar los lums.

E après fou interrogat per quina rahó ell, depositant, era en lo dit loch. E dix que per so com en Bernat Sariera li havia dit que ell, depositant, stigués aquí segons que ell, depositant, ha depositat en la sagona deposició.

Interrogatus per quina rahó ell, depositant, en la sua primera deposició havia dit que ell, depositant, stava al sòl davall del dit carrer. E dix que per tant que vahés ésser ell, depositant, puy lunny, e après ha deposada tota la veritat e ab aquesta se té, sta e persevera.

E après lo dit Narcís Vidal, de manament del dit honorable vaguer e de consell dels dits honrats jutges ho inquisidós, fo deliurat dels dits torments e tret de la sala de la dita presó hon se fehièn los dits turments e de tota visió de aquelles. E fou mudat en altra sala de la dita presó. E foren-li legides les dites cosas, presents los dits curador e prohòmens. E dix que so que ara ha dit és veritat.

E après fou interrogat lo dit Narcís Vidal, delat, com ell, depositant, hage dit ara en sa daposició que so que ell, depositant, havia dit en sa deposició, que stava al sòl del carrer, havia dit per tant que paregués ell, depositant, ésser pus lunny, si ho ha dit per rahó del dit batiment que fo fet en persona ^{58v/} del dit micer Johan de Palomar ho per què. E dix que ver és que per rahó del dit micer Johan de Palomar ho dix, per lo batiment que li fou fet, que-s demostràs ell, depositant, ésser-ne pus lunny.

Interrogatus per quina fi volia smenar ell, depositant, que fos pus lunny del dit batiment. E dix que per so que n'hagués menys càrrech.

Fuit sibi lectum et perseueravit etc.

41. Publicació de la Inquisició. 31 de març.

Post predicta autem die lune XXXI^a mensis marcii, anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o XXVII°, coram dictis uenerabilibus iudicibus

siue inquisitoribus, comparuit dictus Anthonius de Sori, procurator fischalis, ex una parte et, in presencia dicti Guillelmi Vithalis, curatoris dicti Narcissi Vithalis, delati, peccati uerbo et requisiiuit presentem inquisitionem publicari in quantum, uidelicet, facere uidetur contra dictum Narcissum Vithalis, delatum, copiamque de eadem sibi dari atque tradi.

Et incontinenti dicti uenerabiles iudices siue inquisitores, instante et requirente dicto procuratore fischali, publicarunt et per publicatam haberi uoluerunt presentem inquisitionem in quantum, uidelicet, tangit et uidetur facere contra dictum Narcissum Vithalis, delatum, tamen copiam de eadem tam dictis delato quam procuratori fischali, si uoluerint, concedendo, saluo tamen et retento dicto procuratori fischali quod possit, si quos uoluerit producere et ministrare super predictis testes et iam receptos reinterrogari facere.

G. *Sentència*

42. Antoni de Sori, procurador fiscal, insta la sentència.
2 d'abril.

^{59r} Denuo autem, die mercurii secunda mensis aprilis, anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo uicesimo septimo, coram dictis uenerabilibus iudicibus siue inquisitoribus comparuit dictus Anthonius de Sori, procurator fischalis, ex una parte et, in ausencia dicti curatoris, obtulit in scriptis contra eundem delatum petitionem sequentem: «Petit fisci procurator dictum Narcissum Vidal delatum predictum pena debita castigari et in casu opportuno de tormentis prouideri etc.».

Et, oblatis predictis, in continenti dicti uenerabiles iudices siue inquisitores concesserunt copiam de predictis dictis delato et eius curatori, si eam habere uoluerint. Et, nichilominus, dictis delato et eius curatori ad respondendum predicte petitioni, eam pure confitendo uel negando, necnon ad dandum et offerendum omnes suas deffensiones per abtos [*sic*] et admissibiles articulos declaratos hinc et per totam diem ueneris proxime uenturam assignarunt.

Mandans hec dicto delato seu eius curatori intimari per Petrum Muntanerii, sagionem.

Qui sagio, iens et postea rediens, retulit et dixit se predicta dixisse et intimasse dicto Guillelmo Vithalis, curatori dicti Narcissi Vithalis, personaliter inuento.

Item die mercurii predicta, circa pulsacionem simbali latronis, secunda mensis aprilis anno predicto, translatum predicti processus fuit perfecte continuatum et stetit pro dicto Guillelmo Vithalis curatore, prout ego, dictus ^{59v} notarius, iam sibi dixeram quod ueniret dicta hora.

43. Guillem Vidal presenta vint-i-cinc articles. 7 d'abril.

Post, predicta autem die lune VII^a mensis aprilis, anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o uicesimo septimo, coram dicto uenerabili Petro Gerona, altero ex dictis uenerabilibus iudicibus inquisitoribus, ad partem inuento, et postea, coram dicto uenerabili Francisco d'Ortals, altero iudice siue inquisitore, similiter ad partem inuento, comparuit dictus Guillelmus Vithalis, nomine curatoris predicto, ex una parte et, in ausencia dicti procuratoris fischalis, obtulit in scriptis articulos siue deffensiones sequentes:

«Saluo iure, male et in casu non debito, formate petitionis, et non per illum per quem secundum Constituciones Cathalonie formanda est, et eciam tali tempore oblata, et assignacio facta ad respondendum eidem petitioni, quo processa per iudicem nulla sunt ipso iure, cum penderet assignacio ad apostolos recipiendos; saluis eciam huic parti quod, si eidem respondendum non sit, sicut uere credit non esse respondendum supradictis et aliis infrascriptis, pro non responso penitus habeatur; saluis quod sibi omnibus et singulis racionibus, excepcionibus tam in facto quam in iure consistentibus, et tam oppositis iam quam opponendis siue sint incompetentis iudicis siue fori declinatoriis ^{60r/} siue enormale⁹⁰, que habeant de iure impedire processum, quas et unamquamque ipsarum uult haberi pro apositis ad processum et eas opponit serie cum presenti; considerans uiolenciam iam sibi factam contra mentes iuris, reuerenter loquendo, ductus necessitate et in atro [*non liquet*] carcere indiscretus, retentus et detentus respondet prefatus curator dicte petitioni, negans eam et in ea contenta prout posita sunt seu contenta, dicens petita de iure fieri non debere. Protestatur tamen quod per presentem actum seu comparicionem non preiudicetur appellacionibus reclamacionis, recursibus et aliis actibus per partem dicti Narcissi in eius deffensione iam sequitis».

»Et ad hostendendum aliquialiter de iure dicti Narcissi Vidal, adulti, et ad deffensionem eiusdem Narcissi ponit Guillelmus Vidal, curator eius Narcissi, singulariter que sequuntur, cum protestacione tamen quod non intendit se uel eius principalem predictum astringi ad aliquam superfluum probacionem, sed ad eam dumtaxat que sibi sufficiat ad deffensionem suam. Protestatur eciam dictus Guillelmus Vidal quod, habita per eum informacione plenaria et colloquio cum dicto principali suo, quam informacionem nec colloquium plenum habere non potuit, quoadusque cum dicto suo principali ualeat lacius articulare de deffensionibus et ignoscencia dicti Narcissi minoris.

^{60v/} »I^o. Primo ponit, et si necessarium sibi et parti sue probare intendit, quod idem Narcissus Vidal moram traxit per multa tempora cum honorabili Petro Sariera, ciue Gerunde, comedendo et bibendo in domo dicti Petri Sariera et eidem seruendo, prout alii communi [*sic*] comensales et de puiastro [*uidetur*] seu familia alterius ciuis honorati soliti sunt morari et seruire.

---

90. Vid. supra capítol 15.

»II°. Item ponit etc. quod inter festum Omnium Sanctorum et festum Nathalis domini proxime preteriti fuit fama publica per totum Principatum Cataloniae, et singulariter in ciuitate et baiulia Gerunde, quod serenissimus dominus noster Rex delliberauerat facere armatam contra infideles et quod debebat mittere per totam patriam suam nuncios suos “per amprar gents de stat qui anassen en servey del senyor Rey ben acompanyats en la dita armada”.

»III°. Item ponit etc. quod dictus Petrus Çariera, quadam die inter dicta duo festa Omnium Sanctorum et Nathalis domini proxime preteriti, existens in quadam domo seu turri quam habet infra dictam baiuliam Gerunde satis prope ecclesiam de Palau constitutam, infra parochiam sancti Felicis Gerunde, et conferendo cum dicto Narcisso de materia dicte armate, dixit dicto Narcisso talia uel similia uerba in effectum:

»—Digues, Narcís, si yo acompany lo senyor Rey e-l seguesch en aquesta armada —dient-ho de la armada dessús dita—, tu acompanyar-m’i-as?

»E lo dit Narcís respòs ^{61r/} al dit Pere Sariera:

»—Ho! Senyor, volentés.

»E lo dit Bernat [*sic*] Çariera li replicà dient al dit Narcís tals ho semblants paraules:

»—Guarda, no te-n prenga axí com entany, quant lo senyor Rey anà en Castella, que tu-t metist e yo anist ab altres.

»E lo dit Narcís respòs:

»—Per ma fe, senyor, yo us promet que ans vos hi serviré volentés. E, per ço que mils ho cregats, yo jur per aquests sants —metent la mà sobre unes hores qui eren aquí del dit Pere Sariera— que yo hi iré ab vós si vós hi anats he us serviré en la dita armada.

»III°. Item ponit, et si necesse fuerit probare intendit, quod, de mense ianuarii proxime preteriti, dictus Petrus Sariera tramés a dir al dit Narcís Vidal que mossèn Jachme Alamany de Bellpuig ho hauria emprat de part del senyor Rey que anàs en son servey en la dita armada e que al dit Pere Sariera se hauria aturat acort e que volia saber ab lo dit Narcís si era de intenció d’anarhi ab lo dit P. Sariera, segons li havia promès e jurat, car lo dit Pere Sariera, ans que proferís al senyor Rey, hen volia ésser cert, e lo dit Narcís li’n tramès resposta al dit Pere Sariera que·l dit Narcís iria ab ell dit Pere Sariera en la dita armada e·l serviria segons que li havia permès e jurat.

»V^o. Item ponit etc. quod dictus honorabilis Iacobus Alamany, in principio dicti mensis ianuarii, fuit in ciuitate Gerunde cum pluribus litteris regiis clausis, sigillatis cum sigillo secreto, dicti domini Regis et inhibi presentauit pluribus ^{61v/} militibus et hominibus d’estat singulas ex dictis litteris clausis et sigillatis quasque secundum superscriptionem in illis scriptam dirigebantur illis quibus fuerunt singulariter presentate.

»VI°. Item ponit quod dictus honorabilis Iacobus Alamany presentauit unam ex dictis litteris regiis clausam et sigillatam dicto Petro Çariera, quam quidem litteram post dictam presentacionem dictus Petrus Çariera perlegit, facta prius per eum optura littere regie supradicte.

»VII°. Item ponit etc. quod dicta littera regia intrinsecus habet tenorem sequentem scriptum:

»“Lo Rey.

»“Sobre algunes coses concernents grantment nostre servey havem de nostra intenció etc.”. Iam est supra.

»VIII°. Item ponit etc. quod, facta presentacione dicte littere regie per dictum Iacobum Alamany et ipsa littera perlecta per dictum Petrum Çariera, ut dictum est, dictus Iacobus Alamany protulit eidem Petro Çariera, explicando credenciam in dicta littera contentam, talia uel similia uerba in effectum:

»“Lo senyor Rey entén a-ffer gran armada per anar contra infels, la qual cosa tocharà grantment servir de Déu e salut dels christians. Pregue-us que vós hi anets ab ell e-l serviats ab tots aquells que mils porets en lo dit viatge e que, si lo dit P. Sariera proferia d'anar en servey del senyor Rey en lo dit viatge, que lo senyor Rey lo havia per guiat ell dit P. Çariera e tots aquells qui ab ell irien e que lo ^{62v} dit mossèn Jachme, de part del dit senyor Rey, la hora que-l dit Pere Çariera hauria offert al dit senyor, guiava ell dit P. Çariera e aquells qui irien ab ell dit P. Çariera”.

»VIII°. Item ponit etc. quod, facta predicta explicacione credencie modo predicto per Iacobum Alamany, militem, dicto Petro Çariera, idem Petrus Çariera retinuit sibi delliberacionem super dicto adampramento eidem facto ex parte serenissimi domini Regis.

»X°. Item ponit etc. quod, habitis dictis uerbis inter dictos Iacobum Alamany et Petrum Çariera, dictus Iacobus dixit dicto Petro hec uel similia uerba in effectum:

»—Acordats-hi bé, car lo viatge que-l senyor Rey entén a-ffer tocha grantment a servir de Déu e a salut de christianitat e axí lo pus prest que porets me fets resposta escrita de vostra mà de l'acord que haurets haüt, car yo us dich ara per lavors que yo de part del dit senyor, la hora que vós proferiats de seguir lo senyor Rey en lo dit viatge, guiy vós e tots aquells qui iran ab vós ho ab los quals vós proferets de seguir e servir lo senyor Rey en lo viatge.

»XI°. Item ponit etc. quod dictus Petrus Sariera, de mense ianuarii proxime preteriti, cum littera propria manu dicti Petri scripta seu superscripta, notificauit dicto honorabili Iacobo Alamany “que ell, dit Pere Çariera, se offeria de servir lo senyor Rey ab tants com li fos possible, dels quals serien entre-ls altres Guerau Congost e Pedro e lo dit Narcís Vidal”.

»XII°. Item ponit etc. quod dictus honorabilis Iacobus Alamany de Bell^{62v} puig, habita seu recepta littera predicta dicti Petri Çariera, misit eidem Petro Çariera litteram responsiuam, manu dicti Iacobi Alamany scriptam, cuius data fuit “a la Sala, lo jorn de nostra dona de fabrer proxime preteriti”, cum qua littera acceptauit profertam factam per dictum Petrum Çariera, missam eidem Iacobo Alamany, quam aliorum predictorum in dicta littera per dictum Petrum Çariera missa eidem Iacobo Alamany nominatorum.

»XIII°. Item protestatur esse de iure quod ille dicitur nuncius siue *missatger* Principis qui port letres eius credencie.

»XIII°. Item protestatur esse de iure quod empramentum, id est guidaticum, quod Princeps Cathalonie fecerit per se uel per nuncium suum nemo est ausus nec debet contra facere uel uenire.

»XV°. Item protestatur esse de iure quod⁹¹ omnes homines cuiuscumque legis, status, secte seu condicionis existant, eciam excommunicati maiori excommunicacione, debent se ffidare et possunt personas et bona sua guidatico siue ampramento Principis Cathalonie, quod datum sit seu concessum uerbo nuncio seu alias et quod omnes homines in Principatu Cathalonie constituti tenentur fidem et guidaticum predicto modo datam seu concessam siue datum uel concessum iuuare et facere posse suum quod teneatur et seruetur sine disputacione et aliquo ingenio.

»XVI°. Item ponit, et si necesse fuerit probare intendit, quod domini reges Aragonum quondam memorie gloriose et eciam dominus Rex Alfonsus, hodie per Dei graciā nunch regnans feliciter, pluries dixerunt et fuerunt et fuit et est intencionis dominus Rex predictus quod guidatica per se uel per eius nuncios concessa non disputentur, sed quod seruentur prout dicuntur ^{63^{vl}} esse concessa per suos nuncios siue *missatgers* per eum destinatos occasione emparamenti per dictos nuncios facti occasione armate predictae.

»XVII. Item ponit etc. quod dictus serenissimus dominus Rex, nunch regnans feliciter, concessit dicto Iacobo Alamany licenciam et potestatem guidandi, eiusdem domini Regis uice et nomine, omnes et singulos qui proferientur accedere cum dicto domino nostro Rege in dicta armata et eorum familiam seu illos qui irent seu accessuri essent cum dictis proferentibus sequi dictum dominum cum armata predicta.

»XVIII. Item ponit etc. quod dictus Iacobus Alamany, ut nuncius siue *missatger* serenissimi domini Regis, guidauit et assecurauit in bona fide Regia dictos Petrum Çariera et Narcissum Vidal, ex eo quod dictus Petrus Çariera obtulit se accessurum cum dicto Narcisso ad seruicium domini Regis predicti in dicta armata.

»XIX. Item ponit et probare intendit quod predictum guidaticum et assecuramentum, factum siue⁹² datum per dictum honorabilem Iacobum Alamany predictis Petro Çariera et Narcisso Vithalis, fuerit factum, datum et concessum ante quam dominus Rex predictus declarasset perpetratores iniurie et percussionum ut dicitur illatarum honorabili Iohanni Palomar, decretorum doctori, comptorum Generalis Cathalonie auditori, non ualere letari guitaticis regiis seu eiusdem domini uice concessis.

»XX. Item ponit et probare intendit quod dictus Narcissus Vidal fuit captus et detentus in carcere honorabilis uicarii Barchinone ante declaracionem predictam.

^{63^{vl}} »XXI. Item ponit et probare intendit quod serenissimus dominus noster Rex, occasione dicte armate, misit per uniuersas partes dicionis sue plures

91. siue] ho *del.*

92. siue] G *del.*

litteras credencie, signatas manu serenissimi domini Regis et clausas eius sigillo⁹³ secreto, in quibus fuit scriptum "Registrata" [*uidetur*],⁹⁴ quarum litterarum credencie sue clausarum plures erant sine subscripcione siue *sobrescrit*.

»XXII. Item ponit etc. quod dominus Rex predictus mandabat et comendabat arbitrio⁹⁵ dictas litteras presentantis cui uolebat credenciam adhiberi quod eis ponit facere superscripcionem siue *sobrescrit* et nomen illius cui talis nuncius uolebat eam litteram credencie tradere seu presentare.

»XXIII. Item quod stilus curie regie est et fuit per tempora longa quod dominus Rex tradit nuncis qui per eum mituntur litteras nonnullas clausas, per eum signatas et sigillo secreto sigillatas, comictendo discrecioni ipsius nuncii facere scribi in eis suprascripcionem siue *sobrescrit*.

»XXIII. Item ponit etc. quod predicta omnia et singula sunt uera et pro ueris habita et reputata.

»XXV. Item quod de hiis est comunis oppinio ac publica uox et fama».

Et, oblati predictis, in continenti uterque dictorum uenerabilium iudicum siue inquisitorum⁹⁶ per se retinuit sibi delliberacionem super predictis quousque sint ambo pro concordando se super predictis, mandando predicta in presenti processu inseri et continuari.

44. Sentència. 7 d'abril.

^{64r/} Postea uero, die lune predicta intitulata VII^a mensis aprilis anno predicto millesimo CCCC^o XXVII°, honorabiles Iohannis Ros, Iohannis Bussot, Iacobus Colom, Huguetus Fivaller et Bernardus Çapila, consiliarii hoc anno ciuitatis Barchinone, consul[u]erunt honorabili uicario Barchinone predicto ipsumque requisierunt quatenus ipse nec dicti uenerabiles iudices siue inquisitores non admictant dictos articulos siue deffensiones pro parte dicti Narcissi Vithalis, delati, supra oblatos, quin potius ipsos repellat cum nullatenus sunt admittendi sed repellendi, pluribus consideratis, et signauerit declaracionem supra lata[m] per dictos uenerabiles iudices reclamacionis, qui habuerunt racionem de dicto allegato guidatico et aliis et quod dictus honorabilis uicarius ponat dictum Narcissum Vithalis iudicio procerum, prout moris est.

Quibus ita sequitis, in continenti dicti uenerabiles iudices siue inquisitores, existentes ambo personaliter in quadam aula capsionis curie dicti honorabilis uicarii, ubi presentes erant dicti uenerabiles uicarius et consiliarii, actento consilio dictorum honorabilium consiliariorum, non admittendo dictos articulos pro parte dicti Narcissi Vithalis oblatos, sed ipsos repellendo,

93. sigillos *ms.* | *correxi.*

94. És el mateix mot o parell de mots al final del f. 38r.

95. arbitris *ms.* | *correxi.*

96. inquisitorem *ms.* | *correxi.*

consul[u]erunt dicto honorabili uicario quatenus dictum Narcissum Vidal in continenti poneret iudicio procerum, prout moris est.

Et incontinenti dictus honorabilis uicarius, actentis consiliis dictorum honorabilium consiliarorum Barchinone et dictorum uenerabilium iudicum siue inquisitorum, ^{64v/} ilico posuit dictum Narcissum Vithalis iudicio procerum, in quo quidem iudicio procerum dictus Narcissus Vithalis, delatus, fuit condemnatus prout sequitur et est moris.

Iudices: que sie pengat per lo coll en guisa que muyre } HHHHHHHH [= 15]

Que sie assotat ab assots de mort e que sie exellat en Serdenya a XX anys, dins los quals si ych torne sie pengat per lo coll } H

Que sie assotat e perde lo puny dret } F

Que sie assotat ben per la vila e axellat en Serdenya a cent anys } F

Que sie assotat per la vila sobre una bèstia e axellat a tots temps del Principat de Cathalunya } F

Que perde lo puny e axellat a L anys en Serdenya } HF

Que perde lo puny dret e que sie axellat a XX anys en Serdenya } F

45. Pere Torró demana còpia del procés. 9 d'abril.

^{65r/} Denuo autem die mercurii nona mensis aprilis, anno a natiuitate domini millesimo CCCC^o uicesimo septimo, coram dictis uenerabilibus iudicibus siue inquisitoribus comparuit discretus Petrus Torró, notarius et scriptor in domo dictorum honorabilium dominorum deputatorum Generalis Cathalonie, et, nomine et pro parte ut dixit dictorum honorabilium dominorum deputatorum, ex una parte et, in presencia dicti Anthonii de Sori, procuratoris fischalis, obtulit quandam papiri cedulam scriptam tenoris sequentis:

«Honorabiles deputati Cathalonie, pretendentes interesse in examinatione et cognicione ac decisione dicte inquisitionis seu cause, petunt copiam fidem ferentem eisdem deputatis de dicta inquisitione et de toto processu dari et tradi».

Et, oblata predicta papiri cedula, in continenti dicti uenerabiles iudices siue inquisitores mandarunt predictam papiri cedulam in presenti processu inseri et continuari, necnon eciam dari copiam et tradi per me notarium et huius cause scriptorem de toto presenti inquisitionis processu dictis honorabilibus dominis deputatis, taliter quod ubique fides adhibeatur.

Deo gracias.

46. Signatura d'Antoni Desvern com a copista del procés.

4 de novembre de 1428.

Presens translatum in pergameneis scriptum ^{65v/} et translatum, in quo sunt scripte sexaginta quinque folie computata presenti, fuit abstractum a

quodam originali processu inquisitionis, facto in posse mei Anthonii dez Vern, notarii et scriptoris iurati curie honorabilis uicarii Barchinone, et cum dicto suo originali ueridice comprobatum, in quorum fidem et testimonium ego, dictus notarius et scriptor iuratus, hic me propria manu subscribo, die uidelicet quarta mensis nouembris, anno a natiuitate domini millesimo CCCC° uicesimo octauo, et hoc meum solitum artis notarie sic appono Sig+num.

BIBLIOGRAFIA EMPRADA

Fonts manuscrites o gràfiques

ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó:

G-232 = Generalitat, Processos judicials seguits davant el Consistori, etc., Sèrie G-232.

G-193,4 = Generalitat, Processos judicials seguits davant el Consistori, etc., Sèrie G, 193,4.

AHCB = Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona:

GARRIGA I ROCA, Miquel, *Quarterons* (c. 1840). [Consulta en línia, a la pàgina: <<http://darreramirada.ajuntament.barcelona.cat/>>]

Gravat 20096 [Barcelona, 1697].

Gravat 2553 [Barcelona, 1740].

Gravat 3018 [Barcelona, 1797].

BIBLIOGRAFIA IMPRESA

ÁLVAREZ GÓMEZ, Daniel (2012). «Els testaments del jurista Narcís de Santdionís (1458) i del seu germà Dalmau (1432)». *Cuadernos de Historia del derecho*, 19, pp. 233-255.

— (2013). «Final de les Corts de 1413. Edició del memorial del 6 de setembre», *Initium*, 18, pp. 803-830.

— (2014). «Dades sobre la trajectòria històrica de la figura de Narcís de Sant Dionís». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins LV*, pp. 159-180.

— (2018). «Dos procesos de la Corte del Vicario de Barcelona: el asalto a Joan de Palomar (1426)». *Cuadernos de Historia del derecho* 25, pp. 45-67.

— (2021). «El gobernador general de Cataluña Requesens fiscalizado por seis inquisidores políticos (1421)». Nogueira da Silva, Cristina – Seixas, Margarida (coords.) (2021). *Estudos Luso-Hispanos de História do Direito*, vol. II [III Encontro Hispano-Luso de Historiadores do Direito. Centro de Investigação em Teoria e História do Direito e Centro I&D sobre Direito e Sociedade. Universitat de Lisboa, Facultat de Dret. 17-18 de juny (17 de juny) de 2019], Madrid: Editorial Dykinson, pp. 31-56.

- BROCÀ, Guillem M. De (1909-1910). «Juristes i juriconsults catalans dels segles XIV-XVII», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 3, pp. 483-515.
- CARAVYC [más el núm. del vol.] = Real Academia de la Historia, *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña*, Real Academia de la Historia, Madrid, 1896-1922.
- CC = FONT I RIUS, Josep Maria (ed.) (1988). *Constitucions de Catalunya. Incunable de 1495*. Edició facsímil, amb introducció. Núm. 27.
- CPMB = *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona* (2008). 3 volums. Ajuntament de Barcelona: Barcelona.
- CYADC = PONS I GURI, Josep Maria (introd.) (1995). *Constitucions y altres drets de Catalunya, compilats en virtut del Capítol de Cort LXXXII de las Cortes per la S.C. y R. Majestat del Rey don Philip IV nostre senyor, celebradas en la ciutat de Barcelona, any MDCCII*. Departament de Justícia. Barcelona.
- DCVB = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de Borja, *Diccionari català-valencià-balear: inventari lexicogràfic i etimològic de la llengua catalana en totes les seves formes literàries i dialectals*, Editorial Moll, Palma, 1993. [en línia per la digitalització de l'Institut d'Estudis Catalans: <<http://dcvb.iecat.net/>>. Data de consulta: primer semestre de 2017.]
- ELÍAS DE TEJADA, Francisco (1950). *Las doctrinas políticas en la Cataluña medieval*, Ayma, Editor, Barcelona.
- FUMANAL PAGÈS, Miquel Àngel *et alii* (2011), «Documentant l'arqueologia: la casa de Massot Avengenà a l'alfòndec del call Major de Barcelona (carrer de Sant Honorat, num. 3)», *Tamid: Revista Catalana d'Estudis Hebraics*, 7, pp. 9-71.
- GUILLERÉ, Christian (1993), *Girona al segle XIV, traducció de Mañé, Núria*, vol. 1, Ajuntament de Girona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- (1993), *Girona al segle XIV, traducció de Mañé, Núria*, vol. 2, Ajuntament de Girona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- (2005), «Une famille de médecins geronais au XIVe siècle: les Sarriera», *Acta historica et archeologica mediaevalia*, 26, pp. 677-691.
- IODOCUS (1500), *Vocabularius Utriusque Iuris*, sense lloc d'edició.
- MANSI, Joannes Dominicus (1788). *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*. [...] XXIX-XXX. Apud Antonium Zatta. Venecia.
- MIRET I SANS, Joaquim (1914), «Els Sarrieres, senyors de Solterra i Sant Hilari», *L'Estiuada*, Sant Hilari Sacalm, VII, 77, 7 agosto 1914, p. 1.
- PERARNAU, Josep (1978), *Felip de Malla. Correspondència política*, edició de Perarnau, Josep, vol. 1, Editorial Barcino, Barcelona.
- RIU-BARRERA, Eduard (2021). «El Palau de la Generalitat de Catalunya a Barcelona», a FURIÓ, Antoni – GARCÍA MASILLA, Juan Vicente (2021), *La ven del Regne. 600 anys de la Generalitat valenciana*. Volum III. Espais i imatges de la Generalitat, Universitat de València, València, pp. 263-286.
- RYDER, Alan (2021). *El naufragi de Catalunya. La guerra civil catalana al segle XV*, Edicions Sidillà, Girona.

- SANCHEZ DE MOVELLÁN TORENT, Isabel (2004). *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- SANS I TRAVÉ, Josep Maria (dir.) (1994). *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, volumen 1, Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- (2005). *Catàleg de pergamins del fons de l'ajuntament de Girona (1144-1862)*, 2 vols., Arxiu Municipal de Girona, Fundació Noguera, Barcelona.
- SANT DIONÍS, Narcís de (2016). *Compendium Constitutionum Generalium Cathalonie*, Álvarez Gómez, Daniel (ed.) (Textos Jurídics Catalans, 36) Parlament de Catalunya, Departament de Justícia, Barcelona.
- VALERO, Joan (1993). «Acotacions cronològiques i nous mestres a l'obra del claustre de la catedral», *D'Art: Revista del Departament d'Historia de l'Art*, 19, pp. 29-41.
- VALLS I TABERNER, Ferran – ABADAL I VINYALS, Ramon d' (1985). *Los Usatges de Barcelona*. Promociones Publicaciones Universitarias de Barcelona, Barcelona.
- VICENS VIVES, Jaume (1980). *Els Trastàmars (segle xv)*. Editorial Vicens Vives, Barcelona.
- VILALLONGA, Mariàngela (1993). *La Literatura Catalana al segle xv*. Curial – PAM, Barcelona.
- VCM = *Vocabulario del comercio medieval*. Legado Gual Camarena. Universidad de Murcia. <https://www.um.es/lexico-comercio-medieval/index.php/> [consultat el 2022].

NOTES

Jaume DE PUIG I OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

FRAGMENTS BÍBLICS DELS SEGLES XI i XII
A LA BIBLIOTECA DE SANT FELIU DE GIRONA, Mss. 13 i 20

L'estudi dels manuscrits de l'església de Sant Feliu de Girona ha ofert l'oportunitat d'identificar alguns fragments incorporats a les tapes, als folis de guarda o als lloms dels volums com elements de reforç. Avui es dona notícia d'uns fragments bíblics antics que hi ha als mss. 13 i 20 d'aquell fons, incorporats com a folis de guarda.

I. *Sant Feliu de Girona, ms. 13*

Es tracta d'un evangeliari acabat d'escriure el segle XVI, amb una enquadernació que aprofità elements anteriors.¹ Els fragments que ara interessen es troben als folis de guarda inicials i finals.

A

I. UBICACIÓ

Els folis de guarda inicials del ms. 13 de Sant Feliu de Girona són quatre, tots de pergamí. El foli de guarda inicial I és relativament nou, comparat amb els que segueixen, i fou incorporat al ms. en el moment de la seva darrera restauració, per a nosaltres incert. Al marge inferior dret del recto porta la cota actual del ms. escrita en llapis: «Ms | 13». Després venen dos folis de guarda inicials antics (II-III), amb escriptura carolina, i un altre foli (IV), també antic i no escrit, que podria haver estat el foli de guarda primitiu del volum. Pel que fa als fragments que interessin, doncs, ens hem de centrar en els folis de guarda inicials II i III.²

---

1. En l'inventari de la sagristia de l'església de Sant Feliu fet fer l'any 1310 pel sagristà Gilabert de Cruïlles, futur bisbe de Girona (1334-1335), ja hi figura un *evangelistarium*: ES, XLV, ap. IX, 25; R. BEER, *Handschriftenschatze*, 238-239; Jaume DE PUIG, *Notes sobre la història de la biblioteca de Sant Feliu de Girona*, dins «ATCA», 32 (2017-2019), 618, n. [10] i nota 471. En l'inventari que es va fer arran del mandat de la visita del 1514 i que es detalla en la visita de l'any 1535, hi figuren *unum euangelisterium ... et aliud euangelisterium inconsultum*: Jaume DE PUIG, *o. c.*, 641, n. [1, 11, 58, 10] (7-10).

2. En la descripció dels fragments dels mss. se segueix l'esquema detallat dins «ATCA», 17 (1998), 296-299.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: Dos.
5. Dimensions: 245 × 330.
6. Plecs: Es tracta d'un bifoli factici. Els dos folis estan enganxats l'un amb l'altre i encolats entre els folis inicials de guarda I (nou) i IV (antic) mitjançant tires de pergamí.
- 8-11. No hi ha rastre de foliació, ni de numeració de plecs, ni de forats per a les línies d'escriptura.
12. Sistema de ratllat en sec, del cantó carn cap al cantó pèl: <>. Primera línia escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Folis inicials de guarda II-III. F. IIra, *inc.*: «[V De] segregatione ad apostolatam et deinceps iterum uel cursum ad galathas prosequentem ...».

F. IIrb, *exp.*: «... (Rúbrica) xxxvii D-(fi de rúbrica)-e apostolo in corpore suo stigmata domini nostri ihesu christi portante | EXPLICIUNT CAPITULA».

2a. Identificació de l'autor i obra: [*Capitula in epistolam ad Galatas v-xxxvii*].

1b. F. inicial de guarda IIrb, *inc.*: «(Rúbrica) incipit aepistola ad Galatas (fi de rúbrica) PAVLVS APOSTOLUS NON AB HOMINIBUS neque per hominem, sed per ihesum christum et deum patrem qui suscitauit eum a mortuis ...».

F. IIvb, *exp.*: «... Deus personam hominis non accipit. Mihi enim qui uidebantur esse ... (fine mutilus)».

1b. Identificació de l'autor i obra: *Gal 1, 1- 2, 6*.

1c. F. inicial de guarda IIIra, *inc.*: «PAVLVS ET Timotheus serui ihesu christi omnibus sanctis in christo ihesu qui sunt philipis cum episcopis et diaconibus gratia uobis et pax a deo patre nostro et domino ihesu christo. Gratias ago deo meo ...».

F. IIIvb, *exp.*: «... Hunc igitur spero me mittere ad uos mox ut uidero que circa me sunt. Confido autem in domino quoniam ... (fine mutilus)».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Fil 1, 1- 2, 24*.

1a-1c. 4. Catàlegs i bibliografia: ES, XLV, 264; CORDIOLANI, 374, confonent el ms. amb un missal; JANINI-MARQUÈS, 412-413.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 185 × 250, a dos corondells, de 35 línies. Impaginació del f. IIIr: 23 + 7 + 80 + 4 + 12 + 4 + 76 + 8 + 35.

2. Tipus de ratllat: 4 4 D 2. RU = 7, 14.

3. Tipus de lletra i mans: Escripura carolina de mòdul gran i ample, fina i acurada, contrastada amb perfils gruixuts i lleugers, que s'observen sobretot en les hastes ascendents de les lletres *b*, *d* i *h*, engruixides en llur part superior, no tant en les hastes descendents; la lletra *g* no tanca l'obertura inferior; *ç* caudada per *ae*. El diftong *ae* a voltes és emprat innecessàriament (*aeclesia*). La lletra *xeix* presenta el pal inferior de l'esquerra allargat. És una escriptura que fa pensar amb vehemència en la del *Sacramentarium Rvipullense* de la BEV (ms. 66), del 1038, essent aquesta una mica més densa que la del fragment que analitzem; i en la del *Llibre II dels Paralipòmens* de la mateixa biblioteca (ms. 6), escrit per ordre del canonge Ermemir devers l'any 1066. També fa pensar en la lletra de la *Bíblia* de Sant Pere de Roda (BNF, ms. lat. 6), encara que aquesta és més atapeïda que la del nostre fragment. En canvi no es podria pretendre la més mínima relació formal ni material amb el foli de l'actual fragment 7 de l'ACG, datable del segle x, que conté el final de la primera epístola paulina a Timoteu i l'*argumentum*, les *capitula* i el primers versets del capítol I de la segona epístola a Timoteu. Aquest altre fragment bíblic gironí correspondria a una *Bíblia* tant o més gran que la dels nostres fragments.³ Com sigui, llur escriptura és perfectament datable al segle xi, *ineunte o mediante*.

5. Decoració: Lletra «P» inicial de l'epístola als Gàlates de dotze línies de gruix, en tinta, amb calats, alguns pintats de color vermell. El ventre de la lletra es tanca amb un possible cap de serp. Els calats del ventre llueixen un nus i fullatge. El pal de la lletra és format per un sector amb calats sense pintar i un altre sector format per tiges ondulants amb terminacions lobulades. La lletra «P» de l'epístola als filipencs és més simple: no té pintura vermella al centre del ventre, on s'hi distingeixen dos calats en forma de potes d'animal pintats de color vermell. El cap de l'animal sobresurt del pal de la lletra amb el cap becut girat enlaire. Aquesta segona «P» és construïda amb una idea en tot semblant a la «P» anterior, però fa l'efecte de no haver estat acabada.

Capitals vermelles amb tocs de blau que normalment surten de la caixa d'escriptura. A l'interior dels paràgrafs majúscules amb toc de vermell. Els números dels *capitula* i la primera inicial en rúbrica.

Escripura i decoració orienten, doncs, cap a l'escriptori de Vic i cap a la primera meitat del segle xi o, més tardanament, cap als anys centrals del segle.

3. Segons el malaguanyat Anscari Mundó, aquesta Bíblia hauria estat escrita per la mateixa mà que escriu el ms. 487 de la BUB, que conté els *Dialogui* de sant Gregori i la *Vita beatae Castissimae*; també escriu el ms. 4 de l'ACG, cèlebre exemplar de la *Collectio Canonum Hispana*; i encara el miscel·lani ms. 228 de la BUB; també és de la seva mà un testament sacramental de l'any 983 conservat a l'ACG, perg. 23, malhauradament sense subscripció de l'escriptent. Cf. CR. I, 142.

7. Timbre de l' «Archivum P. M. Sancti Felicis Gerundensis» als f. IIrb i IIIr. El primer al marge dret; el segon al marge superior, dins l'intercolumni.

9. Copista únic.

12. Notícies històriques. Els dos folis no constitueixen bifoli. Ho demostra el fet que el primer transmet *Gàlates* i el segon *Filipencs*, sense ni rastre d'*Efesis*, que normalment segueix *Gàlates* i precedeix *Filipencs*. El fragment pertany a un text antic de les versions llatines. Es comprova gràcies a la transmissió dels *capitula* de l'epístola als Gàlates: trenta-set. Tal divisió en *capitula* és pròpia dels mss. de les versions llatines antigues, i perdura fins al final del segle XII i primers anys del segle XIII, quan serà substituïda per la divisió en capítols feta pel bisbe de Cantorbery, Esteve Langton (ca. 1206).

La Bíblia de la qual formaven part els folis era sensiblement més gran que l'actual ms. 13 de Sant Feliu: 250 × 358. Ho demostra el fet que per adaptar els folis a les mides del ms. 13, la cisalla es va menjar una bona part dels marges: el superior amb els *tituli currentes* i les xifres de la foliació, l'inferior amb els reclams i la possible numeració dels plecs, el marge lateral dret amb els possibles forats per al pautat. Del marge lateral esquerre no se n'ha pogut comprovar ni l'extensió ni la possible minva.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari, sense pèrdua de text. Estrips al marge superior i forats de corc al marge inferior del f. II

2. Datació: Anys (inicials?, centrals?) del segle XI.

3. Origen incert, probablement català.

4. Propietaris i procedència: Sant Feliu de Girona.

VI. TEXT

a) *Capitula* v-xxxvii:

«[V De] segregacione ad apostolatum et deinceps iterum uel cursum ad galathas prosequentem.

VI De falsis fratribus et de petro in circumcissione de paulo in gentibus ordinato.

VII De petro cum gentibus conuiuante et de paulo eum reprehendente.

VIII De apostolo legem ueteris testamenti per crucem et passionem domini destruyente.

VIII De apostolo galatharum stulticiam inclamante quod cum [ex?] auditu fidei ipsum accepissent legi et circumcissione postmodum subiugassent.

X. De criminibus qui ex ex operibus legis sunt quod subiecti sunt maledicto.

XI. De his qui in lege sunt quod non iustificentur a domino.

XII. De domino redimente nos ex maledicto legis cum pro nobis ipe factus sit maledictus.

XIII. De comparatione testamenti hominis ad promissionem dei in semine abrahe quod est dominus christus.

XIII. De lege posita quo ad usque ueniret [se]men repromissionis.

XV. De scriptura concludente omnia sub peccato et legis custodia ut promissio daretur credentibus ex fide domini nostri ihesu christi.

XVI. De aequalitate omnium gentium in domino christo credentium et liberorum atque seruorum.

XVII. De credentibus omnibus quod unum semen sint abrahe.

XVIII. De reparacione heredis infantis.

XVIII. De iudaeis credentibus sub elementis mundi seruient[...] constitutis donec dominus factus est ex femina a[c] sub lege a patre in seculum mitteretur.

XX. De credentibus in domino quod non sint a[dopti]ui sed filii et [qui] secundum legem ueteris testamenti uult uiuere elementis mundi optat potius seruire quam deo.

XXI. De fide in aduentu apostoli et reuerentia galatharum.

XXII. De seductoribus galatharum.

XXIII. De duobus filiis abrahe et testamentis duobus de monte Sina et iherusalem, terrestria atque celestia.

XXIII. De circumcidentibus se quod ihesus christus eis nichil proderit sed debitores sint totius legis faciende.

XXV. De circumcissione et preputio quod nichil sint nisi fides per dilectionem operata.

XXVI. De cursu primo fidei galatharum et dampnatione male suadentium ac seductorum.

XXVII. De circumcissione et crucis scandalum.

XXVIII. De impletione legis in proximi dilectione et periculo laboris atque certaminis.

XXVIII. De contentione carnis et spiritus.

XXX. De contemptu inanis glorie ac presentis.

XXXI. De sustentatione multa inter fratres et honore communi uel proprio.

XXXII. De humanitate discencium uerbum domini erga doctores.

XXXIII. De seminacione carnalium uel spiritualium.

XXXIII. De elemosina facienda in omnes sed maxime ad domesticos fidei.

XXXV. De circumcisis non seruantibus fidem et apostolo in cruce domini gloriantes.

XXXVI. De circumcissione et preputio quod nichil sint sed noua creatura pacem habeat sempiternam.

XXXVII. D-(*fi de rubrica*)-e apostolo in corpore suo stigmata domini nostri ihesu christi portante | EXPLICIUNT CAPITULA».

b) *Gal 1, 1- 2, 6.*

«*Rúbrica*) incipit aepistola ad Galatas (*fi de rúbrica*) PAVLUS APOSTOLUS NON AB HOMINIBUS neque per hominem, sed per ihesum christum et deum patrem qui suscitauit eum a mortuis et qui mecum sunt omnes fratres ecclesiis Galatiae gratia uobis et pax a deo patre et domino Ihesu Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de praesenti seculo nequam, secundum uoluntatem dei et patris nostri, cui est gloria in secula seculorum Amen.

II

Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui uos uocavit in gratiam Christi in aliud euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui qui uos conturbant et uolunt subuertere euangelium Christi. Sed licet nos aut angelus de cęlo euangelizet uobis preterquam quod euangelizauimus uobis, anathema sit. Sicut p̄diximus et nunc iterum dico: Si quis uobis euangelizauerit preter id quod accepistis, anathema sit.

III

Modo enim hominibus suadeo, an deo? aut quero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.

III

Notum enim uobis facio, fratres, euangelium quod euangelizatum est a me quia non est secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque dicici, sed per reuelationem Iesu Christi.

V

Audistis enim conuersionem meam aliquando in iudaismo, quoniam supra modum persequer̄ ecclesiam Dei et expugnabam illam, et proficiebam in iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo abundantius emulator existens paternarum mearum traditionum. Cum autem placuit ei que me segregauit ex utero matris mee et uocauit per gratiam suam ut reuelaret filium suum in me, ut euangelizarem illum in gentibus, continuo non acquieui carni et sanguini, neque ueni Iherusolymam ad antecessores meos apostolos, sed habii in Arabiam et iterum reuersus sum Damaschum. Deinde post annos tres ueni Hierusolimam uidere Petrum et mansi apud eum diebus quindecim, alium autem apostolum uidi neminem nisi Iacobum fratrem domini. Quae autem scribo uobis ecce coram deo quia non mentior. Deinde ueni in partes Syrię et Cilicię. Eram autem ignotus faciei ecclesiis Iudaeę que erant in christo, tantum autem auditum habebant quoniam qui persequer̄ nos aliquando

nunc euangelizat fidem quam aliquando expugnabat, et in me clarificabant deum.

VI

Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi hierusolymam, cum barnaba assumpto et tito. Ascendi autem secundum reuelationem et contuli cum illis euangelium quod predico in gentibus. Seorsum autem his qui uidebantur aliquid esse, ne forte in uacuum currerem aut cucurrissem. Sed neque titus qui mecum erat cum esset gentilis compulsus est circumcidi. Sed propter subintroductos falsos fratres qui subintroierunt explorare libertatem nostram quam habemus in christo Ihesu, ut nos in seruitutem redigerent, quibus neque ad horam cessimus subiectione, ut ueritas euangelii permaneat apud uos, ab iis autem qui uidebantur esse aliquid quales aliquando fuerint nichil mea interest. Deus personam hominis non accipit. Mihi enim qui uidebantur esse ... (*fine mutilus*)».

c) *Fil 1, 1- 2, 24*

«PAVLVS ET Timotheus serui ihesu christi omnibus sanctis in christo ihesu qui sunt philipis, cum episcopis et diachonibus, gratia uobis et pax a deo patre nostro et domino ihesu christo.

II

Gratias ago deo meo in omni memoria uestri semper in cunctis orationibus meis pro omnibus uobis cum gaudio, deprecationem faciens super communicationem uestram in euangelio a prima die usque nunc. Confidens hoc ipsum quia qui coepit in uobis opus bonum, perficiet usque in diem christi ihesu, sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus uobis, eo quod habeam in corde uos et in uinculis meis, et in defensione et confirmatione euangelii socios gaudii mei omnes uos esse. Testis enim mihi est deus quomodo cupiam omnes uos in uisceribus christi ihesu. Et hoc oro, ut caritas uestra magis ac magis habundet in scientia et omni sensu, ut probetis potiora ut sitis sinceres et sine offensa in diem christi Repleti fructu iusticiae per christum Iesum in gloriam et laudem dei.

III

Scire autem uos uolo fratres, quia quę circa me sunt magis ad profectum uenerunt euangelii, ita ut uincula mea manifesta fierent in christo in omni pretorio et in ceteris omnibus, et ut plures de fratribus in domino confidentes in uinculis meis habundantius auderent sine timore uerbum dei loqui. Quidam quidem et propter inuidiam et contentionem, quidam autem et propter bonam uoluntatem Christum praedicant, quidam ex caritate, scientes quod

in defensione euangelii positus sum; quidam autem ex contentione Christum annuntiant non sincere, existimantes pressuram se suscitare uinculis meis. Quid enim? Dum omni modo siue per ocasionem siue per ueritatem Christus annuntietur, et in hoc gaudeo sed et gaudebo. Scio enim quia in hoc mihi proueniet in salutem per uestram orationem et subministrationem spiritus Ihesu Christi, secundum expectationem et spem meam. Quia in nullo confundar, sed in omni fiducia sicut et semper et nunc magnificabitur christus in corpore meo, siue per uitam, siue per mortem. Mihi enim uiuere christus est et mori lucrum. Quod si uiuere in carne hic mihi fructus operis est et qui (*sic*) eligam ignoro. Coartor autem e duobus: Desiderium habens dissolui et cum christo esse, multo magis melius, manere autem in carne necessarium est propter uos. Et hoc confidens scio quia manebo et permanebo omnibus uobis ad profectum uestrum et gaudium fidei, ut gratulatio uestra habundet in christo ihesu in me, per meum aduentum iterum ad uos, tantum digne euangelio christi conuersemini ut siue cum uenero et uidero uos, siue absens audiam de uobis quia statis in uno spiritu unanimes conlaborantes in fide euangelii. Et in nullo terreamini ab aduersariis quę est illis causa perditionis uobis autem salutis, et hoc a deo. Quia uobis donatum est pro christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini, eundem certamen habentes qualem et uidistis in me et nunc audistis de me.

III

Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera miserationis, implete gaudium meum ut idem sapiatis, eandem caritatem habentes unanimes id ipsum sencientes. Nihil per contentionem neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitantes, non quę sua sunt singuli considerantes, sed et ea quę aliorum.

V

Hoc enim sentite in uobis quod et in christo ihesu. Qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est esse se equalem deo, set semet ipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, et abitu inuentus ut homo. Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et deus illum exaltauit et donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine ihesu omne genu flectatur caelestium terrestrium et infernorum et omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris.

VI

Itaque, carissimi mei, sicut semper obedistis, non ut in praesentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu et tremore ues-

tram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in uobis et uelle et perficere pro bona uoluntate. Omnia autem facite sine murmurationibus et esitationibus, ut sitis sine querela et simplices filii dei sine reprehensione in medio nationis prauę et peruerse, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, uerbum uitaę continentes ad gloriam meam in die christi. Quia non in uacuum cucurri, neque in uacuum laboraui. Sed et si immolor supra sacrificium et obsequium fidei uestrae, gaudeo et congratulor omnibus uobis. Idipsum autem et uos gaudete et congratulamini mihi.

VII

Spero autem in domino ihesu christo Timotheu[m] cito me mittere ad uos, ut et ego bono animo sim, cognitis quę circa uos [sunt]. Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro uobis sollicitus sit. Omnes enim sua querunt non quę sunt christi ihesu. Experimentum eius cognoscite, quia sicut patri filius mecum seruiuit in euangelio. Hunc igitur spero me mittere ad uos mox ut uidere quę circa me sunt. Confido autem in domino quoniam ... (*fine mutilus*)».

B

FOLIS DE GUARDA FINALS

I. UBICACIÓ

Els folis de guarda finals del ms. 13 són tres. Els dos primers folis de guarda finals (V-VI) són també escrits en lletra carolina, com els folis inicials que acabem de descriure; i només el tercer foli de guarda final (VII) és nou, com el primer dels inicials (I).

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: Dos.
5. Dimensions: 240 × 330.
6. Plecs: Plec coix, de 0/2, amb taló inicial, inserit entre el darrer foli del manuscrit i el foli de guarda final modern, que abraça els folis antics mitjançant taló propi.
- 8-11. No hi ha rastre de foliació, ni de numeració de plecs, ni de forats per a les línies d'escriptura.
12. Sistema de ratllat en sec, del cantó carn cap al cantó pèl: <>. Primera línia escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Folis finals de guarda V-VI. F. Vra, *inc.*: «(*initio mutilus*) que dico. Dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum ...».

F. VIra, *exp.*: «... Salutatus te Eubolus et pudens et linus et claudia et fratres omnes. Dominus ihesus christus cum spiritu tuo. Gratia uobiscum amen. | SCRIPTA DE URBE ROMA | EXPLICIT EPISTOLA AD TIMOTHEUM II».

2a. Identificació de l'autor i obra: 2 *Tm* 2, 7-3, 15.

1b. F. VIra, *inc.*: «(*Rubrica*) incipit argumentum in epistolam ad titum (*fi de rúbrica*) Titum commune facit et instruit ...».

Ib., *exp.*: «... qui in scripturis iudaicis credunt. SCRIPTA INCAPOLI (*sic*). EXPLICIT ARGUMENTUM»

2b. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum in epistolam ad Titum*.

4b. Catàlegs i bibliografia: *Préfaces* 238, RB 780.

5b. Edició: PL 192, 383; WORDSWORTH, II, 646.

1c. F. VIrb, *inc.*: «(*Rúbrica*) incipiunt capitula I D-(*fi de rúbrica*)-e domino patre quod ante æterna tempora dominum filium nobis promiserit ...».

Ib., *exp.*: «(*Rúbrica*) × D-(*fi de rúbrica*)-e apostolo diligentes eum per litteras salutante. EXPLICIUNT CAPITULA».

2c. Identificació de l'autor i obra: [*Capitula in epistolam ad Titum I-X*].

1d. F. VIrb, *inc.*: «(*Rúbrica*) incipit epistola ad titum (*fi de rúbrica*) PAVLUS SERUUS DEI APOSTOLUS AUTEM IHESU CHRISTI secundum fidem electorum dei et agnitionem ueritatis ...».

F. VIvb, *exp.*: «... Apparuit enim gratia dei salutaris omnibus hominibus erudiens nos ... (*fine mutilus*)».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Tit* 1, 1- 2, 12.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 180 × 250, a dos corondells, de 35 línies. Impaginació del f. Ir: 10 + 80 + 4 + 12 + 4 + 80 + 5 + 38.

2. Tipus de ratllat: 4 4 D 2. RU = 7, 14.

3. Tipus de lletra i mans: Com l'anterior.

5. Decoració: Lletra «P» inicial de l'epístola a Tit de nou línies de gruix, en tinta, amb calats, alguns pintats de color vermell. Els calats llueixen nus i fullatge. El ventre de la lletra es tanca amb una tija carnosa. Lletra «T» inicial de l'*argumentum* amb un calat pintat de vermell en el pal dret i el pal travesser format per tiges carnosos. Capitals vermelles que normalment surten de la caixa d'escriptura. A l'interior dels paràgrafs majúscules amb toc de vermell. Els números dels *capitula* i la primera inicial de cada *capitula* en rúbrica.

7. Timbre de l'«Archivum P. M. Sancti Felicis Gerundensis» als f. Irb i IIr. El primer al marge superior dret; el segon cap al marge inferior, dins l'intercolumni i tocant la inicial de l'epístola.

12. Notícies històriques. Els dos folis són els dos primers de la segona meitat d'un plec del qual no sabríem precisar la composició, perquè no hi ha cap element que ho indiqui. Com els dos folis anteriors, pertany a un text antic de les versions llatines. Es comprova gràcies a la transmissió dels *capitula*: vint-i-cinc de la II a Timoteu i deu de l'epístola a Tit, la qual cosa, a part del tipus de lletra, corrobora que tots quatre folis formaren part del mateix exemplar d'unes epístoles paulines, d'un Nou Testament o d'una Bíblia sencera.

És inevitable preguntar-se quan van anar a parar els nostres quatre folis a les guardes del ms. 13 de Sant Feliu. No creiem que fos en el moment de la primera relligadura del volum, encara que no es pot excloure. És molt possible que la incorporació hagi estat més tardana, i això es diu sense proves conclouents. El ms. ha estat reparat almenys una vegada, en temps moderns, havent-se conservat la post inicial i una part de la pell més arcaica.

Movent-nos sempre dins un grau elevat d'incertesa, cal recordar ací que en el primer inventari conegut de la biblioteca de Sant Feliu (any 1310) no hi apareix cap Bíblia sencera, ni cap Nou Testament complet, ni cap recull consistent d'epístoles paulines.⁴ Caldrà esperar l'inventari de la biblioteca de Sant Feliu dreçat l'any 1535, en el context de la visita del bisbe Joan de Margarit, per a tenir notícia que a l'església de Sant Feliu hi havia *vnam bibliam de littera antiqua*,⁵ sense qui hi figuri cap més títol bíblic, llevat de tres salteris. Entre el primer inventari (1310) i el segon (1535) hi ha una notícia intrigant del 3 d'agost del 1348, en plena pesta negra. Aquell dia Guillem Vendrell, canonge de Sant Feliu, feia testament; entre altres disposicions, oferia a l'abat i als canonges de Sant Feliu la possibilitat de comprar un *Catholicon*, una *Bíblia* i un *Rationale* de la seva propietat, amb preferència a qualsevol altre comprador.⁶ En l'inventari del 1535, al costat de la *biblia de littera antiqua* hi figura també un *Rationale ligatum cum catena pergameneum*. De manera que tot fa pensar que el capítol adquirí el segle XIV aquests dos llibres de Guillem Vendrell, sense que es pugui afirmar ni negar si va comprar el *Catholicon*. És molt temptador, doncs, posar en relació la *Bíblia* de Guillem Vendrell, la de l'inventari del 1535 *de littera antiqua* i els fragments de vitel·la del Nou Testament que estudiem.

4. Hi figuren el ms. dels *Profetes menors*, un *Llibre dels Reis*, un *Tobies*, dos *Salteris* i el ms. de *Daniel i profetes menors*. Del Nou Testament només hi ha un un *textum Evangelii* i un *Lucas glossatum*: ES, XLV, ap. IX, p. 255-257; R. BEER, *Handschriftenschatze*, 238-239, amb el còmput de les pàgines del llibre imprès a l'inrevés. Cf. nota 1.

5. Cf. Jaume DE PUIG, *Notes sobre la història de la biblioteca de Sant Feliu de Girona*, dins «ATCA», 32 (2017-2019), 642, n. [65] i nota 582.

6. El testament és a l'ADG, G-20, f. 124r. En va donar raó Lluís BATLLE I PRATS, *La Biblioteca de la Colegiata de San Félix de Gerona*, dins «Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens», 21 (1963), 146.

Seguint per aquest camí, ara farem un salt cap al darrer inventari històric de la biblioteca de Sant Feliu, el que va redactar el secretari de la col·legiata, Narcís Xifreu, per a José de la Canal, continuador de l'obra de Flórez.⁷ No hi figura cap Bíblia, ni manuscrita, ni impresa. Això confirmaria la sospita que la *bíblia de littera antiqua*, sencera encara el 1535, hauria pogut ésser desballestada després d'aquesta data. I com que tenim la certesa que la relligadura del ms. 13 de Sant Feliu fou retocada, reformada, reforçada i, al capdavant, restaurada en època moderna, no seria incoherent relacionar les poques dades certes a disposició: Els folis de guarda bíblics del ms. 13 provindrien de la *bíblia de littera antiqua*, comprada al canonge Guillem Vendrell el 1348, i més tard, el segle XVII o el XVIII haurien estat reutilitzats com a folis de guarda en un manuscrit que, pel seu ús freqüent, necessitaria ésser reparat ara i adés. La identificació dels nostres folis amb la *bíblia de littera antiqua* de l'inventari de 1535 és permesa, si no obligada, per la comparació paleogràfica que hem fet més amunt, que orienta cap a Vic. Encara no desballestada, sense que poguem saber quin era el seu estat de conservació, la Bíblia era *in situ*, aquell 1535, a Sant Feliu de Girona. No tindria res d'extraordinari que alguns dels seus folis hagin estat reciclats més endavant com a folis de guarda.

És veritat que la hipòtesi deixa de banda on haurien anat a parar els altres folis —i no serien pas pocs— de la *bíblia de littera antiqua*. En l'estat actual dels estudis sobre fragments gironins de manuscrits, molt incipients encara, s'imposa la reserva més estricta. Això no obstant, els fets analitzats a partir de les poques dades obtingudes fins ara de l'arxiu de Sant Feliu s'adiuen bé amb la baixa general de l'interès per la Bíblia durant la Contrareforma i amb el predomini absolut durant aquesta època del text de la *Bíblia de París*, recollit en la Vulgata Clementina. Durant el període post-tridentí una Bíblia *antiqua* no podia deixar d'ésser vista com una Bíblia *antiquada*. I la impremta, com és sabut, va contribuir indirectament a la minva de l'interès pel llibre manuscrit: molts foren obliterats com elements de reforç en els llocs i relligadures dels manuscrits que hom decidia conservar. Ara com ara, no s'ha trobat cap més indici documental o material que permeti bastir, amb prudència, hipòtesis més fermes.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació com l'anterior. Estrip i forats de corc al marge inferior del f. II.
2. Datació: Anys inicials o centrals del segle XI.
3. Origen gironí?
4. Propietaris i procedència: Sant Feliu de Girona.

⁷ Publicat a ES, XLV, 259-265, i reproduït en l'article citat suara a la nota 4, p. 646-651.

VI. TEXT

a) 2 *Tm* 2, 7-3, 15.

«(*initio mutilus*) que dico. Dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum.

VII

Memor esto dominum Iesum christum resurrexisse a mortuis ex semine Dauid secundum euangelium meum, in quo laboro usque ad uincula, quasi male operans, sed uerbum Dei non est alligatum. Ideo omnia sustineo propter electos ut et ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Iesu cum gloria cęlesti.

VIII

Fidelis sermo. Nam si commortui sumus et conuiuemus. Si sustinebimus et conregnabimus. Si negauerimus et ille negabit nos. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Haec commoneo testificans coram domino. Noli uerbis contendere, in nichil enim utile est, nisi ad subuersionem audientium. Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere deo operarium inconfusibilem, recte tractantem uerbum ueritatis.

VIII

Profana autem et inaniloquia deuita. Multum enim proficient ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit. Ex quibus est Hymeneus et Philetus qui a ueritate exciderunt, dicentes resurrectionem iam factam et subuerterunt quorundam fidem.

X

Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc. Cognouit dominus qui sunt eius et discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini.

XI

In magna autem domo non solum sunt uasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia. Et quedam quidem in honorem, quedam autem in contumeliam. Si quis autem emundauerit se ab istis, erit uas in honore sanctificatum, et utile domino ad omne opus bonum paratus.

XII

Iuuenilia autem desideria fuge. Sectare uero iustitiam, fidem, spem, caritatem, pacem cum hiis qui inuocant dominum de corde puro.

XIII

Stultas autem et sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes: Docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt ueritati. Ne forte det illis Deus poenitentiam ad cognoscendam ueritatem et respiscant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur ad ipsius uoluptatem.

XIII

Hoc autem scito quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati, scelestes, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, uoluptatum amatores magis quam Dei, abentes speciem quidem pietatis uirtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita. Ex his enim sunt qui penetrant domos et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quae ducuntur uariis desideriis. Semper discentes, et nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Quemadmodum autem Iamnes et Mambres resistenterunt Moysi, ita et hi resistunt ueritati. Homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed ultra non proficient. Insipientia enim eorum manifesta erit omnibus sicut et illorum fuit.

XV

Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Ichonio Lystris, quales persecutiones sustinui, et ex omnibus me eripuit dominus. Et omnes qui uolunt pie uiuere in Christo Ihesu psecutionem patientur. Mali autem homines et seductores proficient in peius, errantes et in errorem mittentes.

XVI

Tu uero permane in hiis quæ didicisti et credita sunt tibi, sciens a quo didiceris et quia ab infantia sacras litteras nosti, quae te possunt instruere ad salutem per fidem que est in Christo Ihesu.

XVII

Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum ad arguendum ad corripiendum ac erudiendum in iusticia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

XVIII

Testificor coram deo et christo ihesu qui iudicaturus est uiuos et mortuos et aduentum ipsius et regnum eius, praedica uerbum, insta oportuna, inopportuna. Argue, obsecra, increpa, in omni patientia et doctrina.

XVIII

Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria quoaceruabunt sibi magistros prurientes auribus. Et a ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.

XX

Tu uero uigila, in omnibus labora, opus fac euangelistę, ministerium tuum imple, sobrius esto. Ego enim iam delibor et tempus meae resolutionis instat. Bonum certamen certauit, cursum consumaui, fidem seruauit. De reliquo reposita est mihi corona iusticię, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed et his qui diligunt aduentum eius. Festina uenire ad me cito.

XXI

Demas enim me dereliquit. diligens hoc seculum, et habiit thessalonicam. Crescens in galaciam, Titus in dalmatiam. Luchas est mecum solus. Marchum assume et adduc tecum. Est enim mihi utilis in ministerio. Tichicum autem misi ephesum. Penulam quam reliqui troade apud Carpum ueniens affer tecum, et libros. Maxime autem membranas.

XXII

Alexander aerarius multa mala mihi ostendit, reddet illi dominus secundum opera eius. Quem et tu deuita. Ualde enim restitit uerbis nostris.

XXIII

In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt. Non illis reputetur. Dominus autem astitit et confortauit me, ut per me prae-

dicatio impleretur et adiant omnes gentes, et liberatus sum de ore leonis. Liberavit me dominus ab omni opere malo, et saluum faciet in regnum suum caeleste, cui gloria in secula seculorum Amen.

XXIII

Saluta priscillam et aquilam et onesiphori domum. Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Festina ante hyemem uenire.

XXV

Salutat te eubolus et pudens et linus et claudia et fratres omnes. Dominus ihesus christus cum spiritu tuo. Gratia uobiscum amen. | SCRIPTA DE URBE ROMA | EXPLICIT EPISTOLA AD TIMOTHEUM II».

b) *Argumentum in epistolam ad Titum.*

«*Rubrica*) INCIPIIT ARGUMENTUM IN EPISTOLAM AD TITUM (*fi de rúbrica*) Titum commune facit et instruit de constitutione presbiterii et de speciaoi conuersatione, de hereticis uitandis qui in scripturis iudaicis credunt ...».

Ib., *exp.*: «... qui in scripturis iudaicis credunt. SCRIPTA INCAPOLI (!). EXPLICIT ARGUMENTUM»

2b. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum in epistolam ad Titum.*

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 780.

5a. Edició: PL 192, 383; *Préfaces* 238a; WORDSWORTH, II, 646.

c) *Capitula in epistolam ad Titum I-X.*

«*Rúbrica*) INCIPIUNT CAPITULA I. D-*(fi de rúbrica)*-e domino patre quod ante æterna tempora dominum filium nobis promiserit, quem postea suis temporibus declarauit.

II. De episcopis formula et quod idem quondam episcopi fuerunt qui et presbiteri dicebantur et de seductoribus aeccliesiarum.

III. De senibus et iuuenibus quod doctor in omnibus bonis exemplum debeat esse discipulis.

III. De seruis et quod omnibus hominibus gratia dei inluserit saluatoris.

V. De imperio docentium et subiectione principibus ac potestatibus ad omne opus bonum, et de uirtutibus omnibus, et quod non secundum opera hominum sed secundum uoluntatem suam cui uoluerit dominus miserebitur.

VI. De credentibus deo ut prae esse curent bonis operibus.

VII. De questionibus et genealogias et legis contentionibus deuitandis.

VIII. De heretico homine cum semel correptus fuerit euitando.

VIII. De tyto et archema et tichico et zena legisperito et appollo et de apostolo, doceri nam suis ad bona opera, ne infructuosi fierent et usos necesarios pollicente.

X. D-(*fi de rúbrica*)-e apostolo diligentes eum per litteras salutante. EXPLICIT CAPITULA».

2c. Identificació de l'autor i obra: [*Capitula in epistolam ad Titum I-X*].

d) *Tit 1, 1- 2, 12*.

I

«(*Rúbrica*) INCIPIT EPISTOLA AD TITUM (*fi de rúbrica*) PAVLUS SERUUS DEI APOSTOLUS AUTEM IHESU CHRISTI secundum fidem electorum dei et agnitionem ueritatis quę secundum pietatem est in spem vitę ęternę quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora secularia, manifestauit autem temporibus suis uerbum suum in praedicatione que credita est mihi secundum preceptum saluatoris nostri dei, Tyto dilecto filio secundum communem fidem gratia et pax a deo patre et christo Iesu saluatore nostro.

II

Huius rei gratia reliqui te crete ut ea quę desunt corrigas et constituas per ciuitates presbiteros sicut ego tibi disposui. Si quis sine crimine est unius uxoris uir, si filios habens fideles, non in acusatione luxorię aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimin[ę] esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non uolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed ospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana et eos qui contradicunt arguere. Sunt enim multi inobedientes, uaniloqui et seductores, maxime qui de circumcisione sunt, quos oportet redargui. Qui uniuersas domos subuertunt, docentes quae non oportet turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis proprius eorum propheta: Cretenses semper mendaces malę bestię ventris pigri. Testimonium hoc uerum est. Quam ob causam increpa eos durae, ut sani sint in fide, non intendentes iudaicis fabulis et mandatis hominum auersantium se a ueritate. Omnia munda mundis, quoinquinatis autem et infidelibus nihil mundum sed inquinatae sunt eorum et mens et conscientia. Confitentur se nosse deum, factis autem negant, cum sint abominati et incredibiles et ad omne opus bonum reprobi.

III

Tu autem loquere quę decent sanam doctrinam. Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non uino multo seruientes, bene docentes,

ut prudentiam doceant adolescentulas, ut uiros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domos curam habentes, benignas subditas suis uiris, ut non blasphemetur uerbum dei. Iuuenes similiter ortare ut sobrii sint in omnibus. Teipsum prebe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate, uerbum sanum, irreprehensibile, ut is qui ex auerso est uerea[tu]r nihil habens dicere de nobis.

III

Seruus dominis suis subditos esse [in] omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes sed in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam saluatoris nostri dei ornent in omnibus.

V

Apparuit enim gratia dei saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos ... (*fine mutilus*)».

II. *Sant Feliu de Girona, ms. 20*

És un ritual escrit el segle XIV, amb una relligadura que es pot datar de mitjan segle XV. Els fragments que analitzem són els quatre folis de guarda del ms., els dos inicials (I-II) i els dos finals (III-IV). Després dels dos folis de guarda inicials, hi ha inserit un bifoli —actualment sense numerar— que conté unes benediccions de la sal i de l'aigua escrites el segle XIV, possiblement aprofitades d'un altre manuscrit o, en tot cas, independents del ritual: les benediccions hi foren inserides mol probablement per raons pràctiques i utilitàries. D'una manera semblant, els tres darrers folis (f. 42-44) hi foren inserits abans dels folis de guarda finals, i contenen unes absoltes que poden pertànyer a un còdex més antic, del final del segle XIII o del principi del XIV. Es tracta, doncs, d'un còdex farcit.

I. UBICACIÓ

Per raons que es diran tot d'una, ací ens limitem a dir que els folis de guarda inicials i finals, a l'inrevés dels que hem analitzat del ms. 13, no són independents, ans solidaris entre ells.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: Quatre.

5. Dimensions: 168 × 235.

6. Plecs: Els quatre folis de guarda (ara I-II inicials i III-IV finals) primitivament formaven unitat: eren els dos primers folis d'un exemplar del llibre dels *Proverbis*. Foren trossejats i retallats per adaptar-los a la funció de folis de guarda en un manuscrit que era notòriament més petit que el ms. bíblic del qual procedien. Sense cap mena de discerniment, un cop convertits en quatre, dos fragments foren col·locats al principi de l'actual ms. 20 de Sant Feliu de Girona, i per cert a l'inrevés, i els altres dos al final, aquest cop en posició correcta. Aquí es prescindeix de quan i com els folis foren incorporats al ms. 20; en canvi, per mor de la claredat, tant en aquest epígraf del cos del volum com en el del contingut literari, es presenta la reconstrucció del material tal com era abans de la seva manipulació aberrant:

F. de g. inicial Ir = Primera meitat del f. [1]r = Pròleg de sant Geroni *Iungat epistola*.

F. de g. final IVv = Segona meitat del f. [1]r = Continuació del pròleg de sant Geroni.

F. de g. inicial IIv = Primera meitat del f. [1]v = Fi del pròleg de sant Geroni *Iungat epistola. Capitula I-XII*.

F. de g. final IIIr = Segona meitat del f. [1]v = *Capitula XIII-XXVIII*.

F. de g. inicial IIr = Primer meitat del f. [2]r = *Capitula XXVIII-L*.

F. de g. final IIIv = Segona meitat del f. [2]r = *Capitula LI-LX. Pr 1, 2-5*.

F. de g. inicial Iv = Primera meitat del f. [2]v = *Pr 1, 6-19*.

F. de g. final IVr = Segona meitat del f. [2]v = *Pr 1, 20-29*.

8-11. No hi ha rastre de foliació ni de numeració de plecs, ni de forats per a les línies d'escriptura.

12. Sistema de ratllat: Tampoc no es distingeix.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. F. de guarda inicial, Ir, *inc.*: «(Rúbrica) Liber Salomonis id est parabole salomonis secundum hebraicam ueritatem translate ab eusebio iheronimo presbitero, petente cromatio et eliodoro episcopis (*fi de rúbrica*) Iungat epistola quos iungit sacerdotium, immo carta non diuidat quos christi nectit amor ...».

F. de guarda inicial VIv, *exp.*: «... que non in tercium uas trans[fusa] coacuerint, sed statim de prelo pu[rissim]e commendata teste suum saporem [serua]uerint. EXPLICIT PREPHATIO».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in libris Salomonis*.

3a. Altres manuscrits: BERGER 129; BS [Pii XII], vol. XI, 2.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 457.

5a. Edició: PL 28, 1305-1308; *Préfaces* 118; BS [Pii XII], vol. XI, 3-5.

1b. F. de guarda inicial IIv, *inc.*: «{(Rúbrica) I (fi de rúbrica) Pro} uerbia salomonis (Rúbrica) II A-(fi de rúbrica)-ffectum patris alloquitur [filium] blanditiis peccatorum (*interlin* et hereticorum) non adquiescere ...».

Ib., *exp.*: «(Rúbrica) XX S-(fi de rúbrica)-apiencia ortatur disciplinam ...».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Liber Proverbiorum. Capitula libri Proverbiorum, Series A, Forma b, cap. I-XII.*

1c. F. de guarda final IIIr, *inc.*: «-plecti (rúbrica) XIII (fi de rúbrica) Sapiencia monet suscipi uerba sua ...».

Ib., *exp.*: «(Rúbrica) XXVIII (fi de rúbrica) Propter peccata labiorum ruina proxi- ...».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Liber Proverbiorum. Capitula libri Proverbiorum, Series A, Forma b, cap. XIII-XXVIII.*

1d. F. de guarda inicial IIr, *inc.*: «-mat malo (rúbrica) XXVIII (fn de rúbrica) Qui custodit os suum cus[todit] animam suam ...»

Ib., *exp.*: «(Rúbrica) XLVIII R-(fi de rúbrica)-espondendum stulto iuxta stultitiam suam ne sibi sapiens esse uideatur. (Rúbrica) E-(fi de rúbrica)-x labiis suis [*fine mutilus*] ...».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Capitula libri Proverbiorum, Series A, Forma b, cap. XXIX-L.*

1e. Foli de guarda final IIIv, *inc.*: «(*initio mutilus*) ... iniquus. (Rúbrica) LI M-(fi de rúbrica)-elior est manifesta correptio quam amor absconditus ...».

Ib., *exp.*: «... (Rúbrica) LX R-(fi de rúbrica)-etributio de fructibus manuum [et laus] ex operibus. EXPLICIVNT CAPITULA».

2e. Identificació de l'autor i obra: *Capitula libri Proverbiorum, Series A, Forma b, LI-LX.*

3b-e. Altres manuscrits: BERGER 129; BS [Pii XII], vol. XI, 2.

4b-e. Catàlegs i bibliografia: RB 457.

5b-e. Edició: PL 28, 1305-1308; *Préfaces* 118; BS [Pii XII], vol. XI, 13-21.

1f. F. de guarda final IIIv, *inc.*: «(Rúbrica) INCIPIT LIBER PROVERBIORVM [ID EST] PARABOLę Sa[lomo]nis Filii dauid regis [Israel ad] sciendam sapientiam et disciplinam...».

Ib., *exp.*: «... intellegens gubernacula possidebit ...».

2f. Identificació de l'autor i obra: *Proverbis 1, 1-5.*

1g. F. de guarda inicial Iv, *inc.*: «(*initio mutilus*) ... -aduerte parabolam et interpretationem uerba sapientium et enigmata eorum ...».

Ib., *exp.*: «... Sic semite omnis iniqui animas possidendium rapiunt ...».

2g. Identificació de l'autor i obra: *Proverbis, 1, 6-19.*

1h. F. de guarda final IVr, *inc.*: «(Rúbrica) S-(fi de rúbrica)-apientia foris predicat ...».

Ib., *exp.*: «... Eo quod exosam habuerint disciplinam et timorem domini non susceperunt ... [*fine mutilus*]».

2h. Identificació de l'autor i obra: *Proverbis*, 1, 20-29.

1a-h. 4. Catàlegs i bibliografia: ES, XLV, 264; CORDIOLANI, 374, confrontant el ms. amb un missal; JANINI-MARQUÈS, 412-413.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 120 × 385 (210 + 175), de 43/44 línies, amb un punt d'incertesa, per la retallada del pergamí.

3. Tipus de lletra i mans: Escripura d'una mateixa mà. Hi concorren la *d* uncial i la recta, la *r* és recta i s'allarga per sota, la *e* de fi de mot allarga la llengüeta central, la *f* no s'allarga per baix, la *g* clou els dos cercles, la *s* és alta, en la *t* l'hasta sobresurt poc del travesser. Les seves característiques s'ajusten a la lletra postcarolina.

5. Decoració: Inicial vermella de set línies de gruix al f. Ir. Al f. Iv, lletra «P» inicial del llibre bíblic de 12 línies de gruix, blanca, sobre fons vermell. A l'interior dels paràgrafs majúscules vermelles amb calats. Els números de les *capitula* i llur primera inicial en rúbrica.

9. Copista únic.

12. Notícies històriques. El fragment pertany a un text antic de les versions llatines. Es comprova gràcies a la transmissió dels *capitula*, pròpia dels mss. de les versions llatines antigues, divisió de cada capítol del text bíblic que perdura fins al final del segle XII i primers anys del segle XIII, quan serà substituïda per la divisió actual en capítols, feta pel bisbe de Cantorbery, Esteve Langton (*ca.* 1206).

En aquest ms., les *capitula* presenten dues alteracions en la numeració: la cap. XXXIIII és iterada i de la cap. LIII se salta a la LV.

Com que no s'ha conservat cap rastre de numeració antiga coetània del ms., —ni tanmateix de cap altra numeració posterior— és impossible conjecturar si els fragments formaven part d'una Bíblia sencera, d'un AT, d'un volum dels textos sapiencials o només d'un exemplar del llibre del *Proverbis*.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari, amb pèrdua de text per culpa de les retallades. Estripsis al marge dret, forats de corc i restes de fongs.

2. Datació: Anys del principi del segle XII.

3. Origen gironí?

4. Propietaris i procedència: Sant Feliu de Girona, BDSG.

VI. TEXT

a) *Prologus in libris Salomonis*

«(Rúbrica) Liber Salomonis id est parabole salomonis secundum hebraicam ueritatem translate ab eusebio iheronimo presbitero, petente cromatio et eliodoro episcopis (fi de rúbrica) Iungat epistola quos iungit sacerdotium, immo carta non diuidat quos christi nectit amor. Commentarios in Osee Amos Zachariam Malachiamque poscitis scripsissem si licuisset per ualitudinem. Mirttitis solatia sumptuum, notarios nostros et librarios sustentatis ut uobis potissimum nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diuersa pocencium quasi aut equum sit me ab esurientibus aliis laborare, aut in ratione dati et accepti cuiquam preter uos obnoxius sim. Itaque longa egrotatione fractus ne penitus hoc anno reticerem et apud uos mutus essem, tridui opus uestro nomini consecraui, interpretationem uidelicet trium salomonis uoluminum, Masloth, quas hebrei parabolas uulgata editio proueria uocat Coeeth quem grece ecclesiasten} latine concionatorem possumus dicere Sirassirim quod in nostra lingua uertitur canticum canticorum.

Fertur et panarethós Ihesu filii Sirach liber et alius pseudographus qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem et hebraicum repperi, non ecclesiasticum ut apud latinos, sed Parabolas prenotatum. Cui inuncti erant Ecclesiastes et Canticum canticorum, ut similitudinem Salomonis, non solum librorum numero sed etiam matheriarum genere coequaret. Secundus apud hebreos nusquam est, quin et ipse stilus grecam eloquentiam redolet; et nonnulli scriptorum veterum hunc iudei Filonis affirmant. Sicut ergo iudith et tobi et machabeorum libros legit quidem ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit, sc et hęc do uolumina legat ad edificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirma[ndam]. Si cui sane septuaginta interpre[tum m]agis editio placet, habet eam a nobis emendatam. Neque enim sic noua [condi]mus ut uetera destruamus, et tamen [cum d]iligentissime legerit, sciat magis [nostra] intellegi que non in tertium uas trans[fusa] coacuerint, sed statim de prelo pu[rissim]e commendata teste suum saporem [serua]uerint. EXPLICIT PREPHATIO».

b) *Capitula libri Proverbiorum*

(Rúbrica) {I. P-(fi de rúbrica)⁸-ro}uerbia salomonis.

II. Affectum patris alloquitur [filium] blanditiis peccatorum (*interlin* et hereticorum) non adquiescere.

III. Non ambu[landum c]um impiis.

---

8. Tots les capítules tenen el número ordinal i la primera lletra en rúbrica.

III. Sapientia id est christus loquitur foris id est in [luce p]alam ut relicta infantia malicia paruuli simus.

V. [Sapientia] ortatur conuerti ad dominum et profert spiritum.

VI. Sapi[entia com]minatur cum temporibus suis.

VII. Sapientia ortatur [suscipere] sermones suos sapientia (*sic*) et prudentiam.

VIII. Sa[pientia] docet non esse obliuiscendam legem suam et precepta.

VIII. [Habendam] esse fiduciam ad dominum et non hesitandum in oratione in operatione nec [confidere] prudentię proprię.

X. Sapientia ortatur ne eloquia [domini neg]legantur.

XI. Sapientia docet non esse hominem malum [imit]andum nec uias eius.

XII. Sapientia ortatur disciplinam [patris am]plecti.

XIII. Sapientia monet suscipi uerba sua.

[XIII. Sapientia l]oquitur auscultandos sermones suos et seruari cor a [prauis cog]litationibus.

XV. Sapientia monet inclinandam [aurem pru]dencię, elongari uero a muliere meretrice precipuę [fornicari]a.

XVI. Sapientia monet sponsors amicum [non esse neg]legentes.

XVII. Sapientia pandit quę odit dominus [et quid dete]stetur.

XVIII. Sapientia affectu patris loquitur pre[cepta re]condere et mandata seruare.

XVIII. Sapien[tia ortatur] custodiendum a muliere extranea hoc est a muliere [proximi].

XX. Blanditur pietas sapiencię ne adquiescamus [prave doc]trine.

XXI. Sapientia ortatur disciplinam magis [diligent]am et non aurum nec pecuniam.

XXII. Sapientia [loquitur id est] Christus dicens per se omnia facta et semper se cum patre [fu]ysses (*sic*) et salomon ueniet nobis.

XXIII. Sapientia [id est Christus e]dificauit sibi domum.

XXIII. Sapientia loquitur [per quam fa]cta sunt omnia et reguntur per ipsam adduntur anni uite.

XXV. [De para]bolis salomonis.

XXVI. Dondus (*sic*) dolosun et fraudo[lentum ab]minacio est apud deum.

XXVII. De iustis qui propria [diuiden]do ditiores fiunt et aliena rapientibus quod in eges[tate sunt].

XXVIII. Propter peccata labiorum ruina proximat malo.

XXVIII. Qui custodit os suum cus[todit] animam suam.

XXX. Sapiens mulier edificat do[mum] suam, stulta uero structam destruit.

XXXI. Est uia que [uidetur] homini iusta nouissima autem eius deducunt ad mortem.

[XXXII.] Iustitia eleuat gentem, miseros facit populos peccatum.

[XXXIII.] Melius est uocare ad olera cum karitate quam ad uitul[um sagi]natum cum odio.

XXXIII. [A]bhominatio domini cogita[tiones] male.

XXXIII (*sic*). Homo peruersus suscitatur lites [et uer]bosus separat principes.

XXXV. Omni tempore dili[git qui] amicus est et frater in angustiis comprobatur.

XXXVI. Im[pius cum] in profundo uenerit peccatorum condempnit.

XXXVII. [Qui] inuenit mulierem bonam inuenit bonum et auriem i[ocunditatem] a domino.

XXXVIII. De feneratoribus misericordie fener[atur domino] qui miseret pauperi.

XXXVIII. Quod nullus gloriabit [castum se] habere cor.

XL. Abhominatio est apud deum pondus [et pondus. Miseri]cordiam magis placere deo quam uictimas.

XLI. D[e pigris] et superbis.

XLII. De fugiendo homine iracun[do].

XLIII.] Gaudere patrem super filio corde prudenti.

XLIII. D[e eruen]dis eis qui ducuntur ad mortem.

XLV. De iusto [cadente] septies et surgente.

XLVI. De agro hominis [pigri in]culto et uinea stulti.

XLVII. Raro inferendum [pedem ad] amicos.

XLVIII (*sic*). Respondendum stulto iuxta stulti[tiam] suam ne sibi sapiens esse uideatur.

L. Ex labiis suis [intelligitur] iniquus.

LI. Melior est manifesta correptio quam amor absconditus.

LII. Apertio pratorum in sacramentis.

L[III. De] deceptore iustorum.

LV (*sic*). De stulto totum spiritum pro[ferente].

LVI.] De iustis et impiis inuicem se abhominantibus.

LVII. [Omnis] sermo domini ignitus.

LVIII. De uia difficili aq[ui]le nauis] colubri et relicorum.

LVIII. Sacramentum de [mulieri] forte.

LX Retributio de fructibus manuum [et laus] ex operibus. EXPLICIUNT CAPITULA.

c) *Proverbis, 1, 1-29.*

«(Rúbrica) INCIPIT LIBER PROVERBIORVM [ID EST] PARABOLÆ Sa[lomo]nis Filii dauid regis [Israel ad] sciendam sapientiam et disciplinam ad intelligenda uerba prudentie et suscipienda (*sic*) eruditionem doctrine iusticiam et iudicium et equitatem. Ut detur paruulis astucia adolescentis (*sic*) sciencia et intellectus. Audiens sapiens sapiencior erit et et intellegens gubernacula possidebit, animaduerte (*sic*) parabolam et interpretationem uerba sapiencium

et enigmata eorum. Timor domini principium sapiencię. Sapienciam atque doctrinam stulti despiciunt. Audi fili mi disciplinam patris tui et ne dimittas legem matris tuę ut addatur gratia capiti tuo et torquis (*sic*) collo tuo.

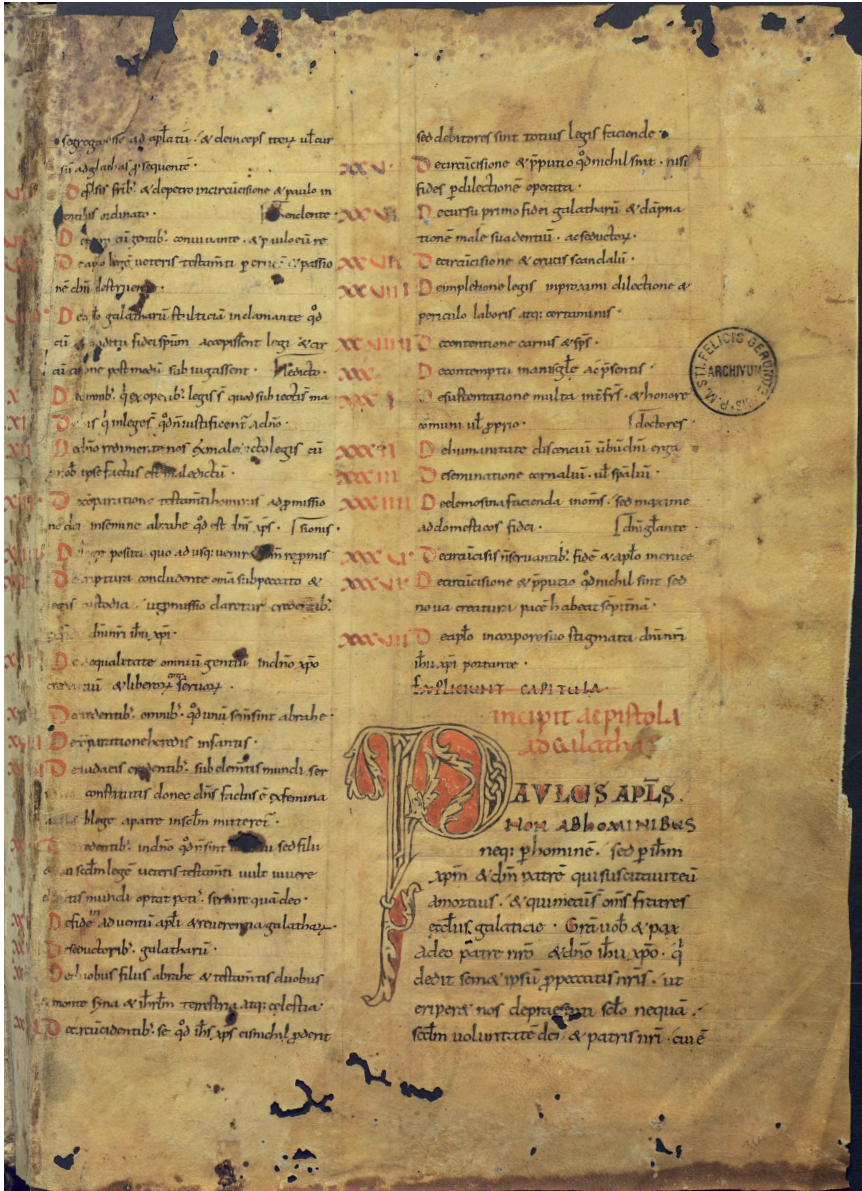
(*Rúbrica*) I (*fi de rúbrica*). Fili mi si te lactauerint peccatores ne acquiescas eis. Si dixerint ueni nobiscum insidiemur sanguini. Abscondamus tendiculas contra insontem frustra degluciamus eum sicut ingenus uiuentem et integrum quasi descendentem in lacum. Omnem preciosam substanciam repperiemus. Implebimus domos nostras spoliis sorte (*sic*) mite nobiscum marsupium unum sit omnium nostrum.

(*Rúbrica*) II (*fi de rúbrica*). Fili mi ne ambules cum eis proibe pedem tuum a semitis eorum. Pedes enim illorum ad malum currunt et festinant ut effundant sanguinem, frustra (*interlin*) autem (*fi d'interlin*) iacitur rete ante oculos pennatorum. Ipsi quoque (*sic*) contra sanguinem suum insidiantur et moliantur fraudes contra animas suas. Sic semite omnis iniqui animas possidencium rapiunt. [(*Rúbrica*) S-(*fi de rúbrica*)-apientia foris predicat [in plateis dat uocem] suam in capite turbarum clamitat. In foribus portarum urbis profert uerba sua dicens: Vsquequo paruuli diligitis infanciam et stulti ea quę sibi sunt noxia cupiunt (*sic*) et imprudentes odibunt scientiam.

(*Rúbrica*) III (*fi de rúbrica*). Conuertimini ad correptionem meam, en proferam uobis spiritum meum et ostendam uerba mea, quia uocaui et renuistis. Extendi manum meam et non fuit qui aspiceret. Dexpexistis (*sic*) omne consilium meum et increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu uestro ridebo et subsannabo cum uobis quod timebatis aduenerit. Cum irruerit repentina calamitas et interitus quasi tempestas ingruerit. Quando uenerit super uos tribulatio et angustia, tunc inuocabunt me et non exaudiam. Mane consurgent et non inuenient me. Eo quod exosam habuerint disciplinam et timorem domini non susceperint ... [*fine mutilus*]».

LÀMINES

XXV. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXVI. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXVII. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXVIII. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXIX. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXX. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXXI. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXXII. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.

XXXIII. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXXIV. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXXV. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXXVI. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.
 XXXVII. **D**e q[uo]d dicitur in scripturis. & dicitur in scripturis. ut ait
 in ad galatas. p[er] quoniam.

INCIPIT EPISTOLA AD GALATAS
PAULUS APLS.
 NON AB HOMINIBUS
 neq[ue] p[er] hominē. sed p[er] ih[esu]m
 xp[istu]m & d[omi]n[u]m patre[m] qui suscitauit eu[m]
 a mortuis. & qui mecum om[n]i[um] fratres
 p[er]cussit galacie. Gra[ti]a uob[is] & pax
 a deo patre n[ost]ro & d[omi]no ih[esu] xp[istu]o. q[ui]
 dedit s[er]u[um] ip[s]i[us] p[ro] peccatis n[ost]ris. ut
 eriperet nos de p[er]t[ur]ba t[er]re s[er]u[um] nequa
 s[ecundu]m uoluntate[m] dei & patris n[ost]ri. cui e[st]

Arxiu St. Feliu de Girona, ms. 13, foli de guarda.

gta. in cetero. Am.

III

Mirum quod sic tam cito transfe-
remini. ab eo qui uos uocauit in xpm.
xpi maluid. euglm. quod ne aliud.
nisi sunt aliqui quos conturbant.
& uolunt subuolare euglm. xpi.
Sed licet nos aut angli de celo uan-
geliza' uobis. preter qua' quod
euglizauim'. uob'. Anathema sit.
Sicut p'dixim'. & nunc iteru' dico.
Sicut uobis euglizauerit p'tid qd ac-
cepistis. Anathema sit.

III

Modo omni hominib'. suadeo an deo.
aut quere hominib'. placere. Si
adhuc hominib'. placere. xpi seruus
non essem.

III

Non enim uob' facio fr' euglm qd
euglizati e' a me. quia ne scdm
hominē. Neq; enī ego ab homine ac-
cepi illud. neq; dignei. sed p' reu-
lacionē ihu xpi.

III

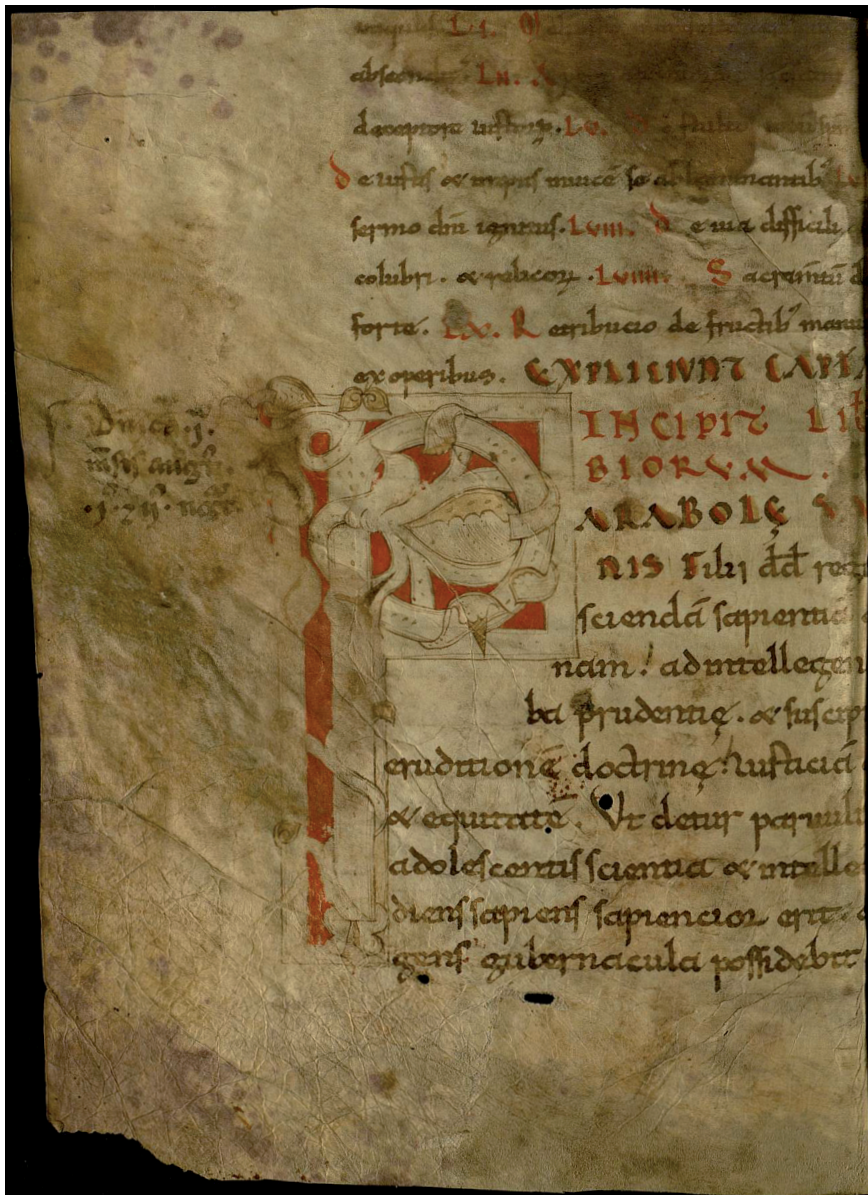
Auidistis om' conuersionē meā ali-
quando in iudaismo. qm' sup' meo
diu' p'sequer' eccliam dei. & ex-
pugnabā illa. & p'ficebā in iu-
daismo sup' multos coetaneos meos
ingenerē meo. habundantius
aemulatoz existens p'inarū meoz
traditionū. Cū aut' placuit ei qd
me segregauit cleuteyo matris mee.
& uocauit p' grām suā. ut reuelare
filii sui. imē. ut euglizare illū
ingentibus. continuo nā ad quem
carni & sanguini. neq; ueni iheru-
solumā ad antecessores meos aplos.

sed habu' mirabilia. & iteru' reuēsi
sū damaschi. Deinde post annos
tres. ueni iherusolimā. uideri per
& mansi apud illū dieb'. quim feci
lūi aut' aplos uoi' p' nomine ihu. i
cobum fratrem dñi. Que aut' scribo
uob'. ecce corā deo. quia p'mentia
A
Deinde ueni imparter syrie. & uol-
uē. fram aut' ignotus facis eccl-
suis iudez quae erant in xpo. lan-
tū aut' auditū habebant. qm' qui
p'sequer' nos aliquando. num-
aut' euglizat fide. quā aliquando
expugnabat. Et ante clarificaba
dñi.

Deinde post annos quattuor decem
iterū ueni iherusolimā. cum
barnaba assumpto & nato. A stan-
di aut' scdm reuelacionē. & conu-
lucū illis euglm quod p' dico ingen-
tibus. Sed isti aut' his qui uideban-
tur aliquid ee. p'eforte in uacuum
currere aut' currisse. Sed neq; tu
qui meū cert' cū esset gentilis cō-
pulsus est articulo. Sed p'pter sub-
introducitos aut' falsos fr' qui sub-
impioz explorare libertatē p'nam
habent. in xpo. ut nos infer-
uitatē redigerent. quibus neq;
ad horam cessim'. sub rectioni. ut
ueritas euglm p' maneat apud os
b'is aut' quidebant' esse aliquid.
quales aliquando fuerint nich-
mea intē. Dis p'ona hominis nāc
apit. Mibi om' qui uidebant' esse

Arxiu St. Feliu de Girona, ms. 13, foli de guarda.

Arxiu St. Feliu de Girona, ms. 20, foli de guarda.

TOPONÍMIA DE L'ALTA VALL DEL TER AL SEGLE XVI (1568)

Un quadern de l'Arxiu Diocesà de Girona, *Denuntiationes decimarum de anno 1502. Inveniuntur Rodaliae aliquarum parochiarum* (sigla arxivística: 111 Episcopal Bisbe Patrimoni Mitra C5 N25), la documentació del qual correspon realment a 1568-1569, reporta deposicions testificals sobre els límits de parròquies del bisbat. Les pàgines que el conformen duen dues numeracions.

Segons Josep M. Marquès, l'intent d'aplegar aquestes dades era de prevenir discussions sobre drets delmers en llocs on les demarcacions podien ser objecte de discussió. El delme, com és prou sabut, era una càrrega de l'Antic Règim exigida per les autoritats eclesiàstiques, recaptada per parròquies i que era satisfeta en espècie; es tractava d'una part bàsica de les finances eclesiàstiques que servia per sustentar el clergat i les despeses del culte. A la demarcació de Girona es recaptà entre els anys 887 i 1837. Però cal tenir en compte que, si bé es recaptava a les esglésies, porcions importants del delme van passar a mans de personatges o col·lectius diversos.¹

La font documental ja va ser valorada pel mateix Josep M. Marquès, l'any 1999, que en subratllà l'interès per a l'onomàstica, la geografia històrica i la filologia, i va donar a conèixer la part corresponent a parròquies de la Garrotxa.²

Al marge de l'interès de la font per a la recol·lecta i repartiment dels delmes, la proposta d'ara segueix la referida direcció assenyalada per Marquès: reportar la part corresponent a les parròquies de l'alta vall del Ter o comarca de Camprodon, pertanyent aleshores al bisbat de Girona i des de 1957 al de Vic.

Es tracta d'una contrada pirinenca, de desnivells considerables, població reduïda, economia de muntanya, rica en ramaderia i belleses naturals innegables, presidit per altures superiors als 2.500 metres i drenat pel Ter i els seus afluents, un territori que, a hores d'ara, és inclòs a la comarca del Ripollès. Limita al nord amb el Conflent i el Vallespir (comunes de Mentet i Prats de

---

1. Manuel TERUEL GREGORIO DE TEJADA, *Vocabulario básico de la historia de la Iglesia*, Barcelona, Crítica, 1993, p. 139-157; Pere GIFRE RIBAS, *Delmes, censos i lluïsmes. El feudalisme tardà a la Catalunya vella (Vegueria de Girona, s. XVI-XVII)*, Girona, Documenta Universitària, 2011; Elvis MALLORQUÍ, *El delme*, Girona, Diputació de Girona i la Caixa, 2017. També del darrer autor, *Els delmes de la vall de Camprodon*, dins «Les Garrotxes», 22 (tardor-hivern 2018), p. 84-85.

2. Josep Maria MARQUÈS, *Rodaliaes d'algunes parròquies de la Garrotxa*, dins «Annals 1996-1998 Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i comarca», 14 (1999), p. 99-130.

Molló-la Presta), al sud amb el Baix Ripollès, a l'oest amb la Vall de Ribes i a l'est amb la Garrotxa.

L'aportació ajuda a completar les monografies molt interessants que van fer el filòleg Joan Coromines, quan va redactar un treball sobre toponímia antiga de l'alta vall de Camprodon,³ i Ramon Amigó i Julià Pasqual, que van publicar un aplec exhaustiu sobre la toponímia del municipi de Vilallonga de Ter, territori que ocupa una part molt considerable de l'espai de l'alt Ter.⁴

Val a dir que les parròquies del bisbat de Girona situades en el territori de la vall eren les de Camprodon, Creixenturri, Llanars, Molló, Setcases, Tregurà i Vilallonga. Amb el pas dels anys, el 1597, la de Creixenturri va esdevenir sufragània de la de Camprodon.⁵ La parròquia de Sant Pau de Segúries, d'altra banda, pertanyia al bisbat de Vic. La de Cavallera era del bisbat d'Urgell,⁶ però va passar al de Vic al segle XVIII. Per aquesta raó, els límits de les dues darreres no figuren entre la documentació generada pel bisbat de Girona.

Cal afegir encara que, en la relació de topònims, n'hi ha uns pocs que, realment, no són de la vall de Camprodon, sinó que pertanyen a la vall de Ribes (per exemple, Coma de Vaca, Pardines, el Serrat) i algun altre que cau fora de la comarca per la banda del límit fronterer amb França, com la coma del Tec. En la llista del final col·loquem entre parèntesi la parròquia on són esmentats.

Camprodon (f. 120 = 136)

In valle Landrinense vel in locum quem dicunt Camporotundo vel in locum quem dicunt Frexeneda sicut terminatur a parte orientis in locum que dicitur Spulzella et exinde pergit per ipsa via usque ad Pugna Franchore et de meridie infrontat in rocha Clariana et deinde descendit per ipsa serra usque ad ipso congusto vel in flumine Theser et ab occidente afrontat in ipso plano Spinalba, de parte vero circii in latera de Labora. Quequidem affrontationes asseruerunt possunt esse vere preter quam affrontationes de parte occidentis

3. Joan COROMINES, *Toponímia antiga de l'alta vall de Camprodon*, dins *Entre dos llenguatges*, II, Curial, Barcelona, 1976, p. 68-131.

4. Ramon AMIGÓ ANGLÈS. Amb la col·laboració de Julià PASQUAL (*sic*) i PAGÈS, *Toponímia del terme municipal de Vilallonga de Ter*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1979. Menys acadèmic resulta l'aplec de Rosa Ma. TORALLAS I ROUS, *Toponímia de la Vall de Camprodon*, dins «Amics de Besalú. IV Assemblea d'Estudis del seu comtat, Actes i comunicacions», II (1980), 85-110, [Olot, 1984].

5. Josep M. MARQUÈS, *Creació i extinció de parròquies al bisbat de Girona*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», XXXV (1995), 430.

6. Lloc esmentat en la cèlebre dotàlia de la Seu d'Urgell que porta la discutida data de 819 i que la crítica posterior atribueix a una falsificació feta entre els anys 952 i 1024. Ramon ORDEIG I MATA, *Les dotàlies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII). Volum I, primera part*, Vic, 1993, p. 6 i 11.

que non extenditur tantum sed solum nunc affrontant usque ad mansum de Folcra et ascendit fins a las Cortadas. Fecerunt etiam fidem de consecratione monasterii sancti Petri ordinis sancti Benedicti dicti ville facta per Gundemarum,⁷ episcopum Gerundensem, una cum aliis levitis et archidiaconis anno nongentesimo quarto, regnante rege Lutorio, filio Ludovici regis in Francia, in quo instrumento sunt aliquae ecclesie dicto monasterio date.⁸ Joannes Armanyach, Antich Sauri ville et Stephanus Torralles testibus dicti juramenti medio dixerunt que lo bosch del pla de Sant Pera pren principi a la Rocassa, va tirant a sol ixent fins en lo Comallet, ha hont ha un forn de calç, y arriba fins a la ribera de Ritortell, part ab Ritord, y arriba fins a la torre del Coll dit de casa Ciquiar⁹ y torna a las Rocassas.

Creixenturri (f. 121 = 137)

Affronta a sol ixent ab lo puig de Porreras tot lo aygavés qui mira a Porraroles y de aquí devalla per unas crestas de roca y devalla baix ab mas de las Comas, y de aquí passa a la Genebrosa a unas matas de baix a ont ha un bell terme, y de aquí va axir a la Creuheta qui.s diu la Crossa del Abat, qui és un bell còdol en lo qual està sculpida dita creueta, y de aquí va a las Calzinas per unas solanas y va axir a la rocha del Corp affrontant al riu Ter, y après sen va Ter amont fins al torrent de Grexenturell, altrament dit d.en Conpanya, y après sen va torrent amont y ix a las rochas Aguileras, y après passa per tota la serra y ve a la serra de Bolòs, y de dita serra va y hix al puig de Porreras per lo aygavés.

Sant Esteve de Llanars (f. 115 = 131-131v)

A sol ixent en la Creu de Cantallop prop la casa de mossèn Bac, y passa lo riu Ter y va.se.n per un torrent amont dit del Podrit y puia a la Serra de

7. Confusió del transcriptor del document. La consagració de l'església de Sant Pere de Camprodon del 27 de novembre del 904 la va fer el bisbe Serfededéu, i aquell any no regnava el rei Lotari, sinó el rei Carles fill de Lluís: cf. *Catalunya Romànica*, X. *El Ripollès*, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1987, p. 86; *Catalunya Carolíngia*. V. *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, I, n. 116, p. 142-143

8. La donació del comte Sunifred al monestir de Sant Pere de Camprodon del 12 de juny del 964 és transcrita a *Catalunya Romànica*, X. *El Ripollès*, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1987, p. 87, datant erròniament 910. El mateix document, publicat a *Catalunya Romànica*. V. *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, I, n. 361, és datat el 965, assenyalant els editors la manca del signe «V» al final de la datació.

9. El Sitjar, casa al vessant de la Vall del Bac, coneguda antigament amb el nom de Puigpardines. Des del segle xv, però, és coneguda amb aquest segon nom.

Caballera, y de aquí sen va tota serra fins al cap de las rocas anomenadas las Padrissas, y se.n devalla après en un lloc anomenat als Plans qui són frontera de la Roca de Llanès a un tara a uns boxos, y de aquí tira a la cantera del Cortal d.en Payrot curt y devalla al camp de Comila, ha hont és la divisió del delmar de Llanès ab Vilallonga, y aquí ha qüestió ab los de Vilallonga sobre lo delmar pretenint arribar fins en lo aygavés de qui es remetesen a la veritat bé que los parroquians de parròchia de Llanès, y de aquí devalla lo present delmar prenent tot lo aygavés fins al puig Farriol y pren un camp és en lo torrent, y de aquí sen va prenent la serra devallant a las Carrabias, qui són de Llanès, y devalla.se.n a Palancà seguint lo torrent dit de Palancà, dret a la palanca qui va a la Roca y passa lo torrent y la ribera de Ter y corren.sa a las Vessaganyas. No porian dir bonament aquí quant pren de las Vessaganyas, y de aquí sen puia al collet dit coll Pregon, y aquí no porrian dir res del delmar quant en los emprius de las erbas, és ver són totes de Llanès, y après de aquí torna y sen puia per tota la serra fins a las Agudas y tira per tota la serra de Faytús, y va.se.n tota serra fins en dret lo serrat dit de las Carosas del dit terme de Llanès y passa lo torrent de las Corosas y puia a la serra de Fraxanet y torne.se.n serra avall fins a la creu de Cantallops, és ver per aquí y a algunes entrades fan los delmar.

Santa Cecília de Molló (f. 121v = 137v-138)

Comensant a sol ixent pren principi a col de Aras y anant a la volta de cerç sen va serra serra fins a coll Pregon prenent lo aygavés, y de aquí se.n va al som d.Ezpinals, y de aquí trenca ab la parròchia de Setcasas y se.n va serra rant fins a Feytús prenent lo aygavés de Moyó, y de aquí prenent lo aygavés se.n va al puig de la Caritat y tira seguint la serra al coll Sobirà, y de aquí pren la meytat del bac de Fraxanet y devalla al torrent de Avallaneda afrontant ab la ribera de Ritord, y de aquí se.n munta al puig de Girafulla y passa a las vernedas de la Boxeda y passa e arriba al puig de Ton y se.n torna al torrent de sanct Pera y passa un singla de rochas unt ha un senyals de creus y arriba als esquexos de la roca de Rochabruna y se.n va al mas de la Vila y arriba al tey¹⁰ del prat de la Boxada y puia al padró de la Charitat affrontant ab Rocabruna, y arriba al cap de la era de roca del Faig y se.n torna a coll de Aras, passant primer per lo coll de Prujent, muntant a la fura lo som de Montfalgar prenent tot lo aygavés debes Moyó.

---

10. Arbre o arbust de la família de les tillàcies, *Tilia platyphyllos*, inclòs pel farmacèutic Josep MORER LACOT (Camprodon, 1848-1880) al catàleg de flora de la comarca (José MORER i Francisco de A. GALÍ, *Historia de Camprodon*, Barcelona, Imp. de Pedro Casanovas, 1879, p. 12). Localitzat també a la vall de Ribes: Josep VIGO I BONADA, *Flora de la Vall de Ribes*, Barcelona, Departament de Botànica. Facultat de Biologia. Universitat de Barcelona, 1983, p. 378.

Setcases (f. 113v = 130)

Prenent principi al torrent junct a la Creu Trencada pren e tira a la volta de sol ixent, prenent tot lo aygavés arriba al puig de las Aguda, y de aquí prenent tot lo aygavés, tirant vers cerç va dret a la collada de Lienç, y de aquí pren lo aygavés y tira fins ab la coma del Tech ab som de Costabona, y vas per tota la serra prenent tot lo aygavés fins a Rocacolom, affrontant ab Capmagra, y tira per Capmagre enllà a Concròs fins al som de la Llosa, y va a la collada de la coma de la Dona fins al sol de la coma de Bassibés, y tira al som de Morens, affrontant ab la coma de Bassivés, y de aquí sen va dret al coll de la Marrana prenent tot lo aygavés y torna.sen avall fins a la collada de l.Orri, affrontant ab Fraser, y va.se.n al som de Gallinassa prenent lo aygavés fins afrontant ab la coma dita coma de Callar, y devalla.sen fins a la collada de Urzal affrontant ab dita coma de Callar prenent tot lo aygavés, y torne al rech de la Creu Trencada o torrent de la Creu Trencada, que és la primera afrontació.

Tregurà (f. 116 = 132)

Comensa a sol ixent al flom de Ter que mescla Ter ab Pontiró y de aquí puia a la rocha de la Nou y pren tot lo aygavés qui pot pendre o discórrer al flom de Pontiró, y de aquí puia al puig de Mijanell y vasen tota serra fins a la vall del Serrat y salta a coma de Vacas y sentorne puia al flom de Palomeras y passa tot flom avall y torne.s mesclar ab Ter y torna Ter aval fins al flom de Montiró [sic, per Pontiró].¹¹

Sant Martí de Vilallonga (f. 119 = 135)

A sol ixent ab la parròchia de Lanars, en lo camí real ahont ha uns tèrmans y passa un torrent qui és prop la Roca e lo camí que va a la Ginestera y puia.se.n a la serra en lo lloch dit las Padrissas, y de las Padrissas sen puia prenent tot lo vessant del bach fins a la Pastera, y aquí a ponent afrontan ab la parròchia de Pardinias, y pren la serreta y aygavés fins al coll de las Bassas, y de aquí tira lo delmar fins al torrent de Naret y devalla per lo torrent avall fins al cortal de la Molina, exceptat que ya dos campets, que los de Vilallonga de mig camp ensà reben lo delma, los quals campets són de part de ponent del cortal de la Molina, y de aquí tira dret ribera amont fins al torrent dit del Franc, y de aquí sen va al camp de Giny y passa al lloch dita roca de Querroig y va dret a la jassa de las Ortigas o dels Primals¹² y va al torrent de la vinya ensemps ab tota la coma que posseheix Mossèn Callar de Ripoll, y va.se.n passar a Galli-

11. Montiró és un llogarret agregat al municipi empordanès de Ventalló.

12. Primals s'aplica a l'animal oví, boví o cabrum que té d'un a dos anys de vida.

nassa tota serra fins al som de Pastura, y va.se.n serra avall per lo torrent del Dop fins a la Creu Trencada, que és en vista de Setcases, passant lo riu de Ter, y va.se.n a la font Roja del Bach per un torrent amont que té ab lo Morrall, y de aquí sen puja al padró de las Agudas y va.sen per tota la serra com diu lo aygavés fins a sol ponent y tira tota la serra dels Salaxons fins a las rochas dels Collons, dites Vessaganyas, y de aquí sen va costa avall fins a la primera afrontació del camí real. E assò és quant en lo delmar, que la parròchia passa més enllà en algunas parts.

Índex de topònims

Agudas, las (Llanars): les Agudes	Casa de mossèn Bac (Llanars): casa de mossèn Bac
Agudas, puig de las (Setcases): les Agudes	Charitat, pedró de la (Molló): pedró de la Caritat
Agudas, padró de las (Vilallonga): les Agudes	Ciquiar, coll de casa (Camprodon): coll del Sitjar
Aguileras, rochas (Creixenturri): roques Aguileres	Clariana, rocha (Camprodon): roca Clariana
Aras, coll de (Molló): coll d'Ares	Collons, rochas dels (Vilallonga): roques dels Collons
Avallaneda, torrent d' (Molló): torrent de l'Avellaneda	Coma de Vacas (Tregurà): Coma de Vaca
Bac, el (Vilallonga): el Bac	Comallet (Camprodon): Comalet
Bassas, coll de las (Vilallonga): coll de les Basses	Comas, mas de las (Creixenturri): mas de les Comes
Bassibés, coma de (Setcases): coma de Bacivers	Comila, camp de (Llanars): camp de Comila
Bolòs, serra de (Creixenturri): serra de Bolòs	Con cros (Setcases): Concròs
Boxada-Boxeda, la (Molló): la Boixeda	Companya (Creixenturri):
Caballera, serra de (Llanars): serra Caballera	Corp, rocha del (Creixenturri): roca del Corb
Callar, coma de (Setcases-Vilallonga): coma de Catllar	Cortadas, las (Camprodon): les Cortades
Calzinas, las (Creixenturri): les Calzines	Costa bona, som de (Setcases): Costa-bona
Camí Real (Vilallonga): Camí Ral	Creuheta, la (Creixenturri): la Creueta
Camporotundo (Camprodon): Camprodon	Creixenturri, parròquia i torrent de: Parròquia i torrent de Creixenturri
Cantallops, creu de (Llanars): creu de Cantallops	Creu Trencada, la (Setcases, Vilallonga): la Creu Trencada
Capmagra-Capmagre (Setcases): Capmagre	Crossa del Abat (Creixenturri): crossa de l'Abat
Caritat, puig de la (Molló): puig de la Caritat	Dona, coma de la (Setcases): coma de la Dona
Carosas-Corosas, las, serrat i torrent (Llanars): les Coroses	Dop, torrent del (Vilallonga): torrent del Dob
Carrabias, las (Llanars): les Carrabies	Ezpinals, som d' (Molló): som d'Espinals

- Farriol, puig (Llanars): puig Ferriol
 Faytús, serra de (Llanars): serra de Feitús
 Feytus (Molló): Feitús
 Folcra, mansum de (Camprodon): mas
     Folcrà
 Font Roja del Bac (Vilallonga): font
     Roja del Bac
 Franc, torrent del (Vilallonga): torrent
     del Franc
 Fraser (Setcases): Freser
 Fraxanet, bac de (Molló): bac de
     Freixenet
 Fraxanet, serra de (Llanars): serra de
     Freixenet
 Frexeneda (Camprodon): Freixeneda
 Gallinassa, som de (Setcases, Vilallonga):
     puig de Gallinassa
 Ginebrosa, la (Creixenturri): la
     Ginebrosa
 Ginestera, la (Vilallonga): la Ginestera
 Giny, camp de (Vilallonga): camp de
     Giny
 Girafulla, puig de (Molló): puig de
     Girafulla
 Grexenturell (Creixenturri): Creixentu-
     rell
 Leborà (Camprodon): Llebro, poblet de
     Vilallonga.
 Llanars
 Lieng, collada de (Setcases): collada de
     Lliens
 Llosa, som de la (Setcases): puig de la
     Llosa
 Marrana, coll de la (Setcases): coll de la
     Marrana
 Mijanell, puig de (Tregurà): puig de
     Meianell
 Molina, cortal de la (Vilallonga): cortal
     de la Molina
 Monasterii Sancti Petri (Camprodon):
     monestir de Sant Pere
 Montfalgar (Molló): Montfalgars
 Morens, som de (Setcases): som de
     Morenç
 Morrall, lo (Vilallonga): el Morrall
 Moyó (Molló): Molló
 Naret, torrent de (Vilallonga): torrent
     de Naret
 Nou, rocha de la (Tregurà): roca de la
     Nou
 Orri, collada del (Setcases): collada de
     l'Orri
 Ortigas, jassa de las (Vilallonga): jaça de
     les Ortigues o dels Primals
 Padrissas, las (Llanars, Vilallonga): les
     Pedrisses
 Palancà, torrent de (Llanars): torrent de
     Palancà
 Palomeras, floc de (Tregurà): Palomeres
 Pardinias, parròquia de (Vilallonga):
     Pardines
 Pastera, la (Vilallonga): la Pastera
 Pastura som de (Vilallonga): puig de
     Pastuiria
 Payrot curt, cortal d'en (Llanars): cortal
     d'en Pairot Curt
 Pla de Sant Pera, bosc del (Camprodon):
     pla de Sant Pere
 Plans, els (Llanars): els Plans
 Podrit, torrent del (Llanars): torrent del
     Podrit
 Pontiró, floc de (Tregurà): torrent de
     Pontiró
 Porrarolas (Creixenturri): Porreroles
 Porreras, puig de (Creixenturri): puig de
     Porreres
 Pregon, coll (Llanars, Molló): coll Pregon
 Primals, jassa dels (Vilallonga): jaça dels
     Primals o de les Ortigues
 Prugent, coll (Molló): coll Prugent
 Pugna Franchore (Camprodon): Puig-
     francor
 Querroig, roca de (Vilallonga): roca de
     Querroig
 Ritord (Camprodon, Molló): Ritord
 Ritortell (Camprodon): Ritortell
 Roca, la (Llanars, Vilallonga): la Roca,
     poblet de Vilallonga
 Rocacolom (Setcases): Rocacolom
 Roca del Faig (Molló): roca del Faig
 Rocassa, la-Rocassas, las (Camprodon):
     les Rocasses
 Rochabruna, rocha de (Molló): roca de
     Rocabruna
 Salaxons, serra dels (Vilallonga): serra
     dels Xalaxons, Xerixons o Xirixons.

Sanct Pera, torrent de (Molló): torrent de Sant Pere	Urzal, collada de (Setcases): collada d'Orzal
Serrat, vall del (Tregurà): vall del Serrat	Valle Landrinense (Camprodon): Vall de Llanars o de Llandrius
Setcases, parròquia de (Molló): Setcases	Vessaganyas, las (Llanars, Vilallonga): les Basseganyes
Sobirà, coll (Molló): coll Sobirà	Vila, mas de la (Molló): mas de la Vila Vilallonga
Spinalba (Camprodon): Espinalba	Vinya, torrent de la (Vilallonga): torrent de la Vinya
Spulzella (Camprodon):	
Tech, coma del (Setcases): coma del Tec	
Ter (Llanars, Tregurà): Ter	
Theser (Camprodon): Ter	
Ton, puig de (Molló): puig de Ton	

Jaume DE PUIG OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

UNS FRAGMENTS DELS *USATGES* EN CATALÀ:
BARCELONA, BC, Ms. 2546/2 (s. XIV)

Sigles utilitzades en aquest treball:

- ACB = Arxiu Capitular de Barcelona.
ACG = Arxiu Capitular de Girona.
ADB = Arxiu Diocesà de Barcelona.
AHCB = Arxiu Històric Municipal de Barcelona.
ANTOLÍN = Guillermo ANTOLÍN, *Catálogo de los Códices Latinos de la Real Biblioteca del Escorial*, I-V vols., Madrid 1910-1923.
AST = «Analecta Sacra Tarraconensia».
BAV = Biblioteca Apostolica Vaticana.
BC = Barcelona, Biblioteca de Catalunya.
BICAB = Biblioteca del Col·legi de l'Advocacia de Barcelona.
BN = Biblioteca Nacional
BNF = Bibliothèque Nationale de France (París).
BNM = Biblioteca Nacional de Madrid.
BPLH = Zacharias GARCÍA VILLADA, *Bibliotheca Patrum Latinorum Hispaniensium*, II Band, 1 Teil, Wien 1915.
BROCÀ = Guillem M. DE BROCÀ, *Historia del Derecho de Cataluña especialmente del civil y exposición de las instituciones del derecho civil del mismo territorio en relación con el código civil de España y la jurisprudencia*, vol. I, Barcelona, 1918.
BROCÀ* = Guillem M^a DE BROCÀ, *Els Usatges de Barcelona*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari MCMXIII-MCMXIV Any V – PART I» (1915), 357-389.
COLL = Gaspar COLL I ROSELL, *Manuscrits jurídics i il·luminació*, Barcelona, Curial-PAM 1995, 376 p.
COROLEU, *El Código* = José COROLEU, *El Código de los Usajes de Barcelona. Estudio histórico jurídico*, Barcelona, Henrich i Cia 1890, 104 p.
Cortes = *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña publicadas por la Real Academia de la Historia*, XXVI vols., Madrid 1896-1922.
DÍAZ Y DÍAZ = M. C. DÍAZ Y DÍAZ, *Index scriptorum latinorum Medii Aevi Hispanorum*, Madrid 1959, n. 1435, p. 299-300.
DOMINGUEZ BORDONA = Jesús, DOMÍNGUEZ BORDONA, *Catálogo de los manuscritos catalanes de la Biblioteca Nacional*, Madrid 1931.
EUC = «Estudis Universitaris Catalans», Barcelona 1907-1936 y 1979-1984.

f., ff., fol. = foli, folis.

FERRAN I PLANAS = Elisabet FERRAN I PLANAS, *El jurista Pere Albert i les Comemoracions*, Barcelona, IEC (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LXVII) 2006, 426 p.

FONT, *Ressenya* = Josep Mª FONT I RIUS, *Ressenya dels manuscrits conservats de la Compilació de 1413-1422*, dins «*Constitucions de Catalunya. Incunable de 1495*», Barcelona, Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia (Textos Jurídics Catalans. Lleis i Costums IV/1) 1988, p. XLIII-LXI.

GARCÍA Y GARCÍA = Antonio GARCÍA Y GARCÍA, *Catálogo de los manuscritos jurídicos de la Biblioteca Capitular de la Seu d'Urgell*, La Seu d'Urgell 2009, 637 p.

IGMBN = *Inventario General de Manuscritos de la Biblioteca Nacional* [de Madrid], vols. I-XV (mss. 1-11.000), Madrid 1953-2001.

«Initium» = «Initium. Revista catalana d'història del dret».

lat. = llatí.

LUB = Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Liber Usaticorum Barchinone. Tomo I Pródromos para una edición sinóptica. Volumen I*, Barcelona, Associació Catalana d'Història del Dret «Jaume de Montjuïc», 2012, 895 p.; *Volumen II Los protagonistas: los manuscritos de los Usatici*, ib., 2013, 1042 p.; *Volumen III* Los protagonistas: los manuscritos de los Usatici*, ib., 2015, 1-849 p.; *Volumen III** Los protagonistas: los manuscritos de los Usatici*, ib., 2015, 857-1641.

Mendoza del Infantado = «Exposición de la biblioteca de los Mendoza del Infantado en el siglo xv», Madrid 1958.

ms. = manuscrit

mss. = manuscrits

n. = número

PÉREZ MARTÍN = Antonio PÉREZ MARTÍN, *Hacia una edición crítica del texto latino de los Usatges de Barcelona*, en «Glossae. Revista de Historia del Derecho Europeo», 7 (1995), 9-32.

RABLLB = Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

RAH = Madrid, Real Academia de la Historia.

ROCAMORA = J. M. ROCAMORA, *Catálogo abreviado de los manuscritos de la biblioteca del Excmo. Señor Duque de Osuna e Infantado*, Madrid 1882.

ROVIRA, *Usatges* = Josep ROVIRA I ARMENGOL, *Usatges de Barcelona i Comemoracions de Pere Albert*, Barcelona, Editorial Barcino 1933 (Els Nostres Clàssics 43-44), p.

SCHIFF = Mario SCHIFF, *La bibliothèque du Marquis de Santillane*, París 1905.

VALLS = Ferran VALLS I TABERNER, *Manuscrits dels Usatges de Barcelona*, dins «*Revista Jurídica de Catalunya*», 35 (1929), 181-182.

Ací es donen a conèixer uns fragments de manuscrits conservats a la BC. El primer ja era conegut; el segon conté una versió catalana dels *Usatges*, miraculosament salvada del naufragi en les tapes d'un llibre d'administració parroquial.

Salvat d'un manera semblant, el tercer fragment és un full d'un altre manuscrit desballestat i ha donat la sorpresa de contenir, a part d'algunes *Commemoracions* de Pere Albert, una traducció en català de la constitució de Pau i Treva promulgada a Vic per l'abat i bisbe Oliba el 1033. El text llatí d'aquesta constitució, rigorosament desconeguda abans, fou identificat per O. Engels en el dors del pergami 4046 de l'Arxiu de la BC,¹ i fou publicat tot just el 1964 per Hartmut Hoffmann sobre la còpia que el segle XVIII en va fer Caresmar;² en va donar notícia Eduard Junyent el 1975, en traduir-la en català,³ i fou reeditada més tard a nom seu, en obra pòstuma.⁴ Per ara, no hi havia notícia de la versió manuscrita en català medieval d'aquesta venerable constitució; la seva divulgació en traducció catalana dins un manuscrit que es pot situar a cavall del segle XIV i del XV constitueix un altre dels pocs morunys coneguts entre el text llatí i la traducció en català d'aquesta constitució que figura en la primera compilació impresa de les constitucions i altres drets de Catalunya (1495).

BC, ms. 2546/2

I. ENQUADERNACIÓ

El manuscrit, doncs, consta de tres fragments diversos i desiguals, guardats en una carpeta gran.

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 280 × 400 × 10.

b) Material: Ànima de cartró, recoberta de tela de color marron. Les tapes es corden amb quatre vetes negres: una al marge superior, dues al tall central, una al marge inferior.

c) Indicacions escrites: Al marge inferior esquerre de la tapa I, etiqueta rectangular de paper blanc, amb la direcció, telèfon, fax i logo de la BC impresos. Escrit a mà i en llapis: «Ms. 2546 [al marge inferior dret, cota] 9-V».

1. O. ENGELS la va descobrir devers 1960.

2. Hartmut HOFFMANN, *Gottesfriede und Treuga Dei*, dins «Monumenta Germaniae Historica. Schriften, 20», Stuttgart 1964, 260.

3. Eduard JUNYENT I SUBIRÀ, *La Pau i Treva*, Barcelona 1975, 34-37.

4. Eduard JUNYENT I SUBIRÀ, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, a cura d'Anscari M. MUNDÓ, Barcelona, IEC – Memòries de la Secció Històrico-Aqueològica. XLIV, 1992, doc 110, p. 183-187.

2. Llom de la mateixa tela.

a) Els tres fragments són posats dins una camisa de paper neutre plegada. Desplegada, la camisa amida 649×410 . Cada fragment és posat dins una altra camisa pròpia, més reduïda, del mateix paper que la camisa general.

b) Descripció de les camises: I: 442×300 . II: 535×350 . III: 555×410 . A baix, etiqueta de paper blanc quadrada amb la signatura actual del ms.: «BC | Ms | 2546».

3. Altres elements:

a) Entre la tapa I i la camisa general hi ha un foli de paper, de 248×228 , escrit per una sola cara, de mà d'A.-J. Soberanas: «9-V | Ms. 2546 | Frags. Catalans | publicats per A.-J. Soberanas | donatiu del mateix»

c) Cobertes (folres).

d) Talls intactes.

f) Queix de la mateixa tela del llom.

4. Conclusió. Data: Segle xx ex.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani.

I

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 2. Es tracta del full central d'un plec.

5. Dimensions: 147×216 .

8. Foliació: No n'hi ha o s'ha perdut

10. Filigranes: No se'n veu cap.

11. Forats: No n'hi ha.

12. Sistema de ratllat en sec: ><.

Al foli {2v} marge inferior dret, signatura actual del ms. escrita en llapis: «Ms. 2546 – I (9-V)».

II

2. Matèria: Pergamí.

4. Folis: 2. Fragment de bifoli no central de plec, molt atropellat, del qual n'han subsistit escrites tres columnes i fragments d'altres tres, en total sis columnes prou desiguals entre elles.

5. Dimensions: 155×202 , amb irregularitats a causa d'estrips, retalls i forats.

8. Foliació: No n'hi ha.

11. Forats: No n'hi ha
12. Sistema de ratllat en tinta de color sèpia.

Al foli [2v] marge inferior dret, signatura actual del ms. escrita en llapis: «Ms. 2546 – II | (9-V)».

III

2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: 2.
5. Dimensions: 196 × 270.

6. Plecs. Primer full d'un plec de 2 × 5, perquè al marge dret del que seria el foli primer de plec es llegeix en rúbrica la numeració «LI», i al marge corresponent del que seria el foli darrer la numeració és «LX». Segons aquest càlcul i si el ms. era regular, correspondria a un plec de cinc fulls (= 10 folis). Confirma el caràcter de primer full el reclam que hi ha a l'actual f. [2v], marge inferior dret.

8. Foliació: No n'hi ha.
11. Forats rodons, dos per foli, ><, per a marcar el marge dret del recto i l'esquerre del verso.
12. Sistema de ratllat en sec: ><.

Al foli [2r] marge inferior dret, signatura actual del ms. escrita en llapis: «Ms. 2546 – III | (9-V)».

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Folis 1-2. Fol. [1r], *inc.*: «(*initio mutilus*) E ua pendre la filla del rey en sos braços leument e gitala en son lit quera molt delitos besan e estretament abraçan ...».

Fol. [2v], *exp.*: «... segons que yo he oyt dir, empero ell tenia les claus dela cambra, osta dix ella massa ... (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Fragment d'«Amich e Melis»*.
3. Altres manuscrits: BC, ms. 487, f. 81v-89r.
4. Catàlegs i bibliografia: A. J. SOBERANAS, *Ami et Amile, una nova versió en prosa catalana del segle XV*, dins «EUC», 26 (1984), 319-321.
5. Edicions: a) de l'obra:

Marià AGUILÓ I FUSTER, *Recull de eximplis e miracles, gestes e faules*, Barcelona 1881, vol. I, 46-52;

R. ARAMON I SERRA, *Novel·letes exemplars. La fiyla del rey d'Ungria. La filla del emperador Costantí. La comtessa fidel. Amich e Melis. Lo fill del senescal d'Egipte*, Barcelona, Editorial Barcino 1934, 121-144;

b) del fragment: A. J. SOBERANAS, *Ami et Amile, una nova versió en prosa catalana del segle xv*, dins «EUC», 26 (1984), 322-327.

II

1a. Fol. [1ra], *inc.*: «(*initio mutilus*) ab puny o ab palma o ab caus [. . . . .] o ab fust smenli XXI morabatins [. . .] sanc nix III vnces dor ...».

Ib, *exp.*: «... un de sa com- (*fine mutilus*)».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Usatge II* (*Si quis se miserit – D'home quis met en aguait, e de mort de cavalier, e de nafra*) i *III* (*Si quis se miserit {cont.} – D'esvaïmet de cavalier*), ambdós mútils.

5a. Edició: ROVIRA, *Usatges ...*, 55-56.

F. 1rb-1va manca.

1b. Fol. 1vb, *inc.*: « (*initio mutilus*) o en alcun altre ligam o tengut [en guar]da per cascum dia e nit prena VI [sol. en compos]icio e per mans e per peus [ligats X] sol.».

Ib., *exp.*: «... e mes en castel per (*fine mutilus*)».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Usatge VIII* (*Rusticus interfectus – D'esmena de pagès*), *IX* (*Si quis aliquem percusserit – D'om qui altre fér*), (*Solidus aureus – Sou d'or quant deu haver*), *X* (*D'home pres en castel, que no-n hisqua – Captus a curia*), tots fragmentaris, del darrer només la rúbrica i la primera línia.

5b. Edició: ROVIRA, *Usatges*, 58-60.

1c. F. 2ra, *inc.*: «(*Rúbrica*) Com la postat deu [...] (*fi de rúbrica*) Car per malu[at princep e senes veri]tat e senes dret[ura] ...».

Fol. 2rb, *exp.*: «... [...] costum [d'aquela terra]».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Usatge 55* (*Quoniam per iniquum – Com la postat deu haver ferma fe e dreta veritat*), mútil.

5c. Edició: ROVIRA, *Usatges*, 85-86.

1d. Folis 2rb-2va. Fol. 2rb, *inc.*: «(*rúbrica*) [De moneda] dor e dar[gent (*fi de rúbrica*) Moneda d'or e d'argent sia guarda]da que en nuy-[...]».

Fol. 2va, *exp.*: «... com enfre els sera couentat».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Usatge LVI* (*De moneda d'or e d'argent – Emparamentum*), mútil al final; *LVII* (*De cel qui a son senyor no atén sacrament – Item statuimus*); *LVIII* (*Com lo princep asetyat sia acoregut – Princeps namque*); *LIX* (*De les exorquies dels nobles – Item statuerunt*); *LX* (*De couinences – Communie*).

5d. Edició: ROVIRA, *Usatges*, 87-90.

3a-d. Altres manuscrits:

a) *Text llatí del cos legal autònom:*

- 1) B 1 - Barcelona, AHCB, ms. IG 5, *olim* L-5 (s. XIII, sense glosses).⁵
- 2) B 2 - Barcelona, AHCB, ms. IG 8, *olim* L-8, *Constitutionum et privilegiorum antiquorum*, f. 1-15v (s. XIII, sense glosses).⁶
- 3) B 3 - Barcelona, AHCB, ms. IG 9, *olim* L-9, *Usatges de Ramon Ferrer*, f. 30ra-40va i 70vb-72va, any 1396 (s. XIV, sense glosses).⁷
- 4) B 4 - Barcelona, AHCB, ms. IG 10, *olim* L-10, f. 37-48 (s. XV, sense glosses). (= ms. L-9).⁸
- 5) B 5 - Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres, ms. 3-I-27, f. 1-28 (s. XIV, glossat).⁹
- 6) B 6 - Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 485, f. 195r-210r (s. XIV, sense glosses).¹⁰
- 7) B 7 - Barcelona, Biblioteca del Col·legi de l'Advocacia de Barcelona, ms. 76, f. I-XXI r (s. XIV, amb glosses aïllades).¹¹

5. Cf. COROLEU, *El Código* ..., 91; BROCA, 182; BROCA* 358; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 15-16; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 70-71; LUB, I-I, 605-606; I-II, 205-315.

6. Cf. COROLEU, *El Código* ..., 91; BROCA, 182; BROCA*, 358; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 15-16; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 71-72; *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 553-558; LUB, I-I, 606-607; I-II, 319-410.

7. Cf. COROLEU, *El Código* ..., 89-90; BROCA, 181-182; BROCA*, 358; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 16; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 72-73; LUB, I-I, 608-609; I-II, 413-545; FERRAN I PLANAS, 288-289.

8. Per aquest ms. i per a l'anterior cf. RAH, *Cortes*, I, a. IV, 807-808. Per al mateix ms. i per als següents cf. COROLEU, *El Código* ..., 89-91; BROCA, 182; BROCA*, 358; DÍAZ Y DÍAZ, 300; PÉREZ MARTÍN, 16; COLL, 227-239; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 73; LUB, I-I, 609; I-II, 413-545; FERRAN I PLANAS, 289-290.

9. Cf. BROCA, 183; BROCA*, 360, VALLS, 181; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 1; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Una redacción de los Usatici recuperada*, dins «Initium», 15.1(2010), 31-33; *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, ib., 12 (2007), 75; *Frangullas ou migallas (15) {Un manuscrito perdido e achado de novo?}*, dins «Initium», 16 (2011), 425-431; *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 538-542; LUB, I-I, 609-610, 672-695; I-II, 549-623; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou migallas (15)*, 4. *Un manuscrito perdido e achado de novo?*, dins «Initium», 16 (2011), 425-431.

10. Cf. BROCA, 182; [Jordi RUBIÓ], *La biblioteca Dalmaes*, dins «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya», III (1916), 34; DÍAZ Y DÍAZ, 299; AA.VV., *Cincuenta años de la antigua Biblioteca de Catalunya*, Barcelona 1968, 138; PÉREZ MARTÍN, 1; LUB, I-I, 610-612; 695-717; I-II, 627-813; FERRAN I PLANAS, 283-285.

11. Cf. BROCA, 182; BROCA*, 360; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 15; LUB, I-I, 612-613, 718-739; I-II, 817-1033; FERRAN I PLANAS, 287-288. El ms. ha tingut cotes diverses: 316 (n. 6. 71Bar, Us Vitri I-92, R-188). Donem ací la que apareix en el catàleg en línia de mss. de la Biblioteca de l'Advocacia de Barcelona.

8) C 1 - Càller, Biblioteca Universitaria, ms. 6 (olim 5-1-16), f. 1r-22v (s. xv, glossat).¹²

9) C 2 – Càller, Archivio Comunale, ms. sense cota.¹³

10) E 1 - Escorial, ms. lat. ç-II-16, f. 45r-73v (s. XIV).¹⁴

11) E 2 - Escorial, ms. lat. d-II-12, f. 27r-46v (s. xv).¹⁵

12) E 3.1 - Escorial, ms. lat. Z.I 3, f. 1ra-46vb (s. XIV, glossat per Jaume de Montjuich).¹⁶

13) E 4 - Escorial, ms. lat. Z.I.4, f. 10ra-25v (a. 1419, amb la glossa de Jaume de Montjuic i comentaris de Bertran de Seva, Jaume des Far, Jaume Calvet i altres).¹⁷

14) E 5 - Escorial, ms. Z.II.10, , f. I-CLXXXV (s. xv).¹⁸

12. Cf. BROCA, 184; BROCA*, 362-363; DÍAZ Y DÍAZ, 300; PÉREZ MARTÍN, 16; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Un manuscrito de los Usatges. El ms. 6 de la biblioteca Universitaria de Cagliari*, dins «Initium», 4 (1999), 521-609 (text a les p. 537-609); *Una redacció de los Usatici recuperada*, ib., 15.1 (2010), 16-31; LUB, I-I, 614; I-III*, 5-112; FERRAN I PLANAS, 291.

13. Cf. Cortes, I, ap. IV, 813; BROCA, 184; BROCA, *De les investigacions respecte del Dret de Catalunya i de la reintegració de ses fonts*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari 1907», 263; BROCA*, 363; J. O. ANGUERA DE SOJO, *El dret català a l'illa de Sardenya*, dins «Revista Jurídica de Catalunya», XIX (1913), 401, nota 1; DÍAZ Y DÍAZ, 300; FONT, *Ressenya*, LII-LIII; PÉREZ MARTÍN, 16; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Compilaciones catalanas de Derecho*, dins VV. AA., *El Dret comú i Catalunya. Actes del XI Simposi Internacional. Barcelona, 20-22 de maig de 2004*, Barcelona 2005; FERRAN I PLANAS, 290.

14. Cf. BROCA, 183; BROCA*, 360; Cortes, I, ap. IV, 808-809; J. COROLEU, *El Código ...*, 88 ss.; ANTOLÍN, I, 247-252; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 20; LUB, I-I, 615; I-III*, 113-183.

15. Cf. BROCA, 183; BROCA*, 361; ANTOLÍN, I, 430-440; DÍAZ Y DÍAZ 300; PÉREZ MARTÍN, 2; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Statuta comitis i Usatici Barchinone. Edició de un manuscrito mixto. Escorial ms. lat. D-II-12*, dins «Initium», 14 (2009), 763-982 (text a les p. 841-953); LUB, I-I, 615-616, 660-666; I-III*, 185-267.

16. Cf. Cf. BROCA, 183; BROCA* 361; J. COROLEU, *El Código ...*, 97-98; Cortes, I, ap. IV, 809; ANTOLÍN, IV, 214-216; DÍAZ Y DÍAZ, 300; PÉREZ MARTÍN, 20-21, 26; FONT, *Ressenya*, XLVIII-XLIX; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou migallas (10)*, dins «Initium», 11 (2006), 521-528; *Cataluña Medieval. I. Estudio – II. Edición*, Barcelona 2008, 729 i 599 p.; FERRAN I PLANAS, 298; LUB, I-I, 616; I-III*, 269-612.

17. Cf. COROLEU, *El Código ...*, 98; Cortes, I, ap. IV, 809-810; BROCA, 183; BROCA*, 361; ANTOLÍN, IV, 217-250; Ferran VALLS I TABERNER, *Un articulat inèdit de Consuetuds de Barcelona*, dins «EUC», XIII, (1928), 525; PÉREZ MARTÍN, 20 o 21; COLL, 223-225; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Compilación catalana virtual: El manuscrito latino Escorialense Z-I-4*, dins «Initium», 10 (2005), 613-656; *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 48 LUB, I-I, 616-617; FERRAN I PLANAS, 298-299; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *La formación del ms. Z.I.4 (MS. E 4) del monasterio de El Escorial*, dins «Initium», 19 (2014), 3-352; *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 545-551; LUB, I-I, 616-617; I-III*, 613-845, 1074-1102. Val a dir que BROCA*, 361, dona la signatura del manuscrit amb una errada tipogràfica: «L.I.4» per Z.I.4, errada que va passar a DÍAZ Y DÍAZ, 300.

18. Cf. ANTOLÍN, IV, 253-256; VALLS, 181; PÉREZ MARTÍN, 26; FONT, *Ressenya*, XLIX-LII; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *La creación del derecho. I-II. Antología*, Madrid 1996; *La compilación catalana del ms. E*, dins «Initium», 10 (2005), 381-544; *Compilaciones catalanas de Derecho*, dins

- 15) G - Girona, ACG, ms. 48, f. 35va-47rb, sense glosses.¹⁹
 16) L 1 - Lleida, Paeria, ms. 1375, f. 1ra-22rb (s. XIV, glossat).²⁰
 17) L 2 - Lleida, Paeria, ms. 1376, *Llibre Verd*, f. 42ra-79v (s. XIV, sense glosses).²¹
 18) L 3 - Lleida, Arxiu Capitular, ms. 22, (olim T-121 Armari L, calaix M), f. 1ra-19rb, 27rb-29rb, 95rb-vb, 97rb-va, 99v (s. XIV, glossat).²²
 19) M 1 - Madrid, BNM, ms. 12.691 (olim Ff 134), f. 12ra-32v (s. XIV, glossat).²³
 20) M 2 - Madrid, BNM, ms. 695 (olim D. 31) (s. XV, amb els comentaris de Guillem de Vallseca i el *Lucidarium soni emissi* de Jaume Callís).²⁴
 21) M 3 - Madrid, BNM, ms. 10.185 (s. XV).²⁵
 22) M 4 - Madrid, Real Academia de la Historia, ms. 9-9-7/2005, f. 1r-20v (s. XIII, sense glosses).²⁶

VV. AA., *El Dret comú i Catalunya. Actes del XI Simposi Internacional. Barcelona, 20-22 de maig de 2004*, Barcelona 2005; FERRAN I PLANAS, 299-300.

19. No indicat anteriorment.

20. Cf. BROCA, 182-183; BROCA*, 360; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 17; COLL, 45-116. Text reproduït anastàticament amb motiu dels 800 anys de govern municipal lleidatà: *Usatges i Constitucions de Catalunya. Lleida segle XIV*, Lleida 1997; publicació completada per Joan J. BUSQUETA RIU, M. Teresa QUINTILLÀ ZANUY, Raül TORRENT TORRENT, *Usatges i Constitucions de Catalunya. Traducció al català. Vol. I-II, Lleida. Segle XIV*, Lleida, Ajuntament de Lleida 1999, 188 i 245 p. El manuscrit fou estudiat per Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *La tradición leridana de Usatges y glosas*, dins «Initium», 9 (2004), 3-60; *Paeria de Lleida: Usatges Glosados*, dins *ib.*, 519-578, i editat a les p. 581-814; *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», (2010), 523-527, 587-610; LUB, I-I, 123-308, 617; FERRAN I PLANAS, 295-296.

21. Cf. BROCA, 182-183; BROCA*, 360; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 17; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Compilaciones catalanas de Derecho*, dins VV. AA., *El Dret comú i Catalunya. Actes del XI Simposi Internacional. Barcelona, 20-22 de maig de 2004*, Barcelona 2005; LUB, I-I, 617-618; 739-754; FERRAN I PLANAS, 295-296.

22. Cf. BROCA, 183; BROCA*, 360; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 16-17; COLL, 147-187; LUB, I-I, 618; FERRAN I PLANAS, 295.

23. Cf. Cortes, I, ap. IV, 815-821; ap. V, 815-821; BROCA, 183; BROCA* 361; VALLS, 181; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 17-18; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou Migalllas (11) {Erras dos copistas no ms. BNMadrid n° 12691}*, dins «Initium», 12 (2007), 273-275; *{Rubricas das «Consuetudines Catalonie que dicuntur Petri Alberti»}*, *ib.*, 275-285; *{Confirmaciós das constituíciós de paz e tregua}*, *ib.*, 285-287; Usatici glosados. *El manuscrito de la Biblioteca Nacional de Madrid n° 12691*, dins *ib.*, 361-621 (text a les p. 455-621); *Liber consuetudinum Catalonie*, dins «Initium», 12 (2007), 699-795; LUB, I-I, 618-619; I-III*, 113-183.

24. Cf. BROCA 183; BROCA*, 361; IGMBN, II, 166-167; DÍAZ Y DÍAZ, 300; LUB I-I, 660-666.

25. Cf. ROCAMORA, n. 61, p. 18; SCHIFF, n. LXVI-C, p. 419-420; BROCA, 183; BROCA* 361; DOMÍNGUEZ BORDONA, p. 76-77; *Mendoza del Infantado*, n. 55, p. 38; IGMBN, XIV, 390; PÉREZ MARTÍN, 28; FONT, *Ressenyà*, LVIII-LX; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Compilaciones catalanas de Derecho*, dins VV. AA., *El Dret comú i Catalunya. Actes del XI Simposi Internacional. Barcelona, 20-22 de maig de 2004*, Barcelona 2005; FERRAN I PLANAS, 310-311.

26. Cf. BROCA 183; BROCA*, 361; VALLS 181, que li dona la cota 11-3-4/12; DÍAZ Y DÍAZ 300; PÉREZ MARTÍN, 17; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, *ib.*, 12

- 23) M 5 – Madrid, BNM, ms. 10.192 (s. xv).²⁷
 24) P 1 - BNF, ms. lat. 4249 (fons Noailles), f. 18ra-35rb (s. xiv, glossat).²⁸
 25) P 2 - BNF, ms. lat. 4670-A, f. 67ra-94vb 114-115 (s. xv, glossat).²⁹
 26) P 3 - BNF, ms. lat. 4671 (fons Mazarin), f. 7ra-21ra, 54v (s. xv, glossat).³⁰
 27) P 4 - BNF, ms. lat. 4671 A, f. 12r-35r, 40va-41ra, 49rv, 53vb-55rb (s. xiv, sense glosses).³¹
 28) P 5 - BNF, ms. lat. 4672, 1ra-14va (s. xiv, glossat).³²

(2007), 48; FERRAN I PLANAS, 297; LUB, I-I, 619-620. Editat per Helfferich, BROCA* el dona en el seu temps per perdut. El ms. no figura (ni ha de figurar) al catàleg de manuscrits de la RAH d'Elisa Ruiz García, numerats del 1 al 120.

27. DÍAZ Y DÍAZ, 300; IGMBN, XIV, 394.

28. Cf. BROCA, 183; BROCA* 361; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 18; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Usatici, paces, constitutiones. Edición del manuscrito 4249 de la Bibliothèque Nationale de Paris*, dins «Initium», 6 (2001), 481-714 (text a les p. 593-714); *Frangullas ou migallas* (8), dins ib., 9 (2004), 489-494; *Soliloquis sobre Usatici y glosas*, ib., 12 (2007), 48; *João de Deus no ms. P 1 {BN. Paris. Ms. lat. 4249}*, dins «Initium», 16 (2011), 419; LUB, I-I, 620; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 503-506.

29. Cf. BROCA, 183-184; BROCA*, 361-362; DÍAZ Y DÍAZ, 300; PÉREZ MARTÍN, 18; COLL, 19-43; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou migallas* (6), dins «Initium», 7 (2002), 281-282; editat pel mateix, *Glosas y Usatges*, dins ib., 411-847; *Las glosas de Jaume de Montjuïc a los Usatges de Barcelona (Edición del ms. BNP Ms. Latin 4670 A)*, dins «Initium», 7 (2002), 849-961; *Frangullas ou migallas* (9), dins ib., 10 (2005), 327-348. Descripció del ms., sense haver tingut en compte els estudis i l'edició d'IGLESIA, per Jaume DE PUIG, *Aproximación a un códice jurídico misceláneo: El ms. lat. 4670-A de la Bibliothèque Nationale de France*, dins «Revista Española de Derecho Canónico», 77 (2020), 551-616; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 527-536; LUB, I-I, 620-621; 754-768; FERRAN I PLANAS, 300-301.

30. Cf. BROCA, 183-184; BROCA*, 362-363; DÍAZ Y DÍAZ, 300; PÉREZ MARTÍN, 18; LUB, I-II, 622; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Giraud, D'Abadal y Valls, Mor y los Usatges*, dins «Initium», 7 (2002), 31-34; *Variaciones sobre un mismo tema: los Usatici de Barcelona*, dins «Initium», 11 (2006), 92-101; *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 542-545; FERRAN I PLANAS, 301.

31. Cf. Cortes, I, ap. IV, 812; BROCA, 184; BROCA*, 362; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 19; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Giraud, D'Abadal y Valls, Mor y los Usatges*, dins «Initium», 7 (2002), 34-36; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 551-553; LUB I-I, 622, 768-770; FERRAN I PLANAS, 302. Col·lacionat amb el ms. 4673, fou publicat per Ch. GIRAUD, *Essai sur l'histoire du droit français au Moyen Age*, París-Leipzig 1846.

32. Cf. Cortes, I, ap. IV, 812-813; BROCA, 184; BROCA*, 362; Ferran VALLS I TABERNER, *Un articulat inèdit de Consuetuds de Barcelona*, dins «EUC», XIII, (1928), 525; DÍAZ Y DÍAZ, 299-300; PÉREZ MARTÍN, 19; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Giraud, D'Abadal y Valls, Mor y los Usatges*, dins «Initium», 7 (2002), 52-60; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou migallas* (10), dins «Initium», 11 (2006), 536; LUB, I-I, 623; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 507-509; FERRAN I PLANAS, 302.

29) P 6 - BNF, ms. lat. 4673, 1ra-13vb, 37v, 53ra-54rb, 58va-59rb, 71rv (s. XV, sense glosses).³³

30) P 7 - BNF, ms. lat. 4792 (130 × 185 mm), f. 1v-33r (s. XIIEX-XIII, sense glosses).³⁴

31) R 1 - Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 23, f. 1ra-26ra (s. XIV, sense glosses). Escrit per Pere de Sant Climent.³⁵

32) R 2 - Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 32, f. 1ra-XIXva (s. XIV, glossat).³⁶

33) R 3 - Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 38, f. 1ra-11vb (s. XIV, sense glosses).³⁷

34) R 4 - Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 39 A, f. 9r-21v (s. XIV, glossat).³⁸

35) R 5 - Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 39 B, f. 47ra-56va (s. XIV, sense glosses).³⁹

36) R 6 - Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 82, f. 23va-40vb (s. XIV).⁴⁰

---

33. Cf. BROCA, 184; BROCA*, 362; DÍAZ Y DÍAZ, 300; PÉREZ MARTÍN, 19; FERRAN I PLANAS, 302-303; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Giraud, D'Abadal y Valls, Mor y los Usatges*, dins «Initium», 7 (2002), 36-40; *Comentarios a unos cuadros sinópticos de los Usatici Barchinone*, dins «Initium», 13 (2008), 55-192, específicament 75-76; *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 558-566; *Una aproximación a la historia de la tradición textual del derecho catalán a través del MS. P 6 (=BNP. Ms. lat. 4673). Introducción*, «Initium», 22 (2017), 427-595; LUB, I-I, 623.

34. Cf. BROCA, 134-135, 184; BROCA*, 362, 371-374; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 19-20; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *El manuscrito latino 4792 de la Biblioteca Nacional de París. Usatges y Liber iudiciorum. Edición*, dins «Initium», 5 (2000), 643-825 (text a les p. 723-825); LUB, I-I, 623-624; 770-782; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 500-503.

35. Cf. BROCA, 182; BROCA*, 358-359; Ferran VALLS I TABERNER, *Un articulat inèdit de Consuetuds de Barcelona*, dins «EUC», XIII, (1928), 525-529; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 13; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Un ejemplo práctico: el ms. n. 23 de Ripoll*, dins «Initium», 11 (2006), 603-866, (text a les p. 731-866); Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 73-75; LUB, I-I, 624; 782-787.

36. Cf. J. COROLEU, *El Código ...*, 92-94; BROCA, 182; BROCA*, 359; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 13-14; COLL 189-220; LUB, I-I, 624; FERRAN I PLANAS, 281.

37. Cf. Cortes, I, ap. IV, 810; J. COROLEU, *El Código ...*, 91-92; BROCA, 182; BROCA*, 359; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 14; COLL, 221-223; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou migallas (10)*, dins «Initium», 11 (2006), 512-518; LUB, I-I, 624-625; FERRAN I PLANAS, 281-282.

38. Cf. BROCA, 182; BROCA*, 359; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 14; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Redacciones leridanas de Derecho*, dins; VV. AA., *El Dret comú i Catalunya. Actes del XI Simposi Internacional. Barcelona, 20-22 de maig de 2004*, Barcelona 2005; LUB, I-I, 625; FERRAN I PLANAS, 282-283.

39. Cf. BROCA, 182; BROCA*, 359; PÉREZ MARTÍN, 14; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 85-118; LUB, I-II, 625.

40. Cf. BROCA, 182; BROCA*, 360; DÍAZ Y DÍAZ, 299; PÉREZ MARTÍN, 14-15; LUB, I-I, 625; FERRAN I PLANAS, 283.

37) S 1 - Sevilla, Biblioteca Colombina, ms. 5-4-22, f. 68ra-78rb (s. XIV-XV, sense glosses).⁴¹

38) U 1 - La Seu d'Urgell, ms. 2045 A, f. 39ra-63vb, 77rb-va [us. 174, n. 3-5], 77vb [us. 167-169], 84vb-85ra [us. 133], 85ra-va [us. 174, 1^a parte], 101vb-102vb [us. 171] (s. XIV).⁴²

39) U 2 - La Seu d'Urgell, ms. 2065 C, f. 102-123, amb la glossa de Jaume de Montjuic; f. 244v-265r [glossae super us. 68] (s. XIV-XV)⁴³

40) U 3 - La Seu d'Urgell, ms. 2100, f. 1ra-37ra, 39ra-41ra [us. 171], 46rab [us. 144], 122rb-123va [us. 171], 123vb [us. 144] 182ra-185ra [amb *inc*: Incipit liber legum, us. 145, 146, 148, 147, 1459-151, 175-179, 238, 181-208, 210, 209, 264, 82, 164], 211rb-212ra [us. 133, 174] (s. XIV-XV).⁴⁴

41) V 1 Roma, BAV, ms. Ottob. lat. 3058, f. 1r-20v (s. XIV, glossat).⁴⁵

b) *Usatges en llatí disseminats en compilacions, comentaris i miscel·lànies jurídiques:*

42) B 8 - Barcelona, ACA, Còdexs de la Casa Reial, ms. 10, olim Colección de Códigos, n^o I, f. Ir-CVIIr (s. XV).⁴⁶

41. Cf. Cortes, I, ap. IV, 813; BROCA, 183; BROCA* 361; DÍAZ Y DÍAZ, 300; PÉREZ MARTÍN, 22; José Francisco SÁEZ GUILLÉN – Pilar JIMÉNEZ DE CISNEROS VENCELÁ, *Catálogo de Manuscritos de la Biblioteca Colombina de Sevilla*, vol. I, Camas-Sevilla, Cabildo de la S. M. i P. I. Catedral de Sevilla – Institución Colombina 2002, 220-223; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 70, 298-307 i 307-310; LUB, I-I, 626.

42. Cf. VALLS, 181; PÉREZ MARTÍN, 21; GARCÍA Y GARCÍA, 109-132; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Soliloquios sobre Usatici y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 70; LUB, I-I, 626.

43. Cf. COROLEU, *El Código ...*, 88; VALLS, 181; PÉREZ MARTÍN, 21; GARCÍA Y GARCÍA, 147-157; LUB, I-II, 626.

44. Cf. VALLS, 181-182; PÉREZ MARTÍN, 21-22; GARCÍA Y GARCÍA, 263-282; LUB, I-I, 626-627; FERRAN I PLANAS 303.

45. Cf. R. OTTO, *Die Verordnung für den gottesgerichtlichen Zweikampf zu Barcelona*, dins «Zeitschrift für romanische Philologie», XIII (1889), 98-114; Id., «Modern language», 1889, 349; Cortes, I, ap. IV, 812-813; BROCA, 184; BROCA*, 362; Id., *De les investigacions respecte del dret de Catalunya i de la reintegració de ses fonts*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari 1907», 262; DÍAZ Y DÍAZ, 300; PÉREZ MARTÍN, 22; COLL, 117-146; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Giraud, D'Abadal y Valls, Mor y los Usatges*, dins «Initium», 7 (2002), 41-51; *Jot, un jurista maldit*, dins ib., 8 (2003), 3-64; *Frangullas ou migallas* (7), dins ib., 403-404; *Biblioteca Apostolica Vaticana. Ms. Ottob. lat. 3058 de los Usatges glosados. Edición*, dins ib., 511-894 (text a les p. 569-894); *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de trabajo*, dins «Initium», 15.1 (2010), 536-538; LUB, I-I, 627; FERRAN I PLANAS, 291-294.

46. Cf. Cortes, I, ap. IV, 810-811; J. COROLEU, *El Código ...*, 94-95; BROCA, 182; Ramon D'ABADAL I DE VINYALS & Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Notes sobre la formació de les compilacions de Constitucions i altres Drets de Catalunya i de Capítols de Cort referents al General*, dins «Estudis Universitaris Catalans», 4 (1910), 429-430; BROCA*, 358; PÉREZ MARTÍN, 25-26; FONT, *Res-senya*, XLIII-XLV; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *El manuscrito latino 4792 de la Biblioteca Nacional de París. Usatges y Liber iudiciorum. Edición*, dins «Initium», 5 (2000), 27-41, 51-101, 124-132;

43) **B 9** - Barcelona, ACA, Còdexs de la Casa Reial, ms. 8, olim Colección de Códigos, n° IX, f. 148v-182r (s. XV in).⁴⁷

44) **B 10** - Barcelona, ACA, Còdexs Generalitat, ms. 2. F. I-CLXV (s. XV).⁴⁸

45) **E 3.2** - Escorial, ms. lat. Z.I.3, f. 49-130 (s. XV, glossat).⁴⁹

46) **U 4** - La Seu d'Urgell, ms. 2101, f. 3r-5v [us. 145, 157] (s. XV).⁵⁰
 f. 5v-6r [us. 96],
 f. 10r [us. 171],
 f. 15r [us. 80-81],
 f. 20r- 21r [us. 3, 139-10],
 f. 24rv [us. 63],
 f. 37r-38r [us. 106a, 106b, 120, 146, 150],
 f. 59rv [us. 70],
 f. 62r-63v [us. 130, 131, 144, 23, 27, 28, 84, 126-127, 144.2],
 f. 63v-64r [us. 43, 45, 46, 170],
 f. 64rv [us. 24, 25],
 f. 65v-66r [us. 103, 104, 105, 121],
 f. 67v [us. 155],
 f. 68v [us. 72],
 f. 69r-72r [us. 4-5a, 5, 6, 7-9, 10-11, 12, 13 i 15, 14, 17, 18, 21, 22, 58, 59, 71, 119, 135, 102, 159, 160a],
 f. 72r-73v [us. 48, 49, 50, 52-53, 54, 55, 56, 57, 67, 137],
 f. 79r-80r [us. 168, 85, 86, 89, 87b, 129, 167, 164, 163, 165, 144c, 143],
 f. 80r-81r [us. 148],
 f. 86rv [us. 123, 158],
 f. 86v-87r [us. 60, 62],
 f. 91v-92r [us. 147, 155a, 155b],

Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Giraud, D'Abadal y Valls, Mor y los Usatges*, dins «Initium», 7 (2002), 61-78; FERRAN I PLANAS, 277-279.

47. Cf. PÉREZ MARTÍN, 26; FONT, *Ressenya*, LII-LIII; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Giraud, D'Abadal y Valls, Mor i los Usatges*, dins «Initium. Revista catalana d'història del dret», 7 (2002), 61-78; FERRAN I PLANAS, 277-279.

48. Cf. Cortes, I, ap. IV, 810-811; COROLEU, *El Código ...*, 95; BROCA, 182; BROCA*, 358; Ramon D'ABADAL I DE VINYALS & Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Notes sobre la formació de les compilacions de Constitucions i altres Drets de Catalunya i de Capítols de Cort referents al General*, dins «Estudis Universitaris Catalans», 4 (1910), 400; Ramon D'ABADAL I DE VINYALS, *Dels visigots als catalans*, II, 397, 400; PÉREZ MARTÍN, 28; FONT, *Ressenya*, XLV-XLVI; FERRAN I PLANAS, 279-280.

49. Cf. supra, nota 16, i Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, «Compilaciones catalanas de Derecho», dins VV.AA., *El Dret comú i Catalunya. Actes del XI Simposi Internacional. Barcelona, 20-22 de maig de 2004*, Barcelona 2005; FERRAN I PLANAS, 304.

50. Cf. PÉREZ MARTÍN, 26-27; FONT, *Ressenya*, XLVI-XLVIII; GARCÍA I GARCÍA, 283-322; FERRAN I PLANAS, 304.

- f. 92v-93r [us. 116],
 f. 93v-94r [us. 77, 78],
 f. 94v [us. 31, 169, 114, 156],
 f. 95v [us. 26],
 f. 96v [us. 87],
 f. 97v [us. 154],
 f. 98rv [us. 122, 132, 73, 152],
 f. 99r-100r [us. 149],
 f. 101r [us. 153],
 f. 101rv [us. 134],
 f. 102r-103r [us. 76, 79],
 f. 104r [us. 113, 8, 90, 101],
 f. 107v-108r [us. 108, 112],
 f. 108v [us. 100],
 f. 108v [us. 161, 162],
 f. 108v-110r [us. 66b, 141],
 f. 110r [us. 19, 20 75, 74],
 f. 112v [us. 107],
 f. 114r-115v [us. 44, 64, 65-66, 68, 91, 124, 142, 93, 95],
 f. 117r-118r [us. 109, 110-111, 117, 118, 138],
 f. 118r [us. 151],
 f. 118r-119v [us. 29, 30, 32, 33, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40-41, 42, 47, 125],
 f. 122r [us. 1-2, 3],
 f. 148v-150r [us. 173, 83, 98, 61, 99, 172, 133, 174].
 47) U 5 – La Seu d’Urgell, ms. 2104, f. 1r-4r [us. 133, 174a, 174b]; f. 26rv [us. 171] (s. xv)⁵¹

c) Traducció catalana dels Usatges:

c^a) Textos anteriors a la traducció oficial:

- 1) Barcelona, ACA, Canc., Cartes Reials, Legislació, lligall 1, n. 1 (185 × 275), f. 26r-37v (s. XIII ex).⁵²
- 2) Barcelona, ACA, Còdexs de la Casa Reial, ms. 8, f. 148v-182v (a. 1339-1340).⁵³

51. Cf. PÉREZ MARTÍN, 22; GARCÍA Y GARCÍA, 323-330.

52. BROÇÀ, 185; BROÇÀ*, 364 PÉREZ MARTÍN, 23.

53. BROÇÀ, 184-185; BROÇÀ*, 364; PÉREZ MARTÍN, 23. Cf. PÉREZ MARTÍN, 26; FONT, *Ressenya*, LII-LIII; FERRAN I PLANAS, 277-279.

- 3) Barcelona, ACA, Còdexs Generalitat, ms. 3, f. Ir-CLXXXIIIv (s. XV).⁵⁴
- 4) Vic, BE, ms. 157, f. 3-18v (s. XIII^{2/2}).⁵⁵
- 5) Escorial, ms. Z.III.14, f. 7r-23v (s. XIII-XIV / s. XIV^{1/3} / ca. 1315).⁵⁶
- 6) Madrid, RAH, ms. 9-11-2-28, f. 57-80v (s. XV).⁵⁷
- 7) Palma de Mallorca, Arxiu del Regne, ms. 1 (*Liber Regum*), f. 182ra-202vb (1334-1339).⁵⁸
- 8) Palma de Mallorca, Arxiu del Regne, ms. 5, f. 171-202, CLXXI-CCXI (s. XIV) (= còpia de l'anterior).⁵⁹
- 9) Palma de Mallorca, Arxiu del Regne, ms. 6, f. 129-155v (1330-1360).⁶⁰
- 10) Palma de Mallorca, Arxiu del Regne, ms. 8, f. 95-116 (1340-1450).⁶¹
- 11) Palma de Mallorca, Arxiu del Regne, ms. 17 (*Ordinacions o Libre de Codicis Feudals*), f. 3-12b (s. XIV).⁶²
- 12) Palma de Mallorca, Família Pueyo, ms. 8 (1291).⁶³
- 13) Palma de Mallorca, Família Safortesa, ms. Burgues-Safortesa (s. XIV ex).⁶⁴
- 14) Barcelona, BC, ms. 1216, f. 35r-46v (s. XIV ex – XV in).⁶⁵

---

54. COROLEU, *El Código ...*, 95-96; BROCA, 185; BROCA*, 364; Ramon d'ABADAL I DE VINYALS & Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Notes sobre la formació de les compilacions de Constitucions i altres Drets de Catalunya i de Capítols de Cort referents al General*, dins «Estudis Universitaris Catalans», 4 (1910), 429-430; Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *Dels visigots als catalans*, II, 400; PÉREZ MARTÍN, 28; FONT, *Resenya*, LIII-LVII; FERRAN I PLANAS, 305-306.

55. BROCA, 185; BROCA*, 363; Josep GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vic*, Barcelona 1934, 166-167; PÉREZ MARTÍN, 24-25; FERRAN I PLANAS, 313-315. Aquest ms. fou publicat pel mateix Josep GUDIOL, *Traducció dels Usatges, les més antigues constitucions de Catalunya i les Costumes de Pere Albert*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari 1907», 285-334.

56. Cf. Bienvenido OLIVER, *Historia del Derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia. Código de las costumbres de Tortosa*, t. I, Madrid 1876, 264-266 i apèndix X; Fidel FITA, *Cortes y Usages de Barcelona en 1061. Textos inéditos*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», (1890), 424-428; COROLEU, *El Código ...*, 87; BROCA, 185; BROCA*, 363; J. ZARCO CUEVAS, *Catálogo de los manuscritos Catalanes, Valencianos, Gallegos y Portugueses de la Biblioteca del Escorial*, Madrid 1932, 99-106; PÉREZ MARTÍN, 24; FERRAN I PLANAS, 309-310.

57. BROCA, 185; BROCA*, 363.

58. Cf. *Cortes*, I, 793; J. M. QUADRADO, *Privilegios y franquicias de Mallorca*, p. IX, XIX-XX i 35; BROCA, 185; BROCA*, 363; PÉREZ MARTÍN, 23-24.

59. Cf. *Cortes*, I, 793; QUADRADO, 109; BROCA*, 364; PÉREZ MARTÍN, 24.

60. Cf. *Cortes*, I, 793; QUADRADO, 112; BROCA*, 364; PÉREZ MARTÍN, 24.

61. Cf. *Cortes*, I, 793; QUADRADO, 114; BROCA, 185; BROCA*, 364.

62. Cf. *Cortes*, I, 793; QUADRADO, 265; BROCA, 185; BROCA*, 363-364; PÉREZ MARTÍN, 24; Antoni MUT CALAFELL, dins «Gran Enciclopèdia de Mallorca», VII, 335-336; FERRAN I PLANAS, 311-312.

63. Donat a conèixer dins BITECA manid 1234.

64. Donat a conèixer dins BITECA manid 1287.

65. Cf. AA. VV., *Cincuenta años de la antigua Biblioteca de Catalunya*, Barcelona 1968, 155; PÉREZ MARTÍN, 23; FERRAN I PLANAS, 285-286; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Una redacción de los Usatici recuperada*, dins «Initium», 15.1 (2010), 38; LUB, I-I, 787-808.

- 15) Barcelona, BICAB, ms. 74, f. 1-23v (s. XIV in / ca. 1400).⁶⁶
 16) Barcelona, BICAB, ms. 75, f. 1r-15v (s. XV^{1/2}).⁶⁷
 17) Madrid BNM, ms. 10.185 (olim Ii 111), f. 1-296 (s. XV).⁶⁸

c^b) Textos de la traducció oficial:

- 18) Barcelona, ACB, ms. 78 (s. XV).⁶⁹
 19) Barcelona, ADB, ms. sense cota (s. XVI).⁷⁰
 20) Palermo, Biblioteca Centrale della Regione Siciliana, ms. 3.X.G.2 (s. XVI).⁷¹
 21) Tortosa, Arxiu Municipal, ms. 8 (s. XV).⁷²
 22) Escorial, ms. O.I.12, f. 12ra-34ra (post 1323), procedent de Poblet.⁷³

d) Fragment

- 23) Barcelona, BC, ms. 2546/2, estudiat ací.

4ad. Catàlegs i bibliografia:

- A. OLIBA, *Commentariorum de Actionibus ... Prima Pars*, Barcelona 1606, 372-379 (ed. facsimilar: Antoni OLIBA, *Comentaris sobre «De actionibus»*. Part I. *Estudi introductori a càrrec de Carlos J. MALUQUER DE MOTES I BERNET, catedràtic de dret civil, {i} Antoni VAQUER ALOY, professor titular de dret civil, Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia [Textos Jurídics Catalans. Escriptors 1/6], Barcelona 1998);
 Andreu BOSCH, *Summari, índex o epítome dels admirables y nobilíssims títols de Honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya*, Perpinyà 1628, 514-516;
 Pedro Nolasco VIVES I CEBRIÀ, *Traducción al castellano de los Usajes y demás Derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles*, t. I-IV*

66. PÉREZ MARTÍN, 23. Aquest ms. ha tingut cotes diverses: Reg. A 2257. Donem ací la que apareix en el catàleg en línia de mss. de la Biblioteca del Col·legi de l'Advocacia de Barcelona.

67. No assenyalat abans. Fou incorporat a la llista de mss. dels *Usatges* el 2020. Com l'anterior, aquest ms. ha tingut cotes diverses: Reg. 2119, Vitrin. II-20, R-282.

68. Cf. supra, nota 25.

69. Cf. BROCA, 186; PÉREZ MARTÍN, 28; FONT, *Ressenya*, LX-LXI; FERRAN I PLANAS, 306-307.

70. Cf. BROCA, 186; BROCA*, 364; PÉREZ MARTÍN, 28.

71. Cf. BROCA, 186; BROCA*, 364; PÉREZ MARTÍN, 28-29.

72. Cf. J. MASSIP, *Les Constitucions de Catalunya de l'Arxiu de la Ciutat de Tortosa*, dins «*Revista de Llengua i Dret*», 4 (1984), 125-134; PÉREZ MARTÍN, 29; FONT, *Ressenya*, LVIII-LVIII; FERRAN I PLANAS, 33.

73. És citat a *Cortes*, I, 810, nota 1; BROCA, 185; BROCA*, 363; J. ZARCO CUEVAS, *Catálogo de los manuscritos Catalanes, Valencianos, Gallegos y Portugueses de la Biblioteca del Escorial*, Madrid 1932, 68-69; PÉREZ MARTÍN, 24.

- + Índices, Barcelona 1832-1838, p.; segona edició en 1861-1867, p. 3-4; ed. facsimilar de la Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia, Barcelona 1989 (Textos Jurídics Catalans. Escriptors I/4-5), en dos volums, 1-642 i 649-1523 p), p. [9]-[10];
- J. MASSOT-REYNIER, *Les Coutumes de Perpignan*, Montpellier 1848, p. LXIV-LXVII;
- Adolf HELFFERICH, *Entstehung und Geschichte des Westgoten-Rechts*, Berlin 1858, 399-403;
- J. BOTET I SISÓ, *Los Usatges de Barcelona. Estudios historichs y criticbs de la primera compilació de lleys catalanas*, dins «La Renaxensa, periódich de literatura, ciències y arts», I (1871), 17, 29, 41, 55, 73;
- Bienvenido OLIVER, *Historia del Derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia. Codigo de las Costumbres de Tortosa, I*, Madrid 1876, 260-278;
- Julià-Bernat ALART, *Privilèges et titres relatifs aux franchises, institutions et propriétés communales de Roussillon et Cerdagne, I*, Perpinyà 1878;
- José COROLEU, *Código dels Usajes de Barcelona. Estudio crítico*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», IV (1884), 85-104;
- G. M. de BROCÀ i J. AMELL, *Instituciones del derecho civil catalán vigente ..., precedida de una introducción histórica, I*, Barcelona 1886, 17-26;
- I. FICKER, *Ueber die «Usatici Barcinonae» und deren Zusammenhang mit den «Exceptiones Legum romanarum»*, dins «Mittheilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung», II Ergänzungsband», Innsbruck 1886, 136-275 (traducció de J. ROVIRA ARMENGOL, *Sobre los Usatges de Barcelona y sus afinidades con las Confirmaciones prelatorum baronum et militum super pace et treuga «Exceptiones Legum Romanorum»*, Barcelona, UB – Facultad de Derecho 1926, amb recensió de F[ferran] V[alls] i T[aberner] dins «Institut d'Estudis Catalans Anuari MCMXXI-MCMXXVI», vol. VII, 409-410);
- , *Ueber nähere Verwandtschaft zwischen gotisch-spanischem und norwegisch-isländischem Recht*, dins «Mittheilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung», II Ergänzungsband», Innsbruck 1888;
- Fidel FITA, *Cortes y Usajes de Barcelona. Textos inéditos*, en «Boletín de la Real Academia de la Historia», XVII (1890), 385-428;
- José COROLEU, *El Código de los Usajes de Barcelona. Estudio histórico jurídico*, Barcelona, Henrich i Cia 1890, 104 p.;
- Max CONRAT, *Geschichte der Quellen und Literatur der römischen Rechts in früher Mittelalter*, Leipzig 1891, 466-471 (reedició a Aalen 1963);
- J. A. BRUTAILS, *Étude sur la condition des populations rurales du Roussillon au moyen âge*, París 1891, p. xxxv-xl;
- Fidel FITA, *El obispo Guisliberto y los Usajes de Barcelona*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», XVIII, 1891, 228-246;
- J. BALARI I JOVANY, *Orígenes històrics de Catalunya*, Barcelona 1899, 415-466; reedició dins «Biblioteca Filològica-Històrica, XI», Instituto Internacional de Cultura romànica, Abadía de Sant Cugat del Vallès 1964, vol. II, 451-501;

- Ch. SABATÉ, *Essai sur les sources du droit des comtés de Rousillon et de Cerdagne jusqu'en 1344*, Perpinyà 1899, 375-378;
- F. ROMANÍ, *Usatges, quins foren sos autors, son caracter y principals tendències*, dins «Catalunya. Revista literaria quinzenal», Barcelona 1903, p. II;
- Arturo CORBELLA Y PASQUAL, *Manual de Derecho catalán*, Reus 1906, 107-121;
- , *Concordancia entre el texto catalán y los latinos de Amorós y Ferrer y ensayo de restitución del texto primitivo de la colección denominada Usajes de Barcelona*, dins «Revista Jurídica de Cataluña», XIII-4 (1907), 156-176;
- Guillem M^a DE BROCÀ I DE MONTAGUT, *De les investigacions respecte del Dret de Catalunya i de la reintegració de ses fonts*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari 1907», 257-265;
- , *Traça de classificació dels Usatges i idea de la potestat*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari 1907», 276-284;
- , *Juristes catalans dels segles XI, XII i XIII, fonts dels seus coneixements i transcendència que exerciren*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari 1908», 429-440;
- Ramon D'ABADAL I DE VINYALS & Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Notes sobre la formació de les compilacions de Constitucions i altres Drets de Catalunya i de Capítols de Cort referents al General*, dins «Estudis Universitaris Catalans», 4 (1910), 409-445;
- Eduardo de HINOJOSA, *Das germanische Element im spanischen Rechte*, dins «Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte», Band XXXI, Germ. Abt., Weimar 1910;
- Guillem M^a DE BROCÀ, *Els Usatges de Barcelona*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari 1913-1914», 357-389, amb catàleg dels manuscrits llatins i catalans de l'obra;
- , *Historia del Derecho de Cataluña, especialmente del civil, y Exposición de las Instituciones del Derecho civil del mismo territorio en relación con el Código civil de España y la Jurisprudencia*, vol I, Barcelona 1918, 127-191;
- POUMARÈDE, *Les Usages de Barcelona*, Tolosa del Llenguadoc 1925;
- E. BESTA, *Usatici ed usi curiali di Barcellona*, dins «Rendi conto dell'Istituto Lombardo di Scienze e Lettere», ser. II, 58 (1925), 637 ss. (n'hi ha versió catalana a la «Revista Jurídica de Catalunya» [1925] 499 ss.);
- F. VALLS I TABERNER, *El problema de la formació dels Usatges*, dins «Revista de Catalunya» 1925, treball reproduït dins ID., *Estudis d'història jurídica catalana*, Barcelona 1930, reeditat dins ID., *Obras Selectas, II*, Barcelona 1954, 53 ss, i encara en ID., *Los Usatges de Barcelona*, Barcelona PPU 1984, 9-17;
- , *Carta constitucional de Ramon Berenguer I de Barcelona*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español» 1929; reeditat dins ID., *Los Usatges de Barcelona*, Barcelona PPU 1984, 19-21;
- , *Usatges del comte Ramon Berenguer III: Manuscrits dels Usatges de Barcelona*, dins «Revista Jurídica de Catalunya», 35 (1929), reeditat dins ID., *Los Usatges de Barcelona*, Barcelona PPU 1984, 47-52;

- , *Els «Usualia de curialibus usibus Barchinonae»*, en «Estudis Universitaris Catalans», 19 (1934), 270-280;
- , *El cardenal Hug Càndid i els Usatges de Barcelona. L'estatut comtal de 1064*, dins *Obras Selectas*, II, Barcelona 1954, 80 ss, reeditat dins ID., *Los Usatges de Barcelona*, Barcelona PPU 1984, 35-45;
- , *Los Usatges de Barcelona*, Barcelona-Málaga PPU 1984 [estudi introductor i de Jesús FERNÁNDEZ VILADRICH i Manuel J. PELÁEZ];
- Carlo Guido MOR, *Appunti sulla formazione degli «Usatici Barchinonae»*, dins «Studi di storia e diritto in onore di Carlo Calisse», I, Milà 1940, 367;
- , *En torno a la formación del texto dels «Usatici Barchinonae»*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», 1958, 413-459;
- Joan BASTARDAS I PARERA, *Sobre la problemàtica dels Usatges de Barcelona (Discurs de recepció a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona)*, Barcelona 1977;
- Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *La creación del derecho en Cataluña*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», 57 (1977), 276;
- E. RODÓN BINUÉ, *El lenguaje técnico del feudalismo en el siglo XI en Cataluña*, Barcelona 1957.
- M. J. PELÁEZ i E. M. GUERRA, *Los Usatges de Barcelona. Estudios, comentarios y edición bilingüe del texto*, Barcelona 1984;
- Joan BASTARDAS, *Usatges de Barcelona. El Codi a mitjan segle XII (Textos i Documents*, 6), Barcelona, Fundació Noguera 1984;
- Thomas N. BISSON, *L'essor de la Catalogne: identité, pouvoir et idéologie dans une société du XII siècle*, dins «Annales», 39 (1984), 464;
- F. UDINA MARTORELL i A. M. UDINA i ABELLÓ, *Consideracions a l'entorn del nucli originari dels «Usatici Barchinonae»*, dins «Estudi General» 5-6 (1985-1986), 87-107;
- Tomàs DE MONTAGUT ESTRAGUÉS, *La recepción del derecho feudal común en Cataluña. I (1211-1330)*, dins «Glossae», 4 (1992), 37;
- J. M. PONS I GURI, *Documents sobre aplicació dels Usatges de Barcelona anteriors al segle XIII*, dins «Acta historia et archaeologica mediaevalia», 14-15 (1993-1994), 39-46;
- J. BASTARDAS, *Sobre la cronologia i la significació de l'Usatge Quoniam per iniquum principem*, dins «Miscel·lània Ramon d'Abadal», Barcelona 1994, 85-106;
- A. PÉREZ MARTÍN, *Hacia una edición crítica del texto latino dels Usatges de Barcelona*, dins «Glossae», 7 (1995), 9-32;
- , *El derecho catalán en el Archivo Capitular de la Seo de Urgel*, dins «Glossae», 7 (1995), 135-153;
- , *Génesis de les Compilaciones del Derecho Catalán*, dins «Studia Gratiana», 28 (1998), 685-708;
- , *Los Usatici Barchinonae*, dins «Gesetzbücher in Faksimiledrucke», Frankfurt/Main [treball conegut només per referència];
- André GOURON, *Sur la compilation des Usages de Barcelone au douzième siècle*, dins Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.), *El dret comú i Catalunya. Actes del VIII Simposi Internacional. Barcelona, 29-30 maig de 1998*, Barcelona, Fundació

- Noguera. Associació Catalana d'Història del Dret «Jaume de Montjuïc» (Estudis, 18) 1999, 219-236;
- L. TO FIGUERAS, *Droit et succession dans la noblesse féodale à propos des Usages de Barcelone (XIe-XIIe siècle)*, dins J. BEAUCAMP et G. DAGRON (éd.), «La transmission du patrimoine. Byzance et l'aire méditerranéenne» (Travaux et mémoires du Centre de recherche et d'histoire et civilisation de Byzance. Collège de France, 11), Paris 1998;
- Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Liber Usatici y Tomás Mieres. Notas deshilvanadas y materiales de trabajo*, dins «Initium», 5 (2000), 1-132;
- Adam J. KOSTO, *The limited Impact of the Usatges de Barcelona in Twelfth-Century Catalonia*, dins «Traditio», 56 (2001), 53-88;
- Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *De usaticis quomodo inventi fuerunt*, dins «Initium», 6 (2001), 25-212.
- , *Los Usatges de Barcelona. Una nota crítica*, dins *ib.*, 385-408.
- , *Frangullas ou migallas (5)*, dins *ib.*, 439-442.
- , *La producción de códices jurídicos en España: ius commune y iura propria*, dins Vincenzo COLLI, «Juristische Buchproduktion im Mittelalter», Frankfurt a. Main 2002, 567-595.
- , *Giraud, D'Abadal y Valls, Mor y los Usatges*, dins «Initium», 7 (2002), 3-78.
- , *Frangullas ou migallas (6)*, dins *ib.*, 277-330.
- , *La tradición leridana de Usatges y glosas*, dins «Initium», 9 (2004), 3-60.
- , *Frangullas ou migallas (8)*, dins *ib.*, 489-493.
- , *Paeria de Lleida. Usatges glosados*, dins *ib.*, 519-814.
- Francisco Luis PACHECO CABALLERO, *El usatge Princeps namque. Las cortes y los juristas*, dins «Initium», 10 (2005), 225-246.
- Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Variaciones sobre un mismo tema. los Usatges de Barcelona*, dins «Initium», 11 (2006), 3-106.
- , *Soliloquios sobre 'Usatici' y glosas*, dins «Initium», 12 (2007), 15-118.
- , *Comentarios a unos cuadros sinópticos de los Usatici Barchinone*, dins «Initium», 13 (2008), 55-192.
- , *Contenido y ordenación de los Usatici. Cuadros sinópticos*, dins *ib.*, 707-913
- , *Introducción a una edición ideal de Usatici y glosas*, dins «Initium», 14 (2009), 3-194.
- , *Frangullas ou migallas (13)*, dins *ib.*, 651-664 .
- , *Una redacción de los Usatici recuperada*, dins «Initium», 15.1 (2010), 3-214.
- , *Frangullas ou migallas (14)*, dins «Initium», 15.2 (2010), 785-816.
- , *Ensayo de una edición sinóptica de los Usatici*, dins «Initium», 16 (2011), 655-672.
- , *Frangullas ou migallas (16) {Usatici mentireiros}, {Statuta comitis et Usatici Barchinone}*, dins «Initium», 17 (2012), 495-509.
- , *Los comentarios a los Usatici de Jacobus de Calicio*, dins «Initium», 21.1 (2016), 3-38.

- , *Entre la leyenda y el mito: Los Usatici Barchinone. Quod nihil scitur*, dins «Initium», 22 (2017), 3-208.
- , *Frangullas ou migallas (21)*, dins *ib.*, 359-424.
- , *Una visión panorámica del contenido de los Usatici sinópticos: Introducción a un cuadro de conjunto*, dins «Initium», 23 (2018), 599-670.
- , *Soliloquio obligado*, dins «Initium», 24 (2019), 3-81.
- , *Frangullas ou migallas (23)*, dins «Initium», 24 (2019), 508-520.
- Antonio PÉREZ MARTÍN, *Estudios de Derecho común en Europa*, Madrid, Sanz y Torres 2018, p. 190-192;
- Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou migallas {Os manuscritos parisinos dos Usatici}*, dins «Initium», 24 (2019), 514-517.
- , *Frangullas ou migallas (24)*, «Initium», 25 (2020), 631-676.

5ad. Edicions:

a) *Del text llatí:*

1) *Llibre dels Costums de la insigne ciutat de Tortosa*, Tortosa, Arnau Guillem de Montpesat, 1539, 4 + 120 f., a dues columnes; al final de l'obra es van insertar els *Usatges de Barcelona* que tenien vigència a la ciutat. Obra reimpressa per Bienvenido OLIVER, *Historia del Derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia*, t. IV, Madrid 1881.

2) *Antiquiores Barchinonensium leges, quas vulgus Vsaticos appellat, cum commentariis supremorum iurisconsultorum Iacobi a Monte Iudaico, Iacobi et Guillelmi a Vallesica et Iacobi Calicii, cum indice copiosissimo*, Barcelona, Carles Amorós 1544.

3) Charles GIRAUD, *Essai sur l'histoire du Droit civil français au Moyen Age*, t. II, París, Plon 1846 (edició a base de BNF, mss. lat. 4671 i 4673).

4) Adolf HELFERICH, *Entstehung und Geschichte des Westgoten Rechts. Anhang*, Berlin, Georg Reimer 1858, 429-462. Edita el n. 22) Madrid, RAH, ms. 9-9-7/2005, f. 1r-20v (s. XIII).

5) Amalio MARICHALAR, marquès de Montesa, i Cayetano MANRIQUE, *Historia de la legislación i recitaciones del Derecho civil de España*, t. VII, Madrid 1863, 231-281 (= reimpressió de l'edició 2).

6) RAH [Fidel FITA i Benvingut OLIVER], *Cortes*, I, 10-46.

7) Ramon D'ABADAL I DE VINYALS – Ferran VALLS I TABERNER, *Usatges de Barcelona editats amb una introducció*, Barcelona, Impremta de la Casa de Caritat 1913 (Textes de Dret Català I), 110 p.

8) BROCÀ, 141-179.

9) M. J. PELÁEZ i E. M. GUERRA, *Los Usatges de Barcelona. Estudios, comentarios i edició bilingüe del texto*, Barcelona 1984.

10) Aquilino IGLESIAS FERREIRÓS, *Liber usaticorum Barchinone. Tomo I. Pródromos para una edición sinóptica. Volumen I* (895 p.), *Volumen II* (1041 p.), *Volumen III** (1-849 p.), *Volumen III*** (857-1641 p.), Barcelona, Associació Catalana d'Història del Dret «Jaume de Montjuïc», 2012-2013.

b) *Del text en català:*

1) *Constitucions de Catalunya*, Barcelona, Pere Michel i Diego Gumiel 1495, 363 f. Reedició de la Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia, Barcelona 1988, (Textos Jurídics Catalans. Lleis i Costums IV/1), CXXXVI, p. + CCCLIII f.

2) *Constitucions i altres drets de Cathalunya*, 3 volums Barcelona, Hubert Gotart 1588-1589.

3) *Constitucions i altres drets de Cathalunya*, 3 volums, Barcelona, Joan Pau Martí i Josep Llopis 1704. Reedició de la Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia, Barcelona 1995 (Textos Jurídics Catalans. Lleis i Costums, IV/2) 513 + [43] + [4] + 213 + [13] + 90 + [6] p.

4) RAH [Fidel FITA i Benvingut OLIVER], *Cortes*, I, 731-792.

5) Josep GUDIOL: cf. supra, nota 54.

6) *Col·legi d'Advocats de Barcelona, Constitucions i altres drets de Catalunya*, Barcelona, Henrich i Companyia 1909.

7) Ramon D'ABADAL I DE VINYALS – Ferran VALLS I TABERNER, *Usatges de Barcelona editats amb una introducció*, Barcelona, Impremta de la Casa de Caritat 1913 (Textes de Dret Català I), 110 p.

8) Antonio VALLECILLO, *Legislación militar de España antigua y moderna*, t. IX, ex 5).

9) Josep ROVIRA I ARMENGOL, *Usatges de Barcelona i Commemoracions de Pere Albert*, Barcelona, Editorial Barcino 1933 (Els Nostres Clàssics 43-44), 51-137, ex 54).

10) *Constitucions i altres drets de Catalunya* [edició facsímil de 3], Barcelona, Editorial Base 1973.

11) Joan BASTARDAS I PARERA, 1984, ex ms. 44).

12) M. J. PELÁEZ i E. M. GUERRA, *Los Usatges de Barcelona. Estudios, comentarios i edició bilingüe del text*, Barcelona 1984.

13) Joan BASTARDAS, Teresa GRÀCIA, Lluïsa DE NADAL i Pere PUIG I USTRELL, *Usatges de Barcelona. El codi a mitjan segle XII. Establiment del text llatí i edició de la versió catalana del manuscrit del segle XIII de l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona*, Barcelona, Fundació Noguera (Textos i documents, 6) 1991.

14) *Constitucions i altres drets de Catalunya* [edició facsímil de 5], Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia, Barcelona 1995 (Textos Jurídics Catalans. Lleis i Costums IV/2), + a1-[d4] + 513 + x1-Ccc2 + 213 + 89 p.

15) Joan J. BUSQUETA RIU, M. Teresa QUINTILLÀ ZANUY, Raül TORRENT TORRENT, *Usatges i Constitucions de Catalunya. Traducció al català. Vol. I-II, Lleida. Segle XIV*, Lleida, Ajuntament de Lleida 1999.

16) Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Ensayo de una edición sinóptica de los Usatici*, dins «Initium», 16 (2011), 655-770 (text a les p. 675-770).

c) *Del text en castellà traduït del català:*

Pedro Nolasco VIVES I CEBRIÀ, *Traducción al castellano dels Usajes y demás Derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles*, t. I-IV + Índices, Barcelona 1832-1838; segona edició en 1861-1867. Reedició de la Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia, Barcelona 1989, (Textos Jurídics Catalans. Escriptors I/5), en dos volums, 1-642 i 649-1523 p.

III

1. F. 1ra, tres línies i mitja il·legibles.

1b. Fol. [1r-1v]. F. [1ra], inc.: «(*initio mutilus*) e aquel malfaytor estiga aytambe excomunicat tro sus que daquel mal que aqui feren sia emenat (*sic*) del e de aquells que ab si mena. (*Rúbrica*) Aquesta es la pau de nostre seynor (*fi de rúbrica*). Aquesta es la pau confermada dels bisbes e dels abbats comtes uescomtes el bisbat dosona ...».

F. [1vb], exp.: «... si xv dies passaran en doble lio emen, la qual dobra aia aquel bisbe qui la fara redre».

2. Identificació de l'autor i obra: *Constitució de pau i treva del 1033, acordada a Vic, sota el pontificat d'Oliba*.

3. Altres manuscrits:

a) *Del text llatí:*

O. Perdut.

A. Còpia de mitjan segle XI: BC, perg. 4046, dors (fons d'Àger).

B. Còpia del segle XIV²: ACA, Casa Reial, ms. 6, f. XXXIXr-XLr.

C. Còpia del segle XIV: Lleida, Paeria, ms. 1375.

D. Còpia del segle XIV: BNF, ms. lat. 4249, f. 42rb-va.

E. Còpia del segle XIV: BNF, ms. lat. 4672, f. 11vab.

F. Còpia del 1419: Escorial, ms. Z-I-4, f. 48rb-va.

G. BNF, ms. lat. 4670-A, f. 114rb-vb

H. Còpia del 1766: BC, ms. 941: Francesc ESTEVA (Jaume CARESMAR), *Compendi de tots los instruments antichs i moderns ques troban en lo arxiu de la molt insigne Iglesia Colegial de Sant Pere de Ager*, n. 2131, f. 426v-427v, ex A.

b) *Del text català:*

A. ACA, Generalitat, ms. 3.⁷⁴

74. Cf. supra, nota 54.

- B. Tortosa, Arxiu Municipal, ms. 8.⁷⁵
 C. Madrid, BN, ms. 10.185.⁷⁶
 D. Barcelona, ACB, ms. 78.⁷⁷
 E. Còpia del segle XIV-XV: BICAB, ms. 75, f. LIIIV (46v).⁷⁸

4. Catàlegs i bibliografia: ES, XXVIII, 129; F. FITA, *Cortes y usages de Barcelona en 1064. Textos inéditos*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», 17 (1890), 3879-402; A. M. ALBAREDA, *L'abat Oliba, fundador de Montserrat*, Montserrat 1931, 134-135; E. WOHLHAUPTER, *Studien zur Rechtsgeschichte der Gottes und Landfrieden in Spanien*, Heidelberg 1933; R. BONNAUD-DELAMARE, *Les institutions de paix en Aquitaine au XIe siècle*, dins *La paix. Recueils de la société Jean Bodin*, 14 (1961), 419-426; Ramon d'ABADAL I DE VINYALS *L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*, Barcelona 1962³, 235; P. PONSICH, *Oliba et la Trêve de Dieu*, dins «Cahiers de Saint-Michel de Cuxà», 3 (1972), 35; G. DUBY, *Les laïcs et la paix de Dieu*, dins *Hommes et structures du moyen âge*, París 1973, 232-233; E. JUNYENT, *La Pau i Treva*, Barcelona 1975; Josep M. FONT I RIUS, *Los inicios de la Paz y Tregua en Cataluña*, dins *Estudios jurídicos en honor del profesor Octavio Pérez-Victoria*, I, Barcelona 1983, 235-250; Gener GONZALVO I BOU, *La Pau i la Treva a Catalunya. Origen de les Corts Catalanes*, Barcelona, Edicions d la Magrana 1986, 24-2; *Les Constitucions de Pau i Treva de Catalunya (segles XI-XII)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia 1994, 8-11; V. FARIAS, *Problemas cronológicos del movimiento de paz y tregua catalán del siglo XI*, dins «Acta Medievalia», 14-15 (1994), 36-37; Pere PUIG I USTRELL *El text més antic conservat d'una constitució de pau in treva catalana: El document 50 del diplomatarí de Sant Pere i Santa Maria de Terrassa, del 1063 o 1064*, dins «Arxius. Butlletí del Servei d'Arxius», 27 (2000), 1-2; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Una colección de paces y treguas*, dins «Initium», 10 (2005), 579-612; *Frangullas ou migallas (13)*, 1, dins *ib.*, 14 (2009), 651-663, 669-686; *Breve historia del derecho catalán en base a algunas compilaciones. Materiales de Trabajo. Apéndice II. Paces et treugue*, dins *ib.*, 15.1 (2010) 611-619; *Frangullas ou migallas (15)*, 6-11. *Quén escomenzou a facer constitució de paz e tregoa en Cataluña?*, dins *ib.*, 16 (2011), 440-463; *Las constituciones de Paz y Tregua de 1173*, dins *ib.*, 17 (2012), 3-120; *Frangullas ou migallas (23)*, dins *ib.*, 24 (2019), 505-674.

5b. Edicions:

a) *Del text català:*

[*Constitucions de Catalunya*], Barcelona [Pere Michel i Diego Gumiel] 1495, f. CCXVIIIrb-vb.

75. Cf. supra, nota 72.

76. Cf. supra, nota 25.

77. Cf. supra, nota 69.

78. Cf. supra, nota 67.

Constitucions y altres drets de Cathalunya, Barcelona, Joan Pau Martí i Josep Llopis 1704, 484b-485b.

b) *Del text llatí:*

H. HOFFMANN, *Gottesfriede und Treuga Dei*, Stuttgart 1964, ap. 3, p. 260-262.

E. JUNYENT, *Diplomatari de l'abat Oliba*, doc. 110, p. 183-187.

Gener GONZALVO I BOU, *La pau i la Treva a Catalunya. Origen de les Corts Catalanes*, ap. I, doc. 2, p. 119-122.

Gener GONZALVO I BOU, *Les constitucions de pau i treva a Catalunya (segles XI-XIII)*, pròleg de J. M. FONT I RIUS, (Textos jurídics catalans. Lleis i Costums II/3) Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia 1994, doc 3, p. 8-11.

Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou migallas (13)*, 4, dins «Initium», 14 (2009), 674-677.

c) *Traducció al català modern:*

Eduard JUNYENT, *La Pau i Treva*, Barcelona 1975, 34-37; reproduïda també dins Gener GONZALVO I BOU, *La pau i la Treva a Catalunya. Origen de les Corts Catalanes, o. c.*, p. 122-124.

IV

1. F. 1vb, inc.: «(Rúbrica) Ací començen los noms dels Reys de França casun cant de temps uisc (*fi de rúbrica*) Pepin regna xxxvii ans. Karles el gran regna XL VII ans ...».

Ib., exp.: «... Octon regna x ans. Karles fil de ledouic apres (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: *Llista dels reis carolingis de França, de Pipí a Carles el Simple*.

V

1a. F. 2ra., inc.: «(*initio mutilus*) en axi que si no fara homenatge ne dara postat o fara contra aqueles coses que demanen feeltat ...».

Ib., exp.: «... fara a aquel totes coses que demanen feeltat».

2a. Identificació de l'autor i obra: Pere ALBERT, *Commemoració* «En qual manera don poçtat fembra qui succeeix en feu», fragment final. Edició: ROVI-RA, *Usatges ...*, o. c., 164.

1b. Folis 2ra-2rb. F. 2ra, inc.: «(Rúbrica) Que lo uassail no pot aminuar lo feu al seynor (*fi de rúbrica*) Pus que alcun uassail aura feyt homenatge al seynor per rao del feu ...».

F. 2rb, *exp.*: «... mas si no sots entre heretat feudal no sera costret retenir lo feu».

2b. Identificació de l'autor i obra: Pere ALBERT, *Commemoració* «Que el vassal no pot lexar lo feu al senyor. Edició: ROVIRA, *Usatges ...*, o. c., 165.

1c. Folis 2rb-2vb. Fol. 2rb, *inc.*: «(Rúbrica) Si usufructuari o propietari o abdos son tenguts fer homenatge o seruii al seynor (*fi de rúbrica*) Si lo uassail ol castla a heretat son fil de la castlania ...».

F. 2vb, *exp.*: «... e sostengut del dia ença que li contra digue fer homenatge tro al dia que lo negoci fo adobat.».

2c. Identificació de l'autor i obra: Pere ALBERT, *Commemoració* «Si-l usufructuari e el propietari, ho amdui, sien tenguts fer homenatge ho seruey. Edició: ROVIRA, *Usatges ...*, o. c., 165-167.

1d. F. 2vb, *inc.*: «(Rúbrica) Com II castlans per lo seynor tan solamente e no I per laltre te la castlania (*fi de rúbrica*) Si en alcun castel ...».

Ib., *exp.*: «... aura tots los fermaments e laltre nols aura [...] alcun daquels [...] (*fine mutilus*)».

2d. Identificació de l'autor i obra: Pere ALBERT, *Commemoració* «Quant dos castlans per seynor tan solament tenen la castlania, e no I per altre», fragmentària. Edició: ROVIRA, *Usatges ...*, o. c., 167.

3a-d. Altres manuscrits:

a) *Text en llatí*:

1) Barcelona, ACA, Còdexs de la Casa Reial, ms. 10 (*olim* Col·lecció de codis, n. 1), f. CVIIIra-CXIVb (*Casus*) i CXIVb-CXXIIIrb (*Consuetudines Catalonie Petri Alberti*).⁷⁹

2) Barcelona, ACA, Manuscrits de la Generalitat (Abadal-Rubió, 3), ms. 2 (segle XV), f. CLXXIra-CLXXXVira.⁸⁰

3) Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 32, f. xxviiira-xxxiiirb (s. XIV).⁸¹

4) Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 38, f. 22ra-32vb (s. XIV).⁸²

5) Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 39 A, f. 3rb-8rb (s. XIV).⁸³

6) Barcelona, ACA, Còdexs, ms. Ripoll 82, f. 180r-188r (s. XIV).⁸⁴

7) Barcelona, AHCB, ms. L-9, *Usatges de Ramon Ferrer*, f. 41r-52 (1396).⁸⁵

8) Barcelona, AHCB, ms. L-8, *Llibre Verd*, vol. I, f. 16r-26r (s. XV).⁸⁶

79. Cf. supra, nota 46.

80. Cf. supra, nota 48.

81. Cf. supra, nota 36.

82. Cf. supra, nota 37.

83. Cf. supra, nota 38.

84. Cf. supra, nota 40.

85. Cf. supra, nota 7.

86. Cf. supra, nota 6.

- 9) Barcelona, AHCB, ms. IG-5 (*olim* L-5), *Llibre de privilegis (olim Constitutionum et privilegiorum antiquorum)*, f. 39r-53v (s. XV).⁸⁷
- 19) Barcelona, AHM, ms. L-10, f. 49-63r.⁸⁸
- 11) Barcelona, BC, ms. 485, f. 211-222r.⁸⁹
- 12) Barcelona, BC, ms. 1216, f. 68r-81v, Segueixen les *Consuetudines Catalonie* (f. 81v-84r) i els *Casus* (f. 84rv) (s. XIV-XV).⁹⁰
- 13) Barcelona, BICAB, ms. 76, f. 146r-147r (*Casus*), f. 147r-172r (*Commemoraciones*).⁹¹
- 14) Barcelona, RABLLB, ms. 3-I-27 (*olim* 11-3-4/12), f. 6rb-67rb *Casus* i *Commemoraciones* (s. XIV).⁹²
- 15) Càller, Biblioteca Universitària, ms. 6 (*olim* 5-1-16), f. 25-34v (s. XV).⁹³
- 16) Càller, Archivio Comunale, ms. sense cota, f. 185-201.⁹⁴
- 17) Lleida, Arxiu Municipal, ms. 1375, f. 45ra-59va; *Casus*, f. 60rv (s. XIV).⁹⁵
- 18) Lleida, Arxiu Municipal de Lleida, *Llibre Verd*, f. 45ra-59va (any 1375).⁹⁶
- 19) Lleida, Arxiu Capitular, ms. 22 (*olim* T-121, *olim* Armari L, calaix M, f. 77-86v (s. XIV).⁹⁷
- 20) Seu d'Urgell, Arxiu Capitular, ms. 2100, f. 114rv (*Casus*), 160ra-171va (*Commemoraciones*), 171va-172rb (*Casus*).⁹⁸
- 21) Seu d'Urgell, Arxiu Capitular, ms. 2101, f. 136r-148r.⁹⁹
- 22) Seu d'Urgell, ms. 2045 A, f. 19ra-38vb.¹⁰⁰
- 23) Seu d'Urgell, ms. 2059 C, f. 1ra-8ra (s. XIV?).¹⁰¹
- 24) Escorial, ms. Z.I.3., f. 396r-399r.¹⁰²
- 25) Escorial, ms. d-II-12, f. 67r-80v (s. XV).¹⁰³

---

87. Cf. supra, nota 5.

88. Cf. supra, nota 8.

89. Cf. supra, nota 10.

90. Cf. supra, nota 65.

91. Cf. supra, nota 11.

92. Cf. supra, nota 9.

93. Cf. supra, nota 12.

94. Cf. supra, nota 13.

95. Cf. supra, nota 20.

96. Cf. supra, nota 21.

97. Cf. supra, nota 22.

98. Cf. supra, nota 44.

99. Cf. supra, nota 50.

100. Cf. supra, nota 43.

101. Cf. GARCÍA Y GARCÍA, 140; FERRAN I PLANAS, 304-305.

102. Cf. supra, nota 16.

103. Cf. supra, nota 15. BROCA, 183; BROCA*, 361; ANTOLÍN, I, 430-440; PÉREZ MARTÍN, 20; FERRAN I PLANAS, 297-298.

- 26) Escorial, ms. Z.I.4, f. 129-136 (s. xv).¹⁰⁴
 27) Escorial, ms. Z.II.10, f. 139v (*Casus*), f. 140v-155 (s. xv).¹⁰⁵
 28) Madrid, BN, ms. 12.691 (olim Ff 134), f. 1ra-12 (s. xiv).¹⁰⁶
 29) Madrid, RAH, ms. 9-9-7/2005, f. 21v-40r (s. xiii).¹⁰⁷
 30) Sevilla, Biblioteca Colombina, ms. 5-4-22 (2), f. 25v-37r (s. xiv-xv).¹⁰⁸
 31) París, BNF, ms. lat. 4670-A, f. 67ra-94vb, 123-138 (s. xv).¹⁰⁹
 32) París, BNF, ms. lat. 4671, f. 61ra-71vb (s. xiv).¹¹⁰
 33) París, BNF, ms. lat. 4671 A, f. 56ra-67va (s. xv).¹¹¹
 34) París, BNF, ms. lat. 4672, f. 18ss (s. xiv).¹¹²
 35) París, BNF, ms. lat. 4673, f. 17v-28v (s. xv).¹¹³
 36) Roma, BAV, ms. Ottob. lat. 3058, f. 40-52v.¹¹⁴

b) *Fragments en llatí:*

- 37) Seu d'Urgell, ms. 2101, f. 132r-136r (*Casus*).¹¹⁵

c) *Text en català:*

- 1) Vic, BEV, ms. 157, f. 23-36, (s. xiii^{2/2}).¹¹⁶
 2) París, BNF, ms. lat. 10152, f. 3r-8v, incomplet (1361-1400).¹¹⁷
 3) Barcelona, ACA, Còdexs Generalitat, ms. 3, f. CXIIvb-CXIIIrb (*Casos*)
 i f. CXIIIrb-CXXVra (s. xv).¹¹⁸
 4) Barcelona, ACB, ms. 78, f. 177v-211r (amb un salt del f. 189 al 200) (s. xv).¹¹⁹
 5) Barcelona, AHCB, 1G ms. 5 (*olim* L-5), f. 39ra-53va (s. xiv).¹²⁰
 6) Escorial, ms. Z.III.14, f. 24r-31v (1301-1333).¹²¹

104. Cf. supra, nota 17.

105. Cf. supra, nota 18.

106. Cf. supra, nota 23.

107. Cf. supra, nota 26.

108. Cf. supra nota 41 y Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou migallas (11)*, dins «Initium», 12 (2007), 285-287.

109. Cf. supra, nota 29.

110. Cf. supra, nota 30.

111. Cf. supra, nota 31.

112. Cf. supra, nota 32.

113. Cf. supra, nota 33.

114. Cf. supra, nota 45.

115. Cf. supra, nota 50. GARCÍA Y GARCÍA, 318; FERRAN I PLANAS, 304.

116. Cf. supra, nota 55.

117. Cf. FERRAN I PLANAS, 312.

118. Cf. supra, nota 54.

119. Cf. supra, nota 69.

120. Cf. supra, nota 5.

121. Cf. supra, nota 56.

- 7) Escorial, ms. O.I.12, f. 12ra-34ra (post 1323), procedent de Poblet.¹²²
- 8) Madrid, BN, ms. 10.185 f. 189-214 (s. XV).¹²³
- 9) Madrid, RAH, ms. 9-11-2-28, f. 57-80v (s. XV).¹²⁴
- 10) Palma de Mallorca, Arxiu del Regne, ms. 17 (*Ordinacions o Libre de Codichs Feudals*), f. 12v-23v (s. XIV).¹²⁵
- 11) Palma de Mallorca, Família Pueyo, ms. 8 (1291).¹²⁶
- 12) Palma de Mallorca, Família Safortesa, ms. Burgués-Safortesa (s. XIV ex).¹²⁷
- 13) Barcelona, BC, ms. 2546/2, (fragments s. XIV).¹²⁸
- 14) Barcelona, BICAB, ms. 75, f. 54v-56r (*Casos*), f. 56r-67r (*Commemoracions*) (s. XV^{1/2}).¹²⁹
- 15) Tortosa, Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre, ms. 11, f. 147rb-162ra (s. XV).¹³⁰

4a-d. Catàlegs i bibliografia: Remetem a Elisabet FERRAN I PLANAS, *El jurista Pere Albert i les Commemoracions*, Barcelona, IEC 2006, p. 32-51, on el lector trobarà un estat complet de la bibliografia sobre Pere Albert fins al 2006, formada per estudis que, en paraules de l'autora, «són pocs, generals, reiteratius o fragmentaris, i, la major part, antics» (p. 32). Sense que això signifiqui un menyspreu de les moltes referències i dels estudis citats per Elisabet FERRAN I PLANAS, recolliríem aquí per memòria i de forma selectiva els estudis pioners de Guillem M^a DE BROCÀ, *Juristes catalans dels segles XI, XII i XIII, fonts dels seus coneixements i transcendència que exerciren*, dins «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», (1908), 437-438; i BROCÀ, 191, 274-276, 321-322, 386. De forma específica és imprescindible esmentar els estudis de Josep Mª FONT I RIUS, «*Commemoracions*» de Pere Albert, dins «Nueva Enciclopedia Jurídica», IV, Barcelona, Seix 1952, 461-463; de José Antonio MARAVALL, *El régimen político territorial en la obra de Pere Albert*, dins «Études présentés à la Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'États XXIX», Lovaina 1961 (= *La formación del régimen político territorial en Cataluña {La obra del jurista Pere Albert}*) dins «Estudios de historia del pensamiento español», Madrid 1983, 149-160; d'Arcadi GARCIA SANZ, *El jurista Pere Albert i la seva obra*, dins «Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols del Col·legi de Notaris de Barcelona», 14 (1996), 7-38; de Donald J. KAGAY, *Pere Albert: Barcelona Canon, Royal Advocate, Feudal Theorist*, dins «Anuario de Estudios

---

122. Cf. supra, nota 73.

123. Cf. supra, nota 25.

124. Cf. supra, nota 57.

125. Cf. supra, nota 62.

126. Cf. supra, nota 63.

127. Cf. supra, nota 64.

128. No assenyalat fins avui.

129. Cf. supra, nota 67.

130. Cf. supra, nota 72.

Medievales», 32/1 (2002), 39-74; i els imprescindibles d'Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Frangullas ou migallas (11) [Rubricas das «Consuetudines Catalonie que dicuntur Petri Alberti»]*, {*Glosas as consuetudines Catalonie que dicuntur Petri Alberti*}, dins «Initium», 12 (2007), 275-285, 287-298; *Frangullas ou migallas (14)*, dins «Initium», 15.2 (2010), 816-818.

5a-d. Edicions:

a) *Text en llatí:*

1) Joan de SOCARRATS, *In tractatum Petri Alberti canonici Barchinonensis de Consuetudinibus Cathalonie inter dominos et vassallos, ac nonullis aliis, quae Commemoraciones Petri Alberti apellantur, doctissima ac locupletissima comentaria*, Barcelona, Joan Gordiola M D LI, 606 p.

2) Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *Liber Consuetudinum Catalonie*, dins «Initium», 12 (2007), 699-795.

b) *Text en català:*

1) *Constitvtions y altres drets de Cathalunya*, Barcelona 1495, f. 195rb-210va.

2) *Ídem*, Barcelona 1588.

3) *Ídem*, Barcelona 1704, llibre IV, títol XXX, 325-342.

4) Joseph GUDIOL, *Traducció dels Usatges, les més antigues constitucions de Catalunya y les Costumes de Pere Albert*, dins «Institut d'Estudis Catalans Anuari MCMVII», 318-334.

5) Josep ROVIRA I ERMENGOL, *Usatges de Barcelona i Commemoracions de Pere Albert*, Barcelona, Editorial Barcino 1933 (Els Nostres Clàssics 43-44), 141-199.

6) Joan J. BUSQUETA RIU, M. Teresa QUINTILLÀ ZANUY, Raül TORRENT TORRENT, *Usatges i Constitucions de Catalunya. Traducció al català. Vol. I, Lleida, segle XV*, Lleida, Ajuntament de Lleida 1999, 91-124, ex 17).

IV. ESCRIPTURA

I

1. Caixa d'escriptura: 120 × 187, de 41/43 línies, a columna tirada. Impaginació del foli [1r: 9 + 120 + 18 × 12 + 187 + 15

2. Tipus de ratllat: Dues línies verticals per a definir la caixa d'escriptura.

3. Tipus de lletra i mans: Gòtica cursiva del segle XIV ex.

9. Copista desconegut.

12. Notícies històriques. Fou donat a la BC per Amadeu-J. Soberanas.

II

1. Caixa d'escriptura: 125 × 135, de 23/24 línies, a dos corondells. Impaginació del foli [2r]: 20 + 53 + 14 + 58 × 23 + 135 + 43.
2. Tipus de ratllat: Quatre línies verticals i dues d'horitzontals per a definir la caixa d'escriptura.
3. Tipus de lletra i mans: Gòtica cursiva amb influències de la bastarda, dels segles XIV-XV.
5. Decoració. Majúscules inicials de paràgraf i rúbriques en vermell.
9. Copista desconegut.
12. Notícies històriques. Al f. 2rb, marge dret, nota de procedència del ms., escrita en tinta: «Llibre de Testaments de | Constantí del 1530». Fou donat a la BC per Amadeu-J. Soberanas.

III

1. Caixa d'escriptura: 143 × 179, de 27 línies, a dos corondells. Impaginació del foli [2r]: 16 + 165 + 10 + 40 × 27 + 179 + 61.
2. Tipus de ratllat: Dues línies verticals i dues d'horitzontals per a definir la caixa d'escriptura.
3. Tipus de lletra i mans: Gòtica librària.
4. Reclam horitzontal al f. [2v].
5. Decoració. Majúscules inicials de paràgraf alternades en blau i vermell, amb filigranes i antenes alternades en vermell i blau, que es perllonguen a tot el costat dret de cadascun dels dos corondells. Rúbriques. Majúscules a l'interior dels paràgrafs amb tocs de vermell. Un calderó de color blau
9. Copista desconegut.
10. Revisions i correccions: No n'hi ha.

I-III

12. Notícies històriques. En aquest estadi de la nostra modestíssima participació en el catàleg dels mss. dels *Usatges*, ens limitarem a observar que el tercer fragment descrit ací, malgrat la seva incompletesa, fa pensar en el ms. 75 de la BICAB. Tenen unes mides semblants (BC: 210 × 282; BICAB: 196 × 270) i presenten una organització interna amb punts de contacte:

BICAB ms. 75	BC ms. 2546/3
<i>Usatges</i>	—
Const. de pau i treva	Const. de pau i treva
Llista de reis de França	Llista de reis de França
<i>Casos i Commemoracions</i>	<i>Commemoracions</i>

El tercer fragment de la BC podria haver dut en els seus folis inicials una còpia dels *Usatges* i alguna altra constitució de pau i treva. És gairebé segur

que la llista dels reis de França hi era seguida per les *Commemoracions* de Pere Albert, amb els *Casos* intercalats o no.

Al seu torn, el nostre segon fragment analitzat corrobora que els *Usatges* també es transmetien en manuscrits de format petit, com ho és el ms. 74 de la BICAB.

S'ha remarcat que les *Commemoracions*, en llatí o en català, solien trobar-se en els mateixos manuscrits que els *Usatges*, acompanyats de prop o de lluny del llibre *De batalla*, dels *Casus*, de les *Consuetudines Catalonie*, de constitucions de pau i treva, i d'altres constitucions o pragmàtiques reials, en algun cas del *Flor de lleys*, etc. L'atenció als problemes referents a tot el conjunt d'aquests textos s'ha desplegat en el temps amb molta parsimònia. Fins als estudis de Ficker (1886-1888) no es va començar a tenir idees sòlides sobre el sotabosc científic dels *Usatges*. La primera generació madura de l'IEC (Abadal, Valls i Taberner, Rubió i Balaguer) va reprendre el problema on l'havia deixat Ficker, amb la consciència molt clara que es trobaven «en l'impossibilitat d'empendre de moment i sobretot d'acabar dintre d'un temps curt el treballs d'investigació preparatoris d'una edició crítica raonada».¹³¹

A partir del 1939 l'IEC no va gaudir de la continuïtat necessària que hauria permès, potser, d'escometre la problemàtica dels *Usatges* i dels altres textos connexes en tota la seva complexitat. Els *Usatges* i els altres textos esmentats van atreure els estudiosos de la filologia, no tant els de la història del dret. Bastardas va reprendre parcialment els problemes, sense que el problema dels glossadors dels *Usatges* mereixés l'esforç d'algú decidit a publicar totes les gloses o almenys les més importants. Els estudis sobre els altres textos van començar a florir en l'últim període del segle anterior.

Durant aquest segle, s'ha produït un canvi. L'Associació «Jaume de Montjuïc», la revista «Initium» i els nombrosos estudis i la publicació del text dels *Usatges* de diversos manuscrits del dr. Aquilino Iglesia Ferreirós i dels seus col·laboradors han fet donar un tomb dinàmic a la situació, estancada des dels darrers estudis del dr. Joan Bastardas.

S'han posat els fonaments per a una edició sinòptica dels *Usatges* i per a una comprensió molt més articulada dels *Usatges* amb les *Consuetudines Catalonie*, tant si són les atribuïdes a Pere Albert, com si són les anònimes, amb les constitucions de pau i treva i amb altres constitucions emanades del poder comtal o reial. El grau d'anàlisi al qual han estat sotmesos els manuscrits dels *Usatges* i dels altres textos que els flanquegen, i els diferents punts de vista des dels quals ha estat investigat tot el material dibuixen perspectives fins fa molt poc insospitades sobre com van néixer, qui els va promulgar —si passa el mot—, quin rol complien en la societat, com s'imbricaven amb els altres textos, com eren utilitzats pels governants i pels governats. Al mateix temps, Aquilino

---

131. Ramon D'ABADAL I DE VINYALS – Ferran VALLS I TABERNER, *Usatges de Barcelona editats amb una introducció*, Barcelona, Impremta de la Casa de Caritat 1913 (Textes de Dret Català I), p. x-xi.

Iglesia ha obert l'edició de les gloses.¹³² Així, les notícies històriques que tanquen aquesta nota esguarden poc el passat i s'obren a un futur que es pot esperar falaguer, si no decisiu, per al coneixement científic i l'edició dels textos més vells de la història jurídica catalana, provinents dels temps comtals.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte.
2. Datació: Segle XIV ex.
3. Origen català.
4. Propietaris i procedència: Constantí (Tarragona), A-J. Soberanas, BC.

APÈNDIX I

TEXT EN CATALÀ DE LA CONSTITUCIÓ DE PAU I TREVA DEL 1033

(*Rúbrica*) Aquesta es la pau de nostre seynor (*fi de rúbrica*). Aquesta es la pau confermada dels bisbes e dels abbats dels comtes en encara uescomtes en lo bisbat de osona ço es a saber que daquest dia et daqui auant negun hom esgleya no trench ne lespay ne les cases que entorn de la sgleya son o seran tro a xxx eclesiastichs passos, mas les sgleyas aquellas no posam en aquesta deffensio en les quals son fets castells o seran.

Mas aquelles sgleyes en les quals los robadors o ladres la presa o ladronici ajustaran o mal faen daqui exiran o aqui tornaran tant longament manam que sien salues tro sus que del mal fet al bisbe dosona e ala seu e al conuent dels canonges de aquella seu primerament lo clam vingue. E si aquell bisbe o los dauantdits canonges se fadigarán o aquell malfeytor dret daqui no volra fer en apres de manament del dit bisbe e dels dits canonges aquell malfeytor e les coses sues no sien salues en aquella sgleya. E aquell hom qui en altra manera sgleya suasira o alcun mal a aquella fara, exceptats los sobredits malfeytors, o aquell les coses entorn de aquella sgleya son tro sus a xxx eclesiastichs passos trencara composicio de sacrilegi esmen a la dita seu e les malfeytes al clamant en doble restituesca.

---

132. Les gloses de Jaume de Montjuïc del ms. lat. 4670 A de la BNF han estat editades a *Las glosas de Jaume de Montjuïc a los Usatges de Barcelona (Edición del Ms. BNP latin 4670A)*, dins «Initium», 7 (2002), 849-961; el comentari de Guillem de Vallseca a *La lectura «Super Usaticis Barchinone» de Guillelmus de Vallesica*, dins «Initium», 20.2 (2015), 749-1048; l'obra de Callís a *Lectura super Usaticis de Jacobus de Calicio. Introducción*, dins «Initium», 21.2 (2016), 485-1033.

Encara plag quels clergues qui armes no portaran ols monjes o las monjas negun hom no inuasesca nils faça injuria ne alguna malifeta.

Mas les comunes coses dels canonges o deles sanctimonials o los alous ecclesiastichs o possessions que les sgleyes del nostre bisbat els clergues no portants armes o les monges o les sanctimonials tenen negun hom no trench [...]sa daqui no departesca. Car si o fara en doble li o emen.

Aitanben confermaren que negun hom en aquest bisbat dosona, e aitanbe de besuldo de peralades e dempuries, prea no faça deugues ne de lurs polins tro a mig an, ne de bous, ne de uacas, ne dasens, o de somers, ne doueyles, o de moltons, o daynels, ne de cabres, o de bocs, o de lurs fils.

Mas les cases dels pageses o dels clergues no portans armes, els colomers els paylers, negun hom no aforc (*sic*) ne o destruesca.

Uilan ni uilana, e clergues no portans armes, e monges, e sanctimonials negun hom no gos ociure, nafrar, debilitar ne pendre o destreyner, si no o faia per lur colpa que los danandits hagen feyta e nols destryen si[no per dret tan solament, e[m]pero aço no sia feit, si la doncs en clam primerament nos fadigara axi com desus es dit.

Mas als pagesos no sien toltes les uestedures ne les relles ne las exades.

En aliuera negu no meta foch ne trench ne destrouesca lo fruyt daquelles

Encara stablit es que negu no penyor les coses daltre per pliuu o per algun altre negoci que a algun o ab algu hage fet, jatsia que aquell lon absolgue, car aquell qui aquella pau que deuant hauem dita trencara, e aquel a qui la trencara dins xv dies simplement no ho esmenara, si xv dies passaran, en doble lio emen, la qual dobla aia aquel bisbe qui la fara redre.

Sigles

ACG = Arxiu Capitular de Girona

ATCA = «Arxiu de Textos Catalans Antics», Barcelona 1982-2023, 34 vols. publicats.

BERGER = S. BERGER, *Les Préfaces jointes aux livres de la bible dans les manuscrits de la Vulgate*, dins «Mémoires présentées par divers savants à l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres de l'Institut de France. Première série, tome XI, deuxième partie», (1904), 1-78

BDSG = Biblioteca Diocesana del Seminari de Girona

BEV = Biblioteca Episcopal de Vic

BNF = Bibliothèque Nationale de France

BS [Pii XI], [Pii XII], [Pauli VI], [Ioannis Pauli II] = *Biblia Sacra iuxta latinam vulgatam versionem ad codicum fidem iussu Pii PP. XI cura et studio monachorum sancti Benedicti commissionis pontificiae a Pio PP. X institutae sodalium, praeside Aidano GASQUET S. R. E. Cardinale*, 18 vols., Romae, Libreria Editrice Vaticana MDCCCXXVI-MDCCCXCXV

BUB = Biblioteca de la Universitat de Barcelona

- CORDIOLANI = A. CORDIOLANI, *Inventaire des manuscrits de comput ecclésiastique conservés dans les bibliothèques de Catalogne*, dins «Hispania Sacra» 4 (1951), 359-384.
- CR = *Catalunya Romànica*, 27 vols., Barcelona, Enciclopèdia Catalana 1984-1998.
- ES = *España Sagrada*, LVI vols., Madrid 1747-1957.
- JANINI-MARQUÈS = *Manuscritos de la Colegiata de San Félix de Gerona*, dins «Hispania Sacra», 15 (1962), 401-437.
- PL = Jean-Paul MIGNE, *Patrologia Latina*, París 1844-1890, 221 vols. + I-V vols. de *Supplementum* i *Indices*, París 1958-1974, publicats.
- Préfaces* = D. DE BRUYNE, *Préfaces de la Bible Latine*, Namur, Auguste Godenne 1920, 266 p.
- RB = F. STEGMÜLLER, *Repertorium Biblicum Medii Aevi. Tom. I-VII*, Matriti 1940-1961.
- WORDSWORTH = Iohannes WORDSWORTH – Henrico Iuliano WHITE, *Novum Testamentum Domini nostri Iesu Christi latine secundum editionem sancti Hieronymi. Pars Prior – Quattuor Evangelia*, Oxonii, e Typographeo Clarendoniano M DCCC LXXXIX – M DCCC XCVIII, 779 p.; *Pars secunda Epistulae Paulinae*, Oxonii, e Typographeo Clarendoniano M DCCC XIII – M DCCC XLI, 765 p.; *Partis Tertiae Fasciculus primus – Actus Apostolorum*, Oxonii, e Typographeo Clarendoniano M DCCC CV, usque ad 228 p.; *Partis Tertiae Fasciculus secundus – Epistula Jacobi, Epistula Petri prima, Epistula Petri secunda, Epistula Iohannis prima, Epistula Iohannis secunda, Epistula Iohannis tertia, Epistula Iudae*, Oxonii, e Typographeo Clarendoniano M DCCC XLIX, usque ad 405 p.; *Partis Tertiae Fasciculus Tertius – Apocalypsis Iohannis*, Oxonii, e Typographeo Clarendoniano MCCCCLIV, usque ad 596 p.

RECENSIONS

Ramon ORDEIG I MATA, *Cartulari major, dit Llibre Verd, del monestir de Cuixà. Assaig de reconstrucció*. Revisat i prologat per Aymat CATAFAU, (Estudis Històrics. Diplomataris 11), Vic 2019, 544 p.

Editor de *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)* en set volums (1993-2004), i a part de la seva contribució decisiva a la *Catalunya Carolíngia* (edició dels volums IV [1999] i VIII [2020] —aquest darrer treball guardonat amb el premi Serra d'Or de recerca 2021—), revisió i contribució als volums V [2003] i VI [2006] i la continuació del *Diplomatari de la catedral de Vic (segle X)* d'Eduard Junyent, amb els volums consagrats al segle XI (2000-2010), Ramon Ordeig va sorprendre els estudiosos de Catalunya amb l'edició dels tres volums consagrats al *Diplomatari del monestir de Ripoll*, que abasten els documents dels segles IX-XII, volums apareguts entre 2015 i 2017. I diem que es va tractar d'una sorpresa, entre d'altres aspectes, per un motiu concret. Al final del preàmbul del tercer d'aquests volums, l'autor agràia el suport econòmic rebut de la Dra. Lourdes de Sanjosé i Llongueras i d'una altra persona que va voler restar en l'anonimat. I afegia: «És una mostra més de la bona feina que fa el mecenatge privat en el nostre país, com l'ha feta durant molts anys, en contrast amb la gasiveria de les institucions públiques pel que fa referència a la promoció i a l'ajuda d'obres com la present». La sorpresa té dos vessants. D'una banda, algú des de l'àmbit privat ha percebut la rendibilitat científica d'ajudar econòmicament els projectes del dr. Ramon Ordeig. De l'altra, hi ha hagut l'eficàcia del resultat: pel que fa a Ripoll, tres volums de treball ardu, feixuc i esplèndid. No entrarem ara en cap consideració sobre la «gasiveria» dels poders públics a l'esguard d'uns projectes semblants. Ens fa l'efecte que esbrinar la gasiveria o l'esplèndida dels poders públics a l'esguard dels projectes que promocionen o no promocionen seria prou més complicat que confeccionar un *Diplomatari* ardu, feixuc i esplèndid. Potser és per això que el dr. Ramon Ordeig, sempre sortosament emparat per les persones privades que li donen suport, sorprèn ara novament l'erudició catalana amb l'assaig de reconstrucció del *Cartulari major* de Cuixà.

Val a dir, com reconeix ell mateix, que el curs 1984-1985 Ramon Ordeig va obtenir un ajut de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica de la Generalitat de Catalunya, la cèlebre CIRIT, per al projecte «Recull de la documentació medieval (s. IX-XII) d'origen català conservada a la Bibliothèque Nationale de París». Tal com ell mateix diu en el *Preàmbul* d'aquest volum, «un dels resultats de la recerca fou el recull de còpies i extrets del Cartulari Major del monestir de Cuixà, anomenat Llibre Verd» (p. 17). Les còpies i extrets provenen dels mss. 9, 107, 117 i 238 de la col·lecció Baluze i de diversos volums de la col·lecció Moreau —enumerats, cosa que sempre s'agraeix—, completades amb la verificació de les edicions de documents cuixanencs dels segles XVII i XVIII i amb les còpies i extrets del *portefeuille* de Fossà conservat als ADPO («Recueil des Monumens pour l'histoire du Roussillon», ADPO, 12 J 24). Els n. 238-239 d'aquesta sèrie fossanenca són específics de Cuixà i el darrer porta per títol *Analyse du Cartulaire Majeur de St. Michel de Cuixa, dit Livre verd*. La localització del material i la seva elaboració posterior van depassar egrègiament l'ajut públic rebut durant un any. D'aquí la nota de gasiveria. D'aquí també el fet que unes

publicacions fonamentals per a la història dels orígens de Catalunya i per la conservació de la memòria històrica dels catalans no puguin ostentar cap crèdit públic.

Ordeig ja havia treballat sobre Cuixà en la *Introducció* al volum VI de *Catalunya Carolíngia*. Per això adverteix en la *Introducció* d'aquest volum que hi repetirà dades ja publicades. El context, però, és diferent. Primer, perquè la documentació esguardada en la *Catalunya Carolíngia* no ateny més enllà de l'any 1000, mentre que el diplomatarí reconstruït de Cuixà arriba fins al final del segle XII. I segonament, perquè la *Catalunya Carolíngia* és una edició diplomàtica de documents conservats en original, còpia o regest, i el volum de Ramon Ordeig és d'antuvi un «assaig de reconstrucció». Té en comú amb els volums de la *Catalunya Carolíngia* que també s'hi editen documents originals, còpies i regests, però la tasca essencial ha consistit a reconstruir com era un determinat volum de l'arxiu de l'abadia de Cuixà, perdut en temps de la Revolució Francesa: el cartoral major. La tasca de la «reconstrucció» s'origina així a partir de tres circumstàncies, una de negativa i dues de positives: a) el cartoral major de Cuixà va desaparèixer al final del segle XVIII, durant la Revolució; b) hi ha elements historiogràfics suficients a disposició dels estudiosos per a dur a terme la dita reconstrucció; c) Ramon Ordeig ha pres la decisió d'«assajar-la».

Conscient que el seu propòsit no és banal, Ordeig pren precaucions de cara a la metodologia científica del seu objectiu, la primera de les quals és esbossar una història —la primera— de l'arxiu monàstic de Cuixà i de l'emergència en el seu si del cartoral, des dels orígens (any 879) fins al 1793. Les dades més antigues provenen del moment de la inundació del monestir precedent d'Eixalada, any 878, quan fou necessari procedir a redactar quatre escriptures extenses de reparació. D'aquella època se sap que es va salvar de l'ensulsiada l'original del precepte de Carles el Calb del 871 i algun altre document d'interès transcendent per al monestir. Aquesta documentació primitiva fou copiada més tard al cartoral major. No es tenen més dades feaents sobre l'arxiu cuixanenc fins a les acaballes del segle XV, quan Vicenç Pisà, monjo de la casa, va redactar una història resumida dels orígens del monestir, a la qual hi va afegir una recopilació de privilegis reials, comtals i papals, i altres documents importants per a Cuixà, datats entre els segles IX i XV, copiats dels cartorals major i menor del cenobi.

En època moderna hi ha tres etapes ben conegudes de treball a l'arxiu cuixanenc. El 1586 el visitador apostòlic, l'ardiaca gironí Jaume d'Agullana, visita el cenobi i n'inventaria la documentació. Aquest inventari, s'ha de lamentar, és perdut. Deu anys després, Jeroni Pujades va copiar a l'arxiu de Cuixà documents conservats ara al segon volum dels seus *Flosculi* (BNF, ms. Baluze 238, f. 338-347), i alguns publicats a la seva *Crònica*.

A mitjan segle XVII, i com a tasca essencial en l'acció de França a Catalunya en el context de la guerra dels Trenta Anys, Pierre de Marca mobilitzà diverses persones perquè treballassin intensament en els arxius catalans buscant-hi documentació, per a poder justificar les pretensions de la monarquia francesa sobre les terres catalanes, assenyaladament les de la Catalunya Nord. El col·laborador de Marca al monestir de Cuixà fou el monjo Guillem Costa, que va redactar per al francès les còpies i extrets de documents cuixanencs conservats ara als mss. Baluze 107 i 117 de la BNF. Vint-i-vuit d'aquests documents, dels segles IX-XIII, foren copiats sobre els originals de l'arxiu, altres provenen dels cartorals major i menor, i disset documents venen de la compilació de Vicenç Pisà. Entre 1650 i 1740 diversos notaris de Prada van haver de copiar en els seus protocols còpies i esborranys de documents cuixanencs, alguns procedents dels cartorals.

Durant el segle XVIII, com a conseqüència de l'incendi de la «Chambres des comptes» de París (1738), va desaparèixer el gros dels documents econòmics de la monarquia francesa. Hom intentà pal·liar el desastre demanant als arxius provincials còpies de tots els documents reials conservats en aquells arxius. Més tard, el 1762, hom va ampliar la requesta a tots els documents relatius a la història de França. Amb això es va donar principi a la col·lecció dels 1.834 volums aplegats a la Biblioteca Reial de París per Jacob-Nicolas Moreau, amb còpies i extrets provinents de tota mena d'arxius francesos. En aquesta tasca, que va durar de 1764 a 1789, és a dir, fins a l'inici de la Revolució Francesa, i en terres catalanes, es va il·lustrar el jurisconsult perpinyanenc Francesc de Fossà (1717-1804), mobilitzant col·laboradors a les dues Catalunyaes, a Catalunya Sud el mateix Caresmar. Pel que fa a l'arxiu cuixanenc, el 1765 es va constatar que l'afectava un «desordre affreux», tal com va dir aleshores Antoni de Roumigières, i hom es pregunta si aquest desordre no fou conseqüència de la manera abrupta com Pierre de Marca va organitzar les seves recerques als arxius catalans. Com sigui, Fossà, molt conscient de les finalitats de l'arplega Moreau, a més de remetre documents a París, recopiant el que enviava i aplegant altre material, va formar el monumental «Recueil des Monumens pour l'histoire du Roussillon», avui sortosament dipositat als ADPO. En el primer volum d'aquesta sèrie hi ha moltes notes sobre l'arxiu de Cuixà i sobretot aquella *Analyse du Cartulaire majeur de Saint Michel de Cuxa, dit Livre Verd*, ja esmentada i sobre la importància de la qual no insistirem. Fossà treballà en els arxius nord-catalans fins que fou possible. El 1790, decretada la secularització dels béns del clergat i abolits els monestirs, el *maire* de Codalet va dreçar inventari dels objectes i dels títols de renda de Cuixà, inventari sortosament conservat. Entre els instruments arxivístics esmentava l'inventari anterior d'Agullana, el cartoral menor («Liber diversarum scripturarum»), el cartoral major o Llibre Verd i un misteriós Llibre Vermell, de pergamí, més antic que els altres dos cartorals, desconegut de Guillem Costa i de Fossà, que potser era un mer conjunt de pergamins enquadernats o qui sap si un cartoral d'un altre centre. El 1791 els edificis i els terrenys de Cuixà foren venuts, i el gener del 1793, quan encara hi havia un monjo, el monestir fou assaltat i saquejat. Com ja és sabut, al cap d'uns anys, el 1798, el Departament dels Pirineus Orientals va rebre l'ordre d'enviar a París tots els cartorals eclesiàstics incautats; el ciutadà Guiter, encarregat de l'arplega, va haver de confessar que en el territori de la seva responsabilitat només havia pogut trobar un registre del monestir cistercenc de Fontfreda.

Esbossada la història de l'arxiu del monestir, amb el seu final tètric, Ordeig fa un segon pas metodològic indispensable: detalla amb gran cura les fonts emprades per a la reconstrucció del cartoral major de Cuixà. Són les còpies i transcripcions dels folis 84r-175v, 209-220, 232-240 i 247-265 del ms. Baluze 117 de la BNF, on hi ha transcrits o extractats més de 400 documents provinents del cartoral major; el *Recueil* de Fossà, que, a més de copiar 92 documents del cartoral, indica els folis d'on els treu, i el cartoral rossellonès de Julià-Bernat Alart (Médiathèque de Perpinyà, ms. 107), depenent dels treballs anteriors i amb aportacions pròpies pouades als ADPO. La dada de l'inventari de l'arxiu que va ordenar el canonge Agullana, les poques i precioses notícies de Pujades i assenyaladament l'*Analyse* de Fossà permeten a Ordeig de saber que després de la visita de l'ardiaca gironí el cartoral fou relligat amb tapes de color verd i aleshores el relligador va equivocar-se en la ubicació d'alguns folis, anomalia ja detectada al seu dia per Fossà. Aplegades totes les dades disponibles, Ordeig descriu de manera molt convincent l'ordre i el contingut del cartoral major, tal com era a Cuixà els segles XVII i XVIII.

Val a dir ara que en l'edició del cartoral reconstruït, Ordeig no s'ha limitat als documents i extrems manuscrits moderns de Baluze, de la col·lecció Moreau i del *Recueil* de Fossà, que foren copiats o extractats directament del cartoral. El tercer pas en l'assaig de reconstrucció del cartoral de Cuixà ha consistit en la consulta dels fons de l'ACA (Monacals i Cancelleria), d'alguns mss. llatins, dels mss. de la col·lecció Doat de la BNF i dels fons conservats als ADPO, sèries G, H i J. D'aquesta manera la documentació del cartoral reconstruït surt corroborada per còpies medievals o modernes d'alguns documents cuixanencs que s'han conservat fora de l'arxiu de Cuixà. Hom té la impressió que l'assaig de reconstrucció ha donat tota la volta possible, atès l'estat actual dels nostres coneixements sobre documents catalans.

Com no podia ésser d'altra manera, Ordeig també ha rastrejat en impresos d'època moderna els documents cuixanencs que s'hi van publicar: la *Crònica* de Pujades, els *Capitularia regum francorum* i el *De concordia sacerdotii et imperii* de Baluze, a més de la *Marca Hispanica*, el *Spicilegium* d'Achéry, el *Thesaurus novus anecdotarum* de Durand-Martène, el butllari de Cocquelines, els volums de Mansi, l'obra de Vic-Vaissette, l'*Histoire de Cuxa* de François Font, les *Noticias Históricas* de F. Monsalvatje i les edicions documentals catalanes del segle XX a cura de Ramon d'Abadal, Eduard Junyent, Pere Ponsich i les del mateix Ramon Ordeig. Els editors moderns sovint fan servir edicions poc o molt anteriors i ordinàriament —amb les excepcions corresponents— no són fonts primàries de la documentació arxivística; això no obstant, permeten de fixar l'interès dels erudits per aquesta documentació i, en general, són molt útils per a rastrejar-la després de la dispersió/destrucció a conseqüència dels processos de secularització de les entitats eclesiàstiques.

Com instrument pràctic de l'arxiu d'una institució, el cartoral major de Cuixà contenia afegits, alguns dels segle XVI, altres d'anteriors. Resseguint la ubicació d'aquests afegits, Ordeig conclou que el cartoral fou escrit devers 1172 i acabat abans del 1183, perquè al foli 126v, final del cartoral, hi foren afegits (al verso) tres privilegis reials dels anys 1192, 1188 i 1183. En el recto del mateix foli 126 hi ha copiades dues escriptures del 1171 seguides de dues altres del 1137. El cartoral, doncs, fou copiat no abans del 1172 i en cap cas després del 1183. Pertany, doncs, a una generació relativament precoç del gènere cartoral.

Ordeig no té cap empatx a confessar que la seva reconstrucció del cartoral cuixanenc és parcial, perquè les fonts que li han permès la reconstrucció no presenten la còpia de tots els documents, ans hi barregen extractes i registres simples. Amb tot, l'aplec en trasllat o en registre dels documents del període que va del segle IX al XII ofereix la possibilitat de fixar morunys fermes per a la història del monestir. Encara que a les palpentes, Ordeig assaja una relació dels abats de Cuixà, la major part d'ells coneguts per registres i extractes breus, llevat del cas de l'abat Oliba. Establert l'abaciologia, Ordeig estudia les obres d'Oliba a l'església de Cuixà, i fa propostes suggeridores sobre la cronologia i el sentit de les mateixes, amb referència al programa que en temps de Carlemany s'havia dut a terme al monestir de Saint-Riquier, a la Picardia. Un altre apartat es dedica a estudiar la qüestió de la presència a Cuixà dels cossos dels sants Valentí, Flamidià i Nazari, i l'acció d'Oliba en relació amb les relíquies. Finalment, Ordeig dreça una llista dels escrivans dels documents recollits al Cartoral Major. La llista no és cronològica, ans alfabètica, i després de cada nom s'expressen l'any del document i el número que obté en el cartoral. En apèndix edita la vida de sant Pere Orsèol, dux estat de Venècia i Dalmàcia i monjo de Cuixà, copiada en uns folis finals del cartoral major, afegits el segle XVI, quan aquest es va relligar, com a conseqüència

de la visita de Jaume d'Agullana. Però no és el text que hi havia al cartoral el que edita Ordeig, ans una versió conservada al ms. lat. 5132 de la BNF, f. 93v-101v, procedent de Ripoll. L'autor anònim d'aquesta vida copiada al ms. ripollès va treballar sobre un text cuixanenc. Segurament fou el mateix que fou copiat al cartoral major durant el segle XVI, amb la mala sort d'ésser-hi transcrit per un copista potiner i descurat. És per aquesta causa que Ordeig, posat a transcriure una peça afegida tardanament al cartoral, s'ha decidit per la còpia que reflecteix millor el text cuixanenc primitiu. Al final de l'edició dels documents (còpia o extracte) segons l'ordre que presentaven en el cartoral major, Ordeig republica els registres per ordre cronològic, indicant sempre el número que la còpia o l'extracte obtenen en la seva edició.

Integrat en un generació d'erudits que pot considerar antecessors avials els drs. Ramon d'Abadal i Pere Ponsich, Ordeig ha proporcionat amb la seva reconstrucció del cartoral major de Cuixà un instrument per a esbrinar en el futur i ben a la menuda la història del cèlebre monestir, i per a integrar-la dins el marc de l'alta edat mitjana europea. L'instrument, tal com ha quedat, i mentre no aparegui documentació cuixanena nova, serà segurament susceptible de rebre poques rectificacions.

Ho corrobora la *Préface* del doctor Aymat Catafau, professor de la Universitat de Perpinyà, que obre el volum. Aquesta *Préface* és, de fet, la primera recensió que ha merescut l'«assaig de reconstrucció» del *Libre Verd* de Cuixà feta per Ramon Ordeig. Catafau hi pondera el resultat de la recerca amb una punta d'entusiasme. Sobre més de quatre-cents documents del Cartoral major de Cuixà, dos-cents trenta sis han estat publicats per primer cop en la reconstrucció de Ramon Ordeig; s'ha completat i corregit la llista dels abats; s'han donat elements per a enfocar de manera nova algunes qüestions relatives a les capelles superposades del Pessebre i de la Trinitat i a les relíquies dipositades als altars, qüestions debatudes temps ha entre liturgistes, historiadors i arqueòlegs. La relectura de les actes de consagració i del sermó del monjo Garsies que fa Ramon Ordeig en el *Preàmbul* del volum obre punts de vista interessants per a comprendre millor el sentit de la transformació de l'església abacial iniciada per l'abat Garí i completada per l'abat Oliba. Catafau hi pondera també la tasca pacient de recerca de les despulles arxivístiques que han fet possible la «reconstrucció» d'un llibre perdut. L'exposició de les etapes d'aquesta reconstrucció tal com la presenta Ordeig en el preàmbul és qualificada per Catafau com «un vrai plaisir de l'esprit» (p. 11).

La *Préface* de Catafau no es limita a descriure els mèrits de l'obra de Ramon Ordeig, sinó que en desenvolupa almenys una virtualitat. En efecte, davant l'obra d'Ordeig hom es pot preguntar: cap on mena la reconstrucció d'un cartoral perdut? Té sentit dedicar recerques laborioses a reconstruir precisament la documentació continguda en un cartoral, foli per foli, ni que fos el Cartoral Major de Cuixà? No fora més reditiu dreçar d'una vegada la llista de tots els documents cuixanencs dels segles IX al XII, amb independència de si fou o no copiat al cartoral? Deixant ara de banda la qüestió de l'existència efectiva de documents cuixanencs conservats fora del Cartoral, i deixant també de banda cap tesi general sobre la naixença, la tipologia i l'ús pràctic dels cartorals, és innegable que l'existència i la reconstrucció del cartoral major de Cuixà estimula la curiositat entorn del sentit d'aquestes compilacions documentals concretes.

Catafau remarca que el cartoral reconstruït de Cuixà presenta característiques clàssiques, comunes a molts cartorals. Els documents hi són transcrits segons un ordre conegut: primer la secció documental de prestigi (butlles papals, actes dels emperadors

i dels reis, donacions i confirmacions dels comtes i grans personatges), després la secció dels documents patrimonials, i aquests ordenats per localitats segons un esquema geogràfic precís: primer el Rosselló, després els comtats llunyans (Pallars i Ribagorça), després encara el Conflent. Amb la particularitat que alguns conjunts documentals sembla que han estat constituïts de manera que reflecteixen l'abans i el després d'un conflicte jurídic, com és ara la reclamació i la restitució de bens o drets en litigi.

La secció documental de prestigi legítima i ennobleix la institució que en pot fer gala: la inscriu dins la història, exalta la seva acció, garanteix la seva solidesa moral, en un mot, la converteix en força viva social. En molts cartorals aquesta secció és precedida per un dossier historiogràfic, és a dir, per una secció que vol documentar els orígens i les primeres passes de la institució. Aquests orígens, quan no són documentats estrictament, es basteixen amb retalls de la memòria de la institució, retalls transmesos i reconstruïts al ritme dels alts i baixos de la història. Els relats fundacionals contenen elements de procedència diversa en barreja: fundadors prestigiosos, intervencions miraculoses o providencials, descoberta o retrobament de relíquies, etc. Quan aquests relats prenen forma documental, apareix el fals, detestat per l'historiador, però tanmateix portador d'algun sentit, que s'ha d'esbrinar. Aquest tipus de falsos poden informar indirectament sobre perquè ha estat presa la decisió de constituir el cartoral, o per qui ha estat presa la decisió, o a causa de quines circumstàncies generals o particulars, o amb quines finalitats per a la vida cenobítica. El cartoral major de Cuixà s'obre amb dos falsos; l'anàlisi que en va fer Ramon d'Abadal ja havia posat en relleu quins elements verídics va utilitzar el redactor dels dos falsos, pescats en la documentació autèntica, per a bastir una història falsa i, això no obstant, creïble. Catafau n'hi afegeix un altre, que Abadal no va copsar. Un tal comerç dels autors dels cartorals amb la història és metodològicament inacceptable avui, de manera que ha calgut inventar un neologisme per a assenyalar l'especificitat del fenomen. Deixant-ho en francès, se'n diu el «mentir vrai»: «mentir» per la falsedat inherent a l'operació, «vrai» pels elements objectius, creïbles o creguts que arrossega. El problema a elucidar davant la paradoxa és fins a quin punt aquests híbrids de falsedat i veritat constitueixen o no una pauta per a llegir el conjunt del cartoral. La lectura que fa del *Llibre Verd* de Cuixà el professor Catafau va en aquesta direcció. El compilador del cartoral inventa i posa al principi del seu volum dos documents narratius (inventats, amb elements conservats per la transmissió d'una memòria antiga), seguits d'un extret del *Liber iudiciorum* visigòtic, amb el qual referma la seva competència jurídica. Immediatament després la còpia del sermó del monjo Garsies, amb la represa d'elements dels dos falsos inicials, dona un aire de narració històrica a aquest sermó, que també vehicula elements autènticament veritables: la catàstrofe d'Eixalada, la refundació del monestir a Cuixà, la dinàmica constructora dels abats Garí i Oliba. Només després d'aquest «monument» historiogràfic, el compilador del cartoral organitza els documents a disposició segons dossiers locals o jurídics. Aquesta organització deliberada obliga l'historiador a plan-tejar-se les raons de la selecció del material, de la seva ubicació dins el cartoral i del paper que cada document juga dins el dossier respectiu. És a dir, els cartorals tenen una arquitectura, no evident tot d'una, que cal saber llegir. I aquesta arquitectura és la que permet de copsar les finalitats darreres de la constitució del conjunt documental concret, donant raó de la selecció de determinats documents i dossiers i de l'omissió dels elements deixats de banda.

És reconfortant, doncs, veure en el mateix volum la reconstrucció del Cartoral Major de Cuixà feta per Ramon Ordeig i la primera lectura del seu sentit com a

document històric global que en fa Aymat Catafau. Si la reconstrucció d'Ordeig és un model de treball metodològicament parlant, la visió que dona Catafau del cartoral major de Cuixà i les pautes que assenyala per al seu estudi com a document històric en ell mateix i, en definitiva, per a comprendre la història de Cuixà tal com la veia un monjo o una comunitat culta del segle XII, és una proposta estimulante, que cal tenir en compte per a la totalitat dels cartorals catalans publicats fins avui i pels que ho seran un dia o un altre.

Jaume DE PUIG I OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

Ramon ORDEIG I MATA, *Diplomatari dels comtes Bernat I de Besalú i Guifré II de Cerdanya, germans de l'abat i bisbe Oliba*. Amb un pròleg de Martí AURELL i un epíleg de Lourdes DE SAN JOSÉ, (Estudis Històrics. Diplomataris 12), Vic 2022, 514.

Hom ha dit que els llibres cal llegir-los des del títol fins al colofó, passant per tot el que hi ha entremig. I és veritat. En aquest volum del doctor Ramon Ordeig i Mata, immediatament després del títol hi ha un «In memoriam» d'Eduard Junyent i Subirà, esmentat com «autor del diplomatari de l'abat i bisbe Oliba». Des del mateix llindar, doncs, el volum assenyala un seu *terminus a quo*. Immediatament després, en el preàmbul, Ordeig s'encarrega de glossar la dedicatòria de manera explícita: el seu volum s'inscriu en el seguici del *Diplomatari i altres escrits de l'abat i bisbe Oliba*, treball de Junyent premiat per l'IEC el 1948 i publicat feliçment i pòstuma el 1992 a cura d'Anscari Mundó. És en aquesta estricta continuïtat discipular que se situa Ordeig: «... vaig aprendre les beceroles de la ciència històrica sota el mestratge del doctor Eduard Junyent, tenint sempre com a referent l'obra de Ramon d'Abadal» (p. 12). Tant Abadal com Junyent han estat decisius per a definir la figura històrica de l'abat-bisbe Oliba. Seguint l'impuls d'aquest precedent, Ordeig lliura ara el fruit de la seva recerca documental sobre els dos germans d'Oliba, el comte Bernat I de Besalú i el comte Guifré II de Cerdanya, i la disposa en continuïtat estricta amb la documentació, ja publicada en els volums de *Catalunya Carolíngia*, sobre els pares de tots tres germans, el comte Oliba Cabreta i Ermengarda.

En aquest moment hom pot dir que l'erudició catalana ja s'ha acostumat als procediments metodològics del doctor Ordeig pel que fa a la publicació de documents. Són els de la bona erudició de sempre, recollits ara no fa gaire per Robert-Henri Bautier en la reunió celebrada a Barcelona l'octubre del 1974 per la comissió Internacional de Diplomàtica, i després adoptats en el V Congrés Internacional de Diplomàtica celebrat a París el setembre del 1977. Essent aplicats aquests criteris per Ordeig amb rigor i amb gran sentit de la responsabilitat, els seus mètodes segreguen adicció, en el sentit que obren i tot seguit satisfan les expectatives científiques obertes pel simple títol del volum.

Aquesta vegada, doncs, el volum traspua un cert pes de factors personals lligats amb el discipulat confessat obertament per Ordeig. El *Diplomatari d'Oliba* junyentià és present a tot el volum: com aplec documental, com a perspectiva d'una època, com a resultat final. L'aplec documental d'Ordeig ha tingut «dificultats evidents» (p. 11), a causa de la dispersió dels documents; això no obstant ha aportat «una vintena de documents inèdits referents als dos comtes, especialment al comte Guifré de Cerdanya»

(ib.). La perspectiva epocal ve donada per la possibilitat de seguir la continuïtat en la documentació d'una família decisiva en la formació de la nació catalana, des dels temps carolingis fins a la segona meitat del segle XI; donada la possibilitat, el projecte, l'«assaig» resulta irrefrenable. El resultat final Ordeig el pondera en números. Si el *Diplomatari* d'Oliba aplegava 164 documents, el diplomatari dels seus dos germans comtes n'aplega 158. Oliba nodrí els arxius de tres institucions: els monestirs de Cuixà i Ripoll, la mitra de Vic; cadascun dels comtes només en nodria un. Per tant, el resultat és almenys equiparable al diplomatari de Junyent. Junyent, sempre Junyent.

Ordeig al·lega que la publicació d'aquest diplomatari és «una bona manera de commemorar el mil·lenari de la mort de Bernat Tallaferro» (p. 11), i hauria pogut afegir que és la millor manera, per raons òbvies. Però la veritat és que un treball d'aquesta naturalesa no s'origina i no es duu a terme només per l'escaïença d'un aniversari. El que li ha donat naixença és el neguit de completar la recerca documental sobre uns personatges decisius en l'època de la pre-història de Catalunya, d'una època que ha deixat rastres literaris i artístics posteriors remarcables i que, en conjunt, es dreça davant la consciència actual dels catalans com un temps èpic significatiu. El neguit i, ben entès, la destresa per a fer-ho, manifestada en la familiaritat que Ordeig demostra tenir amb la documentació que publica i estudia.

A diferència d'altres personatges i entitats d'aquella època, els comtes i comtats de Besalú i de Cerdanya es van fondre amb el de Barcelona relativament aviat: l'any 1111 el primer i el 1134 el segon. La documentació dels dos comtats passà a disposició de l'arxiu dels comtes de Barcelona. Per això el *Liber Feudorum maior* (ACA, Canc., reg. 1), enllestit el 1192, conté 23 documents del comtat de Besalú (n. 496-517 de l'edició de F. Miquel) i 156 del comtat de Cerdanya (n. 531-696 de la mateixa edició). Aquests darrers també foren copiats el segle XIII en el *Liber Feudorum Ceritaniae* (ACA, Canc., reg. 4). Partint de l'Arxiu Reial, Ordeig ha recossiat els arxius dels bisbats de Girona, Elna, la Seu d'Urgell i Narbona, els arxius (o llurs desferres) dels monestirs de Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, Cuixà, Arles, Bagà, Camprodon, Serrateix, Besalú (Sant Pere i Santa Maria), Sant Pere de la Portella, Sant Martí del Canigó i la comanda templera del Masdeu. Tenint en compte la dispersió dels arxius monacals antics, ja es comprèn la paciència i la meticulositat que aquesta feina ha requerit. Els arxius civils (ADPO, AHCB, arxiu Comarcal i Municipal de Puigcerdà) han proveït discretament el recull.

Ordeig també exposa amb detall les fonts historiogràfiques, antigues i modernes, on ha trobat material, per minso que fos: Els *Annals* antics de Ripoll, la *Brevis Historia monasterii rivipullensis* i altres romanalles ripolleses, les *Gesta comitum*, el *Chronicon breve* de Sant Martí del Canigó, les *Histories* de Pere Tomic (1495), la *Historia general de los Santos* d'Antoni Vicenç Domènec (1602 i 1630) la *Historia* dels comtes de Diago (1603), la *Corónica* de Pujades (1609), el *Compendio* de Reginald Poc (1627) i *La Perla de Cataluña* de Gregorio de Argaiz (1677). Dels francesos han fet aportacions valuoses Luc d'Achéry, Baluze, ajudat pel monjo de Cuixà, Guillem Costa, amb els apèndixs a la *Marca Hispanica* i els *Capitularia regum francorum* (1688), i l'*Historie générale de Languedoc* de De Vic-Vaissète (1730-1745). El segle XVIII, gran segle del treball arxivístic a Catalunya, contribueix a l'aplec del cartoral amb dues relíquies contingudes als volums III i VIII de l'obra del premonstratès Jaume Pasqual, *Sacrae Cataloniae antiquitatis monumenta* (BC, ms. 729) i amb el treball fonamental de Francesc de Fossà als arxius eclesiàstics nord-catalans. Entrant al segle XIX, són de rigor els esments de Jaume Villanueva, la *España Sagrada* de Flórez-Merino-La Canal, els treballs arxivís-

tics de Roc Olzinelles, Jacques-Paul Migne, Louis de Bonnefoy i Léopold Delisle; l'ampliació i reedició de l'*Histoire Générale de Languedoc* a cura d'Édouard Dulaurier (1872→), els llibres sobre Ripoll de Josep M. Pellicer i Pagès, l'obra de Julià-Bernat Alart, les *Noticias históricas* de F. Monsalvatje i Fossas. La historiografia dels segles xx i xxi, de J. Miret i Sans al mateix Ramon Ordeig, en la mesura que ha fornint dades al diplomatarí és detallada a les p. 43-45 i 54-56, i la suposem avantatjadament coneguda pel lector.

El diplomatarí, doncs, conté 158 documents: 36 del segle x, 121 del segle xi. Dels 158 hi ha el text sencer de 121, el text parcial o incomplet de 13, i el regest (a vegades més d'un regest) dels altres 23. Com el lector ja ha vist, el números no lliguen: en realitat són 157 documents + 1 epitafi (doc. 154 del diplomatarí). Dels documents conservats en original Ordeig en dona sengles fitxes, esmenta la procedència de les còpies, tant les fonts arxivístiques com les còpies i regests dels erudits dels segles moderns, esmenta el cèlebre quadern de Joan de Barcelona (BNF, ms. lat. 2858, f. 64-71v) ja fa temps estudiat per Ordeig mateix, i el *Cronicó* de Sant Martí del Canigó publicat per Baluze al *Miscellaneorum liber secundus* (1679). Els primers 36 documents del diplomatarí, tots del segle X, com s'ha dit, ja han estat editats per Ordeig i altres als volums V, VI i VIII de *Catalunya Carolíngia*. Dels 122 restants, tots del segle xi, n'hi ha dinou de rigorosament inèdits i la llista n'és donada a la p. 51. A les p. 52-53 hi ha la llista dels escrivans, a les p. 56-57 la dels documents falsos i exclosos, i a les p. 57-65 la relació dels fons arxivístics i biblioteques consultades, amb indicació de les sèries, unitats arxivístiques i mss. concrets. La resta d'aquest preàmbul tan analític, fins a la p. 140, és dedicada a comentar «algunes dades històriques que es desprenen del diplomatarí» (p. 65).

Sota aquest títol deliberadament modest, Ordeig desplega el programa que ha donat naixença a l'aplec documental: completar l'estudi de la família d'Oliba Cabreta i dels seus dos fills, l'un comte de Besalú, l'altre comte de Cerdanya. És un estudi cenyit als documents publicats, als fets documentats. Ordeig no té cap més pretensió —i no és poca— que esbossar el fris històric fermament documentat d'una família comtal catalana, des del casament d'Oliba Cabreta i Ermengarda el 966/967 fins a l'extinció del comtat autòcton de Cerdanya, explorant la documentació de referència publicada a la *Catalunya Carolíngia*, al *Diplomatarí d'Oliba* de Junyent, i al volum del diplomatarí dels dos comtes que ha enllestit l'autor.

Es tracta d'una lectura crítica, que escomet tots i cadascun dels problemes que l'historiador detecta en els documents. Ja d'entrada, el document que informa de les noces del Cabreta i Ermengada planteja un problema de cronologia que Ordeig resol fixant el casament en un arc de temps que va de l'agost del 966 al 16 d'agost del 967. Aquest document és, de fet, un acte de donació que els novells esposos fan al monestir de Ripoll i és signat també pel germà d'Oliba Cabreta, Sunifred, que mor el 20 d'octubre del mateix any. Junyent i Mundó consideraven aquesta signatura un afegit d'un copista erudit i mal informat. Adduint altres exemples de signatures *post mortem*, Ordeig assenyala que la pràctica de fer signar un document amb posterioritat a la celebració de l'acte, àdhuc la d'introduir-hi la signatura d'un difunt, té la intenció d'associar una determinada persona a aquell acte, independentment de si hi participa o no, fins i tot de si és viva o no, per raons de tipus familiar, afectiu o polític que poden posar entre parèntesi un aspecte de la veracitat històrica. Aquí hi ha l'enjòlit de la lectura dels documents. L'historiador hi busca la veritat estricta, una veritat que en podríem dir matemàtica, amb tot el dret; però ha de tenir la precaució de saber veure

que cada document obeeix a una lògica determinada i que, en virtut d'aquesta lògica, no sempre ni de bon tros matemàtica, els autors dels documents hi introdueixen elements que per a ells performen el document en un sentit que nosaltres, a distància de segles, hem de saber llegir; sense aquesta precaució, l'historiador perd l'oportunitat de copsar fets d'una naturalesa històrica diferent de la data precisa i matemàtica d'una boda o d'un òbit —sense que això vulgui dir que la precisió de les dades sigui irrellevant, ben al contrari. En el cas que ens ocupa, les associacions en els documents de personatges absents i àdhuc morts s'ha de llegir a la llum de la idea que la família tenia de si mateixa per la funció social que exercia i del paper que es reconeixia a cadascun dels seus membres en virtut de la dita funció.

En aquesta part del preàmbul Ordeig tracta tot un seguit de qüestions incertes: de qui era filla Ermengarda, esposa del Cabreta? No hi haurà resposta apodíctica, però sí una indicació per a explorar en direcció al comtat del Pallars. En canvi rectificarà la data de la seva mort, fixada per Coll i Alentorn i Armand de Fluvià l'any 1013, i la posarà a les acaballes del 995. Hi ha, és cert, una comtessa Ermengarda que mor el 1013, però es tracta de la segona esposa del comte Guislabert I de Rosselló.

Amb correccions com aquestes i amb indicacions de línies de recerca encara no fressades, Ordeig rastreja tot el currículum de la família comtal: infància i joventut de Bernat i Guifré, amb les primeres actuacions al costat de llurs pares i de la mare un cop vídua; la influència de Miró Bonfill, comte de Besalú i bisbe de Girona, sobre els nebots i la família en general; l'abdicació d'Oliba Cabreta, la seva entrada com a monjo de Montecassino i el repartiment de la seva herència; la trajectòria dels fills petits, Berenguer, bisbe d'Elna, i Oliba, el futur monjo, abat i bisbe, Adelaida, casada amb el senyor d'Ogassa, i la germanastra Ingilberga, la tristament famosa abadessa de Sant Joan amb les seves monges folles. La biografia del comte Bernat Tallaferro, que va de la p. 80 a la 107, no és una biografia històrica narrativa, ans una biografia destinada a recollir totes les informacions que es desprenen dels documents: família, intitolació, firma en els seus documents, govern dels seus comtats, els vescomtes i altres alts personatges de la seva cort, els castells que posseï, l'expedició militar a Còrdova —no documentada en el seu cas, però possible—, els monestirs que va fundar i protegir, el bisbat de Besalú (i Cerdanya), els viatges a Roma i la seva mort al Roine, tornant-ne. Atenció especial és dispensada a la disputa d'Ullastret entre la vella comtessa de Girona, Ermessenda, i el comte Hug Ponç d'Empúries, en la qual l'abat-bisbe Oliba va actuar a favor de la comtessa i Tallaferro a favor del comte emporità, conflicte prou documentat a l'ADG. Un conflicte jurídic dividia la família, i aquesta divisió només va poder ésser superada gràcies a les gestions d'Oliba, que mobilitzà tots els barons del comtat de Girona i part dels de Barcelona per a fer acceptar la resolució del conflicte a favor d'Ermessenda. La mort de Tallaferro dona peu a Ordeig per a estudiar l'encíclica mortuòria, redactada pel seu germà, l'abat i bisbe Oliba, i la seva tomba a Ripoll, amb l'epitafi, oportunament editat, com s'ha dit, en el diplomatarí. Segueix després un apartat dedicat a l'adveració del testament i un altre a la moneda batuda a Besalú, a joies i relíquies personals de Tallaferro, conegudes gràcies a informacions de Villanueva.

El capítol dedicat a estudiar el comte Gifré II de Cerdanya segueix exactament l'esquema aplicat a Tallaferro i conté moltes rectificacions de dades que anteriorment no havien estat interpretades amb l'exactitud que hi esmerça Ordeig, començant per la procedència de la comtessa Guisla, primera muller de Guifré II. No els detallarem. N'hi haurà prou esmentant els apartats dedicats a la fundació del monestir de Sant

Martí del Canigó, a l'adquisició simoníaca de l'arquebisbat de Narbona per al seu fill Guifré i a la seva encíclica mortuòria amb 101 respostes, encíclica i respostes oportunament reeditades en el doc. 155. L'anàlisi acurada que fa Ordeig de cadascun dels punts documentats i tractats reserva sorpreses. El resultat final és el fris que hem evocat suara. No s'havia fet mai una lectura global de tota la documentació referent a Oliba Cabreta i la seva descendència. En resulta un fris amb clars i obscurs, amb una credibilitat històrica puixant, amb llacunes també, amb detalls que contribueixen a donar color a una investigació severament documentària, que no diu res que no es pugui llegir i que llegeix amb intel·ligència, desvelant possibilitats no explorades i aportant novetats, com és ara la «relació dels comtes de Cerdanya-Conflent i del seu monestir de Cuixà amb el monestir de San Michele della Chiusa» (p. 137). Cal dir que Ordeig acaba el seu preàmbul esmentant els juraments de fidelitat en vulgar transcrits als documents i els noms personals transcrits en llatí i català, en barreja (p. 138-140).

La «ratio editionis» (p. 141-142) obre i l'indispensable índex de noms (p. 425-486) clou l'edició dels 158 documents del diplomatar. Abans de l'inici de l'índex Ordeig avisa que no s'hi han inclòs els noms de «la taula de tradició de cada document ni els centenars de noms del rotlle mortuori de Guifré II» (p. 425). I des d'ací potser val pena avisar que l'índex únic de noms és antroponímic i topogràfic.

És després de l'índex que el volum ofereix encara un epíleg a càrrec de la doctora Lourdes de Sanjosé i Llongueras. És una contribució complementària al diplomatar des del camp de la història de l'art. La doctora Sanjosé ofereix dades sobre les relíquies, l'orfèbreria, les monedes i els anells esmentats en els documents com a possessió del membres de la família comtal, amb una observació prèvia: per a emmarcar bé l'estudi d'aquests elements sumptuaris és indispensable conèixer els itineraris dels personatges, els seus moviments (construcció, compres i rehabilitació d'edificis, assistència a consagracions d'esglésies), els viatges que van fer, de tipus bèl·lic o pacífic, i els contactes que van poder establir amb ambients religiosos, intel·lectuals i artístics diferents dels habituals.

Pel que fa a les relíquies, Tallaferro en va aconseguir a Roma una de la vera creu, relíquia que ha donat molt de joc a Besalú, i en la conservació i dignificació de la qual no fa pas tant hi va tenir un paper el besaluenc senyor Francesc Cambó. Les relíquies venerades en una localitat donaven estabilitat i prestigi al lloc. La polèmica de la Reforma contra les relíquies va anar lligada amb la superstició. Durant el període post-constantinià i al llarg de tota l'Edat Mitjana, a més de distingir-se amb aures comercials poc justificables, les relíquies van formar part del món estrictament religiós per tota una sèrie de consideracions que ara no són del cas. Hi va haver, naturalment, una jerarquia entre les relíquies. Les vinculades o vinculables directament amb Jesús, Maria, els apòstols i els evangelistes eren les més preuades. Per això el propòsit de Tallaferro de dotar Besalú amb un fragment del *lignum crucis* s'ha de tenir com una fita important en els designis polítics del comte. Perfeccionant l'obra dels seus antecessors, que havien dotat Besalú amb un monestir benedictí, Sant Pere, i una canònica agustiniana, Santa Maria, Tallaferro es preocupà de disposar d'un bisbat, ni que fos palatí, i s'endugué de Roma una vera creu. Devoció i afany de prestigiar el comtat, dues cares de la mateixa moneda.

En la documentació conservada sobre la creu de plata que hostatjava el *lignum crucis* s'esmenten alguns elements decoratius d'època carolíngia o més antics que l'adornaven, com és ara un segell de pedra obscura amb inscripció: «KAROLUS REX

INPERATOR». La creu, versemblantment, fou remodelada el segle XIII i hi foren afegits elements nous. El que sembla indiscutible és que els comtes de Besalú, sobretot arran de llurs viatges a Roma, van atresorar gemmes, camafeus i altres antiguitats, algunes de les quals foren aplicades a la creu del *lignum crucis*.

Pel que fa a les monedes, la doctora Sanjosé descriu un mancusos d'or i uns diners d'argent atribuïts a Bernat I. Dels anells documentats en testaments i donacions no se'n ha conservat cap de Besalú. D'època comtal s'ha conservat a la catedral de Girona l'anell d'Ermessenda, temps era temps incrustat al frontal daurat de l'altar major.

Finalment la doctora Sanjosé descriu tres miniatures: la del f. 61 del *Liber Feudorum maior* (ca. 1192-1192), on es representa Tallaferro en el moment de donar els castells de Pena i Taltaüll al seu fill Guillem; la del f. 2 del *Liber feudorum Ceritaniae* (1220), on es pinta un jurament de fidelitat prestat a Guifré II, d'entre 1025 i 1035; i la del f. 7v del mateix llibre, amb el jurament de fidelitat que el bisbe d'Urgell fa al comte Guifré. Són tres miniatures probablement degudes a tres mans; cadascuna d'elles és esplèndida en l'aplicació de possibilitats artístiques sensiblement diferenciades.

Semblaria que un epíleg és el punt i final d'una obra. No en aquest volum. El tanquen encara dotze làmines, que reprodueixen en color la cara escrita de cinc pergamins originals del període (1002-1040), la lipsanoteca de Berga amb l'empremta del segell del comte Bernat I —reconstruït al costat—, dues miniatures més del *Liber Feudorum maior* i tres del *Liber Feudorum Ceritaniae*, acabant amb una miniatura del menologi de l'emperador bizantí Basili II (976-1025), on hi ha representada una creu patriarcal amb el *lignum crucis*.

«Aquest diplomatarí consolida de forma decisiva el nostre coneixement dels comtats medievals de Besalú i Cerdanya. ... Exemplar en més d'un sentit, traça el camí a seguir per als futurs historiadors». Això estampa Martí Aurell i Cardona al pròleg d'aquest volum, tant carregat de coses. No és possible resumir amb més brevetat i exactitud el mèrit de l'obra d'Ordeig.

Jaume DE PUIG I OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

Fernand PELOUX, *Un témoin ancien de la première translation d'Eulalie parmi les fragments de Vic* (ABEV, frag. XI/30, BHL 2697). *Notes sur le dossier hagiographique de la sainte patronne de Barcelone*, dins «Miscel·lània Litúrgica Catalana», XXIX (2021), 187-222.

Joaquim GARRIGOSA, *Dos fragments de breviari catalans fins ara desconeguts a la Biblioteca Nacional de França* (BNF, Supplément turc 983), dins «Miscel·lània Litúrgica Catalana», XXIX (2021), 223-236.

Els darrers decennis s'ha produït un degoteig constant d'estudis sobre fragments de manuscrits catalans. En general es tracta de fragments que criden l'atenció dels estudiosos per la seva antiguitat. Gràcies a les edicions d'aquest material i als estudis que han desvetllat, la visió que podem tenir avui del passat de Catalunya en l'aspecte de la vida intel·lectual ha fet un tomb decisiu, si prenem com a referència la visió que en podien tenir els homes de la Renaixença.

Evoquem ací de forma expressa el vast moviment que fou la Renaixença. Durant molt temps hi ha hagut consciència compartida que la Renaixença ha estat un punt

d'inflexió en la vida catalana. La Renaixença fou com un gran anhel; l'anhel va tenir la virtut d'anar-se concretant en realitats. Ras i curt, com ho ha dit un escriptor català del segle vint, es va començar per la literatura i es va acabar en la política. Els resultats de la inflexió, vistos, si això era possible, des de la perspectiva dels primers renaixents, han estat tant espectaculars que avui la Renaixença ja és vista com una etapa acompanyada, a disposició de l'estudi erudit pur i simple.

La recerca sistemàtica de fragments de manuscrits catalans té un punt d'arrencada molt potent. Es tracta del treball d'Anscari Mundó aparegut a l'«Anuario de Estudios Medievales», on identificava les obres contingudes als fragments de manuscrits conservats a l'ACA. No és que abans d'aquest estudi hi hagués un erm absolut. El pinyol del treball de Mundó consistia en palesar la varietat dels interessos intel·lectuals que els fragments revelaven. A partir d'aquest moment, l'estudi de les desferres de manuscrits, la recuperació i la catalogació dels fragments als establiments arxivístics i bibliotecaris i llur edició i estudi han fet passes de gegant. Per cenyir-nos a l'IEC, recordarem només que la revista «Miscel·lània Litúrgica Catalana» (1978-2022) ha publicat una vintena d'estudis i edicions de fragments de manuscrits, seguida per «ATCA» (1982-2022), on n'han aparegut disset.

Avui intentem valorar els dos fragments publicats al volum XXIX de «Miscel·lània Litúrgica Catalana». Començarem pel segon, a causa del seu caràcter increïble. Perquè és gairebé increïble la troballa de dos fragments de breviari català amb notació musical en un manuscrit àrab, el ms. 983 del *Supplément turc* de la BNF, on van servir de folis de guarda. Amb la particularitat que la notícia dels fragments, donada en línia per la BNF, els identifica com a folis d'un breviari «italien». Gràcies al fet que els dos fragments contenen notació musical, Joaquim Garrigosa l'ha poguda identificar com a notació catalana *in campo aperto*, de diastemàtica precisa. És, doncs, la música escrita la que ha permès identificar els dos fragments de breviari com a procedents de Catalunya.

Garrigosa confessa que només ha pogut estudiar el material en pantalla i per això és prudent en les seves afirmacions. Estima que els dos fragments pertanyen a dos manuscrits diferents, ambdós de la primeria del segle XII, quan la notació musical catalana —per cert, molt similar en tots dos còdexs— «es troba en una fase molt desenvolupada quant a la plasmació de la diastemàtica de sentit vertical, que és la que en aquell moment s'anava imposant a les nostres terres just abans de la substitució per la notació aquitana durant el segle XII» (p. 235). El primer fragment transmet part de l'ofici del diumenge III de Quaresma, el segon part de l'ofici de matines del dia de Nadal. Ultra l'edició dels dos textos, Garrigosa ha publicat la fotografia dels dos fragments, oferint així accés visual directe als mateixos. Queda per esbrinar, si mai era possible, quan i com dos fragments catalans d'un o dos breviaris del segle XIII han anat a parar al taller que els ha incorporats a un manuscrit turc on es transmeten tractats diversos escrits en àrab. La publicació del text podrà servir també per identificar la possible procedència a l'interior de la Catalunya Vella dels dos fragments de breviari. Totes les altres qüestions referents a l'*iter* del manuscrit del *Supplément turc* 983 queden obertes.

El segon fragment (bifoli, a dos corondells, de 20 línies) és vigatà, prové de l'arxiu parroquial de Sant Salvador de Bellprat, és del segle XI i incideix en la qüestió de la descoberta i primer trasllat de les relíquies de santa Eulàlia. Fins ara mateix, el relat de la descoberta i trasllat de les relíquies de la santa des de l'església barcelonina de Santa Maria de les Arenes (futura Santa Maria del Mar) a la catedral de la Santa Creu

era conegut gràcies a tres manuscrits dels segles XIV i XV: ACB, ms. 105, f. 72-73 (s. XIV, *Llegenda Daurada* amb suplement), ACB, ms. 104, f. 197-199 (s. XV, *Sanctorale primum*), ACB, ms. 108, f. 74-77 (s. XV, *leccionari* de l'ofici). Fernand Peloux no solament afegeix a la llista el fragment vigatà, ans encara: Tarragona, BP, ms. 141, f. 133-134v (s. XIIIin, *legendari* de Santes Creus); BAV, vat. lat. 7592, f. 58v-59v (s. XIV, *Llegenda Daurada* amb suplement); Biblioteca de la Catedral de València, ms. 84, f. 105-107 (s. XIV, *Llegenda Daurada* amb suplement); Vic, ABEV, ms. 83, f. 162v-163 (s. XIV, *breviari* de Barcelona [fragmentari]); BNF, ms. lat. 1309A-1, f. 210 (s. XV, *breviari* de Lleida). Passar de tres a nou testimonis d'un text determinat, sobretot quan un dels testimonis el fa recular dos o tres segles, aconsella una revisió a fons de la problemàtica inherent al text.

Segons Peloux, assessorat per Miquel dels Sants Gros, el fragment vigatà és del primer quart del segle XI, fou escrit possiblement a Vic i transmet de bell antuvi la passió dels sants cordovesos Faust, Gener i Marcial (que se celebra el 13 d'octubre), segons la versió del *Passionarium hispanicum*. Devien seguir alguns folis ara perduts i tot seguit apareix el text del trasllat de les relíquies de santa Eulàlia. Cap al final del text s'indica que la festa de la santa se celebra a Barcelona el 23 d'octubre; és possible, doncs, que el fragment hagi format part d'un *legendari* organitzat segons el cicle temporal. Com sigui, després d'haver remarcat algunes variants en el text vigatà referent als sants cordovesos, Peloux estudia detalladament el del trasllat de les relíquies de santa Eulàlia; una variant d'aquest text vigatà, omesa als manuscrits tardo-medievals i, en conseqüència, desconeguda fins avui, assenyala que la basílica on fou trobat el cos de la santa *ipso tempore asciterium monachorum erat*. L'esment de l'*asciterium* suscita un seguit de qüestions.

Per començar, cal tenir en compte que el mot prové del grec i que és emprat ara i adés en la documentació catalana d'època carolíngia per a designar una comunitat monàstica. Segonament, l'himne del bisbe de Barcelona, Quirze (s. VII), en honor de santa Eulàlia (*Fulget hic honor sepulcri*) esmenta que en el lloc de la sepultura de la santa el mateix bisbe hi va edificar un monestir.¹ Per tant, al principi del segle XI el text vigatà del trasllat de santa Eulàlia enllaça amb informacions que hi ha al text de l'himne del bisbe Quirze (s. VII), himne retrobat —o identificat?— pel metropolità de Narbona, Sigebod, i pel bisbe de Barcelona, Frodoí, quan procedeixen al trasllat de les relíquies de la santa, el darrer quart del segle IX. De manera que el fragment vigatà reflectiria el text contemporani del relat, redactat el segle IX, quan es va produir el trasllat. Els mss. tardo-medievals deixaran caure la variant vigatana de l'*asceteri*, perquè aquell record purament literari ja no tenia cap correspondència amb la nova Santa Maria del Mar.

A partir d'aquesta dada nova, Peloux reprèn tot el dossier del trasllat de santa Eulàlia. Es mostra molt cautelós a l'hora de fixar-ne la data, que els manuscrits tardo-medievals reporten al 874 (*Llegenda Daurada* de València) o al 877 (*breviari* de Barcelona), datació aquesta darrera acceptada el seu dia per Àngel Fàbrega Grau. Peloux evita la guerra de números; en comptes d'escometre el problema pel seu desenllaç, assenyala algunes qüestions prèvies. La primera és que tant l'arquebisbe Sigebod (873-885) com el bisbe Frodoí (862-890) són actius en llurs seus respectives la dècada de 870, dècada crucial en el món carolíngi. En segon lloc, el relat del trasllat omet qualsevol al·lusió

1. Ve a tomb recordar que el mot «asceteri» apareix encara en la cèlebre elegia d'*Els dos campanars* que clou el poema *Canigó* de mossèn Cinto Verdager.

al poder laic. En tercer, Peloux es demana si el trasllat s'ha esdevingut abans o després del trasllat de les relíquies de sant Baldiri de Nimes organitzat per Sigebod el març del 878, amb assistència de Bernat de Gòtia. Abans o després del concili de Troyes (estiu 878)? Abans o després de la caiguda de Bernat de Gòtia i de la investidura de Guifré el Pelós, efectuada secretament a Troyes? I encara: què significa que el trasllat de santa Eulàlia s'esdevingui quan Sigebod ja és fora de Barcelona? La precisió de la data del trasllat de les relíquies demana, segons Peloux, una anàlisi molt acurada de tot el que s'esdevé durant la dècada del 870, en el context carolingi general, en el context de la província narbonesa i en el context dels comtats catalans.

Del que Peloux no dubta és que el trasllat de les relíquies de santa Eulàlia a Barcelona no va tenir conseqüències fora de Barcelona. Desmunta així la tesi comunament acceptada fins avui que el poema *Cantica virginis Eulaliae* i assenyaladament la *Cantilène de sainte Eulalie* (ca. 880), primera mostra literària coneguda en llengua romanç sobre territori franc després dels juraments d'Estrasburg, fossin redactats com a conseqüència del trasllat de relíquies barceloní: s'ha suposat, però no se n'ha aportat mai cap prova sòlida a favor. Ben al contrari, estudis recents de Roger Berger i d'Annette Brasseur-Péry demostren que santa Eulàlia fou coneguda al nord de França abans de les invasions normandes i abans del trasllat de les relíquies de Barcelona. I resta encara sense resoldre el problema posat per la passió de santa Eulàlia divulgada al nord de França en la versió del martirologi de Beda el Venerable (BHL 2696). Aquest és un text molt difós, que té relacions amb un legendari de Saint-Amand (Viena, ÖNB, ms. 420) i amb un manuscrit del segle XII conservat a Munic (Cm 4531). L'estudi de la transmissió d'aquesta passió eulaliana queda pendent, i hom en reclamaria una bona edició abans de plantejar sobre bases noves si el culte eulalià en territori franc és o no independent d'una influència del trasllat barceloní.

Peloux toca de trasantó la controvèrsia sobre l'existència d'una santa Eulàlia de Barcelona diferent de la santa Eulàlia de Mèrida. Remarca que la presència de textos del segle VII i d'una necròpoli tardo-antiga organitzada entorn de la tomba d'Eulàlia permeten documentar «la réalité d'un culte, non pas l'historicité d'une martyre nommée Eulalie dans l'Antiquité à Barcelone» (p. 209), tesi ja sostinguda per Henry Moretus S. J. el 1911. També es pregunta si la història del culte de santa Eulàlia a Barcelona no s'ha d'estudiar en relació amb la història del culte de l'altre sant barceloní, sant Cugat. D'aquest sant es coneixen dues passions: la del *Passionarium hispanicum* i una altra que ha circulat al nord del Pirineu. Semblantment al cas de santa Eulàlia, el culte de sant Cugat —i d'altres sants hispànics— és viu al nord de França des dels inicis de l'època carolíngia. A diferència de sant Cugat, Eulàlia de Barcelona no és esmentada al principi del segle V per Prudenci, i aquest silenci ha estat un dels arguments forts —entre d'altres— per a invalidar la diferenciació de l'Eulàlia de Barcelona i la de Mèrida. Al capdavant, Peloux advoca per un aprofundiment en l'estudi de tots els textos relatius a les qüestions en discussió, i per a una crítica sana de les posicions de tots els historiadors que se n'han ocupat. En el seu treball Peloux assenyalava quins són aquests textos i quin és el grau de coneixement que avui se'n té.

L'estudi del fragment vigatà del trasllat de santa Eulàlia, doncs, ha servit per a suscitar preguntes inevitables. El fragment ajuda a retrotraure el culte de la santa cap al segle VII. Amb això la història d'aquest culte s'allarga, sense que per ella mateixa doni raó evident de l'existència de la santa barcelonina. Tanmateix Peloux no és bel·ligerant ni a favor i en contra de la tesi de l'existència d'Eulàlia de Barcelona. La

intenció i el fruit principal del seu article ha estat reunir informació codicològica i historiogràfica que fins ara no s'havia tingut en compte, amb l'ajut i la discussió de la qual serà possible, *a)* corregir i enriquir textos fonamentals, *b)* posar en relació tradicions diversificades de passionaris per veure com s'articulen entre ells o si són o no independents entre ells i en quin grau, *c)* datar millor els inicis i la difusió del culte eulalià. En sengles annexes són publicats el text crític del relat de la translació, col·locant els tres testimonis ja coneguts abans i utilitzats en l'edició de Fàbrega Grau, i els altres sis aportats per Peloux (p. 211-217); també és editada críticament la versió abreviada del relat transmesa en dos manuscrits tardo-medievals: Arxiu Capítular de Lleida, ms. RC 36, f. 406v-407 (s. XIV), i Lleida, Museu, ms. 825, f. 393v-394r (s. XV). Després de l'edició dels textos, són reproduïts fotogràficament el recto i el verso dels dos fragments vigatans.

Després de la lectura de l'article, hom té la impressió que Fernand Peloux no ha pas dit l'última paraula en aquestes pàgines del volum XXIX de la «Miscel·lània Litúrgica Catalana». És ben possible i en tot cas seria desitjable que l'autor arrodonís les seves recerques en les diverses direccions apuntades en aquest treball, o almenys en algunes d'elles. A partir de l'estudi minuciós d'un fragment de manuscrit vigatà han estat suscitats un munt de problemes referents a santa Eulàlia de Barcelona i al(s) passioner(s) relatius als sants hispànics. Alguns d'aquests problemes s'havien pogut considerar solventats i, en canvi, a partir d'ara es manifesten freturosos d'anàlisi més acurades; altres problemes són nous de trinca. Què més es podia demanar de l'estudi d'un fragment de manuscrit del segle XI conservat a Vic?

Jaume DE PUIG I OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

- M. Teresa FERRER MALLOL, Manuel RIU I RIU (dir.), Pere BENITO I MONCLÚS (estudis), Pilar SENDRA I BELTRAN, Carles VELA I AULESA (corpus doc.), Rafael GINEBRA I MOLINS, Roberto PILI i Esther REDONDO GARCÍA (col.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana. Volum I.1. Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213*, Barcelona, IEC – Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LXXXIII, 2009, 503 p.;
- M. Teresa FERRER MALLOL, Manuel RIU I RIU (dir.), Nikolas JASPERT, Manuel RIU I RIU i Carles VELA AULESA (estudis), Carles VELA AULESA (corpus doc.), Pere BENITO I MONCLÚS, Rafael GINEBRA I MOLINS, Teresa HUGUET-TERMES, Roberto PILI i Pilar SENDRA I BELTRAN (col.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana. Volum I.2. Tractats i negociacions diplomàtiques amb els regnes peninsulars i l'Àndalus (segle XI-1213)*, Barcelona, IEC – Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, CVI, 2018, 526 p.

El primer d'aquests volums l'obren unes paraules de la malaguanyada Maria Teresa Ferrer Mallol i del també malaguanyat doctor Manuel Riu, molt benvingudes, perquè trenquen una situació anòmala, aclaparadorament allargada en el temps: «Aquest llibre és el primer resultat d'un projecte de recerca de llarga durada de l'Institut d'Estudis Catalans... L'objectiu d'aquest projecte és publicar, en edició crítica, els tractats internacionals de Catalunya i després de la Corona d'Aragó i també els documents de nego-

ciació diplomàtica» (p. 9). Que l'Institut emprengui projectes de llarga durada pertany a la seva essència, i que el primer gran projecte de llarga durada de la Secció Històrico-Arqueològica, coronada la *Catalunya Carolíngia*, esguardi la diplomàcia catalana és una notícia de primer ordre. D'antuvi, perquè el terreny historiogràfic català en la matèria és erm. Segon perquè, si Catalunya recentment ha pogut ésser considerada «el nord del sud», és imprescindible estudiar com s'ha gestionat històricament una tal situació geogràfica. Per a fer un balanç objectiu de la situació res tant oportú com la col·lecció críticament editada dels documents diplomàtics que la poden documentar.

La història de l'IEC avisa que els seus projectes ambiciosos han estat fatídicament contrariats per la situació política, quan aquesta s'ha enverinat. També avisa que malgrat els enverinaments, l'IEC ha estat capaç de sortir-se amb la seva, a un preu alt en temps i en esforç personal, cal reconèixer-ho, però se n'ha sortit. En aquests moments cal esperar que el bon propòsit de la Secció Històrico-Arqueològica es mantindrà al preu que sigui, per les raons exposades en la *introducció* al volum per Teresa Ferrer i Manuel Riu.

El projecte, cal dir-ho, és complicat, com tots els grans projectes. I presenta més d'una semblança, en la seva gènesi, amb el que fou el projecte de la *Catalunya Carolíngia*. Quan es va dissenyar (1996), el projecte d'aquesta *Catalunya diplomàtica* volia ésser una edició crítica dels tractats internacionals de Catalunya i de la Corona d'Aragó, «amb introduccions davant de cada tractat per analitzar-ne el contingut i unes introduccions generals no gaire llargues destinades a presentar l'evolució de les relacions amb cadascuna de les àrees estudiades» (p. 10). També Abadal havia fet precedir l'edició dels documents corresponents als comtats de Pallars i Ribagorça amb l'estudi històric d'aquells comtats. En el cas de la *Catalunya Carolíngia*, a partir del volum IV els documents es van editar sense cap estudi històric global dels comtats als quals es referien, per moltes raons, entre d'altres per l'abundància i varietat de la documentació i també perquè la unitat comtal per ventura no era la unitat historiogràfica més adequada per a estudiar aquella societat. En els volums que ens ocupen la idea d'estudiar individualment tractat per tractat ha estat desestimada i s'ha preferit registrar tot el corpus documental, fent-lo precedir d'«un estudi detallat de les relacions amb cadascuna de les àrees estudiades, incloent-hi l'anàlisi detallada de cada tractat, fins i tot amb la identificació, si és possible, dels personatges que hi apareixen, tant ambaixadors i negociadors com testimonis» (p. 10).

Establert un criteri metodològic pel que fa als documents, calia delimitar l'àrea temporal de la recerca. Això va exigir esforç, perquè havent partit de la idea de començar a publicar els documents del segle XII endavant, al final s'ha rectificat i s'hi han inclòs els del segle XI. Perquè havia estat desestimada la documentació del segle XI? Per la força del corrent historiogràfic que veia en la documentació d'aquest segle gairebé de forma exclusiva l'apoteosi de la implantació de les relacions feudals, concretada en el pacte de vassallatge. Una anàlisi més fina, més atenta als fets, ha permès detectar que darrere certs juraments de vassallatge hi havia uns pactes que superaven la relació feudal senyor-vassall, puix que eren pactes contra un tercer: es tractava, doncs, d'aliances, i malgrat la formulació en termes feudals, la documentació havia d'ésser esguardada com una escriptura de pactes, és a dir, de tractats autèntics, encara que per la força de les circumstàncies els tractats prenguessin la forma o l'*acoùtremet*, per dir-ho en francès, de pactes feudals.

A part de dilatar la publicació dels primers resultats del projecte, la inclusió del segle XI va exigir multiplicar la recerca de fonts documentals, la crítica de les ja

publicades, i els desplaçaments de rigor cap als arxius poc explorats que encara podien proporcionar material. Tot el procés està ben explicat en la introducció, amb els noms i cognoms de tots els que hi van prendre part.

El material s'ha organitzat i distribuït en dos volums perfectament simètrics. En el primer, i no és casual, s'ha aplegat la documentació i els estudis referents a les àrees del nord i de l'est de Catalunya: Occitània i Provença, Gènova i Pisa. En el segon, la roda gira cap a l'oest i cap al sud: Hispània i Al-Àndalus. Les quatre direccions constitueixen l'àrea geogràfica i històrica del que serà la política exterior medieval catalano-aragonesa, ampliada progressivament cap al Mediterrani central i oriental, amb poques relacions directes amb l'Imperi. Aquest caurà tard sobre Catalunya, com a resultat de la política matrimonial dels Reis Catòlics, ja en ple Renaixement, després de la caiguda de Constantinoble, de la descoberta d'Amèrica, dels inicis de la Reforma, de la desclosa d'un altre mon, que relegarà el Mediterrani a papers secundaris.

La lectura dels quatre grans capítols que constitueixen la substància dels dos volums, és a dir, l'estudi del paper jugat per la Catalunya naixent a Occitània i al Llevant fins a Pisa, a la Hispània cristiana i a l'Àndalus, bo i seguint *pedetemptim* la documentació exhumada, convenç pel seu rigor, i la prova n'és que els panorames històrics dibuixats són coherents amb i superen la bibliografia que s'ha anat publicant des del darrer terç del segle XX fins avui sobre aspectes parcials i concrets de l'acció dels catalans fora de Catalunya en el moment de la desclosa de la nació. Prudentment, en el volum és ofert, com hem vist, un «estudi detallat de les relacions amb cadascuna de les àrees estudiades». En resulten, doncs, quatre estudis, encara no un estudi general i unificat, que ara serà possible i gosaria dir imprescindible d'emprendre. Bo i dividida la matèria en quatre capítols, hom percep clarament que la Catalunya naixent juga tots els papers al seu abast, és a dir, que surt a la batalla històrica amb decisió.

Però per ventura l'acció diplomàtica d'aquella Catalunya no és la que imaginaria un català del nostre temps. Després de la lectura dels quatre capítols, s'imposa una conclusió de caràcter peremptori: Catalunya comença el seu camí quan el poder carolingi s'esbrava i acaba dissolent-se, i el consolida quan s'esfondra el califat andalusí. La primera ensulsiada provoca la presa del poder i del regiment de la societat per part dels poders comtals autòctons; la segona permet l'arrencada econòmica gràcies a les paries provinents de les taifes andalusines. Dues potències s'esfondren i donen pas a una constel·lació de societats noves, que amb el temps esdevindran nacions estructurades. Les relacions de complicitat i de competència, de parentius encreuats i d'enfrontaments bèl·lics continus que caracteritzaran els segles XI i XII al sud de la Gàl·lia i al nord d'Hispània són d'una complexitat que mareja. Mèrit dels dos volums és no haver-la amagada rere abstraccions i simplificacions ideològiques. Per això també s'ha atorgat un paper important a la prosopografia, sense anar més enllà de les dades fornides pels documents. La informació prosopogràfica recollida en l'índex serà d'un gran ajut per als estudiosos del període que inmancablement vindran. És sobre la base dels fets documentats i ben explicats, sense amagar-ne les contradiccions, les limitacions i els sense-sentit que l'historiador ha de formular escrupulosament els seus judicis.

La lectura dels dos volums convenç, una vegada més, del fet que la història és discontinua i ondulant. Si queda clar, per exemple, que el camí de Catalunya a Occitània va prenent un sentit ascendent de consolidació, és espectacular com totes les energies dedicades a bastir l'hegemonia catalana en aquell espai s'esfondren a Muret en un sol dia, sense rectificació posterior possible. La discontinuïtat històrica es percep també

en els moviments de les societats del sud del Pirineu si els comparem amb els de les societats del nord. El món hispànic és un magma incert, ple de guerres, on un dia es guanya una batalla i al cap de poc se'n perd una altra, on les aliances van i venen, on els castells ara són de l'un ara de l'altre, malgrat les treves pactades, els hostatges intercanviats, els renys i els encoratjaments de l'Església. Els segles XI i XII es caracteritzen amunt dels Pirineus per l'equilibri —més teòric que real, cal dir-ho— dels poders imperial i papal. No és que hi faltin tensions, guerres i enfrontaments; ara bé, en aquella part d'Europa els fets basculen entre poders diríem auctòctons i, en major o menor mesura, acceptats. A Hispània el fenomen andalusí introdueix una variant distinta, susceptible de constituir una amenaça decisiva: Almansur, els almohades. Pirineu amunt els estats cristians hispànics van ser blasmats contínuament per les potències cristianes a causa dels seus tractes descarats amb els musulmans: lluitaven per a ells, cobraven les paries, no tenien ganes explícites de conquerir llurs terres, etc. Tota aquesta complexitat queda exposada i perfectament aclarida en l'estudi dels tractats donats a conèixer en els dos volums.

A parer nostre i pel que fa a l'acció intel·lectual de l'IEC, el programa tan ben encetat en aquesta aportació documental i en els estudis que la flanquegen hauria de tenir una continuïtat estricta en termes temporals. S'ha format un equip d'estudiosos, s'han explorat arxius, s'ha reunit una bibliografia pràcticament exhaustiva: és un aplec d'una riquesa excepcional. La societat catalana amb el temps ha anat rebent de l'IEC aportacions fonamentals per al coneixement de la història; ningú no pot dubtar que han ajudat a configurar una mentalitat crítica, basada en la racionalitat i en l'estudi rigorós, apta per a les batalles idelògiques i polítiques del nostre temps. L'aspecte diplomàtic havia quedat en l'ombra, per no dir en la foscor. Ara s'ha començat una tasca que necessita continuïtat. Exigirà esforç i recursos, però els guanys poden ésser tan substancials com els que ha generat l'estudi de la *Catalunya carolíngia*, amb el qual s'han conquerit uns mètodes de treball i uns coneixements que posen el nostre país en la posició correcta des del punt de vista de la historiografia.

Sigui'ns permès de fer una observació, que no és de caràcter crític. És més aviat un *desiderátum* de cara als estudis a venir sobre la societat catalana dels segles XI i XII, tan ben encarrilada en l'aspecte diplomàtic en aquests dos volums. Les societats sempre són conflictives, en grau menor, en grau elevat i/o en grau intolerable. La presa de decisions en forma de lleis, normes i codis, és a dir, la història jurídica, forma part integral de l'estudi de les societats. Des d'aquí no es dirà mai que els catalans no hàgim tingut cura de l'estudi de la història del dret a Catalunya. Justament l'IEC, des de la seva naixença, hi va prendre una part rellevant (Brocà, Valls i Taberner, Abadal, Rubió, i més recentment Font i Rius entre molts d'altres), i avui una de les societats filials de l'IEC manté la «Revista de dret històric català». Però falten encara instruments descriptius de les fonts del dret produït a Catalunya i edicions rigoroses dels textos fonamentals, començant pels *Usatici/Usatges*. Les edicions recents d'algunes Corts baix medievals i modernes dutes a terme per la comissió de Textos Jurídics Catalans de la Conselleria de Justícia ha plantejat la necessitat de revisar i ampliar l'edició tan i tan vella —i per altra banda tan meritòria en el seu moment— de la RAH. I els estudis en curs d'història del dret menats per l'Associació Jaume de Montjuïc fan sensible que els vells textos jurídics catalans tenen una història específicament jurídica, és a dir, una relació amb la societat en el si de la qual van néixer, força complexa, que va molt més enllà dels interessos filològics que aquells textos no podien deixar de suscitar. Per això, al costat dels documents diplomàtics, l'estudi dels textos jurídics i llur evolució

es fa imprescindible per a una comprensió cada vegada més objectiva del passat. L'IEC té instruments per a escometre aquests problemes de forma coordinada i transversal, en el marc d'una concepció de la recerca tendent a crear instruments de treball de llarga durada.

Jaume DE PUIG I OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

Josep ALANYÀ I ROIG, *Els jueus de Tortosa. Call i aljama, Ciutat i comunitat, s. XII-XV*, Tortosa, Ajuntament de Tortosa, 2021, 644 p.

Tortosa fou l'any 2021 Capital Cultural de Catalunya i amb motiu d'aquesta capitalitat fou publicat el llibre que recensionem. En paraules del mateix autor del llibre, l'il·lustre historiador de les terres de l'Ebre i canonge arxiver de la Catedral de Tortosa (hom pot veure una breu ressenya sobre l'autor i les seves obres a les pàgines 643-644), l'objectiu de l'estudi és «reunir en un tot la història de la comunitat hebrea de Tortosa, integrant-la en la Ciutat medieval i en la seva història civil i religiosa» (p. 13).

A més del pròleg (p. 9-10) de l'alcalde de Tortosa, senyora Meritxell Roigé, del pròleg del primer tinent d'alcalde, senyor Enric Roig, i d'una introducció de l'autor (en la qual explica principalment l'objectiu, la metodologia i l'estructura de l'estudi), l'obra recensionada es divideix en dues parts, dedicades respectivament a *La Ciutat medieval de Tortosa* (p. 39-341) i a *La comunitat jueva de Tortosa. Call i aljama* (p. 341-642). El darrer capítol (p. 609-642) és dedicat a elencar les fonts i la bibliografia utilitzada. És remarcable la bibliografia utilitzada per l'autor, però sobretot la documentació inèdita de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), de l'Arxiu Capitular de Tortosa (ACTo) i d'altres arxius.

Efectivament, la primera part, per dir-ho amb les mateixes paraules de l'autor, és una presentació de «la Tortosa dels segles medievals, del XII al XV, plantada damunt les arrels històriques que són la Ciutat romana visigòtica i la Ciutat musulmana» (p. 13). A partir de documentació d'arxiu, de fonts literàries, de les restes arqueològiques, dels monuments i edificis que s'han conservat, i ajudat per la bibliografia precedent, Alanyà intenta «donar vida» a la Tortosa medieval. Hi trobem, certament, capítols que tracten dels principals edificis (la Suda, la capella castral de Santa Maria), les muralles i portals, els espais urbans (carrers, places, fires, cases, albergs), de les esglésies, de l'organització del temps (el rellotge, la litúrgia), el Palau, els convents, els edificis de serveis i administració municipal, la sanitat (hospitals, banys públics), el bordell i l'administració de justícia.

El segon capítol és, lògicament, més específic: «condueix el lector a l'interior del call i de la vida que els jueus hi feien des de la naixença a la mort, a la llum dels documents descriptius i dels codis legals i costums que la regien i acotaven. És la història precisa de l'aljama de Tortosa, de les activitats privades i públiques dels jueus i dels espais i edificis del call» (p. 14). A més de capítols introductoris, com per exemple els dedicats a la vida dels jueus de la Diàspora, a l'establiment dels jueus a Tortosa, o a alguns jueus tortosins coneguts per documents, les pàgines centrals d'aquesta part tenen per objecte l'estudi del call, la sinagoga, els banys, el fossar; o el *Sacramentum Iudeorum* (el jurament imposat per Jaume I), llur vida col·lectiva en les seves diverses facetes; o els problemes de convivència amb els cristians i sarraïns. No hi podia faltar,

certament, un capítol sobre les disputes cristològiques, especialment sobre la coneguda com a Disputa de Tortosa (1413-1414) i la fi de l'aljama.

L'autor manifesta «la voluntat d'aproximar els documents originals» (p. 14) als lectors d'avui dia, raó per la qual sovint els ha comentat o traduït. Tanmateix, no ha volgut «renunciar a la frescura dels originals, en català o en llatí, i, quan cal, així els publico, com van rajar de la voluntat dels reis i de la ploma dels seus escrivans» (p. 14). Atès que el nostre anuari està particularment interessat en l'edició de textos, d'entre els molts fragments transcrits directament de fons arxivístics, n'esmentem alguns a simple tall d'exemple. P. 62: Lletre de Joan I a les autoritats civils de Tortosa (1391), ACA, C, Reg. 1901, f. 61rv; p. 81: Lletre de Pere III a Joan Çacosta (1366), ACA, C, Reg. 1078, f. 58rv; p. 103-104: Lletre de Pere el Cerimoniós al bisbe de Tortosa (1368), ACA, C, Reg. 740, f. 155v-156r; p. 116-117: Ordinació del rei Pere el Cerimoniós (1386), ACA, C., Reg. 855, f. 180v-181v; p. 132-133: Privilegi de Pere el Cerimoniós (1373), ACA, C., Reg. 925, f. 121r-122v; p. 143-144: Carta del reis Alfons i Sança de dotació de la catedral (1178), ACTo, Comú del Capítol I, doc. 4. És, doncs, en aquest sentit una obra molt rica. A més a més del text, un bon nombre d'il·lustracions (a color i en blanc i negre), molt ben triades, fan més amena la lectura.

Jaume MENSA I VALLS
Institut d'Estudis Catalans
Universitat Autònoma de Barcelona

Jordi GAYÀ, *Enchiridion Lullianum* (Grans Textos Cristians 1), Barcelona, A USP 2021, 1110 pp.

Ramon Llull (1229-1316), *Doctor Illuminatus*, és un pensador global amb una gran capacitat d'integració conceptual, on té la Veritat, *diffusiva sui*, en el centre de la seva gran arquitectura intel·lectual. La seva comprensió de la realitat queda recollida en la cosmovisió medieval, degudament revisada per la intel·ligència natural, il·luminada per la fe de l'únic Déu, Pare de nostre Senyor Jesucrist, que l'orienta a una predicació profícua i eficaç principalment amb els «infeels». Aquest *Enchiridion* ha col·laborat de manera eficaç els 150 textos del *Doctor* més significatius que mostren els eixos fonamentals del seu pensament. La persona que vulgui accedir de manera exegètica, suficient, aprofundida, apta per una consideració integral del lul·lisme *ex ipso textu* té en aquesta obra editada el pòrtic més idoni.

Jordi Gayà Estelrich, autor de l'*Enchiridion* i doctor en teologia per la Universitat de Friburg, seu del Raimundus-Lullus-Institut, és una de les persones expertes més significatives del pensament lul·lià. Ja l'any 1979 va presentar la seva primera obra senyera al respecte: *La teoria lul·liana de los correlativos. Historia de su formación conceptual* (Palma de Mallorca, 1979), que enriqueix amb l'aprofundiment de la cosmovisió de Llull, i consolida el Dr. Gayà com un nom ineludible en el coneixement i l'actualitat de lul·lisme avui. En la present obra, l'autor s'ha revelat un cop més com a persona idònia per a poder dur a terme aquest projecte tan interessant com necessari per a la comprensió de l'Edat Mitjana i la literatura catalana.

Pel que fa als punts forts de l'*Enchiridion*, a més de l'exegesi, l'aparat crític, tant la introducció com els índexs auxiliars al final de l'edició, aporta la informació suficient

per a captar la literalitat dels textos seleccionats i una aproximació idònia al pensament de Llull.

La introducció (pp. 11-28) consta de dotze epígrafs, que mostren els punts més significatius del personatge medieval: concretament presenta amb el suport bibliogràfic actualitzat tant la biografia, les activitats, els escrits, com també els aspectes més ressenyables de la recepció històrica de Llull.

El gruix del volum és l'*Enchiridion* pròpiament dit, amb una selecció ampla dels textos més rellevants de Llull. La presentació crítica dels documents és especialment útil i enriquidora pel que fa tant al pensament lul·lià com per a la consolidació de la cultura en català. Per una banda, hi ha el text original amb les referències de les edicions crítiques col·locacionades. S'inclouen les citacions bíbliques entre parèntesis, la qual cosa facilita l'exegesi dels textos. A la pàgina confrontada, hi ha la traducció en llengua catalana, i l'aparat de notes al peu de plana amb una informació succinta però suficient i il·luminadora del contingut.

Com dèiem abans, l'obra consta d'una selecció de 150 textos organitzats en set grans epígrafs que defineixen la «teologia» lul·liana. Un element de l'obra que hem de valorar és la petita explicació que annexa l'autor cada cop que inicia un dels epígrafs: són aclaridors i situen la selecció de textos en el conjunt del pensament del pensador mallorquí. L'autor comença amb la vida mateixa de Llull (pp. 30-47), que articula en quatre textos; com afirma Gayà mateix: «Cal destacar [...] que tota l'activitat literària del mestre Ramon queda articulada al servei d'aquest objectiu central, com ell mateix explica, sobretot pel que fa als escrits que tenen a veure amb l'Art» (p. 31).

Continua pel marc hermenèutic que va caracteritzar el Doctor: la predicació de la fe cristiana (pp. 48-95). D'aquesta manera, l'autor vol palesar com Llull va reflexionar llargament sobre aquest ministeri, amb la formulació d'un programa adequat al seu context sociohistòric, amb les seves particularitats, com són: l'accent sobre la contemplació, l'estudi de l'*Ars* i de les llengües, i l'exclusió taxativa de la violència, sense excloure la seva particular visió sobre la reconquesta de Terra Santa. L'autor treballa quatre textos més.

La filosofia de Llull queda reflectida en els epígrafs tercer i quart, titulats respectivament: «*Ars Raimundi*» i «*De demonstratione fidei catholicae per rationes necessarias*». En dotze epígrafs, Gayà Estelrich selecciona textos on Llull desenvolupa la filosofia, entre especulativa i aritmètica, del mallorquí medieval, i la capacitat de la pròpia creença religiosa de ser no només demostrable, sinó articulable amb un discurs i un procediment, l'*Ars*, que és el vademècum del missioner entre els gentils.

A continuació, el nucli de l'*Enchiridion*, la teologia de Ramon Llull, s'articula en els tres epígrafs restants. L'epígraf cinquè («*Definitio theologiae*») palesa com la intenció primària de l'*Ars* lul·liana era la reflexió teològica, sense oblidar que també és una disciplina específica dins del conjunt dels coneixements humans. Hi dedica sis textos. El sisè, el més extens («*Articula fidei*»), mostra l'elenc dels articles de la fe que Llull treballa en la seva teologia, expressada en textos de diversos registres, difícils de discriminar: exponents amb un ús rigorós i sistemàtic de l'*Ars*, exponents que desenvolupen un tema *in genere*, i també els textos adreçats a la predicació o foment de la pietat. L'autor confessa que no ha estat fàcil la tasca de selecció, i que, en alguna ocasió, pot haver-hi alguna repetició involuntària. Hi dedica 69 textos. El setè («*Signa fidei christianae*»), amb els 53 textos restants, respon a l'eclesiologia lul·liana, els sagraments, la moral cristiana i la contemplació, fruit i corona de l'amor. D'aquesta manera, Gayà Estelrich ofereix una panoràmica extensa i intensiva de la constel·lació

intel·lectual de Llull amb una selecció idònia i completa dels textos bàsics de l'autor medieval.

Cal assenyalar, a més a més, que l'autor forneix l'obra d'un bon aparat crític, que cal detallar i destacar oportunament. Hi ha una sèrie d'elements que són d'utilitat excel·lent per al lector, tan pèrit com profa, en el lul·lisme: una cronologia de la vida de Llull, a manera de taula, concisa, completa i clara que ajuda a contextualitzar històricament cada text seleccionat en l'*Enchiridion*. Gayà hi afegeix un catàleg de les obres de Llull, exhaustiu, amb la referència a l'edició crítica corresponent, seguit dels índexs corresponents, quatre. Hi ha l'índex bíblic del text en català, tot i que també hi ha referències entre parèntesis de citacions bíbliques en la llengua original. Notem que la presència explícita de textos bíblics es justifica pel recurs a l'autoritat, propi de l'època medieval. A continuació, hi ha l'índex de temes teològics que té major interès per al lector actual, sobretot perquè és la substància del pensament lul·lià. Tot i que no és una llista exhaustiva, perquè no recull la totalitat de l'obra escrita de Llull, és especialment útil atès que presenta els *leitmotive* d'aquest pensador medieval. D'aquest índex semàntic podem assenyalar que ofereix al lector els eixos conceptuals més significatius del *Doctor*, en especial, assenyalem els vuit termes més reiterats: Déu, Trinitat, encarnació, enteniment, voluntat, home, paradís, pecat. D'aquesta manera, podem esbossar els puntals cabdals de la cosmovisió lul·liana: el primat del Déu revelat (Déu-Trinitat-Creador) que de manera especial es fa accessible a la humanitat, ja sigui per la pròpia estructura antropològica (home-enteniment-voluntat) com per la vocació de transcendència (pecat-paradís). En tercer lloc, l'índex dels 150 textos ordenats segons la seva aparició en l'obra, i finalment, l'índex general, de rigor, per a qualsevol obra, es completa amb el sumari inicial.

En definitiva, una obra útil, completa, excel·lent en el seu gènere, imprescindible per a tota persona interessada en Llull, la seva vida, obra i doctrina teològica. Felicitem l'autor per aquesta tasca tan exuberant i que assoleix el seu objectiu major, és a dir: amb l'*Enchiridion* podem percebre el projecte intel·lectual del recercador honest i exhaustiu de la Veritat que ha de ser comunicada, sense excloure cap esforç, per tal que s'arribi a constituir el model social de l'Evangeli, és a dir, el Regne de Déu, a manera de «comunitat escatològica de pau». En definitiva, aquesta obra neix com a instrument que ha d'esdevenir un punt de recolzament i consulta per als lul·listes i per als estudiosos de l'Edat Mitjana, ja sigui per la filosofia de la història com de la teologia i cultura cristianes medievals, sia, finalment per als estudiosos de la història del pensament occidental.

Marcos ACEITUNO DONOSO
Facultat de Teologia de Catalunya

Irene LLOP I JORDANA – Núria SADURNÍ I PUIGBÓ, *Diplomatari del fons de pergamins medievals de l'Arxiu parroquial de Roda de Ter (Col·lecció Berikars 3)*, Museu Arqueològic de l'Esquerda 2017, 295 p.

Habent sua fata libelli. El fat del volum d'Irene Llop i Núria Sadurní és una casualitat feliç i inesperada. Es tracta de la troballa de 83 pergamins i 28 carpetes amb manuals i fulls solts de paper a la rectoria de Roda de Ter. Com tants altres arxius parroquials, el de la parròquia de Roda fou destruït el 1936. Per tant, s'havia imposat

la trista convicció que, a Roda, en aquest aspecte, no hi havia res a fer: l'arxiu havia desaparegut per sempre. L'any 1995 salta la sorpresa: el rector de la parròquia, mossèn Francesc Xavier Bardolet, feia saber als autor i autores del llibre *A banda i banda del Ter. Història de Roda* (Vic 1995), que havia trobat un fons documental amagat a la rectoria. Cal prendre nota exacta de la troballa, sobretot ara que moltes rectories van quedant orfes de rector resident. En aquestes institucions, comunes a tots els pobles de Catalunya, hagin estat cremats, o no, els arxius —del tot o parcialment—, quan s'escorcollen bé, s'hi poden trobar petits o grans tresors documentals. Els darrers anys els arxivers eclesiàstics de Catalunya han hagut de preocupar-se de sistematitzar la documentació de les parròquies en un dipòsit diocesà comú; gairebé tots ells podrien donar fe de les troballes, grans o petites, fetes en el curs d'aquesta operació. Per esmentar un altre cas espectacular, ve a tomb recordar ací que el 1984, en una visita rutinària al santuari de la Mare de Déu del Mont, el vicari general de la diòcesi de Girona, reverent Xavier Xuclà, hi va trobar una vuitantena de pergamins del monestir de Sant Pere de Besalú, que foren tot d'una incorporats a l'Arxiu Diocesà de Girona.

La dada, doncs, és aquesta: a les institucions eclesiàstiques encara s'hi fan troballes documentals. Això malgrat que des de les guerres amb la França revolucionària i napoleònica, arran dels processos desamortitzadors i finalment amb la rematada de la Guerra dels Tres Anys, a Catalunya els arxius eclesiàstics han patit desgràcies que els podrien haver fet desaparèixer de socarrel. Abans de les escomeses liberals i llibertàries, els arxius eclesiàstics havien pogut sofrir per la incúria dels seus propietaris, és cert; però durant els segles XVII i XVIII en tots aquests arxius hi ha proves del contrari. No s'ha fet encara la història dels arxius eclesiàstics catalans en conjunt i en detall, lligades a noms ben il·lustres (els Campillo, Caresmar, Ripoll, Pontich, Bastero, Ribas, Olzinelles, Martí i Pasqual, limitant-nos als més coneguts). La sorpresa principal seria que hi ha proves que aquests arxius, fins quan els regentaven arxivers poc ambiciosos, eren ben tinguts, treballats i rarament sofrien menyscapte.¹ Els segles XIX i XX, en contrast, seran fatals: els arxius eclesiàstics sofriran dispersió (en algun cas als quatre vents de la terra), pèrdues, lladrocinis, moviments de fons no documentats, incúria, destrucció, incendi (Ripoll, Tarragona, Vic!).

Això no obstant, no tot és negatiu. Alguns abats i prelats van saber amagar fons documentals en indrets idonis, en cases particulars, en santuaris d'accés difícil. En el cas de Roda, ja es veu, l'amagatall fou la mateixa rectoria. Aquests solucions d'ocell de bosc no pal·lien el desastre general que s'abat sobre manuscrits, pergamins i papers eclesiàstics els dos darrers segles esmentats. Per això qualsevol troballa posterior, per minsa que sigui, és una petita victòria sobre la devastació, la dispersió i la desaparició de tants i tan valuosos conjunts documentals catalans antics. La victòria, confessem-ho, és pírrica. Potser algun dia generacions posteriors de polítics i erudits proposaran alguna mesura eficaç per a contrarestar els efectes perniciosos d'uns processos històrics, en el seu moment pretesament civilitzadors, que, vistos des de la perspectiva actual, presenten senyals de molta ambigüitat.

Mentrestant han aparegut els 83 pergamins de Roda, dels quals les autores del diplomatarí n'editen 64, corresponents al període 1222-1473. No es donen detalls de

1. Prova d'això són dos cartorals: el del rector de Roda Montserrat Canyelles (ca. 1639) i el *Llibre de importantíssimas notas per la Rectoria de Sant Pere de Roda*, del prevere Jaume Marsal, rector de Roda entre 1639 i 1651, conservats tots dos a l'ABEV (Parròquia de Sant Pere de Roda, X/1 i X/2), on hi ha còpies i referències a documents medievals.

la troballa ni del perquè els documents foren amagats, ni quan. Potser el temps i l'estudi ho aniran aclarint. El fet és que parròquia, ajuntament i erudites locals de Roda es posaren a treballar. La parròquia oferí els fons, l'ajuntament hi posà una beca i les autores del diplomatarí, sota la supervisió de la doctora Imma Ollich, van catalogar el fons i van transcriure els 64 pergamins dels segles XIII, XIV i XV. Al mateix temps es va fer una restauració preventiva de tots el pergamins; hom ja pot suposar que era la part més degradada del conjunt trobat. A partir del 11 de juliol del 2015 tot el fons es va integrar a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, lloc natural de conservació i consulta d'aquesta documentació, no solament perquè es tracta d'una propietat eclesiàstica, sinó perquè tampoc no cal multiplicar innecessàriament, en un país de pocs recursos, els centres arxivístics adequadament aptes per a tractar i conservar documentació antiga.

Fins aquí s'ha parlat de la troballa. Per ella sola la notícia ja valia la pena. A la troballa s'ha afegit la publicació del contingut. Se n'han encarregat dues historiadores rodenques: la doctora Irene Llop i Jordana, doctora en Història i llicenciada en Filologia Hebrea (UB) i Nuríà Sadurní i Puigbó, llicenciada en Història (UB), ambdues medievalistes i ben conegudes en el món de la investigació catalana. La primera és l'editora del diplomatarí de Sant Pere de Casserres (2009); de la segona és just destacar-ne que ha catalogat el fons de més de 8.000 pergamins del marquès de Barberà i de la Vallesana, treball que a més de la perícia professional ordinària requeria un tacte excel·lent i delicat per circumstàncies que ara no és oportú d'evocar.

El diplomatarí ha estat consagrat a la part del fons considerada més urgent o més amanesca d'editar: els pergamins anteriors al segle XVI. La decisió obeïa a una lògica massissa. Roda de Ter té una història arqueològica molt densa, gràcies als treballs efectuats des de fa quaranta anys al jaciment de l'Esquerda, on hi ha restes ibèriques, carolíngies i medievals fins al segle XIV. En aquest segle, l'Esquerda serà destruït i abandonat (1314), i la població es concentrarà a Santa Maria del Pont, nucli actual de Roda de Ter. Els documents trobats a la rectoria, doncs, enllacen amb el darrer període històric de l'Esquerda i l'emergència de la Roda posterior. Els 14 pergamins del segle XIII que ara es publiquen permeten acabar d'entendre les dades fornides per la recerca arqueològica a la península de l'Esquerda. Els 39 pergamins del segle XIV documenten l'expansió de Roda cap al pont sobre el Ter. Els pergamins del segle XV documentaran la consolidació de tot el procés.

Abans de la publicació del diplomatarí, no hi havia dades per a explicar l'evolució del poble des de l'Esquerda cap a la zona del pont. La documentació exhumada ha aportat dades essencials: a la zona del pont hi havia la sagrera de Santa Maria i aquesta zona fou dinamitzada per la gent que es va salvar de la destrucció de l'Esquerda i per gent vinguda de fora de Roda. El motor visible d'aquesta dinamització fou el rector de la parròquia, el clergue vigatà Francesc de Molí, veritable ànima de la repoblació. Dinamitzant la sagrera, van créixer la població, la construcció i el comerç, amb les conseqüències naturals: l'aparició d'inversors i especuladors. Dos llevantadors, un del segle XIV i un altre del XV, permeten conèixer els masos d'aquella Roda emergent i els canvis que hi produí la crisi de la pesta negra, el més rellevant dels quals és un decreixement progressiu de la població. Si es pot calcular que abans de les pandèmies Roda tenia entre 250 i 300 habitants, el 1505 en tenia 130.

Als dorsos dels pergamins trobats hi sol haver, entre d'altres anotacions, dos números, que corresponen al número que cada document obté en un i altre dels dos cartorals moderns que hem esmentat en nota suara mateix. La confrontació dels tex-

ros dels dos cartorals amb els corresponents dels pergamins mal conservats ha estat decisiva per a completar la informació que per ventura manca als pergamins, assenyalamment la datació.

Només fullejant l'índex onomàstic que clou el volum (antroponímic i topogràfic), ja es veuen les possibilitats que forneix el diplomatarí per a un estudi a la menuda de tots i cadascun dels documents. Aquest treball suposarà un enriquiment excepcional de la història medieval de Roda de Ter i permetrà llegir la documentació posterior sobre bases molt sòlides. Al mateix temps contribuirà a relançar a la lliça històrica els dos cartorals conservats a Vic, perquè ara com ara el treball metodològic més urgent que s'imposa és l'estudi de la documentació retrobada en la seva relació amb la que han transmès els dos cartorals moderns de l'ABEV. Aquest estudi pot ésser al mateix temps una baula fonamental per a esbossar una primera història de l'arxiu parroquial de Roda de Ter.

Acompanyant l'edició dels documents, sis fotografies de color il·lustren la materialitat, detalls decoratius, els tipus de lletra i algunes de les xacres del pergamins. És curiós el dibuix que hi ha al marge inferior d'un document: són les voltes gòtiques del claustre de la catedral de Vic, just en el moment que s'estava construint. És un testimoni eloqüent del ressò i de l'interès que tenia a Roda l'obra que s'aixecava al claustre de la catedral vigatana. Aquest detall sol, incrustat casualment en un dels pergamins de la parròquia de Roda, desvela un clap de sensibilitat i de curiositat en la Roda medieval; desvela també el rol capdavanter jugat en la vida social per les institucions eclesiaístiques episcopals i catedralícies d'aquell temps. Un temps on no tot eren treballs i desgràcies, un temps que també coneixia a fons la il·lusió dels sentits.

Jaume DE PUIG I OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

Pere III el Cerimoniós. Epistolari. Edició crítica de Stefano M. CINGOLANI (Els Nostres Clàssics. Autors Medievals. Vol. 39), Barcelona, Editorial Barcino 2019, 448 p.

L'any 1955 Romà Gubern editava un primer volum de l'*Epistolari de Pere III* al n. 78 de la Col·lecció A d'*Els Nostres Clàssics*, reimprès el 1988. Com és sabut, l'obra no va tenir continuïtat. En aquell volum Gubern hi publicava 30 lletres, i per informacions que dona Stefano M. Cingolani (p. 8, nota 6), se sap que Gubern havia arribat a seleccionar un total de 150 lletres del Cerimoniós, una gota d'aigua en la mar dels mil registres de Cancelleria del temps d'aquell rei. Aquell volumet de 188 pàgines en dedicava una setantena a introduir el lector a la vida i al regnat de Pere III, i després venien les imprescindibles de la *ratio editionis*. En una llista de 21 títols bibliogràfics anteriors Gubern citava l'estudi que Rafael Tassis va dedicar a Pere III, premiat per l'IEC el 1949 i, amb la deguda «autorització» del mateix IEC, aparegut en forma de llibre el 1954 i encara reeditat el 1961 en la «Biblioteca Biogràfica Catalana, 5». Aquest estudi de Tassis és el títol més recent de la bibliografia aportada per Romà Gubern i tenim els nostres dubtes sobre el servei que li va poder fer, perquè en el penúltim paràgraf de la seva *Introducció* Gubern estampa: «Una bona anotació d'aquest epistolari hauria hagut de basar-se en una història, i ben detallada, del regnat de Pere III. En defecte d'aquesta he procurat bonament aclarir tot el possible el sentit de cada carta amb l'ajuda fonamental de la Crònica reial, dels *Anales* de Zurita

i d'alguns pocs estudis parcials ...» (p. 66). Hom és portat a pensar que l'*Epistolari* de Romà Gubern fou concebut com un projecte d'aportació de dades arxivístiques útils per a una futura història detallada del regnat de Pere III, més que no pas com un fruit madur i conseqüent d'aquesta història, que estava per fer. Quan Ramon d'Abadal i de Vinyals va publicar *Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya* (1972), que tampoc no era una història detallada del regnat del Cerimoniós, es va fer evident la complexitat d'aquesta història pels seus punts de partida i d'arribada, per la durada tan llarga del regnat, pels múltiples accidents del segle XIV europeu (fams, pesta, crisi econòmica, monetària i bancària, guerres, cisma d'Occident, efervescència intel·lectual, conflictes doctrinals a la Universitat, enverinament de la qüestió remença a Catalunya) i per les implicacions polítiques generals i particulars que esmalten de forma vívida tot el període. No sorprèn massa, doncs, que la reimpressió del volum de Romà Gubern el 1988 no fos res més que un simple fet editorial, sense cap senyal de voler de perllongar un projecte que el pas del temps havia tocat d'obsolescència.

Al cap de més de seixanta anys de l'*Epistolari de Pere III* de Romà Gubern, l'Editorial Barcino ofereix altra vegada en el n. 39 de la seva col·lecció «Autors Medievals» (fins no fa gaire Col·lecció B) un *Epistolari* del Cerimoniós, ara a cura de Stefano M. Cingolani. Diem tot d'una que és un volum in-4°, de 488 p., amb una selecció de 326 lletres del rei. Diem també que el seu autor presenta com a punt de partida una bibliografia de 133 títols. Ja hem vist com era de minsa la bibliografia utilitzada per Romà Gubern (21 títols, 8 dels quals del s. XIX). No era només minsa, ans també es limitava a títols estrictament historiogràfics. La bibliografia de l'*Epistolari* de Cingolani inclou una gran varietat d'aspectes: publicació de fonts documentals (*Acta Curiarum Regni Aragonum*, *Diplomatari de la Unió del Regne de València*, *El Llibre Verd de Perpinyà*), estudis biogràfics (Belenguer 2015), arxivístics (Conde 2008), polítics (Ferrer Mallol 1987, 2005, Ensenyat 1997, Baydal 2013), militars (García Fitz 2014, Cabezuolo 2006, Lafuente 2011, 2012a, 2014), artístics (Anheim 2008), culturals (Adroer 1996, Beauchamp 2013, Castell 2011), etc.

Cingolani parteix, doncs, d'una situació que, des del punt de vista dels resultats de la recerca, era avantatjadament millor que la de fa seixanta anys, bo i continuant essent encara limitada. Calia, per tant, encertar el camí per a un nou *Epistolari* del Cerimoniós que no pogués ésser titllat d'inoportú, per a no dir d'inútil.

D'entrada calia precisar en què no havia de consistir l'obra. La correspondència superabundosa del Cerimoniós —si és llegut parlar així a propòsit de documents reials de govern— podia ésser vista com una mina per a posar les bases d'una biografia consistent del monarca. Cingolani ho descarta de bell antuvi, per la dificultat inherent a fer una tria entre centenars de milers de documents, de documents escrits exclusivament en català i encara rigorosament inèdits. Aquestes exigències metodològiques de l'editorial han impulsat Cingolani a concebre la seva aportació com un complement de la documentació editada els dos segles darrers —per molt que els criteris de publicació hagin estat variats i del tot desconnectats entre ells—, amb la salvetat que no es tractaria d'omplir buits de la recerca anterior, sinó de situar-la en un altre registre: il·lustrar el màxim nombre d'aspectes de la personalitat del rei, i això tant pel que fa al vessant públic com al privat (p. 6).

En fer la seva selecció, Cingolani no perd mai de vista la *Crònica* del Cerimoniós. Aquell escrit és molt personal del rei, gairebé el més semblant d'un es memòries. Al llarg de la *Introducció* del seu *Epistolari* Cingolani manifesta un tracte familiar amb aquell relat i aporta documentació per a fer comprendre la complexitat de la gestació

de la *Crònica*, lligada al fet que hi concorren elements memorialístics, ideològics, pedagògics i, gosaríem dir, programàtico-testamentaris, en el sentit que Pere III hi aboca tota la seva teoria personal sobre la institució monàrquica i el seu desig, per no dir l'exigència, que els seus successors no s'apartin mai ni un dit de les seves pràctiques i doctrines. Cingolani pinta un rei de pedra picada, un rei que sempre ha pensat el mateix de la seva funció i de la seves relacions amb els altres, un home que s'enfrontarà amb tota mena de capes socials i d'individus i al final del seu regnat fins i tot amb la seva família més acostada, assenyaladament amb el seu fill i successor, el futur Joan I. La immutabilitat del pensament del rei en els afers que ell té com a fonamentals es combina amb una fina destresa tàctica, que fan del Cerimoniós un preludi del maquiavelisme modern. No tot és dit en la *Crònica*, escrit justificador d'una idea i d'una conducta, al·legat a favor d'un príncep que reivindica el seu *status* i la seva acció com un fet providencial, relat organitzat en blocs temàtics. El coneixement de primera mà que Cingolani té de la quarta gran *Crònica* li permet de seleccionar el material epistolar com un contrapunt i com una lectura en paral·lel de la *Crònica*, i li dona l'oportunitat d'aportar elements de tipus molt personal que esmalten la vida del rei des de punts de vista ni tan sols contemplats en la *Crònica*.

Cingolani, doncs, ha organitzat la tria del seu *Epistolari* en funció de certs buits de la *Crònica* i amb la intenció de documentar aspectes de la vigorosa personalitat del Cerimoniós: l'atenció a l'escriptura i les relacions complexes que el rei hi estableix, directament i a través dels seus secretaris, les llengües que fa servir —llatí, català, aragonès—, les seves lectures; la construcció de la imatge que ell tenia de la funció reial, expressada a voltes amb una sinceritat que avui podrà semblar excessiva; la funcionalitat política de l'escript; el gust del rei pel formalisme, la cerimònia i l'organització gairebé ritual de la seva activitat; el cultiu de la memòria dinàstica i històrica, a gran distància de les idees historiogràfiques en boga en els regnes asturleonès i castellà; el seu caràcter irascible i, segons els nostres paràmetres, autoritari; la retòrica, la religiositat, el foment de les arts al servei de la política, etc. Si algú enyorava algun aspecte no present en les lletres de l'*Epistolari* —per exemple, l'amor—, és que ni apareix en els registres ni tenia cap oportunitat en la mentalitat del rei.

Cingolani és conscient de les limitacions objectives que afecten el seu *Epistolari* de Pere III. Però cal reconèixer que s'ha acostat amb molt d'encert —pel que nosaltres podem saber— a un personatge que coneix bé, gràcies també, en part, al fet que el personatge canvia poc al llarg de la seva dilatada actuació. A més a més, Cingolani ha evitat tan com ha pogut tornar a editar el que ja ha estat publicat abans, assenyaladament tota la documentació de caràcter cultural exhumada pels Rubió i d'altres. El resultat és una antologia de documents en català de Pere III, que van del 1342 al 1386, difícil de superar com a tria documental representativa d'un rei i d'un regnat. Com tota antologia, deixa de banda material possiblement tan vàlid com el que ha estat escollit, i per això mateix definitivament vàlid: una altra antologia seria, amb tota probabilitat, un exercici de l'art del sinònim. I, com tota antologia, s'ha de valorar segons el discerniment amb què ha estat organitzada.

Durant un temps s'havia pogut creure que la interrupció del treball de Govern havia estat una circumstància provisional. Havent pogut constatar que la interrupció es faria eterna, la represa del projecte per part de Cingolani ha vingut a omplir un de tants buits que va deixar l'atac insidiós del 1936 als projectes d'aquest país. Només per això, la represa ja valia la pena. I no ignorem la repercussió que un tal epistolari del segle XIV, escrit per un dels reis més enèrgics i de personalitat més construïda que

han tingut els estats de la corona d'Aragó, pot o ha de tenir en l'ús pedagògic que se'n farà: com a model literari, com a model de maneres de governar, com a mitjà eficaç per a introduir a l'estudi de la història.

En la panoràmica actual d'edició i estudi de textos catalans baix-medievals, aquesta i altres possibles antologies semblants serviran com estímul per a prosseguir la recerca sobre la prosa cancelleresca catalana, la seva influència sobre la prosa d'altres cúries de les quals emanaven documents escrits en català, el canvis en les modes literàries, l'evolució i transformació de les clàusules, la caiguda de clàusules velles i l'emergència d'altres de noves. Calia una bona antologia epistolar de Pere III, com en caldrien dels seus successors, per a tenir una idea més clara de l'evolució de la literatura i de les mentalitats en el segle XIV català. De Jaume II a Martí l'Humà el camí que fa la societat catalana és dinàmic, passant per tots els inconvenients d'un segle malastruc, i assoleix punts indiscutibles de maduresa. Aquest dinamisme se sosté gràcies a impulsos vinguts de direccions diverses i sol ésser la literatura el lloc on la presència d'aquests impulsos es fa palès, encara que no exclusivament en la literatura. Pel fet que Cingolani ha orientat la seva antologia cap a les diverses facetes que van marcar el caràcter i l'acció del Cerimoniós, ofereix també unes pautes per al contrast amb l'acció d'altres agents socials, pròxims o allunyats, concorrents o concomitants, positius o negatius. I aquest és un dels mèrits principals que s'ha guanyat el projecte de Cingolani.

Jaume DE PUIG I OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

Sadurní MARTÍ i Xavier RENEDO (eds.), *Francesc Eiximenis. Vida, obra i transmissió*, Girona, Publicacions de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes (Estudis sobre Francesc Eiximenis, 3), 2021.

Mai és tard quan s'hi arriba. En aquest cas, quan s'arriba a publicar els vint-i-un textos que es van llegir en el congrés *Francesc Eiximenis, 600 anys (1409-200)*, que va tenir lloc el mes de novembre de 2009 a la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona. D'aleshores ençà, transcorreguts 11 anys, la mateixa universitat ha celebrat un congrés dedicat a Ramon Muntaner (1265-1336) —les actes del qual es van editar a Publicacions de l'Abadia de Montserrat l'any 2019—, i hem viscut una pandèmia, que no és pas poca cosa.

Els treballs que s'apleguen en l'obra que ressenyem, tal com afirma el seu curador Xavier Renedo (Universitat de Girona) en el pròleg, «ofereixen una contribució de primer nivell, amb novetats molt rellevants, a la biografia i al coneixement de la immensa obra d'Eiximenis» (p. V). Les contribucions s'agrupen en set àrees temàtiques. El primer, sobre la vida d'Eiximenis, el componen quatre articles que analitzen les relacions d'Eiximenis amb la seva ciutat natal, Girona, i amb membres de la cort reial. Albert Reixac (Universitat de Lleida), en el text titulat *El govern municipal de Girona i Francesc Eiximenis: una ajuda pecuniària al menoret l'any 1374* (p. 3-17), analitza les raons i contextualitza el donatiu econòmic que el Consell de Girona concedí a Eiximenis l'any esmentat. Reixach publica i comenta l'àpoca que va redactar el notari que va exercir d'escrivà de la juraderia i Consells gironins fins ara inèdita (p. 17), la qual testifica la bona relació entre Eiximenis i la seva ciutat natal. Jaume Torró Torrent

(IEC – UdG) estudia la relació, també probablement bona, entre Eiximenis i el rei Joan I d'Aragó (p. 19-26). L'estudi de Torró parteix de cinc documents inèdits de la cancelleria reial, que publica i analitza. Els editors del volum, Martí i Renedo, destaquen que Torró proposa corregir la data d'una carta de Joan I, la qual cosa conduiria a reconsiderar la repercussió editorial del *Dotzè del Crestià* (p. 23 i 25). A continuació, Jaume Riera i Sans (1941-2018), reconegut arxiver i investigador malauradament traspasat, estudia la relació d'Eiximenis ara amb el rei Martí l'Humà (p. 27-40). Riera, a qui Jaume Torró dedica una nota de record en les darreres planes del volum (p. 375-378), analitza la informació que aporten vint-i-cinc documents nous, que se sumen als vuit ja coneguts, i que il·lustren i aporten dades noves sobre la vida d'Eiximenis. Els curadors, de l'estudi de Riera, en destaquen la precisió del dia de la mort del pensador: el 23 d'abril de 1409. La secció dedicada als aspectes biogràfics d'Eiximenis la clou la contribució de Carmel Ferragud (IILP – Universitat de València), que aporta i estudia dos documents inèdits relatius a la figura d'Eiximenis (p. 41-50), bo i completant el recull que Riera va publicar el 2010. El primer provaria una estada d'Eiximenis a Gandia (1390) i el segon és l'encàrrec que la reina Maria de Castella, esposa d'Alfons el Magnànim, va fer d'una còpia del tractat *Scala Dei* d'Eiximenis.

El segon bloc temàtic està dedicat a estudiar la traducció de dues obres d'Eiximenis: el *Llibre de les dones* al castellà i el *Llibre dels àngels* al francès. De la primera, se n'ocupa la malaguanyada professora de la Universitat de Barcelona, Gemma Avenoza Vera (1959-2021), a qui Lourdes Soriano dedica una nota de record a les darreres pàgines del volum (p. 371-374). La professora Avenoza en aquesta ocasió aporta la descripció codicològica d'un manuscrit de la Universitat d'Oviedo i una anàlisi de la seva tradició textual (p. 53-61). El segon estudi, a càrrec de Jaume de Puig (IEC), és una presentació de la tradició manuscrita de la traducció francesa del *Llibre dels àngels* (p. 63-77). En aquesta aproximació, De Puig realça la figura de Jaume d'Armanyac, de qui se sap que va posseir diverses còpies de les obres d'Eiximenis, tant en català com en francès.

El tercer bloc, dedicat a analitzar alguns aspectes de l'obra d'Eiximenis, comença amb un estudi de Miriam Cabré (UdG), *Francesc Eiximenis i l'autoritat de Cerverí* (p. 81-98), sobre la presència del trobador Cerverí de Girona en el *Terç del Crestià*, pel que fa sobretot a citacions d'extensos versos misògins del *Maldit benedit*. El segon text, de Josep Antoni Iglesias (UAB), estudia la pràctica històrica dels *graffiti* o grafits i el seu ús en el capítol 164 del *Dotzè* (p. 99-112). Aquest article es clou amb un descobriment: en contra del que tendeix a afirmar la tradició crítica, Eiximenis no seria l'autor dels versos pintats en el Portell de les Lletres, un abric rocós de les Muntanyes de Prades. A continuació, Sadurní Martí (UdG) tracta els problemes d'estructura del *Segon del Crestià* (p. 113-124), i tanca l'article amb un esquema dels continguts d'aquest text. Jordi Redondo (UV), per la seva part, enriqueix el debat sobre les fonts del *Dotzè* amb l'anàlisi de quatre passatges. A més de Tomàs d'Aquino i Gil de Roma, Eiximenis, a l'hora de determinar algunes de les seves idees i conceptes, s'hauria remuntat als sofistes a través d'algun comentari medieval a la *Política* aristotèlica (p. 125-140). Finalment, el bloc el tanca l'aportació dels professors italians Francesco Santi i Barbara Scavizzi (Universit  di Bologna – Gubbio), que estudien les referències a Àngela de Foligno en l'obra *Vita Christi* d'Eiximenis en paral·lel amb la transmissió del *Liber Lelle* a la Corona d'Aragó. També analitzen el paper d'Eiximenis en el conjunt de l'escriptura mística europea dels segles XIV i XV a partir de la seva obra *Psalterium devotissimum* (p. 141-161).

La llengua és el tema del quart grup d'articles, que en són dos. El primer és un estudi de la llengua d'alguns textos d'Eiximenis que, a partir dels postulats de la lingüística, vol aprofundir «en el coneixement de la distribució de l'estructura informativa i el consegüent ordre de mots de la llengua de l'autor», a càrrec de Montserrat Batllori (UdG) (p. 165-179). El segon és una exposició d'algunes observacions relatives a la paremiologia d'Eiximenis, concretament als proverbis que utilitza en el *Llibre de les dones*, que permeten situar-lo en la paremiologia medieval catalana, a càrrec d'Immaculada Fàbregas (Universitat de Bretagne-Sud).

El cinquè grup presenta quatre treballs sobre el pensament polític i social d'Eiximenis. Carmen Cortés (UIC) analitza el concepte de justícia en el *Dotzè*, segons el qual la justícia determinaria l'actuació dels jutges i la virtut i bon govern del príncep, però hauria de complementar-se amb la misericòrdia (p. 193-209). Marco Pedretti (UdG) examina les línies de pensament d'Eiximenis a propòsit dels jueus a partir de l'anàlisi dels passatges que els dedica en el *Primer* i en el *Dotzè del Crestià*. Pedretti emfatitza la defensa eiximenisiana del bateig forçat dels jueus abans dels avalots del 1381 (p. 211-226). Xavier Renedo (UdG) estudia les fonts de la doctrina lactista d'Eiximenis i en distingeix una formulació radical en el *Dotzè* d'una formulació més suavitzada exposada en el *Llibre del àngels* (p. 227-289). Enric Tremps (UdG), per acabar, estudia el rol i funcions que, segons Eiximenis en el *Dotzè*, haurien de desenvolupar els criats i els esclaus —classificats en quatre tipus— en la ciutat medieval (p. 291-299).

Estretament lligada a la política, els dos articles del sisè grup tracten sobre la teoria de la moneda d'Eiximenis. El professor italià Paolo Evangelisti (Universit  di Trieste) compara les idees d'Eiximenis amb les de Guillem de Pagula i Nicolau Oresme i exposa i demostra la singularitat de les propostes del primer (p. 303-328). A continuació, David Guixeras (UdG) analitza la profecia relativa a la decadència de la monarquia francesa per haver alterat el valor de la moneda en benefici propi, que Eiximenis, en el capítol 140 del *Dotzè*, atribueix a Hildegarda de Bingen (p. 329-345).

Les  ltime s aportacions, procedents «d'una taula rodona que va tenir lloc en el congrés» (p. VIII), son dos textos sobre la relació d'Eiximenis amb el vi, els quals confereixen un to ben dist s i alegre al volum. Renedo construeix una breu història del vi a partir dels textos del gironí, un text que permet «commemorar de forma festiva els sis-cents anys de la mort de Francesc Eiximenis» (p. 349-355). El darrer text és la transcripció de la conferència que Josep Roca, *sommelier* de Can Roca, va pronunciar en l'esmentat congrés. Roca hi explica el seu vincle personal amb Eiximenis, un autor important per la seva concepció de la gastronomia, molt arrelada a Girona (p. 357-367).

Abans d'una bibliografia extensa i completa (p. 387-419) i dels índexs, el volum presenta quatre notes de record a persones que hi han col·laborat o havien de col·laborar-hi. A l'homenatge a la Gemma Avenzoa i a Jaume Riera i Sans, ja esmentats, cal sumar-hi les notes sobre David J. Viera (1943-2015), per Jordi Piqué, i sobre Curt Wittlin (1941-2019), per Lola Badia. Amb un record per tots quatre, cloem també la ressenya d'aquest volum, el tercer de la col·lecció d'Estudis sobre Francesc Eiximenis, als quals agurem una llarga vida!

GOMES DE LISBOA, *Escrito sobre as Questões Metafísicas de António André / Scriptum super Quaestiones Metaphysice Antonii Andree* (Filosofia em texto e tradução, 19), Porto, Imago Mundi, 2018, 195 pp.

Es tracta de l'edició i traducció d'un tractat metafísic del franciscà Gomes de Lisboa († 1512), en el qual l'autor comenta el text en forma de qüestions que Antoni Andreu (ca. 1280-1333) va escriure a la *Metafísica* aristotèlica. La introducció del text va a càrrec de l'editor, Mário João Correia (Universidade do Porto), on es presenta la vida i l'obra de l'autor, amb una breu cronologia (pp. 47-49); el text, el seu context intel·lectual i els temes més importants que s'hi tracten; i una bibliografia (pp. 51-58). El text editat, en llatí en les pàgines parells i portuguès en les senars, també incorpora els passatges d'Antoni Andreu comentats per Gomes, la qual cosa afavoreix la claredat i comprensió del text.

Gomes de Lisboa va ser un intel·lectual renaixentista defensor de les doctrines de Joan Duns Escot († 1308) que, com indica el seu nom, va néixer a la capital portuguesa. Tanmateix, Gomes va desenvolupar gairebé tota la seva tasca docent i acadèmica a la Universitat de Pavia (entre 1482/83 i 1511), on va impartir lliçons de teologia. A desgrat de les minses dades disponibles sobre la seva vida, sabem que a Pavia també fou degà del col·legi de teòlegs. Després d'aquesta llarga etapa universitària, Gomes de Lisboa va ser nomenat pel papa Juli II com a Vicari General Apostòlic de l'Orde dels Frares Menors, càrrec que Gomes va assumir el 1511 i pel qual es va mudar a Roma. Allí, sabem que va participar en les dues primeres sessions del Concili del Laterà V (1512-1517), just abans de morir, el juny de 1512.

L'*Scriptum super Quaestiones Metaphysice Antonii Andree* de Gomes de Lisboa, que és un exemple fonamental per entendre com es va desenvolupar l'escotisme en la Itàlia del Renaixement, és un comentari a les *Quaestiones super duodecim libros Metaphysicae* del també escotista Antoni Andreu (ca. 1280-1333), és a dir, al seu comentari a la *Metafísica* aristotèlica *per modum quaestionis*. Tanmateix, de les noranta qüestions que formen aquest text, i que estan distribuïdes en els dotze llibres que constitueixen el text d'Aristòtil, Gomes de Lisboa tan sols en comenta setze: nou del primer llibre, tres del segon, dues del segon i dues del quart, quelcom que indica que es tracta d'un text molt incomplet en la seva versió manuscrita. I és que, de fet, el text de Gomes es conserva en un sol manuscrit: Bodleian Library Oxford, Add. C. 73, que prové de Pavia i que conté diversos textos. Aquest manuscrit, segons la informació de l'editor, fou escrit entre l'any 1483 i el 1511 i la mà pertany a Tomàs Murchio de Gènova, metge reconegut i un dels editors d'Arnau de Vilanova.

Antoni Andreu, filòsof i teòleg que desenvolupà la seva carrera acadèmica a l'Estudi general franciscà de Lleida, destaca per ser un dels responsables de la reconstrucció i divulgació escolàstica del pensament d'Escot després de la seva mort prematura. L'obra d'Andreu, que tingué una difusió molt notable al llarg dels segles XIV i XV —les *Quaestiones* esmentades es conserven en més de 50 manuscrits arreu del continent—, està formada per diversos tractats tant de metafísica com de teologia, lògica i física *ad mentem Scoti* i es caracteritza per la claredat expositiva i per tenir un cert propòsit didàctic —la qual cosa es contraposa amb l'ambigüitat i complexitat argumental i doctrinal de les obres de maduresa d'Escot. Així, Andreu és un dels membres responsables de la formulació del cànon escotista, del conjunt de doctrines que formarien el pensament escotista oficial, aquell que seria estudiat pels deixebles de l'escola escotista arreu d'Europa en els segles posteriors, de la qual cosa el text editat n'és exemple. El

fet que Gomes escollís comentar el text d'Andreu per exposar les seves pròpies idees constata i demostra de nou la posició destacada d'Andreu en la creació i difusió d'un corpus doctrinal clar i sòlid que reunís el pensament escotista.

Pel que fa al contingut del text de Gomes, Correia en destaca dos grans temes, que són propis de la tradició metafísica del moment, a saber: el problema epistemològic de la relació entre experiència, demostració i coneixement (pp. 27-29) i la noció de les *formalitates* i els diversos tipus de distinció (p. 29), un tema clau entre els escotistes —tal com demostren els nombrosos tractats sobre la identitat i la diferència de l'època— respecte el qual Gomes presenta una posició original. Però Correia també anomena altres temes, fonamentals ja en l'obra d'Andreu, com el problema de la univocitat de l'ésser, l'estatut ontològic dels universals, la divisió de les ciències o la possibilitat del coneixement natural de les substàncies immaterials. De tots aquests temes, Correia decideix, amb molt bon criteri, exposar i analitzar de manera molt sintètica els punts doctrinals o tesis en els quals Gomes de Lisboa es distancia (o corregeix) de les posicions o interpretació que Antoni Andreu fa del pensament d'Escot, és a dir, presenta les idees en què el pensador portuguès no es mostra d'acord amb el posicionament del filòsof català. Alguns d'aquests punts discordants o correccions són, per exemple, que la primera distinció de l'ésser que estableix Escot és la distinció entre *quantum* i *no quantum*, que és la que es dona entre els éssers divins, i no entre finit i infinit com defensa Andreu (pp. 30-32, q. 1); que les passions o atributs de l'ésser són totes igualment primàries i que, per tant, no mantenen un ordre jeràrquic ni deriven ni es demostren unes de les altres a partir de l'u, com afirma Andreu (pp. 32-35, q. 1); o, finalment, que la noció de formalitat, que Andreu descriu com allò que l'intel·lecte aprehèn en un acte de concepció a partir de la naturalesa de la cosa (*ex natura rei*) —la qual cosa restringeix la noció als objectes reals positius—, és el significat a partir del qual s'obté un significat formal, de tal manera que qualsevol ens, sigui real o de raó, té una *formalitas* (pp. 43-45; q. 16).

Ara bé, tal com Correia dona compte en la introducció, Gomes de Lisboa va escriure altres textos. De l'obra conservada de Gomes destaca, per ser la més estudiada i coneguda, la *Quaestio perutilis de cuiuscumque scientie subiecto, principaliter tamen naturalis philosophie*, és a dir, un tractat sobre el subjecte de qualsevol ciència però sobretot de la filosofia natural, que va ser introduït, editat i traduït pel mateix Correia a la mateixa col·lecció (Imago Mundi: Filosofia em texto e tradução, 15, 2016). També va escriure una apologia de la institució franciscana de crèdit sense ànim de lucre que foren els monts de la pietat, *Quaestio an licita sit Institutio Montis Pietatis*. Tanmateix, l'editor no descarta que Gomes hagués escrit altres obres, sobretot de teologia, que s'haurien perdut —com el comentari als quatre llibres de les *Sentències* o unes *quaestiones quodlibetales in via Scoti*. Correia també esmenta els autors que elogiaren la figura de Gomes, sobretot durant el Renaixement italià, les quals confirmen la importància històrica d'aquest autor portuguès.

Per acabar, cal esmentar que, encara que l'autor no ho emfatitzi, l'obra editada i traduïda al portuguès era inèdita —tal i com ho és l'*Scriptum* d'Andreu— i gairebé ignorada pels estudiosos de l'escotisme dels segles XV i XVI. Aquesta constatació i la importància del seu autor en la intel·lectualitat italiana del segle XV, fan del text una peça molt rellevant dins de la reconstrucció històrica d'un corrent escolàstic tan rellevant per a la modernitat com fou l'escotisme.

TAULES

La xifra o les xifres aràbigues que eventualment segueixen els dos punts indiquen en tots els índexs números de pàgina.

I. TAULA DE REFERÈNCIES BÍBLIQUES

En les citacions de llibres, capítols i versets, les sigles i l'ordre dels llibres són preses de la «BCI» (Bíblia catalana. Traducció interconfessional), Barcelona 1994, XIV-XVI. En les citacions genèriques d'un llibre bíblic es prescindeix de les sigles.

Biblia de littera antiqua 397, 398	Zacaries 408
Llibre dels Reis 397	Malaquies 408
Paralipòmens II 389	
Judit 408	Evangelí 397
Tobies 408	Lluc 397
Macabeus 408	Efesis 390
Psalms 397	Gàlates 389,
Psalm 105: 15	Gàlates 1,1-2,6 388, 389, 392
Proverbis 404, 405, 406, 407, 408	Filipencs 390
Proverbis 1,1-29 406-407, 410-411	Filipencs 1,1-2,24 388, 393
Eclesiastes 408	Timoteu I 389
Càntic dels Càntics 408	Timoteu II 389, 396, 397, 402
Daniel 397	II Timoteu 2,7-3,15 396, 399
Profetes menors 397	Tit 396, 397, 402, 403
Osees 408	Tit 1,1-2,12 396
Amós 408	

II. TAULA D'ARXIUS I BIBLIOTEQUES

ÀGER	Arxiu Diocesà
Arxiu de la Col·legiata 443	Ms. sense cota 436
	Arxiu de la Corona d'Aragó
	Canc., Cartes Reials, Legislació, lligall
	1, n. 1 434
	Can., reg. 740 477
BARCELONA	Canc., reg. 855 477
Arxiu de la Catedral	Canc., reg. 925 477
Ms. 78 436, 444, 448	Canc., reg. 1078 477
Ms. 104 470	
Ms. 105 470	
Ms. 108 470	

- Canc., reg. 1901 477
 Còdexs Casa Reial, ms. 6 443
 Còdexs Casa Reial, ms. 8 433, 434
 Còdexs Casa Reial, ms. 10 432, 446
 Còdexs Generalitat, ms. 2 433, 446
 Còdexs Generalitat, ms. 3 434, 443, 448
 Ms. Ripoll 23 431
 Ms. Ripoll 32 431, 446
 Ms. Ripoll 38 431, 446
 Ms. Ripoll 39A 431, 446
 Ms. Ripoll 39B 431
 Ms. Ripoll 82 431, 446
 Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
 Ms. IG 5 (*olim* L-5) 427, 447, 448
 Ms. IG 8 (*olim* L-8) 427, 446
 Ms. IG 9 (*olim* L-9) 427, 446
 Ms. IG 10 (*olim* L-10) 427, 447
 Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
 105-110, 114, 116, 121-127, 149-152, 168-169, 195, 238, 240-300.
 Biblioteca de Catalunya
 Arxiu, perg. 4046 423, 443
 Ms. 485, f. 195r-210r 427, 447
 Ms. 487, f. 81v-89r 425
 Ms. 729 464
 Ms. 941 443
 Ms. 1216 435, 447
 Ms. 2546/2 387-418, 449, 451
 Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia
 Ms. 74 436, 452
 Ms. 75 436, 444, 449, 451
 Ms. 76 427, 447
 Biblioteca de la Reial Acadèmia de Bones Lletres
 Ms. 3-I-27, f. 1-28 427, 447
 Biblioteca de la Universitat
 Ms. 228 389
 Ms. 487 389
CÀLLER
 Archivio Comunale
 Ms. sense cota 428, 447
 Biblioteca Universitària
 Ms. 6, f. 1r-22v 428, 447
GIRONA
 Arxiu de la Catedral
 Ms. 4 389
 Ms. 48 429
 Frag. 7 389
 Perg. 23 389
 Arxiu Diocesà
Denuntiationes decimarum de anno 1502
 413
 G-20, f. 124
 Arxiu Sant Feliu
 Ms. 13 387-404
 Ms. 20 387, 404-411
LLEIDA
 Arxiu Capítular
 Ms. 22 429, 447
 Ms. RC 36 472
 Paeria, ms. 1375, f. 1ra-22rb 429, 443, 447
 Paeria, ms. 1376, f. 42ra-79v 429, 447
 Museu, ms. 825 472
MADRID
 Biblioteca Nacional
 Ms. 695 429
 Ms. 10.185 436, 444, 449
 Ms. 10.192 429
 Ms. 12.691 429, 430, 448
 Real Academia de la Historia
 Ms. 9-9-7/2005 429, 441, 448
 Ms. 9-11-2-28 435, 449
MUNIC
 Bayerische Staatsbibliothek, cIm 4531
 471
OXFORD
 Bodleian Library, ms. Add. C. 73 488
PALERM
 Biblioteca Centrale della Regione Siciliana
 Ms. 3.X.G.2 436
PALMA DE MALLORCA
 Arxiu de Regne
 Ms. 1 435
 Ms. 5 435
 Ms. 6 435
 Ms. 8 435
 Ms. 17 435, 449
 Família Pueyo, ms. 8 435, 449
 Família Safortesa, ms. Burgués-Safortesa
 435, 449
PARÍS
 Bibliothèque Nationale
 Ms. Baluze 107 458

- Ms. Baluze 117 458, 459
 Ms. Baluze 238 458
 Ms. lat. 6 389
 Ms. lat. 1309 A-1 470
 Ms. lat. 2858 465
 Ms. lat. 4249 430, 443
 Ms. lat. 4670A 430, 443, 448, 453
 Ms. lat. 4671 430, 441, 448
 Ms. lat. 4671A 430, 448
 Ms. lat. 4672 430, 443, 448
 Ms. lat. 4673 431, 441, 448
 Ms. lat. 4792 431, 432
 Ms. lat. 5132 461
 Ms. lat. 10152 448
 Supplément turc, ms. 983 469
- PERPINYÀ
 ADPO, 12 J 24 457
 Médiatèqne, ms. 107 459
- ROMA
 BAV, ms. Ottob. ms. lat. 3058 432, 448
 BAV, ms. vat. lat. 7592 470
- SAN LORENZO DEL ESCORIAL
 Ms. lat. ç-II-16 428
 Ms. lat. d-II-12 428, 447
 Ms. lat. O.I.12 436, 449
 Ms. lat. Z.I.3 428, 433, 447
 Ms. lat. Z.I.4 428, 443, 448
 Ms. lat. Z.II.10 428, 448
 Ms. lat. Z.III.14 435, 448
- SEU D'URGELL
 Arxiu de l'Església d'Urgell
 Ms. 2045A 432, 447
 Ms. 2059 447
- Ms. 2065C 432
 Ms. 2100 432, 447
 Ms. 2101 433, 447, 448
 Ms. 2104 434
- SEVILLA
 Biblioteca Colombina
 Ms. 5-4-22 432, 448
- TARRAGONA
 Biblioteca Pública, ms. 141 470
- TORTOSA
 Arxiu de la Catedral de Tortosa
 Comú del Capítol I, doc. 4 477
 Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre, ms. 11, 449
 Arxiu Municipal
 Ms. 8 436, 444
 Ms. B
- VALÈNCIA
 Biblioteca de la Catedral, ms. 84 470
- VIC
 Arxiu i biblioteca episcopal
 Ms. 6 389
 Ms. 66 389
 Ms. 83 470
 Ms. 157 435, 448
 Frag. X/30 468
 Parròquia de Sant Pere de Roda, X/1 i X/2 480
- VIENA
 Österreichische Nationl Bibliothek, ms. 420 471

III. TAULA D'ÍNCIPITS

ab puny o ab palma o ab caus [. . . . .] o ab fust smenli XXI morabatins [. . .] sanc nix IIII vnces dor
 Ací començen los noms dels Reys de França cascadu cant de temps uisc (*fi de rúbrica*) Pepin regna xxxvii ans. Karles el gran regna xl vii ans
 Com ii castlans per lo seynor tan solamente e no i per laltre te la castlania (*fi de rúbrica*) Si en alcun castel
 Com la postat deu [. . .] (*fi de rúbrica*) Car per malu[at princep e senes veri]tat e senes dret[ura] [De moneda] dor e dar[gent (*fi de rúbrica*) Moneda d'or e d'argent sia guarda]da que en nuy- [...]

e aquel malfaytor estiga aytambe excomunicat tro sus que daquel mal que aqui feren sia emanat (*sic*) del e de aquells que ab si mena. (*Rúbrica*) Aquesta es la pau de nostre seynor (*fi de rúbrica*). Aquesta es la pau confirmada dels bisbes e dels abbats comtes uescomtes el bisbat dosona

E ua pendre la filla del rey en sos braços leument e gitala en son lit quera molt delitos besan e estretament abraçan

en axi que si no fara homenatge ne dara postat o fara contra aqueles coses que demanen feeltat o en alcun altre ligam o tengut [en guar]da per cascum dia e nit prena vi [sol. en compos]jicio e per mans e per peus [ligats X] sol.

Que lo uassail no pot aminuar lo feu al seynor (*fi de rúbrica*) Pus que alcun uassail aura feyt homenatge al seynor per rao del feu

Si usufructuari o propietari o abdos son tenguts fer homenatge o seruii al seynor (*fi de rúbrica*)
Si lo uassail ol castla a heretat son fil de la castlania

IV. TAULA DE COPISTES

Desvern, Antoni 308, 353, 356, 367, 371, 380-381.

V. TAULA CRONOLÒGICA

1428. ACA, Generalitat, Processos judicials seguits davant el Consistori, etc., Sèrie G-232.
1428. ACA, Generalitat, Processos judicials seguits davant el Consistori, etc., Sèrie G, 193,4.
c. 1840. AHCB, GARRIGA I ROCA, Miquel, *Quarterons*
1697. Gravat 20096 [Barcelona].
1740. Gravat 2553 [Barcelona].
1797. Gravat 3018 [Barcelona].

VI. TAULA D'ANTROPÒNIMS I OBRES ANÒNIMS

A	Abraham 391
Abadal i de Vinyals, Ramon d' 383, 430, 431, 432, 433, 438, 439, 440, 441, 442, 444, 452, 460, 461, 462, 463, 473, 475, 483	Abrich, Bernat 296; Joana, muller 296 Abrich, Jacme 166
Abellars, Arnau d' 33; 54, 65, 68; vídua Berenguera 65; neboda Berenguera 33;	Abril, Miquel 291; Angelina, muller 291 Abril, Miquel 291; Francesca, muller 291
Abellars, Berenguer d' 54; mare Berenguera 54; esposa Peregrina 54	Aceituno Donoso, Marcos 479 Achéry, Luc d', 460, 464 <i>Acta Curiarum Regni Aragonum</i> 447
Abellars, Bernat d' 68	Adarill, Bartomeu 275; Bartomeua, muller 275 Adarill, Gaspar 275; Eulàlia, muller 275

- Adelaida d'Ogassa 466
 Adri, Dalmau d' 41, 86; esposa Agnès 86
 Adri, Ferrer d' 86; esposa Elicsenda 86
 Adroer 483
 Africà, Joan 282; Joana, muller 282
 Agell, Bernat 257; Joana, muller 257
 Agnès, abadessa de Sant Daniel 17
 Aguilar, nebot de n' (jugador de gresca): 319
 Aguilar, Francesc 135, 273; Maria, muller 135, 273
 Aguilar, Joan 273; Dolça, muller 273
 Aguilar, Simó d' 51
 Aguiló, Berenguer d' 32, 37; filles Brunissenda i Ermessenda 32; fill i hereu Guillem 32
 Aguiló, Bernat, abat de Sant Pere de Galligants 32
 Aguiló, Berenguer de 47; germana Ermessenda 47
 Aguiló, Guillem d' 37, 47, 49, 50, 55
 Aguiló i Fuster, Marià 425
 Aguirre, v. Sáenz de Aguirre
 Agullana, Jaume d' 458, 459, 461
 Aguorón, Joan d' 267; Antònia, muller 267
 Aguorón, Joan d' 267; Joana, muller 267
 Agustí, Antoni 138, 221, 275; Caterina, muller 275
 Agustí, Francesc 138, 262, 275; Eulàlia, muller 262, 275
 Agustí, Jacme 138, 221, 262; Gabriela, muller 262
 Alagot, Joan 292; Antònia, muller 292
 Alamany de Bellpuig, Jaume (cavaller): 307, 350-358, 364, 376-378
 Alanyà i Roig, Josep 476
 Alart, Julià-Bernat 437, 459, 465
 Albacete i Gascón, Antoni 136
 Albareda, A. M. 444
 Albert, Pere 422, 423, 429, 435, 442, 445, 446 449, 450, 452
 Alberti, Petrus, v. Albert, Perer
 Albi, Bernat 268; Maria, muller 268
 Albons, Guillem Pere 27
 Alborn, Antoni 166
 Alborn, Mateu 275; Andreu, muller 275
 Albussà, Berenguer d' 17
 Albussà, Guillem d' 57
 Alcover, Antoni M. 382
 Alda, Mateu d' 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 56
 Alegret, Joan 257; Eulàlia, muller 257
 Alegret, Ramon 257; Nicolau, muller 257
 Alemany, Antoni 241; Elicsèn, muller 241
 Alemany, Antoni 241; Margarida, muller 162, 241
 Alemany, Guillem 77; filla Gueraua 77; esposa Elicsenda 77
 Alenquer, Joan d' 279; Elienor, muller 279
 Alexandre III 16
 Alexander aerarius 401
 Alfons I d'Aragó 477
 Alfons IV de Catalunya, V d'Aragó: 302, 304-305, 351-354, 357, 365-368, 376-379, 486
 Alfonso, Guillem 296; Florentina, muller 296
 Alfonso, Joan 270; Maria, muller 135, 270
 Alfonso, Pere 296; Cília, muller 168, 296
 Alió, Ponç 85
 Almansur 438
 Almugàver, Joan 167
 Alós, Gabriel d' 281
 Alou, Arnau d' 81
 Altabó, Jacme 282; Bartomeua, muller 282
 Altabó, Pere 282; Sibília, muller 282
 Àlvarez Gómez, Daniel 381, 383
 Amar, Bartomeu 273; Eulàlia, muller 273
 Amar, Bartomeu 255; Francesca, muller 255
 Amar, Bartomeu 256; Margarida, muller 256
 Amat, Berenguer 75, esposa Brunissenda 75
 Amat, Guillem 273; Margarida, muller 273
 Amat, Pere 255; Eulàlia, muller 166, 255
 Amarell, Joan 289
 Amat, Bernat 248; Eulàlia, muller 248
 Amat, Marc 248; Rafaela, muller 133, 167, 220, 248
 Amat, Miquel 284; Maria, muller 284
 Amelang, James S. 102
 Amell, J. 401
Amich e Melis 389
 Amigó Anglès, Ramon 414
 Amorós, Carles 438
 Amos 408
 Andor, Bernat 260; Caterina, muller 260
 Andor, Bernat 260; Margarida, muller 260
 André, António, v. Andreu, Antoni
 Andreu, Antoni 488, 489
 Andreu, Guillem 246; Andreu, muller 246
 Andreu, Joan 107, 246; Antònia, muller 107, 246
 Andreu, Pere 270; Antònia, muller 270
 Angela de Foligno 486
 Anglada, Bernat s' 40
 Anguera, Pere 256; Lorença, muller 256
 Anguera, Pere 256; Violant, muller 138, 168, 220, 256

- Anguera de Sojo, J. O. 428
 Anheim 483
Annals de Ripoll 464
 Antolí, Jacme 138, 221, 278; Angelina, muller 278
 Antolí, Joan 138, 221, 263; Antònia, muller 263
 Antolí, Joan 138, 263, 278; Clara, muller 263, 278
 Antolín, Guillermo 421, 428, 433, 447
 Antoni (esclau de micer N. S. D.): 304, 336
 Antoni, Pere 297; Caterina, muller 297
 Antònia, 167
 Apollo 493
 Aquila 402
 Aquino, Tomàs d' v. Tomàs d'Aquino
 Aragall, Guillem d' 32; filla Sibil·la 31
 Aragó, Bernat d' 155, 189, 242; Caterina, muller 242
 Aramon i Serra, Ramon 3425
 Aranyó, Bernat 271; Angelina, muller 271
 Arbúcies, Joan 253; Maria, muller 253
 Arbúcies, Pere 124, 168, 296; Eulàlia, muller 296
 Arbúcies, Pere 296; Joana, muller 296
 Archema 403
 Arenda, Pere 259; Eulàlia, muller 259
 Arenys, Antoni 267; Constança, muller 267
 Arenys, Jacme 284; Angelina, muller 284
 Arenys, Berenguer d' 20; esposa Sibil·la 20
 Arenys, Jaume d' 20, 21, 44, 76
 Argaiz, Gregorio de 464
 Argentó, Antoni Nicolau 240
 Argentó, Antoni Nicolau 240; Joana, muller 240
 Armanyac, Jaume d' 486
 Armanyach, Joan 378
 Arnau, abat de Banyoles 45, 48, 49, 55, 56
 Arnau, Bernat 37
 Arnau, Bonanat 242; Maria, muller 242
 Arnau, Ponç 87
 Arnau, Ramon 86
 Arrufat, Arnau 42, 43
 Artigó, Berenguer 274; Beatriu, muller 274
 Artigó, Pere 274; Marquesa, muller 274
 Artigues, Simon, àlies Manent 259; Eulàlia, muller 259
 Arús, Pere 76
 Assalit, Guillem 52; esposa Elicsenda 52
 Aurell i Cardona, Martí 463, 468
 Avellà, Joan, àlies Sala 256; Eulàlia, muller 256
 Avengenà, V. Massot Avengenà
 Avenoza Vera, Gemma 486, 487
 Aversa, Leonard d' 289; Paula, muller 289
 Avinyó, Bernat d' 41; fill Ponç 41
 Avinyó, Bernat Guillem de 48, 54; filles Guillema i Saurina 54
 Avinyó, Ponç d' 54
 Avinyó, Ramon d', abat de Sant Feliu de Girona 57
 Ayala, Joan d' 113, 237, 256; Caterina, muller 113, 256
- B
- Bac, mossèn 379
 Bac, Pere de 33, 58, 78; filla Berenguera 58; esposa Esclarmunda 58
 Bac, Ramon de 23, 78, 80; fill Ramon 80
 Badia, Lola 487
 Bafarull, Berenguer 294; Maria, muller 138, 220, 294
 Bafarull, Joan 294; Maria, muller 294
 Baioles, Guillem 286; Caterina, muller 286
 Balari i Jovany, J. 437
 Balbs, Berenguer de 70, 74
 Balbs, Pere de 70, 74; esposa Guillema 70
 Baldiri de Nimes, sant 471
 Baldrich, Joan 279; Antònia, muller 279
 Ballaries, Bartomeu de 275; Angelina, muller 275
 Ballaries, Bartomeu de 275; Maria Quinto, muller 275
 Ballescho, Ramon de 35
 Ballester, Joan 68
 Baluç, Jacme 261
 Baluze, Érienne 458, 459, 460, 464, 465
 Banc, Bernat de 86; esposa Bernarda 86; filla Ermessenda 86
 Barberà i de la Vallesana, marquès de 481
 Bardolet, mn. Francesc Xavier 480
 Barnaba, v. Bernabé
 Barrachi, Jaume 66, 70, 78, 80
 Barrot, Joan 42
 Barrot, Miquel 255; Francesca, muller 255
 Bartomeu, Guillem 85; fill Bartomeu 85
 Barners, Bernat 22
 Barús, Antoni 248; Joana, muller 248
 Barús, Bernat 285; Eulàlia, muller 285
 Barús, Jacme 248; Constança, muller 248
 Barús, Joan 285; Eulàlia, muller 285
 Barut, Bartomeu de 107, 222, 287; Francina, muller 107, 287

- Barut, Joan de 107, 138, 240, 244, 287;
 Maria, muller 107, 240, 244, 287
- Baruta, Antoni 267; Sança, muller 267
- Barutell, Berenguer 86; esposa Saurina 86
- Barutell, Ramon 86
- Bas, Ramon de 19
- Bàsca, Berenguer de 20, 49
- Basili II, emperador de Bizanci 468
- Bassa, Bartomeu 296; Francesca, muller 296
- Bassa, Esteve 276; Eulàlia, muller 276
- Bassa, Guillem 276; Mateua, muller 276
- Basset, Francisc: 302
- Bastardas y Parera, Joan 439, 442, 452
- Bastida, Joan 270; Eulàlia, muller 270
- Bastó, Joan (missatger d'Alamany de Bellpuig): 351
- Batlle, Antic 290; Clara, muller 290
- Batlle, Pere 166
- Batlle, Ramon 300; Isabel, muller 300
- Batlle i Gallart, Carme, 96
- Batlle i Prats, Lluís 397
- Batllori, Montserrat 487
- Bastero 480
- Batet, Guillem Ramon de 74
- Batet, Pere de 84
- Batlle, Ponç 67, 68; pare Ferrer 67; mare Gensana 67
- Batlle, Ramon 37; esposa Ermessenda 37; filla Margarida 37
- Baturell, Berenguer 75
- Baturell, Ramon 75
- Baucells i Reig, Josep 95-98
- Baus, Francisc 241; Eulàlia, muller 241
- Bautier, Robert-Henri 463
- Baydal 483
- Beaucamp, J. 440
- Beauchamp 483
- Beda 471
- Bedós, Arnau de 53
- Bedós, Bernat de 53, 59; fill Bernat 53
- Beer, Rudolf 387, 397
- Begudà, Pere Berenguer 50
- Belenguer 483
- Bell, Joan 256; Caterina, muller 256
- Bell, Pere 275; Joana, muller 275
- Bellit, En (barber, mestre de Francí Vidal): 305, 316-317, 320-322, 327, 334, 337, 339
- Bellpuig, Berenguer de 38, 58, 71, 72; esposa Elicsenda 38, 58; fill Berenguer 38
- Bellpuig, Bernat de 83
- Bellpuig, Guillem de 71, 72, 80, 83; mare Guillem 71, 72
- Bellvespre, Bernat de 50
- Benedictus, v. Benet
- Benet, sant 415
- Benet, abat de Banyoles 17
- Benet, Ramon 58, 64
- Benito i Monclús, Pere 472
- Berenguer, bisbe d'Elna 466
- Berenguer, prior de Lladó 60, 73
- Berenguer, Gabriel 274; Violant, muller 274
- Berenguera, abadessa de Sant Feliu de Cadins 26
- Berger 405, 406
- Berger, Roger 471
- Berger, Samuel 405, 406, 411, 454
- Bernabé 393
- Bernat I, comte de Besalú (Tallaferro) 463, 464, 466, 467, 468
- Bernat, bisbe de Girona 47
- Bernat, domer de Castelló 56
- Bernat, Domingo 252; Saurina, muller 252
- Bernat, Esteve 18, 20
- Bernat, Francisc 252; Sibília, muller 252
- Bernat de Gòria 471
- Bernat, Guillem 25, 33, 40, 60, 67, 76
- Berquís, Bernat de 89
- Berquís, Pere de 40; germana Sibil·la 40; pare 40
- Bertran, Gracià 138, 250, 278; Rafela, muller 250, 278
- Bertran, Joan 277; Angelina, muller 277
- Bertran, Pere 247; Francesca, muller 247
- Bertran, Pere Joan 247; Joana, muller 247
- Bertran, Gaufred 65
- Besta, E. 438
- Bestracà, Elicsenda de 61
- Beuda, Pere de 23
- Bianya, Alamanda de 67
- Bianya, Berenguer de 36, 78; fill Berenguer 78
- Bianya, Guillem de 12, 35, 78; germà Berenguer 35
- Bianya, Jaume 88
- Bianya, Ramon de 42, 83
- Biert, Dalmau de 18, 36
- Bingen, Hildegarda de, v. Hildegarda de Bingen
- Bisbal, Berenguer 283; Violant, muller 283
- Bisbal, Joan 112, 283; Magdalena, muller 283
- Bisson, Thomas N. 439
- Bitem, Antoni 155, 273; Angelina, muller 273
- Blanch, mossèn Pere (prevere i sagristà): 361-363

- Blancaç, Berenguer 17, 40
 Blancaç, Bernat 17
 Blancaç, Ermessenda 17
 Blancaç, Guillem 12, 17, 40; mare Guillema 40; esposa Guillema 17; germà Guillem (*sic*) 17; germana Elicscenda 40
 Blancaç, Guillem, fill 22
 Blancs, Berenguer de 40
 Blasco, Jordi 288; Lucia, muller 288
 Blasco, Macari 288, 295; Francina Beneta, muller 133, 220, 288; Caterina, muller 295
 Blasco, Pere 258; Joana, muller 258
 Blesa, Bartomeu de 273; Teresa, muller 273
 Blesa, Jacme de 273; Sança, muller 273
 Bodin, Jean 408
 Boixeda, Francesc 266; Antònia, muller 266
 Boixeda, Guillem 266; Simona, muller 266
 Boixols, Guillem de 37, 38, 57, esposa Agnès 37
 Boixols, Guillem de 89; esposa Eliardis 89; fill Guillem 89
 Boll, Pere (saig): 360.
 Bonanat (capdeguaia): 328
 Bondia, Guillem 75
 Bondia, Pere 75; mare Ermessenda 75
 Bonell, Nicolau, 240; Angelina, muller 240
 Bonell, Tomàs, 240; Francesca, muller 240
 Bonet, Gaufred 44, 49
 Bonet, Guillem 108; Elienor, muller 108
 Bonet, Guillem 287; Margarida, muller 119, 287
 Bonet, Miquel 283
 Bonfill, Joan 259; Antònia, muller 259
 Bonhivern, Bernat 127, 167, 275; Angelina, muller 138, 219, 275
 Bonhivern, Nicolau 167
 Bonhivern, Pere 127, 167
 Bonhivern, Pere 275; Eulàlia, muller 275
 Bonhome, E. 19
 Bonnaud-Delamare, R. 444
 Bonnefoy, Louis de 465
 Borau, Cristina 106
 Bord, Joan 250; Guillemona, muller 250
 Bordils, Arnau de 46; esposa Raimunda 46; pare Arnau 46
 Bordils, Berenguer de 36
 Bordils, Berenguer de, clergue 72
 Bordils, Bernat de N. S. D., dit de: 305
 Bordils, Guillem de 72, 79; esposa Garsenda 79; filla Gueraua 79
 Bordils, Guillem de (veguer de Barcelona): 305-383
 Borja, Joan de 291; Maria de la Tonda, muller 291
 Bornell, Pere de 248; Isabel, muller 248
 Borra, mossèn: 323
 Borrell, Rafel 288; Isabel, muller 288
 Bort de micer N. S. D., el: 304, 333, 337, 340, 349
 Bosc, Pere de 86
 Boscà, Bernat 271; Eulàlia, muller 271
 Boscà, Jacme 288; Bartomeua, muller 288
 Bosch, Andreu 436
 Bosch, Jacme 146, 249; Elienor, 138, 146, 219, 220, 249
 Bosch, Joan 249; Maria, muller 249
 Bosch, Miquel 240; Sibília, muller 240
 Bosch, Nicolau 240; Margarida, muller 143, 240
 Bosch, Pere 133, 288, 297; Antònia, muller 288, 297
 Bosquerons Arnau de 23
 Botet i Sisó, J. 437
 Botey, Antoni 166
 Botey, Bartomeu 277, 295; Clara, muller 277, 295
 Botey, Bartomeu 264; Eulàlia, muller 264
 Botey, Bartomeu 264; Maria, muller 264
 Botey, Jacme 133, 167, 221, 277, 295; Antònia, muller 163, 277; Joana, muller 166, 295
 Botey, Pere 272; Margarida, muller 272
 Botó, Bernat 278; Agnès, muller 278
 Botó, Pere 278; Eulàlia, muller 278
 Botonac, Gispert de 37
 Bou, Enric 272; Caterina, muller 272
 Bou, Jacme 272; Arcisa, muller 143, 272
 Bover, Joan 138, 139, 253, 265; Antònia, muller 253, 265
 Bover, Pere 127, 138, 222, 253; Paula, muller 127, 253
 Boví, Antoni 250; Isabel, muller 250
 Boví, Antoni Pau 250; Bonanada, muller 250
 Boyl, Pere] vid. Boll, Pere
 Brasseur-Péry, Annette 471
Brevis historia monasterii rivipullensis 464
 Brocà i de Montagut, Guillem M. de 95, 382, 421, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 441, 447, 449, 475
 Bru, Guillem 28, 29; filla Guillema 28, 29
 Bru, Ramon 234
 Bruch, Bernat 167
 Bruch, Francesc 272; Elvira, muller 272

- Brugada, Guillem de 67
 Bruna, Domingo de la 282; Martina, muller 282
 Bruna, Guillem de la 282; Joana Miquela, muller 282
 Brunet, Pasqual 287; Eulàlia, muller 287
 Brutails, J. A. 437
 Bruyne, D. de 411, 455
 Buçot, Antoni 250; Isabel, muller 250
 Buçot, Guillem 251; Salvadora, muller 251
 Buçot, Guillem Pere 251; Agnès, muller 251
 Buçot, Pere 250; Violant, muller 250
 Burdillis, Guillelmus de] vid. Bordils, Guillem de
 Burgués, Besalú 48, 52, 57, 59, 62, 68, 72, 75, 77, 78, 86
 Burgués, Jordi 257; Caterina, muller 257
 Burgués, Jordi 257; Cristiana, muller 257
 Burgués de Viladecans, Galceran 165; Antígona, muller 165
 Busqueta Riu, Joan J. 429, 442, 450
 Busquets, mossèn: 330-331
 Busquets, Arnau de 54
 Busquets, Pere 267; Antònia, muller 267
 Bussot, Joan (conseller): 308, 367, 379
 Bust, Arnau de 278; Lucia, muller 278
 Bust, Joan de 278
- C
- Cabanelles, Ramon de 48, 71; mare Sibil-la 48
 Cabell, Antoni 277; Maria, muller 277
 Cabezuelo 483
 Cabirol, Joan 296; Elienor, muller 296
 Cabirol, Joan 266; Rafaela, muller 266
 Cabirol, Lorenc 266; Úrsula, muller 266
 Cabré, Míriam 486
 Cabré Duran, Maria 487, 489
 Cabrera, Arnau 55
 Cabrera, Bernat de 77
 Cabrera, Ermessenda 55
 Cabrera, Guerau VI de 12
 Cabrera, els 12
 Cabrera, vescomte de 59
 Cabrera, vescomtessa 40
 Cabrera, Marquesa de 12
 Caça, Ponç de 22
 Çacosta, Joan 477
 Cadireta, Bernat 256; Constança, muller 256
 Cadireta, Bernat 256; Sança, muller 256
 Calamell, Felibert 277; Joana, muller 277
 Calamell, Nicola, àlies Rollet 277; Hugueta, muller 277
 Calavera, Joan 247; Francesca, muller 247
 Calbó, Joan 133, 221, 268, 285; Caterina, muller 168; Martra, muller 220, 285
 Calç, Francesc 252; Constança, muller 252
 Calders, Bartomeu 258
 Calicio, v. Callís
 Calisse, Carlo 439
 Callar, mossèn 417
 Callís, Jaume 302, 440, 441, 453
 Calonge, Pere de 32
 Cals, Berenguer de 27
 Cals, Ermessenda de, dita Englantina 67
 Cals, Grimau de 27, 56, 58
 Cals, Maria de 27
 Cals, Pere de 27
 Calvet, Pere 29
 Cambó i Batlle, Francesc 467
 Campana, Joan 283; Gèrria, muller 283
 Campillo 480
 Campins, Antoni 256; Francesca, muller 256
 Campmany, Miquel 289; Constança, muller 289
 Camps i Clemente, Manuel 93
 Camps i Surroca, Manuel 93
 Camós, Arnau de 74
 Camós, Berenguer de 18; filla Gueraua 18
 Camós, Bernat de 23, 34, 51
 Camós, Brunissenda de 12, 74, 75, 77; net Guillem 77
 Camós, Galceran de 74, 77; germà Guillem 77
 Camós, Guillem de 40, 63, 77; germà Galceran 40; fill Guillem 77
 Camós, Guillem Arnau de 51, 53; fill Ramon 53
 Campariol, Pere de 79
 Camporiol, Pere de 88
 Camps, Guillem de 63
 Canadal, Guillem de 29, 56, 62
 Canal, José de la 398
 Canaletes, Gabriel 274; Eulàlia, muller 274
 Canaletes, Joan 274; Caterina, muller 274
 Canals, Bernat 253; Isabel, muller 253
 Canals, Guillem 253; Romia, muller 253
 Canelles, Berenguer de 19, 64, 65, 69; esposa Beatriu 19; filles Guillema i Gueraua 19-20; fill Berenguer 20
 Canelles, Guillem de 12, 64, 65, 69, 74, 84, 85; esposa Guillema 85 fills Arnau i Guillema 84

- Canelles, Jaume de 84
 Canelles, Pere de 42, 64, 65, 69, 74, 84; filla Sibil·la 69
 Canyelles, mn. Montserrat 480
 Cantallops, Jaume de 66
 Cantallops, Ramon de 49
 Capmany, Pere 7, 8, 9, 10, 11, 79, 80, 81, 82, 83
 Càndid, card. Hug 439
Cantilène de saint Eulalie 471
Cantica uirginis Eulalie 471
 Canyadell, Lorenc 251; Tomasa, muller 251
 Canyelles, Bernat 288; Antònia, muller 288
 Çapila, Bernat] vid. Sapila, Bernat
 Capdevila, Ramon 291; Eulàlia, muller 291
 Carbó, Galceran 281
 Carbonell, Antoni 254; Úrsula, muller 254
 Carbonell, Bartomeu 258; Margarida, muller 258
 Carbonell, Pere 254; Blanca, muller 254
 Carbonell, Simon 258; Eufrasina, muller 258
 Cardona, Antoni 108, 249; Gabriela, muller 108, 133, 167, 220, 249
 Cardona, Gabriel 299; Margarida, muller 299
 Caresmar, Jaume 387, 407, 423, 444, 459, 480
 Çàriera, Bernat] vid. Sarriera, Bernat
 Carlemany 445, 467-468
 Carles, fill de Lluís, rei 415
 Carles el Calb 458
 Carles el Simple, rei 445
 Carner, Bernat 269; Eulàlia, muller 269
 Carpus 401
 Carrera, Antoni sa 272; Maria, muller 272
 Carreres, Arnau de 29; esposa Brunissenda 29; germana Ermessenda 2
 Carreres, Bernat de 29
 Carreres, Gaufred de 29
 Carreres, Miquel 296
 Carreró, Felip 289; Margarida, muller 289
 Carreró, Ramon 289; Francina, muller 289
 Carrió, Pere 265; Eulàlia, muller 265
 Carrión, Pere de 288; Constança, muller 288
 Cartellà, Galceran de 68; esposa Blanca 68
 Casademunt, Berenguer 276; Francesca, muller 276
 Casademunt, Miquel 276; Eulàlia, muller 276
 Casaldàliga, Bernat de 195, 286; Lucrècia, muller 286
 Casaldàliga, Bernat de 286; Margarida, muller 286
 Casanova, Pedro 416
 Caselles, Jacme 299; Nicolaua, muller 299
 Caselles, Pere de 57
 Cases, Guillem de 44
 Cases, Bernat 262
 Cases, Pere 278; Clara, muller 278
 Cases i Loscos, Lluïsa 94
 Cassà, Feliu 246; Antònia, muller 246
 Cassà, Pere 246; Isabel, muller 246
 Cassà, Ramon de 22, 36, 42
 Cassart, Guillem 40
 Castell, Pere de 61
 Castell 483
 Castell, A[.] 293; Maria, muller 293
 Castell, Joan 293; Joana, muller 293
 Castell·dases, Berenguer de 89; fill Verenguer 89
 Castellnou, Dalmau de 86
 Castelló, Berneguer de 35
 Castelló, Bru de 28, 35, 61; Vídua Elicasenda 61
 Castelló, Ramon de 12, 23, 61
 Castellar, {..} 286; Antònia, muller 286
 Castellar, Pere 155, 286; Paula, muller 286
 Castelló, Francesc (doctor en lleis i jutge de la reclamació): 355, 369-370
 Castellví, Bernat 152, 299; Eufrasina, muller 299
 Castellví, Nicolau 299; Joana, muller 299
 Castíssima, sant 389
Casus 452
 Catafau, Aymat 457, 461, 462, 463
 Català, Pere 300; Bartomeua, muller 300
 Catarró, Antoni 251, 294; Joana, muller 251, 294
 Catarró, Jacme 251; Margarida, muller 251
 Catllar, Arnau de 33, 58; esposa Sibil·la 58
 Catllar, Ramon de 58
 Cavaller, Bernat 21, esposa Maria 21
 Cavarroques, Joan 297; Joana, muller 297
 Cavarroques, Pere 297; Violant, muller 297
 Cellers, Joan 261; Bartomeua, muller 261
 Cellers, Pere 261; Joana, muller 261
 Cerdà, Joan 252; Gabriela, muller 252
 Cerdà, Pere 252; Margarida, muller 252
 Cererol, Bernat 243; Caterina, muller 243
 Cererol, Bernat 243, 266; Caterina, muller 243, 266
 Cervera, Berenguer 105, 249; Antònia, muller 105, 249
 Cervera, Guillem 258; Sicília, muller 258
 Cervera, Jacme 249
 Cervera, Josiana de 26; espòs Pere 26; filla Agnès 26

- Cervera, Pere de 20, 21
 Cerverí 486
 Cervià, Guerau de 28, 33, 35, 36, 54, 83, 84;
   esposa Agnès 35, 36, 54
 Cervià, Huguet de 54; esposa Guillem 54
 Cervià, Jaume de 54
 Cezers de Mont, Joan de 76, 89; esposa
   Berenguera 89
 Cezers de Mont, Joan, fill 76, 89; esposa
   Sibil·la 89
Christianus, Leonardus] vid. Cristià, Lleonard
 Christus, v. Jesús
Chronicon breve Sancti Martini Canigonensis
   464, 465
 Cifred, Alfons 83, 84
 Cingolani, Stefano M, 482, 483, 484, 485
 Cirer, Antoni 258; Eulàlia, muller 258
 Cirer, Miquel 258; Joana, muller 258
 Cirer, Pere 287; Francesca, muller 287
 Cisa, Joan 251; Caterina, muller 251
 Cistella, Arnau de 33, 75
 Cistella, Gaufred de 22; esposa Guillem 22;
   fills Saurina i Arnau 22
 Cistella, Gaufred, monjo de Banyoles 45
 Cistella, Guillem de 39, 67
 Cistella, Maria de 29
 Clara, Bernat de 32
 Clara i Resplandis, Josep 413-420
 Claramunt, Antoni 281; Jacmeta, muller
   281
 Claret, Berenguer 241; Clara, muller 241
 Clàudia 396, 402
 Clopers, Bernat de 22
 Cloquer, Pere de 89
 Clos, Antoni 268; Antònia, muller 268
 Clos, Lorenç 268; Isabel, muller 166, 168,
   268
 Closa, Bernat de, fill 78
 Closa, Bernat de, pare 78
 Closa, Berenguer de 53
 Closa Bernat de 53
 Cocquelines 460
 Codina, Francesc 248; Eulàlia, muller 248
 Codina, Jaume 101-103, 142, 158, 195, 199,
   217, 218
 Codina, Pere 248; Antònia, muller 248
 Coll, Berenguer de 79
 Coll, Bernat de 77
 Coll, Pere de 46, 58, 59
 Coll i Alentorn 466
 Colell, Pere de 26
 Colell, Antoni 261; Andreu, muller 261
 Colell, Francesc 261; Eulàlia, muller 261
 Coll, Antoni 289; Francina, muller 289
 Coll, Antoni, àlies Trobat 298; Maria, muller
   298
 Coll, Bartomeu 258; Florentina, muller 258
 Coll, Bartomeu 281; Joana, muller 281
 Coll, Gaspar 98, 281; Antònia, muller 98,
   138, 219, 222, 281
 Coll, Jacme 260; Eulàlia, muller 260
 Coll, Jacme 299; Francina, muller 299
 Coll, Julià 264; Bartomeu, muller 264
 Coll, Mateu 168, 264; Antònia, muller 264
 Coll i Rosell, Gaspar 421, 427, 428, 429,
   431, 432
 Colli, Vincenzo 440
 Colom, Francesc 266; Francesca, muller 266
 Colom, Jaume (conseller): 308, 367, 379
 Colom, Joan 266; Margarida, muller 266
 Colom, Pere 248; Antònia, muller 248
 Coloma, Gabriel 248; Angelina, muller 248
 Coloma, Pere 248; Blanca, muller 248
 Colomer, Francesc 136, 277; Isabel, muller
   277
 Colomer, Gabriel 241; Joana, muller 241
 Colomer, Jacme 286; Andreu, muller 286
 Colomer, Pere 286; Angelina, muller 286
 Colomers, Arnau de 53, 55, 56
 Colomers, Bernat de 53
 Colomers, Pere de 30
 Constans i Serrats, Lluís 7, 16
Constitució de pau i treva del 1033
 Colunya, Joan de 297; Angelina, muller 297
 Colunya, Terri de 297; Eutrix, muller 297
 Coma, Bernat 286; Joana, muller 286
 Coma, Pere 253; Francesca, muller 253
 Comellas, Ferran (pare de Joan C.): 341
 Comellas, Joan (merceder): 304, 306-307,
   317, 319-320, 325, 329-332, 337-339,
   341
 Comes, Antoni de les 116
 Comes, Jaume: 360
 Comte, En (pagès de l'Empordà): 316, 322,
   334
 Conde 483
 Congost, Guerau (suposat guiat pel rei): 351,
   353, 377
 Constança (muller d'Ivó Torró): 348-349
Consuetudines Cataloniae 452
 Costa, mossèn: 331
 Cristià, Lleonard (tintorer): 312, 338
 Conangle, Jacme 263; Antònia, muller 263
 Conangle, Joan 263; Augustina, muller 138,
   219, 222, 263
 Congost Colomer, Rosa 100

- Conrat, Max 437
 Constantí 389
 Constantí, Bartomeu 282; Maria, muller 282
 Corbella y Pasqual, Arturo 438
 Corçà, Ferrer de 63; esposa Ferrera 63
 Cordiolani 388, 407, 411, 455
 Cordona, Andreu Pere de 282; Margarida, muller 282
 Cordona, Pere de 282; Constança, muller 282
 Còrdova, Rodrigo de 243; Caterina, muller 243
 Corest, Guillem 125; Sofia, muller 125
 Cornellà, Brunissenda de 65
 Cornellà, Jaume de 45
 Cornellà, Pere de 19, 89
 Coroleu, Josep 421, 427, 428, 431, 432, 433, 435, 437
 Coromina i de Favars, Bernat de 23
 Coromines, Joan 414
 Corona, Simó 83
 Correia, Mário João 488, 489
 Cortés, Carmen 487
 Costa, Guillem de 63, 458
 Correger, Pere 267; Angelina, muller 267
 Cortès, Bernat 269; Eufrasina, muller 269
 Cortès, Joan 269; Isabel, muller 269
 Coscoy, Guillem 267; Eulàlia, muller 267
 Costa, Bartomeu 241; Isabel, muller 241
 Costa, Guillem 458, 459, 464,
 Costa, Jacme 241; Caterina, muller 241
 Costa, Joan 245; Eulàlia, muller 245
 Costa, Ramon de 79
 Costa Brochado, Clàudia 95-98
 Costabella, Gaspar de 263
 Costafreda, Jacme de 273; Antònia, muller 273
 Costantí, v. Constantí
 Cot, Ramon de 75, 78; hereu Joan 78; nebo-da Guillema 78
 Creixell, Dalmau de 65, 66, 69, 82
 Crescens 401
 Cristià, Gracià 244; Francesca, muller 244
 Cromatius 408
 Croses, Arnau de 25
 Crist, v. Jesús
 Crufo, Nicolau de 299; Maria, muller 299
 Cruilles, Antoni 251; Antònia, muller 251
 Cruilles, Gaspar 251; Francesca, muller 251
 Cruilles, Gilabert de, bisbe de Girona 387
 Cruilles, Gilabert de 20, 21; esposa Cecília 20; fills Gilabertó, Gaufred, Dalmau, Agnès 20
Cronicó, v. Cronicon
 Cucó, Antoni 262; Eulàlia, muller 262
 Cugat, sant 471
 Cusidor, Pere Arnau 85
- D
- Dagron G. 440
 Dala, Lluís (convers): 305, 320
 Dalmau, Bernat 69
 Dalanès, Pasqual 241; Elfa, muller 241
 Dalanès, Pere 257
 Dalanès, Pere 106, 241; Constança, muller 106, 162, 241
 Dalmases 391
 Dalmau, Jacme 138, 263; Ferrerona, muller 243; Caterina, muller 263
 Dalmau, Joan 139, 254; Francesca, muller 254
 Dalmau, Joan 283; Joana, muller 283
 Dalmau, Nicolau 296; Francesca, muller 296
 Dantí i Riu, Jaume 92
 Darnius, Dalmau de 39
 Daubertos, Guillem 269; Arnalda, muller 269
 Daudid v. David
 David 399, 410
De batalla 452
 Delisle, Léopold 465
 Delmat, Orland 275; Preciosa, muller 275
 Demas 401
Denunciacines decimarum de anno 1502 413
 Descoll, Pere (llicenciat en lleis): 308, 355-356
 Desfar, Joan (cavaller i diputat): 303, 313
 Desplà, micer Francesc: 331
 Desquesos, Jacme 292; Eulàlia, muller 292
 Desquesos, Lop 292; Pasquala, muller 292
 Desvern, Antoni (notari, escrivà i copista del procés): 308, 353, 356, 367, 371, 380-381
 Deus João de 430
 Devat, Augustí 264; Margarida, muller 264
 Devat, Gaspar 264
 Devesa, Ramon 269; Sibília, muller 269
 Diago 464
 Díaz Martí, Carles 93
 Díaz y Díaz, M. C. 421, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433
 Dies, Joan, àlies de Vitòria 267; Caterina, muller 267
 Dies, Joan, àlies de Vitòria 267; Elvira, muller 267

- Digesta Iustiniani* 156
 Diumer, Antoni 95; Salvadora Godiol, muller 95
 Diumer, Ramon 63; pare Jaume 63; vídua Brunissenda 63
 Doat 460
 Dolça, abadessa de Sant Feliu de Cadins 19
 Domènech, Antoni Vicenç 464
 Domènech, Bartomeu 300; Joana, muller 300
 Domènech, Joan 300; Miquela, muller 138, 219, 300
 Domènec, Pere 22
 Domènec Ramon 30; esposa Berenguera 30; fills Ramon, Berenguer i Guillem 30
 Domenge, Gabriel 294; Constança, muller 294
 Domenge, Gabriel 294; Graciosa, muller 294
 Domingo, Guillem 274; Maria, muller 274
 Domínguez Bordona, Jesús 421, 429
 Dona (amant de Joan Comellas): 341
 Dona (amant de Bernat Sarriera): 306, 334
 Donadeu, Genís 245; Eulàlia, muller 245
 Donat Pérez, Lídia 99
 Doy, Martí del 256; Maria Sanxís, muller 256
 Doy, Pere 294; Sibília, muller 294
 Dragó, Miquel 137, 244; Caterina, muller 137, 244
 Dragó, Miquel 263; Martra, muller 263
 Duby, G. 444
 Dulaurier, Édouard 465
 Duns Escot, Joan 488, 489
 Duran (escrivà): 315
 Duran, Berenguer 28; filla Elicsenda 28
 Duran, Guillem 74
 Duran, Montserrat 100
 Duran, Pere 241; Maria, muller 241
 Durand 460
 Duray(er), Joan (pare de Pere D.): 361
 Duray(er), Pere (fadri, domèstic de Joan de Palomar): 323, 360, 361
 Dusay, Galceran 250; Caterina, muller 250
 Dusay, Joan Galceran 274; Isabel, muller 274
- E
- Ebro, Arnau d' 276; Maria, muller 276
 Eimeric, Mateu 30, 35, 36, 48
 Eiximenis, Francesc 485, 486, 487
 Eiximenis Navarro, Joan 108, 242; Gabriela, muller 108, 133, 167, 168, 220, 242
 Eiximenis Navarro, Pere 242; Gràcia Peris, muller 242
 Elías de Tejada, Francisco 382
 Eliodorus 408
 Empúries, comte d' 57
 Empúries, Ermessenda de 24
 Empúries, Ponç Hug d' 12, 30,
 Empúries, Ramon d' 24
 Engels, Otto 423
 Enric, Jaume (saig): 355, 357, 370
 Ensenyat 483
 Entença, Jacme 275; Francesca, muller 275
 Entença, Tomàs 275; Joana, muller 166, 275
 Erastus 402
 Erbert, levita 15
 Ermemir, canonge de Vic 389
 Ermengarda, comtessa 463, 465, 466
 Ermengol, Berenguer 27
 Ermengol, Bernat 263; Isabel, muller 263
 Ermengol, Salvador 263
 Ermessenda, comtessa de Girona 466, 468,
 Eroles, Pau d' (doctor en lleis): 371
 Escala, Bernat d' 48
 Escala, Pere d' 50
 Escala, Ramon d' 30, 80, 81
 Escalles, n': 318
 Escapolat, Guillem 257; Maria, muller 257
 Escapolat, Pere 257; Joana, muller 257
 Escot, v. Duns Escot Joan
 Escripitor, Bernat 61
 Escuder, Martí 269; Gueralda, muller 269
 Escuder, Narcís 139, 246
 Espanó, Pau 240; Anna, muller 240
 Espasèn, Guillem d' 20
 Espasèn, Huguet d' 75, 85
 Espinalb, Guillem d' 44, 58
 Estany, Francesc 286
 Esteva, Francesc 443
 Esteve, Bernat 26, 53; fill Bernat 26; esposa Eliardis 53
 Esteve, Bernat, escrivà 17, 19
 Esteve, Bernat 286; Clara, muller 286
 Esteve, Bernat 167, 286; Elienor, muller 138, 167, 219, 286
 Esteve, Francesc 88
 Esteve, Gregori (mercader): 312
 Esteve, Joan 287; Joana, muller 287
 Esteve, Pere 287; Constança, muller 287
 Esteve, Pere 287; Margarida, muller 287
 Esteve, Simó 61, 88

- Estrada, Huguet d' 253; Caterina, muller 253
 Estrada, Sanç d' 253; Maria, muller 253
 Estruç, Bernat Guillem 296; Sanmartina, muller 296
 Estruç, Narcís 296; Maciana, muller 296
 Estruch, Bernat 44, 47, 49, 53, 55; esposa Blanca 47
 Estruch, Pere 48
 Eubolus 396, 402
 Eulàlia (de Barcelona, de Mèrida), santa 469, 469, 470, 471, 472
 Eulàlia Bernardina 112
 Eulalie, v. Eulàlia
 Evangelisti, Paolo 487
- F
- Fabra, Berenguer 79
 Fàbrega, Antoni sa 250
 Fàbrega, Luís sa 279; Caterina, muller 279
 Fàbrega, Ramon de la 254; Maria, muller 254
 Fàbrega, Ramon de la 254; Narcisa, muller 254
 Fàbrega Gau, Àngel 470, 472
 Fàbregas, Immaculada 486
 Fàbregues, Joan 242; Antònia, muller 242
 Fàbregues, Joan de 286; Gabriela, muller 286
 Fàbregues, Pere 247; Bartomeua, muller 247
 Fàbregues, Pere 247; Narcisa, muller 247
 Fàbregues, Rafel 242; Isabel, muller 242
 Fabreguà, Antoni 241; Joana, muller 241
 Fabreguà, Pere 241; Sibília, muller 241
 Fadrí (de Bernat Sarriera)] vid. Joan Fadrí (del mestre sabater de Narcís Vidal): 348-349
 Fadrí (de micer N. S. D.): 340
 Fadrí (domèstic de Joan de Palomar)] vid. Durayer, Pere
 Faja, Dalmau 89
 Far, Guillem 127, 266; Caterina, muller 266
 Far, Jacme 266; Bartomeua, muller 266
 Far, Johan dez] vid. Desfar, Joan
 Farias, Víctor 444
 Faritza, Ferrando 273; Isabel, muller 148, 273
 Faritza, Joan 273; Elvira, muller 273
 Fau, Pere (macip): 324
 Faust, sant 470
 Favar, Bernat 255; Vicença, muller 255
 Favar, Pere 112, 255; Bartomeua, muller 255
- Febrer, Nicolau, àlies Aloy 290; Andreua, muller 290
 Felip IV de Catalunya-Aragó-V de Castella 382
 Feliu, Francesc 86
 Feliu, Guillem 262; Helena, muller 262
 Feliu, Jacme 262; Eulàlia, muller 262
 Feliu i Monfort, Gaspar 92
 Fernández Viladrich, Jesús 439
 Ferragud, Carmel 485
 Ferragut, Martí 289; Antònia, muller 289
 Ferran, Jacme 277; Eulàlia, muller 277
 Ferran, Vicenç 138, 254, 256; Valentina, muller 254, 256
 Ferran i Planas, Elisabet 422, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 447 448, 440
 Ferrandis, Alfonso 240; Joana, muller 240
 Ferrandis de Vitòria, Joan 265; Maria Otxona, muller 265
 Ferredons, Arnau de 23
 Ferrer 438
 Ferrer 18; mare Raimunda 19
 Ferrer, monjo cambrer de Sant Miquel de Cruïlles 31, 32
 Ferrer, Antoni 280; Angelina, muller 280
 Ferrer, Bartomeu 266; Griselda, muller 266
 Ferrer, Dalmau 84
 Ferrer, Gabriel 277; Antígona, muller 277
 Ferrer, Gabriel 283; Margarida, muller 283
 Ferrer, Guillem 293; Magdalena, muller 135, 293
 Ferrer, Guillem (curador de Narcís Vidal): 357
 Ferrer, Guillem 86
 Ferrer, Jacme 297
 Ferrer, Jacme 268; Eufrasina, muller 268
 Ferrer, Joan 283; Caterina, muller 283
 Ferrer, Joan 277; Joana, muller 277
 Ferrer, Jordi 268, 286; Martra, muller 133, 220, 268, 286
 Ferrer, Llorenç 72
 Ferrer, Llorenç 287; Eufrasina, muller 287
 Ferrer, Pere 22; 80
 Ferrer, Mateu 282; Margarida, muller 282
 Ferrer, Miquel 283; Caterina, muller 283
 Ferrer, Miquel 268; Joana, muller 268
 Ferrer, Miquel 293; Pasquala, muller 293
 Ferrer, Pere 298; Constança, muller 298
 Ferrer, Ramon 391, 410
 Ferrer Alòs, Llorenç 100, 103
 Ferrer i Mallol, Maria Teresa 111, 113, 118, 472, 473, 483

- Ferrer, Pere, de Vilopriu 74
 Ferrera 18
 Ferrera, Jacme de 121, 261; Maria, muller 121, 261
 Ferrera, Martí 279; Alamanda, muller 279
 Ferreres, Bartomeu de 274; Joana, muller 274
 Ferreres, Bartomeu de 283; Joana, muller 283
 Ficker, I. 437, 452
 Figa i Faura, Lluís 95
 Figuera, Guillem 295; Francina, muller 295
 Fillol, Antoni 243; Agnès, muller 243
 Fillol, Guillem 243; Caterina, muller 243
 Filo, v. Filó
 Filó 408
 Filtre, Guillem 57
 Finestres, Francesc (notari): 371
 Finestres, Berenguer de 46
 Finestres, Ponç de 79
 Finestres, Ramon de 32
 Fita Fidel 435, 437, 441, 442, 444
 Fivaller, Huguet (conseller): 308, 379
 Flaçà, Guerau de 26; esposa Beatriu 6; fills Bernat, Dalmau i Berenguer 26
 Flamidià, sant 460
 Flórez 398, 464
 Fluvià, Armand de 466
 Fluvià, Castelló 260; Guillema, muller 260
 Fluvià, Guillem 135, 260; Anna, muller 135, 260
 Fogassot, Joan 282; Isabel, muller 282
 Fogassot, Joan 298; Joana, muller 298
 Foixà, Agnès de 31
 Foixà, Arnau de 72, 77; filla Guillema 77
 Foixà, Bernat Guillem 87; esposa Ermessenda 87
 Foixà, Pere de 49
 Foixà, Ramon de 20
 Folgueres, Francesc 254; Joana, muller 168, 254
 Folgueres, Joan 254; Margarida, muller 254
 Foligno, Angela de, v. Angela de Foligno
 Font, Antoni 247; Magdalena, muller 247
 Font, Bartomeu 292; Eufrasina, muller 292
 Font, Bartomeu 270; Joana, muller 270
 Font, Bernat 247
 Font, Bernat 270
 Font, Bernat 245; Francesca, muller 245
 Font, Bernat 283; Francesca, muller 283
 Font, Bernat 290; Isabel, muller 290
 Font, Francesc 253
 Font, Joan 293; Lucia, muller 293
 Font, Pere 276; Caterina, muller 276
 Font, François 460
 Font, Pere 283; Isabel, muller 283
 Font i Rius, Josep Maria 382, 422, 428, 429, 432, 433, 435, 436, 444, 445, 449, 475
 Fontanella, Joan Pere 95
 Fontelles, Bartomeu 267; Elicsèn, muller 267
 Fontelles, Bernat 267; Beneta, muller 267
 Fontclara, Arnau de 25
 Fontcoberta, Berenguer de 46; esposa Sança 46
 Fontcoberta, Grimau de 62
 Fontfreda, Berenguer de 30
 Fontfreda, Bernat de 39
 Fontrosier, Bernat de 81
 Fontrosier, Pere de 81
 Fonts, Joan de 29
 Fonts, Pere de 29
 Fonts, Ponç de 24, 29
 Forçor, Antoni 138, 222, 270; Eufrasina, muller 270
 Forçor, Joan 138, 265, 270; Eulàlia, muller 265; Margarida, muller 270
 Formós, mossèn (canonge): 331-332
 Fornells, Berenguer de 38, 39, 88; filla Ermessenda 88; filla i hereva Sança 88
 Fornells, Guillem de 26, 33
 Forns, Sansó de 35
 Forques, Bernat de 66; filla Sibil·la 66
 Fort, Bernat 257; Eulàlia, muller 166, 257
 Fort, Bernat 257; Joana, muller 257
 Fort, Francesc 291; Agnès, muller 291
 Fort, Francesc 291; Margarida, muller 135, 291
 Fort, Pere, àlies Pujol 295; Eulàlia, muller 295
 Fossà, Francesc de 457, 459, 460, 464
 Foxes, Antoni 285; Marquesa, muller 285
 Franc, Guerau 76
 Francesc, Bernat 300; Joana, muller 300
 Francesc, Pere 148
 Franquesa, Miquel 102, 104
 Freixe, Arnau de 62
 Fresc, Ramon 82
 Fresolf, Joan 54, 59
 Fresolf, Pere 59
 Frodoí, bisbe de Barcelona 470
 Fulcarà, Ponç 89
Fulget hic honor sepulcri 434
 Fumanal Pagès, Miquel Àngel 382
 Fuyà, Guillem 78

G

- G..., Berenguer de 28
Galí, Francesc d'Assís 380
Galí, Bartomeu 258; Lorena, muller 166, 258
Galí, Bartomeu 258; Margarida, muller 258
Galí, Francesc d'A. 416
Gallard, Pere 126; Caterina, muller 126
Gallart, Arnau 40; fill Guillem 40; filla Sibila 40
Gallart, Guillem 59; esposa Saurimunda 59
Gallego, Alfonso 262; Maria, muller 262
Galliners, Joan, àlies Alcanyís 288; Antònia Beneta, muller 137, 288
Galliners, Guillem de 73
Galliners, Joan, àlies Alcanyís 288; Jordana, muller 288
Galliners, Ramon de 31, 65, 75
Gallot, Jacme 284; Caterina, muller 284
Galter, Arnau 110, 138, 275, 279; Constança, muller 110, 275, 279
Garbí, Pere 285; Francesca, muller 285
Garcés, Joan 264; Antònia, muller 264
Garcet, Martí 155, 282; Margarida, muller 282
García, Diego 265; Angelina, muller 265
García, Jacme 265; Gabriela, muller 138, 219, 220, 265
García, Joan 244; Joana, muller 244
García, Joan 244; Úrsula, muller 244
García Fitz 483
García y García, Antonio 422, 432, 433, 434, 447, 448
García Sanz, Arcadi 449
García Villada, Zacharias 421
Garí, abat 461, 462
Garriga, Gabriel 273; Margarida, muller 273
Garrigosa, Joaquim 468, 468
Garsies, monjo 461, 462
Gasquet, A. 454
Gassó, Antoni 296; Antònia, muller 296
Gassó, Bartomeu 296; Angelina, muller 138, 222, 296
Gauselm, Gabriel 264; Bartomeua, muller 264
Gavalà, Dimitre 135, 293; Tudora, muller 293
Gifre Ribas, Pere 413
Gotmar, bisbe 379
Gamell, Berenguer 84
Gamell, Guillem 66, 69
Gamell, Ramon 33
Garriga, ... 51
Garriga, Berenguer de 46
Garriga, Dalmau de 42
Garriga, Francesc de 82
Garriga, Guillem de 18
Garriga, Ramon de 46, 82
Garriga i Roca, Miquel 381
Garrigàs, Bernat de 48, 54
Garrigàs, Berenguer de 84; vídua Felipa 84; filla Dolça 84; filla Elicsenda 84
Gaufred, Bernat 44, 49, 76, 77, 83; núvia Guillema 77
Gaufred, canonge del Roure 29
Gaufred, Guillem 44, 49
Gaufred, Pere 44, 49, 76; esposa Sibila 49
Gaufred, Pere 83; esposa Guillema 83
Gaufred, prior de Sant Miquel de Cruïlles 31, 32
Gavella, Berenguer 36
Gayà Estelrich, Jordi 477, 478, 479
Gel, Vicenç 263; Violant, muller 263
Gener, sant 470
Gener, Pere (procurador dels diputats): 355-357
Genestera, Feliu 290
Germà anònim de N. S. D.: 305, 319
Geronès, Berenguer 106, 169, 262; Eulàlia, muller 106, 262
Geronès, Berenguer 262; Romia, muller 262
Geroni, sant 405, 408
Gesta comitum barchinonensium 464
Gibert de Preses, Joan 83; esposa Barcelona 83
Gil de Roma 486
Gil, Ferrando 260; Jacmeta, muller 260
Gilabert, Bernat 246; Clara, muller 246
Gilabert, Bernat 274; Rafela, muller 274
Gilabert, Joan 274; Duranda, muller 274
Gili, Jacme 152, 272; Isabel, muller 166, 272
Gili, Jacme 272; Joana, muller 272
Ginebra i Molins, Rafael 472
Ginester, Miquel de 43, 74
Giralt i Raventós, Emili 93
Girard, Guillem 284; Blanquina, muller 284
Girard, Guillem 284; Elicsèn, muller 284
Giraud, Charles, 430, 431, 432, 433, 440, 441
Girbau, Joan 138, 276, 291; Sibília, muller 276, 291
Girona, Pere (nou jutge): 355, 357, 365-368, 372, 375, 31-35, 40, 43
Gironella, Brunissenda de 23
Gironella, Guillem Ramon de 29

- Gironella, Ramon de 28, 29, 31; esposa Agnès 29
 Gironella, Simó de 29, n63
 Gispert, sagristà de Sant Pere de Roda 44
 Gispert, Bernat 44, 56
 Goday, Antoni 284; Rafaela, muller 168, 284
 Goday, Lorenc 284; Eulàlia, muller 284
 Gomar, Francesc 108, 250; Aldonça, muller 108, 250
 Gomar, Joan 250; Nicolau, muller 250
 Gombau, Pere 256; Clara, muller 256
 Gombau, Pere 256; Constança, muller 256
 Gomes de Lisboa 488, 489
 Gomis, Bartomeu 138, 271, 288; Maria, muller 271, 288
 Gomis, Gabriel 167
 Gomis, Gabriel 271; Clemença, muller 271
 Gomis, Joan 138, 222, 288; Joana, muller 152, 288
 Gonçalves, Pere 285; Caterina, muller 133, 167, 220, 285
 Gonçalves, Pere 285; Maria, muller 285
 Gonzalbo i Bou, Gener 444, 445
 Gordiola, Joan 262; Joana, muller 262
 Gordiola, Joan de (ed.) 414
 Gori, Pasqual 285; Francina, muller 168, 285
 Gori, Pere 285; Miquela, muller 285
 Gornal, Berenguer de 59, 70; vídua Garsenda 70; fill Francesc 70
 Gornal, Bernat de 64; filla Bernarda 64; esposa Guillem 64
 Gornal, Pere de 59, 67
 Gornal de Fàbregues, Pere 61; fill Pere 61
 Goronats, Joan 295; Bartomeua, muller 295
 Goronats, Joan 295; Eulàlia, muller 295
 Gotart, Hubert 442
 Gouron, André 439
 Gràcia, Teresa 442
 Gravalosa, Francesc, àlies Nebot 258; Eulàlia, muller 258
 Gravalosa, Gaspar, àlies Nebot 278; Coloma, muller 138, 219, 278
 Gravalosa, Pere 278; Elienor, muller 278
 Gregori sant 389
 Grimaut, Jeroni de 242
 Grina, Antoni 273; Bartomeua, muller 273
 Gros, Jacme 296; Salvadora, muller 296
 Gros, Miquel dels Sants 470
 Gros, Salvador 296; Francina, muller 166, 296
 Gual, Jacme 263; Joana, muller 263
 Gual, Joan 263; Eulàlia, muller 138, 163, 198, 219, 263
 Gual, Nicolau 278
 Gual Camarena 383
 Gual i Remírez, Xabier 93
 Gual i Vilà, Valentí 92, 93, 202, 206, 218
 Gualba, Arnau de 72
 Gualba, Bernat de, canonge 40
 Gualbes, Miquel de 252; Isabel, muller 252
 Gualbes, Nicolau de 252; Isabel, muller 252
 Gualta, Arnau de 30, 33, 66
 Gualta, Ermessenda de 30, 33
 Guerau, Bernat 22
 Guerau, Guillem 57
 Guàrdia, Lorenc 249; Caterina, muller 249
 Guàrdia, Pere de la 284; Antígona, muller 284
 Guasch, Antoni 269; Caterina, muller 138, 220, 222, 269
 Guasch, Bernat 272; Caterina, muller 272
 Guasch, Luc 269; Rafela, muller 269
 Gubern, Romà 482, 483, 484
 Gudiol, Josep 435, 442, 450
 Güell, Ramon de 76
 Güells, Bartomeu 284; Joana, muller 284
 Güells, Joan 284; Justina, muller 138, 220, 284
 Guerau, Antoni 300; Blanca, muller 300
 Guerau, Antoni 300; Rafela, muller 300
 Guerau, Francesc 253; Sança, muller 253
 Guerau, Guillem 261; Joana, muller 261
 Guerau, Joan 261; Isabel, muller 261
 Guerau, Pere 262; Constança, muller 262
 Guerra, E. M. 439, 441, 442
 Guerrer, Pere 298; Lucia, muller 298
 Guifré I el Pelós 435
 Guifré II, comte de Cerdanya 463, 466, 467, 468
 Guillem el Gras, comte de Besalú 468
 Guifré, arquebisbe de Narbona 467
 Guillem, E. 32, 41
 Guillem, abat de Sant Esteve de Banyoles 21
 Guillem, bisbe de Girona 16, 22
 Guillem, clergue 55
 Guillem, prior de Sant Pere Cercada 41
 Guillem, Miquel 270; Antònia, muller 135, 270
 Guillem, Tomàs 270; Elisabet, muller 270
 Guillem Ramon 55
 Guilleré, Christian 382
 Guislabert I, comte de Rosselló 466
 Guislibert, bisbe 437
 Guitard, Ramon 82; esposa Raimunda 82

- Guixà, Arnau de 18, 47, 58, 61, 62, 70, 72;
 esposa Sibil·la 47, 72, 80
 Guixà, Ramon de, pare i fill 47, 61, 72, 89
 Guimerà, Antoni 291; Isabel, muller 291
 Guimerà, Pere 259; Angelina, muller 259
 Guisla, comtessa 466
 Guislibert, bisbe 401
 Guitard, Mateu 283; Constança, muller 283
 Guiter, ciutadà 459
 Guixeras, David 487
 Gumiel, Diego 442, 444
 Gundemar, bisbe de Girona 415
 Gutiérrez-Alviz y Armario, Faustino 156

H

- Helfferich, Adolf 430, 437, 441
 Henrich, editor 421, 437, 442
 Hernando i Delgado, Josep 93, 136, 233
 Hieronymus, v. Geroni
 Hildegarda de Bingen 487
 Hinojosa, Eduardo de 438
 Hoffmann, Hartmut 423, 445
 Horta, Jacme 256; Antònia, muller 256
 Horta, Jacme 256; Isabel, muller 256
 Horta, Jacme 143, 242; Lucia, muller 143,
 242
 Horta, Salvador 242
 Hortal, Mascarós d' 39
 Hortals, Francesc d'] vid. Ortals, Francesc d'
 Hortolà, Francesc 240
 Hortolà, Jacme 240; Antònia, muller 240
 Horts, Joan 271; Eulàlia, muller 271
 Hospital, Bernat 242; Isabel, muller 242
 Hospital, Bernat d' 198
 Hostoles, Miró d' 21
 Huard, Joan 248; Margarida la Huarda,
 muller 248
 Huard, Robí 155, 248; Maria, muller 248
 Hug Ponç, comte d'Empúries 466
 Huguet-Termes, Teresa 472
 Hymeneus 399

I

- Iamnes 400
 Iglesia Ferreirós, Aquilino 422, 427, 428,
 429, 430, 431, 432, 433, 435, 439, 440,
 441, 442, 444, 445, 448, 450, 452, 453
 Iglesias, Josep Antoni 486
 Iglésies Fort, Josep 92

- Ihesus Christus, v. Jesús
 Illa, Berenguer d' 66
 Illa, Berenguera d' 66
 Ingilberga, abadessa de Sant Joan 466
 Iodocus 382
 Iohannes Paulus II 411, 454
 Iudith, v. Judit
 Ivanyes, Domingo 267; Maria Sanxís, muller
 267
 Ivanyes, Pere 293; Joana, muller 293

J

- Jacob, Bonshoms 287; Maria, muller 287
 Jacob, Joan 287; Beneta, muller 287
 Jaffé, Philippe 8
 Jafre, Guillem de 44, 74
 Janer, R. 36, 67
 Janini 388, 407, 411, 455
 Jaume, apòstol (el menor) 392
 Jaspert, Nikolas 472
 Jaume I 476
 Jaume II 448
 Jesucrist, v. Jesús
 Jesús 391, 392, 393, 394, 396, 399, 400,
 402, 403, 409 467
 Jesús, fill de Sirach 408
 Jiménez de Cisneros Vencelá, Pilar 432
 Joan, levita 27, 37, 38
 Joan, sacerdot 82
 Joan (fadrí de Bernat Sarriera): 333, 336
 Joan I de Catalunya-Aragó 477, 484, 485,
 486
 Joan, Antoni 265; Eufrasina, muller 138,
 140, 222, 265
 Joan, Arnau 87, 88
 Joan, Marc 282
 Joan, Miquel 274
 Joan, Pere 298; Aldonça, muller 298
 Joan, Pere 265; Francesca, muller 265
 Joan, Pere 107, 298; Joana, muller 107, 298
 Joan, Pere 106, 107, 136, 155, 298; Margari-
 da, muller 107, 119, 136, 298
 Joan de Barcelona 429
 Joanet, Antoni, àlies Reig 294; Joana, muller
 294
 Joanet, Franci, àlies Reig 294; Margarida,
 muller 294
 Joaquim 246; Isabel, muller 246
 Joell, Paiola de 21; esposa Anglesa 21
 Joncós, Leonard de (gendre de Constança):
 348

- Jonquer, B. de 64, 65, 66, 75, 76
 Jordà, Antoni 292; Margarida, muller 292
 Jordà, Guillem 67, 69; esposa Saurimunda 67, 69
 Jordà, Joan 292; Joana, muller 166, 292
 Jordà, Luís, àlies de Vilaginés 295; Isabel, muller 295
 Jordà, Nicolau 267; Coloma, muller 267
 Jordà, Pere 262; Guillemona, muller 262
 Jordà, Pere 267; Joana, muller 267
 Josep, Francesc 242; Clara, muller 242
 Judit 408
 Julià, Berenguer de 29
 Julià, Brunissenda de 29
 Julià, Ramon de 28, 29
 Juïgues, Brunissenda de 61; filles Guillema, Beatriu i Berenguera 61
 Juïgues, Pere de 61, 62, 65; esposa Margarida 62, 65; marem Gueraua 65
 Juli II 488
 Julià, Antoni 283
 Julià, Antoni 283; Gabriela, muller 133, 138, 219-221, 283
 Julià, Guillem 41
 Julià, Nicolau 271; Isabel, muller 271
 Julià, Rafel 155, 271; Eufrasina, muller 271
 Junyent i Subirà, Eduard 423, 444, 445, 457, 460, 463, 464, 465
 Just, Macià 261; Agnès, muller 261
 Just, Macià 156, 261; Violant, muller 156, 157, 261
 Just, Mateu (saig): 350
 Jutge, Francesc 259; Rafaela, muller 259
 Jutge, Tomàs 259; Lucia, muller 259
 Jutge, Guillem 36; esposa Dolça 36
- K
- Kagay, Donald J. 449
 Karles, v. Carlemany i Carles
 Karolus, v. Carlemany
 Kosto, Adam J. 440
- L
- Labarut, Agnès 41; filles Elicsenda i Dolça 41; fill i hereu Jaume 41
 Labarut, Bernat 41, 60; esposa Agnès 60
 Labarut, Dolça 69
 La Canal 464
 Lafuente 483
 Lagostera, Jacme 138, 222, 264; Francina, muller 133, 167, 220, 264
 Lagostera, Jacme 138, 245, 264; Rafela, muller 245, 264
 Lalinde Abadía, Jesús 95, 99, 100, 111
 Lambart, Berenguer 25, 27
 Lança, Jacme, àlies des Far 261; Margarida, muller 261
 Langton, Esteve 390, 407
 Lard, Bartomeu 265; Blanca, muller 265
 Lard, Francesc 265; Sança, muller 265
 Lastis, Jacme 272; Eulàlia, muller 272
 Lastis, Pere 127, 138, 271, 278, 284; Miquela, muller 127, 278; Romia, muller 271, 284
 Lastis, Simon 133, 138, 167, 221, 222, 271, 284; Caterina Andreua, muller 271; Isabel, muller 284
 Laupard, Guillem 258; Joana, muller 258
 Laupard, Jacme 258; Agnès, muller 258
 Laurador, Antoni 138, 222, 257; Sança, muller 257
 Laurador, Antoni 138, 246, 257; Saurina, muller 246, 257
 Ledó, Arnau 293; Clara, muller 293
 Ledó, Baltasar 147, 252; Tomasa 252
 Ledó, Bernat 248; Sança, muller 248
 Ledó, Joan 252; Eulàlia, muller 252
 Leget, Galceran 286; Eulàlia, muller 286
 Leget, Jacme 138, 282, 290; Isabel, muller 282, 290
 Leget, Joan 138, 221, 222, 255, 297; Bartomeua, muller 255, 297
 Leget, Joan 138, 222, 290; Clara, muller 290
 Leget, Manuel 138, 221, 222, 253; Eulàlia, muller 253
 Leget, Pere 138, 250, 253, 255; Clara, muller 250, 253; Sança, muller 255
 Leget, Pere 286; Maria, muller 286
 Lenes, Pere 298; Francesca, muller 298
 Lenes, Ramon 298; Agnès, muller 298
 Leopard, Bernat 295; Eulàlia, muller 295
 Lesques, Joan de 297; Joana, muller 166, 297
 Lesques, Rafel de 297; Eulàlia, muller 166, 297
Liber diversarum scripturarum (de Cuixà) 459
Liber Feudorum Ceritanie 464, 468
Liber Feudorum Maior 464, 468
Liber Lelle 486
 Linus 396, 402
 Lirana, Joan 300; Maria, muller 300

- Litxa, Francesc de la 283; Eulàlia, muller 283
 Litxa, Pere de la 283; Bartomeua, muller 283
 Llabià, Arnau de 60; esposa Sança; fills Arnau, Guillem Seguí i Rocamaura 60; filles Gueraua, Constança i Blanca 60; fill i hereu Dalmau 60
 Llabià, Bernat de 58, 60, 82
 Llabià, Guillem de 18
 Llabià, Ramon de 46
 Llagostera, Arnau de 50
 Llagostera, Pere de 17
 Llampaies, Dolça de 58; filla Ermessenda 58
 Llampaies, Ponç de 27
 Llandric, Ramon 27
 Llano, Pere de 246; Caterina, muller 246
 Llano, Pere de 246; Joana, muller 246
 Lledó, Bernat de 45
 Leonard: 326-327, 337
 Lleuger, Ramon 85
Libre de Testaments de Constantí del 1530 451
Libre Vermell (de Cuixà?) 459
Libre Verd de Cuixà 457-463
 Llobet, Bernat 36
 Llobet i Portella, Josep Maria 102
 Llop i Jordana, Irene 479, 481
 Llopis, Josep 442
 Llorenç, Guillem 25
 Llorenç, Joan 45, 55
 Llorenç, Ramon 20
 Lloret, Bernat de 23, 55; esposa Guillema 23
 Lloret, Guillem 77
 Llosa, Bernat de 49, 55
 Lluc 401
 Lluís, rei 415
 Llull, Ramon 477, 478, 479
 Lotari, rei 415
 Loewenfeld, S. 8
 Lobera, Francesc 269; Constança, muller 269
 Loberes, Esteve, 133, 255, 265; Constança, muller 255, 265
 Lobet, Marc 138, 222, 288; Elienor, muller 288
 Lobet, Marc 138, 288, 296; Violant, muller 288, 296
 Lobet, Ramon 250; Salvadora, muller 250
 Logaia, Jacme 252; Francesca, muller 252
 Lonch, Bernat 272; Joana, muller 272
 Lonch, Pere 240, 272; Antònia, muller 137, 138, 220, 240, 272
 Lonch, Salvador 262; Constança, muller 262
 Lop, Bernat 293; Andreua, muller 293
 Lop, Pere 268; Joana, muller 108, 219, 222, 268
 Lop, Pere 293; Joana, muller 293
 Lopis, Joan 280; Maria Abat, muller 280
 Lopis, Pere 280; Margarida, muller 280
 Lorenç, Bartomeu 265; Angelina, muller 133, 167, 220, 265
 Lorenç, Bartomeu 300; Maria, muller 300
 Lorenç, Francesc 268
 Lorenç, Joan 287; Maria, muller 287
 Lorenç, Pasqual 265; Francesca, muller 265
 Lorenç, Pere 291; Bartomeua, muller 291
 Lorenç, Pere 252; Constança, muller 252
 Loret, Pere 280; Rafela, muller 280
 Luchas, v. Lluc
 Lunell, Bartomeu 271; Valençona, muller 271
 Lunes, Bartomeu 251
 Lunes, Francesc 151, 257; Margarida, lliberta 257
 Lunes, Oleguer 298; Angelina, muller 298
 Luques, Lorenç 245; Isabel, muller 245
 Luques, Manuel 245; Constança, muller 245

M

- Macabeus 408
 Machabei, v. Macabeus
 Maçanet, Arnau de 39, 41; esposa Arsenda 39; filles Cerdana i Blanca 39, 41
 Madrenchs, Joan 264, 291
 Maià, Bernat de 28, 59, 79; esposa Guillema 79
 Maià, Guillem de 79
 Maià, Pere de 28
 Malachias 408
 Maler, Antoni 290; Isabel, muller 135, 290
 Maler, Joan 290; Bruneta, muller 290
 Malla, Berenguer de 27
 Malla, Felip de 303, 382
 Malla, Pere de 24; esposa viuda 24
 Mallorquí, Elvis 9, 413
 Maluquer de Motes i Bernet, J. 436
 Malvi, Jaume de 68
 Mambres 400
 Manent, Francesc 259; Francina, muller 259
 Manlleu, Berenguer de 77; esposa Guillema 77
 Manresa, Maties 250; Francesca, muller 250
 Manresana, marquès de la, v. Barberà, marquès de

- Manrique, Cayetano 441
 Mansulí, Guillem de 43; esposa Sança 43
 Mansi, Joannes Dominicus 302, 382, 460
 Manuel, Joan 294; Joana, muller 294
 Mañé, Núria 382
 Mañé i Mas, Cinta 105
 Maravall, José Antonio 449
 Marc 401
 Marca, Pierre de 458, 459
 Marca, Petrus de 8, 33; esposa Ferrera 33
 Marcafava 45
 Marcafava, Gaufred de 74; filla Guillemma 74; esposa Sivbil-la 74
 March, Joan 263; Joana, muller 263
 Marchus, v. Marc
 Marcial, sant 470
 Marcó Masferrer, Xavier 99
 Marcús, Berenguer 293; Caterina, muller 293
 Marcús, Bernat 293; Eulàlia, muller 293
 Marenyà, Castelló 27, 40
 Marenyà, Ramon 40; esposa Alamanda 40
 Margarit, Joan de, bisbe de Girona 397
 Marí 266; Caterina, muller 266
 Marí, Antoni, àlies Andreu 297; Joana, muller 297
 Marí, Joan 138, 249; Agnès, muller 249
 Marí, Joan, àlies Andreu 297; Joana, muller 297
 Maria 467
 Maria de Castella 486
 Marianet, Bernat 272; Susanna, muller 272
 Marianet, Lorenç 272; Eufrasina, muller 272
 Marichalar, Amalio 441
 Marquès, Esteve 296; Andreu, muller 296
 Marquès i Planagumà, Josep Maria 7-88, 388, 407, 411, 413, 414, 455
 Marquet, Joan 247; Aldonça, muller 247
 Marquet, Martí 247; Maria, muller 247
 Marquet, Miquel 137, 244; Joana, muller 137, 244
 Marquilles, Antoni 292; Francina, muller 292
 Marquilles, Pere 257; Leonarda, muller 257
 Marreix, Vicenç 259; Antònia, muller 259
 Marsal, Jaume 480
 Marsol, Antoni 241; Joana, muller 241
 Marsol, Pere 241; Maria, muller 241
 Martène 460
 Martí l'Humà 485, 486
 Martí 44
 Martí, Alfonso 270
 Martí, Alfonso 281; Antònia, muller 281
 Martí, Antoni 243; Blanca, muller 243
 Martí, Antoni 256; Rafela, muller 256
 Martí, Bartomeu 247; Eulàlia, muller 247
 Martí, Berenguer 320
 Martí, Berenguer 242
 Martí, Berenguer 285; Eulàlia, muller 285
 Martí, Bernat 72
 Martí, Bernat 256; Agnès, muller 256
 Martí, Gabriel 297; Francesca Beneta, muller 133, 140, 220, 297
 Martí, Jacme 271
 Martí, Jacme 281; Bartomeua, muller 281
 Martí, Jacme 271; Eulàlia, muller 271
 Martí, Jacme 269; Francesca, muller 269
 Martí, Jacme 269; Francesca, muller 269
 Martí, Jacme 297; Maria, muller 297
 Martí, Jaume 66
 Martí, Joan 133, 138, 246, 254, 283; Maria, muller 246, 254, 283
 Martí, Joan 271; Úrsula, muller 271
 Martí, Joan Pau, editor 442, 445
 Martí, Miquel 285; Elienor, muller 285
 Martí, Pau 289; Isabel, muller 289
 Martí, Pere 271; Caterina, muller 271
 Martí, Pere 292; Caterina, muller 292
 Martí, Pere 289; Margarida, muller 289
 Martí, Pere (escuder de Joan de Palomar): 360, 362
 Martí, Ramon 88, 480
 Martí, Sadurní 485, 486
 Martín, Joan 259; Joana, muller 259
 Martines de Vitòria, Joan 265; Maria Otxona, muller 265
 Martorell, Bernat 259; Joana, muller 259
 Martorell, Pere 292; Francesca, muller 292
 Martorell, Pere 280; Margarida, muller 280
 Mas, Andreu 240; Gueralda, muller 240
 Mas, Arnau de 85, 86
 Mas, Bartomeu 250; Angelina, muller 138, 219, 250
 Mas, Bernat 256; Agnès, muller 256
 Mas, Guillem 292; Joana, muller 292
 Mas, Mateu 250; Constança, muller 250
 Mascaró, Castelló 252; Eulàlia, muller 252
 Mascaró, Pere 252; Bartomeua, muller 137, 138, 219, 220, 252
 Masdeu i Tèrmens, Raimon 93
 Masnou, Joan 296; Francesca, muller 296
 Masnou, Joan Pau 254, 296
 Masó, Bertran de 80, 89
 Masó, Jaume de 88
 Masons, Antoni 290; Caterina, muller 290
 Masons, Bartomeu 290; Antònia, muller 290

- Maspoms i Anglasesell, Francesc 95
 Massaguer, Pere 261; Eulàlia, muller 261
 Massanet, Pere 83, 88
 Massip, J. 436
 Massó, Joan 248; Antònia, muller 248
 Massó, Pere 248; Guillemoneta, muller 248
 Massot Avengenà 382
 Massot, Bartomeu 138, 152, 222, 279; Joana, muller 152, 279
 Massot, Guillem 138, 279, 281; Margarida, muller 279, 281
 Massot-Reynier, J. 437
 Mata, Galceran de 87
 Mata, Guillem de 50
 Mataró, Guillem 88
 Mataró, Guillem 137, 268; Isabel, muller 137, 268
 Mates, Antoni 148; Eulàlia, muller 148
 Mates, Antoni 246; Maria, muller 246
 Mates, Joan 289; Eulàlia, muller 289
 Mateu, Joan 273; Caterina, muller 273
 Mateu, Joan 273; Clara Beneta, muller 273
 Mateu, Joan 248; Eulàlia, muller 248
 Medinyà, Berenguer de 20; cunyada Maria 20
 Medinyà, Ramon de 26
 Melis, Andreu 278; Maciana, muller 278
 Mendoza del Infantado 422
 Menola, Bernat de 85
 Menola, Guerau de 85
 Menola, Ramon de 40
 Mensa i Valls, Jaume 477
 Merino 464
 Mestre de Narcís Vidal] vid. Oró, Antoni
 Mestre, Bernat 259; Rafaela, muller 133, 167, 220, 259
 Mestre, Joan 116, 259; Pericona, muller 259
 Miana, Dalmau de 79
 Michel, Pere, editor 442, 444
 Mieres, Tomàs 404
 Migne, Jacques-Paul 8, 455, 465
 Millàs i Castellví, Carles 93
 Miquel (escuder): 304-305, 307, 325-326, 330, 332, 336-337, 341-342, 349
 Miquel, Andreu 292; Eufрасina, muller 168, 292
 Miquel, Andreu 292; Eulàlia, muller 292
 Miquel, Antoni 245; Gueraldona, muller 245
 Miquel, Martí 256; Eulàlia, muller 256
 Miquel, Narcís (deputat): 303, 313, 332
 Miquel, Pere 254; Caterina, muller 254
 Miquel, Pere 245, 290; Claró, muller 245, 290
 Miquel, Pere 256; Francina, muller 126, 256
 Miquel, Pere 264; Tomasa, muller 264
 Miquel, Salvador (saig): 354
 Miquel i Rosell, Francesc 464
 Mir, Bartomeu 244
 Mir, Pere 244; Caterina, muller 137, 244
 Miralles, Bernat de 57
 Miralles, Ramon de 57, 58, 78; esposa Ermessenda dita Englantina 57, 58
 Miramar, Bartomeu 252; Eulàlia, muller 252
 Miret i Sans, Joaquim 382, 465
 Miró, Bartomeu 137, 138, 252, 265, 295; Joana, muller 265, 295
 Miró Bonfill, bisbe de Girona i comte de Besalú 466
 Miró, Pere 67, 68; esposa Berenguera 67, 68; filla Ermessenda 67, 68
 Miyans, Antoni 258; Isabel, muller 258
 Mo, Guillem 262; Antònia, muller 262
 Modemac, Bernat de 27
 Modoy, Antoni 287; Jacmeta 140, 287
 Modoy, Bartomeu 287; Eulàlia, muller 287
 Moisès 400
 Molí, Francesc de 481
 Moliner, Enric 290; Caterina, muller 290
 Moliner, Jordi 290; Caterina Panissa, muller 290
 Molins, Bernat de 24
 Molins, Dalmau de 29
 Moll, Francesc de Borja 382
 Molla, Joan 116, 151, 254; Rafela, muller 133, 167, 220, 254
 Molla, Martí 254; Eulàlia, muller 254
 Mollet, Arnau de 33; fill Jaume 33; fill i hereu 33
 Mollet, Jaume de 79
 Molló, Ramon 272; Margarida, muller 272
 Molner, Bartomeu 265; Joana, muller 265
 Molner, Pere 265; Isabel, muller 265
 Monell, Arnau de 36
 Monell, Guillem de 36
 Monistrol, Bernat 287
 Monjas Manso, Lluís 93, 98
 Monsalvatje i Fossas, Francesc 8, 16, 460, 465
 Mont, Joan de 27
 Montagut, Cervià de 17
 Montagut, Francesc de 84; filla Leonor 84
 Montagut, Guillem de 24; esposa Beatriu 24; fill Huguet 24
 Montalegre, Arnau de 40
 Montalegre, Brunissenda de 40
 Montagut i Estragués, Tomàs de 439

- Montcada, Guillem de 19
 Monte Iudaico, v. Montjuïc
 Montesa, marquès de 405
 Montesquiu, Daniel de 138, 269, 290; Eulàlia, muller 269, 290
 Montesquiu, Daniel de 138, 221, 269; Francina, muller 269
 Montesquiu, Francesc 138, 221, 290; Francina, muller 290
 Montjuïc, Jaume de 422, 430, 432, 440, 441, 452, 453, 475
 Montmany, Lorenc de 243
 Montmany, Martí 270, 285; Caterina, muller 133, 167, 220, 270, 285
 Montpesat, Arnau Guillem de 441
 Montserrat, Bernat 91, 94, 105-107, 110, 111, 113, 114, 117-120, 125-132, 141, 156, 158, 163, 166, 177, 188, 194, 200, 216-218, 230, 232, 235.
 Montserrat, Francesc, àlies Mulet 272; Agnès, muller 272
 Montserrat, Francesc, àlies Mulet 244; Elienor, muller 244
 Montsoriu, Guerau de 41; esposa Laura 41
 Montsoriu, Ponç de 22
 Mor, Carlo Guido 430, 431, 432, 433, 439, 440
 Mora, Arnau de 54
 Mora, Berenguer de 12, 33, 49, 80; esposa Berenguera 49
 Mora, Pere de 80
 Mora, Ramon de 80
 Moragues, Pere 279; Elienor, muller 279
 Morasac, Arnau de 39
 Moreau, Jacob-Nicolas 457, 459, 460
 Morell, Antoni 278; Maciana, muller 278
 Morell, Gabriel 280; Eulàlia, muller 280
 Morell, Joan 278; Catèria, muller 168, 278
 Morell, Joan 270; Constança, muller 270
 Morell, Joan 280; Nicolaua, muller 280
 Morell, Narcís 251; Agnès, muller 251
 Morell, Pere 293; Clara, muller 293
 Morell, Pere 295; Elienor, muller 138, 219, 222, 295
 Morell, Pere 281; Joana, muller 281
 Morell, Pere 249; Maria, muller 249
 Morell, Pere 295; Vicença, muller 295
 Morer Lacot, Josep 416
 Moret, Bartomeu 276; Elienor, muller 276
 Moretus, Henry 471
 Morro, Hipòlit 151, 245; Bartomeua, muller 245
 Morro, Miquel 245; Francesca, muller 245
 Mota, Tomàs de la 251; Isabel, muller 251
 Moyses, v. Moisès
 Muguet, F. 8
 Mular, Joan 133, 259, 269, 299; Agnès, muller 259, 269, 299
 Mulet, Francesc 272
 Mulet, Montserrat 244; Caterina, muller 244
 Mullers, Antoni, àlies Moliner 289; Margarida, muller 289
 Mullers, Bernat, àlies Moliner 289; Paula, muller 289
 Mundó i Marcet, Anscari-Manuel 389, 423, 463, 465, 469
 Muntaner, Pere (saig): 374
 Muntaner, Ramon 485
 Munyós, Joan 268; Maria, muller 268
 Munyós, Miquel 268; Eulàlia, muller 108, 268
 Murchio, Tomàs 488
 Mussarra, Antoni 268; Violant, muller 268
 Mut Calafell, Antoni 435

N

- Nadal, Joan: 316
 Nadal, Francesc 264; Constança, muller 264
 Nadal, Joan 274; Isabel, muller 274
 Nadal, Lluïsa de 442
 Nadal, Pere 135, 273; Maria, muller 135, 273
 Nadal, Vicenç 274; Isabel, muller 274
 Nadal i Oller, Jordi 93
 Narcisa 112
 Navarret, Jacme 296; Antònia, muller 296
 Navarret, Joan 296; Joaneta, muller 296
 Navarro, Pere: 371
 Navata, Arnau de 32
 Nazari, sant 460
 Neia, Joan de 294; Caterina, muller 294
 Neia, Joan de 252; Magdalena, muller 252
 Ner, Pere 113, 260; Maria, muller 113, 260
 Nerós, Asbert de 89
 Nerós, Ramon de 45, 48
 Nicolau, guardià OFM de Castelló 40
 Nicolau, Bernat 138, 222, 274; Antònia, muller 274
 Nicolau, Bernat 138, 263, 274, 281; Constança, muller 263, 274, 281
 Nino, Nicolau de 291; NalTEDONA, muller 291
 Nogueira da Silva, Cristina 381
 Noguera, Francesc, àlies Bonamich 299; Maria, muller 299
 Noguera, Gabriel, àlies Bonamich 299

Nonyis, Pere 259; Maria, muller 259
 Nou, Pere de 88
 Nuellet, Guerau 31

O

Obradors Suazo, Carolina 93, 194, 195
 Octon, v. Odó
 Odet, Jacme 276
 Odó, rei 409
 Oix, Francesc d' 75, 87
 Oix, Pere d' 18, 87
 Oliba, abat i bisbe 423, 443, 444, 445, 460
 461, 462, 463, 464, 466
 Oliba, Antoni 436
 Oliba Cabreta, comte 463; esposa Ermengarda 463, 465, 466, 467
 Oliveda, Bernat d' 40
 Olivella, Berenguer de 59
 Oliver, Bernat 59; filla Prous 59
 Oliver, Andreu 283; Isabel, muller 283
 Oliver, Andreu 257; Joaneta, muller 257
 Oliver, Antoni 198
 Oliver, Antoni 222, 243; Antònia, muller 138, 219, 243
 Oliver, Antoni 293
 Oliver, Arnau 242; Joana, muller 242
 Oliver, Benvingut/Bienvenido 435, 437, 441, 442
 Oliver, Bernat 281; Caterina, muller 281
 Oliver, Bernat 242; Eulàlia, muller 242
 Oliver, Estruc 266; Rafaela, muller 266
 Oliver, Francesc 298
 Oliver, Guillem 138, 243, 280; Saurina, muller 243, 280
 Oliver, Jacme 246; Andreua, muller 138, 219, 246
 Oliver, Joan 283; Bartomeua Joana, muller 141, 283
 Oliver, Joan 242; Eulàlia, muller 242.
 Oliver, Joan 242; Miquela, muller 242
 Oliver, Jordi 298; Maria, muller 298
 Oliver, Nicolau 189, 293; Lucia, muller 293
 Oliver, Pere 281
 Oliver, Pere 257; Caterina, muller 257
 Oliver, Pere 250; Constança, muller 250
 Olivera, {...} sa 286; Eulàlia, muller 286
 Olivera, Bernat d' 58
 Olivera, Pasqual sa 286; Nicolaua, muller 286
 Olivera, Ramon de 61
 Oliveta, Guillem d' 86

Oliveres, Francesc ses 261; Antònia, muller 261
 Oliveres, Nicolau ses 261; Antígona, muller 261
 Olivella, Andreu d' 125; Clara 125
 Olivet, Joan 97; Caterina Aleu, esposa 97
 Oller, Bernat 255; Narcisa, muller 255
 Oller, Francesc 166
 Oller, Guillem 266; Clara, muller 266
 Oller, Rafel 266; Isabel, muller 266
 Oller, Rafel 138, 278, 294; Margarida, muller 278, 294
 Oller, Rafel 259; Rafaela, muller 259
 Ollich, Imma 481
 Olzina, Antoni 267; Eulàlia, muller 267
 Olzina, Bernat 279; Andreua, muller 279
 Olzina, Francesc 152, 255; Angelina, muller 133, 167, 152, 220, 255
 Olzina, Joan 261; Antònia, muller 261
 Olzina, Mateu 255; Tecla, muller 255
 Olzina, Pasqual 280; Jacmeta, muller 280
 Olzina, Pere 279; Violant, muller 279
 Olzinelles, Roc 465, 480
 O'Malley, John W. 97
 Om, Berenguer d' 41, 52
 Om, Miquel d' 43
 Ordeig i Mata, Ramon 8, 15, 22, 414, 457-468
 Oresme, Nicolau 487
 Oró, Antoni (mestre sabater de Narcís Vidal): 305, 313
 Oromir, Jacme 247; Nadala, muller 247
 Orri, Arnau d' 52, 70; fill Arnau 70
 Orri, Ermessenda d' 27
 Orsèol, Pere 460
 Ortals, Francesc d' (nou jutge): 365-368, 372, 375
 Ortí Gost, Pere 99
 Osca, Bernat d' 19
 Osees 408
 Osuna e Infantado, duc de 422
 Otger, Berenguer 64, 76
 Otto, R., 432
 Oulomar, Francesc 249; Serena, muller 157, 249
 Oulomar, Nicolau 249; Maria, muller 249

P

Paba, Berenguer de 80
 Paba, Guerau de 80; filla Alamanda 80; esposa Alamanda 80

- Pacheco Caballero, Francisco Luis, 440
 Pagès, Bartomeu 294; Antònia, muller 294
 Pagès, Pere 86
 Pagesos (dos, de l'Empordà): 306-307, 314, 316-318, 322-324, 327, 337, 343, 351
 Pagula, Guillem de 487
 Palafolls, Guillem de 17
 Palau, Antoni 271; Clara, muller 271
 Palau, Berenguer de, abat de Sant Feliu de Girona 68
 Palau, Bernat de 60, 65, 75
 Palau, Ermessenda de 71
 Palau, Joan 271; Antònia, muller 271
 Palau-saverdera, Ponç de 71; esposa Ermessenda 71
 Palera, Guillem de 26, 42, 50
 Pallaga, Joan (pare de l'homònim): 360
 Pallaga, Joan (teixidor): 360, 362
 Pallarès, Gabriel 282
 Pallol, mossèn Pere de: 331
 Palma, Guillem de 19, 31, 62; esposa Ermessenda 31, 62; pare 62
 Palol, Arnau de 19
 Palol, Berenguer de 12, 35, 44, 64, 74; pare 44; mare Raimunda 44, 64, 74; esposa Berenguera 44; germana Raimunda 44; fill i hereu Francisc 44; fills Ponç, Dalmau i Arnau 44, 64; filla Berenguera 44, 64; neboda Raimunda 64
 Palol, Berenguer de (fill) 35
 Palol, Bernat de 26, 42
 Palol, Dalmau de 64, 71, 73, 74, 76, 81; esposa Agnès 64, 71; filla Sibil·la 76
 Palol, Dalmau 88; esposa Beatriu 88
 Palol, Guillem de 58, 65; vídua Guillem
 Palol, Pau de 37, 57, 68, 81
 Palol, Ramon de 65
 Palol, Ramon Arnau de 58
 Palomar, Joan de (canonge de Girona): 305-383
 Pals, Guillem de 31
 Paner, Bernat 56
 Pano, Joan de 244; Maria, muller 244
 Pano, Nicolau de 244; Eufrasina, muller 166, 244
 Par, Gaspar 288; Antònia, muller 288
 Par de la Plaça, Joan 288; Joana, muller 288
 Parell, Antoni 264; Magdalena, muller 264
 Parell, Francisc 264; Agnès, muller 264
 Parellada, Bartomeu 245; Marió, muller 138, 222, 245
 Parellada, Bernat 281; Francesca, muller 281
 Parellada, Nicolau 244; Genisa, muller 244
 Parellada, Nicolau 290; Margarida, muller 290
 Parers, Gaspar des 245; Constança, muller 245
 Parers, Joan 253; Eulàlia, muller 253
 Parers, Ramon des 251; Mateua, muller 251
 Pasqual, Amador 247; Angelina, muller 168, 247
 Pasqual, Joan 138, 269, 276, 290; Francesca, muller 269, 276, 290
 Pasqual, Joan 138, 222, 276; Gabriela, muller 166, 168, Pascual Pagès, Julià 378
 Pasqual, Jaume 464, 480
 Pasqual, Joan 247; Tomasa, muller 247
 Pasqual i Pagès, Julià 414
 Pau, sant 388, 390, 392, 393, 396, 403
 Pau, Guillem de 46
 Pau, Guillem Ramon de 42
 Paulus, v. Pau, sant
 Paulus VI 411, 454
 Pausà, Jordi 258
 Pausà, Jordi 258; Eulàlia, muller 258
 Payrot curt 380
 Pedretti, Marco 487
 Pedrosa, Bartomeu 276; Antònia, muller 276
 Pedrosa, Bartomeu 142, 276; Caterina, muller 142, 149, 276
 Peláez, Manuel J. 439, 441, 442
 Pelegrí, Antoni, àlies Pelegrí 300; Antònia, muller 300
 Pelegrí, Gabriel 282; Joana, muller 282
 Pelegrí, Galceran, àlies Febrer 300; Rafela, muller 135, 166, 300
 Pelegrí, Nicolau 282; Joana, muller 282
 Pellicer i Pagès, Josep M. 465
 Pellisser, Pere 138, 272, 275, 293; Angelina, muller 137, 272, 275, 293
 Pellisseres, Maurí 289; Rafela, muller 289
 Peloux, Fernand 468, 469, 470, 471, 472
 Pepin, v. Pipí
 Pera, Gabriel sa 285; Blanquina, muller 285
 Pera, Joan sa 285; Agnès, muller 285
 Peralta, Arnau de 43, 48, 58
 Perarnau, Josep 382
 Perayer, Guillem (jutge): 311-312, 355, 364-366
 Pedralta, Castelló de 67
 Pere I de Catalunya, II d'Aragó 13
 Pere III de Catalunya-IV d'Aragó 477, 482, 483, 484, 485
 Pere, abat de Sant Pere de Galligants 17, 52
 Pere (fadrí de Joan de Palomar)] vid. Durayer, Pere

- Pere, sant 390, 392
 Pere, Arnau 27
 Pere, Berenguer 27
 Pere, Bernat 82
 Pere, Bonanat (llicenciat en decrets): 307-309, 355-356, 364
 Pere, E. 19
 Pere, Gabriel de: 304
 Pere, Gabriel [de] (jutge de la reclamació): 369-371
 Pere, Guillem 20, 22, 26, 33, 45, 53
 Pere Joan, E. 19
 Pere, Ramon 62
 Pere 265; Blanca, muller 265
 Pere, Antoni 260; Bonanada, muller 260
 Pere, Jacme 283; Rafela, muller 283
 Perejoan, Salvador 137, 288
 Pereto, Felibert 279; Giralda, muller 279
 Pérez Martín, Antonio 422, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 439, 441, 447
 Perills, Francesc de 83
 Perrini, Pere 65
 Petrus, v. Pere, sant
 Peyra, Joan de 256; Joana, muller 256
 Philetus 399
 Philip, v. Felip
 Pi, Ferrer de 50
 Pi, Antoni 254; Constança, muller 254
 Pi, Bernat 241; Tecla, muller 241
 Pili, Robert 472
 Pina, Bonanat de 268; Eulàlia, muller 268
 Pina, Joan de 280; Margarida, muller 280
 Pina, Miquel de 166
 Pineda, Bernat de 22, 40
 Pineda, Guillem de 22
 Pineda, Pere de 17
 Pineda, Ros de 22; fills Guillem i Bernat 22
 Pinet, Guillem de 22
 Pintor, Alfonso lo 27
 Pipí, rei 445
 Piqué, Jordi 487
 Pisà, Vicenç 458
 Piquer, Joan 113, 295; Paula, muller 138, 219, 220, 295
 Piquer, Miquel 113
 Pius X 454
 Pius XI 411, 454
 Pius XII 405, 406, 411, 454
 Pla, Antoni 291; Joana, muller 291
 Pla, Bernat, àlies Oller 247; Narcisa, muller 247
 Pla, Joan de 24
 Pla, Manuel 290; Úrsula, muller 138, 220, 222, 290
 Pla, Pere 290; Joana, muller 138, 219, 290
 Pla, Pere 291; Joana, muller 291
 Pla, Pere de 146
 Plana, Bernat sa 243; Angelina, muller 243
 Planes, Bartomeu de 54
 Planes, Guillem de 42
 Planes, Joan 281; Antònia, muller 281
 Planes, Miquel 281; Caterina, muller 281
 Planils, Dalmau de 33
 Plasensa, Llorenç 60, 61
 Platell, Enric 243; Margarida, muller 243
 Platell, Joan 243; Eulàlia, muller 243
 Plegamans, Bartomeu 263; Clara, muller 263
 Plegamans, Pere 263; Beatriu, muller 263
 Plegat, Antoni 166
 Plegat, Bernat 166
 Plegat, Bernat 244; Joana, muller 244
 Plequet, Antoni 299; Joana, muller 299
 Plequet, Humbert 143, 299; Arcisa, muller 143, 299
 Plon 441
 Poc, Reginald 464
 Poch, Joan 112, 138, 264, 268; Agnès, muller 264, 268
 Poch, Joan 138, 221, 264; Angelina, muller 133, 138, 167, 219, 220, 264
 Poch, Nicolau 138, 221, 268; Caterina, muller 268
 Pols, Arnau de 85
 Pomar, Pere 275; Margarida, muller 275
 Pomer, Bernat de 88
 Pomer, Jaume de 88
 Ponç, abat de Sant Pere de Roda 20, 21, 22
 Ponç, castellà de Montsoriu 15; Guerau, fill 15
 Ponç, Antic 277; Constança, muller 277
 Ponç, Antoni, àlies Damitre 278; Eulàlia, muller 278
 Ponç, Antoni, àlies Damitre 278; Joana, muller 278
 Ponç, Guillem 45, 76; filla Sibil·la 45
 Ponç, Pere 20, 21, 76
 Pons, Guillem 253; Angelina, muller 253
 Pons i Guri, Josep Maria 92, 382, 439
 Ponsich, P. 444, 460, 461
 Pont, Antoni 155, 300; Elisabet, muller 300
 Pont, Bartomeu 277; Antònia, muller 277
 Pont, Guillem de 78
 Pont, Jacme 300; Joana, muller 300
 Pont, Ponç de 78; esposa Berenguera 78

- Pontich 480
 Pontós, Arnau de 73; filla Saurina 73
 Pontós, Berenguer de 73
 Pontós, Bernat de 12, 45, 60, 63, 64, 71, 73; esposa Sibil·la 73; filla Saurina 73; fill Ramon 73
 Pontós, Dalmau de 73
 Pontós, Dalmau de, canonge 73
 Pontós, Ermessenda de 66
 Pontós, Hualguer de 60
 Pontós, Pere de 60
 Pontós, Ramon de 60; vídua Ermessenda 60; filla Brunissenda 60
 Porqueres, Joan de 31
 Port{.}, Joan del 291; Dolça, muller 291
 Portella, Guillem 279; Elicsèn, muller 279
 Portella, Jacme 279; Eulàlia, muller 279
 Pou, Pere 283; Clara, muller 283
 Pou, Ramon 278
 Poumarède 438
 Prat, de Besalú 26
 Prat, Bernat de 38, 50, 55, 59, 62, 70, 72, 75, 76, 83
 Prat, Jaume de 24
 Prat, Pere de 24
 Prat, Ramon de 17, 21, 23, 24, 26, 38, 39, 50, 71, 83
 Pratdevall, Pere de 51, 53; esposa Ermessenda 51, 53
 Prats, Bernat 166
 Prats, Bernat 243
 Prats, Bernat 252; Angelina, muller 243
 Prats, Bernat 243; Antònia, muller 243
 Prats, Bernat 299; Antònia, muller 299
 Prats, Bernat 276; Margarida, muller 276
 Prats, Bernat 252; Sibília, muller 243
 Prats, Joan 298; Joana, muller 298
 Prats, Mateu 298; Eufrasina, muller 148, 298
 Prats, Miquel 125
 Prats, Miquel 125; Bartomeua, muller 125
 Prats, Miquel 284; Eulàlia, muller 284
 Prats, Miquel 284; Fano, muller 284
 Priscilla 402
 Prudenci 471
 Prula, Arnau de, àlies Miralpeix 289; Magdalena, muller 289
 Prula, Pere de 289; Margarida, muller 289
 Pudens 396, 402
 Pueyo, família 399, 413
 Puig, Antoni 279; Caterina, muller 279
 Puig, Bernat 263; Agnès, muller 263
 Puig, Bernat 279; Caterina, muller 279
 Puig, Dolça de 67
 Puig, Francesc 256; Caterina, muller 256
 Puig, Francesc 110, 279; Eulàlia, muller 110, 138, 219, 279
 Puig, Guillem 253; Gabriela, muller 253
 Puig, Jacme 279; Romia, muller 279
 Puig, Lorenç 253; Rafela, muller 253
 Puig, Pere 138, 284, 294; Angelina, muller 284; Elisèn, muller 294
 Puig, Pere 260; Joana, muller 260
 Puig, Romeu 294; Eulàlia, muller 294
 Puig d'Ódena, Antoni Joan 286; Violant, muller 286
 Puig d'Ódena, Joan 286; Caterina, muller 286
 Puig Oliver, Jaume de 7-88, 387-410, 421-454, 463, 468, 472, 476, 482, 485, 486
 Puig i Ustrell, Pere 442, 444
 Puiggrós, Galceran 285; Aldonça, muller 138, 167, 219, 285
 Puiggrós, Jacme 285; Caterina, muller 285
 Puigmarí, Bonanat (jutge de la reclamació): 370-371
 Pujades, Antoni 289; Miquela, muller 289
 Pujades, Gabriel 275; Estevana, muller 275
 Pujades, Jacme 289; Rafela, muller 289
 Pujades, Jeroni 458, 460, 464
 Pujades, Joan 133, 264, 289; Francesca, muller 264, 289
 Pujades, Joan 271; Joana, muller 271
 Pujades, Joan 275; Joana, muller 275
 Pujades, Pere 195, 271; Isabel, muller 271
 Pujals, Antoni 267; Simona, muller 267
 Pujol, Antoni 242; Angelina, muller 242
 Pujol, Antoni 241; Eulàlia, muller 241
 Pujol, Arnau de 23
 Pujol, Joan 295; Isabel, muller 295
 Pujol, Marc 242; Eulàlia, muller 242
 Pujol, Martí 241; Francesca, muller 241
 Pujol, Mateu 285; Bartomeua, muller 285

Q

- Quadrado, J. M. 435
 Quarterol, Arnau de 27; esposa Guillem 27; fills Bernat i Arnau 27
 Quarterol, Ermessenda de 27
 Quarterol, Ramon de 12
 Queixàs, Berenguer de 24, 42, 50, 69; esposa Sibil·la 50; filla Bearriu 24
 Quer, Joan dez (convers, jugador de gresca): 305, 320
 Querol, Antoni 249; Magdalena, muller 249

- Querol, Joan 249; Joana, muller 138, 219, 220, 249
 Quintà, Ramon de 55
 Quintillà Zanuy, M. Teresa 429, 442, 450
 Quirze, bisbe de Barcelona 470
- R
- Rabassa, Antoni 270; Clara, muller 270
 Rabassa, Antoni 270; Francina, muller 270
 Rabet, Bernat 87
 Rabet, Marquès 87
 Rabós, Berenguer de 39, 42, 62
 Rabós, Guillem de 39, 42, 62
 Rabós, Guillem 297; Antònia, muller 297
 Rafard, Joan 299; Eulàlia, muller 299
 Ragars, Bernat 282; Beneta, muller 138, 220, 282
 Ragars, Pere 282; Caterina, muller 282
 Ramis, Antoni 138, 291, 287, 291, 295; Àgata, muller 138, 287, 291, 295
 Ramis, Pere 138, 222, 287; Eulàlia, muller 287
 Ramon, abat de Sant Esteve de Banyoles 21
 Ramon, abat de Sant Quirze de Colera 39, 62
 Ramon, cunyat de Guillem Blancaç 17
 Ramon, prevere 23
 Ramon, Antoni 245; Tecla, muller 245
 Ramon, Antoni 279; Tecla, muller 279
 Ramon, Berenguer 82
 Ramon, Guillem 70, 84
 Ramon, Joan 166
 Ramon, Joan 258; Nicolaua, muller 258
 Ramon Berenguer I 438
 Ramon Berenguer III 438
 Reboll, Berenguer 73
 Rec, Bernat de 37, 38
 Rec, Tortosa 38, 39, 47, 49, 50, 55, 64; esposa Guillema 38, 39; mare Margarida 47
 Redondo, Jordi 486
 Redondo García, Esther 92, 472
 Redorta, Guillem 37
 Rei, Bernat 69
 Rei, Guillem 89
 Reig, Jacme 292; Clara, muller 292
 Reig, Pere 142, 168, 292; Eulàlia Beneta, muller 168, 292
 Reimer, Georg 441
 Reinant, Bernat 294; Rafela, muller 138, 166, 220, 294
 Reinant, Joan 294; Margarida, muller 294
 Reinardi 8, 16
 Reixac, Pere (advocat fiscal): 355, 371
 Reixac, Albert 485
 Reixach, Bernat de 35, 43, 44, 47, 48, 50, 51, 53, 55, 56, 57, 60, 61, 64, 67
 Reixach, Guillem de 41
 Reixach, Joan de 63, 78
 Reixach, Maria de 23; fill Guillem 23
 Renall, Berenguer 88; vídua Brunissenda 88
 Renedo, Xavier 485, 486, 487
 Requesens, governador general de Catalunya 381
 Requesens, Arnau de 52
 Requesens, Berenguer de 46
 Requesens, Francesc de 52
 Rexach, Bernat 275; Maria, muller 275
 Rexach, Guillem 139, 278; Agnès, muller 278
 Rexach, Joan 290; Antònia, muller 290
 Rexach, Joan 139, 278; Joana, muller 138, 222, 278
 Rexach, Pere 290; Antònia, muller 290
 Rexach, Pere 249; Nicolaua, muller 249
 Riba, Feliu 247; Bartomeua, muller 247
 Riba, Jacme 151, 247; Francesca, muller 151, 247
 Ribalter, Francesc 279; Caterina, muller 279
 Ribalter, Joan 279; Caterina, muller 279
 Ribas 480
 Ribera, Bernat 281
 Ribera, Jordi 281; Maria, muller 281
 Ribera, Pere 133, 248, 254; Antònia, muller 248, 254
 Ribera, Ramon de 66; fill Ramon 66; nora Ermessenda de Pontós 66
 Ribes, {...} 137, 244
 Ribes, Arnau 278; Agnès, muller 278
 Ricard, Francesc 255; Caterina, muller 255
 Ricard, Miquel 255; Martra, muller 255
 Richou i Llimona, Montserrat 102, 104
 Riclar, Adelaida de 27
 Riera, Antoni 240; Clara, muller 240
 Riera, Bonanat 255; Maciana, muller 255
 Riera, Jacme 260; Clara, muller 260
 Riera, Joan 260; Caterina, muller 120, 260
 Riera, Pasqual 166
 Riera i Sans, Jaume 486, 487
 Rifós, Margarit 240; Blanca, muller 240
 Rillot, Joan 297; Oliveta, muller 297
 Rillot, Pere Benet 297; Antònia Beneta, muller 297
 Ripoll, canonge 480
 Ripoll, Bartomeu: 303-304

- Riu, Pere de 25
 Riu i Riu, Manuel 473, 473
 Riudor, Pere Miquel 300; Maria, muller 300
 Rius, Andreu 288; Margarida, muller 288
 Rius, Bernat 288; Isabel, muller 288
 Riusech, Bartomeu 292; Caterina, muller 292
 Riusech, Guerau 292; Joana, muller 292
 Robau, Berenguer 74
 Robert, Bernat 249; Elienor, muller 249
 Robert, Guillem 249; Violant, muller 249
 Robert, Leuger 266; Antònia, muller 266
 Roca, Arnau de 44
 Roca, Beatriu de 29
 Roca, Bernat 254; Isabel, muller 254
 Roca, Duran 135, 260
 Roca, Joan 254; Eulàlia, muller 254
 Roca, Joan 246; Violant, muller 143, 246
 Roca, Josep, sommelier 487
 Roca, Mateu 246; Agnès, muller 246
 Roca, Pere 285; Angelina, muller 285
 Roca, Pere de 29, 44, 45, 47, 48, 55, 56; germà Arnau 45; germà Pere, monjo de Sant Llorenç del Mont 45
 Roca, Ramon de 44
 Roca de Terrades, Arnau de 84
 Rocabertí, Gaufréd de, vescomte 85
 Rocabertí, Pere de 11
 Rocabertí, Ramón de 17
 Rocabruna, Berenguer de 36
 Rocacorba, Ramon de 23
 Rocamora, J. M. 422, 429
 Rodón Binué, E. 439
 Rodrigues, Gonçalvo 262; Maria, muller 262
 Rofes, Bernat 253; Caterina, muller 253
 Roger, Joan 138, 274; Bartomeua, muller 274
 Roger, Joan 246, 282; Eulàlia, muller 138, 222, 246, 282
 Roger, Joan 269; Peirona Daubertos, muller 269
 Roger, Pere 246; Estària, muller 246
 Roger, Ramon 269; Guillema, muller 269
 Roig, en (escrivà): 322
 Roig, Andreu 292; Angelina, muller 292
 Roig, Andreu 292; Susanna, muller 292
 Roig, Enric 476
 Roig, Joan 240; Caterina Franca, muller 240
 Roig, Joan 136; Elienor, muller 136
 Roig, Joan 240; Francesca, muller 240
 Roig, Miquel 267; Clara, muller 267
 Roig, Pere 267, 271; Eufрасina, muller 267, 271
 Roig, Pere 62; filla Garsenda 62
 Roig, Pere 136, 268; Eulàlia, muller 137, 268
 Roig, Ponç 42, 43
 Roigé, Meritxell 476
 Roma, Gil de, v. Gil de Roma
 Romà, Bartomeu 249; Caterina, muller 249
 Romà, Guillem 249; Maciana, muller 249
 Romaní, F. 438
 Romaní, Pere 30
 Romanyà, Artau de 45; esposa Beatriu 45
 Romanyà, Gaufréd de 45; mare Beatriu 45
 Romaral, Joan 243; Caterina, muller 133, 138, 167, 220-222, 243
 Romaral, Joan Andreu 243; Antònia, muller 243
 Romeu, Ferrer 281; Eufрасina, muller 281
 Romeu, Guillem 281; Isabel, muller 281
 Romeu, Guillem 44
 Romeu, Nicolau 292; Anna, muller 292
 Roquera, Joan 267; Francesca, muller 267
 Roquera, Pere 267; Angelina, muller 267
 Ros, cunyat de Guillem Blancaç 17
 Ros, Antoni 259; Nicolaua, muller 259
 Ros, Bernat 259; Paula, muller 259
 Ros, Joan 255
 Ros, Joan 251; Joana, muller 251
 Ros, Joan 300; Maria, muller 300
 Ros, Joan (conseller): 308, 367, 379
 Ros, Pere 30, 33, 76
 Ros, Salvador 273; Francesca, muller 273
 Ros Massana, Rosa 99, 100, 103
 Ros Navarro, Carme 206
 Rossell, Joan 251; Constança, muller 162, 151, 168
 Rossell, Pere 251; Agnès, muller 251
 Rosselló, Bartomeu 275; Agnès, muller 275
 Rosselló, Nicolau, àlies Bellsolà 267; Angelina, muller 267
 Rosselló, Pau 275; Margarida, muller 138, 220, 275
 Rossinyol, Arnau 87
 Rostoy, Castelló 258
 Rostoy, Pere 258; Joana, muller 258
 Roudors, Esteve 245; Eulàlia, muller 245
 Roudors, Jacme 245; Constança, muller 245
 Roumiguières, Antoni de 459
 Rovira, {...} 262; Maria, muller 262
 Rovira, Bartomeu 262; Miquela, muller 262
 Rovira, Bernat 260; Constança, muller 260
 Rovira, Jacme 259; Antígona, muller 260; Eulàlia, muller 259
 Rovira, Marc 271; Angelina, muller 271

- Rovira, Marc 271; Isabel, muller 167, 271
 Rovira, Pere 266; Isabela, muller 266
 Rovira, Pere de 75; filla Saurina 75; esposa Brunissenda 75
 Rovira i Armengol, Josep 422, 426, 437, 442, 445, 446, 450
 Rovira i Solà, Manuel 106
 Rovirosa, Bernat 240; Lorença, muller 240
 Rubí, Ramon 244; Jacmina, muller 244
 Rubió, els 484
 Rubió i Balaguer, Jordi 427, 432, 433, 435, 438, 452, 475
 Rubió, Pere 246; Antònia, muller 246
 Ruiscalsada, Pere 293; Teresa, muller 293
 Ruiz, Martí 295; Joana, muller 295
 Ruiz, Pere 293; Caterina, muller 293
 Ruiz García, Elisa 430
 Ruiz, Pere 295; Marquesa, muller 295
 Rull, Bernat 66
 Rull, Guillem 290; Agnès, muller 290
 Rull, Guillem 290; Eulàlia, muller 290
 Rupià, Adelaida de 26
 Rupià, Bernat 253; Caterina, muller 253
 Rupià, Guillema de 27
 Rupià, Joan 116, 253; Joana, muller 253
 Ryder, Alan 382
- S
- Sabaté, Ch. 438
 Sabater de Girona (pare del fadrí de Bernat Sarriera): 333
 Sabater, Bartomeu 282; Sança, muller 282
 Sabater, Miquel 151, 264; Gabriela, muller 264
 Sabater, Pere 264; Constança, muller 264
 Saconamina, Honorat 113, 273; Constança 273
Sacramentarium Rivipullense 389
Sacramentum iudeorum 476
 Sadurní i Puigbó, Núria 479, 481
 Sáenz de Aguirre, J. 7
 Sáez Guillén, José Francisco 432
 Safont, Nicolau 120
 Safortesa, familia 399, 412
 Sagorb, Pere de, àlies de Lexau 155, 244; Caterina, muller 244
 Saguer, Antoni 270
 Sahuch, Joan 284; Isabel, muller 284
 Sahuch, Ramon 284; Violant, muller 284
 Sala, Antoni 243; Joana, muller 243
 Sala, Arcís 292; Violant, muller 147, 292
 Sala, Bartomeu 166
 Sala, Bernat 133, 138, 243, 275, 276; Margarida, muller 243, 275, 276
 Sala, Gabriel 138, 222, 275; Joan de Baptisme, muller 275
 Sala, Julià 296; Joana, muller 296
 Sala, Pere 243; Maria, muller 243
 Sala, Pere 147, 292; Úrsula, muller 292
 Sala, Ric 257; Lorença, muller 257
 Sala, Salvador 140, 296; Eufrasina, muller 140, 296
 Sala, Vidal 253; Erina, muller 253
 Salaverd, Francesc 270; Beatriu, muller 270
 Salaverd, Joan 270; Clara, muller 270
 Saldet, Ramon de 28
 Sales, Alamanda de 18
 Sales, Arnau de 18, 24; esposa Alamanda 18; fill Guillem 18; filles Agnès i Ermessenda 19
 Sales, Galceran de 44
 Salicrú i Lluch, Roser 93
 Sallent, Joan Eimeric 108; Maria, muller 108
 Salomó 405, 406, 408, 410
 Salomon, v. Salomó
 Salord, Joan 267; Antònia, muller 267
 Salord, Joan 267; Antònia, muller 267
 Salrach, Josep M. 92
 Salvadó i Rumech, Rosa 102
 Salvi, Pere 256; Caterina, muller 256
 Samer, Pau 285; Clara, muller 285
 Samer, Ramon Benet 285; Gabriela, muller 285
 Sança, reina d'Aragó 477
 Sánchez de Movellán Torent, Isabel 383
 Sanou, Antoni 294; Antònia, muller 294
 Sanou, Pere 294; Caterina, muller 294
 Sans Travé, Josep Maria 382
 Sant Aniol, Berenguer de 33, 35; esposa Adelaida 33, 35; filles Sança 33, i Romia 35; germà Arnau 35; fill Arnau 35
 Sant Aniol, Guillem de 35
 Sant Cebrià, Ramon de 23; esposa Guillema 23
 Sant Celoni, Maimó de 22
 Sant Dionís, Dalmau Gabriel: 304
 Sant Dionís, Dalmau de: 302, 304, 381
 Sant Dionís, micer Narcís (clergue): 305-383
 Sant Dionís, mossèn Narcís (veguer de Girona): 304-305, 334, 336, 381, 383
 Sant Feliu de la Garriga, Pere de 72
 Sant Iscle, Arnau de 18, 30, 60
 Sant Iscle, Berenguer 30
 Sant Iscle, casa 30

- Sant Iscle, Dalmau de 43
 Sant Iscle, Ferrer 19
 Sant Iscle, Guillem de 30
 Sant Miquel, Arnau de 12, 18, 31, 37, 41, 66; germà Cervelló 31; esposa Gisperta 31; fills Bernat, Ermessenda i Gueraua 31, 41, 66
 Sant Miquel, Arnau de (fill) 32
 Sant Miquel Dalmau de 31, 37
 Sant Miquel, Ramon de 18, 31
 Santa Cecília, Ponç de 50; fill Arnau 50
 Santamaria, Pere de 55
 Santaniol, Guillem de 72; esposa Eliardis 72; filles Agnès i Orpai 72
 Santantoni, Pere de 52, 56, 59, 70, 74
 Santantoni, Ramon de 63, 66
 Santapau, Arnau de 55
 Santapau, Bernat de 73
 Santapau, Guillem de 55
 Santi, Francesco 486
 Sanjosé i Llongueras, Lourdes de 457, 463, 467, 468
 Santceloni, família: 302, 304
 Santceloni, Felip de (nebot de micar N. S. D.): 304-305, 336, 339
 Santcliment, Jacme 252; Magdalena, muller 252
 Santcliment, Pere de 167
 Santcliment, Pere de 283; Caterina, muller 283
 Santdionís, Guerau de 84
 Santfeliu, Francesc de 68
 Santfeliu, Pere de 74
 Santgenís, Bernat de 63
 Santgirvés, Andreu 246; Caterina, muller 246
 Santgirvés, Pere Andreu 246; Felipa, muller 246
 Santillana, marquès de 422
 Santillane, v. Santillana
 Santjust, Bernat 252; Joana, muller 252
 Sant Julià, Ramon de 51
 Santmartí, Berenguer de 37
 Santmartí, Bernat de 58
 Santmartí, Dalmau de 41
 Santmartí, Ramon de 58, 65, 66
 Santmiquel, Dalmau de 41
 Santmiquel, Guillema de 41; fill Arnau 41
 Santromà, Ramon de 84; esposa Blanca 84; fill Bernat 84
 Santvicenç, Berenguer de 59
 Santvicenç, Gonçalvo de 259; Isabel, muller 259
 Sanxís, Bartomeu 261; Margarida, muller 261
 Sanxís, Pere 261; Antònia, muller 261
 Sanz y Torres 441
 Sap, Bartomeu del 280; Robina Crapona, muller 280
 Sap, Pere del 280; Caterina, muller 280
 Sapila Bernat, (conseller): 308, 367, 379
 Saragossa, en (propietari d'una nau?): 315
 Saragossa, Domingo 245; Caterina, muller 245
 Sarriera, família: 302, 304, 382
 Sarriera, Arnau (pare de Bernat Sarriera): 305, 314
 Sarriera, Bernat (nebot de micar N. S. D.): 301, 304-309, 311-312, 314-324, 326-327, 333-340, 343-344, 373, 376-377
 Sarriera, Pere (ciutadà de Girona): 307, 351-354, 356, 358, 375-378
 Sauleda, Bernat 88
 Saurí, Antoni 265; Clara, muller 138, 222, 265
 Saurí, Antoni 265; Isabel, muller 265
 Saurí, Antic 379
 Scales, En (i casa de)] vid. Escales
 Scavizzi, Barbara 486
 Schiff, Mario 422, 429
 Segarra, Joan 266; Antònia, muller 266
 Segueró, Guillem de 48, 54
 Segueró, Pere de 48, 60; pare Pere 60
 Seguí, Arnau 71, 82
 Seguí, Bernat 18, 59, 71, 82; vídua Guillema 59
 Seguí, Bernat, clergue de Bordils 72
 Seguí, Guillem 60
 Segurioles de Girona, en: 333
 Seixà, Guillem de 18, 47; esposa Saurina 47
 Seixà, Ponç de 79; esposa Alamanda 79; filla Elicsenda 79
 Seixas, Margarida 381
 Sendra i Beltrán, Pilar 472
 Sent Dionís, Narcís de] vid. Sant Dionís, Narcís de
 Sentmenat, Galceran de 258
 Serfededéu, bisbe 415
 Seriol, Bartomeu 282; Angelina, muller 282
 Seriol, Joan 282; Joana, muller 138, 222, 282
 Serinyà, Bernat de 18
 Serra, casa 43
 Serra, Arnau de 59

- Serra, Bernat de 25; esposa Ermessenda 25; fill Ramon 25; filles Elicsenda, Peregrna, Beatriu i Ermessenda 25
- Serra, Bernat 261; Antònia, muller 261
- Serra, Bernat, àlies Torrent 251; Clara, muller 157, 251
- Serra, Bernat 266; Elicsèn, muller 266
- Serra, Ermessenda de 43
- Serra, Gabriel 143, 284; Isabel, muller 284
- Serra, Jaume de 29
- Serra, Joan 253; Constança, muller 253
- Serra, Leonard 113, 140, 260; Caterina, muller 113, 140, 165, 260
- Serra, Maria de 63
- Serra, Maurí 291; Caterina, muller 291
- Serra, Pere 291; Aldonça, muller 291
- Serra, Pere 297; Climentia, muller 297
- Serra, Ramon de 29, 43
- Serra, Ramon 155, 266; Elienor, muller 266
- Serraclara, Francesc de 287; Margarida, muller 287
- Serradell, Antoni 253; Joana, muller 253
- Serradell, Jacme 112, 168, 241; Caterina, muller 241
- Serradell, Joan 112, 241; Maria 241
- Serradell, Rafel 257; Bartomeua, muller 257
- Serrano, Joan 266; Antònia, muller 266
- Serrat, Antoni 263; Eulàlia, muller 263
- Serrat, Guillem 263; Sibília, muller 263
- Serrat, Pere de, fill 86; esposa Ermessenda 86
- Serrat, Pere de, pare 86
- Serrat i Torrent, Albert 8, 9
- Sexà, v. Seixà
- Sibília, Bernat 252; Maria, muller 252
- Sibília, Joan 252; Martina, muller 252
- Sigebod, bisbe de Narbona 470, 471
- Simó, Francesc 79, 84, 89
- Simon, Berenguer 268; Maria, muller 268
- Simon, Blai 269; Nicolaua, muller 269
- Simon, Dalmau 9
- Simon, Guillem, àlies Anguera 269; Saurina, muller 269
- Simon, Joan 133, 242, 249; Joana, 242, 249
- Sirach 408
- Sitjar, Bartomeu 277; Caterina, muller 277
- Sitjar, Bernat de 20, 88; esposa Caterina 88
- Soberanas, A.-J. 424, 425, 425, 450, 451, 453
- Socarrats, Guillem de 57, 62, 63, 69, 70, 71, 73, 74, 76, 89
- Socarrats, Joan de 440,
- Solà, Berenguer 242; Francesca, muller 242
- Soler, Bertran de 85
- Soler, Guillem de 70
- Soler, Guillem Ramon de 70
- Soler, Jacme 138, 250, 255; Sança, muller 250, 255
- Soler, Joan 138, 222, 250, 298; Clara, muller 138, 222, 250, 298
- Soler, Joan 244; Eulàlia, muller 244
- Soler, Joan 244; Eulàlia, muller 244
- Soler, Joan 298; Rafela, muller 298
- Soler, Marc 155, 276; Eulàlia, muller 138, 219, 276
- Soler, Pere 276; Gueralda, muller 276
- Soler, Pere de 23
- Soler, Ramon de 32, 48; esposa Margarida 32
- Soler, Ramon de 56; esposa Teresa 56
- Soley, Esteve, àlies Moner 264; Andreu, muller 264
- Sord, Ademar 18
- Sord, Bernat 24; fill Berenguer 24
- Sord, Bernat 71; germana Ermessenda 71
- Sorell, Joan 247
- Sori, Antoni de (procurador fiscal): 1, 12, 18, 21, 24-25, 29, 33, 37-42, 45, 312, 340, 350, 355, 357, 364, 366, 370-372, 374, 380
- Sòria, Jacme Pere de 244; Rafela, muller 138, 219, 222, 244
- Sòria, Joan de 123, 133, 221, 246, 250; Antònia, muller 138, 222, 246; Maria, muller 123, 250
- Sòria, Jordi 244; Maria, muller 244
- Soriano, Lourdes 486
- Soriha, Antoni 300; Sibília, muller 300
- Soriha, Bartomeu 300; Romia, muller 300
- Soriha, Joan 300; Maria, muller 300
- Soriha, Joan 300; Maria, muller 300
- Sorisa, Joan 254; Antònia, muller 254
- Sorisa, Mateu 254; Angelina, muller 220, 254
- Sorts, Berenguer 281; Elienor, muller 138, 222, 281
- Sorts, Jacme 281; Bartomeua, muller 281
- Stegmüller, F. 411, 455
- Steldat, Onofre 9, 16
- Sthephani, Gregorius] vid. Esteve, Gregori
- Sunifred, comte 415, 465
- Sunyer, Antoni 259; Constança, muller 259
- Sunyer, Bernat 82
- Sunyer, Esteve 276; Elicsèn, muller 276
- Sunyer, Jacme 259; Francina, muller 259
- Sunyer, Joan 276; Caterina, muller 138, 167, 220-222, 276

T

- Taberner, Arnau de 66, 85; fill Arnau 66
 Taialà, Bernat de 85; germana Violant 84
 Taialà, Ramon de 43, 72
 Taialà, Ramon Simon 85; esposa Sibil·la 85
 Tallada, Garcies 293; Caterina, muller 138, 220, 293
 Tallada, Garcies 293; Caterina, muller 293
 Tallaferro, v. Bernat I, comte
 Tallander, Antoni] vid. Borra, mossèn
 Tàpies, Pere 286; Clara, muller 286
 Taradell (converts): 342
 Tassis, Rafael 482
 Teià, Bartomeu 259; Joana, muller 259
 Teià, Esteve 127, 259; Antònia, muller 127, 259
 Terrades, Berenguer de 18, 25, 31, 38, 57; fill Miquel 38
 Terrades, Dalmau de 18
 Terrades, Dalmau 270; Caterina, muller 270
 Terrades, Guillem 37
 Terrades, Jacme 270; Joana, muller 270
 Terrades, Miquel de 57; germà Ramon 57
 Terrades, Ramon 77
 Terrados, Miquel de 12
 Terré, Bernat 274; Eufrasina, muller 274
 Terré, Bernat (cavaller, senyor de l'escrivania de la Cúria del veguer) 312, 371
 Terré, Joan Bernat, àlies Fivaller 167, 274; Elienor Martina, muller 274
 Teruel Guerrero de Tejada, Manuel 413
 Tibal Polet, Joan 293
 Tichichus, v. Tíquic
 Timonosa, Pere 263
 Timoteu 388, 393, 395, 402
 Timotheus, v. Timoteu
 Tintorer, Bartomeu 133, 152, 221, 280, 299; Elienor, muller 138, 222, 280; Joana, muller 152, 299
 Tintorer, Bartomeu 280, 299; Joana, muller 280, 299
 Tintorer, Bartomeu 295; Margarida, muller 295
 Tíquic 401, 403
 Tit 393, 396, 401, 402, 403
 Titus, v. Tit
 To Figueras, L. 440
 Tobi, v. Tobies
 Tobies 408
 Todó, Ramon 54
 Todó, Serinyà 76
 Todorí, Nicolau 138, 246, 251; Constança, muller 246, 251
 Todorí, Nicolau 138, 168, 222, 251; Eulàlia, muller 168, 251
 Tolós, Francesc 138, 221, 283; Constança, muller 283
 Tolós, Rafel 138, 264, 283; Agnès, muller 264, 283
 Tolós, Rafel 138, 221, 264; Maciana, muller 168, 264
 Tolosa, Esteve 248; Francesca, muller 248
 Tolosa, Pere 248; Caterina, muller 248
 Tomàs, Antoni 254; Cília, muller 254
 Tomàs, Baltasar 288; Bartomeua, muller 138, 222, 288
 Tomàs, Esteve 138, 285, 286; Miquela, muller 285, 286
 Tomàs, Gaspar 288; Coloma, muller 288
 Tomàs, Rafel 254; Gabriela, muller 133, 138, 219-221, 254
 Tomàs d'Aquino 486
 Tomassetti, A. 7
 Tomic, Pere 464
 Tonda, Nicolau de la 291; Isabel, muller 291
 Tor, Guillem de 40
 Torallas i Rous, Rosa Maria 414
 Torra, Arnau 274; Caterina, muller 274
 Torra, Joan 126, 274; Joana, muller 126, 138, 142, 220, 274
 Torra Fernández, Lúdia 100, 102
 Torrabadal, Mateu 255; Rafela, muller 255
 Torrabadal, Pere 151, 255; Rafela, muller 138, 222, 255
 Torralles, Esteve 415
 Torras, Jaume 100
 Torre, Pere de 36
 Torrent, Andreu 261
 Torrent, Arnau de 44; esposa Garsenda 44
 Torrent, Berenguer de 31
 Torrent, Pere 261; Úrsula, muller 261
 Torrent, Ramon des 251; Margarida, muller 251
 Torrent Torrent, Raül 429, 442, 450
 Torrentaller, Bernat 284; Francesca, muller 284
 Torrentaller, Pere 284; Joana, muller 284
 Torres, Esteve 284; Constança, muller 284
 Torres, Ponç 263; Constança, muller 263
 Torró, Ivó (ciutadà de Barcelona) 348, 349
 Torró, Pere (notari i escrivà de la Diputació) 380
 Torró, Ramon 85; filla Adelaida 85
 Torró Torrent, Jaume 485, 486

- Torroella, Ramon de 22
 Tortoya, Pere Guillem 276; Joana, muller 276
 Tosquelló, Berenguer 138, 221, 280; Blauquina, muller 280
 Tosquelló, Berenguer 138, 251, 280; Masarella, muller 251, 280
 Tosquelló, Mateu 138, 221, 251; Elienor, muller 251
 Trastàmares, els 383
 Traver, Antoni 300; Luïssa Beneta, muller 140, 300
 Traver, Pau 286, 300; Clara, muller 286, 300
 Treballs, Gaudred de 82
 Tremps, Enric 487
 Triador, Salvador 298; Margarida, muller 298
 Tries, Esteve 167
 Tries, Francesc 248; Francesca, muller 248
 Tries, Gabriel 167, 291; Francina, muller 138, 168, 219, 291
 Tries, Gabriel 291; Violant, muller 291
 Tries, Pere 167
 Trilla, Simó de 51, 54
 Triter, Guillem 300; Antònia, muller 300
 Triter, Pere 139, 300; Constança, muller 300
 Trobat, Miquel 280; Angelina, muller 133, 167, 219, 220, 280
 Trobat, Pere 280; Gueralda, muller 280
 Trophimus 402
 Trull, Berenguer 257; Paula, muller 257
 Trull, Berenguer 273; Salvadora, muller 273
 Trull, Pere 273; Francesca, muller 273
 Trullols, Francesc 258; Caterina, muller 258
 Trullols, Miquel 258, 296; Rafela, muller 258, 296
 Trullols, Pere de 29
 Tudó, Joan 371
 Turon, Berenguer de 79
 Tyt 403
 Tytus, v. Tyt i Tit
- U
- Udina Abelló, A. M. 439
 Udina Martorell, F. 439
 Ullà, Bernat d' 47; esposa Ermessenda 47
 Ullà, Ponç d' 43, 58, 63
 Ullastret, Guillem d' 25
 Urgio, v. Urtx
 Urtx, Blanca d' 32
- Usatges/Usatici* 421-453, 475
- V
- Vaisette 460, 446
 Valentí, sant 460
 Valero, Joan 383
 Vall, Andreu sa 263; Joana, muller 263
 Vall, Antic sa 263
 Vall, Bonanat de 95; Marió, muller 95
 Vall, Joan sa, 241; Rafela, muller 241
 Vallecillo, Antonio 442
 Vallesica, v. Vallseca
 Vallgornera, Jaume de 80
 Vall-llebrera, Miquel de 245; Valençona, muller 148, 245
 Valls, Antoni 255; Valençó, muller 255
 Valls, Bartomeu 261; Miquela, muller 261
 Valls, Gabriel 294; Eulàlia, muller 294
 Valls, Guillem 294; Caterina, muller 294
 Valls, Joan 266; Francesca, muller 266
 Valls, Luís 266; Violant, muller 140, 266
 Valls, Rafel 148, 281; Caterina, muller 281
 Valls i Taberner, Ferran 383, 422, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 437, 438, 440, 441, 442, 452, 475
 Vallseca, Eduard 291; Isabel, muller 291
 Vallseca, Joan 291; Isabel, muller 291
 Vallseca, Guillem de 441, 453
 Vallseca, Jaume de 441
 Vaquer i Aloy, Antoni 436
 Varela, Elisa 97
 Vela i Aulesa, Carles 472
 Vendrell, Antoni 251; Romia, muller 251
 Vendrell, Berenguer 285; Antònia, muller 285
 Vendrell, Cotxell 245; Maria, muller 245
 Vendrell, Guillem 397, 398
 Vendrell, Joan 245; Constança, muller 245
 Vendrell, Pere 274; Joana, muller 274
 Vendrell i Condeminas, Jaume 102
 Venècia, Jacme de 170, 277; Teresa, muller 277
 Vequedano, Guillem, àlies d'Estella 299; Joana, muller 299
 Vequedano, Joan de 299; Rafela, muller 133, 167, 220, 299
 Verdaguier, Francesc 257; Constança, muller 257
 Verdaguier, An. (escrivà) 355
 Verdaguier, mn. Cinto 470
 Verdés i Pijuan, Pere 93

- Vern, Antoni dez] *vid.* Desvern, Antoni
 Verneda, Pere xde 84
 Verum dicit, Miquel 18
 Vestit, Gabriel 108; Caterina, muller 108
 Viader, Ramon 80
 Vic, Bernat de 21, 22, 23, 26, 27, 28, 31, 36
 Vic, dom de 460, 464
 Vicenç, Antoni 247; Eulàlia, muller 247
 Vicenç, Pere 269; Antònia, muller 269
 Vicens Vives, Jaume 383
 Vicente, Alfonso 279; Elienor, muller 279
 Vich, Guillem 243; Isabel, muller 243
 Vida, Joan 262; Teresa, muller 262
 Vida, Pau 151, 262; Isabel, muller 262
 Vidal, Andreu 252; Lluïssa, 252
 Vidal, Antoni 294; Isabel, muller 294
 Vidal, Bernat 255; Joana, muller 255
 Vidal, Francesc o Francí (barber) 301, 305-307, 311, 317, 319-325, 327, 330, 335, 339, 341-343, 348-349
 Vidal, Guillem 241; Gabriela, muller 241
 Vidal, Guillem (curador i advocat de Narcís Vidal) 305-383
 Vidal, Jacme 294
 Vidal, Jacme 249; Plasença, muller 249
 Vidal, Narcís (sabater) 305-383
 Vidal, Pere 21
 Vidal, Pere 255; Antònia, muller 255
 Vidal, Pere (escuder i domèstic de micer N. S. D.) 304-307, 311, 315-317, 319-322, 326-328, 332-333, 335, 338-343, 348, 1, 3-5, 7-11, 13, 16-17, 19
 Vidal, Salvador 281; Gabriela, muller 281
 Vidal, Salvador 266; Maria, muller 266
 Vidal, Salvador 281; Tecla, muller 281
 Viera, David J. 487
 Vigo i Bonada, Josep 416
 Vila, Bramon de la 262
 Vila, Guillem de la 262; Eulàlia, muller 262
 Vila, Jacme 136, 277; Isabel, muller 138, 168, 222, 277
 Vila, Pere sa 280; Angelina, muller 280
 Vila i Llivina, Dolors 102
 Viladasens, Ramon de 52; germana Guillema 52; mare Beatriu 53
 Vilademany, Arnau de 27, 56; filla Agnès 56; esposa Ferrera 56
 Vilademany, Bernat de 5
 Vilafant, Guillem de 38, 58; filla Guillema 38; esposa Guillema 58
 Vilafant, Ramon de 12, 86; filla i hereva Guillema 86; filla Anna 86
 Vilagaià, Bernat 371
 Vilaginés, Miquel de 295; Damiata, muller 295
 Vilallonga, Mariàngela 383
 Vilamalla, Bernat de 26
 Vilamalla, Dalmau de 24, 53, 78
 Vilamalla, Pere de 12, 18; fill Dalmau 18
 Vilamalla, Simó de 78
 Vilamarí, Berenguer de 23
 Vilamarí, Bernat de 75, 87
 Vilamarí, Ermessenda de 23; filles Brunissenda, Guillema, Saurina, Agnès 23
 Vilamarí, Ramon de, pare 75, 78, 80, 87
 Vilamarí, Ramon de, fill 78, 80
 Vilanova, Arnau de 488
 Vilanova, Bernat de 36, 42
 Vilanova, Joan de 107, 287; Marquesa Vilara, muller 107, 287
 Vilanova, Ponç de 68; filla Eibelina 68; esposa Maria 68
 Vilar, Agnès de 25; germanes Brunissenda i Ermessenda 25
 Vilar, Berenguer de 24
 Vilar, Bernat de 70, 74; esposa Sibilla 74; filla Beatriu 74
 Vilar, Bertran de 24
 Vilar, Dalmau de 84
 Vilar, Pere Simó de 56, 70; filla Saura 70
 Vilar, Ponç de 85
 Vilar, Jacme 133, 264, 280, 300; Eulàlia, muller 264, 280, 300
 Vilardell, Berenguer de 52; esposa Alamanda 52
 Vilardell, Francesc 252
 Vilardell, Joan 289; Francina, muller 133, 167, 220, 289
 Vilardell, Pere 289; Eulàlia, muller 289
 Vilarig, Gaufred de 82; filla Elicsenda 82
 Vilatenim, Guillem de 88
 Vilatenim, Ramon de 88
 Vilaüt, Bernat de 36, 42, 60; fill i hereu Guillem 42; filla Dolça 42; mare Dolça
 Vilaüt, Guillem de 60, 73; esposa Brunissenda 60; sogra Ermessenda 60
 Vilayada, Leonard de 243; Joana, muller 243
 Vilert, Berenguer de 26
 Vilert, Bernat de 24
 Vilert, Ramon de 65; fill i hereu Berenguer 65
 Villanueva, Jaime 8, 10, 464
 Vilopriu, Raimunda de 12
 Vilorbina, Miquel de, àlies Bosser 270
 Vinyes, Bartomeu 298; Constança, muller 298

- Vinyoles, Rafel 291; Nicolaua, muller 291
 Vinyoles i Vidal, Maria Teresa 95-99, 113, 146, 158, 194
 Vitòria, Joan de 265; Susanna, muller 265
 Vivers, Berenguer de 61
 Vives Casajuana, Salvador 414
 Vives i Cebrià, Pere Nolasc 436, 443

W

- White, H. I. 411, 455
 Wittlin, Curt 487
 Wohlhaupter, E. 444
 Wordsworth 396, 402, 411, 455

X

- Xatmar, Dalmau 52, 65; fill i hereu Ramon 65

- Xarquès, Nicolau 244; Joana, muller 244
 Xifré, Nicolau 268; Eulàlia, muller 268
 Xifreu, Narcís 398
 Xuclà, mn. Xavier 480
 Xurbi, Domingo 138, 277, 278; Maria, muller 277, 278
 Xurbi, Francesc 138, 222, 278; Joana, muller 138, 168, 220, 278

Z

- Zacharias 408
 Zarco Cuevas, J. 435, 436
 Zatta, Antonio 382
 Zena 403
 Zurita 482

OBRES ENVIADES A LA DIRECCIÓ

- Bíblia del segle XIV: primer llibre dels Palipòmens*, edició del text a cura de Pere Bescós i Jaume de Puig i Oliver; introducció, notes i Glossari a cura de Pere Casanellas i Pere Bescós; col·lecció de vulgates catalanollenguadocianes a cura de Núria Calafell i Sala i Pere Bescós; edició del pròleg als Paralipòmens a cura de Pere Bescós i Pere Casanellas, Barcelona: Associació Bíblica de Catalunya – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2021, 444 p.
- Juan BOIX SALVADOR, *La Orden de Santa María de Montesa, la nobleza valenciana y la Corona de Aragón: siglos XIV y XV*, Castelló: Diputació Provincial de Castelló. Servei de Publicacions, 2021, 366 p.
- Óscar CAMPOS MICÓ, *La Música para piano compuesta por autores castellanenses hasta 1936*, Castelló: Diputació de Castelló, Servei de Publicacions, 2019, 331 p.
- Manuel CHUST CALERO – José Antonio PÉREZ JUAN, *Ayuntamiento de ayuntamientos: los orígenes de la Diputación Provincial de Castellón: 1812-1823*, Castelló: Diputació de Castelló. Servei de Publicacions, 2022, 399 p.
- Francesc-Xavier DUARTE MARTÍNEZ – Jurema María LÓPEZ CASTRO (eds.), *Víctimes per violència i repressió als Ports durant la Segona República i la Guerra Civil (1931-1941). Jornades per a la Recuperació de la Memòria Històrica de Portell (El Portell Castelló, 2018)*, Castelló: Diputació de Castelló. Servei de Publicacions, 2021, 330 p.
- Amparo FELIPO ORTS – Carmen PÉREZ APARICIO (eds.), *Nuevas perspectivas sobre la nobleza valenciana en la Edad Moderna*, Castelló: Diputació de Castelló. Servei de Publicacions, 2021, 549 p.
- Vicent FERRER, *De suppositionibus*. Edició crítica del text llatí = Latin text, traducció catalana = Catalan translation, introducció = introduction, a cura de = by Josep Batalla i Elena de la Cruz Vergari; traducció anglesa de = English translation by Robert D. Hughes, Santa Coloma de Queralt – Tarragona: Obrador Edèndum – Institut d'Estudis Catalans – Universitat Rovira i Virgili, 2021, 793 p.
- Vicente FORCADA MARTÍ, *El castillo de Morella y la obra de arquitectura castrense en Els Ports*, Castelló: Diputació de Castelló, 2020, 373 p.
- Ester FORNER CABALLERO, *El retablo barroco en las comarcas castellanenses de la diócesis de Tortosa*, Castelló: Diputació de Castelló, Servei de Publicacions, 2019, 294 p.
- José Luis GIMÉNEZ JULIÀ, *El Maurisme i la dreia conservadora a La Plana: 1907-1931*, Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I, 2019, 451 p.
- Javier HERNÁNDEZ RUANO, *Guerras paralelas: propaganda borbónica y austracista en Peñíscola (1700-1716): Comedia famosa en que se representa el asedio o sitio de Peñíscola*, Castelló: Diputació de Castelló, Servei de Publicacions, 2019, 316 p.

- José Luis LORENZ ANDRÉS, *El Vilaframés foral: de la Conquesta a l'arribada dels Borbons (1233-1707)*, Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I – Servei de Publicacions de la Diputació de Castelló, 2021, 247 p.
- Àlvar MADUELL, *Autors editats en català entre 1801 i 1833*, Sant Quirze, 2020 (segona ed. ampliada), 167 p.
- Pasqual MAS I USÓ (ed. lit.), *Catálogo del corpus poético inédito de Max Aub*, Castelló: Diputació de Castelló, Servei de Publicacions, 2019, 687 p.
- Josep MASSOT I MUNTANER, *Alfred Capó, un pastor metodista exiliat a l'Uruguai*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2021, [87] 92 p.
- Mercè MORALES MONTOYA, *Combats per la República: Lluís Companys i Joan Llubí i Vallescà* (Col·lecció Referents 15), Barcelona: Generaïtat de Catalunya, Departament de Justícia, 2021, 326 p.
- Félix Roberto GARCÍA BOTÓN – Carme OLÀRIA I PUYOLES (coord.), *Cingle del Mas Nou: vida y muerte en el 7000 BP.: un campamento temporal del Mesolítico reciente, inmerso en los procesos de neolitización con inhumación colectiva. (Parque rupestre de Gasulla, Ares del Maestre, Alto Maestrazgo, Castellón, España)*, Castelló: Diputació de Castelló, Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques, 2020, 325 p.
- Òscar PÉREZ SILVESTRE, *Estudis lingüístics sobre Nules: d'Alcover a Griera (1901-1962) : homenatge a Mn. Trinitari Mariner Gimeno*, Castelló: Diputació de Castelló, Servei de Publicacions, 2022, 134 p.
- Silvia TENA BELTRÁN, *Abstracció pictòrica y cultura artística en Castellón bajo el franquismo (1940-1980)*, Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I. Servei de Comunicació i Publicacions, 2021, 228 p.

TAULA GENERAL

ARTICLES

Josep Maria MARQUÈS PLANAGUMÀ (†), Jaume DE PUIG I OLIVER, <i>Escriptures de delme de la Mitra gironina 1138-1341</i>	7-89
Carles DÍAZ MARTÍ, <i>Els capítols matrimonials com a font demogràfica i socio- econòmica a l'Edat Mitjana</i>	91-300
Daniel ÀLVAREZ GÓMEZ, <i>Edició del primer procés judicial per l'atac a Joan de Palomar (1426-1428)</i>	301-383

NOTES

Jaume DE PUIG I OLIVER, <i>Fragments bíblics dels segles XI i XII a la biblioteca de Sant Felin de Girona, mss. 13 i 20</i>	387-411
Josep CLARA I RESPLANDIS, <i>Toponímia de l'alta vall del Ter al segle XVI (1568)</i>	413-420
Jaume DE PUIG I OLIVER, <i>Uns altres fragments dels Usatges en català: Barcelona, BC, ms. 2546/2, (s. XIV)</i>	421-455

RECENSIONS	457-489
----------------------	---------

TAULES

I. Taula de referències bíbliques	491
II. Taula d'arxius i biblioteques	491-493
III. Taula d'íncipts	493-494
IV. Taula de copistes	494
V. Taula cronològica	494
VI. Taula d'antropònims i obres anònimes	494-526

OBRES ENVIADES A LA DIRECCIÓ	527-528
--	---------

CORPUS SCRIPTORUM CATALONIAE

SCRIPTORES: *Edició crítica d'obres d'autors catalans o anònimes, en qualsevol idioma, amb atenció especial a les obres en llatí.*

AVOThO = Arnaldi de VILLANOVA, *Opera Theologica Omnia*.

AVOThO, vol. II. Josep ALENYÀ, *Diplomatari d'Arnau de Vilanova*, Barcelona 2022, 453 p.

AVOThO, vol. III. Josep PERARNAU, *Introductio in librum de semine scripturarum. Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton*, Barcelona 2004, 209 p.

AVOThO, vol. IV. Josep PERARNAU – Marcel COROMINES, *Alphabetum catholicorum ad inclitum dominum regem Aragonum pro filiis erudiendis in elementis catholicae fidei. Tractatus de prudentia catholicorum scolarium*, Barcelona 2007, 253 p.

AVOThO, vol. V. Josep PERARNAU, *Tractatus de tempore adventus Antichristi. Ipsius et aliorum scripta coeva*, Barcelona 2014, 435 p.

AVOThO, vol. XII. Jaume MENSA, *Antidotum contra venenum efusum per fratrem Martinum de Ateca, praedicatorem. Praesentatio facta Burdegaliae*, Barcelona 2023, 256 p.

AVOThO, vol. XIV. Jaume MENSA I VALLS, *Interpretatio de visionibus in somniis dominorum Iacobi secundi, regis Aragonum, et Friderici tertii, regis Siciliae, eius fratris*, Barcelona 2019, 189 p.

En preparació: AVOThO, vol. VI Josep PERARNAU, Jaume MENSA, Maria CABRÉ, *De mysterio cymbalorum*; Barbara SCAVIZZI, *Tractatus epistolarum christini*

AVOThO, vol. X Pietro FILIPPINI, *Denuntiationes Massilienses; Carpinatio poetriaae theologi deviantis*; Ernesto DEZZA, *Gladius iugulans thomatistas*.

SCRIPTA: *Edició de documents referents a autors, esdeveniments, matèries o institucions, procedents d'un mateix o de diversos fons documentals, compresos els d'aquells indrets on hi ha hagut presència històrica dels catalans.*

1 Jaume DE PUIG OLIVER – Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Lletres del bisbe de Girona. Segle XIV. Volum I. Bernat de Vilamarí, Pere d'Urrea, Gastó de Montcada, Arnau de Mont-rodon*, Barcelona 2007, 752 p.

2 Josep PERARNAU I ESPELT, *Beguins de Vilafranca del Penedès davant el tribunal d'inquisició (1345-1346). De captaires a bankers?*, Barcelona-Roma (en col·laboració amb l'Istituto Storico per il Medio Evo) 2010, 208 p.

En preparació: Jaume DE PUIG OLIVER, *Lletres del bisbe de Girona. Segle XIV. Volum II. Berenguer de Cruïlles/1*.

Jaume DE PUIG OLIVER, *Documents relatius a la Inquisició del temps dels bisbes de Girona Pere de Rocabertí (1318-1342), Pere d'Urrea (1325-1328), Arnau de Mont-rodon (1335-1349) i Berenguer de Cruïlles (1348-1362)*.

VERSIONES: *Edició crítica d'obres de qualsevol autor o anònimes traduïdes en català i de les traduccions d'obres d'autors catalans, del període contemplat, en d'altres llengües. S'integra dins aquesta sèrie el Corpus Biblicum Catalanicum: edició crítica de les traduccions bíbliques catalanes fins a l'any 1900.*

3. *Bíblia del segle XIV. Èxode. Levític*, a cura de Jaume RIERA I SANS, Pere CASANELLAS I BASSOLS i Armand PUIG I TÀRRECH, Barcelona 2004, CXL + 248 [496] p.

6. *Bíblia del segle XIV. Primer i segon llibre dels Reis*, a cura de Jordi BRUGUERA I TALLEDA, Pere CASANELLAS i Núria CALAFELL I SALA, Barcelona 2011, 590 p.

9. *Bíblia del segle XIV. Primer llibre dels Paralipòmens*, a cura de Jaume DE PUIG I OLIVER, Pere CASANELLAS, Pere BESCÓS i Núria CALAFELL, Barcelona 2021, 444 p.

38. *Lo Nou Testament. Traducció de Josep Melcior Prat*, a cura d'Antoni COLL I CASALS, Pere CASANELLAS I BASSOLS, Pau ALEGRE I NADAL, Carme CAPÓ I FUSTER, Albert ROSSICH, Barcelona 2008, 433 p.

En preparació: Josep-Sebastià PONS, *La literatura catalana al Rosselló durant els segles XVII i XVIII*, traducció i notes d'Enric Prat i Pep VILA.

SUBSIDIA: *Edició de repertoris, inventaris de biblioteques o d'altres elements i catàlegs de manuscrits, d'edicions i de fons arxivístics, de bibliografies i de facsímils d'obres rares, interessants per al període contemplat en el projecte.*

1. Josep TORNÉ I CUBELLS, *Catàleg dels pergamins de l'actual arxiu de Poblet*, Barcelona 2010, 325 p.

2. Jaume DE PUIG *et al.*, *Catàleg dels manuscrits de les obres de Francesc Eiximenis, OFM, conservats en biblioteques públiques. Vol. I. Descripció dels manuscrits* Barcelona, IEC 2012, 1088 p.

3 Jaume MENSA, Antoni Andreu, *mestre escotista. Balanç d'un segle d'estudis*, Barcelona, IEC 2017, p.

4. Jaume DE PUIG *et al.*, *Catàleg dels manuscrits de les obres de Francesc Eiximenis, OFM, conservats en biblioteques públiques. Vol. II. Addenda i taules*, Barcelona, IEC 2022, p.

5. Jaime DE PUIG, Sadurní MARTÍ, Elisa VARELA, *Catàleg dels manuscrits de la catedral de Girona. Vol. I. Mss. 1-60*, Barcelona, IEC 2023, en preparació.

Fora de col·lecció:

AA. VV., *La difusió de l'obra d'Arnau de Vilanova. IV Trobada Internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova*, IEC, «Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials», vol. LV, Barcelona 2022, 368 p.

ARXIU DE TEXTOS CATALANS ANTICS segueix bàsicament les indicacions metodològiques de Josep Vives i Gatell, *Esquemas de metodología*, Barcelona 1947, en allò que fa referència a l'edició de textos i les de l'Institut d'Estudis Catalans en la presentació de textos medievals en llengua catalana.

Les abreviatures dels aparats crítics són les suggerides per la «Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale (S.I.E.P.M.)», publicades dins el seu «Bulletin», núm. 2 (1960), 142-149 (*Abbreviations latines et signes recommandés pour l'apparat critique des éditions de textes médiévaux*). Quan part d'un lema d'aparat crític es troba entre parèntesis, hom ha d'interpretar que l'anotació crítica corresponent, escrita en cursiva, es realitza en aquella part de la paraula no col·locada entre els parèntesis esmentats.

Les adreces d'ARXIU DE TEXTOS CATALANS ANTICS consten en l'orella de la coberta.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
ATENEU UNIVERSITARI SANT PACIÀ